

SLOVENSKÁ ARCHEOLOGIA
ČASOPIS ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED
V NITRE

REDAKTOR TÍTUS KOLNÍK

Redakcia: Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied, 949 21 Nitra-hrad

SLOVENSKÁ ARCHEOLOGIA
ЖУРНАЛ ИНСТИТУТА АРХЕОЛОГИИ СЛОВАЦКОЙ АКАДЕМИИ НАУК
В НИТРЕ

РЕДАКТОР ТИТУС КОЛНИК

Редакция: Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied, 949 21 Nitra-hrad

SLOVENSKÁ ARCHEOLOGIA

ZEITSCHRIFT DES ARCHÄOLOGISCHEN INSTITUTES

DER SLOWAKISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN IN NITRA

SCHRIFTLEITER TÍTUS KOLNÍK

Redaktion: Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied, 949 21 Nitra-hrad

SLOVENSKÁ ARCHEOLÓGIA
XL - 2 - 1992

Hlavný redaktor
TÍTUS KOLNÍK

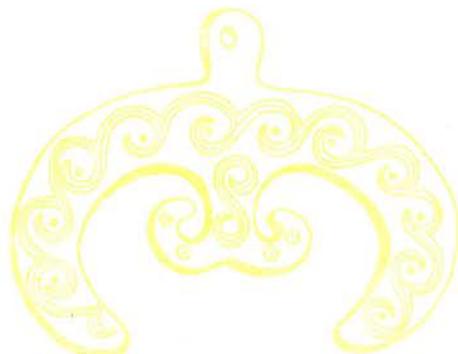
Redakčná rada

Jozef Bujna, Gabriel Fusek, Ľubomíra Kaminská, Mária Novotná, Juraj Pavúk, Karol Pieta, Peter Romsauer, Alexander Ruttkay,
Michal Slivka, Stanislav Šiška, Ladislav Veliačik, Lev Zachar, Jiří Zeman

SLOVENSKÁ ARCHEOLÓGIA

ROČNÍK XL

ČÍSLO 2

SLOVAK ACADEMIC PRESS, BRATISLAVA
1992

NÁLEZISKÁ Z DOBY BRONZOVEJ V NIŽNEJ MYŠLI

Predbežná správa o výsledkoch výskumu opevnených sídlisk a pohrebiska otomanskej kultúry

LADISLAV OLEXA

(Archeologický ústav SAV, Výskumné pracovné stredisko, Košice)

Information über die während 15 Saisons verlaufenden systematischen Grabungen in der Ostslowakei bei der Gemeinde Nižná Myšľ auf einer ca. 7 ha umfassenden Fundstelle der Otomani-(Otomani-Füzesabony)-Kultur. Belegte Besiedlungskontinuität mit Trägern der Otomani-Kultur von ihren Anfängen bis zum Untergang (ca. 1700-1400 v. u. Z.). Drei selbständige Phänomene repräsentieren einzelne Besiedlungsphasen: befestigte Siedlung I, befestigte Siedlung II und das Gräberfeld. Eines der wichtigsten Zentren der Otomani-Kultur im Karpatenbecken. Der Beitrag hat den Charakter eines Vorberichtes.

Územie Košickej kotliny patrí medzi archeologicke dobre preskúmané regióny ČSFR. Preto aj poznatky o jeho osídlení v staršej a strednej dobe bronzovej sú pomerne obsiahle. Svedčí o tom i zistená pozoruhodná koncentrácia sídlisk a pohrebísk (obr. 1).

V odbornej tlači sa prvé správy o lokalitách z tohto územia objavili už koncom minulého storočia. Zhadou okolnosti sa týkali dvoch zvlášť dôležitých nálezisk z doby bronzovej, a to Košice-Barce I a Nižnej Myšľ (okr. Košice-vidiek). V oboch prípadoch ide o opevnené osady patriace ľudu otomanskej kultúry. Neskôr, v priebehu prvej polovice 20. stor., sa na spomínaných náleziskách robili nevel'ké výskumy a získané poznatky sa stali podnetom na ďalšie, rozsiahle terénne práce.

Prvý z kl'účových výskumov sa v 50-tych rokoch realizoval v Košiciach-Barci I pod vedením L. Hájka (Hájek, 1961, s. 59-76). Napriek tomu, že dôležité výsledky výskumu boli publikované len v obmedzenom rozsahu, právom sa stali základom objasňovania spoločenského vývoja na začiatku doby bronzovej na východnom Slovensku. Spolu s poznatkami z výskumov ďalších lokalít (napr. Čaňa, Valaliky, Trebišov, Streda nad Bodrogom, Gánovce, Spišský Štvrtok) pomohli pri vytvorení chronologickej schémy, ktorá sa zatial akceptuje v našej odbornej literatúre (Točík - Vladár, 1971, s. 393-394, resp. Fumánek - Veliačik, 1980, s. 165). Publikované výsledky výskumov zúročili vo svojich syntetických prácach aj viacerí zahraniční odborníci (napr. A. Mozsolcs, T. Kovács, B. Hänsel, J. Machník, I. Bóna, T. Kemenczei, N. Kalicz, V. Milojčić a ďalší).

V posledných rokoch sa v Košickej kotline uskutočnili dlhodobejšie výskumy na náleziskách patriacich otomanskej kultúre v Rozhanovciach (Gašaj, 1983, s. 130-137) a v Nižnej Myšľi (OLEXA, 1982, s. 387-397).

Počas výskumov sa získali mnohé poznatky i nálezy a sledovali sa najmä dôležité terénne situácie.

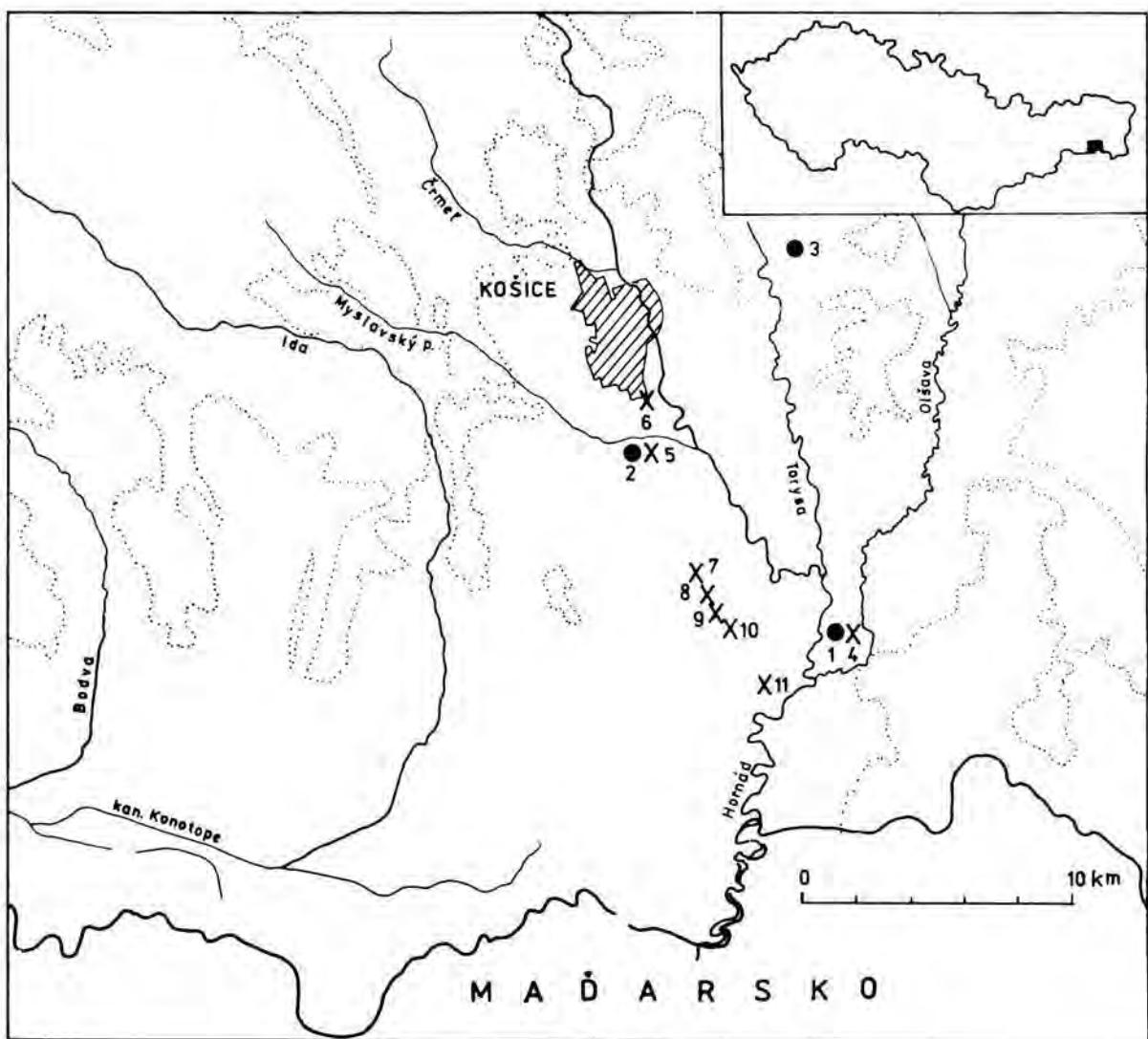
Nepochybne jednou z najdôležitejších lokalít otomanskej kultúry na Slovensku je areál pri Nižnej Myšľi, kde už pätnásť sezón realizuje Archeologický ústav SAV v Nitre systematický výskum. V posledných štyroch rokoch sa na terénnych prácach podiel'a aj Východoslovenské múzeum v Košiciach.

Lokalita, prezentujúca osídlenie medzi rokmi cca 1700-1400 pred n. l., sa nachádza na pretiahnutej, zo severu na juh mierne klesajúcej vyvýšenine v polohe Várhely, situovanej 12 km južne od Košíc. Jej nadmorská výška je na severe 217 m, na juhu 205 m (výškový rozdiel medzi temenom vyvýšenia a hladou rieky Hornád je 45 m).

Terénnu dominantu Várhely tvoria tufové usadeniny tret'ohorného pôvodu. Na nich sú naviate vrstvy kvartérnych spraší, z ktorých je vytvorené podložie. Až do tohto, v staršej dobe bronzovej ešte pomerne členitého a súdržného podložia boli zahĺbené objekty, hliniská, priekopy i hroby; ich zásypy boli a sú relativne dobre zretel'né. Nad podložím je situovaná v hrúbke cca 30-100 cm vrstva hnedozemie, ktorá postupnou eróziou vyrovňávala terén. Na hnedozemí sa nachádza ešte vrstva ornice, hrubá 30-50 cm, v ktorej sú zvyšky pravekých sídlisk, miestami značne devastovaných intenzívnu orbu.

Na západe bola lokalita podmývaná Hornádom, na juhu tokom riečky Olšavy. V teréne sú zretel'né stopy po rozsiahlych zosuvoch pôdy, západný i južný zráz vyvýšenia sú takmer kolmé. Počas zosuvov zeme boli zničené časti sídlisk i pohrebiska.

Prvá správa o nálezisku pri Nižnej Myšľi pochádza od uhorského amatérského bádateľa J. Csoru (1892, s. 1-58). Po ňom, ešte na sklonku 19. stor., presne

Obr. 1. Lokality zo staršej a začiatku strednej doby bronzovej v Košickej kotline. ● opevnené osady: 1 - Nižná Myšľa, 2 - Košice-Barca, 3 - Rozhanovce. X pohrebiská: 4 - Nižná Myšľa, 5 - Košice-Barca, 6 - Košice-Tepláreň, 7 - Valaliky-Buzice, 8 - Valaliky-Všechnsvätých, 9 - Valaliky-Košťany, 10 - Geča, 11 - Čaňa.

opísal polohu lokality a nálezy z nej ďalší vtedajší historik J. Mihalík (1898, s. 38–44). Neskôr, v lete roku 1919, došlo na lokalite k čiastočnej devastácii pri západnom a južnom zráze. Vtedy si tam sústredené vojsko Maďarskej republiky rád vyhlíbilo zákopy; časť z nich je dosiaľ viditeľná. Začiatkom 20-tých rokov nálezisko navštívili generál R. Gajda a štábny kapitán, geodet J. Kukla. Podľa spomienok starých obyvateľov obce uskutočnili vtedy čsl. vojaci na lokalite archeologické výkopy. Po upozornení na vyskytujúce sa praveké nálezy bol v roku 1927 na obhliadke lokality český archeológ J. Böhm. Jeho správa o prieskume sa nachádza v archíve Archeologického ústavu SAV v Nitre. V 30-tých rokoch uskutočnil na Várhegyi exploatačné výkopy major v. v. J. Teply, známy svojou archeologickou činnosťou v nedalekej Barci, nálezy

ani dokumentácia sa však nezachovali. Po 2. svetovej vojne, v roku 1948, odovzdal mestný učiteľ J. Lacko niekol'ko náhodných nálezov do košického múzea, ktoré pod vedením J. Pástora ihned uskutočnilo krátkodobý záchranný výskum (Pástor, 1949, s. 66–69). Podľa autora výskumu sa tam vtedy preskúmalo päť kostrových hrobov a sondážne práce sa uskutočnili aj v priestore osady, situovanej v juhzápadnej časti vyvýšeniny. Časť získaných nálezov sa nachádza v zbierkach Východoslovenského múzea v Košiciach.

Počas roku 1976 sa v rámci detailného terénneho prieskumu Košickej kotliny uskutočnila viacnásobná obhliadka tejto lokality. Povrchovým zberom sa získal početný zlomkovitý materiál patriaci otomanskej kultúre. V teréne bol dobre viditeľný priebeh bývalých fortifikácií. Pretože sa zistilo, že lokalita bola

sústavne ničená orbuou, už v nasledujúcom roku sa uskutočnil zistovací výskum, ktorým sa overila zachovalosť náleziska a súčasne sa lokalizovali aj jeho základné fenomény: opevnená osada I, opevnená osada II a pohrebisko (obr. 2).

OPEVNENÁ OSADA I (VÁRHEGY I)

V prvej etape výskumu sa v juhozápadnej časti lokality sondou dlhou 100 m skúmalo osídlenie osady a jej opevnenie v smere S-J. Jej južný, 50 m dlhý úsek zachytil orbu rozrušené zvyšky príbytkov. V reze, širokom 2 m, sme identifikovali časti domov s hlinenými dlážkami a vyvýšenými ohniskami; medzi príbytkami boli uličky. Príbytky zrubového typu mali pri konštrukcii využité aj početné kamene, ktoré azda spevňovali, resp. tvorili ich základy. Ani jeden z obytných objektov nebol odkrytý celý a k systematickej plošnej odkrývke opevnenej osady I sa pristúpilo až neskôr. V tomto reze sa v roku 1977 zistilo len osídlenie z klasickej fázy otomanskej (otomansko-füzesabonskej) kultúry, ktoré dokladajú zlomky zo džbánov, z amfor a mís s kombinovanou plastickou a rytou výzdobou v tvare obežných S-špirál, ihlica s gul'ovitou hlavicou, sekera s postrannými lištami a viaceré antropomorfne hlinené plasty.

Severných 50 m sondy pretáalo v šikmom reze fortifikáciu osady I. Zachytila sa výplň priekopy v dĺžke 30 m a šírke 2 m. Medzi priekopou a príbytkami bola identifikovaná 15 m široká päta valu, z vnútornej strany spevneného kolmi, po ktorých zostali v teréne zreteľné kolové jamy. Svahy priekopy boli šikme, jej dno v hĺbke 6 m bolo rovné. Na dne priekopy i pod výrazným závalom na vnútornom svahu opevnenia sa našiel archeologický materiál korešpondujúci s nálezmi z vnútorného areálu osady, čím bol jednoznačne datovaný vznik fortifikácie opevnenej osady I do klasickej fázy otomanskej kultúry (*Olexa, 1978, s. 179*).

V reze priekopou sa zistili striedajúce zásypové vrstvy a v hĺbkach od 2,5 do 4 m sa zachytila sídlisková vrstva z mladšieho osídlenia lokality, z poklasickej fázy otomanskej kultúry. Zistilo sa, že po strate obrannej funkcie priekopy boli na jej vonkajšom, t. j. severnom svahu dodatočne urobené terasové úpravy. V upravenom svahu i na čiastočne zanesenom, vyrovnanom dne priekopy boli vybudované príbytky s ohniskami. Pri spevňovaní terás pred zosuvmi a pri konštrukcii chát sa využili väčšie kamene. Archeologický materiál z rezu priekopy pochádza zo začiatku strednej doby bronzovej (stupeň BB₁) a reprezentuje súčasne, ako sa neskôr ukázalo, už záverečnú fázu osídlenia tejto lokality nositeľmi otomanskej kultúry, ked' už existovala nová, rozsiahlejšia obranná línia osady II. Toto datovanie dokladajú charakteristické fragmenty džbánov a mís na prstencovitých nôžkach, džbánov a amfor s kombinovanou plastickou a križujúcou sa rytou vý-

zdobou a plechový bronzový prívesok, tzv. tutuli (*Olexa, 1978, s. 179*).

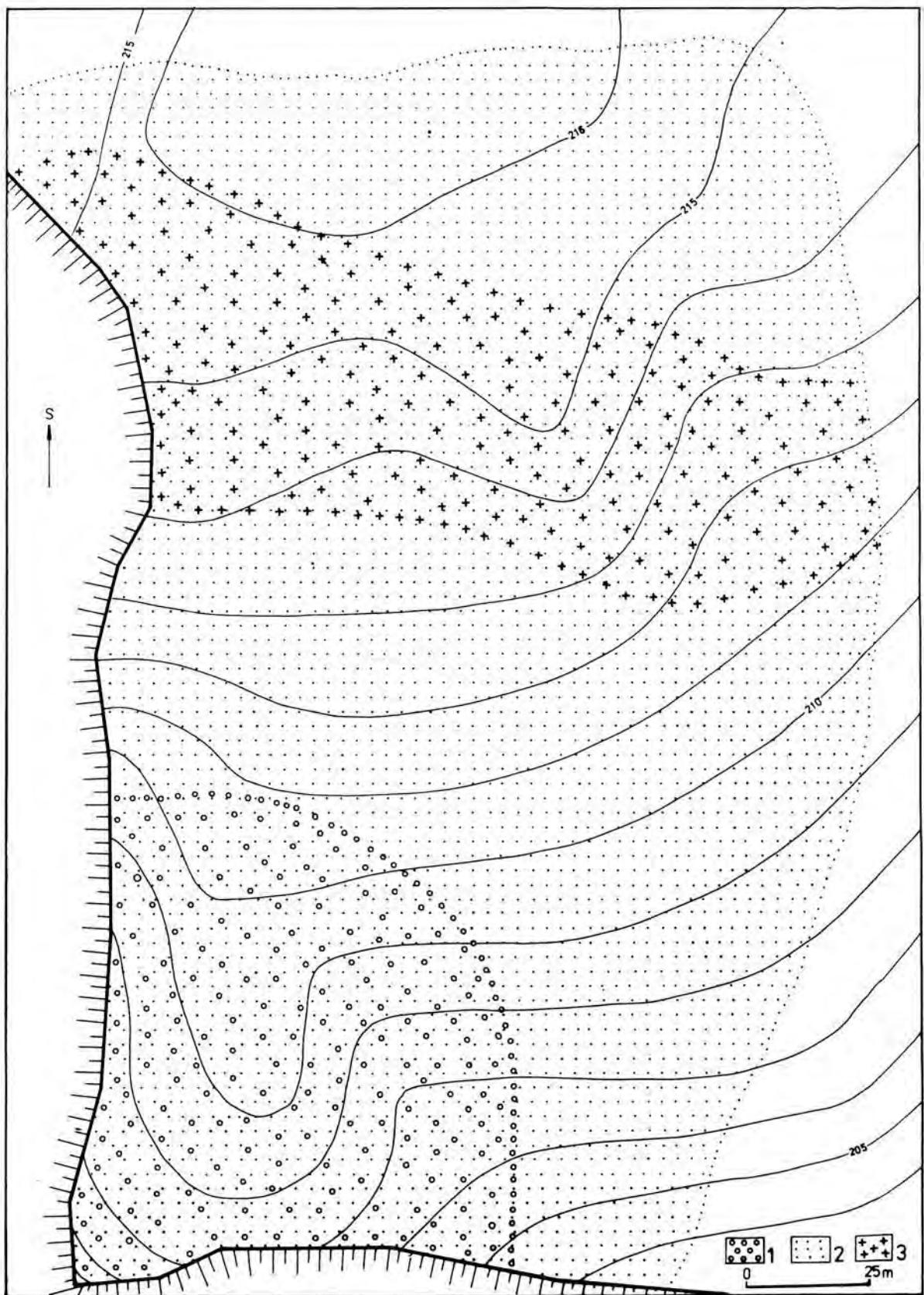
V rokoch 1986 a 1987 sa pokračovalo v odkrývke opevnenej osady I, a to v štyroch sektoroch v juž. časti, ktoré sa primkýnali k siedmej z roka 1977. Terénna situácia sa ukázala podstatne zložitejšou, ako sa javila po prvom, zistovacom výkope. Ked' sa v roku 1987 naskytla možnosť odbornej spolupráce, do výskumu sa zapojilo aj Východoslovenské múzeum v Košiciach a ako vedúci prác na výskume opevnenej osady I bol menovaný *D. Gašaj*, ktorý mal skúsenosti s výskumom opevnenej osady otomanskej kultúry v Rozhanovciach (*Gašaj, 1983, s. 130-137*).

Zachovaná plocha opevnenej osady I v Nižnej Myšli má rozlohu 1 ha, z toho vnútorný, zastavaný areál so zvyškami príbytkov zaberá plochu 60 x 50 m. Osada aj s fortifikáciou bola rozmeraná do štvorcovej siete so sektormi 10 x 10 m. Postupne sa rozširujúca plošná odkrývka sleduje vnútornú zástavbu osady a opevnenie. V sektoroch sa odkryli pôdorysy obdĺžnikových chát s hlinenými dlážkami. V domoch sa zväčša v strede nachádzalo vyvýšené ohnisko s estrichom, pri konštrukcii stavieb boli využívané kamene.

V južnej časti osady I sa po prehĺbení starších sektorov zistil spodný, starší sídliskový horizont, ktorý popri archeologickej materiáli reprezentujú zvyšky príbytkov s dlážkami z ubitej hliny. I tento horizont je datovaný do klasickej fázy otomanskej kultúry a je pravdepodobné, že bude zachytený aj v ďalších sektoroch pod hornou sídliskovou vrstvou, ak neboli zničené planírkami. Predpokladá sa, že pri väčšej plošnej odkrývke sa podarí objasniť urbanistickú koncepciu oboch sídliskových horizontov opevnenej osady I z jej klasickej fázy.

Výskum potvrdil, že na sídliskové horizonty z klasickej fázy otomanskej kultúry bolo navrstvené aj osídlenie zo záverečnej, poklasickej fázy. Žiaľ, posledný sídliskový horizont je takmer zničený intenzívnu orbuou, jeho existenciu signalizujú iba zahľbené hospodárske objekty, pretínajúce staršie sídliskové vrstvy. Reprezentuje ho charakteristicky zdobený črepový materiál z I. vrstvy a z jám (zvlášť fragmenty nádob s prstencovitými nôžkami), ktorého analógie pochádzajú z priestoru upravenej staršej priekopy. Potvrdilo sa, že celý pôvodný areál staršej osady I bol na začiatku strednej doby bronzovej zahrnutý do nového sídliskového komplexu opevnenej osady II s rozlohou cca 7 ha.

Sídlisková situácia v polohe Várhely I (opevnená osada I) je sledovateľná aj existujúcimi superpozíciami objektov. Početný archeologický materiál dobre datuje jednotlivé sídliskové horizonty, do ktorých možno zaradiť i nájdený depot keramiky, pozostávajúci zo džbánov. Našiel sa aj kombinovaný náhrdelník skladajúci sa z bronzových príveskov, zo zvieracích zubov a z jantárových korálkov, dôležitý pre datova-

Obr. 2. Nižná Myšľa. Situovanie a pravdepodobný rozsah: 1 – opevnená osada I; 2 – opevnená osada II; 3 – pohrebiško.

nie. V kultúrnych vrstvách sa vyskytli aj ojedinelé zlomky bronzových predmetov, hrot kopije, ihlica, dláto, zlomky kamenných kadlubov, dokladajúcich lokálnu metalurgiu, výrobky z kostí a parohoviny.

Súbežne s výskumom vnútorej časti osady I sa po roku 1988 obnovil aj výskum jej opevnenia. Vo východnej časti fortifikácie sa odkryli rozmerné sondy s plochou 2200 m², v nich sa zachytia päta valu a priebeh oblúkovej priekopy. Val bol pôvodne navŕšený zo spraše získanej z podložia, pri hlbení priekopy jeho vonkajší svah spevňovala palisáda. Na šikmých svahoch priekopy sa zachytili zahľbené hospodárske objekty s materiálom z poklasickej fázy otomanskej kultúry. Podobne ako v severnom úseku, skúmanom v roku 1977, aj v južnej časti bola neskôr už nefunkčná priekopa osady I druhotne využitá. Výskum v tejto časti lokality ešte nie je skončený, dôležitou úlohou bude objasnenie jednotlivých stavebných etáp osady I s prácam, ktoré súviseli s budovaním, resp. neskorším obnovovaním jej fortifikácie.

OPEVNENÁ OSADA II (VÁRHEGY II)

Už v začiatkoch výskumu sa lokalizovalo pohrebisko súvisiace s osídlením opevnenej osady I. Nachádza sa v severnej časti lokality, v priestore za opevnením zo staršej doby bronzovej, len 150 m od osady. Systematický výskum nekropoly trvá pätnásť sezón. Pri odkrývkach ornice nad pohrebiskom sa v jednotlivých sondách zachytávali zvyšky rozoraných príbytkov a ohnísk, kamene i nevel'ké zhľuky mazanice, ktoré spolu s početným, ale nevýrazným a značne poškodeným archeologickým materiálom reprezentujú mladšiu, rozrušenú sídliskovú vrstvu, datovanú do poklasickej fázy otomansko-füzesabonskej kultúry (tab. I). Rozsah sídliska zo začiatku strednej doby bronzovej je približne 7 ha. Z dosiaľ preskúmanej plochy sú k dispozícii len obmedzené informácie.

Zistilo sa, že do medzivrstvy hnedozeme a prípadne až do podložia boli zahlbované objekty, ktoré súviseli so sídliskovou vrstvou zachytenou v ornici. Objekty, zväčša rôzne hospodárske jamy, mali, okrem niekol'kých výnimiek, pravidelný kruhový pôdorys s priemerom 100–250 cm. Spodné časti jám boli rozšírené do stien, dná mali rovné alebo preliačené. Pôvod týchto jám možno súvisel s exploataovaním spraše a hliny. Časť objektov mala funkciu obilnič. V niektorých jamách sa našli i rozmerne zásobnice. Iné jamy boli prázne, jednorazovo zasypané len ornicou a hnedozemou. Väčšina objektov druhotne slúžila na skládku sídliskového odpadu. Viaceré z nich boli zaplnené až po okraj, zväčša sa ale rôznorodý odpad sústredoval iba v ich spodných častiach. Do jám sa dostávali zlomky, torzá i celé keramické výrobky, reprezentujúce širokú sídliskovú škálu nádob z neskorej fázy otomansko-füzesabonskej kultúry. Spolu s črepmi sa v odpado-

vých jamách vyskytovali zvieracie kosti, šklabky, kamene, kusy mazanice, „zrnotierky”, dřive a popol. Preplavovaním výplní sa z jám získali zuhol'natené zrnká pšenice a rôznych semien. Vďaka vhodným podmienkam sa zachovali aj zuhol'natené zvyšky dreva, ktoré boli poskytnuté na analýzu C¹⁴. V zásypoch sa našli doklady rôznorodej miestnej výroby. Ide o dôkazy kovolejárstva, kovotepectva, spracúvania kostí a parohoviny, ale aj tkáčstva a kamenárstva. Výrobu z kostí a parohoviny reprezentujú zachované celé exempláre, ale aj zlomky ihlič, šidiel, priebojníkov, hladidel, sekeromlatov, postranníc, nepodarky, polotovary, odpad i skladby suroviny. Zdá sa, že toto remeslo malo v osade výrazné zastúpenie. Tkáčstvo je doložené nálezmi početných ihlanových závaží z hliny, praslenimi, hlinenými kolieskami, odtlačkami textílií a šnúr na črepoch z nádob.

Dokonalé spracovanie kamennej suroviny dokladajú čepele, škrabidlá, vrtáky i jadrá z obsidiánu, rádiolitov, pazúrika, opálov, kremeňa i rohovcov; našli sa tu aj retušované hroty šípov. V týchto uzavretých objektoch je bežný výskyt ústupov z odpadu pri produkcií štiepanej industrie a kusov suroviny. Brúsená kamenná industria je zastúpená zlomkami vŕtaných sekeromlatov, hladidlami, brúškmi, sekáčmi a podložkami.

Dôležité doklady sa získali o miestnej kovolejárskej produkcii. Nájdené bronzové zlatky, nepodarky, poškodené predmety i celé výrobky, napr. sekery, šidlá, ihlice, ihly, dýky, záušnice, náramky, prívesky, sú jedinečným súborom súvisiacim s týmto rozmáhajúcim sa remeselným odvetvím. Dosiahnutú technickú úroveň dokazujú celé alebo poškodené kamenné kadluby na odlievanie dýk, príveskov, sekier, ihlič, puklič, náramkov, ale aj hlinené tégliky na tavenie kovu. Sklady horniny obsahujúcej med’ sme dosiaľ na lokalite nezistili, no nepriame dôkazy poukazujú na kovolejárstvo a kovopectvo priamo v opevnenej osade.

Sídlisková vrstva nad objektmi bola porušená orbou, preto sa nedá presnejsie interpretovať ich vzťah k príbytkom. Predbežne možno iba predpokladať, že v podstate sa príbytky primkynali k línii fortifikácie opevnenej osady II a že väčšina jám bola situovaná v priestore pred domami.

S osídlením lokality v poklasickej fáze otomansko-füzesabonskej kultúry súvisí fortifikácia osady II. V oblúku od západného zrázu až po južný svah vyvýšeniny sa ukazuje zreteľná terénna depresia, ohraničujúca plochu cca 7 ha. Zist'ovacou sondou sa v jej severnom úseku šikmo pretiaľo opevnenie, ktoré pozostávalo z valu a z priekopy, širokej približne 27 m. Konštrukcia valu bola spevnená kameňmi, ktoré sa pri jeho destrukcii zosunuli na vnútorný svah priekopy. V zásype, na svahu i na dne priekopy sa vyskytol zlomkovitý keramický materiál datujúci vznik opevnenia II do poklasickej fázy otomansko-füzesabonskej

kultúry. Pravdepodobne pozdĺž vnútornej steny valu sa v oblúku sústredovali povrchové príbytky zrubového typu.

Vychádzajúc z doterajších výsledkov výskumu, konštatujeme, že spomenuté domy, zahľbené objekty i fortifikácia reprezentujú stavebnú činnosť na lokalite časovo spadajúcu do stupňa BB₁, strednej doby bronzovej. Pohrebisko korešpondujúce s osídlením opevnenej osady II sa zatial nepodarilo lokalizovať. Zistené superpozície sídliskových objektov zo stupňa BB₁ so staršími, spodnými hrobmi dokazujú, že v strednej dobe bronzovej sa na pohrebisku v polohe Várhegy II už nepochovávalo.

POHREBISKO (VÁRHEGY II)

Už v prvej etape prác, počas zistovacieho výskumu v roku 1977, sa podarilo lokalizovať pohrebisko, z ktorého prvé hroby preskúmal J. Pástor. Pohrebisko bolo situované na sever od opevnenej osady I, na najvyšších miestach polohy Várhegy. Rozsah pohrebiska zatial nepoznáme, z konfigurácie terénu je zrejmé, že západná časť bola zničená pri zosuvoch podmývaného svahu.

V rokoch 1978–1990 sa výskumné práce v Nižnej Myšli sústredovali na odkrývku pohrebiska. Najskôr sa skúmala sídlisková vrstva a k nej patriace zahľbené hospodárske objekty z poklasickej fázy otomansko-füzesabonskej kultúry, ktoré prekryli staršie pohrebisko. Zistili sa viaceré superpozície hrobov s mladšími objektmi i so zvyškami príbytkov. Pretože dná hrobov boli v rôznych hlbkach, niekedy došlo i k porušeniu časti starších hrobov. Vo viacerých prípadoch sa však zistila príznivšia situácia, najmä tedy, keď pri hlbení objektov sice porušili časť starnej hrobovej jamy, ale jej dno s pochovaným jedincom zostało neporušené. Iba v troch prípadoch sa zistila superpozícia hrobov a ani v jednom prípade pri hlbení mladšieho hrobu nedošlo k poškodeniu kostry či milodarov v spodnom – staršom hrobe. Pohrebisko sa nachádza na severozápadnej, severnej a severovýchodnej časti lokality, jeho priestor bol neskôr začlenený do areálu mladšej opevnenej osady II. Odkryté hroby možno datovať iba do obdobia predchádzajúceho záver mladšej klasickej fázy otomanskej kultúry. Zdá sa, že v období, keď došlo k budovaniu nového, rozsiahleho opevnenia i novej osady, na tomto pohrebisku sa už prestalo pochovávať. Hroby datovateľné do poklasickej fázy otomansko-füzesabonskej kultúry sa zatial nenašli a nie je vylúčené, že možno bolo potom založené nové pohrebisko už mimo areál opevnenej časti lokality. Dosiaľ sa na pohrebisku v Nižnej Myšli preskúmalo 459 hrobov (Olexa, 1988, s. 91–96).

Najstaršie hroby sa sústredovali v západnej časti pohrebiska a reprezentujú prvú, koštiansko-otomanskú fázu; korešpondujúci sídliskový materiál sme zatial na lokalite neobjavili. Ide asi o 30–35 kostrových hrobov,

v ktorých sú jedinci pochovaní zásadne v skrčenej polohe na ľavom, resp. pravom boku s orientáciou S–J alebo J–S. Podľa predbežných antropologických výskumov a terénnych pozorovaní boli prvým spôsobom pochovávané ženy a dievčatá, druhým muži a chlapci. Preskúmal sa aj dvojhrob, v ktorom boli opačne pochovaní starší chlapec a žena. V pravidelných jamách s obdĺžnikovými pôdorysmi a rovnými dnami sa pri pochovaných individuách našli keramické milodary s archaickými prvkami koštianskej kultúry a z bronzových šperkov sibinské i slučkovité záušnice, krátke ihlice s očkovitou hlavicou, nášivky a prívesky z kančích klov a retušované hroty šípov. V dvoch prípadoch boli tieto staré hroby pod mladšími hrobmi z klasickej fázy otomanskej kultúry (tab. II – hrob 266). Hroby tohto horizontu boli situované vo viac-menej súvislých radoch pri západnom zráze vyvýšeniny a je možné, že podstatná časť tejto najstaršej fázy pohrebiska bola zničená zosuvmi pôdy.

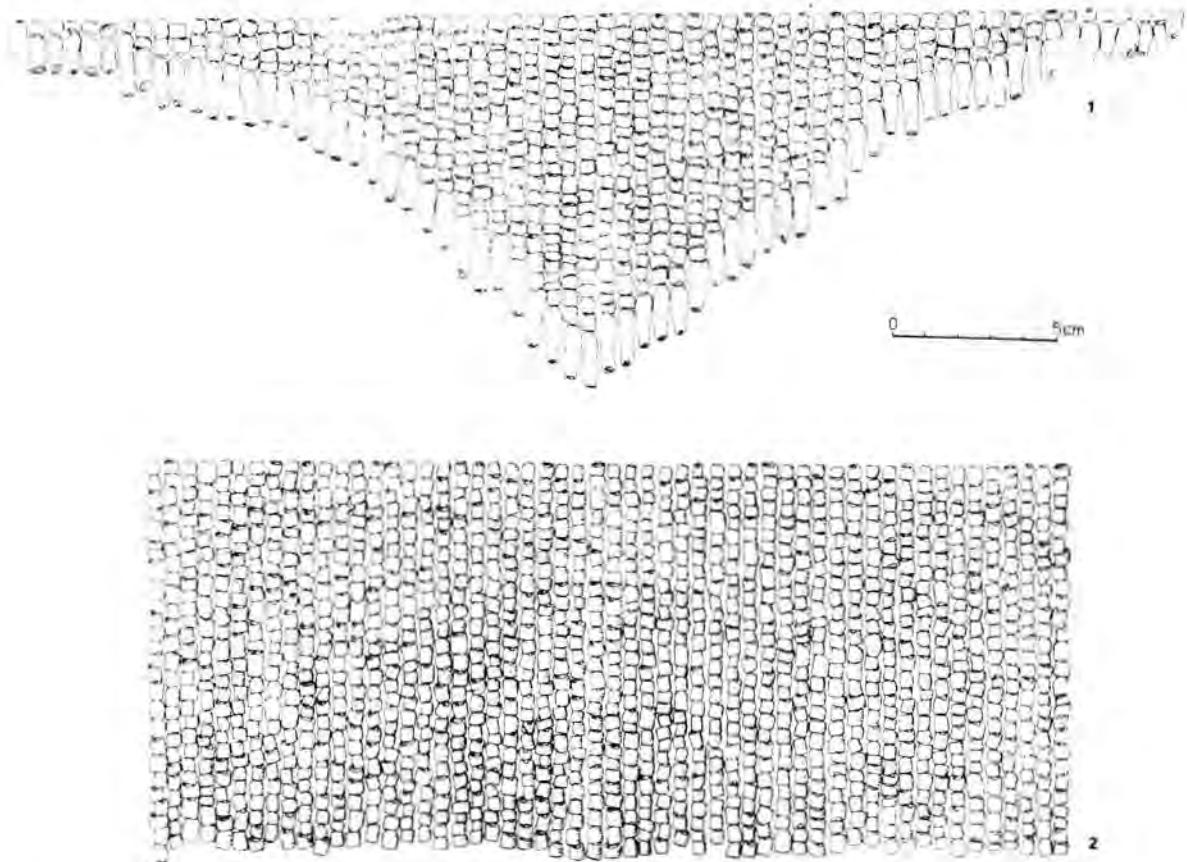
Na najstaršiu časť pohrebiska, ako sa zdá podľa doterajších výsledkov výskumu, plynule nadviazalo pochovávanie v nasledujúcej klasickej fáze, a to sa v podstate rozprestieralo na SV od starších hrobov. Tento horizont, datovateľný do Reineckevo stupňa BA₂, dosiaľ reprezentuje 200–250 hrobov. Ide o kostrové hroby, v ktorých sa zachovala opačná orientácia mŕtvych podľa odlišného pohlavia; preskúmalo sa sedem dvojhrobov a jeden štvorhrob. Z tohto horizontu pochádzajú aj najhlbšie a najrozmernejšie hroby. Pri pochovávaní sa viac-menej dodržiavalо kopanie hrobových jám v radoch; orientácia jám bola neraz aj opačná, t. j. Z–V, avšak pochovanie muža na pravom a ženy na ľavom boku sa nemenovalo, dôsledne sa rešpektovalo. Približne polovica hrobov dospelých jedincov bola vykradnutá; detské hroby neboli druhom pochované. Takmer v 10 % hrobov sa identifikovali zvyšky dreva v blízkosti kostier; či šlo o rakvy, obloženie alebo len dosky, sa dalo ľahko rozlišiť. V porušených i neporušených hroboch sa nachádzali zlaté i bronzové sibinské záušnice, bronzové ihlice s roztepanou rúrkovitou hlavicou, ihlice s gul'ovitou i so slučkovitou hlavicou, deriváty cyperských ihličiek, bronzové špirálové náramky, bronzové dýky, zlaté a bronzové pukličky (nášivky), náhrdelníky z jantárových korálikov a stredomorských mušlí, nášivky a prívesky z kančích klov, ale aj náramky a náhrdelníky kombinované s fajansovými perlami. Do tohto časového horizontu patria aj hroby kovolejárov (Olexa, 1987, s. 270) i hroby so stovkami korálikov z fajansu, ktoré tvorili ozdobné zásterky na pohrebných rúchach žien (obr. 3 – hrob 222 s 2117 korálikmi). Popri šperkoch sa v hroboch našli kostene ihly a šidlá, ihlice z parohoviny, zvieracie kosti a, samozrejme, keramika (tab. III – hrob 222). V každom hrobe sa našli priemerne tri nádoby, prirodzené, boli aj výnimky. V keramickom inventári sú evidentné doznievajúce prvky koš-

tianskej kultúry, v prevažnej mierce sa však začala uplatňovať keramika otomanského charakteru s výraznou rytou špirálovou výzdobou, motívmi zo ťafovanych trojuholníkov, z rebríckového ornamentu, rytých girland (tab. IV – hrob 27). Džbány a misy mali mierne zvýraznené dná, misy vtiahnuté okraje, občas sa v inventári hrobov vyskytla aj sídlisková keramika. Za prejav vplyvov hatvanskej kultúry možno pohľadat výskyt barbotinovej výzdoby na niekoľkých džbánkoch, ale aj odtlačky textilií na nádobách. Keramika bola slabo vypálená, charakterizuje ju bohatá výzdoba.

V klasickom období otomanskej kultúry už bezpečne existovala opevnená osada I a kontinuita osídlenia sa prejavila i v neprerušení pochovávania na pohrebisku v mladšom úseku *Reinecke*ho stupňa BA₂. Aj nadalej sa dodržiavalo pochovávanie v radoch, no zistili sa aj skupiny hrobov po celej severnej časti pohrebiska. Praktizovalo sa kostrové pochovávanie s orientáciou S-J, resp. J-S. Na hrovej keramike sa v prevažnej mierе uplatnila kombinovaná plastická a rytá typická obecná špirála v tvare písmena S (tab. II – hrob 261).

a rúrkovité, opäť sa v hroboch našli bronzové dýky, sibinské i slučkovité záušnice a kombinované náhrdelníky (tab. V – hrob 363). Našli sa zlaté záušnice, zlaté i bronzové pukličky, koráliky z jantáru i fajansy, stredomorské mušle a rôzne pracovné pomôcky.

Dosiaľ najmladšie hroby sa zistili v severovýchodnej a severnej časti polohy Várhegy II. Možno ich datovať do mladšej klasickej fázy otomansko-füzesabonskej kultúry, takmer na začiatok *Reinecke*ho stupňa BB₁. Všetky zatial skúmané hroby boli kostrové, pohrebný ríitus sa nezmenil. Vyskytli sa viaceré detské, plynusne situované hroby. Na funerálnej keramike sa objavil rozpadnutý S-motív (tab. VII – hrob 373). Pre datovanie sú dôležité bronzové ihlice so zdobenými gul'ovitými a kónickými hlavicami s otvormi (*Olexa*, 1982, obr. 3), ihlice s rúrkovitými hlavicami a dlhé slučkovité ihlice (tab. VI – hrob 373). Pre tento typ šperku je charakteristické esovité prehnutie ihly, často aj tordované. Na kombinovaných náhrdelníkoch sa aplikovali bronzové otvorené srdcovité privesky s jantárovými korálikmi, fajansovými perlami a so stredomorskými mušľami. V bohato

Obr. 3. Nižná Myšľa. Hrob 222, ozdoba žiat z fajansových korálikov.

Džbány, džbánky a misy sa stali základnou funerálnou keramikou, občas sa tento inventár doplnil hrncom alebo pohárikom. Na bronzových ihliciach sa objavilo tordovanie, hlavice boli gul'ovité s otvorom, slučkovité

vybavených hroboch žien sa našli pukličky (nášivky), kovania, trubičky, sibinské záušnice a drôtený špirálový privesok zo zlata a špirálové prstene z bronzu. Tento najmladší horizont hrobov sa nachádza v superpozícii

pod príbytkami a sídliskovou vrstvou dobre datovanou do poklasickej fázy otomansko-füzesabonskej kultúry. Zatiaľ reprezentuje zánikový horizont pochovávania na nižnomyšianskom pohrebisku v polohe Várhegy II.

Rukopis odovzdaný:

25. 6. 1991

Posudzoval:

Prof. PhDr. Jozef Vladár, Dr.Sc.

V Nižnej Myšli sa skúma jedno z najdôležitejších stredísk otomansko-füzesabonskej kultúry v Karpatoskéj kotline. Domnievame sa, že postupné odborné spracúvanie nálezov a publikovanie výsledkov tohto výskumu budú prínosom pre európske bádanie.

Meno a adresa autora:

PhDr. Ladislav Oleša

Archeologický ústav SAV

Výskumné pracovné stredisko Košice

Hrnčiarska 13

043 19 Košice

Literatúra

- CSOMA, J.: Österténelmi nyomok Abaúj-megyében. A Felsőmagyarországi Múzeum-Egylet Évkönyve, 1892, s. 1-58.
- FURMÁNEK, V. – VELIAČIK, L.: Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku – Doba bronzová. Slov. Archeol., 28, 1980, s. 165.
- GAŠAJ, D.: Výsledky záchranného výskumu opevnenej osady otomanskej kultúry v Rozhanovciach. Archeol. Rozhl., 35, 1983, s. 130-137.
- HÁJEK, L.: Zur relativen Chronologie des Äneolithikums und der Bronzezeit in der Ostslowakei. In: Kommission für das Äneolithikum und die ältere Bronzezeit Nitra 1958. Bratislava 1961, s. 59-76.
- MIHALIK, J.: A misleyi és hejcei praehistoricus telepekről. Archaeol. Ért., 18, 1898, s. 38-44.
- OLEXA, L.: Zistovací výskum v Nižnej Myšli. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1977. Nitra 1978, s. 178-180.
- OLEXA, L.: Siedlungen und Gräberfelder aus der Bronzezeit von Nižná Myšľa in der Ostslowakei. In: Südosteuropa zwischen 1600 und 1000 v. Chr. Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. 1. Berlin 1982, s. 387-397.
- OLEXA, L.: Gräber von Metallgießern in Nižná Myšľa. Archeol. Rozhl., 39, 1987, s. 255-275.
- OLEXA, L.: Pohrebný ritus ľudu otomanskej kultúry na Slovensku. In: Antroposagie a pohrební ritus doby bronzovej. Brno 1988, s. 91-96.
- PĀSTOR, J.: Bronzové pohrebište a sídlisko v Nižnej Myšli. Svojina, 3, 1949, s. 66-69.
- TOČÍK, A. – VLADÁR, J.: Prehľad bádania vývoja Slovenska v dobe bronzovej. Slov. Archeol., 19, 1971, s. 365-422.

Fundstellen aus der Bronzezeit in Nižná Myšľa Vorbericht über die Grabungsergebnisse auf befestigten Siedlungen und einem Gräberfeld der Otomani-Kultur

Ladislav Oleša

Bei der Gemeinde Nižná Myšľa (Bez. Košice-Land) in der Ostslowakei wurde vor beinahe 100 Jahren eine großflächige Fundstelle aus der älteren Bronzezeit entdeckt. Sie ist eine aus der Reihe der im Košice-Becken liegenden Fundstellen (Abb. 1; 2). Sie gehört der Otomani-Füzesabony-Kultur an (im weiteren nur OFK) und es kennzeichnen sie bisher drei identifizierte Phänomene: die befestigte Siedlung I von 1 ha Ausmaß (Várhegy I), die befestigte Siedlung II von

ca. 7 ha Ausmaß (Várhegy II) und das Gräberfeld von ungefähr 2 ha Größe (Várhegy II). Auf der Fundstelle ist durch langfristige systematische Grabungen die Besiedlungskontinuität in der Zeitspanne von etwa 1700 bis ca. 1400 v. u. Z. bewiesen. Seit 1977 realisiert dort das Archäologische Institut der SAW Grabungen, die letzten vier Jahre beteiligt sich an den Arbeiten auch das Ostslowakische Museum zu Košice. Kein einziger Teil der Fundstelle ist gänzlich

ersucht, deswegen stellen die gewonnenen Erkenntnisse nur Teilergebnisse dar.

Befestigte Siedlung I

Nach den bisherigen Grabungsergebnissen entstand sie in der klassischen Phase der OFK, festgestellt wurden zwei Siedlungshorizonte mit Hausresten des Blockbautyps. Teile freigelegter rechtwinkliger Bebauungen erlauben Rückschlüsse über eine ehemalige urbanistische Siedlung. Die Fortifikation bildeten ein bogenförmiger Graben und Wall. Die einzelnen Siedlungsschichten sind durch zahlreiches, verschiedenartiges Material gut datiert. Zu Beginn der mittleren Bronzezeit, in Reineckes Stufe BB₁, wurde die befestigte Siedlung I in ein neues, ausgedehnteres Areal der befestigten Siedlung II eingegliedert. Sporadische Besiedlung aus der spätklassischen Phase der OFK, welche die älteren Fundschichten überdeckte, repräsentieren Funde aus der I. Schicht und Material aus den eingetiefsten Wirtschaftsobjekten. Spuren der Besiedlung dieses Teiles der Fundstelle fand man auch im sekundär ausgenützten alten Graben, wo Funde aus der klassischen Phase der OFK unter dem Material aus der nachklassischen Phase der OFK zum Vorschein kamen.

Befestigte Siedlung II

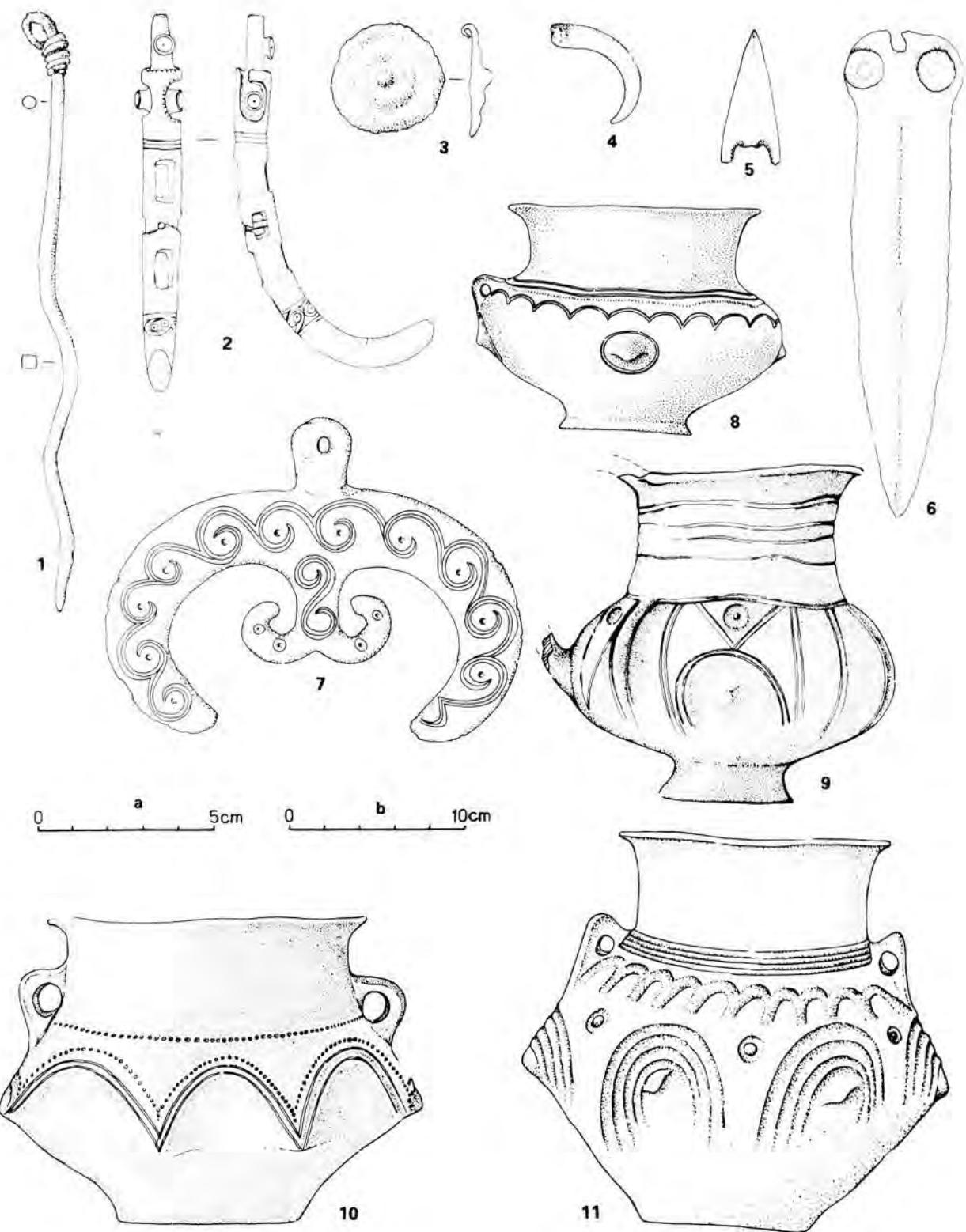
Die Grabung erwies, daß es zur neuen Bauaktivität auf dieser Fundstelle in der spätklassischen Phase der OFK kam. Damals waren die Lagen Várhegy I und Várhegy II von einem neuen bogenförmigen Graben umgeben, der abermals etwa 27 m breit und 6 m tief war. Das gewonnene Erdreich verwendete man zu Planierungen und zur Aufschüttung eines Stein-Erde-Walles von etwa 15 m Breite. Über dem alten Gräberfeld aus der klassischen Phase der OFK in der Lage Várhegy II wurden im Areal bei der Fortifikation Reihen neuer Blockhäuser erbaut. In der Stufe BB₁ kam es auch zur Eintiefung von Wirtschaftsobjekten, aus deren Füllerde wichtiges datierendes archäologisches Material gewonnen wurde (Taf. I). Festgestellte Superpositionen von Siedlungsobjekten über älteren Gräbern beweisen, daß die Belegung auf dem Gräberfeld in der Lage Várhegy II im Zusammenhang mit der Bauaktivität zu Beginn der mittleren Bronzezeit aufhörte. Die mit dieser Siedlung korrespondierenden Gräber aus der spätklassischen Phase der OFK konnten bisher nicht entdeckt werden und es dürfte wahrscheinlich sein, daß ein neues Gräberfeld an einer bisher unbekannten Stelle angelegt wurde. Nach den bisherigen Grabungsergebnissen ist die befestigte Siedlung II an der Wende der Stufen BB₁-BB₂ aufgegeben worden.

Gräberfeld

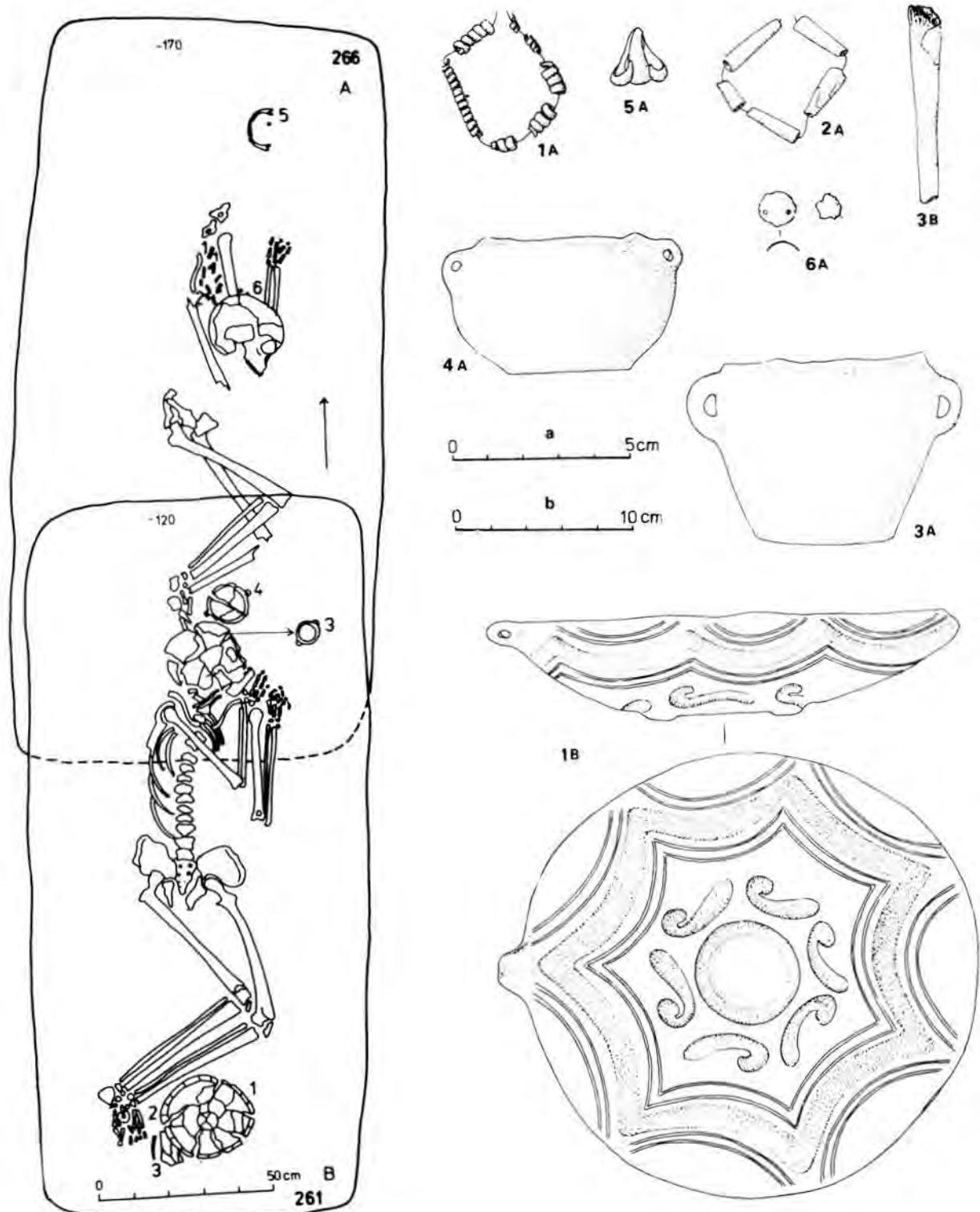
Die bisherigen Grabungsergebnisse weisen darauf hin, daß auf dem Gräberfeld bereits in der sog. Košťany-Otomani-Phase der OFK, im älteren Abschnitt von Reineckes Stufe BA₂ zu bestatten begon-

nen wurde. Manche Gräber sind auch an die Wende der Stufen BA₁-BA₂ datierbar, doch in Anbetracht der Tatsache, daß es bei Erdrutschen zur Vernichtung eines Gräberfeldteiles kam, und es noch nicht einmal ganz untersucht ist, bleibt dieses Problem einstweilen offen. Noch dazu erfaßte man bisher nicht einmal korrespondierendes Siedlungsmaterial. Den ältesten Gräberhorizont repräsentieren zur Zeit die Gräber 266 (Taf. II) und 27 (Taf. IV). Vom Beginn bis zum Ende der Benützung des Gräberfelds in der Lage Várhegy II pflegte man Körperbestattungsweise, bloß einige symbolische Gräber wurden vorgefunden. Bis auf einige unwesentliche Ausnahmen wurde der umgekehrte Ritus bei der Bettung der Individuen verschiedenen Geschlechtes eingehalten. Männer und Knaben waren Rechtshocker mit der Orientierung S-N, Frauen und Mädchen hingegen Linkshocker mit N-S-Orientierung. Dieser Ritus ist in freigelegten Doppelgräbern und in einem Vierfachgrab dokumentiert. Die Gräber waren in Reihen situiert, aber auch in Kumulierungen. Die soziale Aufschichtung der Gesellschaft widerspiegelt sich nicht nur in der Verschiedenartigkeit und in der Menge der Grabbeigaben eines betreffenden Individuums, sondern auch im Ausmaß und in der Gestaltung der Grabgrube. Es wurden auch Reste von Holzsarkophagen, Holzsärgen und einer Holzverkleidung der Grabgrube gefunden. Ungefähr 12 % der bisher 459 untersuchten Gräber waren ausgeraubt. Gegenwärtig wird eine anthropologische Untersuchung realisiert. Die Erforschung des Gräberfeldes läuft weiter.

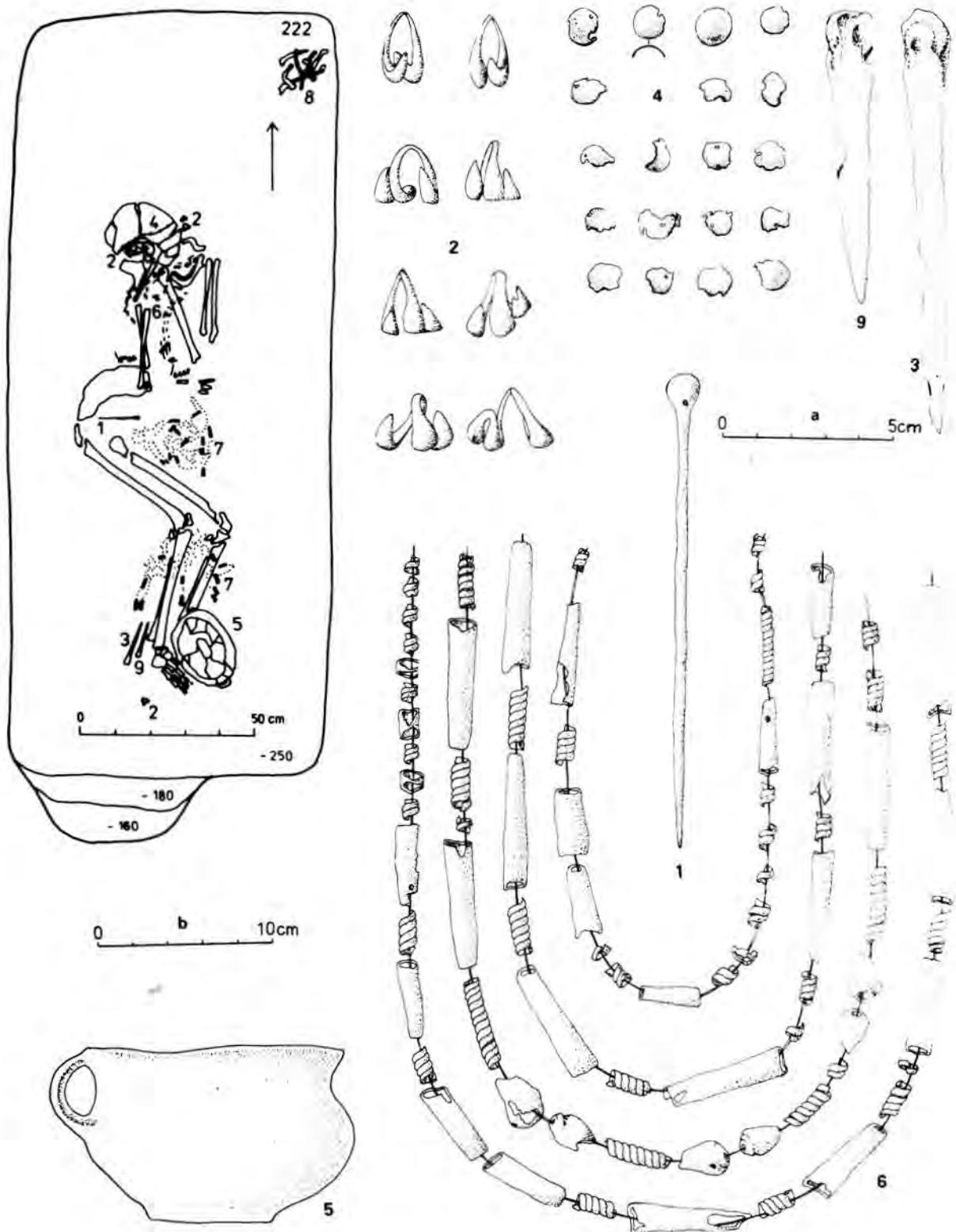
Die Besiedlungskontinuität der Fundstelle von Nižná Myšľa widerspiegelt sich in ihrer klassischen Epoche auch in der Gräberfeldbelegung. Die ununterbrochene und ohne größere Veränderungen erfolgte Bestattung knüpft an den Teil mit den ältesten Gräbern an, nur selten erfaßte man Superpositionen (Taf. II). Nach den Beigaben und dem Schmuck aus den einzelnen Gräbern lassen sich auf diesem Gräberfeld 2-3 zeitliche Belegungshorizonte herausgliedern, die in die Stufe BA₂ entfallen. Als „vorklassisch(?)“ kann das Grab 222 (Taf. III; Abb. 3) bewertet werden, das eine bronzenen Kugelkopfnadel und Gewandzier aus 2117 Fayenceperlen enthielt. Als „altes“ klassisches Grab charakterisierbar ist das Grab 363 (Taf. V), das eine Bronzenadel mit tordiertem S-förmigen Schaft und einen Bronzedolch ergab. Den bisher jüngsten erfaßten Gräberhorizont, den sog. „jungen“ klassischen, repräsentiert das Grab 373 (Taf. VI; VII) mit kurzen bronzenen Scheibenkopfnadeln, mit gegossenen Bronzeanhängern, einem Bronzesingerring mit Doppelspirale und beachtenswerter Keramik.

Tab. I. Nižná Myšľa. Sídliskové nálezy z poklasickej fázy otomansko-füzesabonskej kultúry. 1, 3-7 - bronz; 2 - parohovina; 8-11 - keramika. Mierka a: 1-7, 9; b: 8, 10, 11.

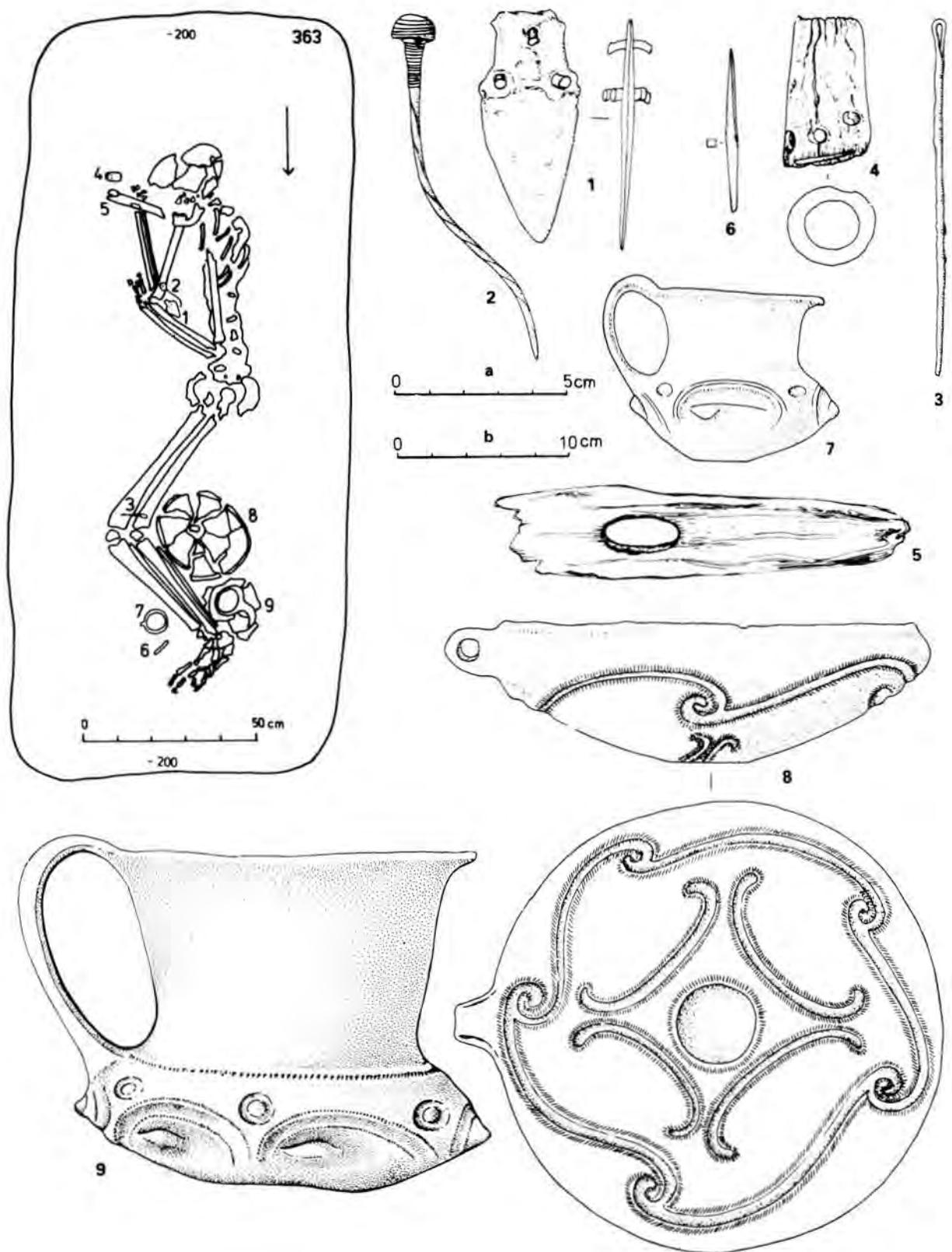
Tab. II. Nižná Myšľa. Hrob 266 (A) v superpozícii s hrobom 261 (B). 1A, 5A, 6A – bronz; 2A – stredomorské mušle; 3B – kost’; 3A, 4A, 1B – keramika. Mierka a: 1A–3A, 5A, 6A, 3B; b: 4A, 1B. (Čísla nálezov sa zhodujú s číslami na pláne hrobu.)

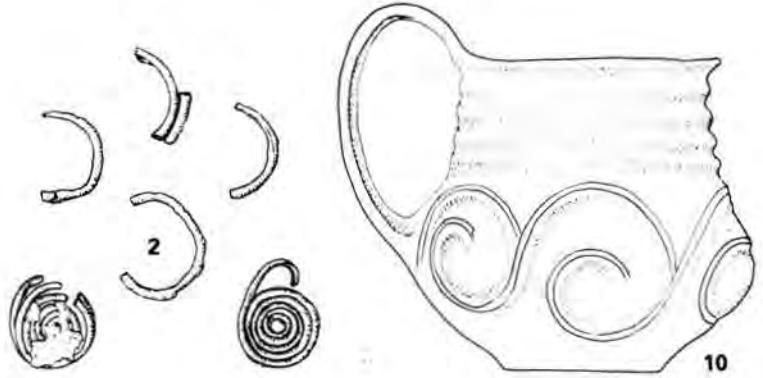
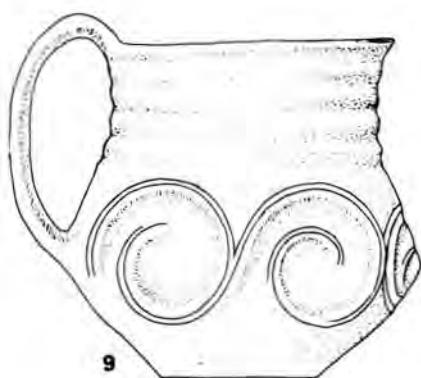
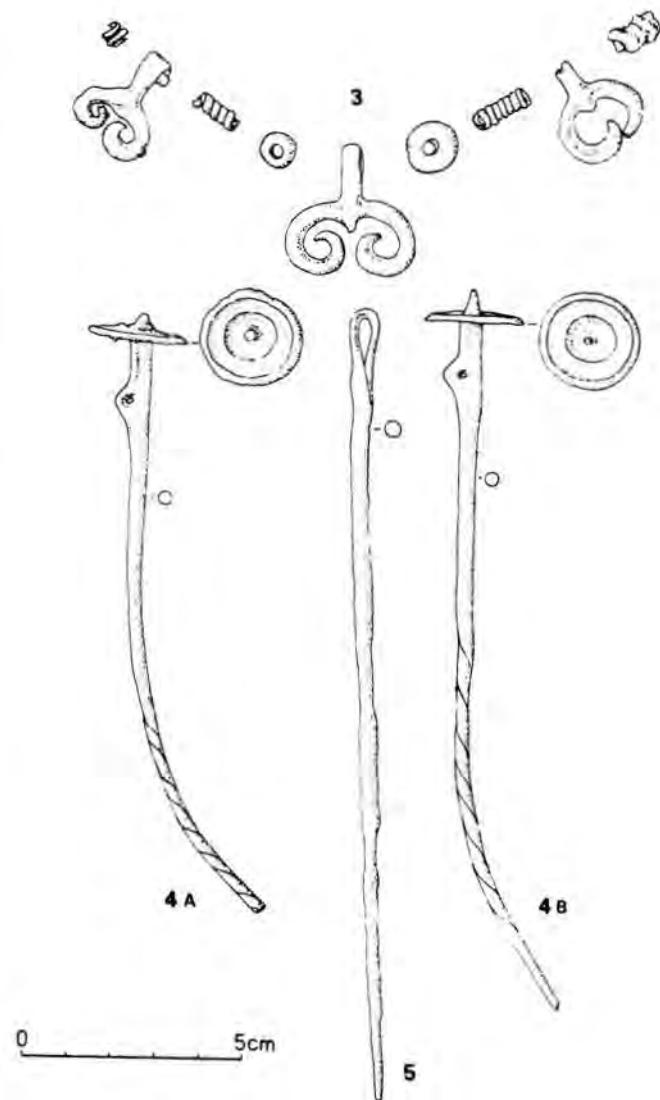
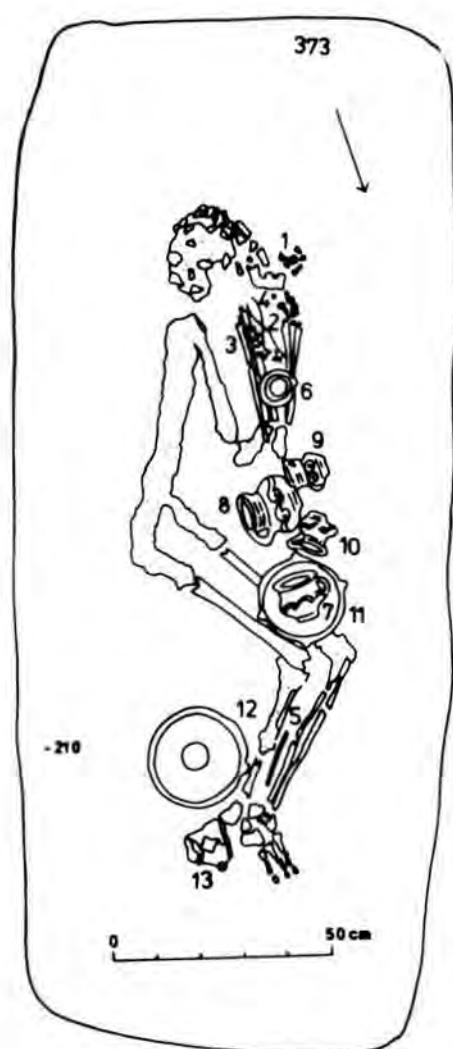
Tab. III. Nižná Myšľa. Hrob 222 s ozdobou šiat z fajansových korálkov. 1, 2, 4, 6 – bronz; 3, 9 – kost'; 5 – keramika; 6 – stredomorské mušle. Mierka a: 1–4, 6, 9; b: 5. (Čísla nálezov sa zhodujú s číslami na pláne hrobu.)

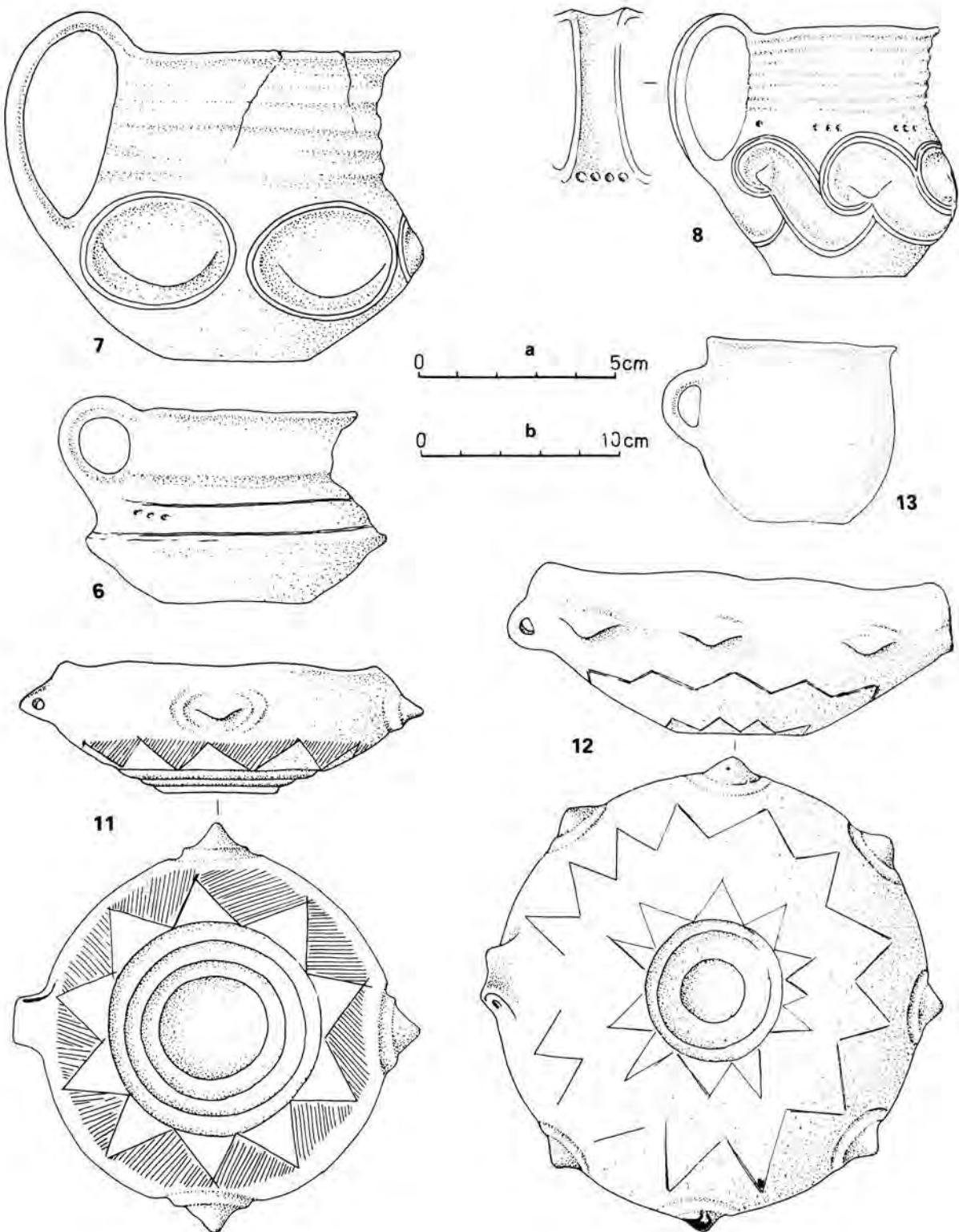
Tab. IV. Nižná Myšľa. Hrob 27 so starootomanskou keramikou. 1 – obsidián, kremeň, rohovec; 2, 3 – kost; 4–6 – keramika. Mierka a: 1–3, 5; b: 4, 6. (Čísla nálezov sa zhodujú s číslami na pláne hrobu.)

Tab. V. Nižná Myšľa. Hrob 363 z klasickej fázy otomansko-füzesabonskej kultúry. 1-3, 6 - bronz; 4, 5 - parohovina; 7-9 - keramika. Mierka a: 1-4, 6, 7, 9; b: 5, 8. (Čísla nálezov sa zhodujú s číslami na pláne hrobu.)

Tab. VI. Nižná Myšľa. Hrob 373 z mladšieho obdobia klasickej fázy otomansko-füzesabonskej kultúry. 1 – kúsky kože; 2 – bronz (prsteň); 3 – bronz, jantár (náhrdelník); 4A, 4B, 5 – bronz; 9, 10 – keramika. (Čísla nálezov sa zhodujú s číslami na pláne hrobu.)

Tab. VII. Nižná Myšľa. Hrob 373 z mladšieho obdobia klasickej fázy otomansko-füzesabonskej kultúry. Keramika. Mierka a: 6, 7; b: 8, 11–13. (Čísla nálezov sa zhodujú s číslami na pláne hrobu na tab. VI.)

NÁLEZY Z DOBY BRONZOVEJ Z PIEŠŤAN

ONDREJ OŽDÁNI

(Archeologický ústav SAV, Nitra)

In den 30er Jahren des 20. Jh. wurden bei der Regulierung des Dubová-Baches im Intravillan von Piešťany, Bez. Trnava, drei Bronzebeile und eine bronzeene Lanzenspitze gefunden. Dargeboten wird die typologische und ornamentale Analyse der Gegenstände und deren Datierung. In der Slowakei ist erstmals das Vorkommen einer Lanzenspitze nachgewiesen, deren Tülle geritzte konzentrische Halbbögen zieren. Von chronologischem Gesichtspunkt stellen die Gegenstände keinesfalls einen Depotfund dar.

V súkromnej zbierke starožitností *Adriána Otepku*, bytom Vrbovč, okr. Trnava, Ul. SNP 290/6, sa nachádza z archeologickej hľadiska pozoruhodná skupina štyroch bronzových predmetov. Je to čepeľ kopie a tri sekery rôzneho typu (obr. 1). *Marián Klčo*, pracovník Archeologickej ústavu SAV v Nitre, ktorý má zásluhu na ich znovaobjavení pre odbornú verejnosť, ochotne sprostredkoval ich požičanie na zdokumentovanie a odborné spracovanie.

Nálezové okolnosti uvedených zbraní nie sú uspokojivo objasnené. Podľa informácií A. Otepku predmety sa našli v intraviláne Piešťan, okr. Trnava, v časti mesta nazývanej Staré Piešťany, v priebehu zemných prác súvisiacich s reguláciou potoka Dubová. Úprava vodného toku, ktorý obyvatelia Piešťan a okolia poznajú skôr pod menom Dubové, sa uskutočnila niekedy v tridsiatych rokoch 20. storočia. Terajší majiteľ predmetov dnes s odstupom vyše päťdesiatich rokov, prirodzene, nepozná presné miesto nálezu sekier a kopie, a to aj vzhľadom na skutočnosť, že súbor predmetov získal iba nedávno z pozostalosti príbuzných v Piešťanoch. Pri spresňovaní ďalších údajov však tvrdil, že všetky štyri exempláre, ako mu je známe, sa určite našli spolu, a teda by mali predstavovať uzavretý nálezový celok, resp. hromadný nález. Možnosť interpretovať tento nález ako depot jednoznačne spochybňuje samotná skladba celku, ktorý obsahuje evidentne časovo nesúrodé predmety.

OPIS NÁLEZOV

1. Bronzová sekera s postrannými lištami, vejárovitým ostrím a so špicatým tylom, údermi sekundárne spojeným. Nízke, ale výrazné lišty, približne v strede tela sekery zhrubnuté, sa tiahnu od tyla takmer až po ostrie. Sekera je veľmi dobre zachovaná, len približne v strede ostria je skupinka nepatrnych vyštrbení a z jednej strany ostria malá deformácia v mieste zakončenia lišty. Tmavozelenú patinu na povrchu sekery prestupujú ojedinelé

svetlozelené škvŕny. Rozmery: dĺ. 11 cm, š. ostria 4,8 cm, š. tela v strede 1,7 cm, hmotnosť 150 g (obr. 1; 2; tab. I; 3).

2. Sekera so stredovými lalokmi. Nižšie otvorené laloky sú bližšie k poškodenému tylu, pôvodne s menším a plytkým výre-

Obr. 1. Piešťany. Bronzové predmety objavené pri regulácii potoka Dubová.

zom. Štíhle telo, ktoré má v mieste zakončenia lalokov vodorovný schodík, sa smerom k vejárovite zaoblenému a používaným vyštrbenému ostriu mierne rozširuje. Sekera je svetlozeleno patinovaná, s väčšími tmavozelenými škvunami. Rozmery: dĺ. 17,2 cm, š. ostriá 3,8 cm, š. tyla 2,9 cm, dĺ. lalokov 5,2 cm, hr. tela pod schodíkom 0,9 cm, hmotnosť 274 g (obr. 1: 3; tab. I: 2).

3. Sekera s tulajkou a postranným uškom, s oválnym prierezom tela a nepatrne vejárovite rozšíreným ostrím. Okraj tulajky zhrubnutý do masívneho, miestami nevýrazne hraneného prstencu, z ktorého na boku vychádza uško, kolmo nasadené na ústie. Dolná časť tela s ostrím odsadená od hornej časti výrazným stupňom. Výzdobu tela tvoria lišty zložené z troch horizontálnych liníi, pod ktorými sú dve lomené postranné linie s jednou stredovou, kolmo nasadujúcou na poslednú horizontálnu lištu. Povrch sekery má tmavozelenú patinu s plochami svetlozelenej, nachádzajúcej sa najmä v hornej časti tela. Ostrié je miestami vyštrbené. Celý predmet je relativne dobre zachovaný, s výnimkou troch malých recentných rýh. Rozmery: dĺ. 12 a 11,8 cm, š. ostriá 4,7 cm, ústie tulajky 3,9 x 5,1 cm, hmotnosť 376 g (obr. 1: 4; tab. I: 4).

4. Kopija s vejárovite vykrojeným ostrim. Tulajka v priereze v tvare oválu prechádza stredom čepele a končí sa 2,2 cm od hrotu. List čepele plochý, bez stupňovitého členenia. Protifahlé otvory na nity sú vo vzdialosti 1 cm od kraja tulajky, situované na predĺženej osi ostriá čepele. Dolnú časť tulajky zdobí geometrická výzdoba, usporiadaná do dvoch horizontálnych pásom, ktoré sú vymedzené troma zväzkami troj- a štvornásobných horizontálnych rýh. Každý pás sa prostredníctvom šiestich vertikálnych radov bodiek delí na šesť približne rovnakých poličok. V dolnej časti poličok nasadá na horizontálne ryhy šesť koncentrických poloblúčikov, zložených z troch paralelných rýh. Prvý vertikálny rad bodiek, v páse bližšie k čepeli, obsahuje po 10–12 bodiek, druhý rad po 14–16 bodiek. Ostrié čepele je vyštrbené a dvakrát ohnuté. Na povrchu kopije je tmavozelená patina, miestami prekrytá svetlozelenými škvunami. Časť okraja tulajky je sekundárne poškodená brúsením. Rozmery: dĺ. 18,7 cm, dĺ. listu čepele 15 cm, max. š. ostriá 3,7 cm, ústie tulajky 2,4 x 2,2 cm, hmotnosť 140 g (obr. 1: 1; tab. I: 1).

TYPOLOGICKÝ ROZBOR A DATOVANIE NÁLEZOV

V súbore opísaných nálezov sekera s postrannými lištami predstavuje najstarší predmet. Pri jej datovaní sa z objektívnych dôvodov nemôžu využiť ďalšie tri údajne sprievodné predmety, ktoré sú, ako ďalej uvidíme, časovo podstatne mladšie. Plochá sekera má vlastne charakter ojedinelého nálezu. Pri určovaní jej chronologického postavenia treba nepochybne príhliadať na túto skutočnosť.

Vychádzajúc zo zaužívaných klasifikačných kritérií, konštatujeme, že hodnotená sekera je typickým reprezentantom saského alebo únětického typu (Novotná, 1970a, s. 33; Mayer, 1977, s. 76). Na rozdiel od iných variantov plochých sekier s postrannými lištami, ktoré sa okrem staršej doby bronzovej vyskytujú aj v stupni BB₁, resp. i v mladšom úseku strednej doby bronzovej (Mozsolics, 1967, s. 64; Fumanek, 1973, s. 100; Oždáni, 1986, s. 23, 25, 27, obr. 4: 22, 23; Čujanová-Jílková, 1964, s. 41–42), sa sekery únětického typu časovo obmedzujú výlučne na staršiu dobu bronzovú. E. F. Mayer (1977, s. 83) ich prvý možný

výskyt kladie do staršieho úseku stupňa BA₁, s tým, že prevaha nálezov tohto typu sa spája až s mladším úsekom stupňa BA₂, a najmä so stupňom BA₂.

Na Slovensku k najstarším sekérám tohto typu patrí exemplár z hrobu 47/62 vo Všechnovciach, ktorý je datovaný do mladšej podfázy klasickej fázy košianskej skupiny (Novotná, 1970a, s. 33 /165/, tab. 9: 165; Bátor, 1981, s. 12–13). K najmladším nálezom treba počítať osem sekier z vrstvy I v Barci (Hájek, 1961, s. 69–71, obr. 11; Novotná, 1970a, s. 33–34; Mayer, 1977, s. 83). Za veľmi blízku analógiu k piešťanskému exempláru považujeme sekuru so špicatým tylom z kostrového hrobu z Úľan nad Žitavou (Novotná, 1970a, s. 33 /163/, tab. 9: 163). Oporou jemnejšieho datovania nášho nálezu však nemôže byť, pretože nálezový celok z hrobu je nepublikovaný. M. Novotná sice uvádzá, že A. Točík začiatok pochovávania v Úľanoch nad Žitavou kladie do neskorého stupňa nitrianskej skupiny a pohrebisko ako celok spája so staršou fázou staršej doby bronzovej (Novotná, 1970a, s. 34, pozn. 2; Točík, 1964, s. 145), tento údaj je však pre nás bezcenný, pretože neznámy hrob s nálezom sekery pravdepodobne vôbec nemusí súvisieť s citovalým pohrebiskom preskúmaným v areáli strediska JRD. Na tomto pohrebisku, ktoré už bolo viac ráz publikované (Točík, 1964, s. 136–139; 1979, s. 206–209), sa totiž aspoň podľa literatúry nenachádza žiadny hrob s nálezom sekery. Je však prekvapujúce, že únětická šálka a sekera sa spomínajú ako nálezy z tohto pohrebiska v Úľanoch nad Žitavou (Točík, 1979, s. 46) v súvislosti s prehľadom lokalít únětickej kultúry na Slovensku, ale bez uvedenia nálezových okolností.

Z mimoslovenských nálezov sekier únětického typu dobrú analógiu je sekera z dolnorakúskeho Roggendorfu, ktorá je sprostredkovane datovaná do stupňa Gemeinlebarn I (Mayer, 1977, s. 77 /239/, 80–81, tab. 17: 239). Lepšiu paralelu však vidíme v exemplári z depoutu z Raggelsdorfu, ktorý je spolu s ďalšími troma sekérami synchronizovaný so stupňom Gemeinlebarn II (Wallner – Neugebauer-Maresch – Gatteringer – Neugebauer, 1987, s. 230–231, obr. 162; Neugebauer, 1987, tab. 2: dole, prvá vľavo).

Hodnotenú sekuru z Piešťan na základe uvedených skutočností datujeme do obdobia rámcovo vymedzeného záverom stupňa BA₁ a starším úsekom stupňa BA₂. Vzhľadom na zhrubnutie lištie v strede tela, čo považujeme za náznak odsadenia a zároveň za mladší vývojový pravok, by ju bolo možné s určitou opatrnosťou spájať skôr so stupňom BA₂ a kultúrne ju priradiť k nálezom klasického stupňa únětickej kultúry.

Sekera so stredovými lalokmi sa z typologického hľadiska hľasi k stredodunajskému typu (Říhovský, 1982, s. 54) či ku skupine podunajských sekier (Novotná, 1970a, s. 45, 48), ktoré E. F. Mayer (1977, s. 130–142) zahrnul do svojho typu Freudenberg. Tento

typ sekier sa vyskytoval počas dlhšieho časového úseku, ktorý sa rámcovo stotožňuje s prechodným obdobím stupňov BC/BC₂/BD, so stupňom BD a HA₁ (*Mayer, 1977, s. 141; Říhovský, 1982, s. 54*). Najmasovejší výskyt sa sústredí do horizontu nálezov Blučina – Kopčany (*Furmánek, 1973, s. 101*), resp. do obdobia staršej fázy stredodunajských popolnicových polí. Žiaľ, na precizovanie datovania nálezových celkov sa nehodia, vzhľadom na ich prežívanie v takmer nezmenenom tvaru aj v nasledujúcich obdobiach, ako to konštatoval *J. Říhovský (1982, s. 54)*, ale aj *V. Podborský (1970, s. 103)* v súvislosti s poukazom na používanie sekier so stredovými lalokmi od strednej po neskorú dobu bronzovú.

Pri pokuse o jemnejšie chronologické zaradenie sekery z Piešťan sa môžeme opierať o skutočnosť, že laloky má zreteľne posunuté smerom k tylu, čo *V. Podborský (1970, s. 103)* považuje za mladší znak. Na rozdiel od masívnejších tvarov stupňa Blučina – Kopčany s ešte vysokým a širokým tylom je tiež štíhlejšia. Pomerne dobrú analógiu má v sekere z depotu z Hubiny, ktorý je datovaný do stupňa Kisapáti (*Novotná, 1970a, s. 45 /277/, tab. 14: 277*). Tvarovo je celkom blízka jednej zo sekier zo žiarového hrobu 2 čačianskej kultúry v Čake (*Tocík – Paulík, 1960, s. 74, obr. 14: 1*). Napriek uvedenému piešťanskej sekere so stredovými lalokmi sa nedá určiť presné chronologické postavenie. Môžeme ju len rámcovo datovať do stupňov BD a HA₁.

Sekeru s tul'ajkou a postranným uškom možno na základe typológie zaradiť do skupiny sekier stredoeurópskeho typu s rovno zakončenou tul'ajkou (*Novotná, 1970a, s. 83*), resp. ak pri klasifikácii uprednostníme výzdobné kritériá, tak potom patrí medzi sekery zdobené plastickými lomenicami a oblúkmi (*Mayer, 1977, s. 192*). Tieto skupiny sekier sa vyskytujú v období od staršieho stupňa po mladší, resp. až neskorý stupeň kultúry popolnicových polí (*Novotná, 1970a, s. 86; Mayer, 1977, s. 196–198*). V úsile určiť jemnejšie chronologické postavenie piešťanskej sekery sa musia využiť nielen vhodné analógie, ale aj niektoré morfologické znaky, ktoré sú všeobecne považované za mladšie vývojové prvky. K nim treba počítať prstencovité zhrubnutie okraja tul'ajky a vodorovné hranenie prstenca, ako aj odsadenie ostria sekery (*Podborský, 1970, s. 97; Novotná, 1970a, s. 86*). Spomenuté mladšie prvky nachádzame aj na našej sekere, s výnimkou vodorovného hranenia prstenca, ktoré je len miestami naznačené a málo výrazné.

Zdá sa, že oporou jemnejšieho datovania sekier s tul'ajkou môže byť aj ich ornamentika. *A. Mozsolicsová (1985, s. 36)* napr. vidí v jednotlivých druhoch výzdobných motívov významný datovací prostriedok. Rebrá na sekere z Piešťan vytvárajú výzdobný motív v tvaru T, ktorý citovaná autorka považuje za dominantný pre nálezový horizont depo-

tu Hajdúboszörmény. Sekery z depotu I v Somotore (*Novotná, 1970a, s. 83 /584/, 85–86, tab. 33: 584*), z depotov v dolnorakúskom Kleedorfe a Mahrersdorfe (*Mayer, 1977, s. 193 /1066, 1067–1069/, tab. 77: 1066–1068; 78: 1069; 125: 11–13*) a z maďarského Tiszaeszlára (*Kemenczei, 1984, s. 81, 187, tab. CCXXb: 15*) sú nielen tvarovo analogické sekere z Piešťan, ale majú aj rovnakú, i keď o niečo užšiu T-výzdobu. Na základe sprievodných nálezov sú datované do mladšieho stupňa kultúry popolnicových polí, resp. do stupňov Jenišovice – Rohod (*Novotná, 1970b, s. 45; Mayer, 1977, s. 197*). Vychádzajúc z týchto vhodných a chronologicky preukazných paralel, konštatujeme, že piešťanskú sekuru možno celkom oprávnenie dатovať do stupňa HB₁, i keď vzhľadom na iba naznačené hranenie okrajového prstenca tul'ajky nevylučujeme ani možnosť jej zaradenia na koniec stupňa HA₂.

Pri datovaní bronzovej kopije sa musíme opäť oprieť o charakteristické tvarové prvky, ako aj výzdobné motívy ornamentiky. Plochá, neprofilovaná čepel kopije spolu s kratšou, voľnou časťou tul'ajky signalizujú, že ide o exemplár zbrane zaraditeľný rámcovo do stupňov HA-HB (*Podborský, 1970, s. 118*). Výzdoba tul'ajky sa vyskytuje obvykle na mladších kopijach stupňa HB. Priebeh tul'ajky až k hrotu je však ešte značne výrazný, čo sa zase, naopak, pokladá za jeden zo starších znakov. Do úvahy nemôžeme brať ani absenciu uhlovitého nasadenia listu čepele k tul'ajke, aké sa predpokladá pri kopijach stupňa HB, pretože sa zistilo, že tento rozlišovací pravok sám osebe je nespôľahlivý a nemôže slúžiť ako datovací prostriedok (*Jacob-Friesen, 1967, s. 264; Podborský, 1970, s. 118*).

Medzi slovenskými nálezmi kopijí so zdobenou tul'ajkou z mladšej a neskorej doby bronzovej nenachádzame nateraz vhodné tvarové, ale ani výzdobné paralely. Na jednej strane nemajú analogický tvar čepele a na strane druhej na žiadnej z nich sa neobjavujú ryté koncentrické poloblúky – s výnimkou kopije z Vrbnice, datovanej do starších stupňov mladšej doby bronzovej (*Vizdal, 1984, s. 669–670, obr. 1*), ktorej koncentrické vzájomne spojené široké poloblúky vytvárajú vlastne nepravú vlnovku, resp. girlandovitý motív. Výzdobu kopije z Kamenného Mosta zo stupňa Rohod (*Novotná, 1970a, s. 83 /596/, 86, tab. 55: 16*) a z Liptovskej Ondrašovej zo stupňa HB₂-HB₃ (*Furmánek, 1970, s. 459, 462–464, obr. 12*) tvoria výlučne vrypy, ryté horizontálne a cikcakovité línie. Podobnými motívmi sú zdobené aj tul'ajky kopijí z moravských lokalít Postoupky, Černotín a Štramberk-Kotouč zo stupňa HB (*Podborský, 1970, s. 118, obr. 6: 28; tab. 13: 34; 53: 9*), ako aj kopije z maďarskej Zsujty, Gyöngyössolyomosu a Sümegu z horizontu Kurd a Gyermely (*Mozsolics, 1985, s. 21, 122, 187, 217, tab. 144: 17; 154B: 6, 7; 270B: 3a–b*).

Z hľadiska výzdobného motív je piešťanskému exempláru zatiaľ jedinou geograficky najbližšou

analógiou moravská kopija z Napajediel, datovaná do stupňa HB (*Podborský, 1970*, s. 118–119, obr. 23: 4). Jej tul'ajku zdobia koncentrické poloblúky, striedavo protiľahle usporiadane do viacerých pásov, čím sa táto oblúkovitá ornamentika radí k typu výzdoby charakteristickej pre okruh kultúry nákolných stavieb (*Podborský, 1970*, s. 118; *Jacob-Friesen, 1967*, s. 262–263, pozn. 8). Posledne citovaný autor zhromaždil veľký súbor kopií zdobených týmto motívom, ktoré sa v prevažnej miere v širšej oblasti Európy datujú do stupňa HB (*Jacob-Friesen, 1967*, s. 262–273). V oblasti juhovýchodnej Európy sa kopije zdobené koncentrickými poloblúkmi nevyskytujú príliš často. Zatiaľ poznáme iba niekoľko exemplárov, napr. z Rumunska a Juhoslávie (*Jacob-Friesen, 1967*, s. 267), z ktorých najvhodnejšiu výzdobnú analógiu nachádzame na kopiji z hrobového celku vo Velikej Gorici (*Staré, 1957*, s. 220, tab. VII: 2), datovaného do stupňa HB, (*Ríhovský, 1966*, s. 494; *Jockenhövel, 1971*, s. 207). Anténový meč z tohto žiarového hrobu, ktorého čepeľ takisto zdobia koncentrické poloblúky (*Staré, 1957*, tab. VII: 1), má dobrú tvarovú i výzdobnú paralelu v meči zo známeho hrobu 63 zo stupňa HB₁ z Kleintnice (*Ríhovský, 1956*, s. 271, obr. 5: 1a; *1966*, s. 495; *Podborský, 1970*, s. 117). Koncentrické poloblúky z čepele kleintnického meča sú zhotovením a usporiadaním veľmi blízke výzdobe tul'ajky kopije z Piešťan. J. Ríhovský korene tohto výzdobného motívu hľadá v oblasti karpatských výrobných centier. V súvise s riešením problému datovania meča správne konštuuje, že motív trojnásobných poloblúkov sa objavuje už v stupni HA na terčovitých hlaviciach mečov liptovského typu (*Ríhovský, 1956*, s. 277). Spomínaný výzdobný motív sa pomerne bežne aplikoval nielen na terčovitých a čiaškovitých hlaviciach mečov s plnou liatou rukoväťou, ale aj na čepeliach mečov zo stupňov HA a HB, ako aj na iných bronzových predmetoch v širšej oblasti strednej Európy (*Ríhovský, 1956*, s. 277, 279, obr. 6: 2; 7; *Müller-Karpe, 1961*, s. 15–20, 22–25, 49–51, 81–82, tab. 9: 10; 14: 7, 9; 15: 9; 18: 5; 49: 1, 3–5; 68: 4, 6; *Mozsolics, 1985*, s. 12, 104, 188, 209, tab. 156: 1, 5; 209: 4, 5).

– Otázka presného datovania tohto výzdobného motívu zostáva preto vo všeobecnosti otvorená a jej riešenie má nádej na úspech len v spojení s konkrétnym chronologicky citlivým predmetom a eventuálnymi sprievodnými nálezmi. O niečo jasnejšia situácia je v prípade výskytu koncentrických poloblúkov, ktoré sa svojím formálnym usporiadaním na predmete radia k výzdobnému štýlu kultúry švajčiarskych nákolných stavieb. Výzdobný motív tohto razenia sa pre stupeň HB považuje za charakteristický (*Müller-Karpe, 1959*, s. 167; *Jacob-Friesen, 1967*, s. 263, 272).

Na základe uvedeného kopiju z Piešťan datujeme do obdobia ohraničeného záverom stupňa HA₂

a stupňom HB₁, s tým, že väčší dôraz kladieme na stupeň HB₁.

ZÁVER

Zdôrazňujeme skutočnosť spomenutú už v úvode príspevku, že hodnotené bronzové predmety, ako to potvrdila aj ich analýza, v žiadnom prípade nepredstavujú uzavretý nálezový celok.

Najstarším predmetom v skupine nálezov je sekera únětického typu, rámcovo datovaná do obdobia záveru stupňa BA₁ a staršieho úseku stupňa BA₂. Jej predpokladaný súvis s únětickou kultúrou, skôr s jej klasickým stupňom, nám však neumožňuje exaktne sa vyjadriť k otázke jej presnejšieho datovania. Chronologickej postavenie sekery s tul'ajkou a postranným uškom a kopije so zdobenou tul'ajkou je jasnejšie. Obidva predmety boli datované do stupňa HB₁, s tým, že sa nedá vylúčiť možnosť ich zaradenia na koniec stupňa HA₂. Sekeru so stredovými lalokmi sa nepodarilo presnejšie datovať a treba sa uspokojiť s jej pomerne širokým zaradením do stupňov BD a HA₁. Kultúrne ju treba s najväčšou pravdepodobnosťou priradiť k velatickej kultúre. Vyjadriť sa ku kultúrnej príslušnosti sekery s tul'ajkou a kopije je zložitejšia záležitosť vzhľadom na to, že Piešťany ležia na rozhraní oblasti rozšírenia lužickej kultúry a kultúry stredodunajských popolnicových polí. Domnievame sa však, že ak by sa potvrdilo datovanie obidvoch predmetov do stupňa HB₁, potom by sme ich mohli oprávnenec spájať s prostredím lužickej kultúry.

Záverom príspevku sa chceme vyjadriť k problému lokalizácie predmetov. Skutočnosť, že tu sprístupnené bronzové predmety sa nemôžu z objektívnych dôvodov označiť za depot, čo je v rozpore s tvrdením ich terajšieho majiteľa, spochybňuje potom, prirodene, aj hodinovernosť údajov, ktoré sa týkajú nálezových okolností a miesta nálezu. Nemáme však dôvod nedôverovať informáciám o celkovom pozadí objavu bronzových zbraní. Terajší majiteľ len verne reprodukoval tú sumu údajov, ktorú sa dozvedel od predchádzajúceho majiteľa. Okrem toho nie je vylúčené, že laický nálezca podrobnejšie priestorovo nerozlíšil konkrétny regulovaný úsek potoka Dubová, v rámci ktorého sa predmety mohli jednotlivo nachádzať v menšej či väčszej vzdialosti od seba, a preto miesta nálezov jednoducho stotožnil, čo skreslilo skutočné, dnes už neexistitelné nálezové okolnosti. Aj pomerne jednotlný charakter patiny predmetov by mohol nepriamo poukazovať na skutočnosť, že všetky sa nachádzali v rovnakých pôdných a hydrologických podmienkach, ktoré mohli byť len v rámci menšieho územia. Chronologickej hľadisku nevylučuje ani možnosť, aby sa sekera s tul'ajkou a kopija označili za jeden nálezový celok.

Všetky tieto úvahy sú viac-menej hypotetické, a preto sa nemôžeme zodpovedne vyjadriť ani k charakteru či funkcií nálezov. Môžeme len konštatovať, že kym bronzové sekery sa nevymykajú z druhového sortimentu doteraz známych nálezov na území Slovenska, zatiaľ bronzová kopija s tulajkou, na ktorej

sa po prvýkrát v uvedenom priestore objavuje oblúkovitý ornament v podobe koncentrických poloblúkov, tvarom aj výzdobným motívom rozširuje skupinu kopijí s výzdobou tulajky, vyskytujúcich sa i v Karpatskej kotlinе v mladšej a neskorej dobe bronzovej len veľmi zriedka (Novotná, 1970a, s. 86).

Rukopis odovzdaný:

5. 3. 1992

Posudzoval:

PhDr. Václav Furmánek, DrSc.

Meno a adresa autora:

PhDr. Ondrej Oždáni, CSc.

949 01 Nitra, Župné nám. 1

Literatúra

- BÁTORA, J.: Die Anfänge der Bronzezeit in der Ostslowakei. Slov. Archeol., 29, 1981, s. 7–16.
- ČUJANOVÁ-JÍLKOVÁ, E.: Východní skupina česko-falcké mohylové kultury. Památ. archeol., 55, 1964, s. 1–81.
- FURMÁNEK, V.: Hromadný nález bronzových predmetov v Liptovské Ondrašové. Slov. Archeol., 18, 1970, s. 451–468.
- FURMÁNEK, V.: Bronzová industrie středodunajské mohylové kultury na Moravě. Slov. Archeol., 21, 1973, s. 25–145.
- HÁJEK, L.: Zur relativen Chronologie des Āneolithikums und der Bronzezeit in der Ostslowakei. In: Kommission für das Āneolithikum und die ältere Bronzezeit Nitra 1958. Bratislava 1961, s. 59–76.
- JACOB-FRIESEN, G.: Bronzezeitliche Lanzenspitzen Norddeutschlands und Skandinaviens. Hildesheim 1967.
- JOCKENHÖVEL, A.: Die Rasiermesser in Mitteleuropa. München 1971.
- KEMENCZEI, T.: Die Spätbronzezeit Nordostungarns. Budapest 1984.
- MAYER, E. F.: Die Äxte und Beile in Österreich. München 1977.
- MOZSOLICS, A.: Bronzechortfunde des Karpatenbeckens. Budapest 1967.
- MOZSOLICS, A.: Bronzfunde aus Ungarn. Depotfundhorizonte von Aranyos, Kurd und Gyermely. Budapest 1985.
- MÜLLER-KARPE, H.: Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen. Berlin 1959.
- MÜLLER-KARPE, H.: Die Vollgriffscherter der Urnenfelderzeit aus Bayern. München 1961.
- NOVOTNÁ, M.: Die Äxte und Beile in der Slowakei. München 1970a.
- NOVOTNÁ, M.: Die Bronzechortfunde in der Slowakei. Spätbronzezeit. Bratislava 1970b.
- NEUGEBAUER, J.-W.: Die Bronzezeit im Osten Österreichs. St. Pölten – Wien 1987.
- OŽDÁNI, O.: Zur Problematik der Entwicklung der Hügelgräberkulturen in der Südwestslowakei. Slov. Archeol., 34, 1986, s. 5–96.
- PODBORSKÝ, V.: Mähren in der Spätbronzezeit und an der Schwelle der Eisenzeit. Brno 1970.
- RÍHOVSKÝ, J.: K datování anténového meče s jazykovitou rukojetí. Památ. archeol., 47, 1956, s. 262–286.
- RÍHOVSKÝ, J.: Počátky mladší (podolské) fáze středodunajského okruhu popelnicových polí. Památ. archeol., 57, 1966, s. 459–534.
- RÍHOVSKÝ, J.: Základy středodunajských popelnicových polí na Moravě. Praha 1982.
- STARÉ, F.: Polmesecné britve iz Juhoslavije. Arheol. Vest., 8, 1957, s. 204–234.
- TOČÍK, A.: Novšie nálezy zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 13. Nitra 1964, s. 127–156.
- TOČÍK, A.: Výčapy-Opatovce a ďalšie pohrebiská zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku. Nitra 1979.
- TOČÍK, A. – PAULÍK, J.: Výskum mohyly v Čake v rokoch 1950–51. Slov. Archeol., 8, 1960, s. 59–124.
- VIZDAL, J.: Ojedinely nález bronzovej kopije z Vrbnice, okr. Michalovce. Archeol. Rozhl., 36, 1984, s. 669–670.
- WALLNER, E. – NEUGEBAUER-MARESCH, Chr. – GATTRINGER, A. – NEUGEBAUER, J.-W.: KG Ragelsdorf, SG St. Pölten. In: Fundber. aus Österr. 24/25. 1985/86. Wien 1987, s. 230–231.

Bronzezeitliche Funde aus Piešťany

Ondřej Ožďáni

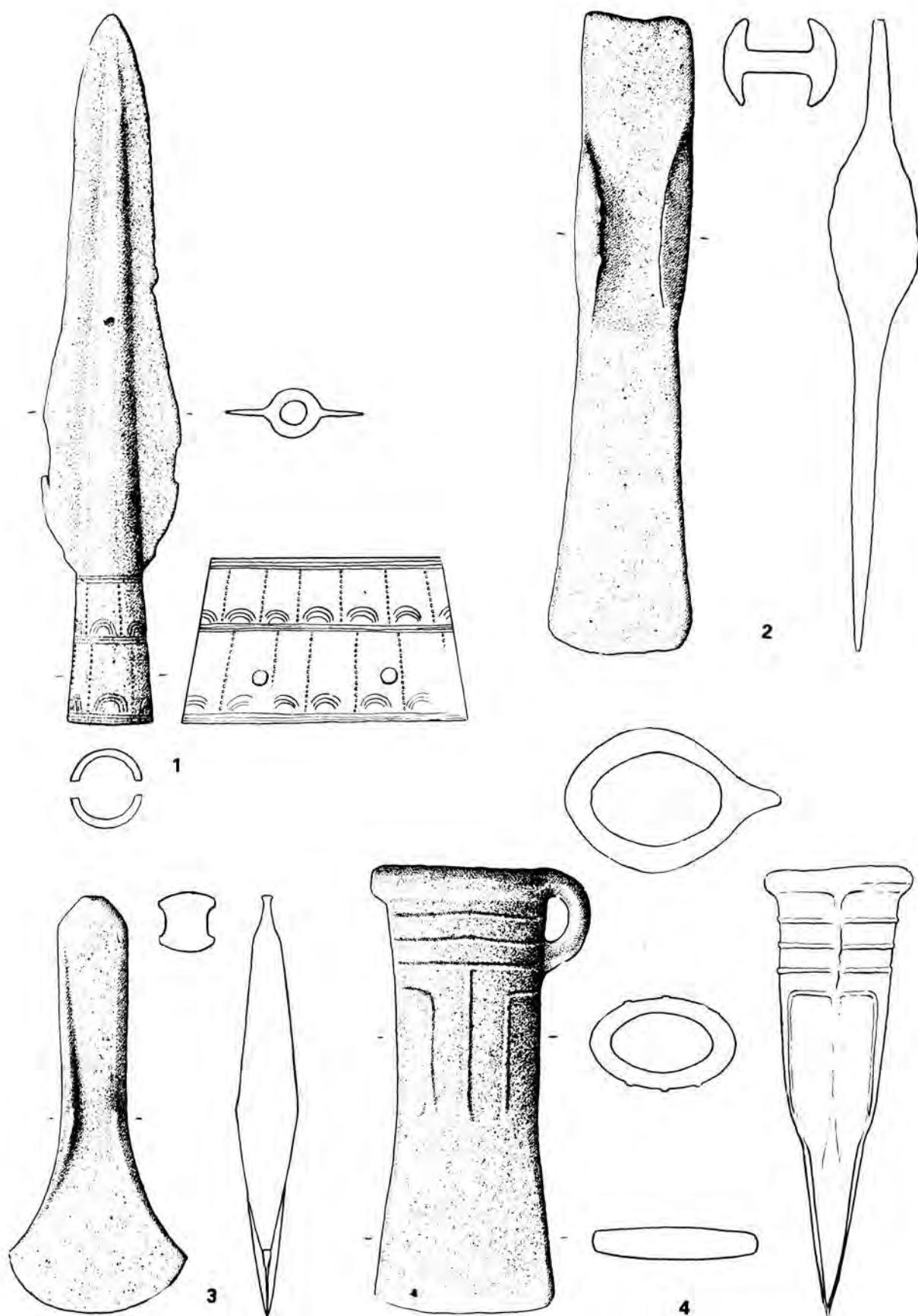
In den 30er Jahren dieses Jahrhunderts fand man bei der Zurichtung des Wasserlaufes Dubová im Intravilan der Stadt Piešťany eine kleine Gruppe von Bronzegegenständen. Ihrem jetzigen Eigentümer, der sie von seinen Verwandten erbte, sind die näheren Fundumstände unbekannt.

Die Kollektion der Bronzen bilden: 1. ein bronzenes Randleistenbeil des Aunjetitzer Typs (Abb. 1: 2; Taf. I: 3), ein mittelständiges Lappenbeil (Abb. 1: 3; Taf. I: 2), 3. ein Tüllenbeil mit Öse (Abb. 1: 4; Taf. I: 4) und 4. eine Lanzenspitze mit ritzverziertem Tülle (Abb. 1: 1; Taf. I: 1).

Die angeführten Gegenstände bilden keinen geschlossenen Fundverband. An Hand von Analysen kann das Beil des Aunjetitzer Typs an das Ende der Stufe BA₁ und in den älteren Abschnitt der Stufe BA₂ datiert werden, das Lappenbeil rahmenhaft in die Stufen BD und HA₁ und das Tüllenbeil zusammen mit der Lanzenspitze in die Stufe HB₁, wobei auch nicht ganz der Endabschnitt der Stufe HA₂ ausgeschlossen werden kann.

Im Abschluß des Beitrags führt der Autor an, daß die bewerteten Gegenstände offenbar tatsächlich im Raum des regulierten Bachabschnittes Dubová in größerer oder kleinerer Entfernung voneinander gefunden wurden, worauf indirekt auch das einheitliche Gepräge der dunkelgrünen Patina, kombiniert mit hellgrünen Flecken, hinweisen würde. In Anbetracht der chronologischen Stellung des Tüllenbeiles und der Lanzenspitze ist sogar die Möglichkeit ihrer gegenseitigen Zusammengehörigkeit nicht auszuschließen. Diese Erwägungen sind jedoch bloß hypothetisch und deswegen kann man sich auch nicht verantwortungsvoll zur Frage des Charakters oder der Funktion der Funde äußern. Es wird nur konstatiert, daß die Bronzelanzenspitze mit Tülle, auf welcher erstmals im Gebiet der Slowakei das Bogenornament als konzentrische Halbbögen auftaucht, mit der Form und dem Verzierungsmotiv die Gruppe von Lanzen mit verzierter Tülle erweitert, die auch in Raum des Karpatenbeckens in der jüngeren und späten Bronzezeit sehr selten vorkommen (Novotná, 1970, S. 86).

Übersetzt von Berta Nieburová

Tab. I. Piešťany. Bronzové predmety objavené pri regulácii potoka Dubová.

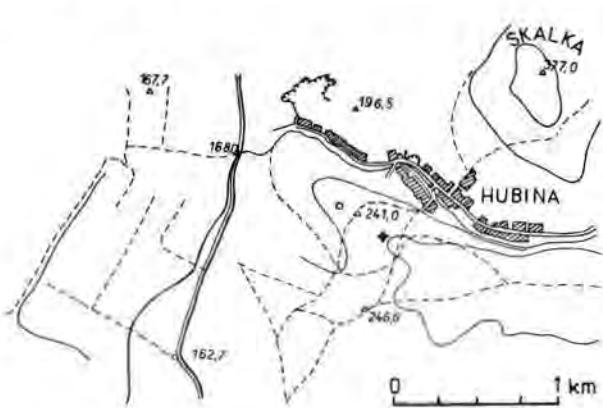
VÝZNAMNÝ NÁLEZ Z NESKOREJ DOBY HALŠTATSKEJ V HUBINE

PETER ROMSAUER - KAROL PIETA
(Archeologický ústav SAV, Nitra)

The contribution presents an inventory from the Late Hallstatt settlement feature comprising the hand made pottery and the wheel-turned one. The most noteworthy is the find of the wheel-turned bottle with the light cream slip on its surface. The technical procedures employed point at the influence of the Archaic Greek pottery from the Black sea coastal zone. These procedures allow us to assume that the vessel was made up in some of the local workshops by an alien craftsman. The object is dated to the second half of the 6th century B.C.

Pri obhliadke dávnejšie známej paleolitickej staničce v polohe Prostredný vrch (nazývanej tiež Farská roľa), patriacej do katastra obce Hubina (okres Trnava), zistil J. Bárta orbou silne porušený súdlovskový objekt, z ktorého zachránil prvé črepy. Po opäťovnej obhliadke a po zbore úrody uskutočnil K. Pieta v dňoch 8.-11. 11. 1966 odkrývu objektu.

Nálezisko je na temene pretiahnutého návršia juhozápadne od obce (obr. 1; 2: 1). Objekt bol situovaný západne od úvozovej cesty, asi na úrovni obecného cintorína. Podložie návršia tvorí sprašovitá hlina, ktorá v nižších polohách svahu prechádza do červenkastej rendzinovitej hliny. Veľkú časť návršia, hlavne však oblasť starej úvozovej cesty, ktorá ho pretína v smere S-J, pokrýva mladopaleolitická lokalita s nálezmi štiepanej industrie a fosílnych zvieracích kostí (Bárta, 1965, s. 124).

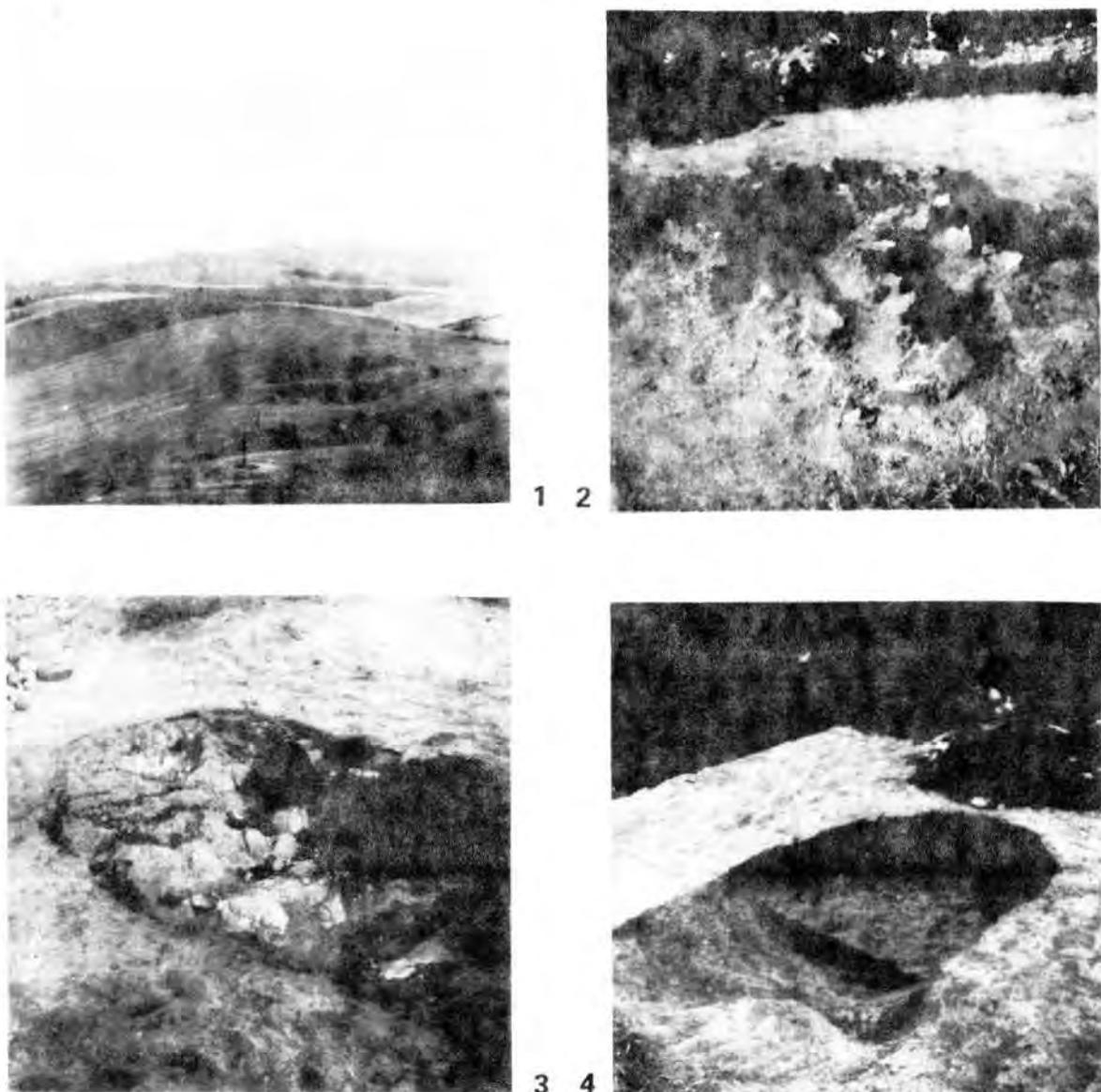

Obr. 1. Hubina. Situačný náčrt lokality (miesto nálezu označené krížikom).

NÁLEZOVÁ SITUÁCIA

V mieste koncentrácie povrchových nálezov mazanice a keramických zlomkov bola vytýčená sonda s rozmermi 3 x 8 m. Už v hĺbke 0,2 m sa zistila veľká kumulácia mazanice a keramiky, ktorá sa v ďalšej vrstve sústredovala na ploche oválneho až hruškovitého pôdorysu. Keďže sa na celej odkrytej ploche nezistila žiadna kultúrna vrstva, nebola sonda ďalej prehľbovaná – s výnimkou jej južnej časti, kde sa kvôli zisteniu prípadných ďalších vrstiev paleolitickej stanice vykopala až do hĺbky 2,2 m, ďalšie stopy osídlenia sa však v nej nezachytili.

Zistený objekt bol postupne začistený a obsah bol vybratý. Napriek tomu, že výplň obsahovala celé bloky dokonale vypálenej mazanice, žiadna jej časť nebola nájdená v pôvodnom uložení (obr. 2: 2). Zretel'ne sa ukázalo, že pôvodná úroveň terénu, do ktorého bol objekt zahŕbený, bola vyššie ako úroveň dnešného povrchu. Objekt sa výplňou sýtočervenej prepálennej sypkej hliny dobre odlišoval od okolia. Na severnej strane sa nachádzal tmavo sfarbený výbežok okrúhleho pôdorysu. Po vybratí výplne sa ukázalo zaoblené dno objektu, silne prepálené (obr. 2: 3, 4; 3). Pod touto prepálenou vrstvičkou, ktorá už neobsahovala prakticky žiadne nálezy, bola tenká, bielo sfarbená vrstvička popola. Výplň objektu tvorila predovšetkým silne vypálená mazanica, ktorá sa zachovala vo veľkých kusoch. Okrem zlomkov s vyhľadeným povrchom a s odtlačkami dreva na spodnej časti sa našli aj fragmenty pochádzajúce z klenby a zo zaoblených častí pece. Rozmery objektu: dĺžka 2,2 m, maximálna šírka 1,25 m, hĺbka (od úrovne sondy) 0,35 m a od recentného povrchu 0,7 m.

Obr. 2. Hubina. 1 - pohľad na lokalitu od západu; 2, 3 - objekt pred vybratím; 4 - odkrytý objekt.

Nálezy

1. Flášovitá nádoba, vyrobená na hrnčiarskom kruhu, s dvojkónickým telom a ostro nasadeným lievikovitým hrdlom. Na rozhraní hrdla a pleca dvojica vodorovných rebier, okraj rímsovite zosilnený, dno odsadené. Povrch nádoby potiahnutý engobou krémovej farby; v. 54 cm, ø ústia 30,9 cm, ø dna 21 cm (tab. I: 4; III: 14).

2. Fragment fláše s dvojkónickým telom, vyrobenej na kruhu. Na rozhraní hrdla a tela vodorovné rebro. Materiál vypálený do tehlovočervena, povrch potiahnutý červenou hlinkou; max. ø 24 cm (tab. I: 1; III: 6).

3. Fragment fláše s dvojkónickým telom, vyrobenej na kruhu. Na rozhraní hrdla a tela vodorovné rebro. Materiál vypálený do tehlovočervena, povrch potiahnutý červenou hlinkou; max. ø 33 cm (tab. I: 3; III: 10).

4. Črep z fláše s dvojkónickým telom, vyrobenej na kruhu. Materiál vypálený do tehlovočervena, povrch potiahnutý červenou hlinkou; max. ø 29 cm (tab. II: 8; III: 7).

5. Črep z tela dvojkónickej nádoby, vyrobenej na kruhu, s masívnym, pozdižne rebrovaným páskovým uchom, tehlovočervený, potiahnutý červenou hlinkou; zachov. v. 20 cm (tab. II: 6; III: 15).

6. Okrajový črep z tenkostennej flášovitej nádoby, pravdepodobne vyrobenej na kruhu; ø ústia 9,2 cm (tab. II: 5; III: 1).

7. Deformovaná dvojkónická váza so zaobleným vydutím, pod ktorým sú štyri jazykovité výčnelky v pravidelných rozstupoch. Vyrobéná v ruke; v. 56,4 cm, ø ústia 22,5 cm, ø dna 13,5 cm (tab. II: 10; III: 16).

8. Fragment v ruke vyrobenej vázy s kónickým hrdlom, zdobeným zväzkom vodorovných žliabkov; ø ústia 19,4 cm (tab. II: 7; III: 2, 11).

9. Črep z tela vázy vyrobenej v ruke. Piece odsadené od hrdla. Vypukliny vytaľené zvnútra; max. ø 33 cm (tab. I: 2; III: 8).

10. Fragment výčnelka v podobe štylizovanej zvieracej hlavičky z vrcholovej časti páskového ucha šálky. Povrch tuhovaný; zachov. v. 2,2 cm (tab. II: 1; III: 4).

11. Fragment ostro zaškreneného pásikového ucha s pozdižným rebrom na zvislej časti a so zvyškami tuhovania; š. 4 cm (tab. II: 3; III: 5).

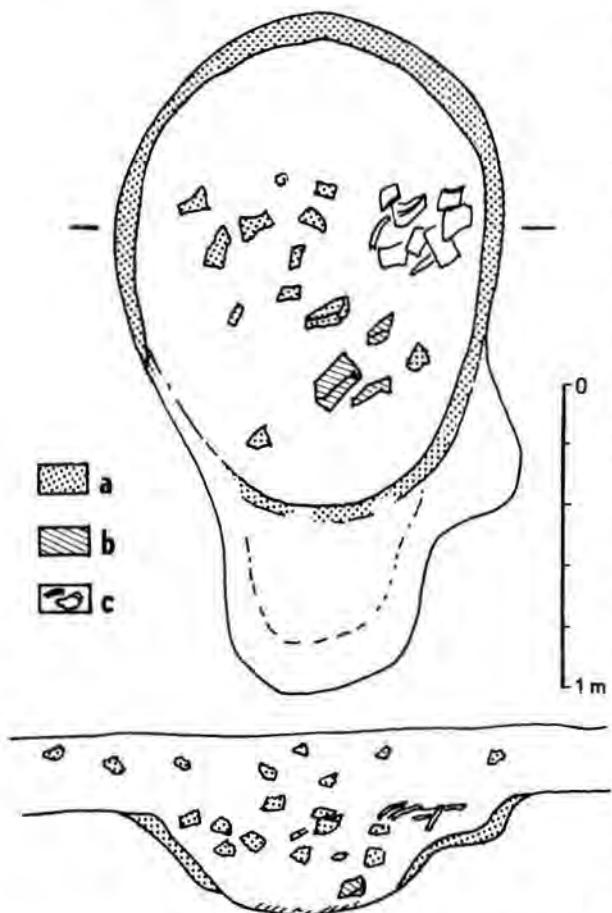
12. Fragmenty súdkovitého hrnca s radom prstovaných jamiek na pleci V materiáli prímes grafitu; ø ústia 17 cm (tab. II: 9; III: 9, 12).

13. Črepy z tela nádoby so zachovaným koreňom pásikového ucha, vyrobenej v ruke; zachov. v. 7 cm (tab. II: 4; III: 3).

14. Skoba zo železnej tyčinky kvadratického prierezu; dĺ. 2,5 cm (tab. II: 2; III: 13).

bou poukazujú na vzťahy ku gréckej keramike archaického obdobia z osád na pobreží Čierneho mora. Na vzniku tohto tvaru nemožno súčasť celkom vylúčiť ani podiel gréckych bronzových nádob, akou je napríklad importovaná hydria z Átrándu (*Párducz, 1965, tab. 1*), ale do úvahy prichádzajú skôr keramické predlohy.

Tvarove príbuzné sú totiž predovšetkým niektoré archaické amfory s lievikovitým hrdlom a ovoidným až dvojkónickým telom. Sú to najmä výrobky klazomenskej (*Blavatskij, 1953, obr. na str. 110*) či inej provenience (*Alexandrescu, 1978, tab. 1*), prípadne amfory zdobené v tvr. štýle divej kozy (*Kovaleva, 1985, obr. 1*). Najviac podobnosti však nachádzame na amforách skupiny Fikellura. Na rozdiel od predchádzajúcich majú kónické, mierne stlačené plecia, čím ich telo nadobúda výraznejšiu dvojkónickú profiláciu, a navyše hrdlo je oddelené od plieč rebrom (*Dimitriu, 1966, tab. 23: 388; Alexandrescu, 1978, tab. 14; 16: 159 bis; 17: 163*). Okrem klazomenských výrobkov všetky majú povrch potiahnutý svetlou engobou, typickou pre keramiku východogréckej provenience, ktorá ako podklad pod maľbu je bežná na nádobách rhodosko-iónskej a chioskej produkcie (*Sidorova, 1962, s. 95 n.*). Ak vezmeme do úvahy, že aj sivoružovkastá farba je zvlášť častá pri amforách zdobených v štýle divej kozy a Fikellura (*Alexandrescu, 1978, 26 n., 53 n.*), potom okrem morfológických znakov aj spôsob spracovania a tiež úprava povrchu prezrádzajú úzky vzťah k tejto keramike. Uvedené znaky považujeme za dôležité preto, lebo prevažná väčšina na kruhu vytocenej keramiky vekerzugskej skupiny je bežne odvodzovaná od sivej úžitkovej keramiky (*Moscalu, 1983, s. 356; Romsauer, 1991, s. 365*), pričom iba pri tejto – zatiaľ ojedinej nádobe sa môže predpokladať súvislosť s inou, luxusnejšou kategóriou keramiky. Nepriamo by to naznačovala aj skutočnosť, že v západopontských gréckych osádach dosiaľ chýbajú, resp. v ich okolí sú známe iba ojedinelé zlomky archaických amfor sivej keramiky (*Alexandrescu, 1977, s. 118*), ktoré by mohli byť predlohami týchto fliaš. V objekte z Hubiny sa našli aj fragmenty ďalších fliaš (tab. I: 1, 3; II: 8; III: 6, 7, 10), ku ktorým radíme aj okrajový črep z menšej nádoby (tab. II: 5; III: 4). Všetky tieto nádoby boli vypálené v oxidačnom prostredí do tehlovočervena, povrch, potiahnutý jemnou hlinkou a ručne vyleštený, sa od farby na lome odlišuje iba jemným odtieňom. Väčšina fliaš, pochádzajúcich predovšetkým z pohrebisk vekerzugskej skupiny, však patrí do kategórie sivej úžitkovej keramiky. Ako ukazuje väčší súbor nálezov z pohrebiska z Tápiószele (*Párducz, 1966, tab. 28: 1; 33: 1; 36: 1; 44: 1; 46: 10, 14*), fliaše z neho sa od fliaš z Hubiny odlišujú menšími rozmermi, nesúmernou profiláciou a menej starostlivo až nedbanivo vypracovanými detailmi. Možno ich právom považovať za

Obr. 3. Hubina. Pôdorys a profil objektu (a – prepálená hlina, mazanica, b – kamene, c – črepy).

ANALÝZA NÁLEZOV

Najvýraznejším nálezom v tomto súbore je fláša väčších rozmerov, vytocená na kruhu, s dvojkónickým telom, odsadeným dnom a lievikovitým hrdlom s rímsovite zosilneným okrajom, ktoré je od plieč oddelené dvoma rebrami (tab. I: 4). Nádoba bola zhotovená z jemne plavenej hliny, na lome je sivoružovkastá, celý povrch je potiahnutý engobou krémovej farby (tab. III: 14). V miestnej keramike halštatského obdobia nemajú fláše tohto tvaru predlohy. Použitie hrnčiariskeho kruhu, základné morfológické znaky a najmä úprava povrchu farebnou engo-

výrobky určené špeciálne na pohrebné účely, ktoré napodobňovali väčšie úžitkové tvary. Flášovité nádoby opísaného tvaru sú rozšírené výlučne v prostredí vekerzugskej skupiny (Romsauer, 1991, obr. 1: E) a predstavujú špecifický produkt miestnych dielní, v ktorých boli cudzie predlohy pretvorené podľa lokálnych požiadaviek. V tomto zmysle aj flášu so svetlou engobou treba považovať za domáci výrobok, napriek použitiu technologických postupov charakteristických pre východogrécku keramiku archaického obdobia.

V objekte sa našiel aj fragment dvojkónickej nádoby s masívnym, rebrivite zosilneným uchom (tab. II: 6; III: 15). Rovnako ako predchádzajúca keramika aj táto nádoba bola vypálená do tehlovočervena a mala podobne upravený povrch s nepravidelnými stopami plošného tuhovania. Podľa výraznejšie zaklenutého oblúka na hornej časti ucha, ktoré zrejme prevyšovalo okraj, fragment pochádza z kratérovitej nádoby podobnej nálezu v hrobe 238 v Tápiószele (Párducz, 1966, tab. 29: 5). Vo vekerzugskej skupine je tento typ nádob zastúpený zriedkavo. Tretí známy exemplár pochádza z hrobu 38 v Szentesi-Vekerzugu (Párducz, 1954, obr. 28: 7). Uchá na tejto nádobe sú modelované z dvojitej tyčinky okrúhlého prierezu (Romsauer, 1991, obr. 3: 2) a taktiež sú charakteristické pre grécku keramiku archaického obdobia (Dimitriu, 1966, tab. 4: 42–47). Preto aj pôvod tohto keramického tvaru môžeme hľadať v uvedenom prostredí.

Medzi keramikou zhotovenou v ruke prevládajú väčšie zásobnicové tvary. Jediným rekonštruovaným tvarom je veľká sekundárnym ohňom deformovaná nádoba so zaobleným vydutím a s podsadenou spodnou časťou, na ktorej sú umiestnené štyri jazykovité výčnelky (tab. II: 10; III: 16). Najbližšie analógie k týmto nádobám sú z hradiska v Smoleniciach (Dušek – Dušek, 1984, tab. 38: 4; 41: 17; 46: 4). Možno ich považovať za variant tvarove podobných početných amfor (Dušek – Dušek, 1984, tab. 38: 6; 50: 26; 70: 2; 141: 3, 6), ktoré prezentujú lužický podiel v keramickom materiáli hradiska, siahajúcim pôvodom až do neskorej doby bronzovej. Fragment nádoby s lievikovite roztvoreným ústím, zdobený zväzkom vodorovných žliabkov (tab. II: 7; III: 11), podľa priemeru ústia a sklonu stien je z vázy s vyšším, štíhlnejším hrdlom a so stlačeným, do šírky stavaným telom, ktorej najbližšie paralely sú známe takisto zo Smoleníc (Dušek – Dušek, 1984, tab. 55: 5; 101: 4; 131: 2). Vodorovné žliabkovanie hrdla je charakteristickým prvkom na vázach kalenderberskej kultúry, známych hlavne z hrobov (Pichlerová, 1969, tab. 1, 2, 4, 7), nechýbajú však ani medzi sídliskovou keramikou (Bučany, Žlkovce – nepublikované). K uvedenému variantu sa priraduje aj ďalší zlomok, zdobený na vydutí výraznými vypuklinami, vytlačenými z vnútornej strany nádoby (tab. I: 2; III: 8). Okrem Smoleníc (Dušek – Dušek,

1984, tab. 35: 30) torzo podobne zdobenej nádoby sa našlo v hrobe 47 v Chotíne (Dušek, 1966, tab. 55: 1), ktorý však neobsahoval sprievodné nálezy. Vázy s vysokým štíhlym hrdlom a so stlačenou spodnou časťou sú časte v Kleinkleine, kde sú charakteristic-kým keramickým tvarom najmladšej, III. fázy pohrebiska, pretrvávajúcej až na začiatok 6. stor. pred n. l. (Dobiat, 1980, s. 72–73, 170). V keramike z doby halštatskej reprezentujú najmladši variant jednej z vývojových línií váz, na konci ktorej sa nachádzajú nálezy z Hubiny a Chotína. S prihliadnutím na sprievodné nálezy z Hubiny ich možno klasifikovať ako archaickú formu, prežívajúcu zo záverečnej fázy kalenderberskej kultúry.

Ostro profilované šálky sú zastúpené jediným zlomkom výčnelka v podobe stylizovanej zvieracej hlavičky (tab. II: 1; III: 4). Šálky s dvojicou rôzne tvarovaných výčnelkov na vrchole pásikového uška sú typickým keramickým tvarom neskorej doby halštatskej vo východoalpskej oblasti (Jerem, 1981, s. 208, pozn. 45), odkiaľ boli prevzaté aj vekerzuskou skupinou, kde sa však s variantom v podobe stylizovanej zvieracej hlavičky stretávame pomerne zriedka (Juhász, 1976, tab. 10: 7; Romsauer, 1993, tab. V: 4). V modifikovanej podobe sa objavujú aj na severnom Slovensku, v prostredí púchovskej kultúry (Pieta, 1982, s. 95, obr. 9; Mirošayová, 1984, obr. 1, 2), kam sa dostali spolu s inými prvkami východoalpského pôvodu, najpravdepodobnejšie Považím, čo môžu signalizovať aj nálezy z Hubiny, ako aj z Bučian (Bujna – Romsauer, 1983, tab. 2: 10).

K špecifickým druhom neskorohalštatskej a včasno-latenskej keramiky patria hrnce z grafitovej hliny. Fragment s esovite profilovanou hornou časťou, zdobenou radom jamiček vytlačených prstami (tab. II: 9; III: 9, 12), pripomína hrncovité nádoby kalenderberskej kultúry. Ich výskyt, podobne ako pri náleze z nedalekej lokality vo Vrbovom (Romsauer, 1981, s. 251, obr. 147: 2), sa dá hodnotiť ako doklad kontaktov so západnejším prostredím.

V keramickom materiáli ojedinelý je fragment ostro zalomeného pásikového ucha s obdĺžnikovým prierezom a pozdĺžnym rebrom na dolnej časti (tab. II: 3; III: 5). S veľkou pravdepodobnosťou pochádza z nádoby s kónickým hrdlom, ako tomu nasvedčuje zachovaný koreň ucha podobného prierezu na ďalšom zlomku (tab. II: 4; III: 3). K nádobám s podobným tvarovaním ucha nepoznáme odpovedajúce paralely. Azda vzdialenosť analógiou môžu byť niektoré nálezy z hrobov mezďcsátskej skupiny vo Füzesabonyi (Szabó, 1969, tab. 16: 3, 5), naznačujúce spojenie s východnejšimi oblastami.

Z kovových predmetov sa našla iba sekundárne prepálená železná skoba z tyčinky kvadratického prierezu (tab. II: 2; III: 13), slúžiaca na reparáciu keramiky.

ZÁVER

Prezentovaný objekt z Hubiny je sice na lokalite jediným zatiaľ odkrytým nálezovým celkom tohto druhu, jeho význam však zvyšuje predovšetkým to, že v tejto časti dolného Považia chýbajú výraznejšie a početnejšie pamiatky z neskorej doby halštatskej. Napriek istým odlišnostiam od porovnatelných sídlickových nálezov na juhozápadnom Slovensku priráďujeme tento celok do vekerzugskej skupiny.

Podľa výsledkov analýzy sú v keramickom inventári objektu preukázateľné dve chronologicky významné zložky. Prvú predstavujú nádoby, ktoré sú neznáme v predchádzajúcim stupni doby halštatskej. Patria k nim nálezy na kruhu vytocenej a grafitovej keramiky, ale za špecifický neskorohalštatský prvok možno považovať aj ostro profilované šálky s dvojitými výčnelkami na vrchole páskového uška. Druhú, menej početnú zložku tvoria prežívajúce formy miestneho kultúrneho podložia, ktorých hlavný výskyt je v záverečnom úseku kalenderberskej kultúry na začiatku stupňa HD₁. Z nálezov v Hubine sú to zásobnicové nádoby lužického charakteru a vázy s vysokým štíhlým hrdlom a so sťačeným telom stavaným do šírky. V nálezových celkoch s vyvinutým inventárom vekerzugskej skupiny, rámcovo datovaným do 5. stor. pred n. l., sa už tieto tvary neobjavujú. Z celkového vývoja a zo zmien v osídlení kalenderberskej kultúry vyplýva, že na lokalitách juhozápadného Slovenska dochádza v priebehu stupňa HD₁ k prerušeniu osídlenia a pochovávania (Romsauer, 1987, s. 110). Pre výskyt archaických tvarov možno objekt z Hubiny spoločne datovať do stupňa HD₂, azda už do polovice 6. stor. pred n. l. Ako isté vodidlo pre jemnejšie datovanie by mohlo poslúžiť presnejšie vymedzenie počiatkov výskytu grafitovej keramiky v tomto regióne, ktorá sa už v poslednom období začína častejšie objavovať v neskorohalštatskom nálezovom kontexte. Včasnému datovaniu objektu neodporuje ani prítomnosť keramiky vytocenej na kruhu, ktorá je už doložená v nálezových celkoch datovaných okolo polovice 6. stor. pred n. l. (Romsauer, 1991, s. 365). Ako jediná forma keramiky

vytočenej na kruhu v týchto celkoch vystupujú dvojkónické džbánky, pričom práve nálezy z Hubiny naznačujú, že treba predpokladať výskyt ďalších keramických tvarov už v najstaršom horizonte.

Keramika vytocená na kruhu nie je chronologicky dostatočne citlivá. V danom prípade však charakter nálezov umožňuje naznačiť aj niektoré závery v tomto smere. Zároveň poskytuje aj podklady úvahám o spôsobe šírenia keramiky vytocenej na kruhu do Karпатskej kotliny v najstaršej fáze jej výskytu. Za súčasného stavu bádania však tieto úvahy majú iste špekulačny charakter. V súvislosti s nálezom fl'aše so svetlou engobou v Hubine sme poukázali na spojitosť s archaickou gréckou keramikou a na jej pravdepodobné predlohy v luxusnejšom tovare, ktorý sa aj do osád na pobreží Čierneho mora dovážal z gréckych dielni. V novozaložených osadách sa postupne rozšírila aj miestna výroba keramiky. Ráta sa napríklad, že v Histrii existovala už v priebehu 6., najmä však v 5. stor. pred n. l. (Alexandrescu, 1978, s. 30). Medzi miestnymi výrobkami tu boli identifikované aj zlomky nádob vypálených do ružova i zlomky so zvyškami svetlej engoby (Alexandrescu, 1972, s. 115), ktoré azda pochádzali z napodobení východogréckych výrobkov.

Pri výrobe nádoby z Hubiny boli použité technické postupy v našom prostredí úplne cudzie a ojedinelé. Napriek tomu morfologické znaky a rozšírenie nádob tohto typu oprávňujú predpokladať, že tento hrnčiarsky výrobok neboli importovaný z inej kultúrnej oblasti, ale museli byť zhodený v tunajšom prostredí, bezpochyby remeselníkom cudzieho pôvodu. Vychádzame aj z faktu, že hrnčiar sa musel s použitými technickými postupmi výroby oboznámiť v niektornej z gréckych dielni, nie sice v pôvodných východogréckych centrach, ale skôr v pričiernomorskej oblasti, kde nachádzame aj predlohy ďalších keramických foriem (Romsauer, 1991, s. 359 n.). Príchod špecializovaného remeselníka na územie vekerzugskej skupiny naznačuje existenciu istej formy priamych kontaktov s gréckym prostredím, ktoré možno najskôr spájať s počiatkami šírenia používania hrnčiarskeho kruhu, čo by nepriamo potvrdzovalo aj včasné datovanie objektu z Hubiny.

Mená a adresy autorov:

PhDr. Peter Romsauer, CSc.
949 01 Nitra, Chmeľová dolina 52
PhDr. Karol Pieta, CSc.
949 01 Nitra, Svatoplukovo nám. 3

Rukopis odovzdaný:

28. 1. 1992

Posudzoval:

PhDr. Titus Kolník, DrSc.

Literatúra

- ALEXANDRESCU, P.: Un groupe de céramique fabriqué à Istros. *Dacia*, 16, 1972, s. 113–131.
- ALEXANDRESCU, P.: Les modèles Grecs de la céramique Thrace tournée. *Dacia*, 21, 1977, s. 113–137.
- ALEXANDRESCU, P.: La céramique d'époque archaïque et classique VIIe–Ve siècles. In: *Histria*. 4. Bucureşti 1978.
- BÁRTA, J.: Slovensko v staršej a strednej dobe kamennej. Bratislava 1965.
- BLAVATSKIJ, V. D.: Istorija antičnoj raspisnoj keramiki. Moskva 1953.
- BUJNA, J. – ROMSAUER, P.: Späthallstatt- und frühlatènezeitliches Gräberfeld in Bučany. *Slov. Archeol.*, 31, 1983, s. 277–322.
- DIMITRIU, S.: Cartierul de locuinte din zona de vest cetății în epoca arhaică. Săpături 1955–1960. In: *Histria*. 2. Bucureşti 1966, s. 19–131.
- DOBIAT, C.: Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Kleinklein und seine Keramik. Schild von Steier. Beiheft 1. Graz 1980.
- DUŠEK, M.: Thrakisches Gräberfeld der Hallstattzeit in Chotín. Bratislava 1966.
- DUŠEK, M. – DUŠEK, S.: Smolenice-Molpír. Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit. I. Nitra 1984.
- JEREM, E.: Südliche Beziehungen einiger hallstattzeitlichen Fundtypen Transdanubiens. In: Ältere Eisenzeit in der Woiwodina und ihre Verbindungen mit anderen donauländischen und benachbarten Gebieten. Novi Sad 1981, s. 201–220.
- JUHÁSZ, T. I.: Az Oroszáza-gyopárosi szkítá temető. *Archaeol. Ért.*, 103, 1976, s. 231–252.
- KOVALEVA, I. F.: Raboty v Orelsko-Samarskom meždurečje. In: Archeologičeskie otkrytiya 1983 g. Moskva 1985, s. 285–286.
- MIROŠŠAYOVÁ, E.: Südliche Kultureinflüsse auf die Ostslowakei in der Hallstattzeit. In: Rapports, co-rapports, communications tchécoslovaques pour le Ve Congrès de l'Association internationale d'études de Sud-Est Européen. Prague 1984, s. 21–36.
- MOSCALU, E.: Ceramică Traco-Getica. Bucureşti 1983.
- PÁRDUCZ, M.: La cimetière hallstattien de Szentes-Vekerzug II. *Acta archaeol. Acad. Sci. hung.*, 4, 1954, s. 25–114.
- PÁRDUCZ, M.: Graves from the Scythian age at Ártánd (Country Hájdú-Bihar). *Acta archaeol. Acad. Sci. hung.*, 17, 1965, s. 27–63.
- PÁRDUCZ, M.: The Scythian age cemetery at Tápiószele. *Acta archaeol. Acad. Sci. hung.*, 18, 1966, s. 35–91.
- PICHLEROVÁ, M.: Nové Košariská. Kniežacie mohyly staršej doby železnej. Bratislava 1969.
- PIETA, K.: Die Púchov-Kultur. Nitra 1982.
- ROMSAUER, P.: Eneolitické a halštatsko-laténske objekty z Vrbového. In: *Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r.* 1980. Nitra 1981, s. 250–253.
- ROMSAUER, P.: The earliest wheel-turned pottery in Carpathian basin. *Antiquity*, 65, č. 247, 1991, s. 358–367.
- ROMSAUER, P.: Nové nálezy vekerzugskej skupiny z Nitry. *Slov. Archeol.*, 41, 1993, v tlači.
- ROMSAUER, P.: Zur jung- und späthallstattzeitlichen Entwicklung in der Westslowakei. In: *Mitt. d. Österr. Arbeitsgemeinschaft f. Ur- und Frühgeschichte*. 37. Wien 1987, s. 109–113.
- SIDOROVA, N. A.: Archaičeskaja keramika iz Pantikapeja. In: Pantikapej. Mater. i Issled. po Archeol. SSSR. 103. Moskva 1962, s. 94–118.
- SZABÓ, J. Gy.: A hevesi szkítakori temető. In: Az Egri Múz. Évk. 7. 1969. Eger 1970, s. 55–127.

Bedeutender Fund aus der späten Hallstattzeit in Hubina

Peter Romsauer – Karol Pieta

Im J. 1966 wurde auf der bekannten paläolithischen Fundstelle in der Flur Prostredný vrch auf einer Anhöhe südwestlich der Gemeinde Hubina (Bez. Trnava) ein vereinzeltes Siedlungsobjekt abgedeckt – eine 2,2 x 1,25 m große Grube von ovalem Grundriß. Füllerde und Wände waren rotgebrannt und ein nachträgliches Feuer beschädigte auch einen Teil der Funde, bestehend aus Bruchstücken von Lehmverputz und handgemachter wie auch scheibengedrehter Keramik (Abb. 1, 2). Nach dem Vorhandensein späthallstattzeitlicher scheibengedrehter Keramik gehört das Objekt zur Vekerzug-Gruppe.

Der außergewöhnlichste Fund im Objekt war eine auf der Töpferscheibe hergestellte Flasche größerem Ausmaßes, mit doppelkonischem Körper, abgesetzter Standfläche und einem Trichterhals mit simsformig

verstärktem Rand; der Hals ist von der Schulter durch zwei Rippen abgeteilt (Taf. I: 4). Die Tonmasse war feingeschlämmt, der Bruch rötligräum und die ganze Oberfläche trug einen weißen Überzug (Taf. III: 14). Flaschen von solcher Form haben in der örtlichen Keramik der Hallstattzeit keine Vorlagen. Die Verwendung der Töpferscheibe, die Form und besonders die Zurichtung der Oberfläche mit farbiger Engobe weisen auf Beziehungen zur griechischen Keramik der archaischen Zeit aus den Städten an der Schwarzmeerküste hin. Die helle Engobe ist für Keramik von ostgriechischer Provenienz typisch, die als Unterlage für Bemalung auf Gefäßen der rhodisch-ionischen und Chiosker Produktion erscheint (Sidorova, 1962, S. 95 ff.). Direkte Analogien kommen zwar in diesem Fundmilieu nicht vor, aber

formenkundlich stehen dem Gefäß aus Hubina archaische Amphoren verschiedener Provenienz nahe (*Blavatskij*, 1953, Abb. auf S. 110; *Alexandrescu*, 1978, Taf. 1; *Kovaleva*, 1985, Abb. 1). Die meisten Ähnlichkeiten findet man bei Amphoren der Gruppe Fikellura, die eine markantere doppelkonische Profilierung aufweisen und den Hals von der Schulter durch eine plastische Leiste abgesetzt haben (*Dimitriu*, 1966, Taf. 23: 388; *Alexandrescu*, 1978, Taf. 14; 16: 159 bis 17: 163). Zum Unterschied von den übrigen scheibengedrehten Keramikformen der Vekerzug-Gruppe, die laufend von der grauen Gebrauchskeramik abgeleitet werden (*Moscalu*, 1983, S. 356; *Romsauer*, 1991, S. 365), ist einstweilen lediglich bei diesem vereinzelten Gefäß ein Zusammenhang mit einer anderen, luxuriöseren Kategorie der griechischen Keramik anzunehmen. Die Wahrscheinlichkeit der Voraussetzung, daß die Vorlage der Flaschen der Vekerzug-Gruppe, die im Objekt auch in einfacherer Anfertigung vertreten waren (Taf. I: 1, 3; II: 5, 8; III: 4, 6, 7, 10), gerade diese luxuriösen Produkte gewesen sein könnten, ist auch durch den Umstand erhöht, daß frühe Funde von Amphoren der grauen Keramik in den westpontischen Städten bis jetzt fehlen, bzw. in ihrer Umgebung nur vereinzelt erschienen sind (*Alexandrescu*, 1977, S. 118). Die Flaschen der beschriebenen Form sind ausschließlich im Bereich der Vekerzug-Gruppe verbreitet (*Romsauer*, 1991, Abb. 1: E) und stellen ein spezifisches Produkt örtlicher Werkstätten dar, in denen fremde Vorlagen nach örtlichen Anforderungen umgebildet wurden. In diesem Sinne muß auch die Flasche mit heller Engobe für ein heimisches Produkt gehalten werden, trotz der Anwendung technologischer Verfahren, die für die ostgriechische Keramik der archaischen Zeit charakteristisch sind.

Eine weitere Keramikform im Objekt repräsentiert das Fragment eines scheibengedrehten doppelkonischen Gefäßes mit massivem Henkel (Taf. II: 6; III: 15), das von einem kraterförmigen Gefäß stammt. Eine nahestehendste Analogie stellt der Fund aus Grab 238 in Tápioszele dar (*Párducz*, 1966, Taf. 29: 5).

Unter der handgefertigten Ware überwiegen größere Vorratsgefäße. Das durch Feuer deformierte Gefäß mit gerundeter Bauchung und vier zungenförmigen Lappen (Taf. II: 10; III: 16) hat Analogien auf dem Burgwall in Smolenice (*Dušek - Dušek*, 1984, Taf. 38: 4; 41: 17; 46: 4) und stellt eine Variante ähnlicher Amphoren dar (*Dušek - Dušek*, 1984, Taf. 38: 6; 50: 26; 70: 2; 141: 3, 6), die ihren Ursprung im örtlichen Milieu der Lausitzer Kultur haben. Fragmente von Hals (Taf. II: 7; III: 11) und Bauchung, verziert mit von innen herausgedrückten Buckeln (Taf. I: 2; III: 8), repräsentieren die jüngste Variante der Kegelhalsgefäße mit hohem schlankem Hals und

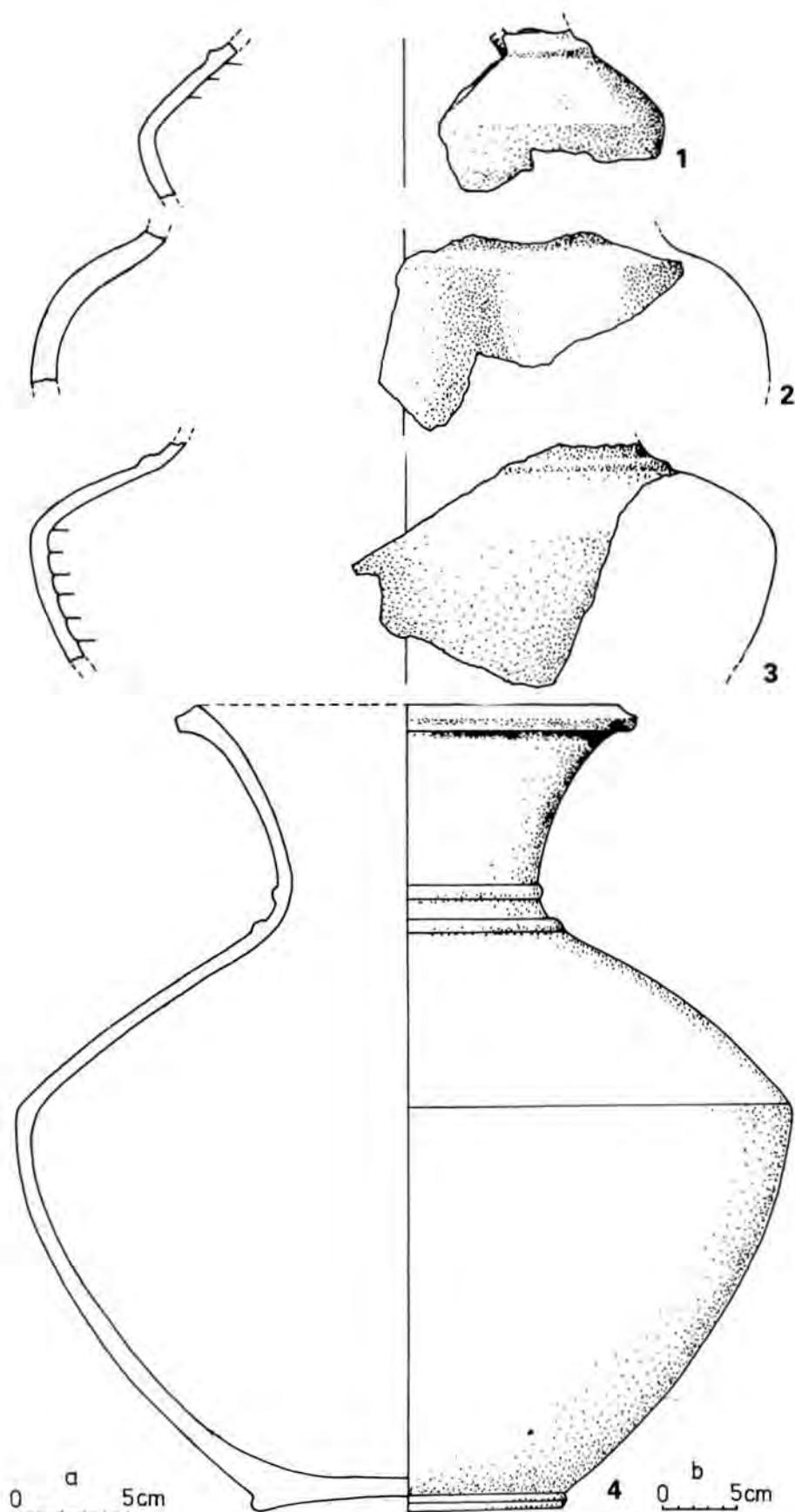
gedrücktem Körper, die in Kleinklein die III. Belegungsphase des bis in das beginnende 6. Jh. v. u. Z. reichenden Gräberfeldes kennzeichnen (*Dobiat*, 1980, S. 72 f., 170). Alle drei angeführten Gefäße kann man als archaische Formen charakterisieren, die bis in die Endphase der Kalenderberg-Kultur überlebten.

Ein markantes späthallstattzeitliches Element im Inventar des Objektes sind scharf profilierte Tassen mit tierkopfförmigen Ansätzen am Henkel (Taf. II: 1; III: 4) und Graphittongefäße (Taf. II: 9; III: 9, 12). Ohne nähere Analogien ist das Fragment eines scharf geknickten Henkels (Taf. II: 3; III: 5), der wahrscheinlich von einem durch eine weitere Scherbe belegten Gefäß mit konischem Hals stammt (Taf. II: 4 und III: 3).

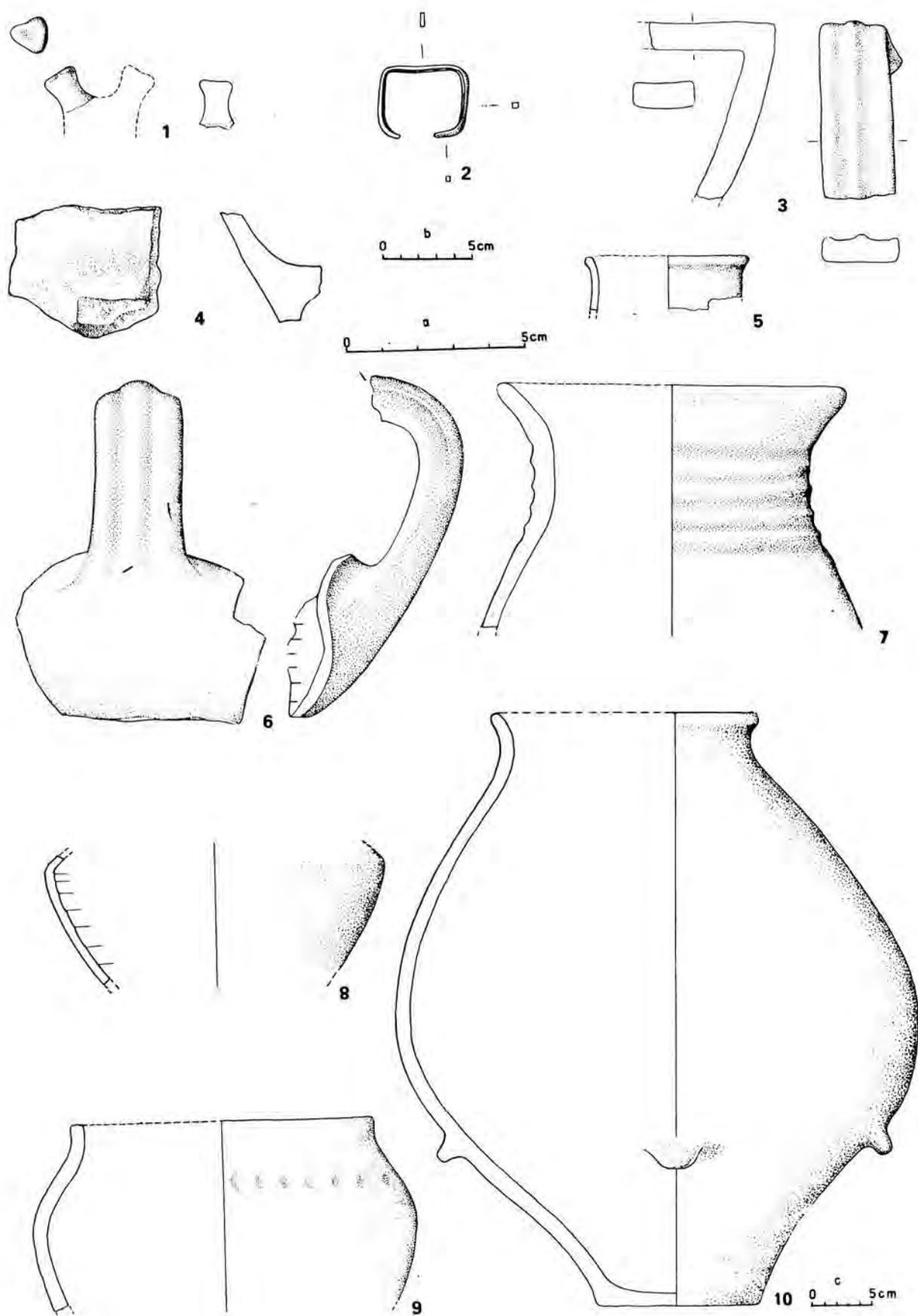
Im Keramikinventar der Grube sind zwei chronologisch bedeutsame Gruppen nachweisbar. Zu der ersten gehören scheibengedrehte Gefäße und Graphittontöpfe. Ihnen zuweisbar sind auch scharf profilierte Tassen mit Tierkopfansätzen, die charakteristische Funde für die Späthallstattzeit sind. Die zweite, weniger zahlreiche Gruppe bilden überlebende Formen der örtlichen Kulturunterlage, mit dem Hauptvorkommen in den Anfängen der Stufe HD₁, vertreten durch ein Vorratsgefäß von Lausitzer Charakter und Kegelhalsgefäße, die in Fundverbänden mit einem in das 5. Jh. v. u. Z. datierten Inventar der Vekerzug-Gruppe nicht mehr erscheinen. Im Hinblick auf ihr Vorkommen ist das Objekt in die Stufe HD₂ zuweisbar.

Die scheibengedrehte Keramik ist chronologisch nicht genügend empfindlich, aber die Flasche mit heller Engobe belegt die Anwendung von technischen Verfahren, die im hiesigen Milieu völlig fremd und vereinzelt sind. Die morphologischen Merkmale und die Verbreitung der Gefäße berechtigen den Rückschluß, daß dieses Töpfererzeugnis nicht aus einem anderen Kulturbereich importiert, sondern im hiesigen Milieu von einem Handwerker fremder Herkunft angefertigt wurde. Deshalb ist anzunehmen, daß der Töpfer sich mit den benutzten technischen Verfahren in einer der griechischen Werkstätten bekannt gemacht haben mußte, zwar nicht in den ursprünglichen ostgriechischen Zentren, sondern eher im Schwarzmeergebiet, wo Vorlagen weiterer Keramikformen vorhanden sind (*Romsauer*, 1991, S. 359 ff.). Die Anwesenheit eines spezialisierten Handwerkers im Gebiet der Vekerzug-Gruppe deutet auf die Existenz einer gewissen Form direkter Kontakte mit dem griechischen Milieu, die am ehesten mit der beginnenden Verbreitung der Benützung der Töpferscheibe verknüpfbar sind, was indirekt auch die frühe Datierung des Objektes in Hubina bestätigen würde.

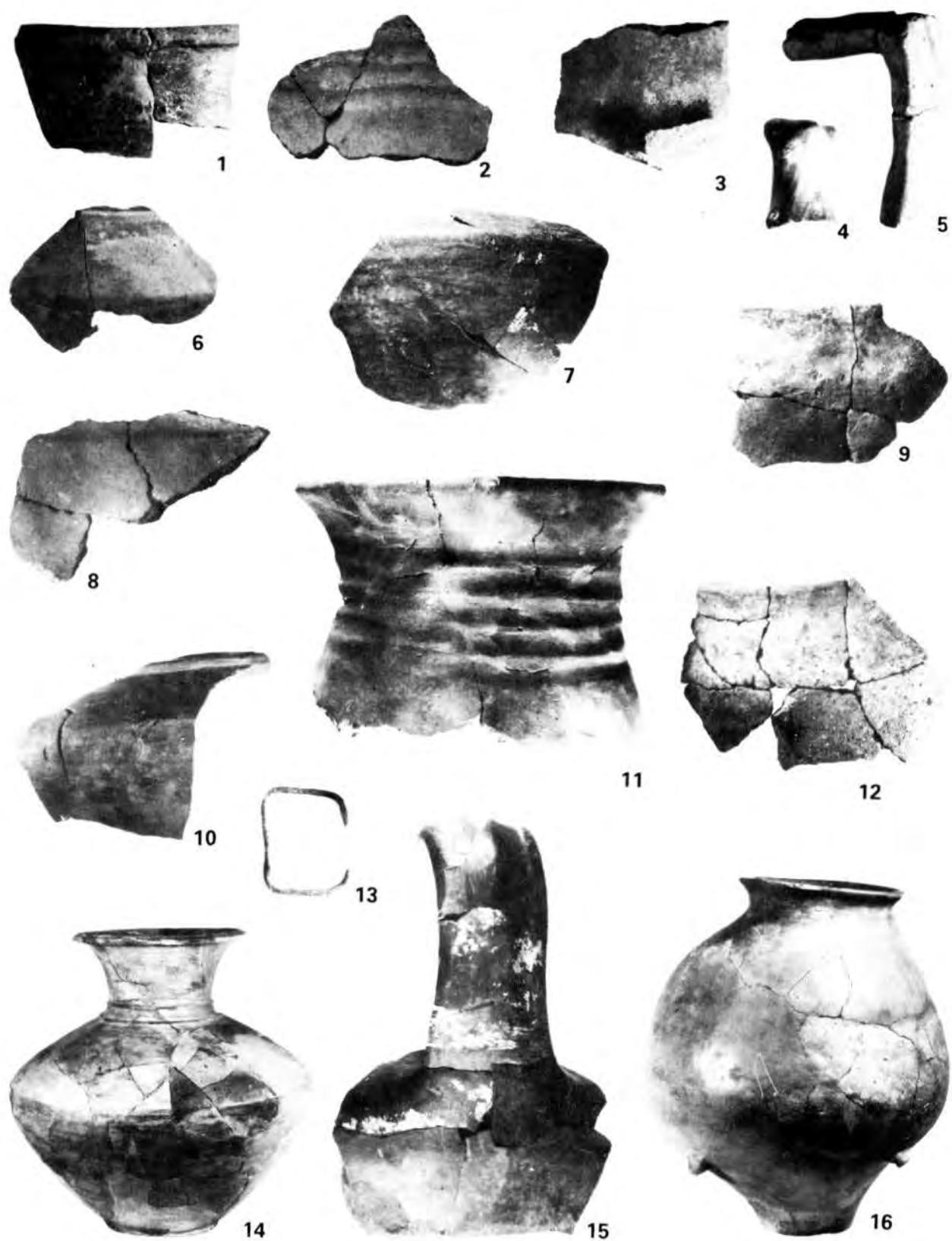
Übersetzt von Berta Nieburová

Tab. I. Hubina. Keramika z objektu. Mierka a: 1-3; b: 4.

Tab. II. Hubina. Nálezy z objektu. Mierka a: 2; b: 1, 3-7, 9; c: 8, 10.

Tab. III. Hubina. Nálezy z objektu.

**VORLÄUFIGE ERGEBNISSE DER AUSGRABUNGEN
AM GRÄBERFELD VÖRS
AUS DEM 9.-11. JAHRHUNDERT
(UNGARN, KOMITAT SOMOGY)**

Zur Problematik der Ethnica und archäologischen Kulturen im frühmittelalterlichen Pannonien*

LÁSZLÓ KÖLTŐ - IMRE LENGYEL - ILDIKÓ PAP
- JÓZSEF SZENTPÉTERI

(Rippl-Rónai Múzeum, Kaposvár - SOTE Ér- és Szívsebészeti Klinika, Budapest - Magyar Természettudományi Múzeum
Embertani Társ, Budapest - MTA, Társadalomtudományi Főosztály, Budapest)

During the rescue excavations at Vörs village (in connection with an ecological programme) lasting nine years 578 graves have been uncovered. A team of 16 experts investigate the material under the support of OTKA (the Hungarian Research Fund). The computer assisted serological analyses of 400 skeletons resulted in more than 50 genetic-serological groups. The early medieval burial site contains four separate chronological groups, but a continuous settling down may be presumed based on the family reconstruction from the turn of the 8th/9th century until the 11th century.

Im Rahmen eines ökologischen Programms zur Verbesserung der Wasserqualität des Balaton (Plattensee) begannen mit Unterstützung der Direktion für Wasserwesen West-Transdanubiens im J. 1983 Grabungen auf dem Territorium des Komitats Somogy (über die archäologischen Erschließungen im Zusammenhang mit der Rekonstruktion des ursprünglichen Zustandes des Kleinen Balaton auf dem Gebiet der Komitate Zala und Somogy: *Der Kleine Balaton I-II; Szöke - Váendor, 1987; Müller, 1989*). Westlich von Vörs, an dem Papkert benannten Grenzstreifen, stießen wir auf zwei 800 m voneinander entfernten Hügeln auf jene Siedlung und das dazugehörige Gräberfeld, deren Erschließung und komplexe Aufarbeitung einen bedeutenden Beitrag zur Untersuchung des Weiterlebens der spätwarenzeitlichen Bevölkerung Transdanubiens im 9.-10. Jh. leisten kann. (Zur Ausgrabung auf der Fundstelle Vörs-Papkert-B, vor allem über die gegenständliche Hinterlassenschaft der Population des frühmittelalterlichen Gräberfeldes: *Költő - Szentpéteri, 1988 und 1990*).

In dem im südlichen Teil der Papkert-dűlő befindlichen Fundort-B wurde von uns seit der ersten Sondierung 1983 eine etwa 7000 m² umfassende Fläche erschlossen. Diese Erhebung war mit kleineren oder größeren Unterbrechungen ein seit der mittleren Kupferzeit bewohnter oder als Begräbnisstätte ge-

nutzter Ort (*Honti, 1988*). Wir nahmen hier aus der Latènezeit (*Németh, 1988*) Siedlungsspuren, aus der frühen Árpádenzeit aber die Spuren von mit Münzen des Königs Béla III. (*Réthy, 1899, S. 98, 101*) datierten Objekten und Häusern wahr.

Von unserem Gesichtspunkt besitzt in erster Linie jenes Gräberfeld Bedeutung, auf dem man in der Spätwarenzeit, an der Wende vom 8. zum 9. Jh. zu bestatten begann (Abb. 1). Laut Zeugnis der archäologischen Funde muß es von da an kontinuierlich benutzt worden sein, auch im 11. Jh. noch, bis spätestens zur Wende vom 11. zum 12. Jh. Die mögliche obere Altersgrenze wird von dem über dem Gräberfeld angelegten árpádenzeitlichen Dorf festgelegt.

Bisher legten wir 578 Gräber des Gräberfeldes frei, und es gelang uns, die Grenzen seiner nördlichen Hälfte abzustecken. Hier beträgt seine Breite ca. 85 m, während die Ausbreitung des Gräberfeldes in seinem Zentrum zwischen 100-110 m liegt. Unter Beachtung der einstigen Geländeverhältnisse ist in südwestlicher Richtung mit einer Fortsetzung des Gräberfeldes zu rechnen. Die Bestattungen sind im allgemeinen W-O-orientiert, es kommen aber auch entgegengesetzt orientierte vor. Sehr selten fanden wir Doppelgräber, unter denen es auch Beispiele für Nachbestattungen gab.

Im westlichen Teil des Gräberfeldes hatte man jene

* Diese Studie ist die erweiterte, ergänzte Fassung unseres anlässlich der Konferenz „II. Zusammenkunft junger Forscher der Völkerwanderungszeit“ im September 1991 in Nyíregyháza (Nordostungarn) gehaltenen Vortrags.

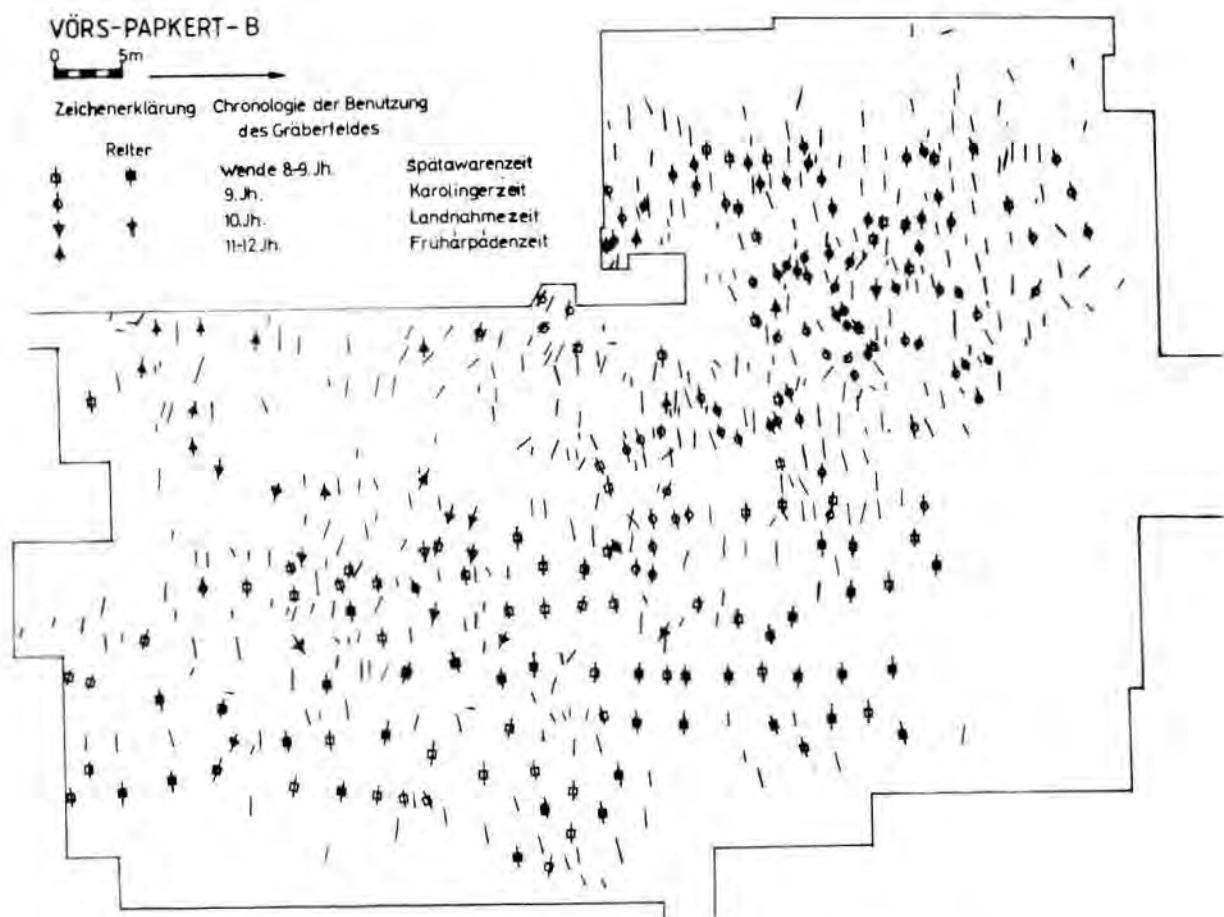

Abb. 1. Karte des Gräberfeldes Vörs-Papkert-B (Stand des Jahres 1991).

mit bronzebeschlagenem Gürtel bzw. Lanze, Schwert, Beil ausgestatteten Männer bestattet, für die zum jenseitigen Leben kein Pferdeopfer gehörte. Die Gräber der mit den reichsten Beigaben – mit vergoldetem, bronzebeschlagenem Gürtel, Pferd mit bronzevergoldeten und eisenbeschlagenen Zügeln, mit Waffen (Bogen, Pfeil, Kriegsbeil) – bestatteten Personen aber gruppieren sich in der östlichen Hälfte des Gräberfeldes. (Zusammenfassend über die spätawarenzeitlichen Reiter- und Pferdebestattungen: Garam, 1985 und 1987. Vorläufiger Bericht über die spätawarenzeitlichen Reiterbestattungen von Vörs: Szentpéteri, 1991.)

Diese soziale Gliederung deckt sich mit der zu beobachtenden Erscheinung, daß die in der Osthälfte des Gräberfeldes sich befindenden reichen Reitergräber fast ausnahmslos ausgeraubt waren, während sich unter den „armen“ Gräbern im Westteil nur vereinzelt solche fanden, die zu diesem Zwecke gestört wurden. Der Unterschied hinsichtlich des Vermögens zwischen den beiden Gräberfeldteilen zeigte sich auch bei den übrigen Beigaben. Gefäße finden wir gleichermaßen sowohl beim reicherem als auch beim ärmeren Teil der Gemeinschaft, doch in vielen Fällen gab man den Reicherem gleich drei Gefäße mit; darunter auch die

zweifellos wertvollere, sog. gelbe Keramik: ein Krug mit Tülle (Grab 314, Abb. 15 : 8), ein Becher mit Henkel, ja sogar das als Kuriosität geltende Fragment einer gelben Feldflasche (Grab 449, Abb. 14 : 9) und ein bemalter Henkelbecher (Grab 511, Abb. 16 : 5) kamen zum Vorschein. Ein sehr gutes Beispiel dafür ist das in dieser Umgebung gefundene Grab 348, wo der verstorbenen jungen Frau in drei Gefäßen Wegzehrung fürs Jenseits mitgegeben worden war (Abb. 15 : 1-3).

Bei der Bestimmung der inneren Chronologie des Gräberfeldes konnten wir bisher die stratigraphische Methode nicht anwenden. Es gibt nur wenige Superpositionen, und wo doch Bestattungen übereinander liegen, dort erschwert das Fehlen von altersbestimmendem Fundgut die Feststellung der genaueren Chronologie. In anderen Fällen aber handelt es sich mit Gewißheit um Nachbestattungen.

Als Stütze könnte auch der Zeitpunkt des Ausraubens der gestörten Gräber dienen, wenn sich dieser feststellen ließe. Soviel ist sicher, daß sich die ausgeraubten Gräber vorwiegend unter den reicherem Bestattungen finden und daß nach dem Raub die riesigen (einige 10-15 m³) Gruben offen blieben, der also nicht zu einem Zeitpunkt stattfand, als die hier

lebende Gemeinschaft diese Begräbnisstätte noch ständig benutzte. Auch ist es nicht wahrscheinlich, daß sie ihre Toten auf einem geschändeten Friedhof inmitten der gähnenden Grablöcher bestattet hätte. Daß diese Gruben nach dem Grabraub noch über eine längere Zeit offenstanden, beweist anschaulich die im Verlaufe der Erschließung beobachtete Schichtung wie auch der Umstand, daß wir in diesen Gräbern die Panzer von Schildkröten fanden, die in die tiefe Grube gefallen waren, nicht wieder herausklettern konnten und so dort verendeten. Aus dieser Sicht ist es zumindest wahrscheinlich, daß das Gräberfeld, als hier zur Zeit *Béla des III.* (1172–1196) das Dorf entstand, bereits nicht mehr verwendet worden sein mußte.

Ob man zu diesem Zeitpunkt die Gräber der ranghöchsten Personen fand oder erst später, läßt sich nur schwer klären. Zumindest muß die regelmäßige Anordnung der Bestattungen (im östlichen Teil befinden sich die Gräber ca. jeweils 5 m voneinander) ein wichtiger Anhaltspunkt für die Grabräuber gewesen sein. Wir stießen auf Gräben, die als einstige „Suchgräben“ zu verstehen sind. Die Raubgruben sind größer als die ursprünglichen Grabgruben, was ebenfalls auf den späteren, nicht mit den Gräbern zeitgleichen Grabraub hindeutet. In vielen Fällen gelang es uns, die Spur einer starken Holzkonstruktion aus Balken zu beobachten, die bei einer völlig übereinstimmenden Raubzeit unbedingt noch hätte sichtbar sein müssen. Auf der Sohle des ausgeraubten Grabes der bisher vornehmsten Person fanden wir im wiederaufgefüllten Erdreich auch mittelalterliche Ziegelfragmente (Grab 371).

Aufgrund der vergleichenden Untersuchung des archäologischen Fundgutes lassen sich im bisher erschlossenen Fundmaterial vier Hauptgruppen aussondern:

1. spätawarenzeitliche, 2. sog. des „9. Jh.“, 3. ungarisch-landnahmezeitliche (10. Jh.) und 4. frühárpádenzeitliche.

1. Gruppe

Die Hinterlassenschaft der spätawarenzeitlichen „Greif-Ranken“-Bevölkerung finden wir über das ganze Gebiet des Gräberfeldes verstreut (obwohl bisher noch kein einziger klassischer „Greifen“-Beschlag zum Vorschein kam, außer wenn wir den nachträglich angebrachten Anhänger eines Beschlags aus dem Grab 181 hinzurechnen – Abb. 2 : 4). Charakteristische Funde der Männergräber sind die gegossenen Bronze-Gürtelgarnituren, die wir aufgrund ihrer Stilmerkmale und Zusammensetzung frühestens vom Ende des 8. Jh. an datieren können (Abb. 2 : 1–8, 12, 15). Territorial abgesondert sind die Gräber der mit oder ohne Pferd und Ziergürtel Bestatteten. Die Reiter

bilden im östlichen Teil einen Block. Von den 40 Reitergräbern waren lediglich zwei noch ungestört. Eigenartigerweise kamen nur wenig Zäume und Steigbügel zum Vorschein, obwohl wir in mehreren Fällen auf den Pferdeknochen Bronzepatina- bzw. Eisenrostspuren fanden.

Die Funde zeigen eine sehr große Ähnlichkeit mit dem südslowakischen Fundmaterial, und darunter am ehesten mit der gegenständlichen Hinterlassenschaft des Gräberfeldes Komárno-Lodenice (*Trugly*, 1985, 1987, 1989 und 1991). Die vergoldeten Bronzebeschläge des Grabes 371 sind von besonderer Schönheit (vgl. Abb. 4 : 2, 3). Für die pferdekopfförmigen Kandarenbeschläge sowie die graviert verzierten, vergoldeten Riemenzungen und Gürtelbeschläge kennen wir die besten und meisten Parallelen aus den Randgebieten des spätawarischen Khaganats. Aus diesem Grab stammt eine vergoldete Gürtelschlaufe mit sog. Astragalos-Konstruktion, die den heutigen Uhrenbändern ähnelt (Abb. 4 : 1). Parallelen dazu sind im Fund von Hohenberg (*Fettich*, 1937, S. 111 f., Taf. CII: 7, 8) und Sobor (*Fettich*, 1943, S. 7; Taf. VI: 10) zu finden – deren Funktion zu enträteln es schließlich aufgrund der Vörser Schlaufe gelang.

Dem letzten Abschnitt der spätawarischen Epoche lassen sich die bisher zum Vorschein gekommenen Kandarenphaleren zuweisen. In zwei Fällen waren sie aus Bronze gegossen (Grab 356, 379), bei drei Pferdegeschirren aber hatte man die großen, mit vergoldeten-versilberten Bronzeeinlagen verzierten Phaleren aus Eisen gefertigt (Grab 307, 347, 352; Abb. 12 : 6; 2 : 18; 11 : 1). Grab 307 und 352 liegen nahe beieinander, jeweils in einer anderen Reihe (Abb. 8). Die Gürtel der hier bestatteten Männer waren reich mit vergoldeten Miniaturbeschlägen und Riemenzungen verziert. Der im Grab 352 gefundene vergoldete Pferdegeschirrbeschlag (Abb. 11 : 4) mit durchbrochenem Segmentmuster zeigt Verwandtschaft zu dem aus den Fundorten Devínska Nová Ves (*Eisner*, 1952 : Grab 27, Abb. 32 : 15; Grab 524, Abb. 54 : 5, 12; Grab 842, Abb. 89 : 11) und Komárno-Lodenice (*Trugly*, 1987, S. 252 ff., Abb. 2 : 5) bekannten Pferdegeschirrzierat. Bisher ohne Parallelen sind die Funde aus Grab 378 – die vermutlich ebenfalls zum Pferdegeschirr gehörenden Riemenzungen mit Pferdekopf- und Kugelverzierung bzw. der einen springenden Hasen darstellende Kandarenbeschlag aus gegossener Bronze (Abb. 2 : 16, 17).

Von der zu dieser Zeit am westlichsten gelegenen Linie der Reitergräber stammt eine Schnalle mit durchbrochenem, geflochtenem Muster und einer großen Riemenzunge mit Weintraubenmotiv (Grab 495). Eine gute Analogie zur vergoldeten Schnalle ist bei uns aus Tószeg bekannt, die ebenfalls vergoldete große Riemenzunge ähnelt in ihrer künstlerischen Ausführung sehr den in der Umgebung von Szeged (Szeged,

Abb. 2. Gürtel- und Pferdegeschirrbeschläge. 1 – Grab 315; 2–4, 8 – Grab 181; 5–7, 12 – Grab 259; 9–11, 13, 14, 18 – Grab 347; 15 – Grab 313; 16, 17 – Grab 378.

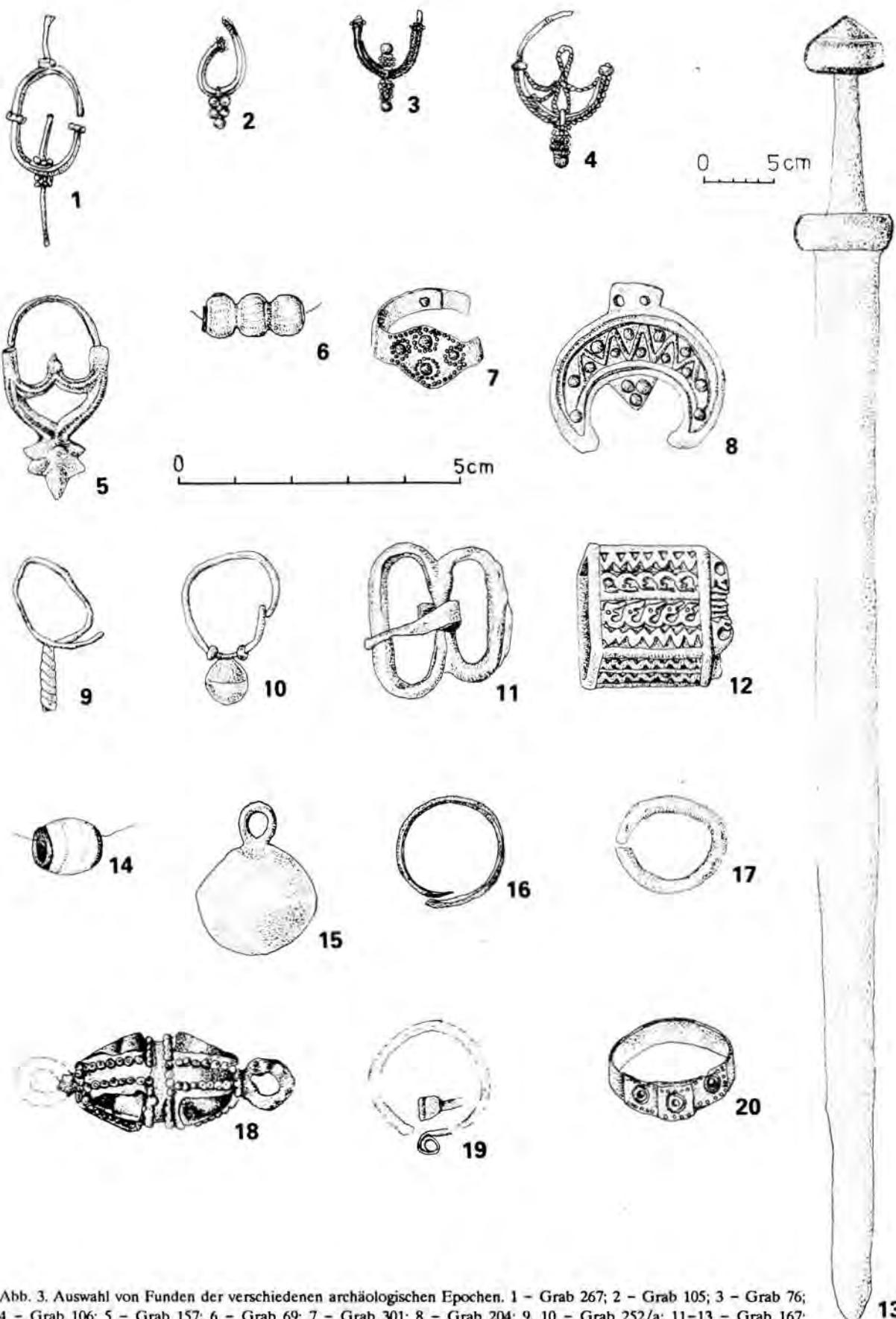

Abb. 3. Auswahl von Funden der verschiedenen archäologischen Epochen. 1 – Grab 267; 2 – Grab 105; 3 – Grab 76; 4 – Grab 106; 5 – Grab 157; 6 – Grab 69; 7 – Grab 301; 8 – Grab 204; 9, 10 – Grab 252/a; 11-13 – Grab 167; 14, 17 – Grab 218; 15 – Streufund aus Abschnitt III; 16 – Grab 115; 18 – Grab 96; 19 – Grab 118; 20 – Grab 133.

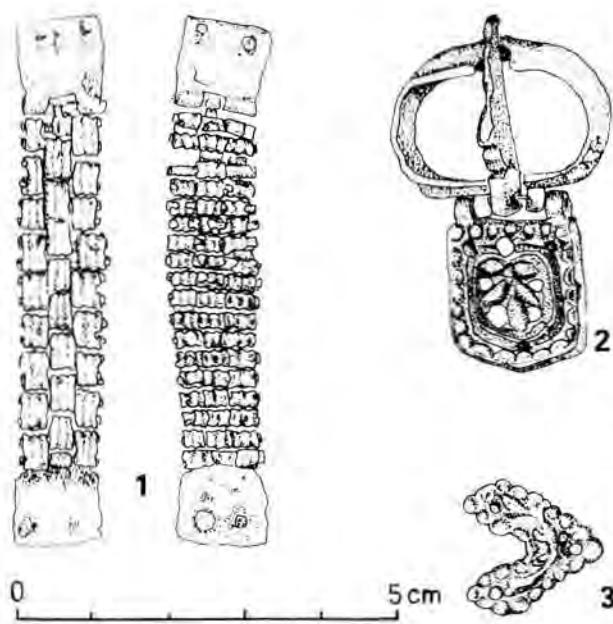

Abb. 4. Funde aus dem Grab 371.

Szentes, Tápé, Tiszasziget) zum Vorschein gekommenen Stücken. (Die Schnalle von Tószeg und ihre Analogien aus der Umgebung von Szeged: *Awaren*, 1985, S. 66, Kat. Nr. XVIII, 5, Abb. 62.)

Im ungestörten Reitergrab 468 stießen wir gleichfalls auf die für die späteste awarenzeitliche Phase typischen, schuppenverzierten und einen stilisierten Tierkopf imitierenden Riemenzungen (über die tierkopfförmigen Pferdegeschirrbeschläge und Riemenzungen: *Garam*, 1981; *Stadler*, 1984) sowie auf graviert-punzierte Gürtelbeschläge. Die Gefäßbeigaben zeigen gut die Schwierigkeiten der Datierung mit Hilfe der Keramik. Neben einem charakteristischen spätawarenzeitlichen gelben Henkelbecher war ein Gefäß mit einer (auch) für die frühe Árpádenzeit kennzeichnenden Form und Verzierung placiert (Abb. 16 : 7, 8).

In verwandschaftliche Beziehung zum Stil des Schatzes von Nagyszentmiklós (*László - Rácz*, 1977; *Bóna*, 1984, S. 344-346, 1600) können die aus Bronzeblech geformten, einen Löwen darstellenden, runden Beschläge des Reitergrabs 347 gesetzt werden. Die Rankensträuße seines herzförmigen Beschlags aber deuten schon in Richtung auf den Musterschatz der ungarischen Landnahmezeit (Abb. 2 : 11, 14). Bestandteil des gleichen Fundensembles ist eine klassisch spätawarenzeitliche, plattrankige Riemenzunge, die allerdings nicht die gewohnte dicke, zweiplattige Form hat, sondern ein sehr dünnes Krustengußstück, beinahe ein Blech ist (Abb. 2 : 13)! Zu dieser Ausrüstung gehören ferner tauschierte eiserne Riemenzungen und auf vergoldetem Hintergrund Rankenverzierungen aufweisende sonstige, aus Eisen

gefertigte Beschläge (Abb. 2 : 9, 10). Die von einem zentralen Kreis diagonal ausgehenden vier Palmetten eines aus dem Grab 352 stammenden tauschierten, viereckigen eisernen Schnallenblechs sind ebenfalls gute Parallelen zur ungarischen landnahmezeitlichen Ornamentik (Abb. 11 : 5).

Ein aus der spätawarenzeitlichen Epoche gut bekannter Frauenschmuck sind die Ohrringe mit ovalem Reif und Weintraubenanhänger, ein goldener Ohrring mit Glasperlenschmuck (Grab 267, Abb. 3 : 1) sowie eine Agraffe in Tiergestalt aus Bronze (Grab 351, Abb. 12 : 2). Beachtung verdient, daß die großen melonenkernförmigen Perlen sowie die mit Gold- und Silberfolie überzogenen, mehrgliedrigen Stabperlen auf ein und derselben Halskette aufgefädelt erscheinen (Abb. 3 : 6). Ein charakteristischer Gebrauchsgegenstand der Frauen ist der gedrehte knöcherne Nadelbehälter.

2. Gruppe

Die Mehrzahl der Gräber mit einem typologisch ins 9. Jh., zur sog. karolingischen Randkultur (*Szöke*, 1982, 1986, 1987) gehörenden Fundmaterial kam im Westteil des Gräberfeldes zum Vorschein. Mit archäologischen Methoden lassen sich diese Fundensembles nur sehr schwer von den Funden der armen Schicht der mit spätawarenzeitlichen Beigaben bestattenden Bevölkerung trennen.

Charakteristische Funde der Männergräber dieser Epoche sind in erster Linie Waffen und Gebrauchsgegenstände: Lanzen, Beile, Rasermesser und Zündsteine. In den Gräbern der Frauen und kleinen Mädchen kommen Schmuckstücke vor, die für Dalmatien und den mährischen Raum kennzeichnend sind: die sog. Millefiori- und mehrgliedrigen Stabperlen, aus Draht gedrehte Ohrringe mit Sternanhänger, Blechringe mit Punzierung, Glasknöpfe mit Bronze- und Eisenösen (Abb. 3 : 2-5, 7-10).

Interessant ist der im Grab 140 gefundene Spinnwirtel aus Blei. Dieses Grab brachte auch noch andere seltene Funde ans Tageslicht: bei den Füßen des Verstorbenen war ein wahrscheinlich an den Gürtel oder Pferdesattel anhängbares, mit Eisenreifen verstärktes Schaffel von ungewohnter Form placiert. Ebenfalls in diese Epoche datierbar sind die polierten Flaschen (z. B. Grab 106, 271 und 210, Abb. 15 : 4-6) sowie ein paar Gefäßtypen mit Wellenlinienverzierung (Abb. 16 : 2, 3).

3. Gruppe

Die Zeit der ungarischen Landnahme vertreten die Reiterbestattungen von vier Bogenschützengräbern (davon zwei symbolische). In den Pferdebestattungen (Grab 310 und 500) befanden sich die für das Pfer-

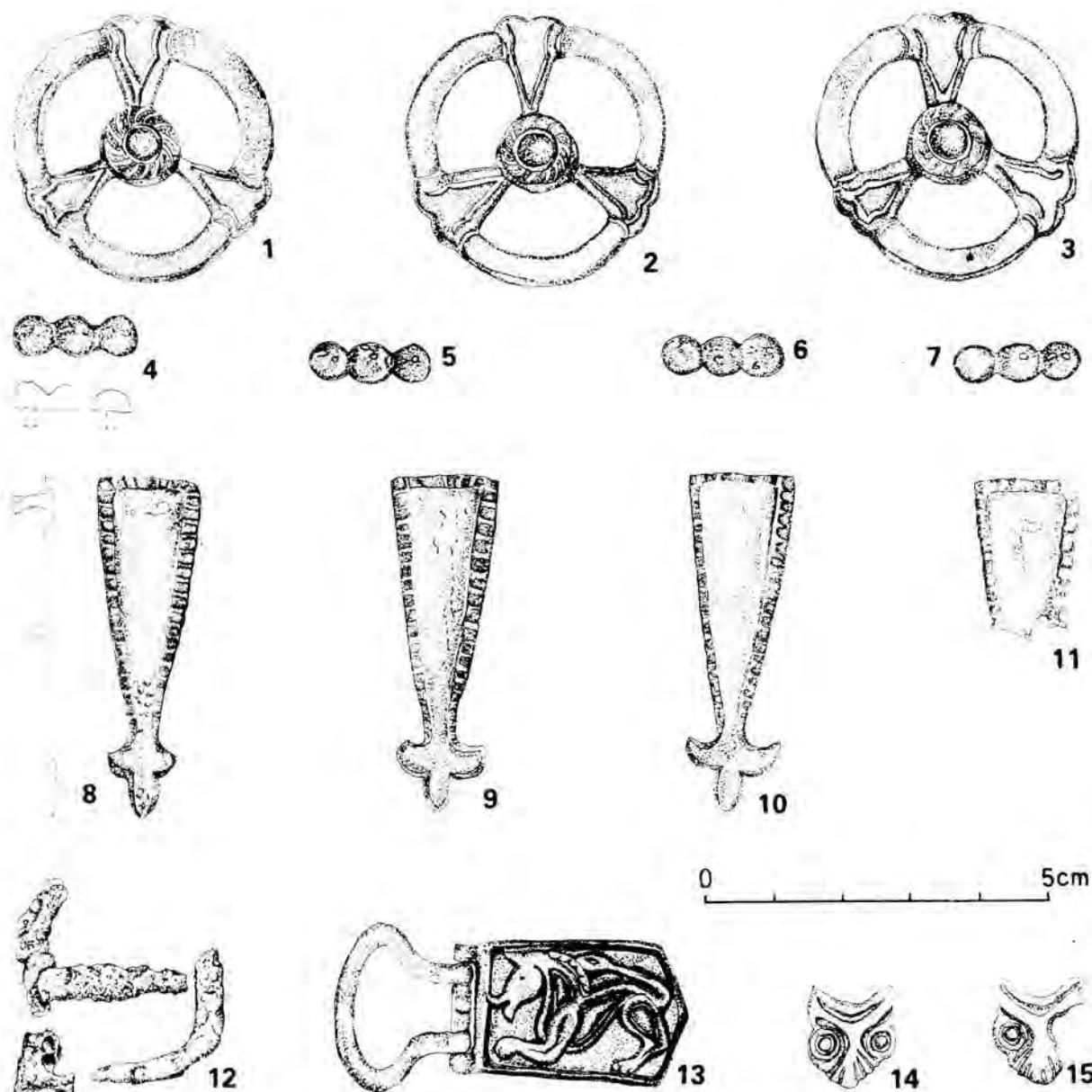

Abb. 5. Funde aus dem Grab 361.

degeschirr der Landnehmenden charakteristischen birnenförmigen (Abb. 12 : 5) und sog. knopfhalsigen Steigbügel sowie rhombische Pfeilspitzen (Abb. 12 : 7). In den Gräbern 500 und 510 stießen wir auf die knöchernen Versteifungsplättchen des einstigen Reflexbogens. Dem im Grab 561 bestatteten Mann war sein Köcher mit sechs Pfeilen beigegeben. Der dreigliedrige Riemenverteilerring, die Schnalle und die Beschläge des Köcherriemens waren aus verzinnter Bronze gefertigt (Abb. 5 : 1-15). Die nächstliegende Parallel zu dem auf der Schnalle abgebildeten Greifen mit Tulpenkopf und Mähne ist im Fund von Bene-puszta vertreten (Fettich, 1937, S. 67-72, Taf. XXX: 1-10).

Zum Frauenschmuck der ungarischen Landnahmezeit gehören die silbernen und bronzenen Armbänder bzw. der vergoldete Silberhemdkragenschmuck aus den Gräbern 395 und 406 (Abb. 13 : 6, 7) sowie der aus dem Grab 474 und 570 gedrehte Arm- und Halsreifen. Die Bestattungen dieser als vornehm zu bezeichnenden Personen wurden in der Umgebung der Gräber der spätawarenzeitlichen Führungsschicht erschlossen. Außerordentlich wichtig ist das ebenfalls hier gefundene Kindergrab 450, aus dem außer großen Perlen (Abb. 14 : 15, 16), einem gedrehten Drahtarmband und Torques eine zwischen 889-915 datierbare, in Mailand geprägte Münze des italischen Königs Berengar zum Vorschein kam (die präzise Bestim-

mung der Münze verdanken wir *István Gedai*, Ungarisches Nationalmuseum, Budapest).

In das 10. Jh. kann das Grab 167 datiert werden, in dem ein mit einem zweischneidigen Schwert bewaffneter Mann ruhte. In der Verzierung seines Waffengürtels sind verschiedene Stiltypen vertreten (Abb. 3 : 11–13). Die Schnalle ist landnahmezeitlichen Typs, an der Gürtelschlaufe aber sind an wikingische Darstellungen erinnernde, friesartig angebrachte Tierköpfe zu sehen. Nach dem Schwerttyp zu urteilen (infolge des Knaufes des im Grab 167 gefundenen zweischneidigen Schwertes vom Typ Petersen-V; Petersen, 1919), hat der bestattete Krieger, dessen Grab in der Umgebung der ohne Pferd beigesetzten Ziergürtel-Awaren zum Vorschein kam, wahrscheinlich im 10. Jh. gelebt.

4. Gruppe

Das Fundmaterial des árpádenzeitlichen gemeinen Volkes bilden silberne Haarreifen mit gezwirbeltem Ende, stufenköpfige punzierte Ringe, einfache Bronzedraht-Armreifen, tonnenförmige Silberfolienperlen, aus Silber- und Bronzeblech gefertigte Ösenknöpfe, Klappern (Abb. 3 : 14–17, 19, 20).

Neben der gestörten Bestattung eines jungen Mädchens (Grab 96) kam jene die byzantinische Vorlage widerspiegelnde, vergoldete Bronzepерle mit Halbedelstein und Glaseinlage zum Vorschein (Abb. 3: 18), deren Parallele wir in den südrussischen Schatzfunden des 11.–12. Jh. wiedererkennen können.

* * *

Prüfen wir neben der traditionellen archäologischen Analyse nun, welche Möglichkeiten die anthropologischen Forschungen bieten.

Unter den gegenwärtig bekannten Vergleichsmethoden ermöglicht es die Bewertung der sog. diskreten, nicht meßbaren Merkmale, daß wir die Beziehungen und Zusammenhänge zwischen den Gruppen der voneinander zeitlich oder räumlich separierten Personen feststellen. Bei der lebenden Bevölkerung machen es Untersuchungen der Anthropometrie und Serologie möglich, die Beziehungen zwischen diesen Populationen oder innerhalb der Population zu umreißen. Im Falle der historischen Anthropologie allerdings stehen uns für solche Untersuchungen nur begrenzte Möglichkeiten zur Verfügung.

Die Untersuchungsmethoden der historischen Anthropologie gestatten es – abgesehen von einigen Einzel- und Ausnahmsfällen – gegenwärtig nicht, die genetische Verbindung, Verwandtschaft zwischen den die Populationsgruppen bildenden Individuen zu bestimmen.

Aufgrund der relativen Chronologie der Bestattungen und der serologischen Untersuchung der Knochenüberreste jedoch kann heute bereits die

Möglichkeit der Erfassung gewisser „familienstruktureller“ Zusammenhänge vorausgesetzt werden.

Unter den modernen Untersuchungsmethoden der historischen Anthropologie gewinnen – außer der klassischen morphologischen makroskopischen Analyse – heute auch die verschiedenen Laborverfahren, wie Chemoanalytik (Lengyel, 1976, 1988), Elektronen-Mikrosondierung, Serologie (Borgognini-Paoli, 1982), Genkartographie (Reynolds – Sensabaugh, 1991), Histologie (Własow – Pereslytskij, 1987), Abtastung mittels Elektronenmikroskop (Wyckoff – Doberenz, 1965), Thermographie (Schoeninger – DeNiro, 1984), Elektronen-Spinn-Resonanz (Brooks – Heglar – Brooks, 1979) usw. immer mehr an Bedeutung. Die rasche Einbürgerung der neuen Methoden ist damit erklärbar, daß sie im Gegensatz zu den bisherigen in der Lage sind, ganz andere und neuartige Informationen über die biologischen Eigenheiten der in unterschiedlichen Epochen gelebten Bevölkerungsteile zu liefern.

Ziel der chemoanalytischen und serologischen Untersuchungen ist es – unter anderem –, innerhalb jeweils eines Gräberfeldes die Zeitstellung der Beisetzung der erschlossenen menschlichen Skelettreste und deren anzunehmenden genetischen Verbindungen zu klären. Auch die vorliegende Untersuchung zielt auf die Beantwortung dieser zwei Grundfragen im Zusammenhang mit dem frühmittelalterlichen Gräberfeld von Vörs-Papert-B.

Die relative Chronologie der Grablegungen innerhalb eines jeweiligen Gräberfeldes läßt sich auf der Grundlage bestimmter Komponenten der menschlichen Knochenreste (der N-haltigen Stoffe) – Oakley, 1963; Doberenz – Matter, 1965 –, der Menge des Aschematerials – Hassan – Ortner, 1977 –, des unterschiedlich, in Form von physikalischem, chemischem Kristallwasser gebundenen Wassergehalts (Zambotti – Bolognani, 1967), deren zueinander ins Verhältnis gesetzter Mengenwerte errechnen. Der gleichzeitige Vergleich der Mengenverhältnisse der unterschiedlichen Komponenten ist deshalb notwendig, weil so der Ab- und Umbau des Knochengewebes von mehreren Gesichtspunkten – z. B. hinsichtlich der physikalischen und chemischen Einwirkungen des Bodens sowie gewisser biologischer Einflüsse – in Abhängigkeit von der verflossenen Zeit interpretiert werden kann. Das heißt, wenn wir die chemische Zusammensetzung von Knochenproben miteinander vergleichen, die bei fast den gleichen Bodenverhältnissen (das kann manchmal das Gebiet des ganzen Gräberfeldes, andernfalls lediglich einen gegebenen Abschnitt bedeuten) zum Vorschein kamen, sowie über die gleiche Gewebestruktur verfügen (in unserem Fall immer ein schwammiger Aufbau), und wenn wir gleichzeitig die individuellen Qualitätsunterschiede kennen (z. B. bezüglich des

Geschlechts, des Sterbealters, der Ursachen eines bestimmten Krankheitsverlaufs), dann kann sich uns unabhängig vom absoluten chronologischen Alter des Gräberfeldes die Möglichkeit ergeben, daß sich aus einer ungefähren Reihenfolge der Grablegungen Schlüssefolgerungen ziehen lassen (Lengyel, 1984). Diese Schlüssefolgerungen besitzen allerdings immer nur innerhalb eines gewissen Wahrscheinlichkeitsintervalls Gültigkeit, dessen Wert anzugeben, es immer zweckmäßig ist.

Vom erschlossenen Teil des frühmittelalterlichen Gräberfeldes Vörs-Papkert wurden bisher 400 Individuen einer Untersuchung unterzogen. Aufgrund der Ergebnisse konnten darunter drei große chronologische Gruppen unterschieden werden. Die Probabilitätsebene der Abgrenzung der drei großen Gruppen liegt bei $0,80 > P > 0,70$ (Abb. 6).

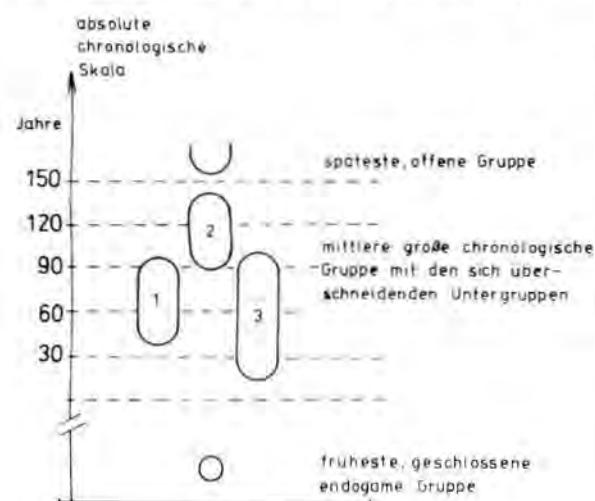

Abb. 6. Die aufgrund der Dekompositions-Indizi errechneten chronologischen Verhältnisse.

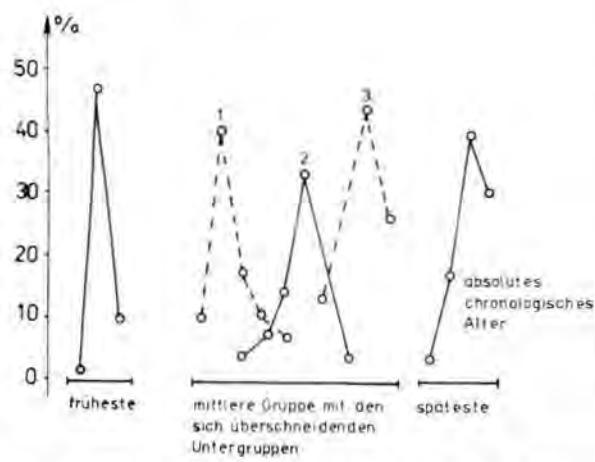

Abb. 7. Die chronologischen Verteilungskurven der bis zum Sommer 1990 erschlossenen und mit Labormethoden untersuchten menschlichen Skelettreste aufgrund der errechneten Dekompositionswerte.

Zur ersten chronologischen Gruppe gehört nur eine unbedeutende, kaum fünfprozentige Gruppe des gesamten überprüften Knochenmaterials. Dieser kleine, in sich geschlossene erscheinende Bevölkerungsanteil geht hinsichtlich seines chronologischen Alters der folgenden, mittleren großen Gruppe weit voraus, an die ihn keinerlei serogenetische Bindungen knüpften.

In die zweite große chronologische Gruppe lassen sich etwa 85 % der bisher untersuchten Skelettreste einordnen. Diese innerhalb von 150 ± 30 Jahren bestattete Gruppe kann auf einer Wahrscheinlichkeitsstufe von $0,70 > P > 0,60$ in drei chronologische Untergruppen eingestuft werden.

Die Grablegungen der dritten großen chronologischen Gruppe folgen mit kurzer Unterbrechung von 50 ± 20 Jahren den letzten Bestattungen der mittleren großen chronologischen Gruppe. Die zur dritten Gruppe gehörenden Individuen machen von den insgesamt untersuchten Fällen 10-12 % aus. Aus serogenetischer Sicht erscheint diese chronologische Gruppe als offen, obwohl sie keine Ähnlichkeiten mit der mittleren Gruppe zeigt.

Lohnend ist es, sich mit der mittleren großen chronologischen Gruppe eingehender zu befassen. Ihre früheste Untergruppe beginnt mit den Bestattungen von im Erwachsenenalter verstorbenen Individuen, die zu einer vermutlich noch andernorts geborenen Generation gehören (Abb. 7). Die Zahl der pro Untergruppe Bestatteten erreicht in der zweiten Untergruppe ihr Maximum, und zur Zeit der Bestattungen der letzten Untergruppe findet die Benutzung des Gräberfeldes auf die Weise ein Ende, daß die Population selbst noch weitergelebt hat. Wahrscheinlich wurden die Grablegungen an einem anderen Ort fortgesetzt. Als sich die Zahl der Bestattungen der ersten Untergruppe häufte, d. h. zur Blütezeit der zweiten Generation, begann man die Mitglieder der mittleren, zweiten Untergruppe beizusetzen. Diese Grablegungen fanden sofort massenweise statt, wie seinerzeit im Falle der ersten Untergruppe. Als sich die Zahl der Bestattungen der zweiten Generation der zweiten Untergruppe der Hälfte der gesamten, zu dieser Untergruppe gehörenden Bestattungen näherte, begann die Zahl der zur dritten Generation der ersten Untergruppe gehörenden Grablegungen abzunehmen. Zur Zeit der letzten, dritten Generation der zweiten Untergruppe ist die Zahl der Bestatteten im allgemeinen bedeutend abnehmend. Es ist interessant, daß die Zahl der Bestattungen der zur dritten Generation der ersten und zweiten Untergruppe Gehörenden damals bedeutend abnahm, als auf der Gräberfeldfläche die Gräber der ersten Generation der dritten Untergruppe erschienen. Es scheint, als ob die immer weniger werdenden Beisetzung der Mitglieder der letzten Generationen der ersten und zweiten Untergruppe noch immer fort-

dauerten, als die ersten Vertreter der dritten Untergruppe bereits zur Ruhe gebettet wurden.

Die zweite grundlegende Frage, auf die wir eine Antwort gesucht haben, lautet, welche engen genetischen Verbindungen innerhalb der mittleren großen chronologischen Gruppe, zwischen ihren einzelnen Untergruppen anzunehmen sind.

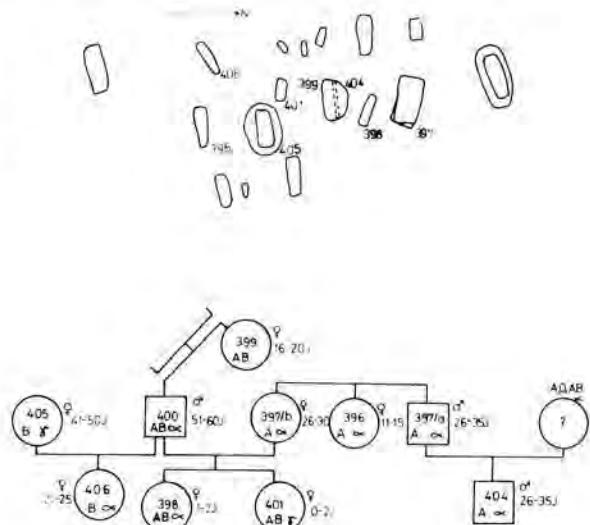
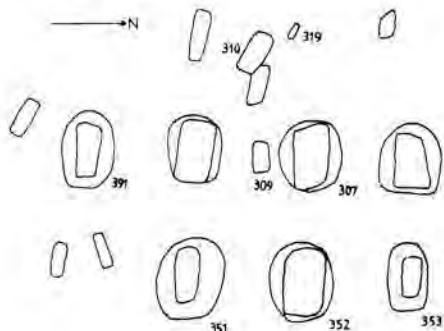

Abb. 9. Die genetische Gruppe 45.

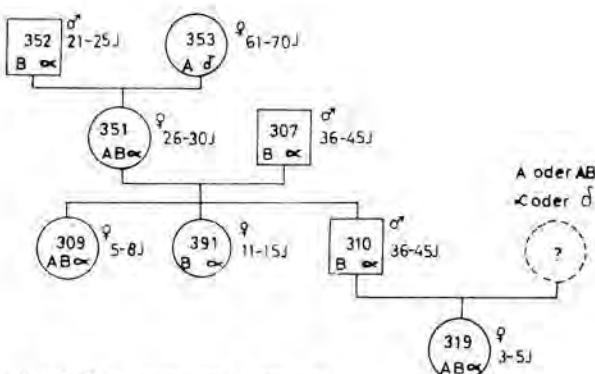

Abb. 8. Die genetische Gruppe 41.

Zu einer Antwort auf die Frage kann mit folgender Methode gelangt werden: für die Beurteilung der anzunehmenden genetischen Beziehungen wandten wir die Methode der multifaktoronalen Computeranalyse nach Sokal - Lengyel an (Sokal - Lengyel - Derish - Wooten - Oden, 1987). Das Wesentliche der Methode ist, daß man bei Errechnung der anzunehmenden genetischen Verbindungen aufgrund der Entfernungen zwischen den Gräbern – als eingestufte Wichtigkeitsfaktoren – das untersuchte Gräberfeld in aus Grabhügeln bestehende territoriale Einheiten zerlegt, und dann innerhalb der einzelnen Regionen die individuellen biologischen Eigenheiten, die die genetischen Verbindungen entweder ausschließen oder wahrscheinlich machen, mittels unterschiedlicher Werte zu einer Reihe ordnet. So können beispielsweise Gleichgeschlechtige kein Elternpaar bilden, oder ein das Reproduktionsalter noch nicht erreichtes Individuum kann nicht an der Gestaltung eines Elternpaares teilnehmen usw. Anschließend versucht man, entsprechend der Hardy-Weinberg-REGEL aufgrund des Drei-Gen-Vererbungssystems der AB0 Blutgruppen-

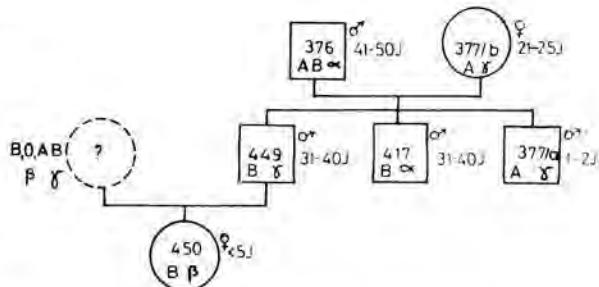
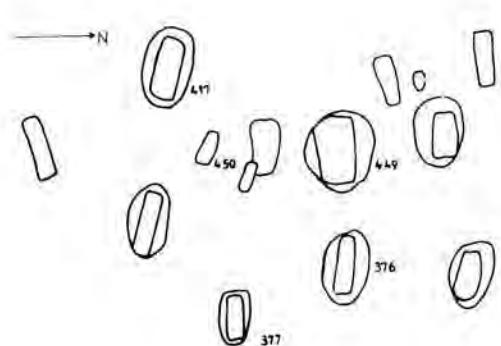

Abb. 10. Die genetische Gruppe 46/a.

pen, bzw. der Mendelschen Dominanz, Kodominanz und Rezessivitätslehre (Roberts - Hioms, 1962; Morgan - Watkins, 1969), im Falle der Kollagen-Typen aber entsprechend den Regeln des Zwei-Gen-Vererbungssystems zu schlüffoltern (Vogel - Motulsky, 1979). Innerhalb der gegebenen Gräberfeldregion lassen sich unter den vom Gesichtspunkt der genetischen Beziehungen zu beachtenden Gräbern mittels Computer auf verschiedenen Wahrscheinlichkeitsebenen „Familien-Strukturen“ herausbilden. Unter den zu bilden-

den Strukturen akzeptieren wir die mit dem höchsten Wahrscheinlichkeitsgrad als mögliche „Familie“.

Diese Methode wandten wir zusammen mit dem Fluoreszenz-Antitest der AB0-Blutgruppen sowie nach der mit Radio-Immunassay erfolgenden Bestimmung der Kollagentypen an. So gelang es uns, im frühmittelalterlichen Gräberfeld von Vörs-Papkert genetisch geschen mehr als 50 mögliche Einheiten mit einem minimalen Probabilitätswert von $0,60 > P > 0,50$ einzugrenzen. Von ihnen möchten wir hier drei der charakteristischsten vorstellen.

erste Generation bauen zwei Personen auf, beides Männer. Für den einen (Grab 400), dessen im Juvenis-Alter verstorbene, noch kinderlos scheinende jüngere Schwester (Grab 399) in der gleichen Bestattungsregion zu finden ist, können wir sogar zwei Ehefrauen als wahrscheinlich annehmen. Zeitlich gesehen von der ersten, in Grab 397/b bestatteten Frau wurden ihm zwei im Infans I-Alter verstorbene Mädchen (Grab 398 und 401) geboren. Von seiner zweiten Frau (Grab 405) ruht eine gemeinsame Tochter (Grab 406), die das Adultus-Alter erlebte, in der

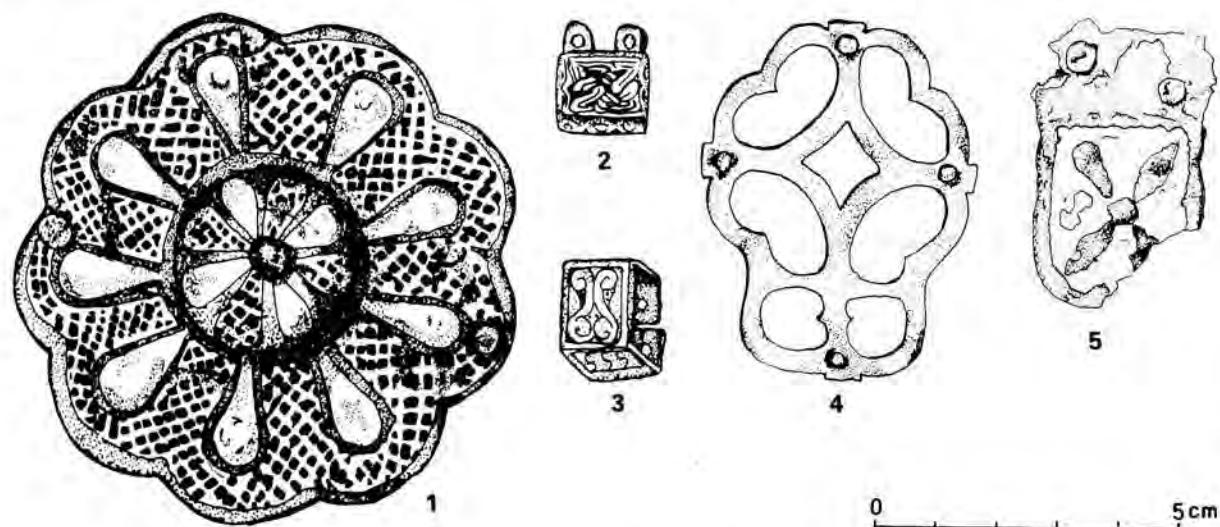

Abb. 11. Funde aus dem zur genetischen Gruppe 41 gehörenden Grab 352.

Gruppe 41 (Abb. 8, 11, 12)

Auf der Abbildung ist die Familien-Struktur einer Vier-Generationen-Familie zu sehen. Den Stamm des „Familienbaumes“ bilden der Urgroßvater (Grab 352) und die Urgroßmutter (Grab 353), die nächste Generation des Stammbaumes ihre Tochter (Grab 351). Auch deren Gatte (Grab 307) ruht in dieser Bestattungsregion. Diesem Elternpaar (Grab 307 und 351) können wir wahrscheinlich drei Kinder (Grab 309, 310, 391) zuordnen, von denen nur eines, der im Grab 310 ruhende Mann, das Reproduktionsalter erreichte. Dessen Ehegattin fehlt im Kreise dieser Bestattungen, zu finden ist wiederum hier deren im Alter von 3–5 Jahren verstorbene Tochter (Grab 319). Aus den Blutgruppendaten des Vaters (Grab 310) und der Tochter (Grab 319) lässt sich auf die Blutgruppe der fehlenden Mutter bzw. deren Kollagentyp schlußfolgern.

Gruppe 45 (Abb. 9, 13)

Ein kompliziertes, eher auf horizontaler Ebene sich ausbreitendes Zwei-Generationen-Familiengewebe. Die

gleichen Bestattungsregion. Die familiären Verbindungen der letzteren Person (ihre Kinder, ihr Ehemann) waren in keinem der benachbarten Segmente zu finden.

Die zweite zentrale Person ist der im Grab 397/a bestattete Mann. Vermutlich handelte es sich bei ihm um den Bruder der ersten Ehefrau des im Grab 400 ruhenden Mannes; und hier liegt auch dessen andere Schwester, ein vor dem Juvenis-Alter verstorbenes Mädchen (Grab 396). In dieser Region ist außerdem der an der Grenze zwischen dem Adultus-Maturus-Alter verstorbene Sohn (Grab 404) des Mannes von Grab 397/a zu finden, seine Frau und Kinder aber – wenn er überhaupt welche hatte – kamen in der Umgebung nicht zum Vorschein.

Gruppe 46/a (Abb. 10, 14)

Dies ist der Teil einer solchen Familie, von der sich drei Generationen vermuten lassen. Von den beiden zur ersten Generation gehörenden Großeltern (Grab 376 und 377/b) ruhen innerhalb dieser Region drei Söhne (Grab 377/a, 417 und 449). Darunter ist die Tochter (Grab 450) des Mannes aus Grab 449

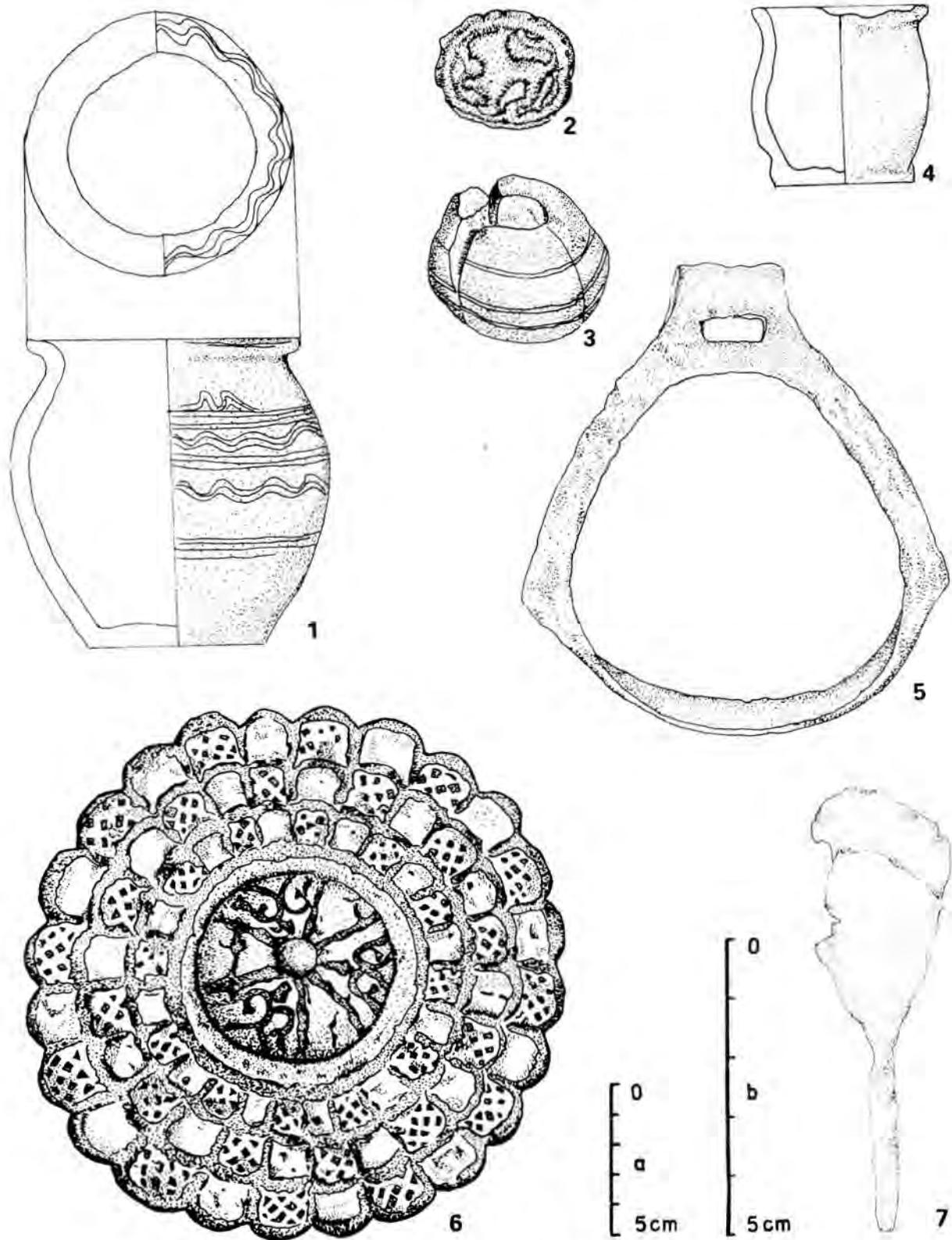

Abb. 12. Funde aus den zur genetischen Gruppe 41 gehörenden Gräbern. 1, 2 – Grab 351; 3 – Grab 391; 4 – Grab 309; 5, 7 – Grab 310; 6 – Grab 307. Maßstab a: 1, 4, 5; b: 2, 3, 6, 7.

vermutlich in der gleichen Region zu finden, nicht bestattet wurde hier jedoch die Mutter dieses Mädchens, d. h. Ehefrau des Mannes. Es darf aber auch nicht verschwiegen werden, daß von den drei Söhnen der Großeltern jeder mit übereinstimmender Wahrscheinlichkeit der Vater des Mädchens hätte sein können, da die anderen beiden (Grab 417 und 377/a) in gleicher Weise das Alter der Familiengründung erreichten und auch ihre Blutgruppen-Parameter übereinstimmten (beide hatten die Blutgruppe B), ihre Kollagen-Typen sich aber nicht mit dem des im Grab 450 bestatteten Mädchens deckten (die ihren Kollagen-Typ vermutlich von ihrer Mutter geerbt hatte).

Als Schlußgedanken möchten wir an dieser Stelle unbedingt vermerken: Die biologischen Parameter des Menschen vergangener Zeiten untersuchend, können wir dann mit größter Wahrscheinlichkeit zu richtigen Schlüssen kommen, wenn wir einerseits versuchen, die Ergebnisse der Laboruntersuchungen auf statistische Weise, mit mathematischen Methoden glaubhaft zu machen, andererseits aber werden diese nur dann richtig sein – da es nicht ausreicht, sie selbstständig zu analysieren –, wenn sie auch mit den archäologischen Beobachtungen harmonisieren.

Untersuchen wir nun abschließend die mit Hilfe der biochemischen Methode bestimmten chronologischen Gruppe – aus dem Blickwinkel des archäologischen Fundmaterials. (Hierzu muß bemerkt werden, daß neben dem zur serologischen Untersuchung übergebenen Knochenmaterial und abgesehen von der lediglich die territoriale Placierung der Gräber festhaltenden Gräberfeldkarte dem Serologen keinerlei archäologische Informationen zur Verfügung standen.)

Die erste chronologische Gruppe deckt sich mit den Skelettbestattungen der frühbronzezeitlichen Kisapostag-Kultur. Vollkommen berechtigt ist also die Feststellung, daß zwischen ihr, die der nachfolgenden chronologischen Gruppe weit vorausging, und dieser keinerlei serogenetische Beziehung besteht.

Die zweite chronologische Gruppe beinhaltet die gegenständliche Hinterlassenschaft der spätwarenzeitlichen, der sog. Bevölkerung des 9. Jh. und der ungarischen Landnahmezeit. Die zeitlich einander teilweise überschneidenden Untergruppen entsprechen aber gerade den archäologischen Kategorien jener!

Die dritte chronologische Gruppe bezieht sich auf die mit den frühárpádenzeitlichen Funden charakterisierbare Gemeinschaft. Im Zuge der bisherigen Ausgrabungen haben wir nur einen kleineren Teil von deren Gräbern erschlossen. Erst in der kommenden Grabungssaison gelangen wir zu dem Abschnitt, auf dem eine Fortsetzung ihrer Bestattungen zu erwarten ist.

Als wir die genetisch-serologischen Ergebnisse und die archäologischen Fundensembles auf der gleichen Karte darstellten, mußten wir in mehreren Fällen feststellen, daß in die mit biochemischen Methoden bestimmten ethnisch-biologischen Gruppen Personen hineingelangt waren, die in archäologisch unterschiedliche Epochen einzuordnen sind. Auf die Möglichkeit einer kontinuierlichen Benutzung des Gräberfeldes deuten schließlich die folgenden Erscheinungen hin:

Abb. 13. Funde aus den zur genetischen Gruppe 45 gehörenden Gräbern. 1-4 – Grab 397; 5 – Grab 405; 6, 7 – Grab 406.
Maßstab a: 1, 5; b: 2-4, 6, 7.

1. Es gibt sehr wenige Superpositionen, obwohl die Bestattungen verhältnismäßig dicht liegen. Der am Südende des mittleren Teils des Gräberfeldes in Erscheinung tretende Hiatus läßt sich mit den aufgrund geodätischer Messungen noch heute erkennbaren einstigen Geländeverhältnissen erklären.

2. Wo eine Superposition vorliegt, dort kann überwiegend auch bereits mit archäologischer Methode die beabsichtigte Nachbestattung festgestellt werden, bzw. die serologischen Ergebnisse ordnen die in solchen Gräbern bestatteten Individuen in ähnliche ethnisch-genetische Gruppen ein.

3. Die in einzelnen Gräberfeldabschnitten auftretenden „späteren“ Gräber liegen in der Nähe der in

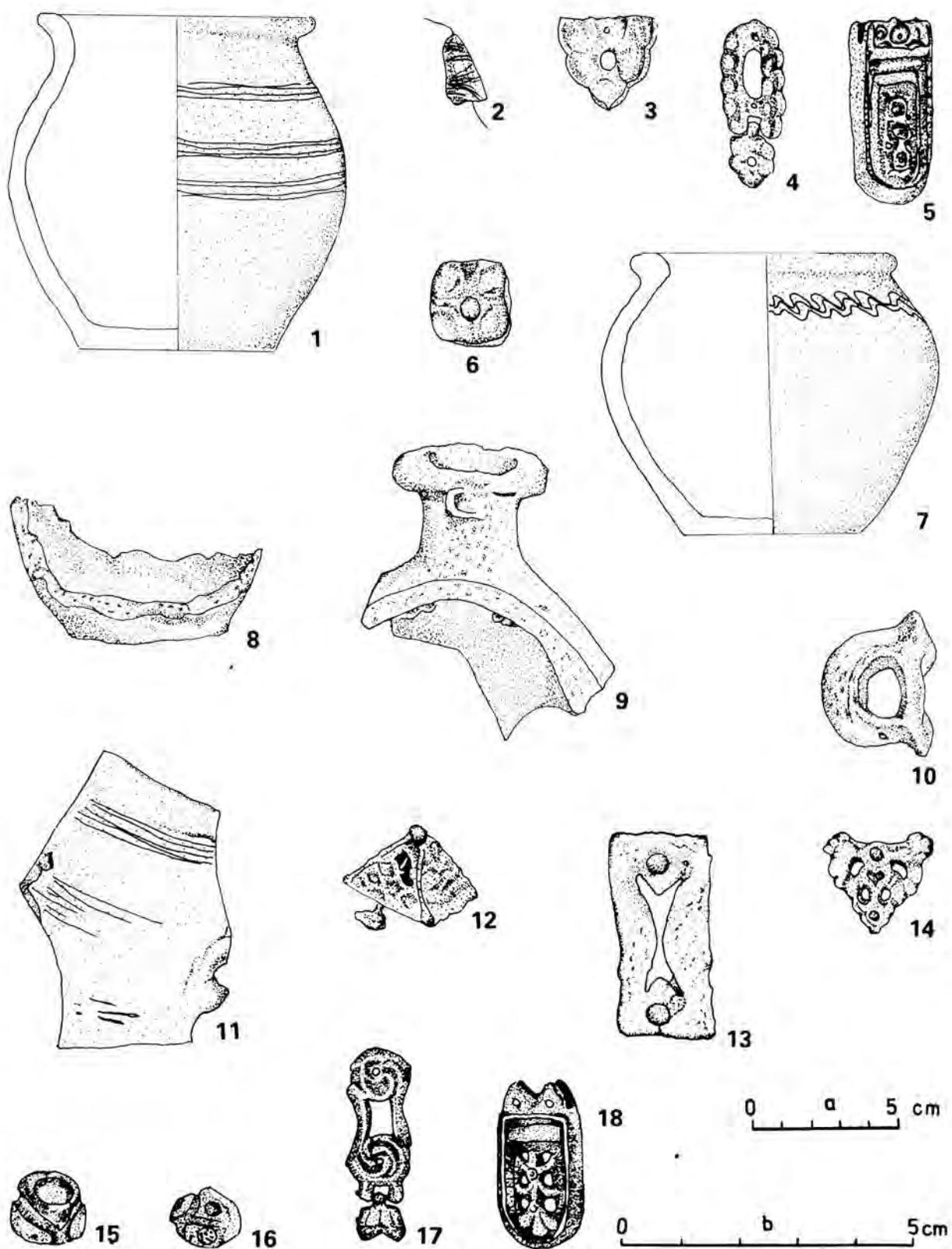

Abb. 14. Funde aus den zur genetischen Gruppe 46/a gehörenden Gräbern. 1-6 – Grab 417; 7-14 – Grab 449; 15, 16 – Grab 450; 17, 18 – Grab 376. Maßstab a: 1, 7-11; b: 2-6, 12-18.

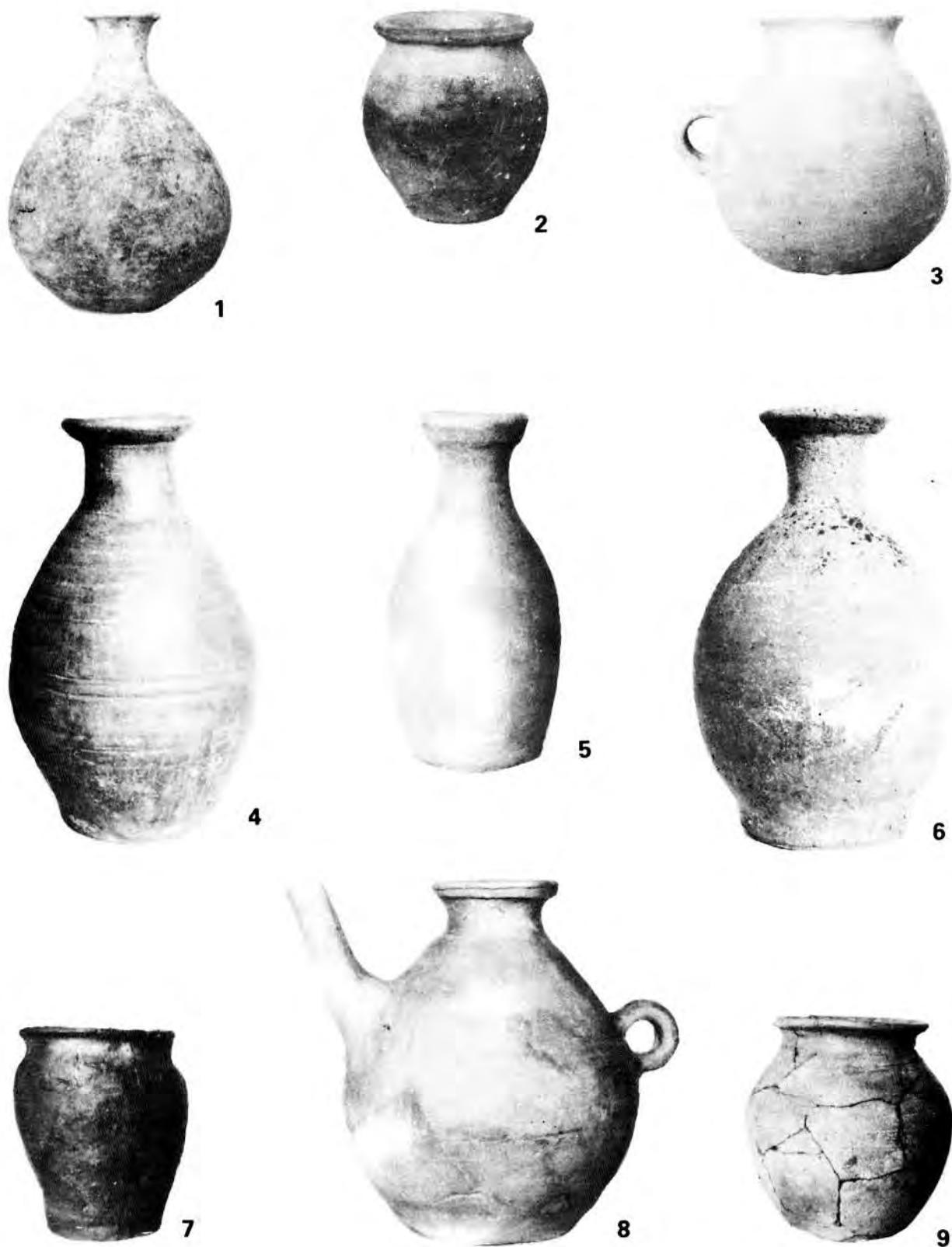

Abb. 15. Auswahl von Keramikfunden des Gräberfeldes. 1-3 – Grab 348; 4 – Grab 106; 5 – Grab 271; 6 – Grab 210; 7, 8 – Grab 314; 9 – Grab 181.

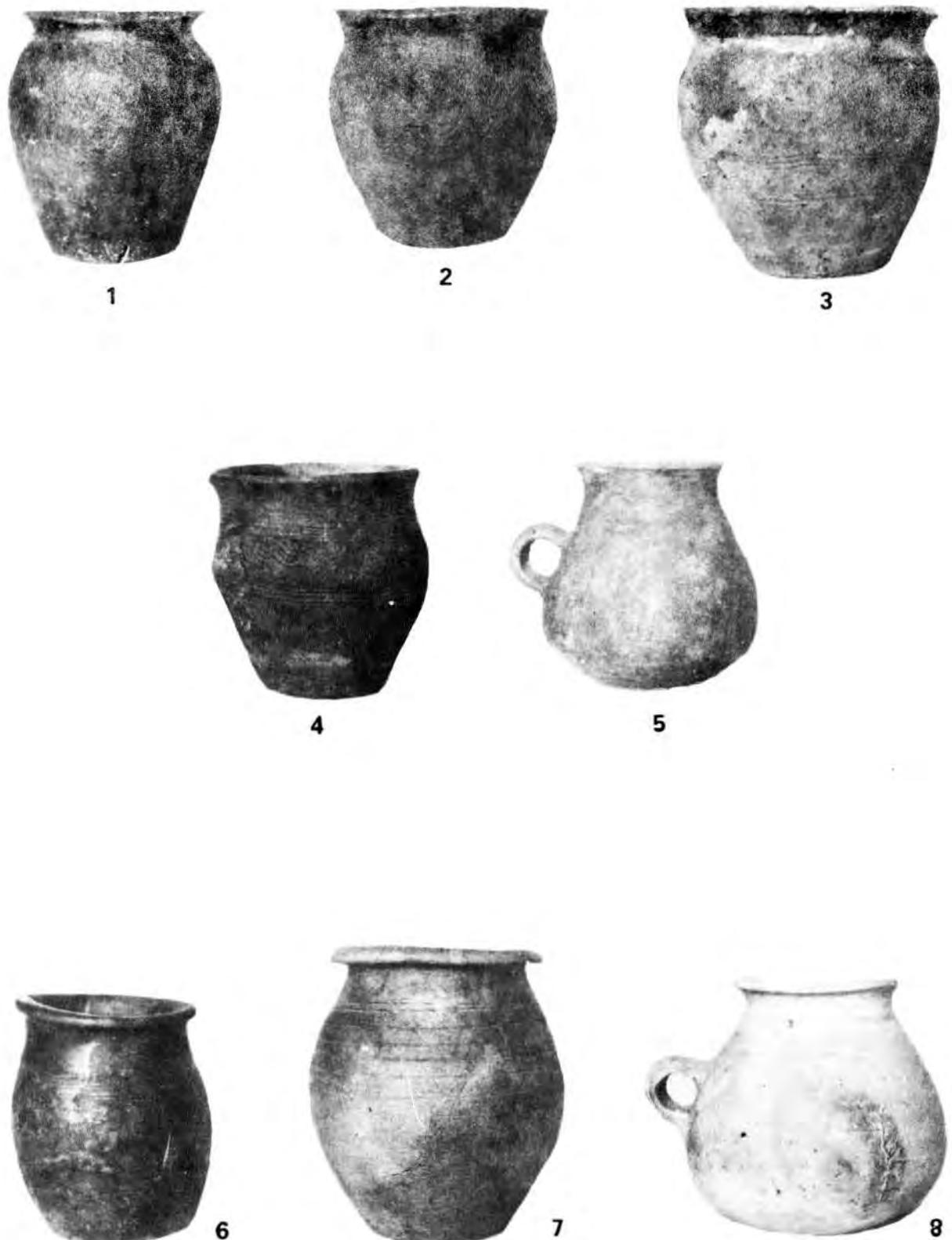

Abb. 16. Auswahl von Keramikfunden des Gräberfeldes. 1 - Grab 370; 2, 3 - Grab 413; 4 - Grab 374; 5 - Grab 511; 6 - Grab 380; 7, 8 - Grab 468.

Rang oder Ritus übereinstimmenden bzw. nahestehenden „früheren“ Bestattungen.

4. Die serologischen Untersuchungen stufen die mit einem Fundmaterial von archäologisch unterschiedlichem Alter bestatteten Personen in übereinstimmende genetisch-ethnische Gruppen ein.

Zum Abschluß möchten wir die Bedeutung des Fundortes Vörs-Papkert vom Gesichtspunkt der im Karpatenbecken laufenden ungarischen Ethnogenese-Forschung folgendermaßen zusammenfassen: Die genannte Ausgrabung bietet die Möglichkeit, im Gräberfeld – das mit modernen Methoden vollständig erschließbar ist – einer zahlenmäßig großen Gemeinschaft die bisher als separate archäologische Kultur oder Ethnikum betrachteten unterschiedlichen Popu-

lationen zu untersuchen. Sie ermöglicht uns ferner die Bestimmung des Zusammenlebens, der biologischen Vermischung der auf dem Gebiet des frühmittelalterlichen Pannoniens am Ende des 8. Jh. gelebten spätwarenzeitlichen Bevölkerung, des die Merkmale der karolingischen Randkultur tragenden, im 9. Jh. „weiterlebenden“ Awarentums und der Slawen (?) und bald darauf des landnehmenden ungarischen Volkes. Schließlich läßt sich eine Antwort auf die Frage erhoffen, ob sich die genau hier erscheinende fruhárpádenzeitliche Bevölkerung aus der schon früher vorzufindenden Einwohnerschaft entwickelt haben konnte.

Übersetzt von Gotlind B. Thurmann

Manuskript abgegeben:

2. 4. 1992

Beurteilt von:

Dr. phil. Típus Kolnák, DrSc.

Namen und Adressen der Autoren:

Dr. phil. László Koltó

H-7400 Kaposvár, Pf. 70.

Dr. med. Imre Lengyel, Dr.Sc.

Dr. phil. Ildikó Pap

H-1062 Budapest, Bajza u. 39.

Dr. phil. József Szentpéteri CSc.

H-1051 Budapest, Nádor u. 7.

Literatur

- Awaren in Europa. Schätze eines asiatischen Reitervolkes, 6.–8.
Jh. Ausstellungskatalog. Frankfurt am Main 1985.
- BÓNA, I.: A népvándorlások és a korai középkor története
Magyarországon. (Geschichte der Völkerwanderungszeit und
des Frühmittelalters in Ungarn.) In: Magyarország története I.
Ed. Székely, Gy. Budapest 1984, S. 265–373, 1586–1606.
- BORGOGNINI TARLI, S. M. – PAOLI, G.: Survey on palaeo-
serological studies. Homo, 33, 1982, Nr. 2/3, S. 69–89.
- BROOKS, S. T. – HEGLAR, R. – BROOKS, R. H.: Radiocar-
bon dating and palaeoserology of a selected burial series from
the great cave of Niah, Sarawak, Malaysia. Asian Perspectives,
20, 1979, Nr. 1, S. 21–31.
- DOBERENZ, A. R. – MATTER, P.: Nitrogen analysis of fossil
bones. Comparative Biochem. Physiol., 16, 1965, S. 253–258.
- EISNER, J.: Devínska Nová Ves. Bratislava 1952.
- FETTICH, N.: A honfoglaló magyarság fémművesége. (Die
Metallkunst der landnehmenden Ungarn.) Budapest 1937.
- FETTICH, N.: Győr a népvándorlásban. (Győr zur Zeit der
Völkerwanderung.) In: Győr története a tizenharmadik század
közepéig III. Győr 1943, S. 1–57.
- GARAM, SZ. É.: A bőcsi későavári lelet és köre. (Der
spätwarenzeitliche Fund von Bőcs und sein Kreis.) Archaeol.
Ért., 108, 1981, S. 34–51.
- GARAM, É.: Pferde- und Reiterbestattungen in der
Spätwarenzeit (8.–9. Jahrhundert). In: Die Bayern und ihre
Nachbarn II. Wien 1985, S. 123–126.
- GARAM, É.: Pferdegräber des awarenzeitlichen Gräberfelds in
Tiszafüred. (Angaben der spätwarenzeitlichen Pferdebestat-
tungen.) Alba Regia, 23, 1987, S. 65–125.
- HASSAN, A. A. – ORTNER, D. J.: Inclusions in bone material
as a source of error in radiocarbon dating. Archeometry, 19,
1977, S. 131–135.
- HONTI, Sz.: Későbronzkori hamvasztásos temetők a Kis-Balaton
térségben. (Die spätbronzezeitlichen Brandgräberfelder im
Raum des Kleinen Balaton.) In: Der Kleine Balaton II.
Kaposvár 1988, S. 8–9.
- Der Kleine Balaton I. (Kis-Balaton I.) Váendor, L. (Red.):
Régészeti kutatások a Kis-Balaton térségében I. Az Alsó-
Zalavölgy régészeti emlékei. (Archäologische Forschungen im
Raum des Kleinen Balaton I. Die archäologischen Denkmäler
des Unteren Zalatals.) Tájékoztató az 1980–85 évi kutatások
eredményeiről. Zalaegerszeg 1986.
- Der Kleine Balaton II. (Kis-Balaton II.) Konferencia a Kis-Bala-
ton régészeti kutatásáról. (Konferenz über die archäologische
Erforschung des Kleinen Balaton.) Kaposvár 1988.
- KÖLTŐ, L. – SZENTPÉTERI, J.: A vörs-papkerti IX–XI.

- századi temető. (Das Gräberfeld des 9.-11. Jh. von Vörs-Papkert.) In: Der Kleine Balaton II. Kaposvár 1988, S. 12-13.
- KÖLTŐ, L. - SZENTPÉTERI, J.: Adatok az avar asszimiláció kérdésköréhez. Egy koraközépkori népesség régészeti emlékeinek feltárása Vörsön. (Beiträge zum Fragenkreis der awarischen Assimilation. Die Erschließung der archäologischen Denkmäler einer frühmittelalterlichen Population in Vörs.) Forrás, 1990, Nr. 10, S. 69-78.
- LÁSZLÓ, Gy. - RÁCZ, I.: Der Schatz von Nagyszentmiklós. Budapest 1977.
- LENGYEL, I.: Oeston - oeston-populáció - a szervezet biológiai kora. (Oeston - Oeston-Population - das biologische Alter des Organismus.) Anthropol. Közl., 20, 1976, S. 69-79.
- LENGYEL, I.: AB0 blood typing of human skeletal remains in Hungary. Amer. J. Phys. Anthropol., 63, 1984, S. 283-290.
- LENGYEL, I.: A vörs-papkerti temetőben feltárt emberi csontvázmaradványok laboratóriumi vizsgálatáról. (Über die Laboruntersuchung der im Gräberfeld Vörs-Papkert erschlossenen Skelettreste.) In: Der Kleine Balaton II. Kaposvár 1988, S. 17-18.
- MORGAN, W. T. J. - WATKINS, W. M.: Genetic and biochemical aspects of human blood group A-, B-, H-, Lea-, and Leb specificity. Brit. Med. Bull., 25, 1969, Nr. 1, S. 30-34.
- MÜLLER, R. (Hrsg.): Sieben Jahrtausende am Balaton. Mannheim 1989.
- NÉMETH, P. G.: Kelte és római leletek a Kis-Balaton térségében. (Keltische und römische Funde im Raum des Kleinen Balaton.) In: Der Kleine Balaton II. Kaposvár 1988, S. 10-11.
- OAKLEY, K. P.: Dating skeletal material. Science, 140, 1963, S. 488.
- PETERSEN, J.: De norske Vikingsverd. Oslo 1919.
- RÉTHY, L.: Corpus Nummorum Hungariae. I. Budapest 1899.
- REYNOLDS, R. - SENSAWAUGH, G.: Analysis of genetic markers in forensic DNA samples using the polymerase chain reaction. Anal. Chem., 63, 1991, Nr. 1, S. 2-15.
- ROBERTS, D. F. - HIORNS, R. W.: The dynamics of racial intermixture. Amer. J. Human Genetics, 14, 1962, Nr. 3, S. 261-277.
- SCHOENINGER, M. J. - DeNIRO, M. J.: Nitrogen and carbon isotopic composition of bone collagen from marine and terrestrial animals. Geochim. Cosmochim. Acta, 48, 1984, S. 625-639.
- SOKAL, R. R. - LENGYEL, I. A. - DERISH, P. A. - WOOTEN, M. C. - ODEN, N. L.: Spatial autocorrelation of AB0 serotypes in medieval cemeteries as an indicator of ethnic and familial structure. J. Arch. Sci., 14, 1987, S. 615-633.
- STADLER, P.: Die Riemenzung aus dem slawischen Hügelgrab 36 von Wimm. Archaeol. Austr., 68, 1984, S. 227-233.
- SZENTPÉTERI, J.: Késő avar kori lovas temetkezések Vörsön (Somogy megye). (Spätawarenzeitliche Reiterbestattungen in Vörs, Komitat Somogy.) In: Móra Ferenc Múz. Évk. 1984/85, Nr. 2. Szeged 1991, S. 265-276.
- SZÖKE, B. M.: Methodologische Bemerkungen zur Definition der aus dem 9. Jahrhundert stammenden Denkmäler des Karpatenbeckens. In: Mitt. Archäol. Inst. 10/11. 1980/1981. Budapest 1982, S. 183-197.
- SZÖKE, B. M.: Kora-középkori tanulmányok I. (A Kárpát-medence 9.-10. századi régészeti kutatásának vázlata és fő kérdései). (Frühmittelalterliche Studien I. Konzept und Hauptfragen der archäologischen Erforschung des Karpatenbeckens des 9.-10. Jh.) Zalai Gyűjtemény, 25, 1986, S. 21-35.
- SZÖKE, B. M.: Kora-középkori tanulmányok II. (A Kárpát-medence 9.-10. századi régészeti kutatásának vázlata és fő kérdései). (Frühmittelalterliche Studien II. Konzept und Hauptfragen der archäologischen Erforschung des Karpatenbeckens des 9.-10. Jh.) Zalai Gyűjtemény, 26, 1987, S. 47-63.
- SZÖKE, B. M. - VÁNDOR, L.: Kisérlet egy táji egység településtörténeti rekonstrukciójára. (Versuch der siedlungsgeschichtlichen Rekonstruktion einer Gebietseinheit.) Zalai Gyűjtemény, 26, 1987, S. 83-100.
- TRUGLY, S.: A komáromi avar temetők kutatástörténete. (Forschungsgeschichte der awarischen Gräberfelder von Komárom.) In: Új Mindenes Gyűjtemény. 4. Bratislava 1985, S. 38-61.
- TRUGLY, A.: Gräberfeld aus der Zeit des awarischen Reiches bei der Schiffswerft in Komárno. Slov. Archeol., 35, 1987, S. 35-61.
- TRUGLY, A.: Avarské nálezy v Komárne. Avar leletek Komáromban. (Awarische Funde in Komárno.) In: Duna Menti Múzeum. Komárno 1989.
- TRUGLY, S.: A komárom-hajógyári avar temető feltárása (1979-1989). (Die Freilegung des Gräberfeldes Komárom-Werft /1979-1989/.) In: Móra Ferenc Múz. Évk. 1984/85. Nr. 2. Szeged 1991, S. 257-264.
- VOGEL, F. - MOTULSKY, A. G.: Human Genetics. Problems and Approaches. Berlin-Heidelberg-New York 1979.
- WŁASSOW, B. I. A. - PERESLYTSKIH, P. F.: Metod podgotovki kostnoj tkani i jejo regenerata k biochimičeskomu issledovaniju. Ortop. travmat. Protez, 1987, Nr. 2, S. 52-53.
- WYCKOFF, R. W. G. - DOBERENZ, A. R.: Elektron microscopy of Rancho La Brea bone. Proc. Nat. Acad. Sci., 53, 1965, S. 230-233.
- ZAMBOTTI, V. - BOLOGNANI, I.: Chemical composition and metabolism of cartilage and bone. Symp. Biol. Hung., 7, 1967, S. 5-9.

**Predbežné výsledky výskumu pohrebiska Vörs z 9.-11. storočia
(Maďarsko, komitát Somogy)
K problematike etnsk a archeologických kultúr
vo včasnostredovekej Panónii**

László Koltó - Imre Lengyel - Ildikó Pap
- József Szenthéteri

V rámci záchrannej akcie Malý Balaton, ktorá prebieha od roku 1983, sa na lokalite Vörs-Papkert B objavili sídliskové nálezy zo stredného eneolitu, hroby zo strednej a mladšej doby bronzovej, laténske chaty, včasnostredoveké pohrebisko, zvyšky sídliska z arpádovskej doby a zo stredoveku. Na vyvýšenine, ktorá bola v minulosti pravdepodobne obkolesená močiarmi, sa pochovávalo bez prerušenia od prelomu 8./9. stor. až do 11. stor. Do roku 1991 sa tu odkrylo 578 kostrových hrobov, z ktorých prevažná väčšina (okrem niekoľkých pravekých hrobov kisapostagskej kultúry) je datovaná do neskorej doby avarskej, resp. karolínskej, do doby zaujatia vlasti a do obdobia panovania Arpádovcov.

Spoločenskú diferenciáciu súvejkej spoločnosti môže dokumentovať skupina bohatovo vybavených avarskej jazdeckých hrobov, ktoré na pohrebisku vytvárajú samostatnú skupinu. S koňmi tu pochovávali aj ženy, ale aj chlapcov a dievčatá. I napriek vysokému počtu vykradnutých hrobov zachránene neskoroavarské hrobové prísluhy (napr. bronzové kovania zdobené motívmi nagyszentmiklósskeho okruhu, pozlátené kovania garnitúr opaska a konškého posteja, okrem iných i veľké pozlátené a postriebrené železné falery, tauzované bronzom, kostené obloženie reflexných lukov, bojové sekery) dokumentujú existenciu osady s funkciou stráže a ochrany hraníc. Periférnu karolínsku kultúru na pohrebisku reprezentujú britvy, millefiorové a viacnásobne členené korálky, drôtené šperky, lunice, puncované pásikové prstene a sklené gombíky. Populácia so staromadarským inventárom rešpektovala predchádzajúci systém pochovávania. V doteraz odkrytých bojovníckych hroboch kôň bol symbolicky nahradený strmeňmi a zubadlami. Pri jednom lukostralcovi ležal tulec so šiestimi rombickými strelami, pozinkovanými bronzovými rozdeľovačmi remeňov, kovaniami a prackou, na ktorej je analogické zviera-

cie vyobrazenie ako na kovaní z lokality Benepuszta. Jedna strieborná minca Berengar rex (razba pred r. 915) bola navlečená na náhrdelníku dievčaťa. Charakteristickým ženským šperkom sú pletené náhrdelníky a náramky, strieborné plechové náramky a pozlátené strieborné nášivky, ktoré zdobili košiel'ku okolo krku. Hrob z 10. stor., s bojovníkom vystrojeným karolínskym mečom, obsahoval prievlečku zdobenú na spôsob frízy severného zverného štýlu. Zobrazené zvieracie hlavičky sú usporiadané oproti sebe. Šperk charakteristický pre včasnostredoveké obdobie reprezentujú záušnice s očkom (jeden koniec zvinutý do očka), esovité záušnice a prstene zdobené koncentrickými krúžkami so stupňovite usporiadaným štítkom. Bronzový korálík s vkladaným (tauozovaným) sklom, zhotovený podľa byzantských predlôh, má analógie v archeologicom materiáli z 11.-12. stor. v južnom Rusku. Na pohrebisku je všeobecne rozšírené pochovávanie v truhľach s bohatými keramickými príslušníkmi a so zvyškami mäsitej stravy (napr. odratá ovca, hovädzí dobytek, hydina a vajcia). Na základe serologických analýz – zatiaľ predbežne 400 kostier, ktoré reprezentujú populáciu rozdielnych archeologickej kultúr, možno nateraz vyčleniť viac ako 50 geneticko-serologických skupín. Z hľadiska relatívnej chronológie v rámci pohrebiska sa dali vyčleniť tri veľké chronologické celky. Prvú skupinu reprezentujú hroby kisapostagskej kultúry, druhú tvoria tri navzájom sa prekrývajúce podskupiny (hroby neskoroavarské, karolínske a staromadarské). Poslednú, tretiu chronologickú skupinu zastupujú včasnoarpádovské hroby. Serologické štruktúry, ktoré boli vytvorené len na báze plánu pohrebiska a zhodnotenia analýz kostrových zvyškov pomocou počítača a bez znalosti archeologickeho materiálu, zaraďujú strednú skupinu hrobov, definovanú archeologickými prameňmi do troch nálezových horizontov, do tej istej rodinnej štruktúry. (Obr. 1-16.)

GRÄBERFELDER DER SLAWISCHEN POPULATION IM 10. JAHRHUNDERT IM GEBIET DER WESTSLOWAKEI

MILAN HANULIAK
(Archeologický ústav SAV, Nitra)

The detailed analysis of the material coming from 15 burial grounds has elucidated the situation which originated in Slovakia in the 10th century, after the decay of the Great Moravian Empire. The new notions have cast doubt on the images valid so far – created due to the wrong interpretation of the sources. They contradicted the catastrophic consequences of the arrival of the Hungarian ethnic on the autochthonic Slavic population. They have shown the varied intensity of the mutual relations of the members of the both ethnics. The results of this process have first of all manifested themselves in the unification of the material culture and in the cremation rite.

Die Folgeerscheinungen der Aktivitäten der slawischen Bevölkerung im Gebiet der Slowakei im 9. Jh. sind uns ausreichend bekannt. Zur Herausbildung der Vorstellungen in diesem Gebiet hat in bedeutendem Maße das Milieu der Gräberfelder beigetragen. Die konkreten Erkenntnisse über die Situation im 10. Jh. sind unvergleichlich niedriger. In erhöhtem Maße gilt dies für den Zeitabschnitt nach der Wende des 1. und 2. Viertels dieses Jahrhunderts, als es in der verfolgten Region in kurzer zeitlicher Folge zu Veränderungen in vielen Bereichen des gesellschaftlichen Lebens kam. Den unmittelbaren Impuls zu ihrem Einsetzen gab der machtpolitische Zerfall des großmährischen Staates und die darauffolgende Besetzung der östlichen Teile seines ehemaligen Verbreitungsgebietes mit Angehörigen des magyarischen Ethnikums. Durch ihre Vermittlung gelangte in das autochthone Milieu eine breitere Skala von Gegenständen der materiellen Kultur von außerkarpatischer Provenienz. Diese Formen aus den Gräberfeldern und manche typischen Elemente des Bestattungsritus wurden später als beinahe universelle Quelle für die Lösung der Menge komplizierter Prozesse von wesentlicher Bedeutung betrachtet. Am Rande hängen mit ihnen auch die im gegebenen geographischen und zeitlichen Raum verlaufenden Veränderungen der ethnischen Bevölkerungsstruktur zusammen.

Neben dem bedeutsamen Fortschritt in der Lösung der vielen aufgetischteten Probleme (Ruttay, 1985) verweist, z. Z. unser Wissensstand auf die Existenz vieler begleitender Mängel. Sie ergeben sich aus Eigenschaften der materiellen Basis der Gräberfelder. Zu ihnen gehört die fehlende Geradlinigkeit der Aussagen, die verspätete Reagenz auf die eben verlaufenen Prozesse wie auch die teilweise Verzerrung des realen, durch das Prisma der Überbauerscheinungen projizierten Bildes. Einen nicht geringen Anteil an den

daraus sich ergebenden Mängeln haben auch methodische Fehler in der theoretischen Forschung, oftmals auch das niedrige Niveau der Objektivität der Ansichten der Forscher. Es wirkt auf sie ihr persönlicher oder nationaler Enthusiasmus ein oder der politische Druck der Zeit. Die genannten Mängel beschränken unsere Möglichkeiten zur Bildung eines realeren Bildes über die sich im 10. Jh. abspielenden Veränderungen. Hauptsächlich handelt es sich jedoch um die Problematik, die mit der Entstehung des ungarischen Staates verknüpft ist, in welchem das Gebiet der Slowakei mit beträchtlichem slawischen Bevölkerungspotential eine nicht geringe Rolle spielte (Kučera, 1974, S. 42 f., 48; Šalkovský, 1986, S. 396). Die pertraktierten Mängel verursachten, daß die Forscher durch Vermittlung der Archäologie außerstande sind, im gegebenen Zeitabschnitt die Angehörigen dieses Ethnikums zu erfassen. Infolge der entstandenen Lückenhaftigkeit der Kenntnisse verloren sich somit scheinbar die Slawen aus dem ursprünglichen Siedlungsgebiet. In erhöhtem Maße gilt dies für das magyarische Okkupationsgebiet.

Die ersten Anzeichen einer grundsätzlicheren Wende im bisherigen Wissensstand brachte die komplexe Auswertung der Gräberfelder aus dem 9.–12. Jh., die auf die Verfolgung der Aussagefähigkeiten des Materials zielgerichtet war (Hanuliak, 1990). Ihnen zufolge wurde in den Quellen materiellen Charakters eine Serie von Merkmalen herausgesucht, und auf methodischem Gebiet zeigte sich in Andeutungen die Benützbarkeit der Lösungsverfahren, nach denen manche der bisher anerkannten Axiome zweifelhaft sind. Außer der Ausnutzung der gewonnenen Erkenntnisse stellt sich der vorgelegte Beitrag das Ziel, in größerem Maße in die Tiefe und das Wesen der gelösten Problematik einzudringen. Im Interesse dessen war es erforderlich, den Rahmen der verfolgten Problematik mehr oder

weniger auf den Kreis der interethnischen Beziehungen einzuengen und dem auch die Grundsätze der Bildung einer Materialkollektion unter Anwendung neuer Methoden und Lösungsverfahren unterzuordnen.

I. CHARAKTERISTIKEN DER NEKROPOLEN DER ARBEITSKOLLEKTION

Von den bekannten Nekropolen des 9.–12. Jh. aus dem Gebiet der Slowakei wurden in den Arbeitsverband in der ersten Folge kontinuierlich belegte Gräberfelder mit den Anfängen im großmährischen Zeitabschnitt eingereiht. Für die Lösung des gestellten Themas dürfen nicht als weniger wichtig die Gräberfelder mit den Anfängen in nachgroßmährischer Zeit betrachtet werden. Sie müssen allerdings Merkmale enthalten, die mit dem vorangehenden Zeitabschnitt verknüpft sind. An Bedeutung verlieren auch nicht Gräberfelder mit Belegen einer Überschneidung materieller Äußerungen des autochthonen und des neuangekommenen Ethnikums. Die Breite des ursprünglichen geographischen Rahmens des Beitrages reduzierte sich auf das Gebiet der Westslowakei.

Beeinflußt war das Ergebnis durch die natürliche Verteilung der Fundstellen, den Schwerpunkt der historischen Besiedlung des Gebietes (Hanuliak, 1991) und durch die Verfolgungsmöglichkeit interethnischer Beziehungen (Abb. 1).

Außer den seit längerem bekannten Fundstellen vergrößerten den Arbeitsverband teilweise bekannte, doch bisher unveröffentlichte Gräberfelder aus Bučany, Mužla-Čenkov, Nitra-Horné Krškany und Šal'a. Für die Ausnutzungsmöglichkeit zugänglich gemachter Quellen danke ich vor allem B. Chropovský und A. Točík. Der Materialverband aus Čakajovce, der wertvollste der ganzen Gräberfeldkollektion, wird gegenwärtig aufgearbeitet. Bei der Formulierung der Ergebnisse von grundsätzlichem Inhalt konnte ich mich auf vorläufig formulierte Teilinformationen stützen, die mir M. Rejholecová gewährte und für welche ich ebenfalls danke.

In den Erstanfängen der Analysen wurden die Gräberfelder des Arbeitsverbandes jedes für sich bewertet. Neben der Verfolgung der bestimmenden Merkmalserie wurde das Gewicht auf die Präzisierung der chronologischen Stellung datierbarer Gräber gelegt, die notwendig war zur Ausarbeitung der Innen-

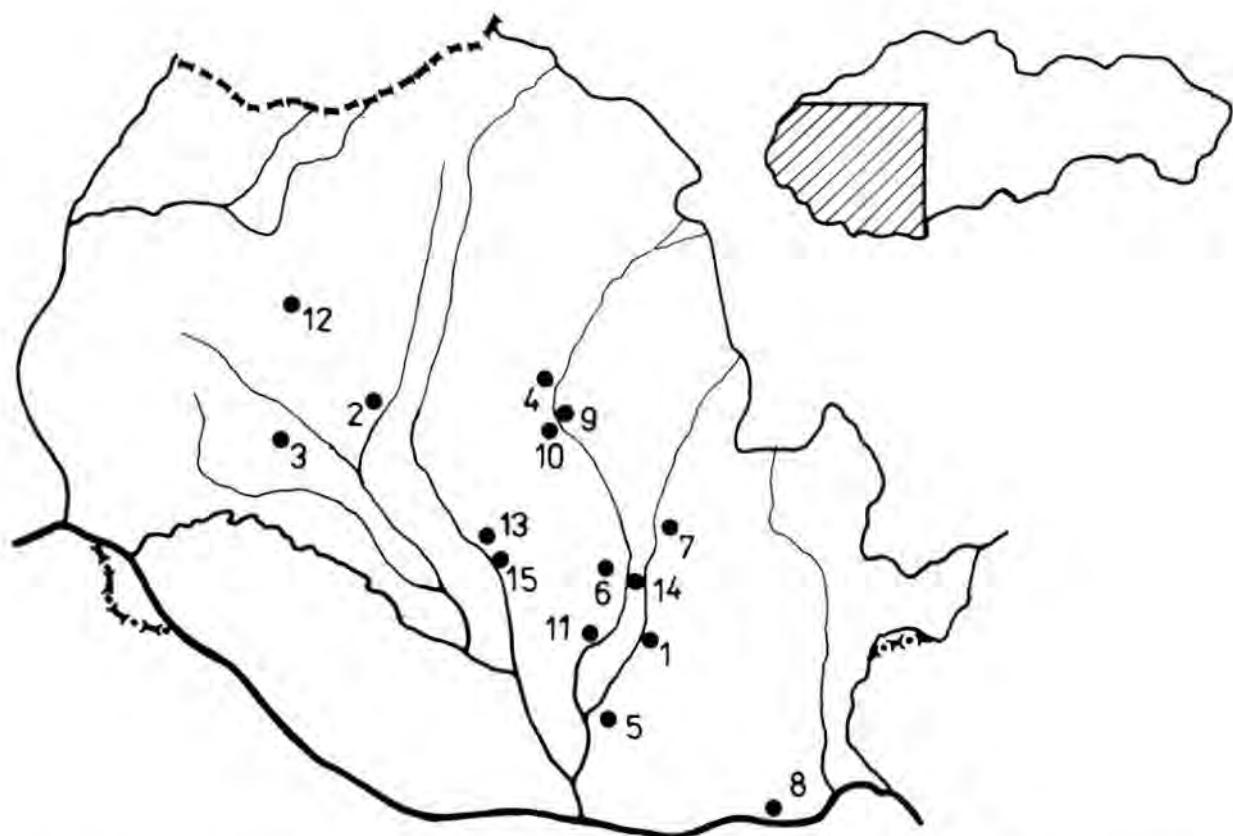

Abb. 1. Verteilung der Gräberfelder der Arbeitskollektion. 1 – Bešeňov; 2 – Bučany; 3 – Cífer, Teil Páč; 4 – Čakajovce; 5 – Hurbanovo; 6 – Lipová, Teil Ondrochov; 7 – Michal nad Žitavou; 8 – Mužla, Teil Čenkov; 9 – Nitra, Teil Staré Mesto; 10 – Nitra, Teil Horné Krškany; 11 – Nové Zámky; 12 – Smolenice; 13 – Šal'a; 14 – Šurany, Teil Úľany nad Žitavou; 15 – Trnovec nad Váhom.

struktur der Gräberfelder mit einer Spezifikation horizontalstratigraphischer Aspekte. Die durch dieses Verfahren gewonnenen Ergebnisse erfassen wir in übersichtlicher Form in Seriationsdiagrammen mit numerierten Gegenständen der materiellen Kultur (z. B. Abb. 2, 4, 6 usw.; Abb. 28) – ergänzt mit einer Serie von Illustrationsbeilagen samt einer Auswahl charakteristischer Fundtypen (Taf. I–XVIII) – und wurden in die Pläne der Lokalitäten aufgenommen (z. B. Abb. 3, 5, 7 usw.). Außer der Präsentierung von Teilergebnissen bezwecken die angeführten Beilagen eine Darbietung von Beglaubigungsmöglichkeiten der bearbeiteten Quellen und tragen somit zur Objektivität der auf ihrer Basis aufgebauten Schlußfolgerungen bei.

Die Arbeitskollektion der Nekropolen

Die Veröffentlichung des enzyklopädisch kurz gefassten Vermerkes der Hauptcharakteristiken der Gräberfelder des Arbeitsverbandes wurde durch objektive Tatsachen erzwungen. Außer der informativen Zugänglichmachung der Angaben über das bisher unveröffentlichte Material handelt es sich vor allem um die Notwendigkeit der Erfassung der erstrangig wichtigen Spezifika, die zur Konkretisierung der einzelnen Merkmale und des Gräberfeldes als Ganzes notwendig sind. Aufmerksamkeit verdienen von ihnen – außer den Informationen über die Lokalisierung (I), den grundlegenden Angaben über das Gräberfeld (II) und dem grundlegenden Quellenmaterial (III) – besonders Teilangaben (a–c) über ihre Charaktereigenschaften (IV), die Formen der interethnischen Beziehungen (V) und demographische Anzeiger über die bestattende Population (VI). Die Notwendigkeit einer solchen Form des Vermerkes ist schließlich auch durch neue Erkenntnisse begründet, die oftmals abweichend sind von der ursprünglichen Bewertung in der bisherigen Literatur.

1. Bešeňov, Bez. Nové Zámky

1. Das Gräberfeld befindet sich in der Lage Sírdüllő nördlich der Gemeinde (M-34-133-D-c, 325: 98 mm) auf einer lehmig-sandigen ellipsenförmigen, NW-SO orientierten Geländewelle im Milieu einer linksufrigen Žitava-Terrasse.

II. In den J. 1974–1976 wurden 129 Gräber untersucht, von fünf gestörten Gräbern (A–E) sind unvollständige Angaben bekannt (AI der SAW – G. Nevizánsky, M. Hanuliak). Durch Sandabgrabung war der Ostteil des Gräberfeldes mit ca. 30–50 Gräbern vernichtet, der Westabschnitt blieb unerforscht.

III. Quellen: Fundbericht AI der SAW 8018/77, 8623/78 (G. Nevizánsky, M. Hanuliak); Hanuliak, 1977; Nevizánsky, 1979.

IV. a) Gegenstände des Grabinventars fanden sich in 40 intakten Gräbern und in drei gestörten (A, D, E);

andere Gegenstände stammen aus Lesefunden (Abb. 2; Taf. I–III). Nach ihrer Form und Kombination des Vorkommens lassen sich auf der untersuchten Fläche in der Belegungszeit während etwa der 90er Jahre des 9. bis zu den 60er Jahren des 10. Jh. zwei Horizonte herausgliedern – A und B mit zwei Phasen (B1 und B2). Die Funde aus Gräbern 66, 81, 86, 122 mit Attributen für die Zuweisung in den nachfolgenden Horizont wurden als die jüngsten Denkmäler in den Abschluß von B2 eingereiht.

b) Es erwies sich ein bestimmtes Maß von Abhängigkeit der Dispositionenform der Grabgruben von der pedologischen Beschaffenheit des Milieus. Die Tiefen und Kubaturen der Grabgruben, die Lage der oberen Gliedmaßen der Bestattungen zeigt eine Bindung an chronologische Relationen und wurden zum Hilfskriterium bei der Einreichung der Gräber in die herausgegliederten Horizonte (Abb. 31, 32, 34). Eine teilweise ähnliche Fähigkeit wies die Gräberorientierung auf. Von größerer Wichtigkeit ist die Zuweisung der Orientierung zu Faktoren, welche die Innenstruktur des Gräberfeldes beeinflussen.

c) Die Gräber konzentrierten sich zu Gruppen (Abb. 3). Die älteste von ihnen war im Südostabschnitt des Gräberfeldes am Fuß und am Südhang der Geländewelle. Die überwiegende Zahl der Gräber hatte die Orientierung in der Spannweite von 265°–280°. Die weitere

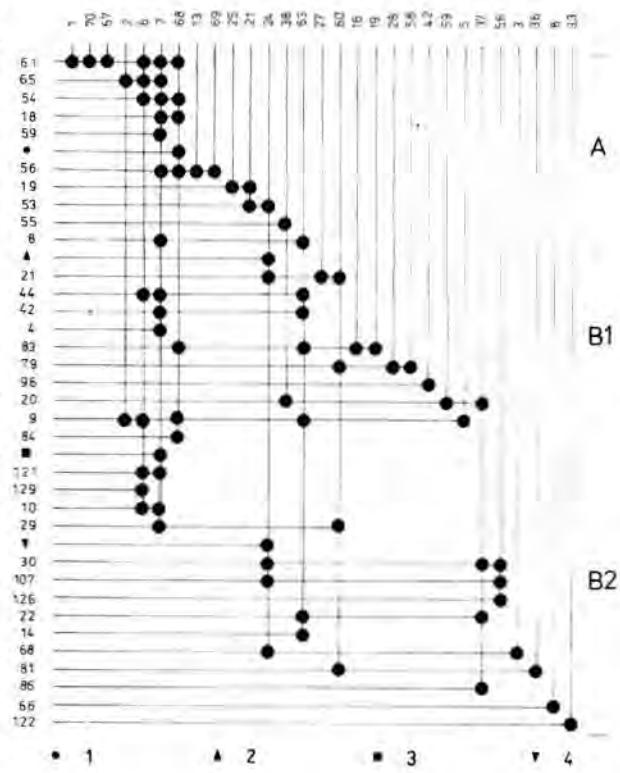

Abb. 2. Bešeňov. Seriationsdiagramm der Gegenstände des Bestattungsinventars. 1 – Gräber A, D, E, 60; 2 – Gräber 80, 101; 3 – Gräber 2, 16, 33, 47, 98; 4 – Gräber 25, 28, 31, 41, 45, 105, 127.

Belegung ist durch die lineare Verschiebung in Richtung westwärts charakterisiert. Diese jüngeren Gräber (Horizont B1) bildeten Keime der späteren Gruppen. Die anfängliche größere Streulage der Gräber wurde im weiteren Abschnitt (Horizont B2) durch Verdichtung herabgesetzt und ging zur diffusen Art ihrer Unterbringung über. Diese Gräber, offenbar unter dem Einfluß der Veränderungen im grundlegenden Azimut der Orientierung (281° – 330°), bildeten neue Strukturen, die von den älteren Gräbern in den Horizonten A, B1 unabhängig waren.

bewegte sich in der Spannweite von 265° – 280° . In der Bettung der oberen Gliedmaßen dominierte die Lage längs des Körpers, mit seltenen Abweichungen.

Belegungshorizont B1: Es waren 11 Gräber mit Inventar und 23 ohne Inventar: sie lagen ungleichmäßig in allen größeren Gruppen verteilt, mit dem Schwerpunkt im zentralen Teil des Gräberfeldes. Eine unbekannte Zahl von Gräbern wurde durch Sandabgrabung vernichtet. Die Angaben der durchschnittlichen Tiefen und Kubaturen der Grabgruben senkten sich auf 103,2 cm und $1,07 \text{ m}^3$. Außer der Bettung der Arme längs des

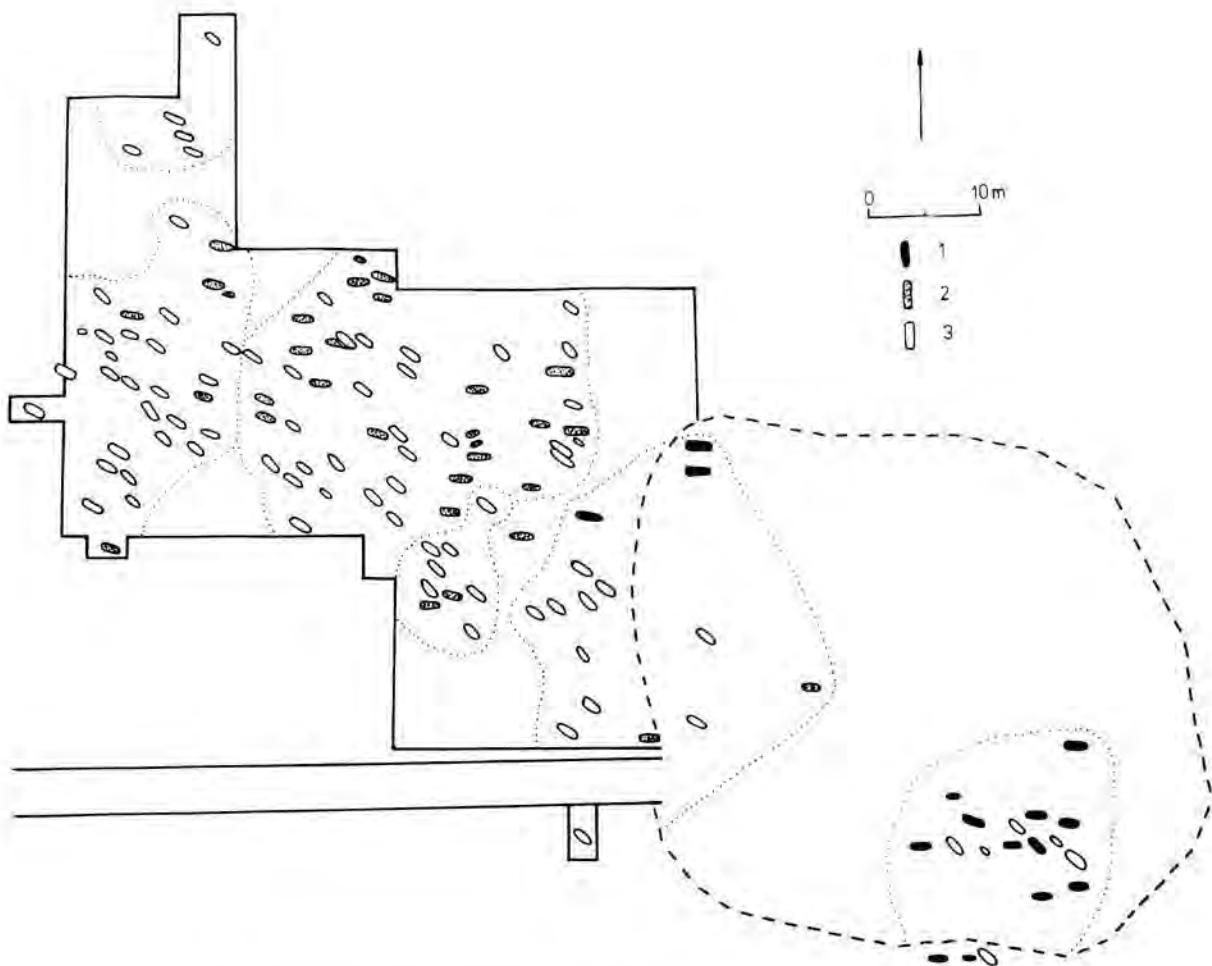

Abb. 3. Bešeňov. Gräberfeldplan mit Analysenergebnissen der Innenstruktur. Belegungshorizonte: 1 – A; 2 – B1; 3 – B2.

Belegungshorizont A: Es handelt sich um 14 Gräber der slawischen Bevölkerung, die in zwei Gruppen im Süd- und Südostteil des Gräberfeldes untergebracht waren. Aufgrund von Berechnungen wurde die ursprüngliche Gräberzahl durch den Sandabbau um ca. 50–100 % herabgesetzt. Kennzeichnend waren Gegenstände des Bestattungsinventars (Abb. 2; Taf. I; III: 1–8). In den Elementen des Bestattungsritus sind überdurchschnittliche Tiefen und Kubaturen der Grabgruben typisch (121,2 cm, $1,5 \text{ m}^3$), die Orientierung

Körpers (55,1 %) bestanden mäßige Varianten von Abweichungen bei 20,6 %, ausgeprägte Varianten bei 24,1 %. In der Zusammensetzung der Gegenstände des Grabinventars ist der magyarische Verband evident, repräsentiert z. B. durch Funde aus den Gräbern 83, 96 (Taf. II: 9, 15, 16) und aus gestörten Gräbern (Nevizánsky, 1979, Abb. 12; Taf. IX: 1, 4, 5).

Belegungshorizont B2: Es handelt sich um 27 Gräber mit Inventar und 58 ohne Beigaben, die in allen Gruppen mit dem Schwerpunkt im West- und Nordwestab-

schnitt des Gräberfeldes untergebracht waren. Die metrischen Angaben der Grabgruben senkten sich auf 73 cm und 0,9 m³. In der Unterbringung der Arme, außer der überwiegenden Lage längs des Körpers (56,5 %), weist die Vertretung mäßiger und ausgeprägter Abweichungen ein ungefähr gleiches Niveau auf (20,3 und 26,2 %). Die schmale Skala der Gegenstände trägt den Charakter von Denkmälern des Bijelo Brdo-Stils (Abb. 2; Taf. II: 11–35).

V. Den primären Verband bildete auf dem Gräberfeld das slawische Ethnikum, das seine Toten in der ersten Gräbergruppe bestattete, in der zweiten Gruppe stellte es den grundlegenden Verband dar. Die Gräber des Horizontes A waren größtenteils durch Sandabbau vernichtet. Im Horizont B1 kamen in der zweiten Gräbergruppe zur ursprünglichen Kollektion Angehörige des magyarischen Ethnikums hinzu. Die Gräber mit dem Anteil beider Ethnica erweiterten sich im angeführten chronologischen Rahmen auch in den zentralen Teil des Gräberfeldes. Ein ungefähr identisches Bild über die Koexistenz der Angehörigen beider Bevölkerungsverbände ist im Horizont B2 zu erwarten. Die Voraussetzung des Vorhandenseins des slawischen Ethnikums stützt sich bei der Absenz kennzeichnender Denkmäler des Grabinventars auf Elemente des Bestattungsritus und teilweise auf Analysenergebnisse des anthropologischen Materials. Aussagend sind vor allem höhere metrische Angaben der Grabgruben (über 100 cm und 1,3 m³), die genetisch mit Gräbern aus dem Belegungshorizont A zusammenhängen.

VI. Die Zahl der im Verlauf der herausgegliederten Horizonte bestatteten Individuen – 14, 35 und 85 (10,5 %, 26,1 %, 63,4 %) – verweist abermals auf eine ausgeprägte Unkomplettetheit der Gräber aus dem Horizont A, teilweise auch B1. Wenn diese Angaben im angedeuteten Maße glaubwürdig sind, zeichnen sie ein realeres Bild des sukzessiven Anwachsens der zugehörigen Population, die aus zwei ethnisch unterschiedlichen Gemeinschaften zusammengesetzt war. Die Zunahme der Intensität der Belegung mit dem Höhepunkt in der letzten Phase spricht auch davon, daß die Gräber aus dem Endabschnitt, die außerhalb der freigelegten Fläche lagen, unerforscht blieben (Abb. 36).

2. Bučany, Bez. Trnava

I. Das Gräberfeld erstreckte sich in der Lage Vinošady im Südteil des Intravillans (34–34–16, 243; 31 mm) am Rand einer Lößterrasse, die 7–10 m die rechtsufrige Inundation der Flüsse Blava und Dudváh überragt.

II. Im J. 1986 94 Gräber erschlossen (AI der SAW – M. Hanuliak, J. Zábojník). Vor der Grabung wurden auf 1950 m² Fläche durch Erdmechanismen 50–70 Gräber im nördlichen und zentralen Areal des östlichen Gräberfeldabschnittes vernichtet.

III. Quellen: Fundbericht AI der SAW 11 765/87 (M. Hanuliak); Hanuliak, 1988a.

IV. a) Gegenstände des Grabinventars gewann man aus 42 Gräbern, Lesefund aus zwei vernichteten Gräbern (Abb. 4; Taf. IV, V). Nach ihrer Form und Kombination des Vorkommens lassen sich auf der untersuchten Fläche aus dem Belegungsverlauf während etwa des ersten Jahrzehnts bis zu den 70er Jahren des 10. Jh. die Horizonte A, B und C herausgliedern.

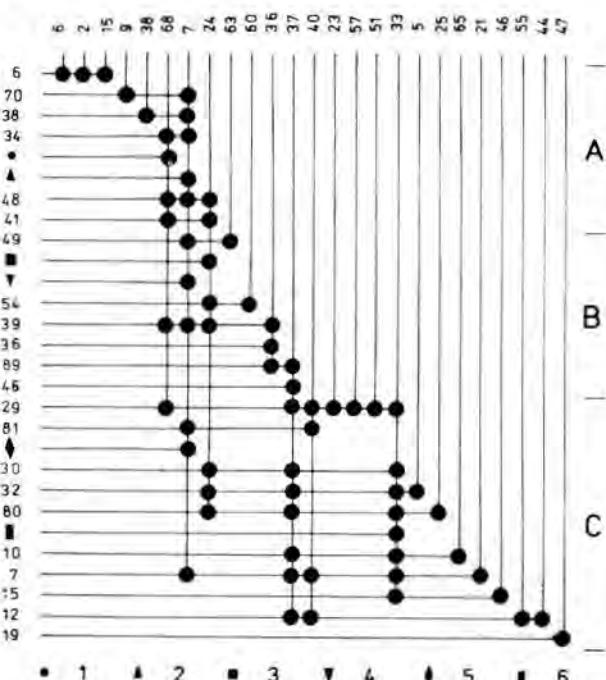

Abb. 4. Bučany. Seriationsdiagramm der Gegenstände des Bestattungsinventars. 1 – Gräber 25, 57, 63, 66, 68; 2 – Gräber 14, 20, 21, 77, 82; 3 – Gräber 45, 53; 4 – Gräber 35, 85; 5 – Gräber 44, 90; 6 – Gräber 16, 27, 74, 76.

b) Für die Elemente des Bestattungsritus mit empfindlicher Reagenz auf Veränderungen ist Gleichartigkeit kennzeichnend. Sie äußert sich in minimal unterschiedlichen Angaben. Dies dokumentieren die Durchschnittswerte der Tiefen (73,9 – 66,5 – 64,5 cm) und Kubaturen der Grabgruben (1,24 – 1 – 0,96 m³), die sich im Verlauf der drei erarbeiteten Belegungshorizonte änderten (Abb. 31, 32). In der Bettung der oberen Gliedmaßen waren im Übergewicht Formen längs des Körpers vertreten (73,3 %). Mäßige Formen von Abweichungen erschienen in 20 % der Fälle, ausgeprägte bloß in 3,7 % (Abb. 35). In den Grenzwerten der Orientierung von 265°–306° unterscheidet sich die überwiegende Zahl der Gräber nur geringfügig vom Durchschnittswert 287°.

c) Die Gräber waren zu Gruppen konzentriert (Abb. 5). Von den ursprünglichen fünf bis sechs Gruppen erhielt sich kompletter bloß eine von ihnen am Südrand des Gräberfeldes. Die Entstehung der Keime zur Gruppenbildung kann in den Belegungshorizont A

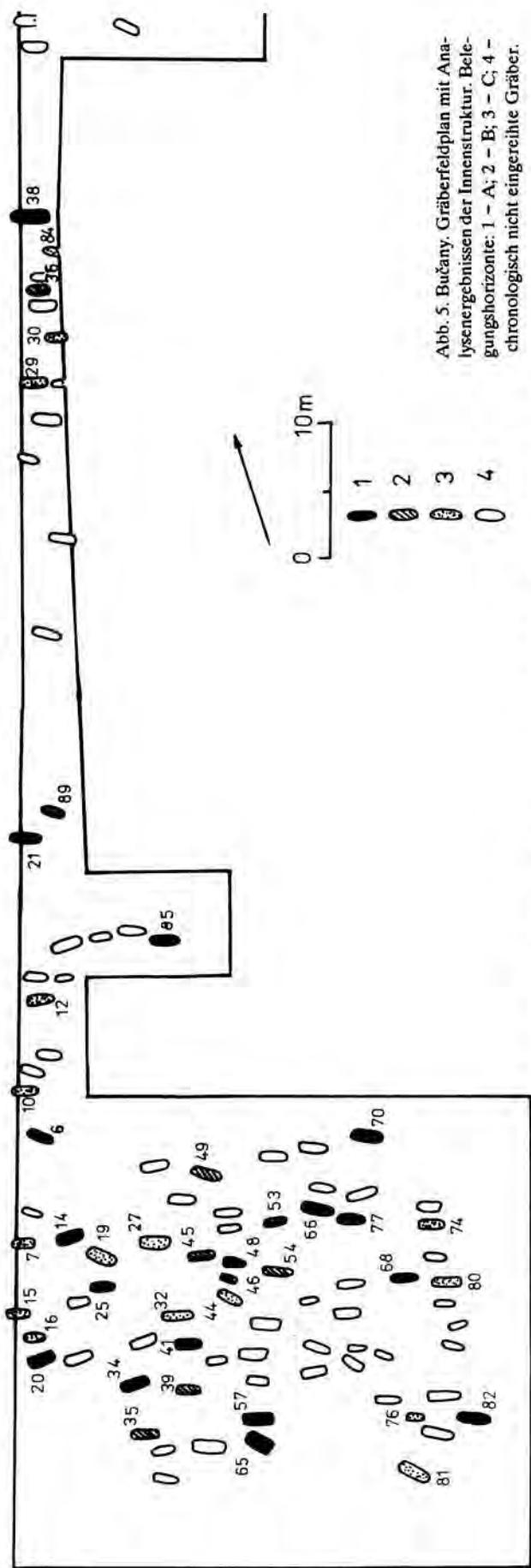

Abb. 5. Bučany. Gräberfeldplan mit Analyseergebnissen der Innenstruktur. Belegshorizonte: 1 - A; 2 - B; 3 - C; 4 - chronologisch nicht eingereihte Gräber.

angesetzt werden. Zur Ausfüllung ihrer Flächen kam es allmählich auf diffuse Weise im Verlauf der gesamten Belegungszeit. Die angeführte Art der Gräberanordnung mit einer Gleichförmigkeit der Elemente des Bestattungsritus ließ es nicht zu, abgesehen von Gräbern mit Gegenständen des Bestattungsinventars, die restlichen Gräber chronologisch einzustufen.

V. Die Analysenergebnisse der Innenstruktur des Gräberfeldes und die Erkenntnisse aus den Analysen des anthropologischen Materials bezweifeln eine mögliche Veränderung in der ethnischen Zusammensetzung der bestattenden Population. Dies widerlegt auch nicht die Einsickerung mehrerer Gegenstände von außerkarpatischer Provenienz, sie war das Ergebnis von Kontakten der Einheimischen mit dem magyarischen Ethnikum in den Bedingungen der dortigen Mikroregion.

VI. Von der Bewertung der Veränderungen in der Zusammensetzung der Bestatter ließ man wegen der großen Gräberzahl (52) ohne eine mögliche chronologische Zuweisung ab. Ein weiterer Grund waren Befürchtungen vor einer Verzerrung der Ergebnisse wegen der vorausgesetzten Vernichtung von etwa 35–42 % der Gräber des ursprünglichen Gräberfeldausmaßes.

3. Cífer, Teil Páč, Bez. Trnava

I. Das Gräberfeld liegt in der Flur Dráhy südwestlich der Gemeinde (45–11–08, 132: 85 mm) am Rand einer Löß-Geländewelle, die das umliegende Inundationsgebiet der Gidra um 2 m überragt.

II. Im J. 1974 wurden außer Gräbern aus älteren chronologischen Abschnitten auch 22 jüngere Gräber und zwei Vorratsobjekte mit sieben Individuen untersucht (AI der SAW – J. Zábojník). Die Fortsetzung des Gräberfeldes nordwestwärts blieb unerforscht.

III. Quellen: Fundbericht AI der SAW 7800/76 (J. Zábojník); Zábojník, 1985.

IV. a) Gegenstände des Grabinventars ergaben 10 Gräber (Abb. 6; Taf. VI). Nach ihrer Form und Kom-

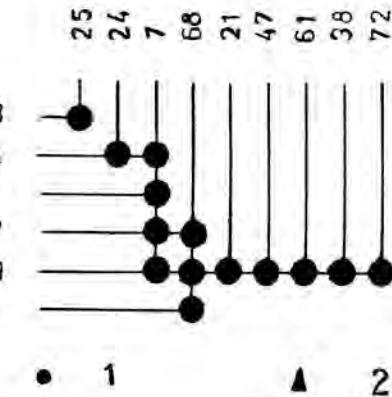

Abb. 6. Cífer, Teil Páč. Seriationsdiagramm der Gegenstände des Bestattungsinventars. 1 – Gräber 9, 28, 31; 2 – Gräber 13, 20, 30.

bination des Vorkommens ließen sich auf der untersuchten Fläche im Belegungsverlauf während etwa der 20er bis 40er Jahre des 10. Jh. hypothetisch die Horizonte A und B unterscheiden. Außer den Gräbern 3 und 19 ist der Charakter der Gegenstände jedoch für die Einstufung der restlichen Gräber in die erwähnten Horizonte nicht ausreichend empfindlich.

b) Die Ausnützbarkeit der Elemente des Bestattungsritus ist wegen der Bruchstückhaftigkeit der Angaben, der unstandardmäßigen Abweichungen in den Tiefen und Kubaturen der Grabgruben, der außergewöhnlichen und pietätlosen Unterbringung der Bestatteten, der Verschiedenartigkeit der Orientierungswerte nur minimal. Eine ausgeprägte Abweichung in der Bettung der oberen Gliedmaßen kam in einem Falle vor.

c) Die Gräber bildeten Gruppen (Abb. 7). Außer der Anordnung in Reihen in der nördlicheren von ihnen war die Geschlossenheit der übrigen Gräber gelockert. Am Umfang der Gruppen streuten sich sogenannte defekte Gräber mit unstandardmäßigen Elementen des Bestattungsritus. Das angeführte Bild mit dem beschränkten Vorkommen von Gegenständen des Grabinventars und mit den Höhenangaben ist für den peripheren, und zugleich auch den jüngsten Teil des Gräberfeldes typisch. Es dürfte sich somit um die indirekte Andeutung eines linearen Anwachsens des Gräberfeldes handeln.

slawischen Ethnikums bestatteten. Jedwede Anzeichen von einem Wandel der ethnischen Bevölkerungszusammensetzung fehlen.

VI. Von der Auswertung der Veränderungen in der Zusammensetzung der bestattenden Bevölkerung wurde wegen des Fehlens einer verlässlicheren chronologischen Einstufung des Großteils der Gräber abgesehen. Ein weiterer Grund waren die unrepräsentativen Aussagen der abgedeckten Gräber, weil sie aus dem Randteil der Nekropole stammen.

4. Čakajovce, Bez. Nitra

I. Gräberfeld in der Lage Kostolné am Nordostrand des Intravillans (35–43–16, 365: 188 mm) auf einer südwärts zum Nitrafuß sich senkenden Lößlehm-Anhöhe.

II. In den J. 1974, 1976–1986 wurden 805 Gräber freigelegt, 100 beim Bau der Eisenbahnstrecke vernichtet (AI der SAW – M. Rejholecová).

III. Quellen: Rejholecová (mündliche Information).

IV. a) Gegenstände des Bestattungsinventars gewann man in 52 % der Gräber. Lesefunde aus drei vernichteten Gräbern. Nach ihrer Form und Kombination des Vorkommens können auf der untersuchten Fläche aus dem Belegungsverlauf während etwa des ersten Jahrzehnts des 9. bis zu den 30er Jahren des 12. Jh. mehrere Horizonte erarbeitet werden.

b) In ihrer Kollektion, vor allem in den metrischen

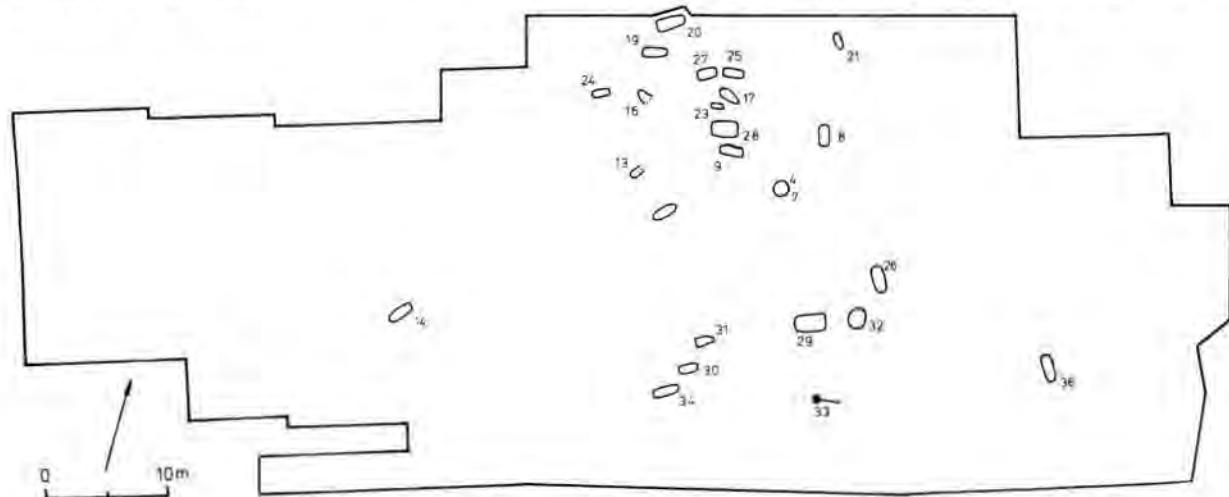

Abb. 7. Cifer, Teil Pác. Gräberfeldplan.

V. Die gewonnenen Gegenstände des Bestattungsinventars sind im großen und ganzen für den Belegungshorizont A kennzeichnend. Eine Ausnahme bildet eine Fingerringform, die den ganzen Grabfund in den Belegungshorizont B verweist (Taf. VI: 5). Nach der ausgeprägten Abweichung von der üblichen Bettung der Arme könnte in den angeführten Horizont auch das Grab 36 gehören. Nach Berücksichtigung aller Anzeiger ist es unzweifelhaft, daß auf dem Gräberfeld in den Horizonten A und B Angehörige des

Angaben der Grabgruben und in der Bettungsart der Arme, zeigte sich eine Verknüpfung mit chronologischen Relationen.

c) Die Gräber bildeten mehrere Gruppen. Ihre Keime können in den Belegungshorizont A angesetzt werden. Zur Ausfüllung ihrer Fläche mit Gräbern kam es allmählich auf diffuse Weise im Verlauf der restlichen Belegungshorizonte der Nekropole.

V. Die Gegenstände des Bestattungsinventars weisen darauf hin, daß im Horizont B zum autochthonen

slawischen Bevölkerungsverband Angehörige des magyarischen Ethnikums hinzukamen. Die diffuse Unterbringungsart ihrer Gräber im Rahmen der älteren Gruppen mit Respektierung der ursprünglichen Struktur zeugt von einem kontinuierlichen Anschluß der Belegungshorizonte und einer friedlichen Koexistenz der Angehörigen beider Ethnika. Die Frequenz des Vorkommens von ethnisch nachweisbaren materiellen Belegen mit Berücksichtigung der Gräberzahl aus den einzelnen Horizonten deutet an, daß das magyarische Ethnikum in der Kommunität einen zahlenmäßig kleineren Verband gebildet hat.

VI. Von der Bewertung der Veränderungen in der Zusammensetzung der bestattenden Bevölkerung wurde aus Gründen fehlender, unausweichlich notwendiger Belege abgesehen.

5. Hurbanovo, Bez. Komárno

I. Gräberfeld in der Lage Pieskovisko westlich des Intravillans (L-34-I-A-d, 168: 153 mm) auf der linken Žitava-Terrasse.

II. Im J. 1956 73 Gräber erschlossen (AI der SAW - A. Točík). Es handelt sich um den Teil eines Gräberfeldes, dessen ursprüngliches Ausmaß nicht bestimmbar ist.

III. Quellen: Fundbericht AI der SAW 812/57 (A. Točík); Točík, 1971.

IV. a) Gegenstände des Grabinventars aus 38 Gräbern (Taf. VII: 1-8, 16). Nach ihrer Form und Kombination des Vorkommens läßt sich auf der untersuchten Fläche aus dem Belegungsverlauf während etwa der 70er Jahre des 9. bis zu den 30er Jahren des 10. Jh. der Horizont A herausgliedern. In den Horizont B gehören mit großer Wahrscheinlichkeit die Gräber 9, 22, 23 mit dem Vorkommen rhomboider und deltoider Pfeilspitzen.

b) Die Elemente des Bestattungsritus sind für den Belegungshorizont A typisch. Die offensichtliche Unterschiedlichkeit der Wertanzeiger kann den Ausgangspunkt zur Aufgliederung des Horizontes in eine ältere und jüngere Phase bilden. Es ist beachtenswert, daß die Angaben aus den Gräbern mit Pfeilspitzen, die in den Horizont B gereiht wurden, mit ihren Parametern vollauf mit den übrigen Gräbern des Horizontes A korrespondieren. Analog ist die Situation im Falle des Grabs 9 mit einer einzigen belegten ausgeprägten Bettungsart der oberen Gliedmaßen.

c) Wegen des fehlenden Gesamtplans des Gräberfeldes kann sein Charakter nicht präzisiert, ebenso nicht die innere Chronologie des Gräberfeldes ausgearbeitet oder die Beziehung der Gräber aus dem Horizont B zu den übrigen Gräbern beurteilt werden.

V. Der Charakter der Elemente des Bestattungsritus wie auch die Kombination der gefundenen rhomboiden und deltoiden Pfeilspitzen mit einem für den Horizont A typischen Grabinventar sind Indizien für die Bestätigung der slawischen Volkszugehörigkeit der bestattenden Population. Das Erscheinen der angeführ-

ten Gegenstände im Verband des Grabinventars wie auch die ausgeprägt abweichende Bettung der oberen Gliedmaßen kann mit Kontakten der dortigen Population mit dem magyarischen Ethnikum in den Bedingungen der gegebenen Mikroregion verknüpft werden.

VI. Von der Auswertung der Veränderungen in der Zusammensetzung der bestattenden Population wurde aus Gründen fehlender, unausweichlich notwendiger Belege abgesehen.

6. Lipová, Teil Ondrochov, Bez. Nové Zámky

I. Das Gräberfeld befindet sich in der Lage Tallószer östlich der Gemeinde (M-34-133-C-b, 141: 205 mm) auf einer langgezogenen Sanddüne.

II. In den J. 1953, 1957 und 1980 73 Gräber untersucht (AI der SAW - A. Točík, M. Hrnová). Ein Teil der Gräber aus dem östlichen und zentralen Gräberfeldabschnitt durch Sandförderung vernichtet, der Nordabschnitt unerforscht.

III. Quellen: Fundbericht AI der SAW 608/55, 483/58 (M. Hrnová); Točík, 1971; 1987b.

IV. a) Gegenstände des Bestattungsinventars ergaben 40 Gräber (Abb. 8; Taf. VIII). Nach ihrer Form und Kombination des Vorkommens können auf der untersuchten Fläche im Belegungsverlauf während etwa der 70er Jahre des 9. bis zu den 70er Jahren des 10. Jh. die Horizonte A, B und C unterschieden werden.

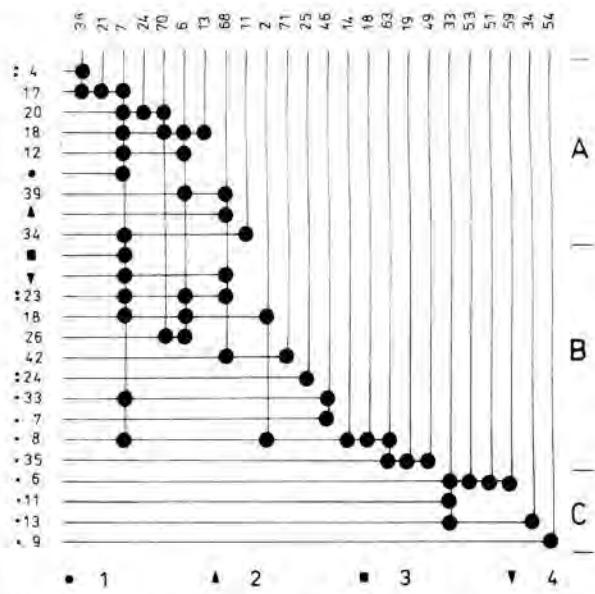

Abb. 8. Lipová, Teil Ondrochov. Seriationsdiagramm der Gegenstände des Bestattungsinventars. 1 – Gräber 3, 6, 7, 10, 19; 2 – Gräber 8, 14, 21, 25, 31, 32, 41, 44; 3 – Gräber 3, 15, 30; 4 – Gräber 11, 20. Unterbringung der Gräber: 17 – Gruppe A; 33 – Gruppe B; 4 – Gruppe C.

b) Die Tiefe und Kubatur der Grabgruben wies einen Zusammenhang mit den chronologischen Relationen auf, jedoch nicht dermaßen, um eine Stütze bei der Einstufung von beigabenlosen Gräbern in die erar-

beiteten Horizonte zu sein (Abb. 31, 32). Die notwendige Nachweisbarkeit hatten wegen der Gleichförmigkeit in dieser Beziehung nicht einmal die Lagen der oberen Gliedmaßen (Abb. 34). Die Gräberorientierung unterlag den durch die Geländekonfiguration gegebenen Gesetzmäßigkeiten.

c) Die Gräber konzentrierten sich zu Gruppen (Abb. 9). Von den ursprünglichen drei erhielt sich am besten die südliche Gruppe A. Von der mittleren Gruppe B blieb vor Vernichtung bloß der Westteil bewahrt. Von der Nordgruppe C erhielt sich fragmentarisch ihr Süd- und Nordrand. Hier wurden im J. 1980 auch andere vier Gräber freigelegt. Durch Sandabbau vernichtet wurde der östliche Teil der Gräber der Gruppe B und Gräber an der Verbindungsstelle zwischen den einzelnen Gruppen. Aus der Absfolge der Gräberanlegung geht hervor, daß es sich um diffuse Unterbringungsart im Rahmen der gebildeten Gruppen mit Anzeichen der linearen Verschiebung vom östlichen zum westlichen Dünenabschnitt handelte.

Belegungshorizont A: Es waren 20 Gräber des slawischen Ethnikums, die in den Gruppen A und C erfaßt wurden. Der Ostteil der Gruppe B, der zwischen den Gruppen A und C vorausgesetzt wird, fiel dem Sandabbau zum Opfer. Kennzeichnend sind Gegenstände des Bestattungsinventars (Taf. VIII: 1–3, 13–17, 22–24). Typisch sind in den Elementen des Bestattungsritus überdurchschnittliche Tiefen und Kubaturen der Grabgruben (100,4 cm, 2,22 m³). Die offensichtliche Unterschiedlichkeit der Wertanzeiger kann der Ausgangspunkt zur Aufgliederung des Horizontes in eine ältere und jüngere Phase sein. Die Gräberorientierung bewegte sich in den Grenzen 285°–340°. In der Bettung der Arme dominierte die Lage längs des Körpers mit Ausnahmsfällen einer mäßigen Abweichung.

Belegungshorizont B: Es liegen hier 14 bestimmte Gräber vor. In der Gräbergruppe A befanden sie sich in Superposition mit Gräbern aus dem älteren Horizont. Die Gräber 11, 26, 27, 29, 36 und 43a waren in ihrer Randzone verteilt. Zu ihnen gehörte sicherlich auch das Grab 16, in welchem so wie im Grab 43a, eine deutliche Abweichung in der Bettung der oberen Gliedmaßen vorkam. Die Gräber aus dem Horizont B häuften sich vorwiegend im Westteil der Gräbergruppe B. Ihre Grundlage bildeten Gräber mit Gegenständen von magyarischer Provenienz. Zu ihnen gruppierten sich weitere Gräber mit verwandten Elementen des Bestattungsritus und das Grab 29. Seine Werte nähern sich der gegebenen Kategorie, obwohl eine engere Bindung zum Horizont A erkennbar ist. Gräber mit einer solchen Qualität der Werte wurden auch in der Gruppe C erschlossen. Außer den kennzeichnenden Gegenständen des Grabinventars (Taf. VIII: 4–6, 10–12, 18, 19, 25–27) ist die Senkung der durchschnittlichen Tiefen (auf 87,5 cm) und Kubaturen der Gräber (auf 1,39 m³) charakteristisch. In der Bettung der Arme verwischte sich der Unterschied zwischen der Lage längs des Körpers und mäßigen Abweichungen davon. Grundsätzlich ist die Veränderung im ursprünglichen Azimut der Gräberorientierung, der sich auf die Spannweite zwischen 260 und 290° regulierte. Den Grund bildete die Verschiebung des westlichen Teiles der Gruppe an den Rand der Sanddüne, die Orientierung paßte sich dem Gelände so an, daß die Gräber parallel zum Gefälle des sich senkenden Terrains angelegt wurden. Diesen Grundsatz in der Orientierung hielten auch die übrigen Gräber vom westlichen Dünenrand mit der gleichen Geländekonfiguration ein.

Belegungshorizont C: Es waren vier Gräber mit Inventar, die in der Gruppe B und am Rand der

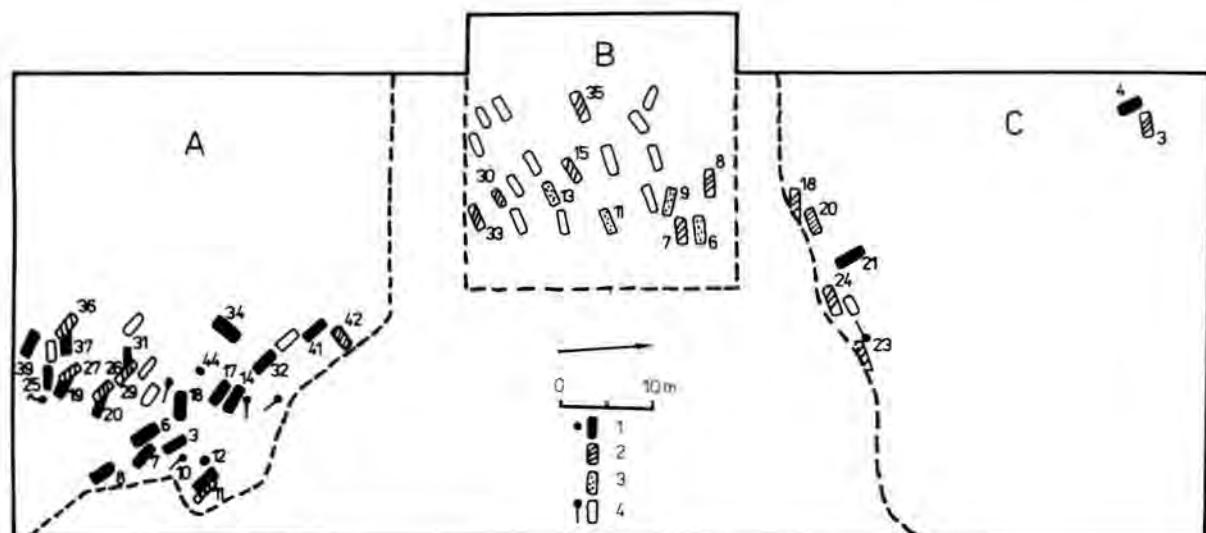

Abb. 9. Lipová, Teil Ondrochov. Gräberfeldplan mit Analysenergebnissen der Innenstruktur. Belegungshorizonte: 1 – A; 2 – B; 3 – C; 4 – chronologisch nicht eingereichte Gräber.

Gruppe C freigelegt wurden (II-8/80), wo sie in die von älteren Gräbern bestimmten Reihen eingegliedert waren. Außer dem kennzeichnenden Bestattungsinventory (Taf. VIII: 7-9, 20, 21) ist eine weitere Senkung der metrischen Angaben der Grabgruben auf 68,7 cm und 1 m³ charakteristisch. In der Bettung der oberen Gliedmaßen hat sich die Vertretung mäßiger Abweichungen mit den Lagen längs des Körpers ausgeglichen.

V. Den primären Verband auf dem Gräberfeld bildete das slawische Ethnikum, das seine Toten in drei unkomplett erhaltenen Gräbergruppen längs der Mittelachse der Sanddüne bestattete. Die ethnische Gleichförmigkeit wurde im Horizont B durch die Angliederung des Westteiles der Gräbergruppe B mit Bestattungen des magyarischen Ethnikums gestört. Aufgrund der Gräbersuperpositionen und der Elemente des Bestattungsritus in den Gräbergruppen A, B?, C nehmen wir eine fortgesetzte Bestattung des autochthonen Bevölkerungsverbandes an. Die kontinuierlich fortsetzende Bestattung im Horizont C ist in den Gräbergruppen B und C erfaßt. Die geringere Zahl der Gräber darf dabei offenbar nicht bloß mit ihrer Vernichtung infolge Sandabgrabung begründet werden. Bei den Gegenständen des Bestattungsinventorys verlor sich die Fähigkeit ihrer ethnischen Indikation. Das Erscheinen der Angehörigen des magyarischen Ethnikums auf dem Gräberfeld ist in Anbetracht ihres nachgewiesenen Vorhandenseins auf dem Gräberfeld in der benachbarten Lage Homokpuszta keine Überraschung (*Točík, 1978b, S. 260*).

VI. Von der Bewertung der Veränderungen in der Zusammensetzung der bestattenden Population wurde wegen der hohen Zahl von chronologisch nicht genau einstufbaren Gräbern abgesehen. Ein weiterer Grund waren Befürchtungen einer Verzerrung des Ergebnisses wegen der vorausgesetzten Vernichtung von etwa weiteren 70-100 % der Gräber des ursprünglichen Gräberfeldausmaßes.

7. Michal nad Žitavou, Bez. Nové Zámky

I. Das Gräberfeld befindet sich in der Lage Domošina am Nordwestrand der Gemeinde (M-34-133-B-c, 301: 285 mm) auf einer gestreckten Sanddüne am rechten Žitavaufwer.

II. In den J. 1956 und 1958 32 Gräber abgedeckt (AI der SAW - *A. Točík, M. Hrnová*). Ein Teil der Gräber durch Sandabgrabung vernichtet, ein beträchtliches Ausmaß des übrigen Gräberfeldes blieb unerforscht.

III. Quellen: Fundbericht AI der SAW 817/57, 486/58 (*A. Točík, M. Hrnová*); *Točík, 1971*.

IV. a) Gegenstände des Bestattungsinventorys liefern 22 Gräber (Taf. VII: 9-13, 15, 17). Nach der Form und Kombination des Vorkommens konnte auf der untersuchten Fläche aus dem Belegungsverlauf während etwa der 50er Jahre des 9. bis in die 50er Jahre des 10. Jh. der Horizont A herausgegliedert werden. Die

Horizonte B und C sind bloß lückenhaft belegt (Gräber 7, 5/58, 6/58).

b) Die Elemente des Bestattungsritus sind für den Belegungshorizont A typisch. Die evidente Unterschiedlichkeit in den Wertmessern konnte ein Ausgangspunkt für die Aufgliederung des Horizontes in eine ältere und jüngere Phase sein. Aufgrund der ausgeprägten Abweichung in der Bettung der oberen Gliedmaßen dürfte wohl auch das Grab 27 in den Horizont B gehören.

c) Die Gräber von 1956 waren zu Gruppen konzentriert. Im Rahmen des freigelegten Teiles mit dominierender Vertretung von Gräbern aus dem Horizont A waren auch Gräber aus dem Horizont B bzw. C (Gräber 7 und 27) vorhanden. Die Gräber aus dem Grabungsjahr 1958 aus den Horizonten A-C (5/58, 6/58, 7/58), gehörten bereits einer anderen, mit der ersten Gruppe benachbarten Gruppe an. Aus Angeführtem geht hervor, daß es sich um zwei unvollständig erschlossene Gräbergruppen des ursprünglichen Gräberfeldes mit diffuser Verteilungsart der Gräber handelt.

V. Den primären Verband bildete auf dem Gräberfeld das slawische Ethnikum. Der Charakter des Grabinventars wie auch der Elemente des Bestattungsritus mit diffuser Unterbringungsart der Gräber bezweifelt zugleich die Möglichkeit von Veränderungen der ethnischen Zusammensetzung der Bestatter auch ungeachtet dessen, daß in der materiellen Kultursporadisch Formen von Gegenständen des Bijelo Brdo-Stils vertreten sind. Diese Veränderungen können mit Kontakten der Population mit dem magyarischen Ethnikum in den Bedingungen der dortigen Mikroregion verknüpft werden. Die beträchtliche Unkomplettheit der Freilegung des ursprünglichen Gräberfeldausmaßes mahnt zu Vorsicht bei der Akzeptierung der gewonnenen Erkenntnisse.

VI. Von der Bewertung der Veränderungen in der Zusammensetzung der bestattenden Bevölkerung ließ man aus Gründen der großen Unkomplettheit der unbedingt notwendigen Unterlagen ab.

8. Mužla, Teil Čenkov, Bez. Nové Zámky

Gruppe A

I. Die Gräber befanden sich in der Lage Vilmakert am Südrand des Intravillans (L-34-2-C-a, 288: 316 mm) am Rand des linken Donauufers.

II. In den J. 1980-1990 im Areal der Niederungsburganlage 54 Gräber erschlossen. Skelette menschlicher Individuen waren ebenfalls in Vorratsgruben (AI der SAW - *M. Hanuliak, I. Kuzma, P. Šalkovský*).

III. Quellen: *Hanuliak, 1988b; Hanuliak - Kuzma - Šalkovský, 1992; Kuzma* (mündliche Information).

IV. a) Nach der Form und Kombination des Grabinventars stammten die Gräber größtenteils aus dem Belegungshorizont A. Eine Ausnahme bildet Grab 39 mit dem Fund eines gegossenen Ösenknopfes (Taf. VII: 14).

b) Die Elemente des Bestattungsritus sind für den Belegungshorizont A kennzeichnend. Aufgrund der ausgeprägten Abweichung in der Unterbringung der Arme (Grab 4) und der veränderten Gräberorientierung mit vertikal zum Donauarm gerichteten Azimut gehörten in den Horizont B auch die Gräber 1, 2, 4 und 15.

c) 26 Gräber kumulierten sich zu einem kleinen Gräberfeld und die restlichen 28 Gräber ohne Anzeichen eines gegenseitigen Zusammenhangs streuten sich unregelmäßig zwischen den Siedlungsobjekten. In ihrer Zusammenstellung befanden sich auch Gräber aus dem Belegungshorizont B.

V. Das Grabinventar und die Elemente des Bestattungsritus stützen die Ansicht über die Zugehörigkeit der Individuen zum slawischen Ethnikum. Das Auftauchen des gegossenen Ösenknopfes und die ausgeprägte Abweichung in der Unterbringung der oberen Gliedmaßen kann mit Beziehungen der autochthonen Bevölkerung zum magyarischen Ethnikum verknüpft werden.

VI. Von der Bewertung der Veränderungen in der Zusammensetzung der Bestatter wurde wegen des Fehlens einer verlässlicheren chronologischen Zuweisung eines Teiles der Gräber abgesehen. Ein weiterer Grund dafür war die unrepräsentative Aussage der freigelegten Gräber. Beeinflusst war sie auch durch die spezifische Bestattungsart im Rahmen der Siedlungsfläche und die unvollständige Abdeckung der Fundstelle.

Gruppe B

I. Die Gräber lagen in der Flur Orechový sad am Südrand des Intravillans am linken Rand des Donauufers (L-34-2-C-a, 276: 300 mm).

II. In den J. 1985 und 1989 östlich der Niederungsburg (siehe A) 44 Gräber abgedeckt. Menschliche Skelette auch in Vorratsgruben (AI der SAW - M. Hanuliak, I. Kuzma).

III. Quellen: Fundbericht AI der SAW 12 652/90 (M. Hanuliak); Kuzma (mündliche Information).

IV. a) Nach der Form und Kombination der Grabfunde stammen die Gräber zum Großteil aus dem Belegungshorizont A. Eine Ausnahme bildete Grab 32 mit einem für den Horizont B kennzeichnenden Gefäß (Taf. VII: 18).

b) Die Elemente des Bestattungsritus sind für den Belegungshorizont A charakteristisch. Im Grab 31 vermerkte man eine ausgeprägte Abweichung in der Unterbringung der oberen Gliedmaßen. In den Horizont B können indirekt, nach der veränderten Gräberorientierung, auch die Gräber 30-33, 37-39 verwiesen werden.

c) Von den untersuchten Gräbern konzentrierten sich 36 zu einem kleinen Gräberfeld. Acht Gräber wiesen keine Anzeichen eines gegenseitigen Zusammenhangs auf, sie streuten sich unregelmäßig im freigelegten Areal zwischen Siedlungsobjekten. Die in

den Horizont B eingegliederten Gräber bildeten eine geschlossene Gruppe am Rande des kleinen Gräberfeldes aus dem Horizont A.

V. Die Gegenstände des Grabinventars und Elemente des Bestattungsritus stützen die Ansicht über die Zugehörigkeit der Individuen zum slawischen Ethnikum. Das Auftauchen eines Gefäßes von kennzeichnender Form und die ausgeprägte Bettungsart der oberen Gliedmaßen kann mit Kontakten dieses Ethnikums mit der magyarischen Bevölkerung verknüpft werden.

VI. Abgesehen wurde von der Bewertung der Veränderungen in der Zusammensetzung der bestattenden Population wegen der fehlenden Möglichkeit zur verlässlicheren chronologischen Zuweisung eines Teiles der Gräber. Ein weiterer Grund ist die ungenügende Aussage der freigelegten Gräber. Beeinflusst war sie auch durch die spezifische Bestattungsart im Rahmen des Siedlungsareals und die unvollständige Untersuchung der Fundstelle.

9. Nitra, Teil Staré Mesto

I. Das Gräberfeld befand sich in der Lage Amphitheater (ursprünglich am Fuß des Zobor) im nördlichen Teil des Intravillans (45-21-02, 264: 198 mm) auf den Südhangen des Zobormassivs, die zur linken Nitra-Terrasse übergehen.

II. Im J. 1951 166 Gräber freigelegt (Staatliches Archäologisches Institut - P. Čaplovic). Das zentrale Gräberfeldareal vernichtet, der südliche und nördliche Abschnitt unerforscht.

III. Quellen: Fundbericht AI der SAW 43/60 (P. Čaplovic); Čaplovic, 1954.

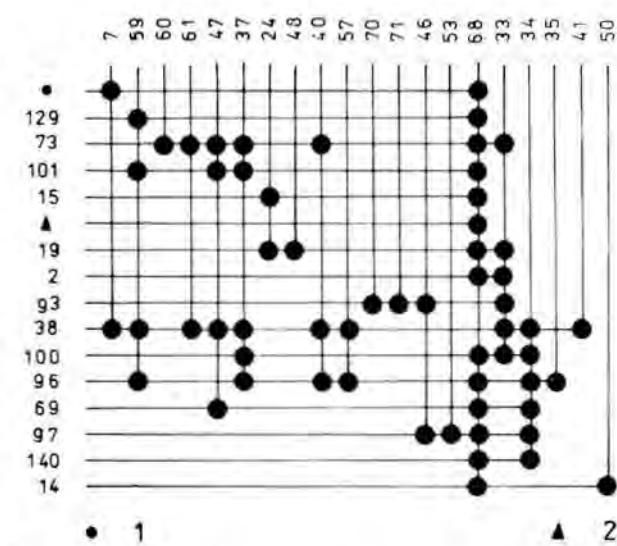

Abb. 10. Nitra, Teil Staré Mesto. Seriationsdiagramm von ausgewählten Gegenständen des Bestattungsinventars. 1 - Gräber 92, 94, 131; 2 - Gräber 20, 39, 43, 47, 78, 120, 121.

IV. a) Gegenstände des Grabinventars stammen aus 98 Gräbern. Nach ihrer Form und Kombination des Vorkommens können auf der untersuchten Fläche aus dem Belegungsverlauf etwa in den 60er Jahren des 10. bis zu den 20er Jahren des 11. Jh. die Horizonte C und D herausgegliedert werden.

b) Für die Elemente des Bestattungsritus mit empfindlicherer Reagenz auf Veränderungen ist Lückenhaftigkeit und Gleichförmigkeit kennzeichnend. Es besteht eine minimale Unterschiedlichkeit der Angaben. Neben der vorherrschend vertretenen Lage der Arme längs des Körpers waren mäßige Abweichungen davon

selten (21,8 %) und ausgeprägte Formen nur in Ausnahmefällen (4 %).

c) Die Gräber konzentrierten sich zu Gruppen, die infolge der intensiven Belegung stellenweise verschmolzen waren (Abb. 11). Die Lage von chronologisch empfindlichem Grabinventar im Rahmen der Gruppen zeugt von diffuser Anlegungsart der Gräber mit wahrnehmbarer linearer Verschiebung in der Richtung von Süden nach Norden. Im Einklang damit ist am Südrand der erschlossenen Fläche der unerforschte, chronologisch älteste Teil von Gräbern aus dem Horizont B anzunehmen.

Abb. 11. Nitra, Teil Staré Mesto. Gräberfeldplan mit dem Vorkommen ausgewählter Gegenstände. 1 – Gefäß; 2 – Eimer; 3 – Knopf.

V. Auch ungeachtet dessen, daß in der Fundausbeute deutlich Gegenstände des Bijelo Brdo-Charakters aus den Belegungshorizonten C und D vertreten waren, ist die ethnische Bestimmung der bestattenden Population nicht problemlos. Im Inventar erkennbar sind nämlich Gegenstände mit klarer genetischer Beziehung zu den Belegungshorizonten A-B, die mit dem autochthonen Milieu verknüpft werden. Es handelt sich um Gefäße, einen Eimer, die Beilage von Fleischspeisen und getriebene Knöpfe aus vergoldetem Blech (Abb. 10; Taf. IX). Das vergesellschaftete Vorkommen dieser Gegenstände mit Bijelo Brdo-Denkmalen ist das Zeugnis eines intensiv tradierten Einflusses des heimischen Milieus, dessen Träger dem autochthonen Bevölkerungsverband angehört haben konnten. Umgekehrt kann auf ähnlichem Prinzip die Anwesenheit des magyarischen Bevölkerungsverbandes wegen fehlender, ethnisch kennzeichnender Gegenstände nicht belegt werden (Kiss, 1985, S. 229). Aus angeführten Gründen kann höchstens über eine gemeinsame Benützung des Gräberfeldes von slawischer und magyarischer Bevölkerung erwogen werden, ohne die Möglichkeit einer detaillierteren Präzisierung ihres gegenseitigen Verhältnisses.

VI. Abgesehen wurde von der Auswertung der Veränderungen in der Zusammensetzung der bestattenden Population wegen der hohen Zahl von Gräbern (68) ohne eine mögliche genauere chronologische Zuweisung. Ein weiterer Grund sind Befürchtungen einer Verzerrung der Ergebnisse wegen der vorausgesetzten vernichteten bzw. unerforschten ca. 70 % des ursprünglichen Gräberfeldareals.

10. Nitra, Teil Horné Krškany

I. Gräberfeld im Areal des Fleischkombinates am Westrand des Intravillans (45–21–07, 379: 200 mm) auf einem nach Norden sich senkenden Hang einer Anhöhe.

II. In den J. 1964 und 1967 101 Gräber freigelegt (AI der SAW – B. Chropovský). Der nordöstliche Teil des Gräberfeldes durch den Bau der Eisenbahnstrecken vernichtet. Die Fläche dazwischen unerforscht.

III. Quellen: Fundbericht AI der SAW 5141/70 (J. Császta); Chropovský, 1975.

IV. a) Gegenstände des Bestattungsinventars fanden sich in 59 Gräbern (Abb. 12; Taf. X, XI). Nach ihrer Form und Kombination des Vorkommens konnten auf der freigelegten Fläche aus dem Belegungsverlauf etwa während des ersten Jahrzehnts des 10. bis zum ersten Jahrzehnt des 11. Jh. die Horizonte A, B, C und D unterschieden werden.

b) Zwischen den Elementen des Bestattungsritus erwies sich ein bestimmtes Abhängigkeitsmaß der Dispositionsförderung der Grabgruben von der pedologischen Beschaffenheit des Milieus. Die Tiefe der Grabgruben zeigte eine Bindung an chronologische Relationen und wurde zum Hilfskriterium für die Einreichung

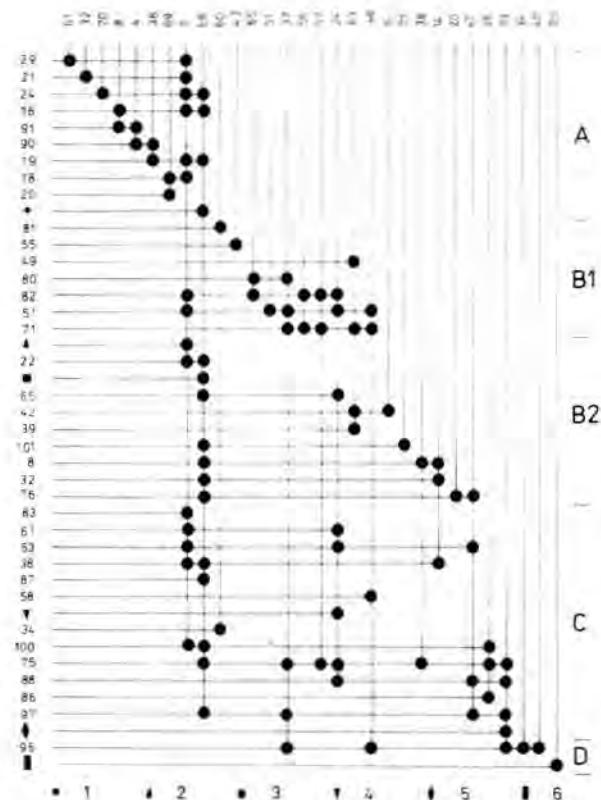

Abb. 12. Nitra, Teil Horné Krškany. Seriationsdiagramm der Gegenstände des Bestattungsinventars. 1 – Gräber 30, 77, 79; 2 – Gräber 7, 35, 54, 64, 69, 83, 84, 94; 3 – Gräber 40, 57, 93; 4 – Gräber 44, 73, 74; 5 – Gräber 2, 70, 98; 6 – Gräber 1, 28.

der beigabenlosen Gräber in die unterschiedenen Horizonte (Abb. 31). Im Falle der Kubaturen war eine analoge Abhängigkeit nicht zu beobachten, und zwar wegen der großen Lückenhaftigkeit der Angaben. Die Lage der oberen Gliedmaßen änderte sich im Verlauf der einzelnen Horizonte, jedoch nicht kontinuierlich und geradlinig (Abb. 34).

c) Die Gräber konzentrierten sich zu Gruppen (Abb. 13). Die Lage des chronologisch empfindlicheren Grabinventars zeugt von diffuser Unterbringungsart der Gräber mit Anzeichen einer linearen Verschiebung vom Fuß des mäßigen Hanges nach Südosten zu höher gelegenen Stellen.

Belegungshorizont A: Es handelt sich um Gräber von slawischer Bevölkerung – 12 mit Inventar und drei ohne Inventar. Sie lagen in einer Gruppe am Ost- und Nordrand des zentralen Gräberfeldteiles wie auch längs des Südostrand des Grabungsbereichs. Aus den Gräbern stammt typisches, wenn auch nicht reichliches Grabinventar (Abb. 13; Taf. X: 1–7, 14; XI: 1–4). In den Elementen des Bestattungsritus sind Tiefen mit dem Durchschnittswert von 117,7 cm charakteristisch. In der Bettung der oberen Gliedmaßen ist vorwiegend die Lage längs des Körpers vertreten (90,9%).

Belegungshorizont B: Zu ihm gehören 24 Gräber mit Inventar und 11 ohne Inventar, die ungleichmäßig vor allem im zentralen Gräberfeldteil lagen. Im Grabinventar ist der magyarische Fundverband evident, daneben auch Gegenstände aus autochthonem Milieu (Abb. 14; Taf. X: 8–13, 15–25; XI: 5–7, 9). Der Wert der durchschnittlichen Grabgrubentiefe senkte sich auf 81,5 cm. In der Bettung der oberen Gliedmaßen waren in beinahe ausgeglichener Vertretung die Lagen längs des Körpers, mäßige und ausgeprägte Abweichungen vertreten (34,3 % – 31,4 % – 34,3 %).

Belegungshorizont D: Drei Gräber mit Inventar und fünf beigabenlose Gräber. Sie lagen in der Randzone der westlichen, doch vor allem des östlichen Teiles der Grabungsfläche. Außer der typischen Form der Gegenstände des Grabinventars (Abb. 14; Taf. X: 27–29, 36, 37) ist eine weitere Senkung der durchschnittlichen Grabgrubentiefen auf 50 cm kennzeichnend. In der Unterbringung der oberen Gliedmaßen hat die Lage längs des Körpers (71,4 %) abermals eine bevorzugte Stellung über mäßige Abweichungen (28,6 %).

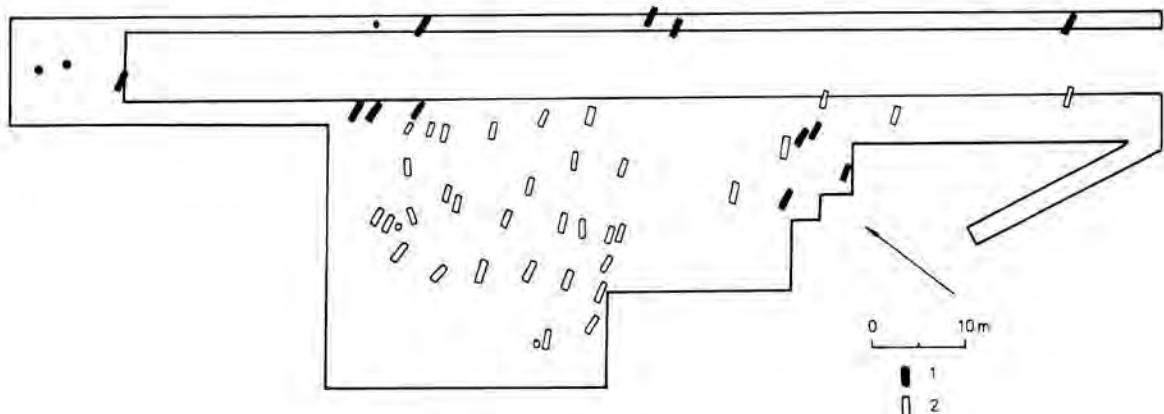

Abb. 13. Nitra, Teil Horné Krškany. Gräberfeldplan mit Analysenergebnissen der Innenstruktur. Belegungshorizonte: 1 – A; 2 – C.

Belegungshorizont C: 19 Gräber mit Inventar und 18 beigabenlose Gräber. Sie streuten sich ungleichmäßig auf der ganzen freigelegten Fläche und schlossen sich an die Gräber des vorangehenden Horizontes an. Außer kennzeichnenden Formen des Grabinventars (Abb. 13; Taf. X: 26, 30–35, 38; XI: 8, 10) ist die Senkung der durchschnittlichen Tiefen auf 73 cm charakteristisch. Eine dominantere Stellung in der Unterbringung der oberen Gliedmaßen hatte die Lage längs des Körpers (61,4 %) gegenüber mäßigen (29 %) und ausgeprägten Abweichungen (9,6 %).

V. Den primären Verband bildete auf dem Gräberfeld das slawische Ethnikum, das seine Toten am Fuß des sanften Hanges bestattete. Diese in den Horizont A gehörenden Gräber waren teilweise vernichtet, größtenteils blieben sie jedoch unerforscht.

Wahrscheinlich stammten die erwähnten Gräber aus einem tiefer in das 9. Jh. reichenden Zeitabschnitt. Im Belegungshorizont B bildeten sich in der Nähe der peripheren Gräber der angeführten Zugehörigkeit mehrere Gruppen mit evidentem magyarischen Verband im Inventar. Die Bestattung der Nachkommen

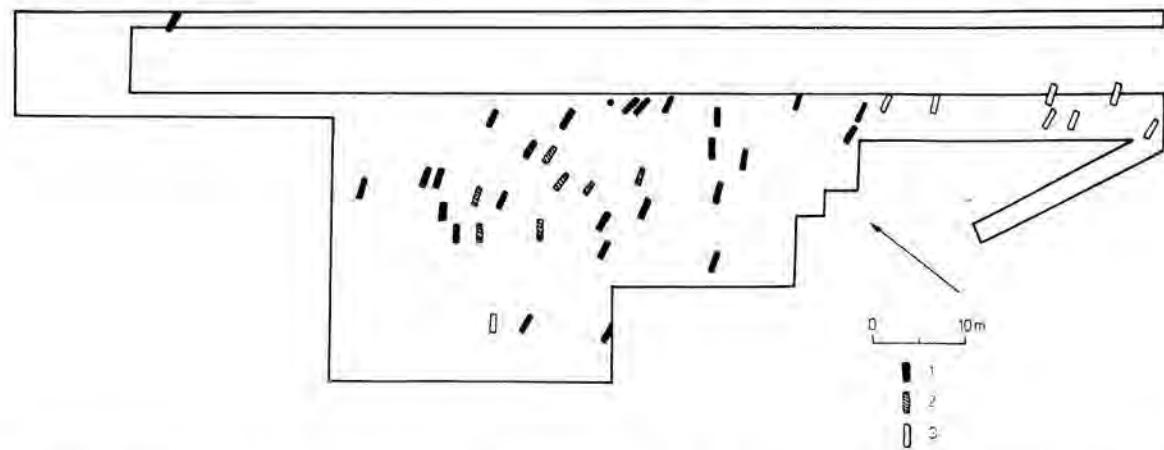

Abb. 14. Nitra, Teil Horné Krškany. Gräberfeldplan mit Analysenergebnissen der Innenstruktur. Belegungshorizonte: 1 – B2; 2 – B1; 3 – D.

der autochthonen Bevölkerung setzte fort. Aus ihren Gräbern verlor sich ein Teil der ethnisch aussagenden Gegenstände des Bestattungsinventars. Zum Unterschied von ihnen beibehielten ein höheres Verharren die überdurchschnittlichen Werte der Grabgrubentiefe, die sich den Angaben aus dem Horizont A näherten. Im Horizont C schwanden auch intensiv die Indikatoren der Ethnizität dieser Art. Zusammen damit verlor sich in gleichem Maße die ethnische Aussagefähigkeit aller Gegenstände des Grabinventars. Im Belegungshorizont D hatten sich die bisher verfolgten Indikatoren dermaßen nivelliert, daß sie ihre primäre Empfindlichkeit einbüßten. Während der allmählichen Abnahme der Gegenstände des Grabinventars, die auf dem Gräberfeld im Verlauf der Horizonte B und C den slawischen Bevölkerungsverband anzeigen, erhielten sich am längsten Gefäße und gläserne Ösenknöpfe (Abb. 12).

VI. Die Zahl der bestatteten Individuen im Verlauf der unterschiedenen Horizonte 15–35–37–8 (15,8 % – 36,8 % – 39 % – 8,4 %) weist darauf hin, daß die Gräber des Horizontes A im unerforschten Gräberfeldabschnitt vom Ende des 9. Jh. stammen (Abb. 36). Von den beiläufig 30 Gräbern, die beim Bau der Eisenbahnstrecke vernichtet wurden, fügte sich der

größte Teil in den jüngsten Horizont A. Akzeptiert man die angeführte Anzahl bei der Rektifikation der Angaben, bildet sich die Vorstellung von grob zwei ethnisch unterschiedlichen, zahlenmäßig beinahe ausgeglichenen Bevölkerungsgruppen, die gemeinsam auf dem Gräberfeld im Horizont B bestatteten. Die Gräberzahl im letzten Belegungshorizont skizziert im allgemeinen real die allmäßliche Abnahme der Bestattungsintensität, die zu seinem Abbruch im Verlauf des ersten Jahrzehnts des 11. Jh. gerichtet war.

11. Nové Zámky

I. Das Gräberfeld liegt im Südostteil des Intravillans (L-34-1-A-b, 181; 124 mm) auf einer ovalen lehmig-sandigen Anhöhe, die das umliegende Gelände um etwa 2 m überragt.

II. Im J. 1969 wurden von 211 festgestellten Gräbern 84 untersucht, dokumentiert sind 51 Gräber (AI der SAW – E. Rejholec).

III. Quellen: Fundbericht AI der SAW 5832/71 (M. Rejholecová); Rejholecová, 1974.

IV. a) Gegenstände des Grabinventars gewann man in 20 Gräbern. Nach ihrer Form und Kombination des Vorkommens konnten auf der untersuchten Fläche aus dem Belegungsverlauf während etwa der 30er Jahre

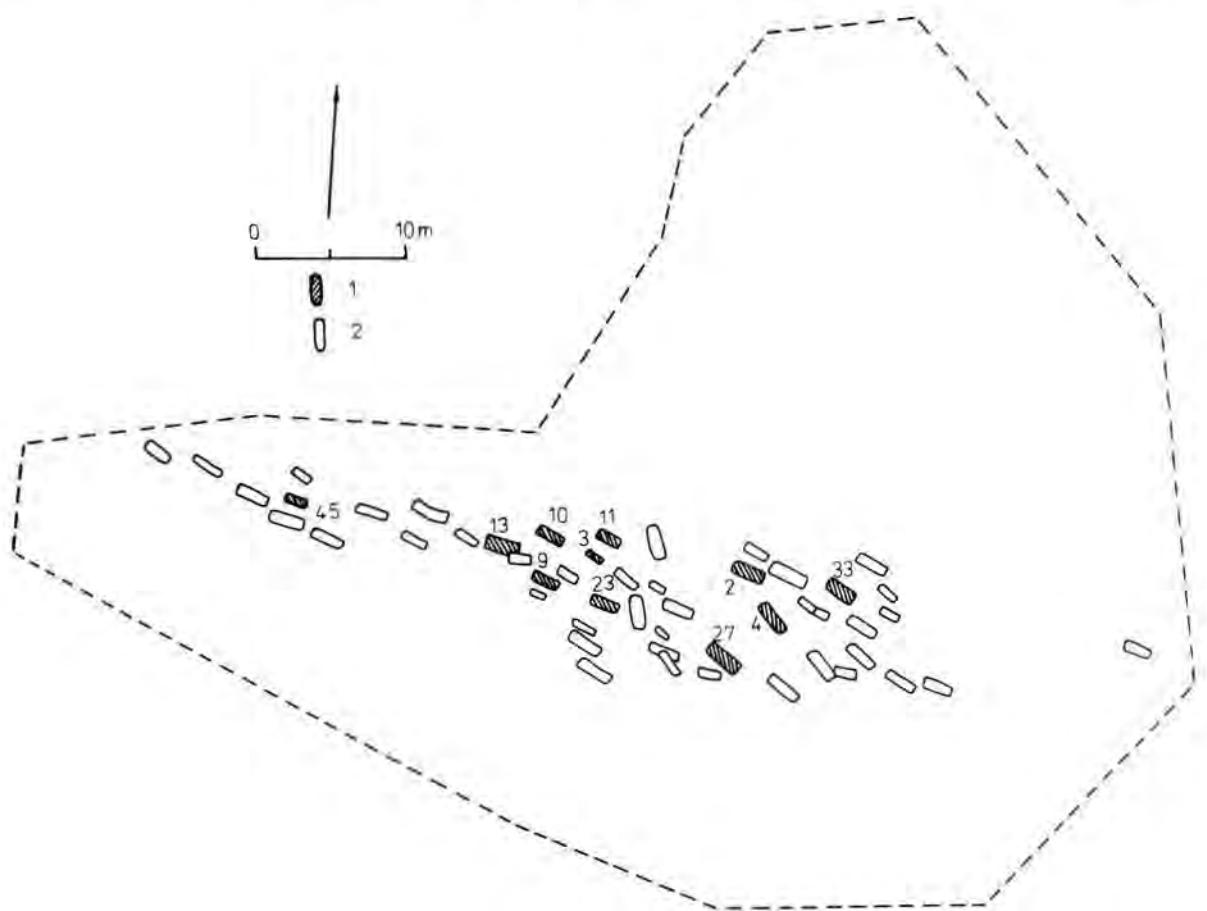

Abb. 15. Nové Zámky. Gräberfeldplan mit Analysenergebnissen der Innenstruktur. Belegungshorizonte: 1 – B; 2 – C-D.

des 10. bis zu den 20er Jahren des 12. Jh. mehrere Horizonte herausgegliedert werden. Durch detaillierte Analysen ist es in diesem scheinbar kulturell einheitlichen Fundmilieu gelungen, eine kleine Gruppe von Gräbern zu spezifizieren. Sie stammen aus dem ältesten Belegungsabschnitt, der teilweise den Horizont B ausfüllt, welcher mit dem Rande in den Horizont C reicht. In wesentlichem Maße sind es inventarlose Gräber. Bloß Grab 9 ergab ein Gefäß, Grab 10 ein Messer und eine Fleischbeigabe und Grab 33 einen S-förmigen Schläfenring (*Rejholcová, 1974, Taf. I: 6, 15; II: 9*).

b) Elemente des Bestattungsritus belegen den Charakter der unterschiedenen Gräbergruppe. Das bestimmende Moment im dortigen Milieu war die überdurchschnittliche Tiefe (90,5 cm) und Kubatur (durchschnittlich 1,3 m³) der Grabgruben. In der Bettung der oberen Gliedmaßen überwog die Lage längs des Körpers (63,6 %) über mäßige Abweichungen (36,4 %). In sechs Fällen (9, 10, 13, 23, 33, 45) erfaßte man schräge Grabgrubenwände mit Anzeichen einer Absetzung, die eine Stütze für die Deckbretter über dem Körper des Toten bildete. Im Grab 33 war die Stabilität der Überdeckung durch ein gegenüberstehendes Pfostenpaar erhöht. Die Existenz einer chronologisch älteren Gruppe von Gräbern wird durch ihre Superpositionen bestätigt, die lediglich ausnahmsweise auf dem gegebenen Gräberfeldtyp nachgewiesen sind.

c) Die pertraktierten Gräber stellen im Rahmen des dokumentierten Gräberfeldteiles eine Gruppe dar, die sich auf der höchsten Stelle der Geländeerhebung erstreckte (Abb. 15). Aus den zugänglichen Angaben läßt sich jedoch nicht auf die Prinzipien schließen, nach denen sich die Verteilung der Gräber richtete.

V. Das Gefäß und Messer wie auch die Fleischbeigabe zusammen mit den angeführten Elementen des Bestattungsritus bilden den Bestandteil eines Registers von Merkmalen, die für die slawische Bevölkerung aus dem Horizont B typisch sind. Den angegebenen Verband sprengt auch nicht das Grab 33 mit dem S-förmigen Schläfenring. Es ist das jüngste von ihnen. Die ethnische Zugehörigkeit der Bestatter der ältesten Gräbergruppe ist wahrscheinlich, wenn auch nicht vorbehaltlos, akzeptierbar. Zu ihrer Stütze fehlen Beweise mit höherer Überzeugungskraft. Sie stehen leider nicht zur Verfügung in Anbetracht des Fehlens von etwa 80 % weiterer, präzis dokumentierter Gräber vom vorausgesetzten Gräberfeldausmaß. Jedoch ist es sicher, daß die Gräber aus dem ältesten Horizont zu Keimen späterer Gruppen wurden. In ihrem Rahmen haben die jüngeren Gräber sie größtenteils respektiert, wodurch die Kontinuität ihres gegenseitigen Anschlusses bestätigt ist.

VI. Von der Bewertung der Veränderungen in der Zusammensetzung der bestattenden Population wurden wegen der hohen Zahl (ca. 80 %) nichtdokumentierter Gräber des ursprünglichen Gräberfeldes abgese-

hen. Ein weiterer Grund dessen waren fehlende Angaben über die tatsächliche Gräberzahl aus Horizont B. Sie waren übermäßig vernichtet, ebenso die theoretisch vorausgesetzte Gräbergruppe, deren Anfänge in den beginnenden Horizont A reichten.

12. Smolenice, Bez. Trnava

I. Das Gräberfeld erstreckte sich in der Lage Záhumenice im zentralen Teil der Gemeinde (35°33'02", 247: 78 mm) auf einer Lößlehm-Terrasse über der Inundation des Smolenice-Baches.

II. In den J. 1972–1973 wurden 43 Gräber erschlossen (AI der SAW – S. Dušek). Die Fortsetzung des Gräberfeldes in der Richtung nach Südosten und Südwesten durch ältere Angaben bestätigt (Sándorfi, 1896), unerforscht.

III. Quellen: Fundbericht AI der SAW 8360/73 (S. Dušek); Dušek, 1979.

IV. a) Gegenstände des Grabinventars aus 25 Gräbern (Abb. 16; Taf. XII). Nach der Form und Kombination ihres Vorkommens konnten auf der untersuchten Fläche im Bestattungsverlauf ungefähr während des ersten Jahrzehnts bis zu den 80er Jahren des 10. Jh. die Horizonte A, B und C unterschieden werden.

b) Die Elemente des Bestattungsritus aus Grab 128 sind für den Belegungshorizont A typisch. In den übrigen Gräbern waren die Werte ausgeglichen, mit minimal unterschiedlichen Angaben. Sie bieten keine Stütze zur Aufgliederung der beigabenlosen Gräber in die Horizonte B und C. Eine Ausnahme stellen die Angaben aus acht Gräbern dar, bei denen überdurchschnittliche

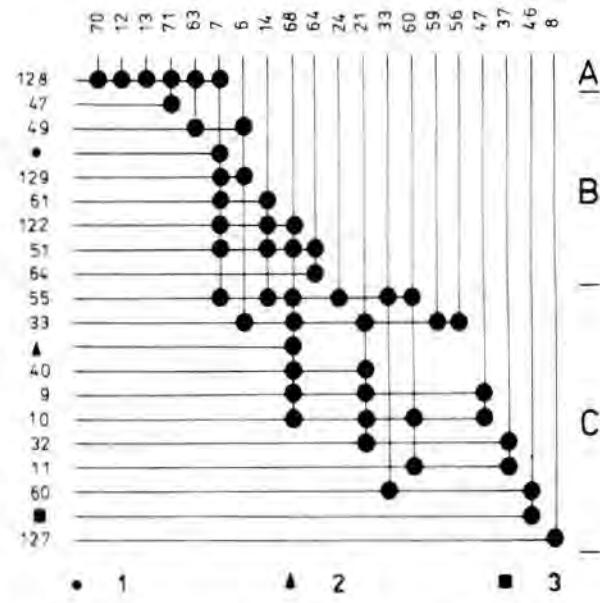

Abb. 16. Smolenice. Seriationsdiagramm der Gegenstände des Bestattungsinventars. 1 – Gräber 37, 41, 136; 2 – Gräber 67, 77, 121; 3 – Gräber 62, 134.

Tiefen, Breiten bzw. Kubaturen der Grabgruben verzeichnet wurden. Diese Gräber stammten jedoch sowohl aus dem Horizont B (Gräber 41, 47, 56?, 61) als auch C (Gräber 35, 55, 62, 127). In der Bettung der oberen Gliedmaßen dominierte die Lage längs des Körpers (74,3 %), übermäßige (17,9 %) und ausgeprägte Abweichungen (7,8 %).

c) Die Gräber konzentrierten sich zu Gruppen (Abb. 17). Nach der nichtgroßen Zahl chronologisch empfindlicher Gegenstände des Grabinventars ist eine diffuse Verteilungsart anzunehmen.

V. In den ältesten Belegungshorizont A fügt sich bloß Grab 128 mit ausgeprägten, im autochthonen slawischen Milieu typischen Parametern. Es ist wahrscheinlich, daß die übrigen Gräber aus dem erwähnten Abschnitt in nächster Nachbarschaft auf der uner-

forschten Fläche untergebracht sind. Im Belegungshorizont B kamen zu den Gegenständen des Grabinventars neue Formen außerkarpatischer Provenienz hinzu, im Horizont C wieder Gegenstände des Bijelo Brdo-Stils. Belege über das Vorhandensein des slawischen Ethnikums sind auf dem Gräberfeld außer sporadischen Merkmalen völlig verschwunden. Zu verharrenden Elementen gehören insbesondere höhere metrische Grabgrubenwerte, die genetisch mit dem Belegungshorizont A verknüpft sind. In der Kollektion des Grabinventars befinden sich aus diesen Gräbern außer den traditionellen Typen (Fleischbeigabe, Messer, Zündstein, Spinnwirtel, Gefäß, schlichter Ohrring) auch schon Bijelo Brdo-Denkänger. Ausgeprägte Artefakte des magyarischen Verbandes, die auf dem Gräberfeld direkt dessen Träger belegen würden, fehlen jedoch.

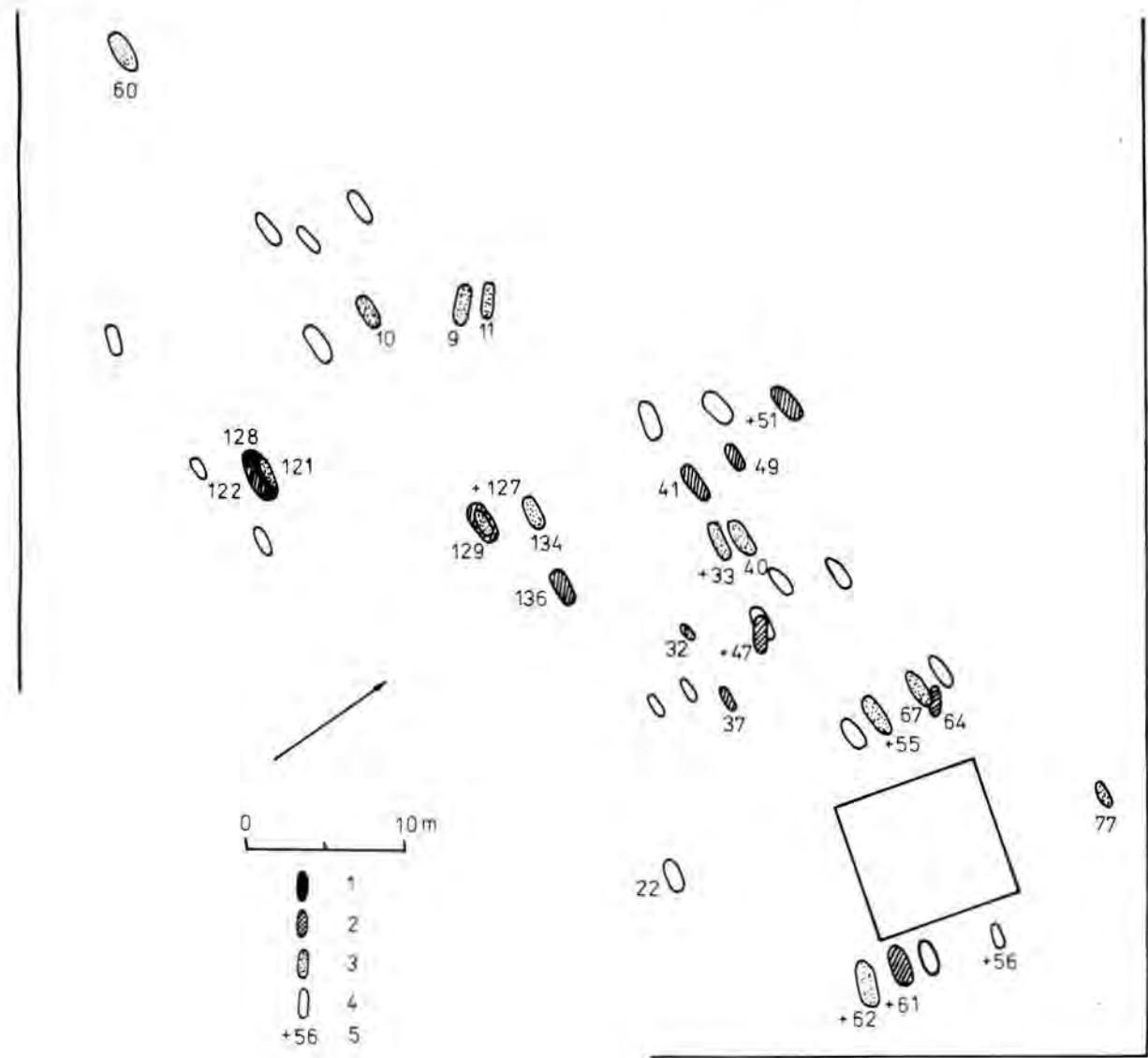

Abb. 17. Smolenice. Gräberfeldplan mit Analysenergebnissen der Innenstruktur. Belegungshorizonte: 1 - A; 2 - B; 3 - C; 4 - chronologisch nicht eingereichte Gräber; 5 - höhere Elemente des Bestattungsritus.

Die Analysenergebnisse des anthropologischen Materials bieten Indizien zur Bestätigung der Slawinität der dortigen Population (Jakab, 1986, S. 143). Unklarheiten rund um den Anschluß der Belegungshorizonte A und B wurden durch die ungewöhnliche Form der Superposition dreier Gräber beseitigt. Sie war zum Beweisen der kontinuierlichen Entwicklung notwendig. Erklärbar ist ihre Entstehung durch die Absicht, in den oberen Teil der geräumigen Grabgrube 128 (Horizont A) eine Grube für die Bestattungen des Grabes 121 (Horizont B) und 122 (Horizont C) auszuschachten. Den Grund bildeten sicherlich engere gegenseitige verwandtschaftliche Beziehungen der Toten.

VI. Abgesehen wurde von der Bewertung der Veränderungen in der Zusammensetzung der bestattenden Population wegen der Vielzahl der Gräber ohne eine mögliche chronologische Einstufung. Ein weiterer Grund war die Befürchtung vor einer Verzerrung der Ergebnisse wegen der vorausgesetzten Vernichtung bzw. Nichterschließung einer Menge von Gräbern vom ursprünglichen Gräberfeldausmaß.

13. Šal'a, Bez. Galanta

I. Das Gräberfeld befand sich in der Flur Vinohrady nördlich des Intravillans (45–12–24, 283: 341 mm) auf dem Gipfel der Sanddüne in Bachnähe.

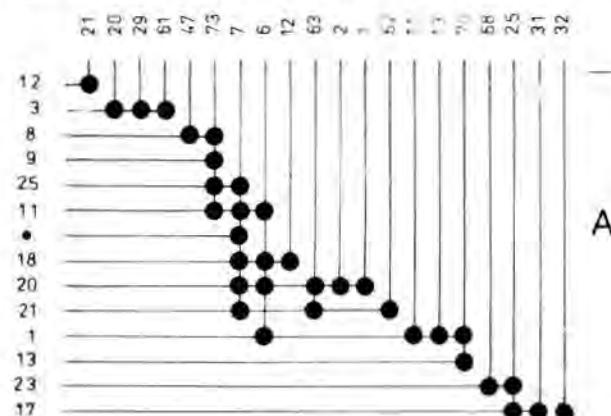

Abb. 18. Šal'a. Seriationsdiagramm von Gegenständen des Bestattungsritus. 1 – Gräber 15, 16.

II. Von den im J. 1957 festgestellten 26 Gräbern sind 20 Gräber dokumentiert (AI der SAW – A. Točík). Vor der Grabung etwa 15 Gräber durch Sandabgrabung vernichtet.

III. Quellen: Fundbericht AI der SAW 5505/71 (A. Točík); Točík, 1978.

IV. a) Gegenstände des Grabinventars in 15 Gräbern (Abb. 18; Taf. XIII). Nach ihrer Form und Kombination des Vorkommens können auf der Grabungsfläche vom Belegungsverlauf im Zeitabschnitt von etwa den 90er Jahren des 9. bis zu den 30er Jahren des 10. Jh. die Horizonte A und B herausgegliedert werden.

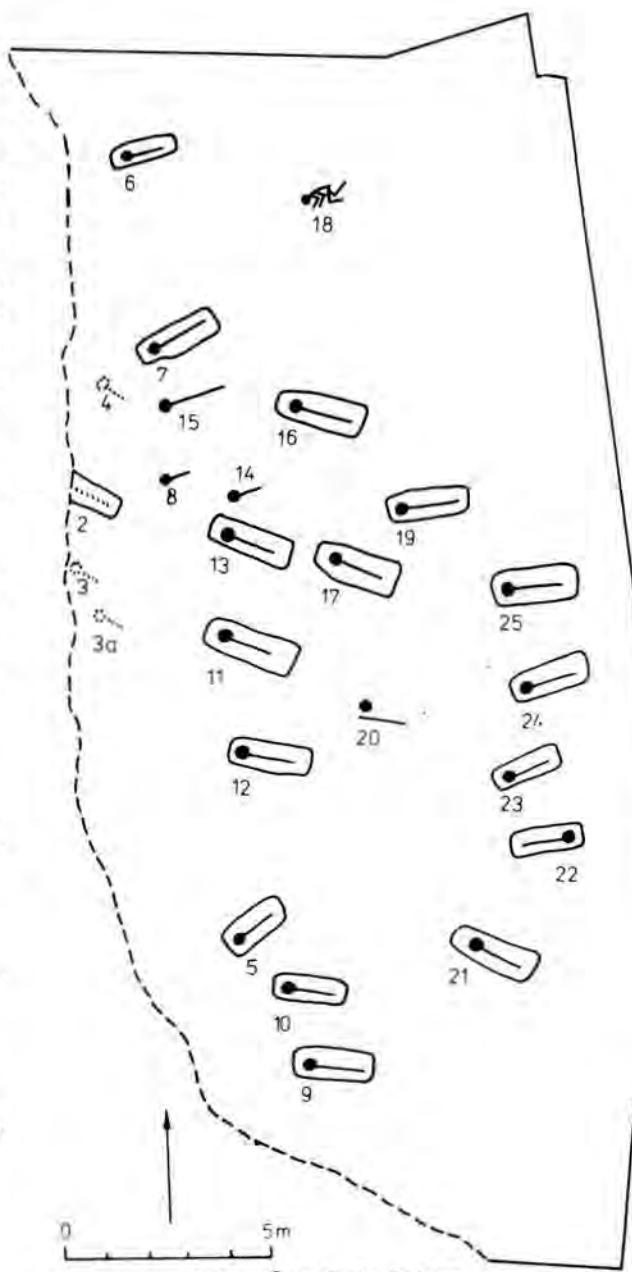

Abb. 19. Šal'a. Gräberfeldplan.

b) Die Elemente des Bestattungsritus sind für den Belegungshorizont A typisch. Bei den Grabgrubenangaben dominierte Gleichartigkeit. In der Bettung der oberen Gliedmaßen überwog die Lage längs des Körpers (60 %) über mäßige Abweichungen (40 %). Eine schwach veränderte Orientierung vom Azimut 270°–293° auf 227°–260° wurde in 11 Gräbern vermerkt. Doch genügt sie nicht einmal samt den übrigen Komponenten zur Unterscheidung von Belegungsphasen.

c) Die Geländesituation deutet an, daß die erforschte Fläche den östlichen Abschluß des Gräberfeldes mit dem ursprünglichen maximalen Ausmaß von etwa 50 Gräbern darstellt (Abb. 19). Die Gräber waren zu 1–2 Gruppen konzentriert. Das Fehlen notwendiger chronologisch empfindlicher Angaben verwehrte es, die Verteilungsart der Gräber zu erfassen.

V. Die Elemente des Bestattungsritus wie auch das Grabinventar sind für den Belegungshorizont A der slawischen Bevölkerung charakteristisch. Eine Ausnahme bildete die Gürtelbeschlaggarnitur magyarischer Provenienz aus dem zum Horizont B gereihten Grab 21 (Taf. XIII: 9, 11). Chronologisch korrespondiert mit der Garnitur rahmenhaft ein längsgerillter bandförmiger Fingerring mit zwei Nieten aus Grab 8. Nach der Gleichartigkeit der Elemente des Bestattungsritus mit der allgemeinen Zusammensetzung des Grabinventars ist die Möglichkeit von Veränderungen in der ethnischen Bevölkerungszusammensetzung zweifelhaft. Die verzeichnete Situation ist eher eine Spiegelung der kontinuierlichen Entwicklung bis zur Schlußphase der Belegung.

VI. Abgesehen wurde von der Bewertung der Veränderungen in der Zusammensetzung der bestehenden Population aus Gründen fehlender, unbedingt dazu notwendiger Unterlagen.

14. Šurany, Teil Úťany nad Žitavou, Bez. Nové Zámky

I. Das Gräberfeld erstreckte sich in der Lage Agač nordöstlich des Intravillans (M-34-133-D-a, 161: 212 mm) auf dem Gipfel der gestreckten Sanddüne, welche die Inundation der Žitava um etwa 2 m überragt.

II. Im J. 1962 33 Gräber untersucht, aus sieben gestörten Gräbern wurden Material und unkomplette Angaben gewonnen (AI der SAW – Z. Liptáková). Eine ungewisse Gräberzahl durch Sandabgrabung vernichtet, ein Teil des Gräberfeldes unerforscht.

III. Quellen: Fundbericht AI der SAW 895/62 (Z. Liptáková); Liptáková, 1963.

IV. a) Gegenstände des Grabinventars aus 29 Gräbern (Abb. 20; Taf. XIV). Nach ihrer Form und der Kombination ihres Vorkommens ließen sich auf der Grabungsfläche im Belegungsverlauf etwa während der 20er Jahre des 10. bis zu den 20er Jahren des 11. Jh. die Horizonte B, C und D unterscheiden.

b) Bei den Elementen des Bestattungsritus erwies sich eine gewisse Abhängigkeit der metrischen Grabgrubenwerte von chronologischen Relationen (Abb. 31, 32). Die geringen Abweichungen vom Durchschnittswert des Azimuts der Gräberorientierung in den Grenzwerten von 290°–305° weisen keine Bindung zu den bekannten Elementen auf. In der Bettung der Arme bestanden keine ausgeprägten Abweichungen. Das Verhältnis zwischen der Lage längs des Körpers und mäßigen Abweichungen änderte sich allmählich (Abb. 34).

c) Die Gräber konzentrierten sich zu zwei bzw. drei (?) Gruppen (Abb. 21). Nach chronologisch aussagerndem Grabinventar kam es zur Ausfüllung ihrer Fläche nach und nach auf diffuse Weise.

Belegungshorizont B: Es lagen hier 13 Gräber in zwei Gruppen vor. Das Grab 14 ist offenbar als einziges

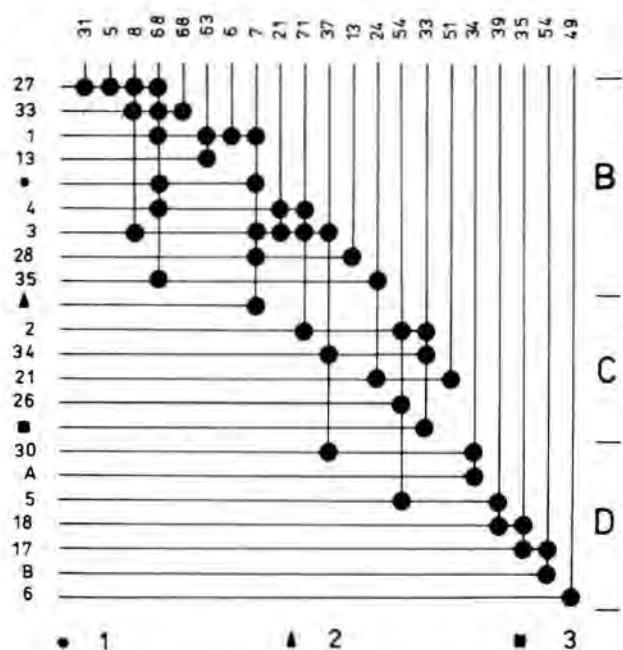

Abb. 20. Šurany, Teil Úťany nad Žitavou. Seriationsdiagramm von Gegenständen des Bestattungs inventars. 1 – Gräber 9, 11, 12, 14, 15; 2 – Gräber 25, 36, 37; 3 – Gräber 7, 20.

der Bestandteil einer dritten Gruppe. Die Grabausbeute bestand aus typischen Funden (Taf. XIV: 1, 7, 8, 14–23). Ein Teil von ihnen, wie Gefäß, Axt, Sichel, Ohrring mit einem Knoten, ein traubensförmiger Ohring wie auch ein Gefäß und Perlen aus gestörten Gräbern, weist eine ausgeprägte genetische Bindung zu Funden aus dem Horizont A auf. Die übrigen Gegenstände sind ethnisch weniger aussagend, ebenso wie der Großteil der Gegenstände aus dem Belegungshorizont B. Die metrischen Angaben der Grabgruben mit hohem Durchschnittswert (116 cm, 1,9 m³) wie auch das Inventar gliedern sich ebenfalls in zwei qualitativ unterschiedliche Gruppen. In der Bettung der oberen Gliedmaßen ist das Verhältnis der Lage längs des Körpers zu zwei Formen mäßiger Abweichungen im großen und ganzen ausgeglichen (55,5 %, 44,5 %).

Belegungshorizont C: Neun Gräber mit Inventar und sieben beigabenlose Gräber. Sie bildeten zwei Gruppen. Sie schlossen sich an die Gräber aus dem vorangehenden Horizont an oder bildeten sie neue Reihen. Außer kennzeichnendem Grabinventar (Taf. XIV: 2, 3, 9, 10, 12, 13) ist die Senkung der durchschnittlichen metrischen Grabgrubenwerte charakteristisch (65 cm, 0,69 m³). Im Falle der oberen Gliedmaßen nahm die Vertretung der Lage längs des Körpers im Vergleich zu drei Typen mäßiger Abweichungen zu (61,5 %, 38,5 %).

Belegungshorizont D: Es handelte sich um sieben Gräber mit Inventar und zwei ohne Beigaben. Sie bildeten zwei Gruppen. Sie schlossen sich an die Gräber

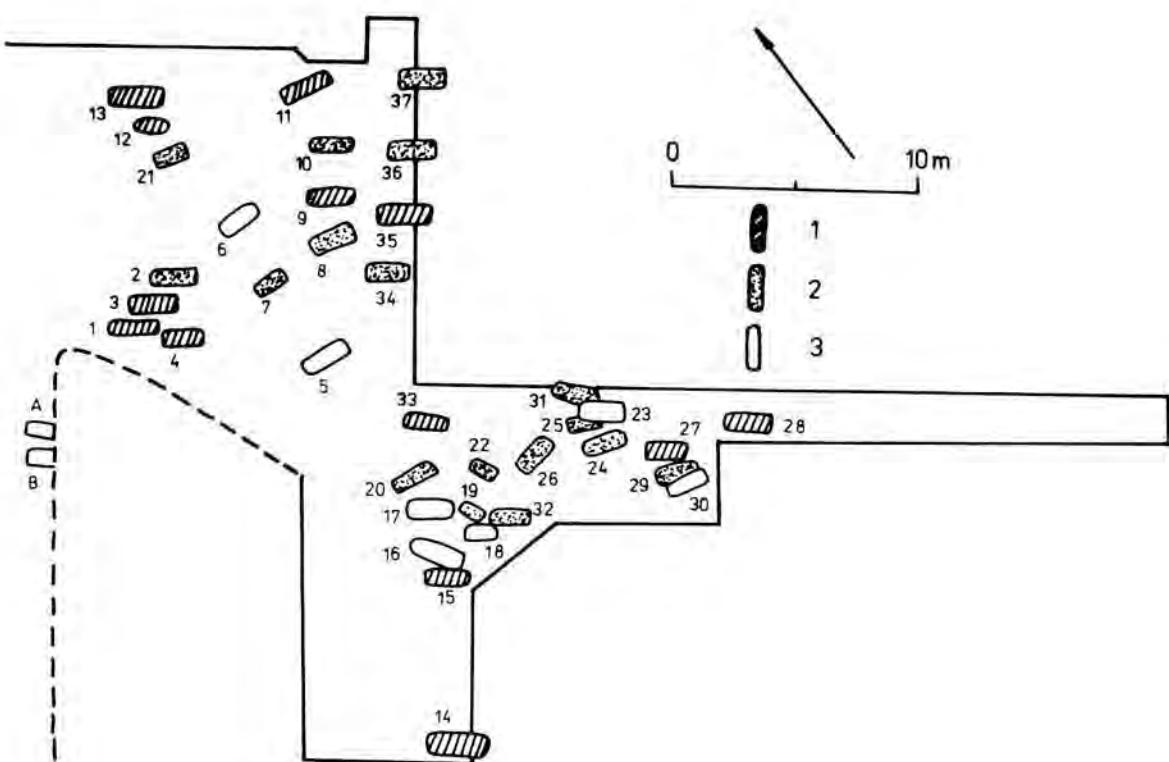

Abb. 21. Šurany, Teil Úľany nad Žitavou. Gräberfeldplan mit Analysenergebnissen der Innenstruktur. Belegungshorizonte: 1 - B; 2 - C; 3 - D.

aus dem vorangehenden Horizont an, bzw. überdeckten sie sie. Außer kennzeichnenden Formen der Denkmäler (Taf. XIV: 27–29, 36, 37) senkten sich geringfügig die metrischen Durchschnittswerte der Grabgruben (51 cm, 0,66 m³). Im Falle der oberen Gliedmaßen vergrößerte sich der Unterschied zwischen den Lagen längs des Körpers und zwei mäßigen Abweichungen davon (66,6 %, 33,4 %).

V. Im ältesten Belegungshorizont der Fundstelle sind im Material zwei Gruppen von Merkmalen erkennbar. Die erste Gruppe weist einen ausgeprägten genetischen Anschluß an die für den Horizont A üblichen Qualitäten auf. Außer den angeführten Gegenständen des Grabinventars und den Elementen des Bestattungsritus gehört zu ihnen die Sitte der Abstellung zweier Gefäße und von Fleischbeigaben in das Grab. Die Parameter der zweiten Gruppe sind für den Belegungshorizont B mit weniger ausgeprägten ethnokulturellen Zügen der Äußerungen charakteristisch. Beide Gruppen sind jedoch das Ergebnis der Aktivität einer ethnisch einheitlichen slawischen Kommunität. Im Horizont C kam es außer dem Auftauchen einer schmalen Skala neuer Bijelo Brdo-Gegenstände zu einer kontinuierlichen Wandlung der Elemente des Bestattungsritus. Der Zusammenhang der Horizonte B und C ist durch die räumliche Verteilung der Gräber bestätigt. Indizien über die Veränderung der ethnischen Bevölkerungszusammensetzung stehen

nicht zur Verfügung. Im Belegungshorizont D erfolgte in diesem Sinne kein Wandel. Die verfolgten Anzeiger änderten sich allmählich zu Werten, die für den zugehörigen Horizont typisch sind. Gräbersuperpositionen waren kein Ergebnis einer Diskontinuität in der Entwicklung.

VI. Durch die zahlreiche Vertretung der im Verlauf der erarbeiteten Horizonte auf der erforschten Fläche bestatteten Individuen 13–16–9 (34,2 % – 42,1 % – 23,7 %) bildete sich ein im großen und ganzen reales Bild einer Kurve, obwohl die Schlußphase nicht entsprechend erfaßt wurde (Abb. 36). Die Hauptursache ist die erhebliche Anzahl vernichteter und unerforschter Gräber.

15. Trnovec nad Váhom, Teil Horný Jatov, Bez. Galanta

I. Das Gräberfeld befand sich in der Lage Remízka südöstlich der Gemeinde (M-34-144-D-b, 78: 90 mm) auf einer Sanddüne, die sich aus durchnäßtem Milieu erhebt.

II. In den J. 1951–1954 528 Gräber erschlossen (AI der SAW – A. Točík). Eine nicht festgestellte Gräberzahl längs der Ränder der Grabungsfläche unerforscht.

III. Quellen: Fundbericht AI der SAW 612/55 (A. Točík); Točík, 1971.

IV. a) Gegenstände des Bestattungsinventars aus 288 Gräbern (Abb. 22–25; Taf. XV–XVIII). Nach

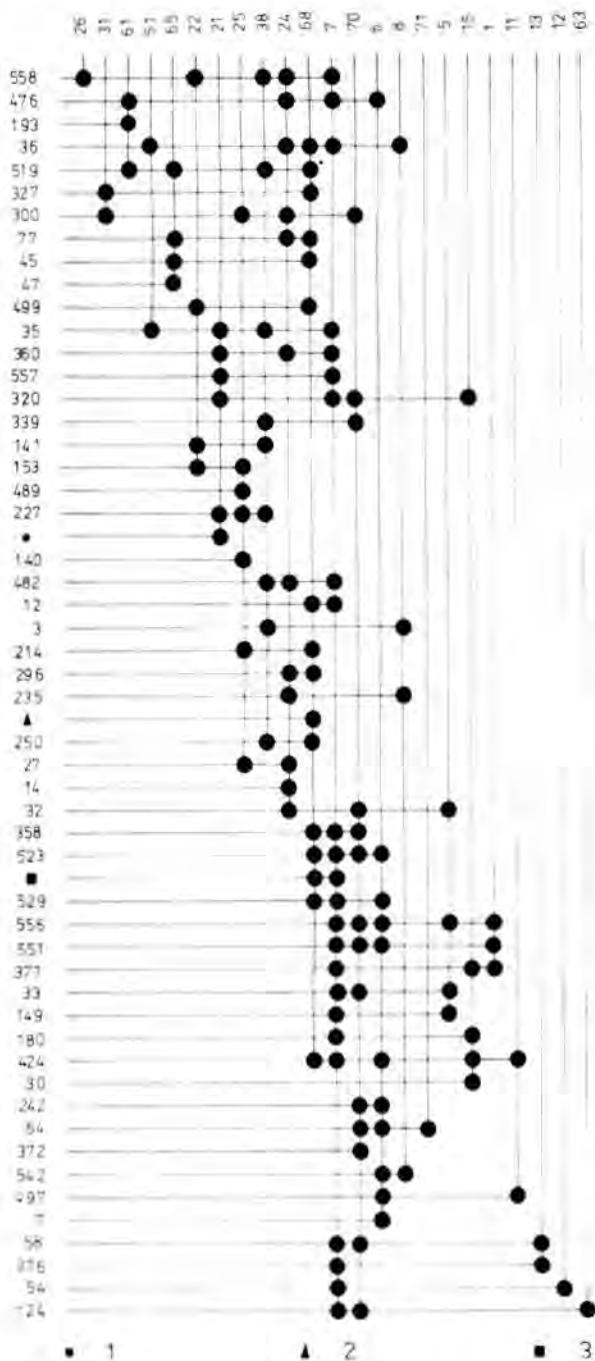

Abb. 22. Trnovec nad Váhom. Seriationsdiagramm von Gegenständen des Bestattungsinventars (Belegungshorizont A). 1 – Gräber 56, 81, 179, 328; 2 – Gräber 9, 17, 171, 190, 223, 224, 229, 230, 239, 295, 338, 348, 363, 511, 531; 3 – Gräber 45, 454.

ihrer Form und Kombination des Vorkommens ließen sich auf der untersuchten Fläche im Belegungsverlauf etwa während der 90er Jahre des 9. bis zu den 20er Jahren des 11. Jh. die Horizonte A, B, C und D unterscheiden.

b) In den Elementen des Bestattungsritus erwies sich eine Bindung der metrischen Grabgrubenangaben

und die Unterbringung der Arme an die chronologischen Relationen (Abb. 31, 32, 34, 35). Dank dessen wurden sie zum Hilfskriterium bei der Einreichung der Gräber in die erarbeiteten Horizonte.

c) Die Gräber waren gruppenweise angelegt (Abb. 26, 27). Nach den chronologisch empfindlicheren Gegenständen des Grabinventars kam es zur Ausfüllung ihrer Fläche auf diffuse Weise. Im südwestlichen Teil der Nekropole sonderten sich die Gruppen deutlicher durch einen freien Raum voneinander. Durch den Einfluß der verringerten Belegungsintensität verschmolzen sie nicht miteinander, was hingegen im Nordostteil infolge der langfristigeren und intensiveren Bestattung der Fall war.

Belegungshorizont A: Es lagen hier 107 Gräber von slawischer Bevölkerung vor, die in allen Gräbergruppen verteilt waren. Kennzeichnend sind Gegenstände des Bestattungsinventars (Taf. XV; XVIII: 1–15) und metrische Angaben der Grabgruben mit hohem Durchschnittswert (118,1 cm, 2,2 m³). In der Bettung der oberen Gliedmaßen hatten neben zwei Varianten mäßiger Abweichungen (13,3 %) Lagen längs des Körpers eine dominante Vertretung.

Belegungshorizont B: Er bestand aus 169 Gräbern, die in allen Gräbergruppen verteilt waren. Im Bestattungsinventar erschien ein Verband von magyarischer Provenienz (Gräber 44, 50, 71, 72, 129, 183, 382). Die Verwendung von Gegenständen aus dem Horizont A setzte unter allmählichem Schwund ihrer ethnischen Charakteristik fort (Taf. XVI; XVIII: 6–15). Höhere metrische Werte der genetisch mit dem Horizont A verknüpften Grabgruben kamen auch weiterhin vor, obwohl sich ihre Durchschnittsangaben auf 87,9 cm und 1,37 m³ senkten. In der Bettung der oberen Gliedmaßen dominierten acht Varianten ausgeprägter Abweichungen (17,5 %) über drei Varianten mäßiger Formen (14,7 %). Das Übergewicht der Lagen längs des Körpers verringerte sich (67,8 %).

Belegungshorizont C: Seine 167 Gräber verteilten sich auf die Gruppen I, IV–VII. Im Inventar dominierten Bijelo Brdo-Gegenstände ohne die Möglichkeit, realere Angaben über die Ethnizität der Bestatteten zu bieten (Taf. XVII: 1–27; XVIII: 16–18). Diese Aussagefähigkeit büßten außer Ausnahmsfällen auch die metrischen Angaben der Grabgruben ein. Ihr Durchschnittswert senkte sich auf 78,5 cm und 1,03 m³. In der Bettung der oberen Gliedmaßen verringerte sich die Lage längs des Körpers auf 64,6 %. Deutlicher ist die abnehmende Vertretung der acht ausgeprägten Varianten von Abweichungen (13,6 %) im Vergleich zur Zunahme dreier Varianten mäßiger Abweichungen (21,8 %).

Belegungshorizont D: Es waren 36 Gräber aus den Gruppen IV, VI und VII. In der Zusammensetzung des Bestattungsinventars reduzierte sich stark die Skala der Gegenstände wie auch die Häufigkeit ihres Vor-

kommens. Die Aussagefähigkeit der materiellen Quellen in Fragen der Ethnizität verlor sich infolge ihrer Nivellierung. Die metrischen Angaben der Grabgruben senkten sich auf den Durchschnittswert von

maßen (4 %) nahm die Vertretung mäßiger Varianten (23 %) und der Lagen längs des Körpers zu (73 %).

V. Den primären Verband bildeten auf dem Gräberfeld Gräber des slawischen Ethnikums. Im

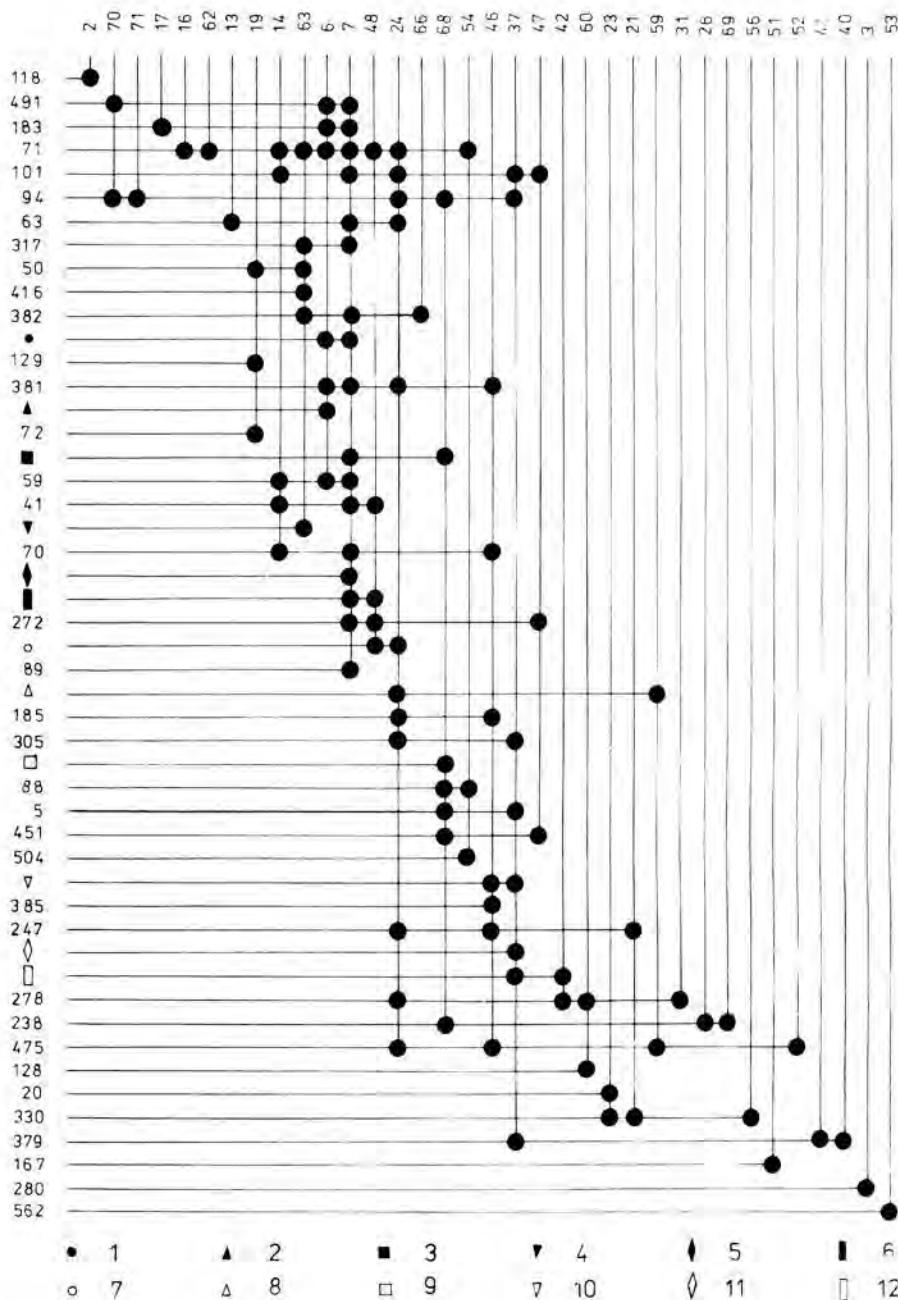

Abb. 23. Trnovec nad Váhom. Seriationsdiagramm von Gegenständen des Bestattungsinventars (Belegungshorizont B). 1 – Gräber 57, 138, 194, 321; 2 – Gräber 323, 355, 394; 3 – Gräber 67, 80, 375, 449; 4 – Gräber 53, 315, 527; 5 – Gräber 28, 31, 51, 92, 93, 113, 208, 215, 268, 287, 368, 410, 417, 461, 468, 473, 494, 510, 539, 547; 6 – Gräber 49, 309; 7 – Gräber 37, 308; 8 – Gräber 187, 245, 391, 514, 533; 9 – Gräber 1, 6, 25, 60, 66, 110, 120, 163, 168, 173, 206, 222, 249, 267, 429, 444, 493, 548; 10 – Gräber 48, 383; 11 – Gräber 44, 437; 12 – Gräber 22, 55.

70,7 cm und 0,98 m³. Gegenüber der herabgesetzten Frequenz des Vorkommens ausgeprägter Varianten von Abweichungen in der Bettung der oberen Glied-

Belegungshorizont B wurde die bisherige ethnische Homogenität durch den magyarischen Bevölkerungszustrom gestört. Ihre Gräber mit typi-

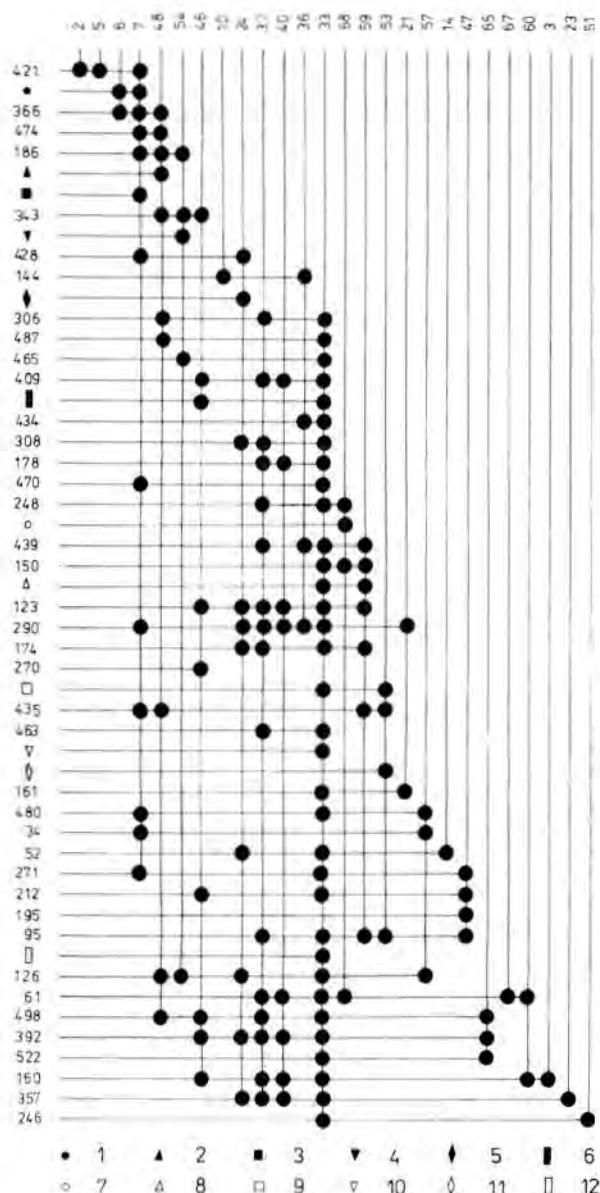

Abb. 24. Trnovec nad Váhom. Seriationsdiagramm von Gegenständen des Bestattungsinventars (Belegungshorizont C). 1 - Gräber 105, 106, 447, 448; 2 - Gräber 387, 540; 3 - Gräber 97, 152, 159, 241, 243, 281, 414; 4 - Gräber 450, 541; 5 - Gräber 91, 431; 6 - Gräber 329, 369, 397, 492; 7 - Gräber 200, 459; 8 - Gräber 145, 155, 326; 9 - Gräber 432, 453; 10 - Gräber 84, 265, 279, 311, 313, 433, 441, 466, 544; 11 - Gräber 402, 411, 426, 427; 12 - Gräber 442, 456.

schem Inventar befanden sich insbesondere in den Gruppen I und IV. Eine sporadischere Vertretung mit weniger typischem Inventar lässt sich in den Gruppen VI und VII voraussetzen. Im Rahmen der Gruppen konzentrierten sich solche Gräber zu Reihen zusammen mit Gräbern der Nachkommen des autochthonen Ethnikums. Die Gräber beider ethnischen Verbände bildeten konzentriertere, auf dem gesamten Areal der

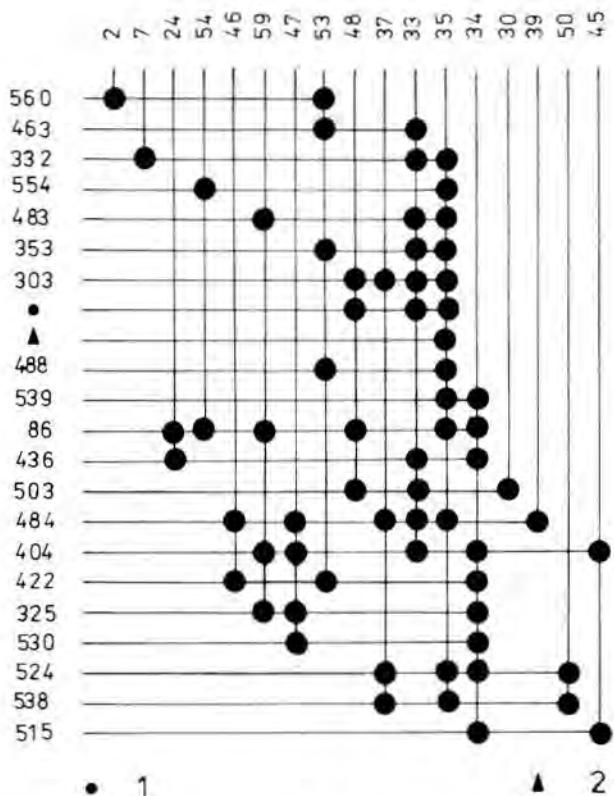

Abb. 25. Trnovec nad Váhom. Seriationsdiagramm von Gegenständen des Bestattungsinventars (Belegungshorizont D). 1 - Gräber 359, 512; 2 - Gräber 345, 553.

Gruppen verteilte Reihen. In den Gruppen II, III und V endete in diesem Horizont die Bestattung. In der Gruppe I setzte im Horizont C die Bestattung in verminderter Intensität fort. In den Gruppen IV, VI und VII erhielt sie sich ungefähr auf dem gleichen Niveau. Die Geschlossenheit der Gräberreihen war ausgeprägter. Die Möglichkeiten der ethnischen Spezifizierung der Toten beschränkte sich auf hypothetische Konstruktionen. Im Horizont D reduzierte sich die Bestattung ausgeprägt in den Gruppen IV und VII. Im Vergleich dazu war sie in der Gruppe VI relativ intensiv, wenn auch mit abnehmender Tendenz. Die diffuse Verteilungsart der Gräber innerhalb der Gruppen, die Frequenz des Vorkommens von ethnisch aussagenden materiellen Belegen und die Berücksichtigung der Gräberzahl aus den einzelnen Horizonten deuten an, daß der autochthone Bevölkerungsverband dem magyarischen Verband gegenüber in mäßigem Übergewicht gewesen sein konnte. Er wies jedoch in den einzelnen Gruppen keine vergleichbare Intensität im gesamten Belegungsprozeß auf.

VI. Mit Hilfe der bestatteten Individuenanzahl im Verlauf der auf der erforschten Fläche herausgearbeiteten Horizonte - 107 - 169 - 167 - 36 (22,3 % - 35,3 % - 34,8 % - 7,6 %) skizziert sich im allgemeinen ein reales Bild (Abb. 37). Akzeptierbar sind die Ergebnisse dank der großen Zahl der benutzten Kollektion. Kein

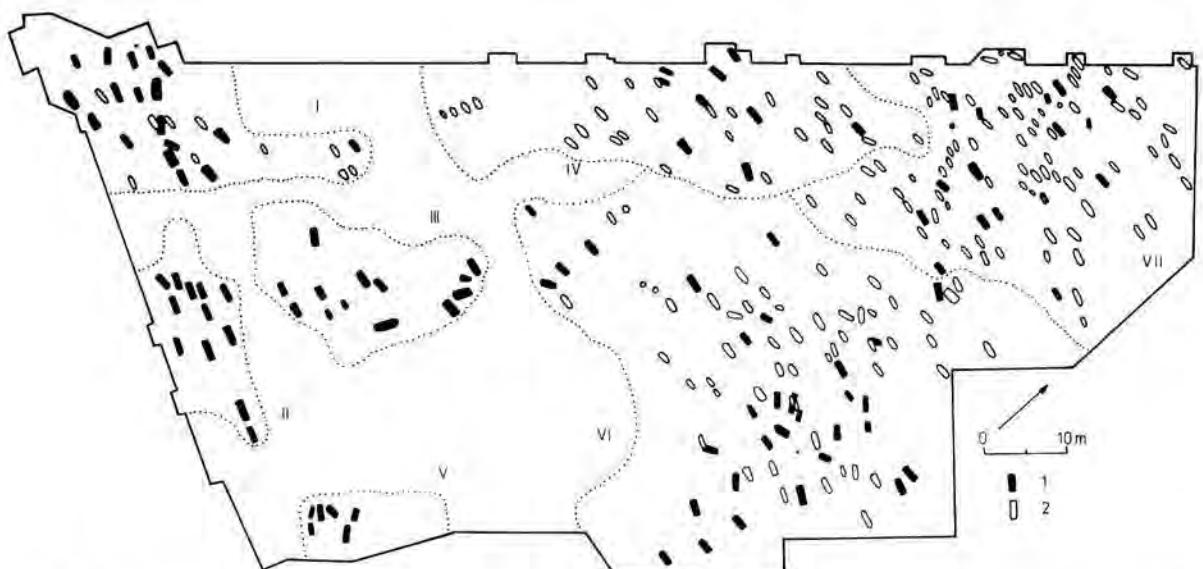

Abb. 26. Trnovec nad Váhom. Gräberfeldplan mit Analysenergebnissen der Innenstruktur. Belegungshorizont: 1 – A; 2 – C.

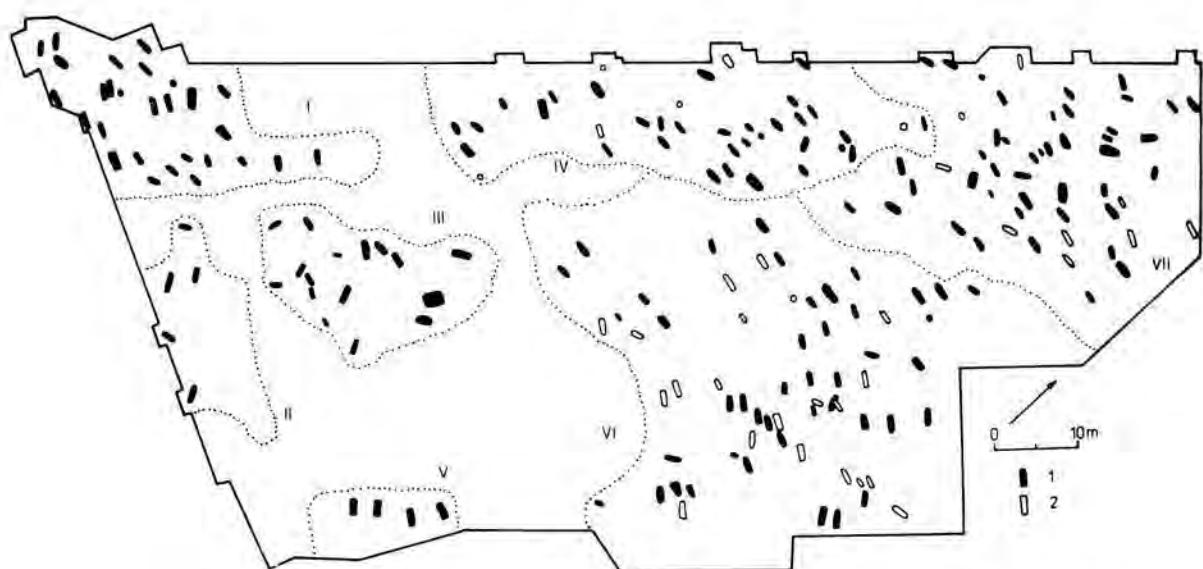

Abb. 27. Trnovec nad Váhom. Gräberfeldplan mit Analysenergebnissen der Innenstruktur. Belegungshorizont: 1 – B; 2 – D.

Hindernis bedeutet auch die Tatsache, daß eine ungeheure Gräberzahl aus den Randteilen der Grabungsfläche unerforscht blieb und 49 Gräber von der Gesamtzahl 528 nicht chronologisch einstufig waren.

II. ERKENNTNISSE AUS DEN ANALYSEN DER MATERIALKOLLEKTION

Die ersten Analysen der Gräberfelder des Arbeitsverbandes lieferten eine Serie schwerwiegender Erkenntnisse verschiedenartigen Inhalts. Im Interesse der Erleichterung der Manipulation mit ihnen war es im weiteren Arbeitsgang notwendig, sie in Kategorien

nach der Art und dem Milieu des Vorkommens einzuteilen. Herausgegliedert wurde auf diese Weise das Milieu der Gräberfelder, die Kollektion der Gegenstände des Grabinventars, der Elemente des Bestattungsritus und die durch die Analysenergebnisse des anthropologischen Materials repräsentierte Gruppe.

1. Milieu der Gräberfelder

Die Zusammenfassung der grundlegenden Charakteristiken aus dem Fundmilieu der Gräberfelder zeichnet sich nach außen hin durch eine Menge ungleichartiger Tatsachen aus. An der Entstehung der Verschie-

denartigkeit haben auch störende Bau- und Erdarbeiten einen Anteil. Ihre langfristigeren Einwirkungen sind oftmals die Ursachen einer unerwünschten Lückenhaftigkeit unserer Erkenntnisse über die Hauptgrundsätze, welche den Gräberfeldern die endgültige Form gaben.

Der erste der nachgewiesenen Grundsätze ist die Unterbringung der Gräberfelder im Gelände. Nicht zufällig finden wir sie wiederholt in dem gleichen, für sie typischen Milieu. Solche Plätze pflegen Gipfel und Südhänge von Anhöhen und Geländewellen zu sein, die in ausreichendem Maße der Sonne zugekehrt sind. Wichtig war auch die Nähe eines fließenden oder stehenden Gewässers. Sein Vorhandensein zusammen mit der erwähnten, der Sonne zugekehrten Lage, die zugleich das Feuer personifiziert, hängen eng miteinander zusammen. Beide Schutz- und Läuterungsmittel waren besonders auf Gräberfeldern mit vorausgesetzter Einwirkung unreiner Kräfte wichtig (*Bednárik, 1939, S. 85; Horváthová, 1975, S. 1024*).

Den zweiten Grundsatz repräsentieren Prinzipien, nach denen sich die Verteilung der Gräber im Rahmen des Gräberfeldes und seiner Teile richtete. Innerhalb des Gräberfeldes kann eine diffuse Verteilungsart der Gräber vermerkt werden. Bedingung für ihre Entstehung war die Auswahlmöglichkeit eines ausreichend großen Raumes für die Bestattungen. Zur Ausfüllung der Fläche innerhalb der zu Gruppen konzentrierten Gräber kam es nach und nach. Abgeschlossen wurde die Belegung des Gräberfeldes, bevor es zur übermäßigen Ausfüllung der Fläche kam. In 40,1 % der Fälle (Cífer-Páč, Bešeňov, Lipová-Ondrochov, Nitra, Nitra-Horné Krškany, Trnovec nad Váhom) erfaßte man eine diffuse Verteilungsart der Gräber mit mehr oder weniger deutlicher linearer Verschiebung vom ursprünglichen Zentrum. In diesem Falle wurde der im Gelände am günstigsten situierte Teil gewöhnlich am frühesten mit Gräbern ausgefüllt. Die weitere Belegung erfolgte in den Gruppen, die in den weniger günstigen Randteilen untergebracht waren. So kam es zur Verschiebung des Schwerpunktes vom Zentrum zu den Rändern in irgendeiner der möglichen Richtungen. Wichtig ist ebenfalls die Erkenntnis über die Bedingungen der Verdichtung der entstehenden Gruppen. Ihre elementaren Glieder bilden selbständige Gräber, Gräberpaare wie auch mehr oder weniger selbständige regelmäßige Reihen. Sie gehörten Individuen an, die in gegenseitiger Nähe nach der Art und Intensität der verwandschaftlichen Beziehungen bestattet wurden. Vollauf gestützt wird die Ansicht durch paläoserologische und taxonometrische Expertisen des anthropologischen Materials. Sie wurden leider bisher nur an magyarischer Population durchgeführt (*Kralovánszky, 1968, S. 57f.; Éry, 1970, S. 26; Bakay, 1975, S. 32–34, 45f.; Szabó, 1978–1979, S. 45–49, Abb. 10*). Im Rahmen der Gruppen befinden sich unterschiedlich datierte Gräber von

Individuen etwa zweier bis vier Generationen. Friedlich koxistierten sie auch in Fällen, wenn aus dem Grabinhalt Inventar einer gemischten und unterschiedlichen kulturell-ethnischen Zugehörigkeit stammt.

Die äußere Gestalt der Gräberfelder (ihre Unterbringung im Gelände, der Fortlauf der Anlegung und Verteilung der Gräber) mit der Zusammensetzung des Grabinventars sind für ländliche bäuerliche Besiedlung kennzeichnend. In diese Kategorie gehören von der hier bearbeiteten Kollektion 86,6 % der Fundstellen. Im Vergleich zu ihnen nimmt das Gräberfeld von Nitra eine Sonderstellung ein. Den Rahmen der bäuerlichen Fundstellen sprengt es zwar mit den Elementen des Bestattungsritus nicht ausgeprägter. Auf bestimmte Spezifika verweist jedoch der Wert der Gegenstände des Grabinventars, die hohe Intensität der Belegung und die Unterbringung der Fundstelle in der Nitraer Siedlungsagglomeration. Diese Merkmale lassen die Einstufung der Nekropole in die Gruppe von Gräberfeldern des städtischen Typs zu (*Dostál, 1980, S. 290*). Die in Mužla-Čenkov erschlossenen Gräber kann man keiner der angeführten Gräberfeldkategorien zuweisen. Ihre Merkmale nähern sich in vieler Hinsicht den ländlichen Gräberfeldern, obwohl die bestattende Kommunität direkt im befestigten Areal und der Vorburg des administrativ-wirtschaftlichen Zentrums lebte (*Hanuliak, 1988b, S. 522–524*).

Neben den erwähnten Hauptgrundsätzen, welche die äußere Form der Gräberfelder ergänzen, sind Gründe von Bedeutung, die ihre Entstehung bedingt haben. Viel wichtiger ist jedoch die Erkenntnis darüber, daß sich nach diesen Grundsätzen die Belegung nicht nur auf großmährischen Gräberfeldern, sondern auch auf jenen des rein magyarischen und Bijelo Brdo-Typs richtete.

2. Kollektion der Gegenstände des Grabinventars

Das Grabinventar stellen Gegenstände dar, die im gebräuchlichen Leben benutzt wurden und eine enge Beziehung zur bestatteten Person hatten. Sie gewähren Informationen von grundsätzlicher Bedeutung in der ganzen Reihe der Probleme. Die Typen und Formen der Gegenstände des Grabinventars aus dem Arbeitsverband der Nekropolen sind auf Tabelle 1 erfaßt. Außer ihrer Aussagefähigkeit über die Ethnizität der Bestatteten ist auch ihre Datierungsfähigkeit beachtenswert. Im Prozeß der Analysen bestätigte sich die Richtigkeit der Methode, welche die angeführte Fähigkeit erhöht. In der Anfangsphase des Arbeitsvorgangs wurden die Gräber aufgrund von Assoziationsbeziehungen der Gegenstände zur primären Version des Seriationsdiagramms zusammengestellt. Den grundlegenden Entwurf eines jeden der herausgegliederten Belegungshorizonte bildeten ausgeprägte Typen von Gegenständen. Später wurden zu den Gräbern Elemente des Bestat-

tungsritus hinzugereiht. Durch ihre Einwirkung wurde das Seriationsdiagramm zur endgültigen Form gestaltet. In seinem Rahmen konnten auch Gräber mit herabgesetzter chronologischer Empfindlichkeit der Gegenstände, wie auch Gräber mit nur einem einzigen Gegenstand ihren Platz finden. In diesen Fällen ist die Verlässlichkeit ihrer Einstufung niedriger und wird als „wahrscheinlich“ bezeichnet. Die Kategorisierung der Angaben der bewerteten Elemente des Bestattungsritus wurde gesondert auf jedem Gräberfeld durchgeführt.

Die erwähnten Belegungshorizonte (A, B, C, D) entstanden durch Aufgliederung des verfolgten chronologischen Abschnittes in Teile. Den Inhalt eines jeden von ihnen bestimmten die Fundkollektionen aus dem zugehörigen Abschnitt der Seriationsdiagramme und die aufgezählten Werte der Elemente des Bestattungsritus mit empfindlicher Reagenz. Ergänzt wurden sie von den Veränderungen, die sich in jenem Abschnitt abgespielt haben. Diese grundlegenden Elemente erlaubten in groben Zügen eine Interpretation der Veränderungen, die sich im ethnischen Bereich der verfolgten Population vollzogen haben. Die Umgrenzung der Horizonte mit einer Genauigkeit auf Jahrzehnte ist hypothetisch. Sie ergab sich aus objektiven Notwendigkeiten, nicht aus den Möglichkeiten des Materials, das bei weitem nicht dermaßen chronologisch empfindlich ist.

Den Anfängen des Belegungshorizontes A begegnen wir auf Gräberfeldern des großmährischen Typs. Obwohl es sich um einen breiteren Abschnitt des 9. Jh. handeln kann, wurde der Großteil der Gräberfelder der Arbeitskollektion gewöhnlich im ausgehenden 9. Jh. bis in das beginnende 10. Jh. zu benutzen begonnen. Ähnlich ist die Situation im Belegungshorizont D, der etwa in den 30er Jahren des 11. Jh. endete. Er ist ungefähr mit dem Schlußmeilenstein der älteren Phase der Bijelo Brdo-Kultur identisch, die J. Giesler erarbeitet hat (1981, Taf. 53). In diesem Zeitabschnitt brach auf dem Großteil der bearbeiteten Nekropolen die Belegung ab. Bloß in beschränktem Ausmaß setzte sie in die Anfänge des 12. Jh. fort.

Die herausgegliederten Belegungshorizonte in der Arbeitskollektion der Gräberfelder können kurz folgendermaßen charakterisiert werden:

Belegungshorizont A (ca. 9. Jh. bis zu den 20er Jahren des 10. Jh.): Gegenstände des Bestattungsinventars von großmährischem Typ, vertreten durch kennzeichnende Formen von vier grundlegenden Materialgruppen (Abb. 28; Hanuliak, 1990, S. 158–167).

Belegungshorizont B (ca. 20er bis 50er Jahre des 10. Jh.): Gegenstände des Grabinventars von nachgroßmährischem Typ, vergesellschaftet mit zahlreicher vertretenen Gegenständen außerkarpatischer Provenienz. In der Fundgruppe der täglichen Gebrauchsgegenstände und Werkzeuge, der Gegenstände kultischen Charakters und des

Gewandzubehörs kam es dabei zu geringfügigen Veränderungen der ursprünglichen Formen. Wesentlicher ist die Veränderung in der Zusammenstellung der Waffen und Bestandteile der Kriegerausrüstung. Die markantesten Veränderungen verliefen beim Zierat durch das Auftauchen einer großen Skala neuer Typen von Schmuck der Hände, Unterarme und des Brustkorbes (Abb. 28). Bei den Bewohnern kam es zu

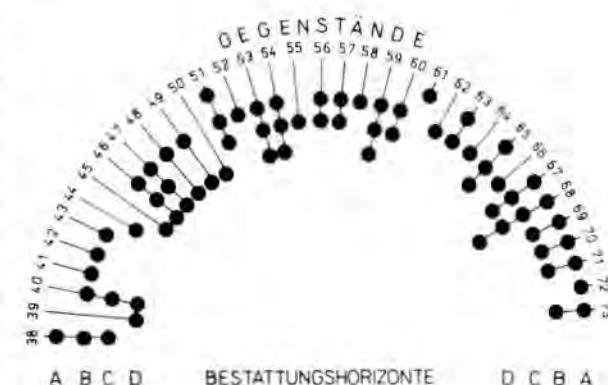
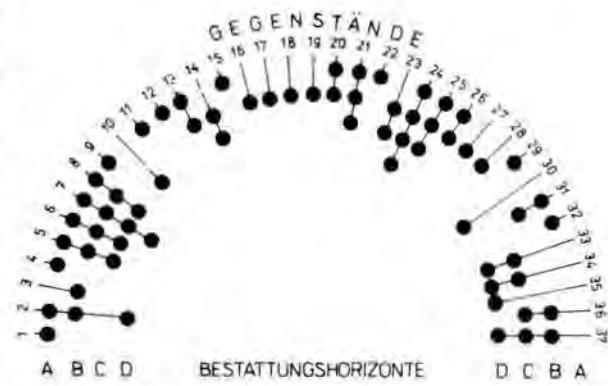

Abb. 28. Diagramm mit dem Vorkommen von Typen und Formen der Gegenstände des Bestattungsinventars während der Belegungshorizonte (Bezeichnung der Typen und Formen der Gegenstände nach Tabelle 1).

engeren Kontakten der Angehörigen des slawischen und magyarischen Ethnikums in den Bedingungen der zugehörigen Region.

Belegungshorizont C (ca. 50er bis 90er Jahre des 10. Jh.): Gegenstände des Grabinventars der älteren Stufe der Bijelo Brdo-Kultur. Bezeichnend ist die Reduktion der Hauptformen der Gegenstände, evident vor allem in der Gruppe der Waffen und Kriegerausrüstungsbestandteile, in der Gruppe von Kultgegenständen und im Gewandzubehör. Eine mäßige Abnahme verzeichnete man bei den täglichen Gebrauchsgegenständen, Werkzeugen und beim Zierat. In seiner Zusammenstellung senkte sich die

typenmäßige Vertretung des Kopfschmuckes auch trotz hinzugekommener Neuformen (Abb. 28). Die Fähigkeit der ethnischen Bestimmung der Gegenstände begann durch den Einfluß des Massenvorkommens von Gegenständen zu schwinden – bewirkt durch die Mode, die Massenproduktion und das Aufkommen neuer Derivate der ursprünglichen Formen, die schon im Milieu des Karpatenbeckens geschaffen wurden.

Belegungshorizont D (ca. 90er Jahre des 10. bis 30er Jahre des 11. Jh.): Gegenstände der Endphase der älteren Stufe der Bijelo Brdo-Kultur. Charakteristisch ist nicht nur die Reduktion der Hauptformen, sondern auch der Häufigkeit der vorkommenden Gegenstände. Die Vertreter aus der Gruppe der Waffen und Kriegerausrüstungsbestandteile, des Gewandzubehörs und der Gegenstände kultischen Gepräges sind aus dem Bestattungsinventar verschwunden. Außer Einzelfällen spielte sich ein analoger Prozeß bei den täglichen Gebrauchsgegenständen und Werkzeugen ab. Die einzige Ausnahme bildet der Schmuck, obwohl auch in seiner Zusammenstellung Prunkexemplare, die den Unterarm zierten, deutlicher abnahmen. Von den restlichen Typen dauerten die schlichtesten weiter (Abb. 28). Die Fähigkeit der ethnischen Indikation besitzt keiner der registrierten Gegenstände.

Verglichen mit den Problemen chronologischer Art stößen wir bei der Lösung von Fragen der Kulturzugehörigkeit der Gegenstände und der ethnischen Zugehörigkeit ihrer Benutzer in den Horizonten B und C auf Komplikationen von viel grundsätzlicherem Inhalt. Der Grund beruht im Charakter der durch Gegenstände des Grabinventars repräsentierten Ausgangsquellen wie auch im bisherigen Fortgang ihrer Lösung. Wegen fehlender notwendiger Anhaltspunkte skizzieren sie ein deformiertes Bild über die Verhältnisse im verfolgten Gebiet während des 10. Jh.

Die Analysenergebnisse machten auf die Tatsache aufmerksam, daß eine erfolgreiche Lösung gegenwärtig ohne ein richtiges methodisches Herantreten und eine objektive Bewertung der im Belegungshorizont B verlaufenden Prozesse nicht möglich ist. Während seines Verlaufes kam es in den Gräbern zur Abnahme von Gegenständen des nach großmährischen Typs. Das Vorkommen von Denkmälern magyarischer Provenienz mehrte sich zugleich. Es handelt sich dabei um eine unausgewogene Situation und einen nach asymmetrischem Modell verlaufenden Prozeß. Seine Anfänge reichen im Horizont A in die 80er Jahre des 9. Jh. Durch Einfluß der Entwicklungstrends im Bestattungsritus, hauptsächlich im Milieu der ländlichen bürgerlichen Siedlungen, verfolgen wir nach außen hin eine intensive Abnahme von Gegenständen des Grabinventars mit ausgeprägteren kulturell-ethnischen Merkmalen. Es sind vor allem Gegenstände aus der Gruppe der Militaria und des Schmuckes. Im Horizont B beteiligte sich am fortschreitenden Trend mit betonter, daraus sich

ergebender Äußerung auch das Produktionsende der traditionellen Erzeugnisse. Einer der Gründe ist der Zerfall der bis dahin bestehenden wirtschaftlichen Infrastruktur des zusammengebrochenen großmährischen Staates. In die Gräber abgestellt wurden, und zwar mit abnehmender Intensität, tägliche Gebrauchsgegenstände und Werkzeuge wie auch Gegenstände kultischen Gepräges mit weniger deutlichen kulturell-ethnischen Merkmalen. Ihre Verlässlichkeit beim Nachweis des Vorhandenseins von Angehörigen der autochthonen Bevölkerung wurde jedoch bisher bezweifelt. Dies war teilweise auch deswegen, weil bei ihnen praktisch keine Merkmale einer Weiterentwicklung wahrnehmbar sind. Es ist nicht leicht, diese Exemplare an die aus der Tiefe des 9. Jh. sich kontinuierlich entwickelnden Gegenstände anzuschließen.

Beim gegenwärtigen Stand sind die weniger häufigen Merkmale an den Messern und Tongefäßen umso überraschender, daß man sie im breiteren Gebiet der Slowakei verfolgen kann (z. B. Hanuliak – Kuzma – Šalkovský, 1992). Bei den Messern handelt es sich um eine Verkleinerung der Formen, die maximal eine Länge bis zu 100 mm erreichen (Taf. IV: 19; X: 25). Bei den topfförmigen Gefäßen ist es wieder die griesartig gerauhte Oberfläche und die Brennung in der Skala grauer Schattierungen. Die Verzierung besteht aus drei bis fünf Spiralwindungen auf der größten Bauchweite und die mäßig schräg nach oben ausgezogene ausgekehlt Mündung hat einen gerundeten Rand (z. B. Taf. VI: 11; IX: 1; XI: 2, 3; XVIII: 2). Das Aufkommen der angeführten, im Horizont B frequentierten Merkmale ist schon in der Schlußphase des Horizontes A zu verzeichnen. Über weitere Entwicklungsmerkmale informiert der Prozeß, der kontinuierlich am mährischen Keramikmaterial während der ersten Hälfte des 10. Jh. verlief. Seine Widerspiegelung beobachten wir in den Ansätzen zu einem zylindrisch modellierten Gefäßhals und in der Zunahme von Exemplaren mit hohem Graphitgehalt im Töpferton. Solche Merkmale begegnen z. B. auf dem Gräberfeld der Arbeitskollektion in Bučany (Taf. V: 5, 8; Dostál, 1975, S. 162–164, Abb. 16; Měřinský, 1985, S. 59; Hanuliak, 1988a, S. 34 f.).

Die Abnahme von Gegenständen großmährischen Ursprungs mit typischen Merkmalen in den Gräbern, bei gleichzeitiger Zunahme von Gräbern ohne weiteres Grabinventar im autochthonen Milieu, wurde in der bisherigen Forschung übergangen. Die Nichteinschätzung ihrer Wichtigkeit bewirkte in nicht geringem Maße eine Bildung von Vorstellungen über die physische Abnahme des slawischen Ethnikums aus dem ursprünglichen Siedlungsgebiet. Im Falle der Gegenstände außerkarpatischer Herkunft überschätzte man, umgekehrt, den Wert ihres Zeugnisses. Als Selbstverständlichkeit betrachtete man das Vorkom-

men solcher Gegenstände bloß in Gräbern des magyarischen Ethnikums. Dies übertrug sich dann in die Überwertung der Zahl von Angehörigen des magyarischen Ethnikums im primären Okkupationsgebiet während der Belegungshorizonte B und C. Aus den Diagrammen, welche die Formenskala der Gegenstände festhalten (Abb. 28), geht klar hervor, daß die Verzerrung des realen Bildes auch durch die breite Skala neuer Schmucktypen, ohne vorheriges Vorkommen im Belegungshorizont A, verschuldet wurde. Der Endeffekt steigerte sich ebenfalls dann, wenn dieser Schmuck in die Gräber in weniger zahlreichen Serien abgestellt wurde, welche die größere Verstreutheit der Gegenstände in einer höheren Gräberzahl erleichtern. Eine indirekte Bestätigung dieser Tatsache ist die viel niedrigere Gräberzahl von Männern des neuangekommenen Ethnikums, die durch eine schmälere Skala von Denkmälern im Bestattungsinventar repräsentiert sind. Wenn im gegebenen Falle die Grabverbände mit ausgeprägten Merkmalen außerkarpatischer Herunft an den Gegenständen abgesondert werden, bilden eine sehr zahlreiche Gruppe in der Kollektion jene Gräber mit Gegenständen, die bereits aus dem Belegungshorizont A bekannt waren, und inventarlose Gräber. Auf Gräberfeldern mit nachgewiesener gemeinsamer Grablegung von Angehörigen beider Ethnika kann man an Hand der traditionellen Bewertung der Funde die Individuen nicht ethnisch spezifizieren.

Beim konsequenten kritischen Herantreten an die Lösung der aufgetischteten Problematik tauchen Möglichkeiten auf, die Eindeutigkeit der Aussagen auch bei Gegenständen mit ausgeprägten kulturell-ethnischen Merkmalen zu bezweifeln. Sie haben eine hohe, jedoch nicht unbeschränkte Aussagefähigkeit. Das Bezwifeln scheinbar nicht antastbarer Bewertungen können Fälle verursachen, wenn die Ethnizität des Herstellers und Benutzers nicht identisch zu sein braucht (Kiss, 1969, S. 175). Ein Teil der Bevölkerung kann Gegenstände fremder Provenienz übernehmen und sie sich nach und nach aneignen, besonders wenn ihre Formen in der heimischen Skala der materiellen Kultur nicht vertreten sind. Fraglich ist in nicht letzter Linie das Maß der adäquaten Aussage solcher Gegenstände, welche in verschiedenen Fundmilieus ohne ausreichend klare Bindung an die physische Person gewonnen wurden. Aus dieser Sicht kann auch mit den Ansichten polemisiert werden, die einseitig die Gegenstände außerkarpatischer Provenienz aus Gräbern der Horizonte B und C im Gebiet der heutigen Slowakei bloß mit Angehörigen des magyarischen Ethnikums verbinden. Im Vergleich dazu sind Situationen vielsprechend, wenn in den Gräbern des zugehörigen chronologischen wie auch geographischen Rahmens Gegenstände großmährischer bzw. nachgrößmährischer Provenienz vorkamen. Man kann sie für sog. antiquariische Exemplare halten, die viel früher hergestellt wurden

als sie in die Gräber gelangten. Nicht selten kommen sie bereits in Kombination mit Denkmälern magyarischen Ursprungs vor. Auf direktem Wege bestätigen sie nicht nur die theoretische Voraussetzung einer sukzessiven Übernahme von Gegenständen außerkarpatischer Provenienz und ihrer Derivate durch die autochthone slawische Bevölkerung, sondern auch die Problemlosigkeit der Mischung der Gegenstände aus zwei unterschiedlichen kulturell-ethnischen Milieus. Zur Illustration angeführt seien aus der Kollektion der registrierten Fälle die Gräber 7, 29 und 80 aus Bučany (Abb. 4; Taf. IV: 1, 4, 5, 8–13, 15), 9, 22, 23 aus Hurbanovo (Taf. VII: 1–8, 16), 24, 26 aus Lipová-Ondrochov (Abb. 8; Taf. VIII: 4), 39 aus der Lage Vilmakert in Mužla-Čenkov (Taf. VII: 14), 32 aus der Lage Orechový sad in Mužla-Čenkov (Taf. VII: 18), 38, 73, 93 aus Nitra (Abb. 10; Taf. IX: 7, 11, 13), 8, 75 aus Nitra-Horné Krškany (Abb. 12; Taf. X: 8, 20), 2–4, 27, 28 aus Šurany-Úľany nad Žitavou (Abb. 20; Taf. XIV: 1, 3, 7, 8, 14, 16, 17), 308, 330, 357 aus Trnovec nad Váhom (Abb. 23, 24; Taf. XVI: 22–24; XVII: 2, 4, 9, 22) u. a. Die Bedeutung der angeführten Gräber darf aufgrund ihrer geringen Zahl nicht herabgesetzt werden. Es handelt sich nämlich um Fälle, in denen die Möglichkeit zu einer objektiven Beurteilung der Ethnizität des Bestatteten und seine Zugehörigkeit zum slawischen Ethnikum besteht.

Viel weniger konkret sind die Ergebnisse bei der Auswertung der vergesellschaftet vorkommenden Gegenstände. Die Existenz einer ethnisch kennzeichnenden Kombination wurde nicht bestätigt. In beiden ethnischen Verbänden richtete sich, umgekehrt, die Abstellung der Grabbeigabe zum Toten nach gleichen Prinzipien. Nach dem ersten Prinzip hing das Vorkommen der Gegenstände von der Verwendungsart bei Individuen beider Geschlechter ab. In Männergräbern waren im Großteil Waffen vertreten. Von Gegenständen des täglichen Gebrauchs und Werkzeugen waren es, abgesehen von Ausnahmsfällen, Feuerstähle, Wetzsteine und Ahlen, bei den Frauen wieder Nadeln, Nadelbehälter und Spinnwirtel. Sicheln erhielten als Beigabe, auch trotz der reichlicheren Vertretung bei Frauen (etwa 70 % der Fälle), auch Männerbestattungen. Das Verhältnis ihres Vorkommens ist umgekehrt, als im Falle der Messerbeigabe. Ungefähr auf ähnliche Weise verteilt sind die Gegenstände kultischen Gepräges, obwohl im allgemeinen eine größere Frequenz bei Individuen weiblichen Geschlechtes vermerkt wurde. Im Belegungshorizont C verlor sich die genaue Verfolgungsmöglichkeit der angeführten Elemente infolge der allmählichen Abnahme der für Männer typischen Exemplare aus der Gruppe der täglichen Gebrauchsgegenstände und Werkzeuge wie auch des wesentlichen Teiles der Kultgegenstände. Bei den Angehörigen beider ethnischen Verbände äußerte sich ebenfalls im gleichen Maße ein anderer Grundsatz. Er

informiert, daß in der Kollektion des Grabinventars keine komplettere Serie von Gegenständen aus dem persönlichen Besitz des Verstorbenen vorgefunden wird. Es handelt sich bloß um ihre Auswahl. Infolge des fortgeschrittenen Krisenstadiums des Heidentums pflegen die Gegenstände oft beschädigt und aus der weiteren Verwendung ausgeschieden zu sein. Oftmals sind es Bruchstücke, die das Vorhandensein von funktionellen Exemplaren nur symbolisieren.

Beim Suchen eines Ausgangspunktes für die Präzisierung der Bestimmung der ethnischen unterschiedlichen Zugehörigkeit der Bestatteten auf Grundlage von Gegenständen des Grabinventars, unterzogen wir der Analyse auch ihre Lage in den Gräbern. Ausgegangen wurde von der vorausgesetzten Existenz einer gewissen ethnisch kennzeichnenden Situierung eines bestimmten Gegenstandes. Leider reduzierte sich die Verfolgungsmöglichkeit durch die niedrige Zahl von

Sachgütern, die wenigstens in drei Belegungshorizonten mit den Anfängen im Horizont A frequentiert waren (Abb. 28). Bei beiden Ethnika erwies sich eine Übereinstimmung der Grundsätze, nach welchen sich die Abstellung der Gegenstände in die Gräber richtete. Im Falle des Schmuckes entsprach die Unterbringung den Stellen, wo er zu Lebzeiten getragen wurde. In gleichem Maße gilt dies auch für die Waffen, die täglichen Gebrauchsgegenstände und Werkzeuge. Wahrnehmen kann man bei ihnen auch die Sitte der Abstellung der Exemplare auf einen vereinbarten Platz oder Stellen, die an die Tätigkeit bei ihrer Verwendung erinnern. Erkenntnisse von wesentlicher Bedeutung wurden auch bei Tongefäßen nicht gewonnen, obwohl sie sich von Gegenständen kultischen Charakters für Analysen bestens eignen. Auch sie wurden auf den Gräberfeldern in geringerer Zahl auf jeweils örtlich beliebte Plätze abgestellt. Durch die Zusammenfassung der grundlegenden Angaben entstand bloß ein Bild über die frequentiertesten Lagen. Während der verfolgten Horizonte beibehielten sie auf die Dauer die größte Beliebtheit bei allmählich sich verringerndem Vorkommen (Abb. 29, 30). Ein im allgemeinen unbeachtlicher Unterschied zeigte sich im Belegungshorizont B mit weniger gebräuchlicher Abstellung der Gefäße in die Umgebung des Kopfes, der linken Schulter und des Beckens. Außer dem Gräberfeld in Nové Zámky und Smolenice vermerkte man diese Lagen auch in Bešeňov, Nitra-Horné Krškany und Trnovec nad Váhom. Ihr anfängliches Vorkommen reicht jedoch in den Horizont A. Hier erweist sich die Notwendigkeit zur Korrigierung der Ansichten über die regional bedingte Beliebtheit der Gefäßabstellung ins Grab, wie es S. Tettamanti avisiert hat (1982, S. 90). Abermals wurde so durch Analysen bewiesen, daß in der Abstellung des Großteils der Gegenstände des Grabinventars keine Abweichungen bestehen, die von der unterschiedlichen Ethnizität der Verstorbenen beeinflußt gewesen wären.

3. Kollektion der Elemente des Bestattungsritus

Zu Elementen des Bestattungsritus gehören sichtbare Zeichen der mit der Grablegung der Toten verknüpften Sitten. Es sind z. B. die Grabgrube mit einer ganzen Reihe zusammenhängender Glieder, wie die Markierung an der Oberfläche, die Form, Größe, Innengestaltung und die durch die Lage und Orientierung gegebene Bettungsart der Leichname. Als ein schwerwiegenderer Mangel zu bezeichnen ist das, daß man die Verknüpfung der Elemente mit den Bestattungssitten betont, die einen Bestandteil der religiösen, vom realen Leben losgelösten Vorstellungen bilden.

Das Ergebnis eines solchen Herantretens äußerte sich in herabgesetztem Interesse an den einzelnen Bestandteilen der Elemente. Im Vergleich zu den

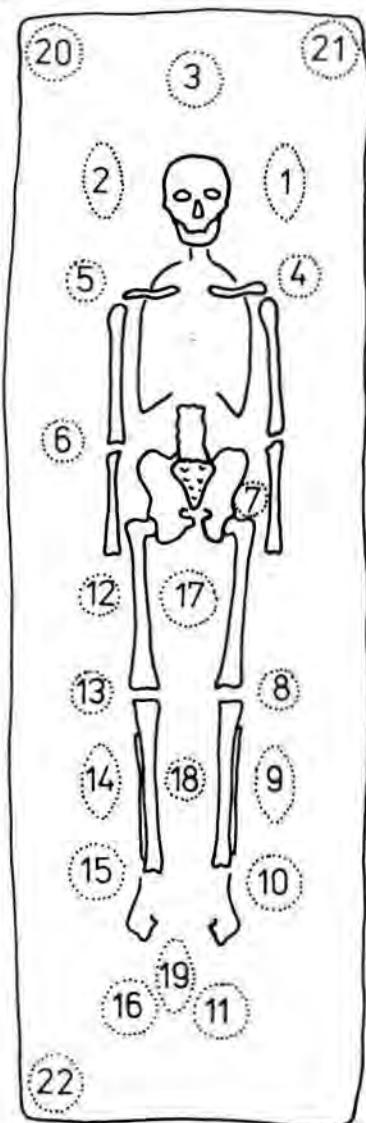

Abb. 29. Abstellungsplatz der Gefäße beim Bestatteten. (Lage 23 – in der Verschüttungsschicht des Grabs.)

materiellen Denkmälern wurden sie bloß nebenbei verfolgt. Mit Ausnahme von ethnisch empfindlicheren Elementen wurde in den restlichen Fällen oftmals die Grenze des Betrachtens, des Festhaltens von Angaben und typologischen Aspekten nicht überschritten. Bei der komplexeren Umwertung ihrer Aussagefähigkeiten (Hanuliak, 1990, S. 150–158) erwies sich außer ande-

Váhom mit 48 Gräbersuperpositionen. Verursacht waren sie am ehesten durch den Schwund der betreffenden, aus weniger dauerhaftem Material bestehenden Markierungsformen der Gräber. Aus den Erwägungen geht hervor, daß sich der erfaßte Zeitunterschied mit dem Ausmaß minimal der mittleren Lebenslänge der bestattenden Population nähern kann. Dies ist zugleich

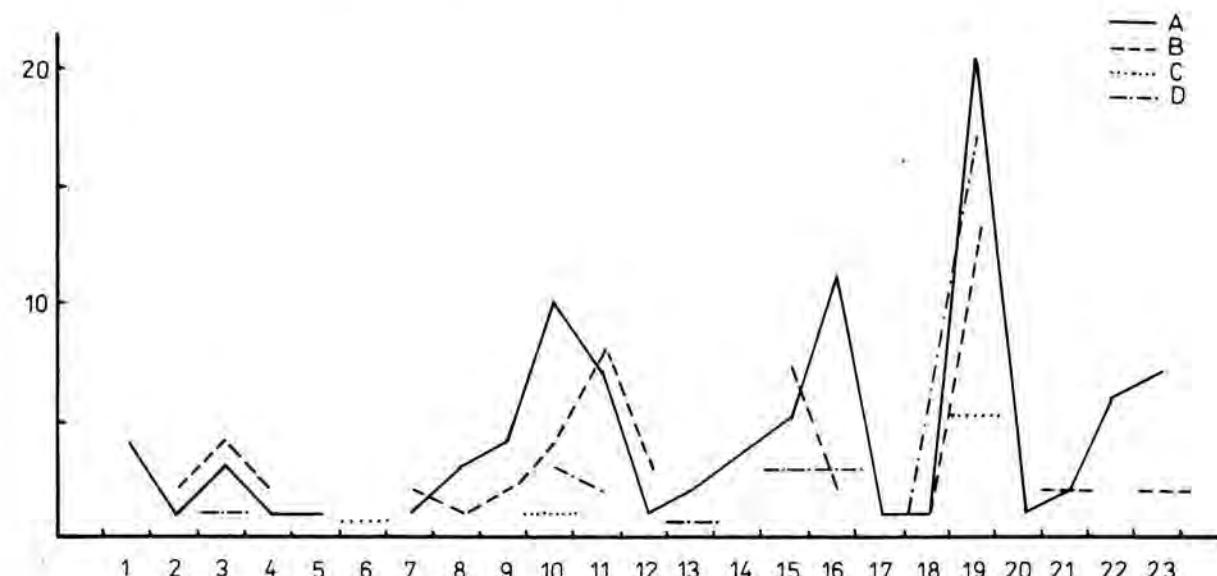

Abb. 30. Frequenz des Gefäßvorkommens an Stellen beim Bestatteten (Lagen 1–23 nach Abb. 29).

rem auch ihre chronologische Empfindlichkeit. Sie ist die Widerspiegelung von Entwicklungsveränderungen mehrerer, gegenseitig sich überlappender Trends. Sie sind jedoch viel weniger deutlich als die Wandlungen, die sich im ganzgesellschaftlichen Geschehen abspielten.

Zu den ersten aus der Serie der Elemente des Bestattungsritus gehören Markierungsformen der Gräber auf der Geländeoberfläche, die durch Indizien nachgewiesen sind. Als Illustration sei ein nicht hoher Grabhügel angeführt, der auf natürliche Weise durch das überschüssige, durch die Grabung aufgelockerte Erdreich entstand, und verschiedene pfostenartige Grabmale (Török, 1962, S. 94; Friesinger, 1971–1974, S. 81). Ein indirektes Zeugnis bieten Belege der rituellen Störung der Leichname, eine nachträgliche Bettung von Individuen in die Grabgrube (z. B. Superpositionen – Gräber 127 und 129, 40 und 45, 121–122 und 128 aus Smolenice), die Einhaltung der reihenweisen Gräberanordnung und die geringe Zahl von Superpositionen. Widersprüchliche Belege in Form einer gegenseitigen Überdeckung von Gräbern wurden auf sieben Fundstellen in 66 Fällen erfaßt. Sie stammten aus verschiedenen Belegungshorizonten. Über die Fälle in Bešeňov, Michal nad Žitavou, Nové Zámky, Lipová-Ondrochov, Smolenice, Šurany-Úľany nad Žitavou, dominiert zahlenmäßig das Gräberfeld in Trnovec nad

der Bereich einer möglichen Ausnutzung des verfolgten Elementes. Die Fälle einer gegenseitigen Störung der Gräber verweisen auf die Existenz ihrer chronologischen Verschiebung, obwohl das die weniger empfindlichen Gegenstände des Grabinventars mit den übrigen Elementen des Bestattungsritus nicht direkt andeuten.

Aus den Merkmalen, welche die Grabgrube charakterisieren, pflegen in reicherlicher Zahl Angaben über ihre Dispositionsform vermerkt zu sein. Auch trotz der Möglichkeit ihrer Aufteilung in mehrere Haupttypen (Grabgrube: rechteckig, oval, trapezförmig) scheint es, daß die Dispositionsform der Grabgruben in den Bestattungssitten ein recht allgemeines Element ohne konkrete Bedeutung in Bezug zum Toten ist.

Durch detailliertere Verfolgung der Grundrissdisposition der Grabgruben in ethnisch unterschiedlichen Milieus wird sich die Fähigkeit der Andeutung ihrer ethnischen Indikation erweisen. Sie beruht in Unterschieden der grundlegenden Ausmaße und Linien. Im autochthonen Milieu existieren bei den häufigsten rechteckigen Gruben überwiegend breitere Formen (Verhältnis der Breite zur Länge 1: 2,2–2,8) mit parallelen Linien und höchstens mit mäßig gerundeten Ecken. Im magyarischen Milieu pflegen die Gruben optisch schmäler mit deutlicher gerundeten Ecken zu sein, die zu einer Ausbuchtung der Schmalseiten übergehen.

Ein gewisser Einfluß der pedologischen Zusammensetzung auf die endgültige Form der angeführten Merkmale wurde früher oftmals nachgewiesen (z. B. *Wachowski*, 1975, S. 25). Im Zusammenhang damit pflegt der erste Typ der Dispositionenform für kompakte lehmige und lößartige Schichtung des Gräberfeldmilieus kennzeichnend zu sein. Der zweite Typ erscheint in weniger kompaktem Milieu mit dem Gehalt von Sand, was in sehr groben Zügen ebenfalls für das Siedlungsgebiet beider konfrontierten Ethnien charakteristisch zu sein pflegt. Ein Beitrag dieser Feststellung beruht auch darin, daß es in Fällen einer grundsätzlichen Veränderung der pedologischen Bedingungen in den Hauptmerkmalen zwar zu Änderungen kam, jedoch nicht zu ihrer vollkommenen Wandlung. In Beščnov und Lipová-Ondrochov z. B. dauerten die gegenseitigen Unterschiede weiterhin fort, wenn auch in einem niedrigen Wert. Bei einer ungeeigneten Methodik der Exploitation des Grabinhaltes und bei komplizierten Bodenbedingungen (*Handáková - Staňa - Stloukal*, 1986, S. 15) kann man sie wohl kaum erfassen. Bei einer unkompletten Zahl der Angaben über die Dispositionenformen der Grabgruben aus dem zugehörigen Gräberfeld verliert wieder der Wert eines solchen Beitrags seine Bedeutung. Die registrierte Fähigkeit einer ethnischen Indikation der Dispositionenformen der Gräber weist ebenfalls eine beschränkte Zeit der Gültigkeit auf. Im Belegungshorizont C pflegt die Möglichkeit ihrer Erfassung tatsächlich eine Seltenheit zu sein.

Die Grabgrubenwände senken sich in den meisten Fällen senkrecht zur Sohle. Schräge pflegen selten zu sein. In den meisten Fällen handelt es sich um ein weniger kompaktes pedologisches Milieu. Außer der Schräggestaltung, die als Ergebnis des Strebens nach geringerem Arbeitsaufwand beim Ausschachten betrachtet wird (*Eisner*, 1952, S. 228; *Budinský-Krička*, 1959, S. 42), kennen wir Fälle, wenn das verfolgte Merkmal auf einen anderen ursächlichen Zusammenhang zurückzuführen ist. Als Beispiel mögen sechs Gräber aus Nové Zámky dienen (Gräber 9, 10, 13, 23, 33, 45; *Rejholecová*, 1974, S. 436–438). Im unteren Teil der Abschrägung beobachtete man die Andeutung einer Stufe für die Abstützung einer Bretterüberdeckung des Leichnam. Im Grab 33 verstärkte die Stabilität der vorausgesetzten Überdeckung ein gegenüberstehendes Pfostenpaar. Die beschriebenen Merkmale zusammen mit weiteren erkennbaren Umständen, die bei der Analyse des Gräberfeldes von Nové Zámky gewonnen wurden, können als Belege des Überlebens älterer Kulturtraditionen im Bestattungsritus betrachtet werden (*Geisler*, 1985, S. 452). Ihr Träger war am ehesten die dortige autochthone Bevölkerung, die ethnisch abweichend war von den Neuankömmlingen, die auf dem Gräberfeld beginnend vom Horizont C bestatteten.

In diese Kategorie der Elemente gehört in der

Arbeitskollektion der zweite Fall der Grabgrubengestaltung mit Holz. Er wurde im Grab 101 in Nitra-Horné Krškany festgestellt, das in den Belegungshorizont B eingereiht wurde. Den Toten hatte man auf eine mit Brettern umstellte Unterlage gebettet. Die metrischen Werte der Grabgrube (130 cm, 2,02 m³) und die Beigabe eines Gefäßes und einer Fleischspeise in das Grab verweisen auf einen genetischen Zusammenhang mit dem Belegungshorizont A. Auch in diesem Falle sind die Erwägungen über das Überleben älterer Kulturtraditionen aktuell. Als ein Mangel zu bezeichnen ist die ausgeprägt beschränkte Verfolgungsfähigkeit dieser Art von Belegen in größerem Maßstab. Beim Suchen der Ursachen muß von der raschen Vergänglichkeit des Holzes und von indirekten Belegen seiner Benützung ausgegangen werden, die bei einer unrichtigen Abdeckungsmethode der Aufmerksamkeit entgehen (*Měřinský - Unger*, 1990, S. 363).

Die metrischen Grabgrubenangaben gehören in der Zusammenstellung der Elemente des Bestattungsritus zu empfindlichen Indikatoren eines breiteren Erscheinungsspektrums. Hinsichtlich der in diesem Beitrag gelösten Problematik verdient ihre Reagenz auf chronologischem und ethnischem Gebiet größere Aufmerksamkeit. Auf die chronologische Abhängigkeit im Falle der Tiefen und Kubaturen der Grabgruben machten in der Vergangenheit bereits *V. Hrubý* (1955, S. 56) und *K. Marešová* (1983, S. 16–23) aufmerksam. Im Verlauf des verfolgten Zeitabschnittes äußerte sie sich in deutlicher Form in der allmählichen Herabsetzung ihrer Durchschnittswerte. Über die Gültigkeit dieses Trends können wir uns im Material aus den kontinuierlichen Gräberfeldern der Arbeitskollektion überzeugen, die mindestens während zweier Belegungshorizonte benutzt wurden. Aus den beigefügten, die verfolgte Abhängigkeit aufzeigenden Diagrammen (Abb. 31, 32) ist es klar, daß es sich im allgemeinen um einen einheitlichen Prozeß handelt. Im Widerspruch damit steht nicht einmal die Tatsache, daß seine resultierenden Parameter auf jedem Gräberfeld in den absoluten Anzeigern abweichend sind.

Auf einem ähnlichen Prinzip gegründet ist auch die Empfindlichkeit der metrischen Grabgrubenangaben bei der Feststellung der Ethnizität des Verstorbenen. Sie äußert sich in unterschiedlichen Angaben in Gräbern mit dem Vorkommen von Inventar großmährischen bzw. nachgroßmährischen und altmagyarischen Ursprungs. Bei den Angehörigen des autochthonen Verbandes wurden dabei höhere Werte beobachtet. Im Belegungshorizont B können wir sogar Fälle des Vorkommens von inventarlosen Gräbern erfassen, doch mit höheren metrischen Parametern, als sie in Gräbern mit Inventar von Angehörigen des magyarischen Ethnikums festgestellt wurden. Die Ursache dieser Anomalie muß mit den Traditionen in den Bestattungsbräuchen in Zusammenhang gebracht

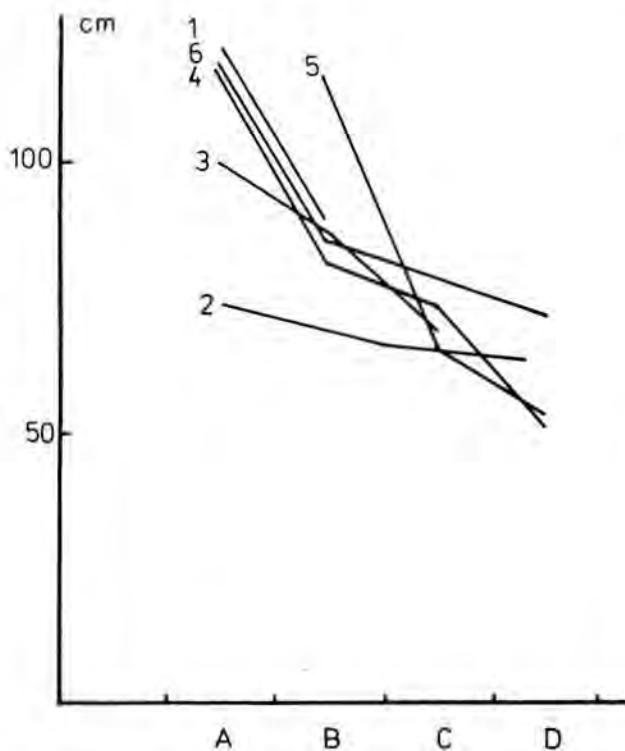

Abb. 31. Durchschnittliche Angaben der Grabgrubentiefen in den Horizonten A–D aus den erwählten Gräberfeldern. 1 – Bešeňov; 2 – Bučany; 3 – Lipová, Teil Ondrochov; 4 – Nitra, Teil Horné Krškany; 5 – Šurany, Teil Úľany nad Žitavou; 6 – Trnovec nad Váhom.

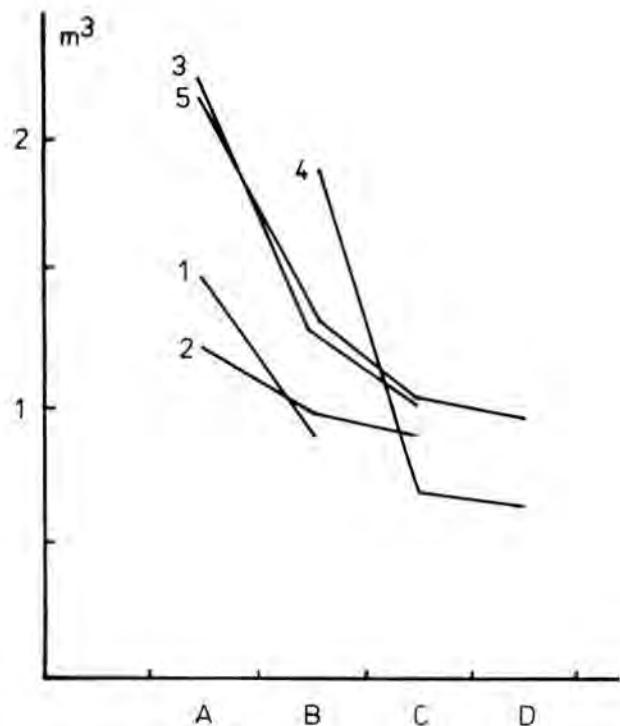

Abb. 32. Durchschnittliche Angaben der Kubatur der Grabgruben in den Horizonten A–D aus den erwählten Gräberfeldern. 1 – Bešeňov; 2 – Bučany; 3 – Lipová, Teil Ondrochov; 4 – Šurany, Teil Úľany nad Žitavou; 5 – Trnovec nad Váhom.

werden, die genetisch mit dem autochthonen Milieu und den Nachkommen seiner Bewohner verknüpft sind.

Zur Anwendung der Erkenntnisse der bewiesenen Abhängigkeit der metrischen Grabgrubenangaben muß in der Praxis vorsichtig herangetreten werden. Wie gar manche Bestandteile des Bestattungsritus, gelten auch diese nicht vorbehaltlos in jedem Milieu und in jedem Grab. Ausnahmen sind nicht vereinzelt, doch im Verlauf des Horizontes C nimmt ihre Zahl intensiv zu.

Die mit Regelmäßigkeit im verfolgten Zeitabschnitt sich wiederholenden Lagen der Toten überzeugen von der Zurichtung der Leichname. Auch ungeachtet der angeführten Regelmäßigkeit kann von keiner Einheitlichkeit der Lagen gesprochen werden. Zwischen den beobachteten Abweichungen in der Bettung des Kopfes, der unteren Gliedmaßen und des ganzen Körpers bestehen die ausgeprägtesten Abweichungen in der Unterbringung der oberen Gliedmaßen bzw. ihrer Unterarme. Ihre Varianten bilden eine zahlreiche Typenskala (Abb. 33). Die Bindung der Bettungsformen der Unterarme an chronologische Relationen deutete bereits *V. Hrubý* an (1955, S. 79). Unsere Analysen bestätigten diese Beziehung. In groben Zügen übertrug sie sich auf die Verringerung der Frequenz des Vorkommens einer sog. rituellen Lage (d. h. der oberen Gliedmaßen gestreckt längs des Körpers) und

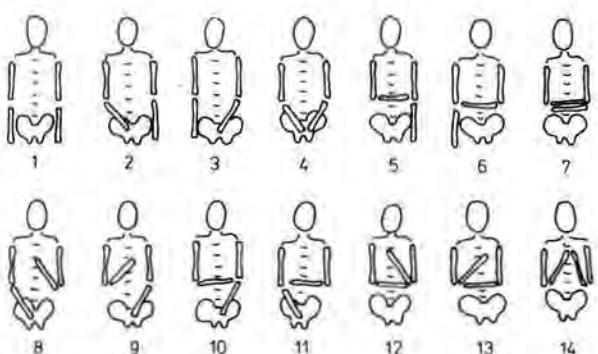

Abb. 33. Bettungsformen der oberen Gliedmaßen.

auf die sich ändernde Zahl frequentierter Formen. Im ersten Falle verfolgten wir während der Horizonte A, B, C eine Abnahme der prozentuellen Vertretung der rituellen Lage neben einer gleichzeitigen Zunahme mäßiger (Abb. 33: 2–4) und ausgeprägter Formen von Abweichungen (Abb. 33: 5–14). Es ist bemerkenswert, daß dieser Prozeß abermals im Rahmen des Belegungshorizontes C gipfelte. Im Horizont D kam es zur Wendung und die Struktur der Zusammenstellung der Lagen erlangte ein Bild, das dem Stand im Horizont A näherstand (Abb. 34).

Eine Abhängigkeit von chronologischen Relationen zeigt auch die Gruppe ausgeprägter Abweichungen in der Bettung der oberen Gliedmaßen. Mit Ausnahme ihres überraschenden Auftauchens in Závada (*Bialeková, 1982*) und Pobedim-Hradište (Fundbericht AI der SAW 4178/67 – D. *Bialeková*) registrieren wir ihr Vorkommen einheitlich erst im Belegungshorizont B. Im gegebenen Zeitabschnitt kulminierte zugleich ihre Frequenz. Während des Horizontes C folgte eine Abnahme und im Horizont D erschienen die Lagen nur noch ausnahmsweise. Auch trotz der Häufigkeit der bekannten Varianten (10 Formen) erfassten wir ihr Vorkommen in allgemein niedriger Vertretung (Abb. 35). Dies erschwert das Suchen nach ihren Entstehungsursachen. Eine der wenigen Lösungen verbindet

diese Lagen mit Individuen, die sich zum östlichen Christentum bekannten (*Török, 1962, S. 14*). Die Gültigkeit dieser These versuchte auf den transdanubischen Gräberfeldern *J. Gy. Szabó* (1978–1979, S. 74–106) nachzuweisen. Eine Stütze der Hypothese sind die Direktiven der byzantinischen und später der orthodoxen Kirche über das Verbot, die Toten mit längs des Körpers gestreckten Unterarmen zu begraben. Als rituelle Lage wurde die Bettung beider Unterarme (oder nur eines) auf dem Bauche, auf dem Brustkorb empfohlen (*Zoll-Adamikowa, 1971, S. 55; Krumpachnová, 1971, S. 420*). Die Analysen unserer Materialkollektion ermöglichen es nicht, in der Lösung des Problems einen konsequenteren Standpunkt einzunehmen. Von höherem Wert ist im gegebenen Falle die

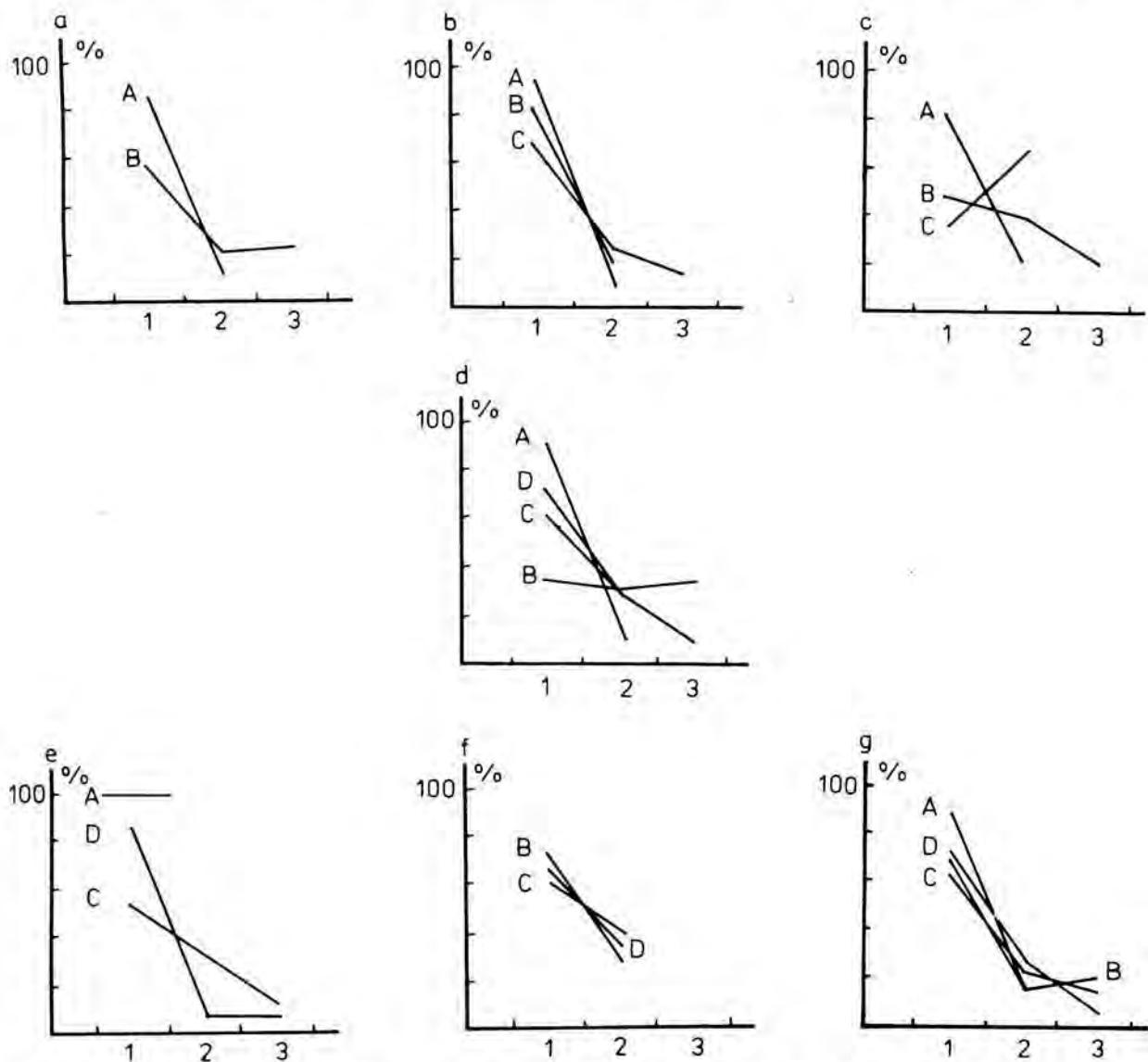

Abb. 34. Frequenz des Vorkommens der Hauptgruppen der Bettung der oberen Gliedmaßen in den Horizonten A–D (1 – Lage längs des Körpers; 2 – mäßige Formen von Abweichungen; 3 – ausgeprägte Formen von Abweichungen) auf den erwähnten Gräberfeldern. a – Bešeňov; b – Bučany; c – Lipová, Teil Ondrochov; d – Nitra, Teil Horné Krškany; e – Smolenice; f – Šurany, Teil Úľany nad Žitavou; g – Trnovec nad Váhom.

Erkenntnis, daß eine solche Bettung der oberen Gliedmaßen in Bešeňov, Nitra-Horné Krškany und Trnovec nad Váhom vorkommt, wo direkt das Vorhandensein von Angehörigen des magyarischen Ethnikums vermerkt ist. Zur Akzeptierung der angeführten Bindungen regen auch die Ergebnisse anthropologischer Analysen aus Bešeňov an, obwohl der Wert dieses Beleges aus Gründen der beträchtlichen Lückenhaftigkeit der Angaben niedrig ist. Die zweite Fundstellengruppe bilden Gräberfelder aus Bučany, Nitra, Lipová-Ondrochov und Smolenice. In ihren Fundverband konnten die Ausnahmsformen der Armlagen in der Vertretung einiger Prozente zusammen mit Gegenständen von außerkarpatischer Provenienz durch Vermittlung en-

dem zugehörigen Gräberfeld durch das Streben nach einer maximalen Annäherung an den idealen westöstlichen Azimut bestimmt. Durch den Einfluß des Charakters der Geländeneigung im Areal des Gräberfeldes weichen die Gräber von der idealen rituellen Richtung so ab, daß sie parallel zu den Schichtenlinien oder vertikal zu ihnen liegen (Hanuliak, 1984). Den Ursprung dieses auf die Gräberfelder übertragenen Prinzips können wir in Siedlungen finden, die in einem Gelände mit Hanglage angelegt sind. Hier richtete sich danach viele Generationen hindurch die Situierung der Behausungen (Kraskovská, 1966a, S. 73–92; 1969, S. 53–69; Bialeková, 1981, S. 5–35).

Das Wesen des Beitrags der interpretierten Gesetzmäßigkeiten beruht darin, daß sich nach ihnen im Milieu der ländlichen Siedlungen auch die Gräberorientierung auf den Nekropolen der autochthonen Bevölkerung, des neuangekommenen Ethnikums wie auch der Gräberfelder mit dem Anteil von Angehörigen beider Ethnika richtete. In diesem Zusammenhang kann die Situation von Bešeňov und Lipová-Ondrochov als spezifisch bezeichnet werden. Auf beiden Gräberfeldern der Arbeitskollektion kam es zur Änderung des grundlegenden Azimuts der Gräberorientierung durch Einfluß der Verschiebung der Belegung vom ursprünglichen Teil in das Milieu mit abweichender Geländekonfiguration. Unter ihrem bestimmenden Einfluß änderten die Gräber auf dem jüngeren Belegungsabschnitt ihren Azimut zu einer neuen Richtung, welcher sich nachher auch die auf der älteren Bestattungsfläche später angelegten Gräber anpaßten.

Zu Elementen des Bestattungsritus reicht man mit Recht auch solche Bestattungssitten, welche in einem bestimmten ethnischen Milieu bei den Angehörigen gerade dieses Ethnikums typisch sind. Gewöhnlich wird ihnen eine hohe Beharrlichkeit gegenüber neuen Einflüssen des umliegenden Milieus zugeschrieben (Čajánková, 1956, S. 290; Kiss, 1969, S. 178). Ihre Bedeutung nimmt weiter zu, wenn die mit diesem Zeremonial verknüpften Gegenstände nicht in ausreichendem Maße ethnisch aussagend sind. Eine solcher Sitten ist die Abstellung von Gefäßen in die Gräber. Über die Kenntnis ihrer Herstellung und Benutzung kann bei den Altmagyaren nicht gezwifelt werden. Die Gefäße in rein magyarischem Milieu sind ein Beleg dessen, daß auch die Sitte an sich diesem Ethnikum nicht unbekannt war (z. B. Točík, 1968). Doch muß ebenfalls betont werden, daß sie in diesem Milieu in beschränkter Menge aufscheinen. Keinesfalls gleicht die Intensität der mit ihnen verknüpften Sitte der Verbreitung des Brauches bei der slawischen Bevölkerung aus dem Gebiet der heutigen Slowakei (vergleiche: Bálint, 1979, S. 128 f.). Es ist deshalb keine Überraschung, daß die Sitte der Gefäßabstellung in die Gräber mit abnehmender Intensität auch im

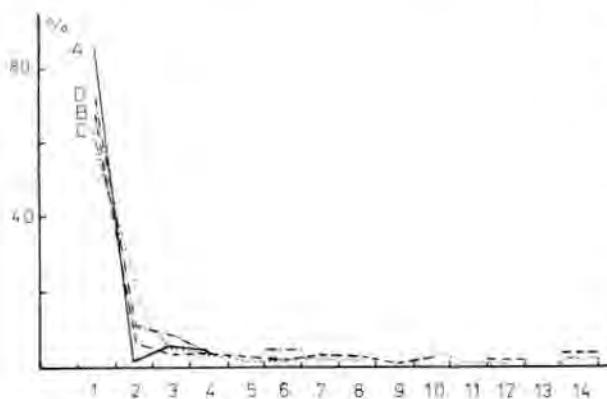

Abb. 35. Frequenz des Vorkommens der einzelnen Bettungsformen der oberen Gliedmaßen (Lage 1–14 nach Abb. 33) während der Horizonte A–D in Trnovec nad Váhom.

ger interethnischer Kontakte eingesickert sein. Die letzte Gruppe bildeten Gräberfelder des autochthonen Ethnikums (Cifer-Páč, Hurbanovo, Michal nad Žitavou, Mužla-Čenkov, Lage Vilmakert und Orechový sad), wo es nach der Außergewöhnlichkeit der verfolgten Lage der Arme und der Gegenstände außerkarpatischer Provenienz zu den angeführten Kontakten lediglich in sehr beschränktem Ausmaß kam – am wahrscheinlichsten in der Schlußphase ihrer Benützung.

Die Gräberorientierung in W-O-Richtung wird auf den Gräberfeldern aus dem 9.–12. Jh., die zu ländlichen Siedlungen gehören, als grundlegend betrachtet. Bestimmt wurde sie von der Sonne, die eine bedeutsame Rolle im irdischen und jenseitigen Leben spielte (Vallašek, 1962, S. 35). In diesen Intentionen begann man die Abweichungen der Gräberorientierung in der Spannweite von SW bis NW mit dem sich ändernden Sonnenstand in den verschiedenen Jahreszeiten zu erklären (Hrubý, 1955, S. 75 f.). In Wirklichkeit handelt es sich jedoch um das Ergebnis der Konfrontation zwischen zwei Hauptfaktoren, nämlich der rituellen Richtung und der Geländekonfiguration. Die Hauptrichtung des vorwiegenden Teiles der Gräber ist auf

nachgroßmährischen Zeitabschnitt anhielt. Im Belegungshorizont B stellte man die Gefäße in die Gräber allein ab (Grab 84 in Bešeňov, Gräber 40, 57, 93 in Nitra-Horné Krškany usw.; Abb. 2, 12), weiters mit einem schlichten Ohrring, mit täglichen Gebrauchsgegenständen und ausnahmsweise mit Gegenständen kultischen Gepräges (Grab 9 von Nové Zámky, Grab 9 von Bešeňov, Gräber 11, 20, 23 von Lipová-Ondrochov usw.; Abb. 2, 8). Auf dem Gräberfeld von Trnovec nad Váhom war die Skala des Inventars aus den Gräbern um einiges breiter. In seltenen Fällen erschien ein Gefäß mit Inventar von magyarischer und gemischter slawo-magyarischer Provenienz (Grab 83 von Bešeňov, Gräber 8, 32 von Nitra-Horné Krškany usw.; Abb. 2, 12). Im Belegungshorizont C pflegten außer vereinzelten Gefäßen ihre Exemplare mit Inventar des Bijelo Brdo-Stils kombiniert zu sein (Grab 29 von Bučany, Gräber 33, 55 von Smolenice, Gräber 150, 439 von Trnovec nad Váhom usw.; Abb. 4, 16, 24). Eine Überraschung bedeutete das Grab 75 von Nitra-Horné Krškany, in welchem in solch fortgeschrittener Zeit ein Gefäß mit einem Glasknopf großmährischer Provenienz vorkam (Abb. 12). Eine Besonderheit ist auch das langanhaltende Fortdauern der Gefäßabstellung in die Gräber von Nitra, die in den Horizonten C und D vermerkt wurde (Abb. 10). Zusammen mit Gegenständen großmährischer Herkunft (ein Eimer, Beigabe von Fleischspeisen, vergoldete Knöpfe aus getriebenem Blech) weisen sie auf eine genetische Verknüpfung mit dem autochthonen Milieu hin.

Ein höherer Bestimmungswert der Ethnizität kann dem Bestattungsbrauch zugeschrieben werden, in das Grab zwei Gefäße abzustellen. Seine Wurzeln sind im autochthonen Milieu zu finden. Hier war er während des Belegungshorizontes A frequentiert, wenn auch nicht in solcher Massenvertretung wie die Abstellung nur eines Gefäßes. Ganz besonders typisch sind Fälle, wenn es sich um Gefäße von verschiedener Größe handelte. Das kleinere von ihnen, das an Produkte der häuslichen Kleinproduktion erinnert, finden wir an der gebräuchlichen Stelle der Lebensmittelbeigaben in der Umgebung der unteren Gliedmaßen. Das zweite Gefäß gehörte zu höheren Formen. Es erinnert an Exemplare von spezialisierter Werkstättenproduktion. Im Grab lag es an einer weniger üblichen Stelle oder in der Verschüttung. Nicht selten war es zerschlagen (Chropovský, 1957, S. 196; 1962, S. 199; Kraskovská, 1966b, S. 106 f.). Vereinzelt fand man in seiner Nähe auch Holzkohlenstückchen mit Aschenresten. Sie bieten einen direkten Beleg über die zeremonielle Ausräucherung der Grabgruben zwecks Läuterung von schädlichen Kräften (Kraskovská, 1950, S. 43–49; Dostál, 1982, S. 184). Ein verhältnismäßig selteneres Vorkommen des beschriebenen Bestattungsbrauches vermerken wir im Fortbestehen während des nachgroßmährischen Zeitabschnittes. Aus dem Belegungshorizont B handelt es

sich um den Nachweis dieses Brauches in den Gräbern 22, 65 von Nitra-Horné Krškany und in den Gräbern 1, 14, 15, 27, 33 von Šurany-Úľany nad Žitavou (Abb. 12, 20). Aus dem Belegungshorizont C waren es bloß die Fälle aus den Gräbern 75, 87 von Nitra-Horné Krškany und aus Grab 10 in Smolenice (Abb. 12, 16).

Holzeimer mit Eisenreifen und einem Henkel bilden in den nachgroßmährischen Gräbern eine wirkliche Rarität. Aus dem Belegungshorizont B sind bloß die Gräber 94 und 191 von Trnovec nad Váhom bekannt (Abb. 23). In den Horizont C gehört das Grab 93 aus Nitra (Abb. 10). Der festgestellte Stand kann in nicht geringem Maße das Ergebnis der Situation an ihrer Auffindungsstelle sein. Auch während des großmährischen Zeitabschnittes konzentrierte sich das Eimervorkommen im Milieu mit höherem Niveau sozialer Beziehungen. Es repräsentierten sie die damaligen administrativ-ökonomischen Zentren und ihre Siedlungsagglomerationen. Hier konzentrierte sich die Produktion der Eimer wie auch ihr wichtigstes Verbraucherhinterland (Hanuliak, 1990, S. 165). Und gerade diese zentralen Gebiete der Produktions-Infrastruktur waren am stärksten durch die Auflösung des großmährischen Staates betroffen.

Tierknochen sind ein direkter Beleg über Fleischspeisen, die dem Toten bestimmt waren (Friesinger, 1975–1977, S. 97; Ambros, 1979, S. 168; Marešová, 1983, S. 44 f.). Unter den Tieren, deren Teile in die Gräber seit Ende des 9. Jh. abgestellt wurden, dominiert Geflügel. Es ist dies etwa auch deswegen, weil es das kleinste und zugänglichste war. Seine Abstellung in das Grab bedeutete keinen spürbaren materiellen Verlust. Die unkonkreten Angaben über Tierknochen aus den Gräbern 101 in Nitra-Horné Krškany, Grab 10 in Nové Zámky, 47 in Smolenice, 94 in Trnovec nad Váhom (Belegungshorizont B, Abb. 12, 15, 16, 23), 93 in Nitra und 2 in Šurany-Úľany nad Žitavou (Belegungshorizont C; Abb. 10, 20) dürften wohl am ehesten mit Geflügel in Zusammenhang zu bringen sein. Mit viel geringeren Zweifeln kann im beschriebenen Bestattungsbrauch seine genetische Verknüpfung mit dem autochthonen Milieu nachgewiesen werden.

4. Kollektion des anthropologischen Materials

Die Bestimmung der anthropologischen Charakteristik der frühmittelalterlichen Populationen aus dem Gebiet der Slowakei auf Grundlage somatischer Eigenschaften erlangte dank der sich erweiternden Datenbasis in letzter Zeit gebührende Anerkennung. Der Großteil der Verbände des anthropologischen Materials, die bei archäologischen Grabungen in den 50er bis 60er Jahren gewonnen wurden, blieb leider unbearbeitet. Von unserer Gräberfeldkollektion gehören zu ihnen die Fundstellen von Hurbanovo, Lipová-Ondrochov, Michal nad Žitavou, Nitra-Horné Krškany, Šal'a,

Šurany-Úľany nad Žitavou und Trnovec nad Váhom. Das anthropologische Material aus Čakajovce wird bearbeitet. Die primäre Auswertung der Analysenergebnisse des Materials aus Bešeňov und Bučany steht gegenwärtig in der Etappe, die eine Ausnutzung mancher der Erkenntnisse zuläßt, obwohl sie den Stempel von Vorläufigkeit tragen (*Vondráková*, mündliche Information). Diese Tatsache mindert nicht sehr den Wert ihres Beitrages. Eine viel negativeren Auswirkung haben die Beschränkungen, welche aus der Qualität der Erhaltung des anthropologischen Materials und aus der analytisch-differentiellen Methode hervorgehen, die bei der Eingliederung der Individuen in die erarbeiteten Populationsgruppen mit unterschiedlicher Zugehörigkeit benutzt wurde. Die Methode geht nämlich von den Höhenmaßen der Figur aus, insbesondere jedoch von den Maßen und Indexen des Gesichts- und Gehirnschädels erwachsener Individuen. Auf diese Weise erhält man aus dem ganzen Verband des bei den Grabungen gewonnenen Skelettmaterials eine quantitativ beschränkte Probe mit unterschiedlicher Proportionalität der Vertretung von Individuen der damaligen Population. Zur Illustration kann ein Beispiel aus Bešeňov angeführt werden, wo die archäologisch herausgegliederten Angehörigen der ältesten Generation der magyarischen Bevölkerung wegen der übermäßigen Vermoderation des Skelettmaterials in ausgeprägt beschränkter Zahl erhalten geblieben sind. Wegen der angeführten Bedingungen können die Gräberfelder nicht komplex bewertet werden.

Nach den auf Arbeitskarten vermerkten Maßen und Indexen wurden die Individuen aus dem Gräberfeld von Bešeňov in Gruppen eingeteilt, und zwar in eine slawische (S) und eine magyarische (U), und zwischen ihnen untergebracht ist der Verband M. Dieser weist von beiden grundlegenden Verbänden die mittleren Werte auf, welche keine andere Einstufung ermöglichen. Weitere zwei Gruppen repräsentieren Individuen mit der Grundlage M, doch mit einem Übergewicht von Merkmalen der autochthonen (SM) und der neuangekommenen Population (UM). Durch die Eintragung der Individuen der angeführten fünf Gruppen in den Gräberfeldplan mit den angedeuteten Angaben der archäologischen Bestimmung bildet sich ein System vielseitiger Beziehungen. Dieses kann zu mehreren Erkenntnissen zusammengefaßt werden. In der ersten und zugleich ältesten Gruppe auf dem Gräberfeld, außer dem Individuum aus Grab 59 aus dem Verband M, bestätigte sich die Zugehörigkeit der Individuen zur autochthonen Bevölkerung. In gleichem Maße erwies sich in der zweiten Gräbergruppe die gemeinsame Grablegung von Individuen aus allen herausgegliederten Verbänden. Bestätigt wurde somit das Prinzip der diffusen Gräberverteilung, die beeinflußt war durch die verwandtschaftlichen Beziehungen innerhalb der Gruppen ohne Berücksichtigung der kulturell-ethni-

schen Zugehörigkeit der Individuen. Auf der weiteren Gräberfeldfläche mit Gräbern aus den Horizonten B1 und B2 äußerten sich am Skelettmaterial keine Folgen einer Mischung der somatischen Eigenschaften beider grundlegenden ethnischen Einheiten. Im Gegenteil, die „ethnisch reine Form“ des Verbandes S oder U kommt auch im letzten Belegungshorizont vor. In den Gräbern der in den Verband S, SM gereihten Individuen erfaßt man in den Belegungshorizonten B1, B2 oder B2/C kein Inventar von außerkarpatischer Herkunft. Die Gräber enthielten lediglich traditionelle Typen, die ursprünglich im autochthonen Milieu frequentiert waren. Es waren z. B. ein schlichter Ohrring, ein Messer und Spinnwirbel (Abb. 2). Der Grund braucht dabei nicht im Streben nach strikter Einhaltung der ursprünglichen gebräuchlichen Grundsätze zu liegen, sondern in der herabgesetzten Möglichkeit, einen anderen Gegenstand aus der zahlenmäßig beschränkten Kollektion benützter Gegenstände zu gewinnen.

Analysen mit gleichen Wertkriterien ermöglichten im Bučaner Material Individuen der Einheiten S, SM (36 Individuen), M (5) und UM (6) auszusondern, wobei charakteristische ethnische Merkmale des Verbandes U fehlen. Das Beispiel des Bestatteten aus Grab 70 (Verband M), der im Horizont A mit einer knöchernen Flechtnadel begraben war, würde andeuten, daß dieser Verband ein natürlicher Bestandteil der biologischen Populationsgrundlage sein könnte. Im Falle des Verbandes UM ist die Situation nicht so eindeutig. Seine Repräsentanten sind erst in den Belegungshorizonten B und C erfaßt. Doch ist es nicht auszuschließen, daß die zwei Individuen aus archäologisch nicht eingestuften Gräbern schon aus dem ältesten Horizont stammen können. Bei den Individuen aus den Verbänden S, SM ist ihr gemeinsames Vorkommen mit traditionellen heimischen Fundtypen während des Horizontes B ebenfalls erwähnenswert. In diesem wie auch im nachfolgenden Horizont C sind auch Fälle einer Übernahme neuer Gegenstände von außerkarpatischer Provenienz bekannt (Gräber 32, 39, 81; Abb. 4). Der treffendste Beleg ist das Grab 29 mit einer auf dem Gräberfeld komplettesten Kollektion von Bijelo Brdo-Denkmalen (Abb. 4; Taf. IV: 1, 4, 5, 12–15).

Vergleichen wir das anthropologische Material aus Bučany mit der Kollektion aus Bešeňov mit nachweisbarer Koexistenz beider unterschiedlicher Ethnica, handelt es sich im ersten Falle um eine Kommunität, die durch den autochthonen Bevölkerungsverband repräsentiert ist. Seine Angehörigen lebten ohne sichtliche Veränderungen in der genetischen Grundlage bis in den Belegungshorizont C weiter.

Das anthropologische Material aus dem Gräberfeld von Nové Zámky bietet viel weniger konkrete Ergebnisse. Während die analysierten Individuen (12 erwachsene Männer und 15 Frauen) gemeinsame Durchschnittswerte aufwiesen, die für den Verband SM ty-

pisch sind, herrschte in den einzelnen Fällen eine breitere Skala verschiedenartiger Merkmale vor. An ihrer Spitze stehen mongoloide Merkmale von vier Verstorbenen (*Jakab, 1977, Taf. III–VI, VIII–X; S. 206, 214 f.*). Beim Vergleich der Individuen aus Gräbern, die auf Grundlage der Analyse archäologischer Quellen in den Horizont B als Nachkommen des autochthonen Bevölkerungsverbandes mit den übrigen Individuen verwiesen wurden, konstatierte man in der anthropologischen Bewertung nur minimale Unterschiede. In solcher Form genügen sie nicht zur gegenseitigen Sonderung der Individuen. Es ist schwer zu entscheiden, ob ein solches Ergebnis mit der zahlenmäßig geringen Probe oder mit anderen Ursachen zu begründen ist (*Jakab, 1977, S. 204–206*).

Sich richtig in den Analysenergebnissen des anthropologischen Materials vom Gräberfeld in Nitra zu orientieren, ist nicht einfach. Die notwendigen Angaben der Maße und Indexe der Schädel sind im Vergleich zu jenen aus dem Gräberfeld von Nové Zámky zahlenmäßig noch geringer. Unter den 25 Gräbern mit dem vorausgesetzten Vorkommen von nachgroßmährischem Inventar befinden sich in der analysierten Kollektion lediglich zwei Frauengräber. Dies ist sicherlich allzu ungenügend zu einer solideren Konfrontation der Ergebnisse selbst. Nach der geschlossenen Bewertung, die in typologischer Form ausgedrückt ist, bildete jedoch die autochthone Bevölkerung auf dem Gräberfeld einen bedeutsamen Verband (*Malá, 1960, Taf. 6, 7, 22–26; S. 243–245*). Zur gleichen Schlußfolgerung gelangte auch *J. Jakab (1986)* mit der Benützung einer abweichenden Arbeitsmethode, die auf der Verfolgung diskontinuierlicher Merkmale am Skelett gegründet ist. Auf Grundlage der applizierten Methode, die sich zur Verfolgung der Intensität interethnischer Beziehungen eignet, reihte er das Material aus Nitra, zusammen mit jenem aus dem Gräberfeld von Nové Zámky, zu slawischen Populationen aus dem Gebiet der frühmittelalterlichen Slowakei. Aus der Reihe der übrigen Fundstellen der Arbeitskollektion dieses Beitrags gehört zu den beiden angeführten auch das Gräberfeld von Smolenice (*Jakab, 1986, S. 130, 143*). Gestützt werden mit dieser Einstufung die Feststellungen, die sich aus der Analyse archäologischer Quellen mit nicht allzu überzeugender Aussagefähigkeit ergeben haben.

Die Ergebnisse der Analysen des anthropologischen Materials brachten mehrere Feststellungen von unterschiedlichem Wert. Ihr zahlreicherer Verband bestätigt die durch Auswertung archäologischer Quellen gewonnenen Rückschlüsse. Die Bestätigung solcher Feststellungen durch Quellen von abweichender Art bedeutet etwa wohl den größten Beitrag. Übersehen werden dürfen nicht einmal die Mängel, die aus der applizierten Arbeitsmethode wie auch aus der Art der Schaffung der Arbeitskollektion hervorgehen. Ihr

Ausmaß reduziert sich dabei zu einem Populationsfragment, das ursprünglich auf dem Gräberfeld bestattete. Vom Gesichtspunkt der in diesem Beitrag verfolgten Problematik lassen sich die Ergebnisse des anthropologischen Materials als sekundäre Quelle ausnützen, die sich gut zur Ergänzung mancher durch die archäologische Materialanalyse gewonnenen Erkenntnisse eignet. Ungefähr auf ähnlichem Prinzip bewertete das Autorenkollektiv (*Nemeskén – Éry – Kralovánszky – Harsányi, 1961, S. 51 f.*) das anthropologische Material vom Gräberfeld aus dem 11. Jh. in Gáva. Die Autoren gelangten zu ungefähr gleichen Ergebnissen, die sie im Interpretationsteil vorsichtshalber nicht in konkreterer Form ausgedrückt haben.

Beim gegenwärtigen Bewertungsstand des anthropologischen Materials können die Ergebnisse nicht ohne gebührenden Vorbehalt angenommen werden. Vor einer Absolutisierung der Ergebnisse bei der autochthonen Bevölkerung warnt eine breitere Skala von Merkmalen. Durch den Einfluß der verschiedenen Intensität mikroevolutioneller Veränderungen bilden sie eine heterogene Einheit mit fehlender idealer Einheitlichkeit der Merkmale. Einer ähnlichen Variationsbreite begegnen wir auch in der magyarischen Population, bei der im biologisch-genetischen Modell eines jeden Gräberfeldes Werte zu vermerken sind, die zwischen der extremen mongoloiden und europiden Form der Merkmale oszillieren.

Mit der höher betonten Lückenhaftigkeit des anthropologischen Materials beschränkt sich seine Ausnutzung zur Schaffung eines Bildes über die demographischen Lebensaspekte der damaligen Population (*Šubrtová, 1979, S. 96–99*). Aus diesem Grunde hat man aus den gebräuchlich angeführten paläodemographischen Angaben bloß jene Anzeiger herausgliedert, welche den Anteil der Vertretung von Angehörigen des slawischen und des magyarischen Ethnikums in der gegebenen Kommunität präzisieren. Verursacht ist die Nichteignung der Einreichung der meisten Fundstellen aus der Arbeitskollektion zu Analysen durch eine ganze Reihe fehlender Unterlagen und die herabgesetzte Qualität der zugänglichen Angaben. Von den restlichen vier Gräberfeldern weist den höchsten Wert der grundlegenden Quellen das Gräberfeld in Trnovec nad Váhom auf. Zuzuschreiben ist das der Abdeckung des wesentlichen und schwerwiegenden Teiles der Nekropole mit einer hohen Gräberanzahl. Parameter von niedrigerem Wert bietet das Gräberfeld in Nitra-Horné Krškany. Aus Gründen der Unvollständigkeit der Gräber aus seinem ältesten Teil, so wie auch auf dem Gräberfeld von Bešeňov, müssen die primären Angaben durch Rektifikation realisiert werden. Als ein anderer Beleg über die Unvollständigkeit der Gräber aus Bešeňov und Šurany-Úľany nad Žitavou ist der jähre Bestattungsabbruch in ihrem Schlüßhorizont als wenig wahrscheinlich zu betrachten (Abb. 36).

Die Zahl der vier angeführten, für eine Analyse geeigneten Fundstellen wird weiter durch Ausschließung der Nekropole aus Šurany-Úl'any nad Žitavou geschmälert, wo die Anwesenheit von Angehörigen des magyarischen Ethnikums berechtigt zu bezweifeln ist. In Bešeňov, Nitra-Horné Krškany und Trnovec nad Váhom besteht umgekehrt über ihr Vorhandensein kein Zweifel. Doch die Präzisierung ihrer Vertretung im Verhältnis zum autochthonen Bevölkerungsverband ist keine einfache Angelegenheit. Eine sehr vereinfachte Lösung wäre das Ergebnis, das durch den Unterschied der in den Horizonten A und B bestatteten Individuen repräsentiert ist. Im Falle von Bešeňov würde es sich um den Abschnitt B1 handeln. Bei dieser Arbeitsweise erfaßt man nämlich nicht die Reproduktionsfähigkeit der autochthonen Population, die ihre ursprüngliche Zahl vergrößerte (*Mnohojazyčný slovník*, 1965, S. 91–93).

Wenn wir über diese Möglichkeiten erwägen und in Bešeňov und Nitra-Horné Krškany eine Rektifikation der Gräberzahl des slawischen Verbandes durchführen (bei Bau- und Erdarbeiten vernichtet), können wir über ein gewisses, schwer konkret ausdrückbares Übergewicht der autochthonen Bevölkerung erwägen. Von einer zahlreichereren Vertretung der slawischen Population als der magyarischen sprechen ebenfalls die vorläufigen Analysenergebnisse aus Čakajovce (*Rejholecová*, mündliche Information). In ähnlichem Sinne können wir auch im Falle von Trnovec nad Váhom erwägen, obwohl hier das Übergewicht der slawischen Bevölkerung sicherer zu sein scheint. In Betracht zu nehmen ist jedoch die unkomplette Untersuchung des ganzen Gräberfeldareals mit den Randtei-

len, in denen das Verhältnis der Vertretung beider Verbände ausgewogener gewesen sein mag. Keinesfalls können wir jedoch über eine Masse von Angehörigen des magyarischen Ethnikums sprechen, die hier zahlenmäßig ausgeprägt die ursprüngliche Bevölkerung übertroffen hätten (*Točík*, 1979, S. 74). Konstatierungen dieser Art stehen in scharfem Widerspruch zu den höher angeführten Ergebnissen, die auf objektiver Grundlage gewonnen wurden.

III. AUSWERTUNG DER GEWONNENEN ERKENNTNISSE

Die in der Arbeitskollektion eingereichten Gräberfelder weisen neben gemeinsamen auch abweichende Merkmale auf, die ihre Aufgliederung in vier Kategorien ermöglichen.

Die erste von ihnen bilden Nekropolen des slawischen Ethnikums, wie Cifer-Páč, Hurbanovo, Mužla-Čenkov, Lage Vilmakert und Orechový sad und Šal'a. Bestattet wurde auf ihnen vor allem im großmährischen Zeitabschnitt. Gegenstände von nachgroßmährischer und anderesethnischer Provenienz in der Zusammensetzung des Grabinventars wie auch die markanten Formen von Abweichungen in der Bettung der Arme erscheinen in ihnen wirklich nur in Ausnahmefällen. Gemeinsam überzeugen sie uns jedoch von der Fortdauer ihrer Benützung ohne Veränderungen in der ethnischen Bevölkerungszusammensetzung bis in den Belegungshorizont B, in welchen sie flüchtig mit der Endphase reichen. Die übrigen Elemente des Bestattungsritus, auch unmittelbar aus den herausgegliederten jüngsten Gräbern, halten in vollem Ausmaß an den traditionellen Werten fest. Die diffuse Verteilungsart der Gräber in ihren Arealen, die niedrige chronologische Empfindlichkeit der meisten Gegenstände des Grabinventars, die Gleichförmigkeit der Elemente des Bestattungsritus bei fragmentarischer Erhaltung und unvollständiger Erforschung dieser Nekropolen erlauben es nicht in erforderlichem Maße, ihre innere Chronologie zu präzisieren. Die Spannweite der Benützung der Nekropolen leiten wir deswegen indirekt mit Hilfe demographischer Berechnungen der gleichzeitig lebenden Population ab (*Stloukal – Vyhálek*, 1976, S. 40–42), mit einer Rückabstrahierung des Ergebnisses von einem verlässlicheren chronologischen Markstein von der Wende des 1. und 2. Viertels des 10. Jh.

Der angeführte Markstein deckt sich in unserem Falle mit den Anfängen des Besiedlungsprozesses der Angehörigen des magyarischen Ethnikums im Gebiet der Slowakei. Beginnend mit diesem Termin, der mit den Anfängen des Horizontes B identifiziert wird, registrieren wir im autochthonen Milieu materielle Belege von außerkarpatischer Provenienz. Dieser Umgrenzung der Umbruchszeit widersprechen im wesentlichen nicht die Münzfunde aus altmagyarischen

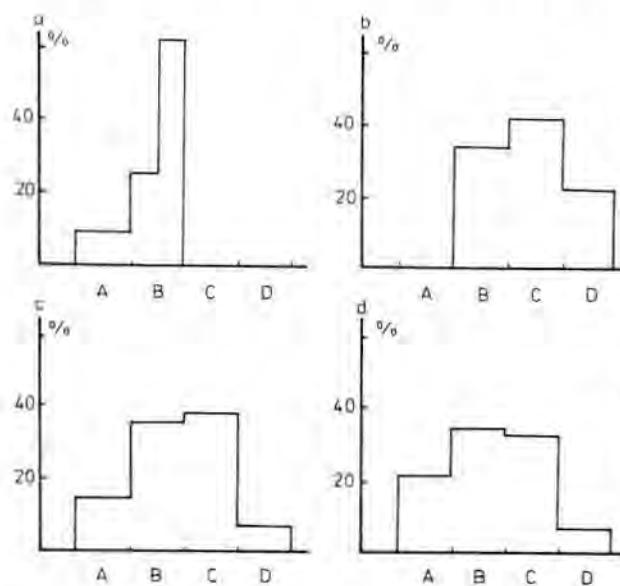

Abb. 36. Individuenanzahl während der Horizonte A–D auf den erwählten Gräberfeldern. a – Bešeňov; b – Šurany, Teil Úl'any nad Žitavou; c – Nitra, Teil Horné Krškany; d – Trnovec nad Váhom.

Gräbern (*Kovács*, 1989, S. 17–76). Die Umstände, die unmittelbar der Besetzung des gegebenen Gebietes durch das magyarische Ethnikum vorangingen, bleiben auch weiterhin ungeklärt. Ein Teil der Forscher beginnt sich jedoch schon von der direkteren Verbindung der Okkupationsanfänge mit den Folgen der Schlacht zwischen magyarischen und bayerischen militärischen Einheiten im J. 907 unweit von Bratislava zu distanzieren (vgl.: *Ratkoš*, 1986; 1988a, S. 127–129; 1988b, S. 152). Außer den logisch klingenden Zweifeln an der Verknüpfung solch weitreichender Folgen mit den Ergebnissen einer einzigen militärischen Niederlage tauchten auch weitere auf (*Točík*, 1979, S. 74; *Vyjialová*, 1985). Nach *J. Steinhübel* (1991) beteiligte sich das großmährische Heer absichtlich nicht an der erwähnten Schlacht im Bündnis mit den Bayern, um einer offenen Feindschaft den Magyaren gegenüber vorzubeugen und weitere Angriffe auf das großmährische Gebiet nördlich der Donau zu verzögern. Der Autor setzt im Übereinklang mit *L. E. Havlík* die Auflösung des großmährischen Staates in die erste Hälfte der 20er Jahre des 10. Jh. an (*Steinhübel*, 1991; *Havlík*, 1985, S. 197; 1987, S. 226 f.). Nach fehlenden unmittelbaren Zeugnissen kam es zum Zusammenbruch und zur Besetzung des Gebietes offenbar jäh und überraschend (*Kučera*, 1985, S. 248). Es endete somit der Zeitabschnitt der inneren Desintegration, die in die militärisch-politische Destabilisation des großmährischen Staates übertragen wurde. Sie endete mit der Beherrschung seines administrativen Apparates, der in den Zentren des Burgsystems konzentriert war.

Die zweite Gräberfeldkategorie bilden fünf Fundstellen. Die Anfänge ihrer Benützung entfallen in den Belegungshorizont A. Der Endabschnitt reicht in den Horizont B2/C (Bešeňov), in den Horizont C (Lipová-Ondrochov), in den Horizont D (Nitra-Horné Krškany, Trnovec nad Váhom), bzw. überschreitet er diesen Rahmen (*Čakajovce*). Ein weiteres einigendes Merkmal ist die gemeinsame Bestattung des autochthonen slawischen und des neuangekommenen magyarischen Bevölkerungsverbandes seit dem Horizont B ohne unterbrochene Belegungskontinuität dieser Nekropolen.

Im Horizont B enthalten die Gräber der heimischen Population Gegenstände von nachgroßmährischer Provenienz. In der Kategorie der täglichen Gebrauchsgegenstände und Werkzeuge (Wetzstein, Sichel, Zündstein, Messer, Spinnwirtel), der Gegenstände kultischen Gepräges (Gefäß, Eimer, Fleischbeigaben) und Militaria (Axt) lassen sich ihre Exemplare in den meisten Fällen schwer von ihren Vorgängern aus dem Horizont A unterscheiden. Beim Schmuck widerspiegeln sich eine Veränderung im Verlust kennzeichnender kulturell-ethnischer Merkmale infolge des Produktionsendes prunkvollerer Exemplare. Dies übertrug sich auf ihren raschen Schwund aus dem Gebrauch

(Ohrring: trommel-, trauben- und körbchenförmig). Im weiteren erscheinen in den Gräbern die kulturell und ethnisch atypischen schlanken Ohrringe, ausnahmsweise auch Ohrringe mit Knoten, Ohrringe mit spiralförmigem Ende, Halsbandperlen und Knöpfe. Manche von ihnen haben bereits den Wert von Antiquitäten. Nur in tatsächlichen Ausnahmsfällen begegnen wir ihnen im Horizont C. Nicht selten kommen sie zusammen mit Gegenständen von andersethnischer Herkunft vor. Die Vertretung von inventarlosen Gräbern nimmt seit der Endphase des Horizontes A intensiv in den Horizont C zu und gipfelt im Horizont D. Die aufgezählten Wandlungen haben den Hauptanteil am scheinbaren Schwund von Angehörigen der slawischen Population aus dem ursprünglichen Siedlungsgebiet. Während wir im Horizont B wenigstens noch ihren Teil durch die Vermittlung einer schmalen Denkmälerskala des Grabinventars und einen Teil an Hand überlebender traditioneller Werte empfindlicher Elemente des Bestattungsritus erfassen, ändert sich im Horizont C erneut die Situation. Die Spurenreste von Gegenständen autochthonen Ursprungs sind von materieller Kultur des Bijelo Brdo-Stils überschichtet. Im Bestattungsritus kommt es zugleich zum Verlust der Empfindlichkeit der ehemaligen Elemente. Der Prozeß mündet in ihre Nivellierung aus. Im gegebenen Stadium existieren bereits im wesentlichen keine materiellen Belege, welche die Anwesenheit des slawischen Ethnikums im Gebiet nördlich der Donau im Rahmen des magyarischen Okkupationsgebietes bezeugen würden.

Vom Vorhandensein des magyarischen Ethnikums auf den Gräberfeldern der zweiten Kategorie kann nicht gezweifelt werden. Einen direkten Beleg bilden manche Elemente des Bestattungsritus von abweichender Grundlage als bei der slawischen Population. Überzeugender sind neue Typen von Gegenständen der materiellen Kultur. Die Zuweisung mancher Gegenstände schon in den Horizont B korrespondiert nicht in vollem Maße mit den bisher anerkannten Grundsätzen (Abb. 28; vgl.: *Giesler*, 1981, Taf. 53; *Kovács*, 1985). In diesem Falle fällt die Entscheidung nicht leicht, wem der Anteil an dem sich ergebenden Bild zuzuschreiben ist, ob den regionalen Besonderheiten, der herabgesetzten Empfindlichkeit des Materials, der Art der chronologischen Gliederung des betreffenden Zeitabschnittes oder der Arbeitsmethode der Seriationsdiagramme, welche die Ausführung nachträglicher Korrekturen in den Ergebnissen erfordert. Eine sichere Tatsache bleibt jedoch, daß diese Gegenstände in das Gebiet der Slowakei schon im Horizont B zusammen mit Gruppen der magyarischen Bevölkerung gelangten. Bei fehlenden Belegen über einen späteren Zustrom neuer Bevölkerungsgruppen in die damaligen Kommunitäten kann vorausgesetzt werden, daß im Horizont C die restlichen Gegenstände

aus der materiellen Füllung der Bijelo Brdo-Kultur durch Austausch oder Kauf gewonnen wurden. Im gegebenen Zeitpunkt würde bei ihrer Beschaffung die Zahlungsfähigkeit des Individuums eine bedeutendere Rolle gespielt haben als die ethnische Zugehörigkeit.

Die dritte Gräberfeldkategorie bilden Nekropolen in Nitra und Nové Zámky. Manche ihrer Merkmale ähneln in vieler Hinsicht der zweiten Gräberfeldkategorie. Auch hier erwägen wir über eine gemeinsame Bestattung beider Ethnica, doch sind die Belege über das Vorhandensein des autochthonen Verbandes nicht ausreichend überzeugend. Erschwert ist die Situation auf beiden Fundstellen durch die Tatsache, daß ihr ältestes Areal aus dem Horizont A (?) bzw. B der Voraussetzung nach übermäßig vernichtet war und teilweise auch unerforscht blieb. In Nové Zámky halten wir für Gräber der Nachkommen der großmährischen Bevölkerung die chronologisch ältesten Gräber mit Gegenständen und Werten der Elemente des Bestattungsritus, die für die autochthone Population aus dem Horizont B typisch sind. Vom Vorhandensein der slawischen Bevölkerung in Nitra zeugen antiquarische Gegenstände mit heimischen Herstellungstraditionen und die verharrende Sitte, Gefäße in die Gräber abzustellen. Diese Sitte wurde noch im Belegungshorizont D erfaßt. Der Bestattungsbrauch wie auch das Aussehen der Gefäße verweisen gemeinsam auf starke Traditionen der heimischen Unterlage (*Kvassay, 1984, S. 178*).

Die vierte Gräberfeldkategorie der Arbeitskollektion bilden die Fundstellen von Bučany, Michal nad Žitavou (?), Smolenice, Šurany-Úľany nad Žitavou. Ihr einziges Merkmal ist die Tatsache, daß sie das Ergebnis der Aktivität der slawischen Bevölkerung sind. Die gewonnenen Denkmälertypen des Grabinventars mit Elementen des Bestattungsritus, den Analysenergebnissen der Innenstruktur dieser Nekropolen, teilweise auch des anthropologischen Materials, bieten Indizien darüber, daß die autochthone Bevölkerung ohne Veränderungen in der ethnischen Zusammensetzung bis in den Zeitabschnitt des Horizontes C bis D weiterlebte. In diesem Zusammenhang muß dann objektiv der Grund des Auftauchens von Gegenständen der außerkarpatischen bzw. Bijelo Brdo-Provenienz in der materiellen Füllung der angeführten Gräberfelder beurteilt werden. Ein Begreifen dieser scheinbar einfachen Angelegenheit verwehrt die aufrecht erhaltene Vorstellung darüber, daß die Gegenstände der materiellen Kultur bloß mit dem betreffenden Ethnikum vereinbar sind, in dessen Milieu sie entstanden. Die Notwendigkeit der Durchführung einer Korrektur solcher durch Einseitigkeit gekennzeichneten Ansichten rufen konkrete Fälle des gemeinsamen Vorkommens von Gegenständen slawischen und magyarischen bzw. Bijelo Brdo-Ursprungs in geschlossenen Grabverbänden hervor.

Für die theoretische Lösung des aufgetischten Problems sind die im Bereich der Volkskultur geltenden Gesetzmäßigkeiten ebenfalls von Bedeutung. Zu ihrer Akzeptierungsmöglichkeit kann die Tatsache kein Hindernis sein, daß es sich um Grundsätze handelt, die durch ethnographische Forschung an rezentem Material formuliert wurden. Auch in den Bedingungen des Frühmittelalters stellt nämlich die Volkskultur aus dem Milieu der gemeinen Bevölkerungsschichten ein verworrenes System materieller und geistiger Werte dar. Auch trotz der betonten starken Tradition in ihrem System starb immer etwas ab, bestand weiter und anderes wurde geboren. Sonst wäre die Entwicklung nicht zu neuen Werten fortgeschritten. Die Neigung zur Nachahmung und Übernahme neuer Impulse war ausgeprägter und siegte über den Konservatismus in Umbruchszeiten. Dann verlor sich der dialektische Widerstand vor dem Neuen, leichter übernommen wurden fremde Elemente, die in das alte System eingegliedert wurden (*Frolic, 1984, S. 6, 36, 52*). Für die slawische Bevölkerung im heutigen Gebiet der Slowakei wird es sicherlich nicht unrichtig sein, als Umbruchszeit den Abschnitt des 10. Jh. nach der Wende seines ersten und zweiten Viertels mit der ganzen Kollektion von Veränderungen zu bezeichnen, die in viele Lebensbereiche der Gesellschaft eingegriffen haben.

IV. DISKUSSION

Die analysierten Gräberfelder zeugen davon, daß im 10. Jh. in der heutigen Slowakei Nekropolen existierten, auf denen Angehörige des slawischen Ethnikums bestatteten. Die Serie unserer Analysen skizzierte ihre Charaktereigenschaften. Zugleich überzeugte sie davon, daß die angeführten Gräberfelder eine reale Tatsache sind. Man kann sie deshalb im gegebenen chronologischen Abschnitt zu den bereits bekannten Nekropolen des magyarischen Ethnikums reihen, denen bisher in der Fachliteratur größere Aufmerksamkeit gewidmet wurde. In einer ganzen Reihe materieller Arbeiten, Aufsätze und Kollektionen von Studien wurden die Gräberfelder der magyarischen Population ausreichend genau charakterisiert, und gelöst wurden damit zusammenhängende Problemkreise (z. B. *Točík, 1968; 1973; 1979; 1987a; Nevizánsky, 1973; Rejholecová, 1976; 1979; Štefanovičová, 1985*). Weniger Raum widmete man Fragen des Zusammenlebens des neuangekommenen und des autochthonen Bevölkerungsverbandes. Die bisher bekannten Ansichten schwanken zwischen der extremsten Form, welche die Liquidierung eines Teils des autochthonen Ethnikums zuläßt, über formale Zuerkennung seiner Existenz ohne konkrete materielle Belege bis auf eine Sammlung zerstreuter Quellen materieller Art, die logisch mit begründenden Erwägungen ergänzt wurden.

Die erste der Formen repräsentiert die Theorie über

die destruktiv-devastierende Art der Besiedlung der Niederungen der Slowakei. Diese Ansichten verknüpfen den Zusammenbruch des großmährischen Staates mit Aktionen der magyarischen Kriegergesellschaften, mit der Besetzung des neuen Gebietes und einer Dezimierung der autochthonen Bevölkerung oder mit ihrer passiven Flucht in nördlicher liegende Gebiete, und mit dem Zusammenleben beider Ethnien mit widersprüchlich wirkenden Tendenzen von Konfrontationscharakter (Kritik: Ratkoš, 1984a, S. 7–12; 1984b, S. 13–16). Die Forschungsergebnisse unserer Historiographie widerlegen in ihrer Komplexität die Begründung vieler Bestandteile dieser Theorie. Die Zweifel über eine solche unhistorisch interpretierte Situation rufen die Notwendigkeit einer eingehenderen Verfolgung der kartographisch-statistischen Analyse des Materials hervor, das in der Arbeit vom korpusartigen Typ konzentriert ist (Pramene, 1989). Einen integralen Bestandteil dieser Arbeit bildet auch das Material aus der Nitraer Region, die den stabilsten Teil des ehemaligen Nitraer Komitates darstellt (Žudel, 1984, S. 80 f.).

Im Südteil des analysierten Raumes, im Rahmen des magyarischen Okkupationsgebietes, wo sich negative Folgen der magyarischen Anwesenheit äußern sollten, weist im 10. Jh. die Abnahme von Siedlungseinheiten nur einen minimalen Wert auf. Falls wir die kontinuierliche Besiedlung im Zeitabschnitt des 9.–11. Jh. verfolgen, erhalten wir sogar das Bild eines Dauerzustandes. Die gleiche Situation gilt für das Milieu der Gräberfelder. Eine weitere, verhältnismäßig überraschende Erkenntnis ist das hohe Maß der ununterbrochenen Besiedlungsentwicklung mit den Anfängen im großmährischen Zeitabschnitt. Sie erreicht den Wert von 85,7 % gegenüber 50 %, welchen Wert die Fundstellen mit Anfängen im 10. Jh. haben. Eine Diskontinuität der Besiedlung wird auch durch die Verteilung der Fundstellen bezweifelt. Vor allem Siedlungen konzentrieren sich weiterhin in den stabilen Regionen mit den Anfängen im 9. Jh. Weniger eindeutig verteilte Nekropolen widersprechen grundsätzlich nicht dem grundlegenden Modell (Abb. 37).

Bloß im südlichsten Zipfel des gegebenen Gebietes kann die Ablösung großmährischer Siedlungen durch Lokalitäten aus dem 10.–11. Jh. mit geringerer Dichte, als hier im vorangehenden Zeitabschnitt herrschte, verzeichnet werden. Sogar viel zu einfach wäre die Verknüpfung dieser Tatsache mit einem ethnischen Bevölkerungsaustausch. Der Charakter des gewonnenen Materials bietet jedoch keine Möglichkeit, einen eindeutigeren Standpunkt zu diesem Problem einzunehmen. Die Grundlage der Siedlungsstruktur des nördlicheren Teiles der südlichen Nitra-Region bildeten 14 kontinuierlich besiedelte Fundstellen mit den Anfängen im 9. Jh. Die Grenze zwischen den erwähnten zwei Teilen bildet die Linie, die in beinahe horizontaler Richtung nördlich von Nové Zámky verläuft. Nördlich

von dieser Linie müssen, in Anbetracht bekannter Tatsachen, mindestens für das 10. Jh. negative Einschläge in die ursprüngliche Besiedlung von solchem Ausmaß ausgeschlossen werden, daß es sich in der destruzierten Besiedlungskontinuität widerspiegelt hätte. In diesem Raum befindet sich auch der wesentliche Teil der Nekropolen der Arbeitskollektion dieses Beitrages. Manche von ihnen sind unmittelbar in die Grenzlinie eingegliedert. Alle diese Gräberfelder informieren jedoch über eine friedliche Koexistenz beider Ethnien auf dem Prinzip von nachbarlichen bis verwandtschaftlichen Beziehungen.

In dem Gebiet, das vom zentralen Teil der südlichen Nitra-Region bis zur Linie des Donauufers reicht, liegen aus unserer Gräberfeldkollektion die Nekropolen von Nové Zámky und Mužla-Čenkov. Abermals

Abb. 37. Region Nitra mit verzeichneten Nekropolen und Siedlungen. 1 – Gräberfeld aus dem 9. Jh.; 2 – Gräberfeld aus dem 10. Jh.; 3 – Gräberfeld aus dem 11.–12. Jh.; 4 – Kirchenfriedhof; 5 – Siedlung aus dem 9.–11. Jh.; 6 – Gräberfeld aus dem 9.–10. Jh.; 7 – Gräberfeld aus dem 9.–11. Jh.

muß man auf diese Weise die Folgen einer größeren Destruktionstätigkeit ausschließen, durch welche die Enklaven der ursprünglichen Besiedlung im breiteren Gebiet längs der Donau, von Mužla-Čenkov ostwärts bis zur Eipel, in der Umgebung von Nové Zámky liquidiert worden wären. Mit ihrer allmählichen Liquidierung ist später infolge der zunehmenden Impulse einer Nachbesiedlung zu rechnen (*Marsina*, 1984, S. 39 f.; 1988, S. 200; *Chropovský - Ruttay*, 1988, S. 59; *Hanuliak*, 1989, S. 188 f.; *Hanuliak - Kuzma - Šalkovský*, 1992). Schwer zu beurteilen ist jedoch, ob die aus den Unterlagsmaterialien erhaltenen Schlüssefolgerungen tatsächlich real und nicht durch ihre Lückenhaftigkeit und indirekte Aussagefähigkeit verzerrt sind. Viel wahrscheinlicher skizziert sich die Notwendigkeit, sie nicht ohne gebührenden Vorbehalt zu akzeptieren und so den Mängeln auszuweichen, welche *I. Kniezsa* (1938) in der Arbeit über die ethnischen Verhältnisse im Karpatenbecken während des 11. Jh. auf Grundlage der Toponymie unterlaufen sind. Auf der betreffenden Kartenbeilage ist die nördliche Linie des Gebietes mit magyarischer Bevölkerung bis nördlich von Nitra vorgeschoben. Ausgedehnte Flächen von magyarisch-slawischem Mischgebiet reichen tiefer in die nördlichen Teile der Nitra-Region. Die Analysen des in *Pramene* (1989) zusammengefaßten Quellenmaterials bezweifeln zumindest die Schlüssefolgerungen *I. Kniezsas*. Danach kann das Gebiet der Westslawakei im 10. Jh. wahrscheinlich schon von der Donaulinie an als ein gemischtes Gebiet des slawisch-magyarischen Ethnikums betrachtet werden. Ohne eine abermalige Umwertung des ganzen Quellenmaterials kann jedoch nicht entschieden werden, ob das von *I. Kniezsa* deformierte Bild zugunsten der magyarischen Bevölkerung das Ergebnis einer niedrigeren Qualität des bearbeiteten Materials, von methodischen Fehlern oder einer niedrigeren Objektivität des Forschers ist.

Zum Unterschied vom tendenziösen Bild aus ältesten ungarischen Chroniken (*Pražák*, 1988, S. 211–216) bietet das archäologische Material ein Zeugnis über die Schwankung in der Bedeutung der Überordnung des Zentrums der Nitraer Siedlungsagglomeration, nicht aber über ihren katastrophischen Untergang und die darauffolgende gestörte Besiedlungskontinuität (*Marsina*, 1985, S. 86). Zum Unterschied von den ursprünglich erwarteten Ergebnissen haben wir, im Gegenteil, Belege über die kontinuierliche Fortsetzung der Entwicklung in den ursprünglichen Siedlungsarealen aus dem 9. Jh. bis in das 10.–11. Jh. (Abb. 38). Im Gräberfeldmaterial ist kein größeres Ausmaß von Veränderungen faßbar, die bei Veränderungen der ethnischen Bevölkerungszusammensetzung zu erwarten wären.

Zu Fortsetzern der ursprünglichen großmährischen und rein slawischen Gräberfelder wurden die Gräberfelder von Nitra-Amphitheater und Horne

Krškany mit nicht unbeachtlichem Anteil des autochthonen Bevölkerungsverbandes. In ähnlichem Sinne auswertbar ist das Gräberfeld von Šindolka mit 303 untersuchten Gräbern, das im zweiten Drittel des 10. bis ins 11. Jh. benutzt wurde. Eine beträchtliche Gräberzahl aus dem ältesten, in den Horizont B reichenden Belegungsabschnitt wurde durch Erdarbeiten vor Beginn der archäologischen Grabung vernichtet. Unter den Gegenständen des Grabinventars kamen mehrere, in die Kollektion des Bijelo Brdo-Stils gehörende Typen wie auch Funde vor, die mit dem nachgroßmährischen Milieu verknüpft sind. Jedoch keiner der Verbände ist ausgeprägter dermaßen vertreten, um zur Bildung einer eindeutigen Vorstellung von der ethnischen Zusammensetzung der gegebenen Population beizutragen (Fundbericht AI der SAW 114 45/86; 11 812/87 – *G. Fusek*).

Über die Nichteinbeziehung dieses Gräberfeldes in den Arbeitsverband der Fundstellen, die in die 2. (?) bzw. 3. Kategorie gehören, entschied eine Menge objektiver Ursachen. Das im J. 1916 in der Ziegelei von Mlynárce entdeckte Reitergrab unterscheidet sich von den vorangehenden Nekropolen. Mit gewissem Vorbehalt kann zugelassen werden, daß es der Bestandteil eines Großfamiliengräberfeldes der Mittelschicht der magyarischen Sozietät war (*Eisner*, 1983, S. 55). Das unvollständig erschlossene Gräberfeld mit 72 Gräbern in Mlynárce (ČSAD) stammt vom Ende des 10. bis aus dem 11. Jh. Außer Gegenständen aus der Schlüßphase des Bijelo Brdo-Stils tauchen auch Münzen in der Funktion von Totenobolen auf (*Točík*, 1960). In der Zusammensetzung der dortigen Population ist es gelungen, durch anthropologische Analyse mongoloide Merkmale im Zusammenhang mit dem magyarischen Ethnikum zu identifizieren (*Malá*, 1960, S. 254).

Die kurz zusammengefaßten Belege über die ethnische, im 10. Jh. im Gebiet der Nitraer Siedlungsagglomeration lebende Bevölkerung schließen Folgen von destruktiv-devastierenden Veränderungen in diesem Milieu aus, wo ihre Auswirkung logisch zu erwarten wäre. Abermals zeigt es sich, daß ein Teil der ursprünglichen Besiedlung mit ihrer Produktionstätigkeit in der weiteren Entwicklung fortsetzte. Zur Veränderung der ethnischen Zusammensetzung kam es durch den Zustrom von magyarischer gemeiner Bevölkerung. Die militärischen Schichten der Sozietät waren zahlenmäßig klein. Im Verhältnis zu ihnen wies die Bevölkerung slawischen Ursprungs entschieden keine Minderheitsvertretung auf.

Aus der Fachliteratur kann eine Serie von Erwähnungen angesammelt werden, die logisch die Existenz der slawischen Bevölkerung im Verbreitungsgebiet der Bijelo Brdo-Kultur zulassen (*Dienes*, 1964, S. 138; *Bártha*, 1968, S. 123 f.). Von größerem Wert sind Vermerke, die ihre Angehörigen mit Quellen der materiellen Kultur verknüpfen (*Kiss*, 1973, S. 338). Cs.

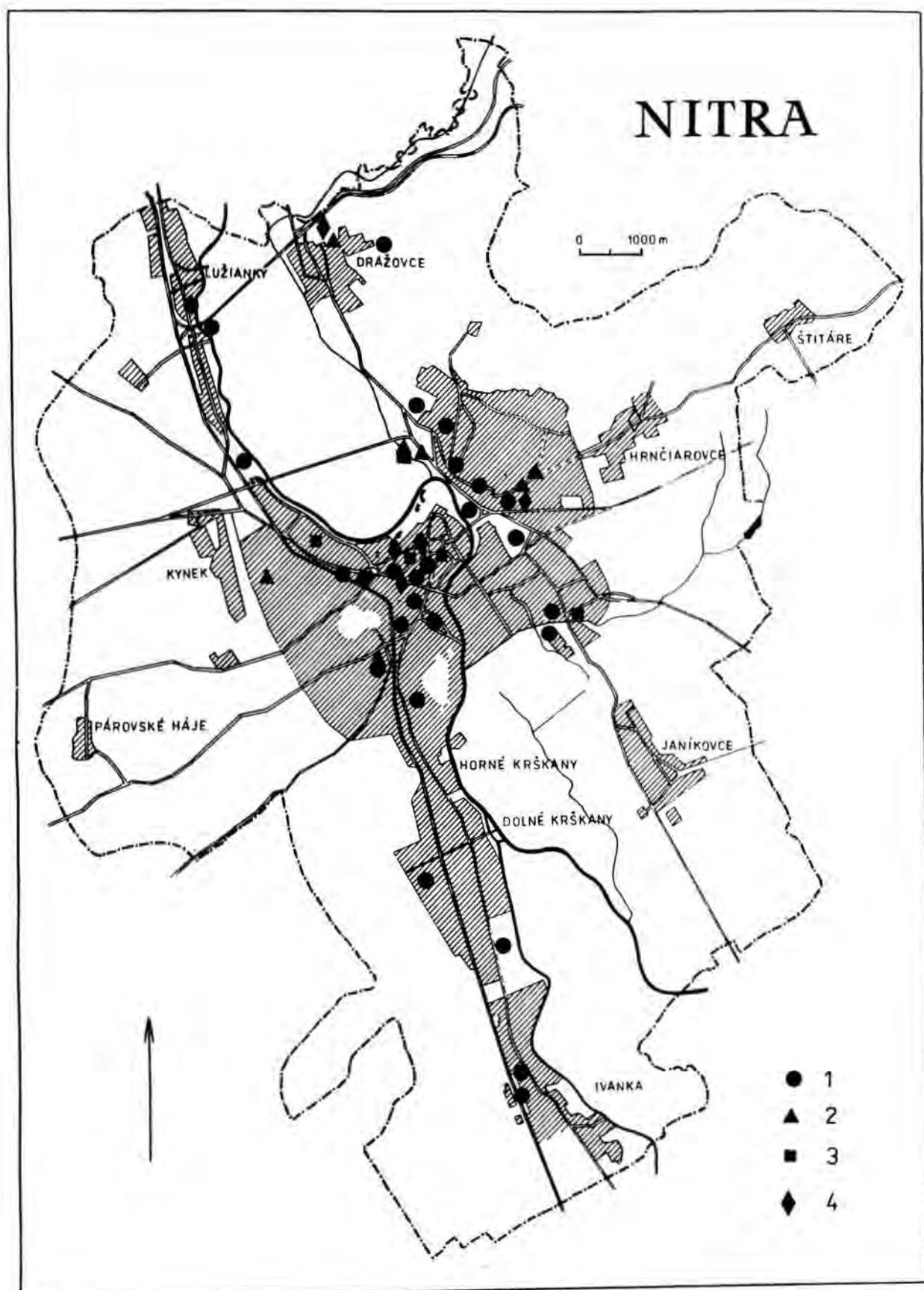

Abb. 38. Nitraer Siedlungsagglomeration im 9.–13. Jh. 1 – Gräberfeld aus dem 9. Jh.; 2 – Gräberfeld aus dem 10. Jh.; 3 – Gräberfeld aus dem 11.–12. Jh.; 4 – Kirchenfriedhof.

Tabelle 1. Typen und Formen der Gegenstände des Bestattungsinventars

<i>I. Tägliche Gebrauchsgegenstände und Werkzeuge</i>	66. Kaptorga 67. Münze 68. Gefäß 69. Ei 70. Eimer 71. Fleischspeise 72. Anhänger 73. Eisenfragmente
1. Rasiermesser 2. Wetzstein 3. Nadelbehälter 4. Nadel 5. Sichel 6. Feuerstahl 7. Messer 8. Spinnwirtel 9. Flechtnadel 10. Ahle	
<i>II. Waffen und Kriegerausrüstungsbestandteile</i>	
11. Lanze 12. Sporen 13. Axt 14. Pfeilspitze des magyarischen Typs 15. Pfeilspitze des großmährischen Typs 16. Steigbügel 17. Säbel 18. Köcher 19. Trense	
<i>III. Schmuck und Gewandzubehör</i>	
20. trommelförmiger Ohrring 21. Ohrring mit granuliertem Anhänger 22. Ohrring mit traubenförmigem Anhänger aus Blech 23. Körbchenohrring 24. schlichter Ohrring 25. Ohrring mit Knoten 26. Ohrring mit gegossenem Anhänger 27. mondsichel förmiger Ohrring 28. Ohrring mit anhängender Kugelreihe 29. stäbchenförmiger Ohrring 30. Ohrring mit Spiralwickelung 31. Ohrring mit spiralförmigem Abschluß 32. Ohrring mit röhrenförmigem Anhänger 33. S-förmiger Schlafenring aus Draht 34. S-förmiger Schlafenring mit breitgehämmter Schleife 35. S-förmiger Schlafenring aus einem Stäbchen 36. Schlafenring mit Öse 37. Perle aus Paste und aus Glas 38. Perle des großmährischen Typs 39. Perle aus Halbedelstein 40. Kaurimuschel 41. geflochtener Halsring 42. Gewandbesatz 43. Zierscheibe 44. Drahtfingerring 45. geflochtener Fingerring 46. bandförmiger Fingerring 47. bandförmiger längsgerillter Fingerring 48. Fingerring mit gewölbtem Querschnitt 49. Fingerring aus Glaspaste 50. Fingerring mit stufenförmigem Schildchen 51. Schildchenfingerring 52. turbanförmiger Fingerring 53. Fingerring aus einem Stäbchen 54. geschlossener Fingerring 55. Drahtarmring 56. Blecharmring 57. geflochtes Armband mit Einlage und Häkchen 58. Armband mit schleifenförmigen Enden 59. Stabarmring 60. Knopf des magyarischen Typs 61. Knopf des großmährischen Typs 62. Gürtelbeschlag 63. Schnalle	
<i>IV. Gegenstände kultischen Charakters</i>	
64. Dentalium 65. Schelle	

Bálint (1976, S. 249) zweifelt nicht über Slawen auf gegebenem Gebiet, wenn er an ihre Unterschiede in der zahlenmäßigen Vertretung in den einzelnen Gebieten erinnert. Ihren Schwund aus den ursprünglichen Gebieten begründete K. Mesterházy (1980, S. 39 f.) als Folge der Verschmelzung mit dem magyarischen Ethnikum. Weiter gelangte in seinen Erwägungen A. Kiss (1983, S. 191), der die Benützung von Gegenständen des Bijelo Brdo-Stils sowohl vom magyarischen als auch slawischen Ethnikum zuläßt.

Zum gleichen Ergebnis, aber mit viel konkreterem Inhalt, gelangt man aufgrund der Analysen aus dem vorangehenden Teil dieses Beitrages. Zur Verwendung von Gegenständen der magyarischen bzw. Bijelo Brdo-Provenienz von Seiten der slawischen Bevölkerung kam es im Zeitabschnitt nach der Auflösung des großmährischen Staates, die den Beginn der Umbruchzeit in der damaligen Entwicklung darstellte. Es ist klar, daß es nach dem aufkommenden Trend der Aneignung andersvölkischer Gegenstände der materiellen Kultur bei gleichzeitiger Abnahme traditioneller Gegenstände im autochthonen Milieu nicht zu ihrem physischen Schwund aus dem ursprünglichen Siedlungsgebiet kam. Bloß nach außen hin äußert sich auf diese Weise der Verlust der ethnischen Identität, d. h. die Folgen eines Akulturationsprozesses. Eine ähnliche Entwicklung verlief auch im Gebiet des benachbarten Mährens. Auch ungeachtet dessen, daß hier Belege einer katastrophischen Besetzung des Gebietes oder eines langfristigeren Aufenthaltes von Okkupationseinheiten fehlen, endete auf dem Großteil der Kirchenfriedhöfe und der ländlichen Gräberfelder des großmährischen Typs die Belegung im Verlauf der ersten Hälfte des 10. Jh (Měřinský, 1980, S. 199; 1986, S. 27–34). Im Inhalt der beschränkten Zahl kontinuierlicher Gräberfelder begannen nach dem Schwund von Gegenständen großmährischen Typs seit dem zweiten Viertel des 10. Jh. nach und nach Gegenstände aufzutauchen, die für jungburgwallzeitliche Gräberfelder charakteristisch waren. Die Typenskala der Gegenstände näherte sich stark den Repräsentanten aus dem Horizont D, die im Bereich der Bijelo Brdo-Kultur verbreitet waren (Měřinský, 1986, S. 70; Šíkulová, 1959).

Gegenwärtig bestehen darüber keine Zweifel, daß die Gegenstände von magyarischer Provenienz und die Hauptskala der Bijelo Brdo-Denkämler, die in das Karpatenbecken eingeführt wurden, nichtslawischen

Ursprung haben (z. B. Szőke, 1962; Točík, 1973; 1987a; Kiss, 1973; Bálint, 1979). Ihre gemeinsame Verwendung von Angehörigen der magyarischen und der slawischen Population macht darauf aufmerksam, daß diese Gegenstände im Laufe der Zeit die Fähigkeit der ethnischen Indikation verloren haben. Viele Typen, insbesondere die prunkvolleren, wurden im Karpatenbecken nicht weiter hergestellt, und nach und nach schwanden sie aus der Verwendung. Absondern müssen wir von ihnen eine neue Serie von Typen und Derivationen, die von den ursprünglichen Formen abgeleitet wurden und die schon im Milieu des Karpatenbeckens entstanden sind (Giesler, 1981, Taf. 53). In den Bedingungen der ethnischen Zusammensetzung des gegebenen Raumes konnte jedoch kaum die Entstehung solcher Gegenstände eine ausschließliche Angelegenheit des magyarischen Ethnikums gewesen sein. Eine Bestätigung der Zweifel sind grob vier regionale Gebiete, die im Rahmen der territorialen Verbreitung der Bijelo Brdo-Kultur geschaffen wurden. In vielen Einzelheiten weichen sie vom Register des materiellen Inhaltes, der chronologischen Position und der ethnischen Zusammensetzung ab. Eines der Gebiete ist auch die Region der Westslowakei mit Belegen des Fortlebens materiell-kultureller Traditionen aus dem vorangehenden Zeitabschnitt. In dieses Milieu einstufbar ist z. B. die Entstehung einer neuen Form der S-förmigen Schläfenringe, und es kann somit die aktive Beteiligung der dortigen Bewohner an der Bereicherung der inhaltlichen Füllung der Bijelo Brdo-Kultur bestätigt werden (Rejhocová, 1980, S. 123 f.; 1982, S. 199–206; 1988, S. 538 f.; Giesler, 1981, S. 108, 153–155).

Der Verlust der ethnischen Identität bei der slawischen Bevölkerung ist auch im Bestattungsritus verfolgbar, und zwar an der Nivellierung ihrer Elemente mit empfindlicherer Reagenz. Ein ähnlicher Prozeß spielte sich auch bei den einfachen Schichten des magyarischen Ethnikums ab. Bei ihnen verloren sich manche spezifischen ethnischen Bräuche (z. B. Abstellung von Pferdeknochen in das Grab, das Schießen von Pfeilspitzen in die teilweise verschüttete Grabgrube).

Manuskript abgegeben:

11. 5. 1991

Beurteilt von:

PhDr. Bořivoj Dostál, Dr. Sc.

Die fortschreitende Entwicklung gipfelte beidseitig Anfang des 11. Jh. durch die Schaffung einer neuen Qualität, die auf den Gräberfeldern bis zu ihrem Belegungsabbruch im Verlauf der ersten Hälfte des 12. Jh. auftauchte. Viel intensiver verlief der Vereinheitlichungsprozeß der Bestattungsbräuche auf Gräberfeldern mit gemeinsamer Bestattung beider Verbände auch trotz der Zweifel Cs. Bálints (1979, S. 118 f.) über die Möglichkeiten der angeführten Bestattungsweise. Dabei ist nicht zu bezweifeln, daß die Angehörigen beider Gruppen in die Gräber ihrer Toten alles notwendige abgestellt haben. Eventuelle Unterschiede, die noch teilweise im archäologischen Material während des Horizontes C zu beobachten sind, waren offenbar in Wirklichkeit nicht dermaßen aufgebaut, um ein Hindernis ihres Zusammenlebens zu werden. Im Vergleich zu der heutigen Auffassung der Kompliziertheit und Widersprüchlichkeit eines gemeinsamen Zusammenlebens, das unrichtig auch in die Bestattungssitten übertragen wurde, berücksichtigten die damaligen Menschen offenbar mehr das, was sie verband als das, was sie trennte.

In den vorangehenden Passagen des Beitrags wurde in groben Zügen der mit dem Bereich jener ethnischen Veränderungen eng verknüpfte Problemkreis skizziert, welche sich in der heutigen Westslowakei im 10. Jh. abgespielt haben. In ganzer Breite erwies sich dabei abermals ihre Kompliziertheit, die es nachhaltig fordert, den fortbestehenden Widerspruch durch die Ausarbeitung eines geschlosseneren und treffenderen Bildes über den Prozeß und Mechanismus dieser Veränderungen zu beseitigen. Mit Rücksicht auf den gegenwärtigen Stand der Materialbasis und die gestellten Aufgaben, wird es notwendig sein, die Aufmerksamkeit auf die Ausarbeitung des methodischen Herantretens an die Lösung strittiger Probleme zu konzentrieren, tiefere Analysen der bekannten Phänomene durchzuführen und in mehreren Ebenen ihre Verknüpfung umzuwerten.

Übersetzt von Berta Nieburová

Name und Adresse des Autors:

PhDr. Milan Hanuliak, CSc.

949 11 Nitra, Novomeského 39

Literatur

AMBROS, C.: Zvieracie prílohy na pohrebiskách 7.–8. stor. na Slovensku. In: Aktuálne otázky výskumu slovanských populácií na území Československa v 6.–13. storočí. Nitra 1979, S. 165–170.

BAKAY, K.: A X-XI. századi magyar köznép temetkezési rendjének egyik változata. In: Somogyi Múz. Közlem. 2. Kaposvár 1975, S. 23–47.

- BÁLINT, Cs.: A magyarság és az ún. Bielo-Brdoi kultúra. In: *Cumania*. 4. *Archaeologia*. Kecskemét 1976, S. 225–254.
- BÁLINT, Cs.: Vengri i t. n. belobrdska kultura. In: *Acta Archaeol. Carpatica*. 19. Kraków 1979, S. 97–147.
- BARTHA, A.: A IX-X. századi magyar társadalom. Budapest 1968.
- BEDNÁRIK, R.: Príspomok k pohrebným zvykom slovenského ľudu. In: Národop. Zbor. 1. Turč. Sv. Martin 1939, S. 54–94.
- BIALEKOVÁ, D.: Slovanské pohrebisko v Závade. *Slov. Archeol.*, 30, 1982, S. 123–157.
- BIALEKOVÁ, D.: Slovanské sídliská v Bojniciach. In: *Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV*. 19. Nitra 1989, S. 15–35.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V.: Slovanské mohyly v Skalici. Bratislava 1959.
- ČAJÁNKOVÁ, E.: Pohrebné zvykoslovie Horehronia. *Slov. Národop.*, 1956, S. 290–303.
- ČAPLOVIČ, P.: Slovanské pohrebište v Nitre pod Zoborom. *Slov. Archeol.*, 2, 1954, S. 5–50.
- DIENES, I. (Rez.): Szőke, B., A honfoglaló és kora Árpádkori magyarság régészeti emlékei; Fehér, G. – Éry, K. – Kralovánszky, A., A Közép-Dunamedence magyar honfoglalás és kora Árpád-kori sírleletei. *Régészeti tanulmányok*. I. II. Budapest 1962. In: *Archaeol. Ért.*, 91, 1964, S. 134–139.
- DOSTÁL, B.: Břeclav-Pohansko. IV. Velkomoravský velmožský dvorec. Brno 1975.
- DOSTÁL, B.: Typy pohrebišť 9.–10. století na Moravě a jejich vztah k jednotlivým typům sídlišť. In: *Sbor. Prací Filoz. Fak. Brněn. Univ. E-25*. Brno 1980, S. 290–293.
- DOSTÁL, B.: Drobná pohrebiště a rozptýlené hroby z Břeclavi-Pohanska. In: *Sbor. Prací Filoz. Fak. Brněn. Univ. E-27*. Brno 1982, S. 135–198.
- DUŠEK, S.: Veľkomoravské pohrebisko v Smoleniciach. *Slov. Archeol.*, 27, 1979, S. 365–373.
- EISNER, J.: Pamiatky z doby veľkomoravskej na Slovensku. Nitra. Dejiny a umenie nitrianskeho zámku. Trnava 1933.
- EISNER, J.: Devínska Nová Ves. Slovanské pohrebište. Bratislava 1952.
- ÉRY, K. K.: Anthropological Studies on a Tenth Century Population at Kál. In: *Anthropol. hung.* 9/1–2. Budapest 1970, S. 9–62.
- FRIESINGER, H.: Bodenfunde des 9. und 10. Jahrhunderts aus der Grafschaft „zwischen Enns und Wienerwald“. In: *Mitt. Prähist.-Komm. Österr. Akad. Wiss.* 15/16. Wien 1971–1974, S. 43–118.
- FRIESINGER, H.: Das frühmittelalterliche Gräberfeld von Pitten-Kreuzackergasse. In: *Mitt. Prähist.-Komm. Österr. Akad. Wiss.* 17/18. Wien 1975–1977, S. 49–174.
- FROLEC, V.: Prostá krása. Praha 1984.
- GEISLER, M.: Slovanské kostrové hroby z Holubic V, okr. Vyškov. *Archeol. Rozhl.*, 37, 1985, S. 449–453.
- GIESLER, J.: Untersuchungen zur Chronologie der Bjelo Brdo-Kultur. *Prähist. Z.*, 56, 1981, S. 3–167.
- HANÁKOVÁ, H. – STAŇA, Č. – STLOUKAL, M.: Veľkomoravské pohrebiště v Rajhradě. Praha 1986.
- HANULIAK, M.: Výskum pohrebiska v Bešeňove v roku 1975. In: *Archaeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r.* 1976. Nitra 1977, S. 117–119.
- HANULIAK, M.: Problematik der Gräberorientierung vom Gesichtspunkt der Aussagefähigkeit. In: *Interaktionen der mitteleuropäischen Slawen und anderen Ethnica im 6.–10. Jahrhundert*. Nitra 1984, S. 109–119.
- HANULIAK, M.: Pohrebisko z 10. storočia v Bučanoch. In: *Vlastivedný spravodajca okresu Trnava*. Hlohovec 1988a, S. 25–39.
- HANULIAK, M.: Najnovšie výsledky výskumu pohrebísk 9.–12. storočia na Slovensku. In: *Archaeol. hist.* 13. Brno 1988b, S. 521–534.
- HANULIAK, M.: Pravek, včasnodejinné a stredoveké osídlenie v Chľabe. *Slov. Archeol.*, 37, 1989, S. 151–207.
- HANULIAK, M.: Aussagefähigkeiten archäologischer Quellen aus Flachgräberfeldern des 9.–12. Jahrhunderts. *Slov. Archeol.*, 38, 1990, S. 147–191.
- HANULIAK, M.: K súčasnému stavu poznatkov a problémov osídlenia Nitrianska v 9.–13. storočí. In: *Archaeol. hist.* 16. Brno 1991, S. 85–99.
- HANULIAK, M. – KUZMA, I. – ŠALKOVSKÝ, P.: Mužla-Čenkov. Osídlenie 9.–12. storočia. Nitra 1992 (im Druck).
- HAVLÍK, L. E.: Veľká Morava v kontextu evropských a obecných dejín. In: J. Poulik – B. Chropovský und Koll., *Veľká Morava a počiatky československej štátnosti*. Praha-Bratislava 1985, S. 187–214.
- HAVLÍK, L. E.: Kronika o Veľkej Morave. Brno 1987.
- HORVÁTHOVÁ, E.: Zvykoslovie a povery. In: *Slovensko. Ľud. 3/II*. Bratislava 1975, S. 985–1030.
- HRUBÝ, V.: Staré Město. *Velkomoravský Velehrad*. Praha 1955.
- CHROPOVSKÝ, B.: Slovanské pohrebisko z 9. stor. vo Veľkom Grobe. *Slov. Archeol.*, 5, 1957, S. 174–239.
- CHROPOVSKÝ, B.: Slovanské pohrebisko v Nitre na Lupke. *Slov. Archeol.*, 10, 1962, S. 175–240.
- CHROPOVSKÝ, B.: Nitra. Archeologický výskum slovanských lokalít. Nitra 1975.
- CHROPOVSKÝ, B. – RUTTKAY, A.: Archäologische Erforschung und Genese des slowakischen Ethnikums. In: *Štud. hist. slov.* 16. Bratislava 1988, S. 15–64.
- JAKAB, J.: Antropologický rozbor kostrových zvyškov z včasnostredovekého pohrebiska v Nových Zámkoch. *Slov. Archeol.*, 25, 1977, S. 161–216.
- JAKAB, J.: Diferenciácia populácií na území Slovenska vo včasnom stredoveku. (Kandidatendissertation.) Bratislava 1986.
- KISSL, A.: Über die mit Keramik verbundenen Bestattungsarten im Karpatenbecken des 10.–11. Jahrhunderts. In: A Móra Ferenc Múz. Évk. 2. Szeged 1969, S. 175–182.
- KISSL, A.: Zur Frage der Bjelo Brdo-Kultur. *Acta Archaeol. Acad. Sci. hung.*, 25, 1973, S. 327–340.
- KISSL, A.: Baranya megye X–XI. századi sírleletei. Budapest 1983.
- KISSL, A.: Studien zur Archäologie der Ungarn im 10. und 11. Jahrhundert. In: Die Bayern und ihre Nachbarn II. Wien 1985, S. 217–379.
- KNIEZSA, I.: Magyarország népei a XI. sz.-ban. *Szent István Emlékkönyv*. II. Budapest 1938.
- KOVÁČS, L. (Rez.): Über die Datierung der Grabfunde des 10. Jahrhunderts in Ungarn. J. Giesler, *Untersuchungen zur Chronologie der Bjelo Brdo-Kultur*. Prähist. Z., 56, 1981. In: *Acta archaeol. Acad. Sci. hung.*, 37, 1985, S. 207–222.
- KOVÁČS, L.: Münzen aus der ungarischen Landnahmezeit. Budapest 1989.
- KRALOVÁNSZKY, A.: The Paleosociographical Reconstruction of the Eleventh Century population of Képuszta. In: Janus Pannonius Múz. Évk. 13. Pécs 1968, S. 75–116.
- KRASKOVSKÁ, L.: Príspomok k pohrebným zvykom starých Slovanov. In: *Hist. Sbor.* 8. Bratislava 1950, S. 43–49.
- KRASKOVSKÁ, L.: Slovanské sídlisko pri Devínskom jazere. In: *Zbor. Slov. nár. Múz.* 60. Hist. 6. Bratislava 1966a, S. 73–93.
- KRASKOVSKÁ, L.: Slovanské pohrebisko v Blatnom. In: *Sbor. Slov. nár. Múz.* 60. Hist. 6. Bratislava 1966b, S. 95–116.
- KRASKOVSKÁ, L.: Slovanské sídlisko v Kopčanoch. In: *Zbor. Slov. nár. Múz.* 63. Hist. 9. Bratislava 1969, S. 53–72.
- KRUMPHANZLOVÁ, Z.: Počiatky kresťanství v Čechách ve světle archeologických pramenů. Památ. archeol., 62, 1971, S. 406–439.
- KUČERA, M.: Slovensko po páde Veľkej Moravy. Bratislava 1974.
- KUČERA, M.: Veľká Morava a slovenské dejiny. In: J. Poulik – B. Chropovský und Koll., *Veľká Morava a počiatky československej štátnosti*. Praha-Bratislava 1985, S. 245–271.
- KVASSAY, J.: Keramikbeigaben in Gräbern des 10. und 11. Jahrhunderts im Karpatenbecken. In: *Interaktionen der mitteleuropäischen Slawen und anderen Ethnica im 6.–10. Jahrhundert*. Nitra 1984, S. 173–178.
- LIPTÁKOVÁ, Z.: Slovanské pohrebisko z X.–XI. storočia v Úľanoch nad Žitavou. *Slov. Archeol.*, 11, 1963, S. 223–236.

- MAIA, H.: Príspěvek k antropologii Slovanů X.-XI. století z pohřebišť pod Zoborem a z Mlynárciu u Nitry. *Slov. Archeol.*, 8, 1960, S. 231–238.
- MAREŠOVÁ, K.: Uherské Hradiště-Sady. Staroslovanské pohřebiště na Horních Kotviciach. Brno 1983.
- MARSINA, R.: Osídlenie Slovenska od 11. do polovice 13. storočia. Slovenský lúd po páde Veľkej Moravy. In: *Hist. Štúd.* 26/2. Bratislava 1984, S. 39–57.
- MARSINA, R.: Najstaršie mestá na Slovensku na základe historickej dokumentácie. In: *Archaeol. hist.* 10. Brno 1985, S. 85–90.
- MARSINA, R.: Über die Besiedlung der Slowakei vom 11. bis in die Hälfte des 13. Jahrhunderts. In: *Stud. hist. slov.* 16. Bratislava 1988, S. 173–220.
- MESTERHÁZY, K.: Nemzetiségi szervezet és az ostályviszonyok kialakulása a honfoglaló magyarságnál. Budapest 1980.
- Mnohojazyčný demografický slovník. Český svazek. Praha 1965.
- MĚŘÍNSKÝ, Z.: Velkomoravské kostrové pohřebiště ve Velkých Bílovicích. Praha 1985.
- MĚŘÍNSKÝ, Z.: Slovanská pohřebiště z 2. poloviny 10. až 13. století na Moravě. In: IV. medzinárodný kongres slovanskej archeológie – Sofia. Nitra 1980, S. 94–99.
- MĚŘÍNSKÝ, Z.: Morava v 10. storočí ve svetle archeologickej nálezov. Památ. archeol., 77, 1986, S. 18–80.
- MĚŘÍNSKÝ, Z. – UNGER, J.: Velkomoravské kostrové pohřebiště u Morkúvek (okr. Břeclav). In: Pravéké a slovanské osídlení Moravy. Sbor. k 80. narozeninám Josefa Poulika. Brno 1990, S. 360–400.
- NEMESKÉRI, J. – ÉRY, K. – KRALOVÁNSKÝ, A. – HARSÁNYI, L.: Data of Reconstruction of the Population of an Eleventh Century Cemetery Gáva-Market. *Crania Hungarica*, 4, 1961, Nr. 1–2, S. 1–53.
- NEVIZÁNSKY, G.: K problematike staromadarských pamiatok na Slovensku. (Diplomarbeit.) Bratislava 1973.
- NEVIZÁNSKY, G.: Pohrebisko z konca 9. a z 10. storočia v Bešeňove. *Slov. Archeol.*, 27, 1979, S. 375–400.
- Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až 13. storočia. Nitra 1989.
- PRAŽÁK, R.: Legendy a kroniky koruny uherské. Praha 1988.
- RATKOŠ, P.: Problémy výskumu včasnofeudálneho osídlenia Slovenska. In: *Archaeol. hist.* 9. Brno 1984a, S. 7–20.
- RATKOŠ, P.: Kontinuita slovanského osídlenia v 9.–11. storočí. Slovenský lúd po rozpadе Veľkej Moravy. In: *Hist. Štúd.* 27/2. Bratislava 1984b, S. 9–36.
- RATKOŠ, P.: Obdobie včasného feudalizmu. Druhá časť. Slovensko v 10.–12. storočí. In: *Dejiny Slovenska I.* Bratislava 1986, S. 164–220.
- RATKOŠ, P.: Pramene o staromadarských bojových akciách a zániku mojmírovskej Veľkej Moravy. *Slavia*, 55, 1988a, Nr. 2, S. 140–149.
- RATKOŠ, P.: Slovensko v dobe velkomoravskej. Košice 1988b.
- REJHOLCOVÁ, M.: Pohrebisko z 10.–12. storočia v Nových Zámkoch. *Slov. Archeol.*, 22, 1974, S. 435–460.
- REJHOLCOVÁ, M.: Pohrebisko z 10.–11. storočia v Hurbanove-Bohatej. *Slov. Archeol.*, 24, 1976, S. 191–230.
- REJHOLCOVÁ, M.: Pohrebisko z 10. storočia v Zemnom. *Slov. Archeol.*, 27, 1979, S. 405–432.
- REJHOLCOVÁ, M.: Nové prínosy k poznaniu materiálnej kultúry v 10.–11. storočí na území Slovenska. In: IV. medzinárodný kongres slovanskej archeológie – Sofia. Nitra 1980, S. 123–129.
- REJHOLCOVÁ, M.: K problematike severnej hranice tzv. belorudských pohrebisk. *Slov. Archeol.*, 30, 1982, S. 199–207.
- REJHOLCOVÁ, M.: Výskum včasnostredovekého pohrebiska v Čakajovciach, okres Nitra. In: *Archaeol. hist.* 13. Brno 1988, S. 537–541.
- RUTTKAY, A.: Problematika historického vývoja na území Slovenska v 10.–13. storočí. In: J. Poulik – B. Chropovský und Koll., *Veľká Morava a počiatky československej státnosti*. Praha-Bratislava 1985, S. 141–185.
- STEINHÜBEL, J.: Počiatky slovenskej štátnosti. Bratislava 1991.
- STLOUKAL, M. – VYHNÁLEK, L.: *Slované velkomoravských Mikulčic*. Praha 1976.
- SZABÓ, J. Gy.: Árpád-kori telep és temetője Sarud határában III. In: Az Egri Múz. Évk. 16./17. Eger 1978–1979, S. 45–124.
- SZÓKE, B.: A honfoglaló- és kora Árpád-kori magyarság régészeti emlékei. *Régészeti tanulmányok*. I. Budapest 1962.
- ŠALKOVSKÝ, P.: K vývoju a štruktúre osídlenia v dobe slovanskej na Slovensku. *Slov. Archeol.*, 36, 1986, S. 379–407.
- ŠIKULOVÁ, V.: Moravská pohřebiště z mladší doby hradišní. In: Pravěk východní Moravy. I. Gottwaldov 1959, S. 88–162.
- ŠTEFANOVIČOVÁ, T.: Príspevok k počiatku stredovekej dediny na Slovensku vo svetle pohrebisk. In: *Archaeol. hist.* 10. Brno 1985, S. 27–30.
- ŠUBRTOVÁ, A.: Antonín Boháč – statistik a demograf. In: *Sbor. Nár. Mus. v Praze*, 32. Praha 1979, S. 1–186.
- TETTAMANTI, S.: Temetkezési szokások a Karpát-medencében a X–XI. században. In: Előmunkálatok a magyarország néprajzához. 10. Budapest 1982, S. 86–93.
- TOČÍK, A.: Radové pohrebisko devínskeho typu z XI. storočia v Mlynárciach pri Nitre. *Slov. Archeol.*, 8, 1960, S. 269–283.
- TOČÍK, A.: Altmagyarisches Gräberfeld in der Südwestslowakei. Bratislava 1968.
- TOČÍK, A.: Flachgräberfelder aus dem IX. und X. Jahrhundert in der Südwestslowakei. *Slov. Archeol.*, 19, 1971, S. 135–276.
- TOČÍK, A.: Zur Frage der slawisch-ungarischen Kontakte der mittleren Donau im 10. und 11. Jahrhundert. In: *Internationaler Kongreß für slawische Archäologie II*. Berlin 1973, S. 351–356.
- TOČÍK, A.: Šaľa, okres Galanta. In: *Významné slovanské náleziská na Slovensku*. Bratislava 1978.
- TOČÍK, A.: K otázkám etnicity pohrebisk z 10. stor. na Slovensku. In: Aktuálne otázky výskumu slovanských populácií na území Československa v 6.–13. storočí. Nitra 1979, S. 68–84.
- TOČÍK, A.: Nachgroßmährische Gräberfelder des 10. und 11. Jh. in der Südwestslowakei. In: *Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV*, 23. Nitra 1987a, S. 177–239.
- TOČÍK, A.: Záchranný výskum v Lipovej-Ondrochove v roku 1980. In: *Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV*. Nitra 1987b, S. 243–292.
- TÖRÖK, Gy.: Die Bewohner von Halimba im 10. und 11. Jahrhundert. Budapest 1962.
- VALLAŠEK, A.: K niektorým otázkam pohrebného ritu na slovanských kostrových pohrebiskách. In: *Zbor. Filoz. Fak. Univ. Komenského. Musica*. 13. Bratislava 1962, S. 33–40.
- VYVÝALOVÁ, M.: Bitka pri Bratislave roku 907. (Príspevok ku kritickému prehodnoteniu prameňov.) In: *Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV*. 21. Nitra 1985, S. 221–242.
- WACHOWSKI, K.: Cmentarzyska doby wczesnopiastowskiej na Śląsku. Warszawa-Wrocław-Łódź 1975.
- ZÁBOJNÍK, J.: Výskum včasnostredovekého pohrebiska v Čiferí-Páci. In: *Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV*. 21. Nitra 1985, S. 205–216.
- ZOLL-ADAMIKOWA, H.: Wczesnośredniowieczne cmentarzyska sklepowe Małopolski. II. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1971.
- ŽUDEL, J.: Stolice na Slovensku. Bratislava 1984.

Pohrebiská slovanskej populácie v 10. storočí z územia západného Slovenska

Milan Hanuliak

Pracovný súbor tohto príspevku tvorí pätnásť pohrebísk vyčlenených z rámca nekropolí 9.-12. stor. (obr. 1). Popri spoločných črtách tieto pohrebiská majú aj znaky umožňujúce ich rozdelenie do štyroch kategórií. Prvú z nich predstavujú pohrebiská slovanského etnika, ako Čífer-Páč, Hurbanovo, Mužla-Čenkov, Šal'a-Veča (obr. 6, 7, 18, 19; tab. VI, VII, XIII). Boli používané vo veľkomoravskom období. Bez zmien v etnickej skladbe pretrvalo ich používanie aj do horizontu B (t. j. druhá štvrtina 10. stor.), kam okrajovo zasahujú záverečnou fázou. Druhú kategóriu tvoria pohrebiská Bešeňov, Čakajovce, Lipová-Ondrochov, Nitra-Horné Krškany, Trnovec nad Váhom (obr. 2, 3, 8, 9, 12, 13, 22, 27; tab. I-III, VIII, X, XI, XV-XVIII). Ich jednotliacim znakom je preukázané spoločné pochovávanie slovanského a maďarského etnika. Do tretej kategórie patria pohrebiská Nitra a Nové Zámky (obr. 10, 11, 15; tab. IX). Aj v tomto prípade ide o spoločné pochovávanie príslušníkov oboch etník. Doklady o prítomnosti slovanskej zložky nie sú v materiáli dosť presvedčivé. Zapríčinilo to zničenie najstarších areálov oboch nekropolí, kde sa takéto hroby pôvodne nachádzali. Poslednú, štvrtú kategóriu tvoria lokality Bučany, Michal nad Žitavou, Smolenice, Šurany-Úľany nad Žitavou (obr. 2, 16, 17, 20, 21; tab. IV, V, VII, XII, XIV). Ich zjednocujúcim prvkom je, že sú výsledkom aktivity slovanského obyvateľstva, ktoré tu bez zmien v etnickej skladbe prežíva až do horizontu C-D (t. j. druhá polovica 10.-prvá tretina 11. stor.).

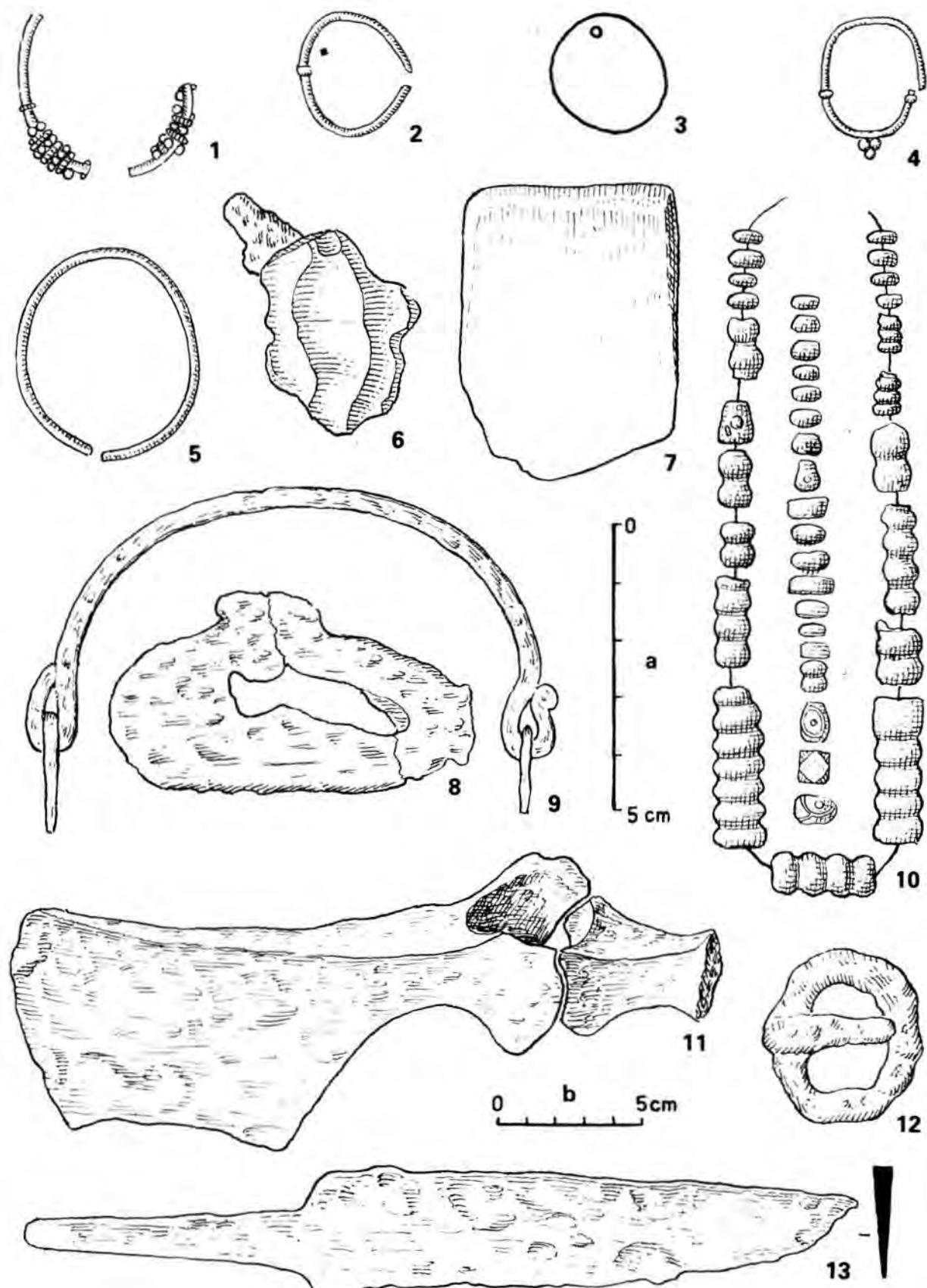
Uvedené nekropoly reprezentujú v 10. stor. na Slovensku novú kvalitu pohrebísk. Séria analýz vykreslila ich charakteristické vlastnosti. Zároveň presvedčila o tom, že zmienené pohrebiská sú reálnou skutočnosťou. Treba ich preto v danom chronologickom úseku priradiť k už známym nekropolám maďarského etnika, ktorým sa dosiaľ venovala väčšia pozornosť. Na analyzovaných pohrebiskách možno v druhej štvrtine 10. stor. sledovať niekoľko vývojových trendov. Jeden z nich zachytáva vytrácanie charakteristických kultúrno-etnických predmetov z hrobov slovanského etnika. Ide najmä o honosnejšie exempláre, ktoré sa po rozpadе veľkomoravského štátu prestali vyrábať. Menej zreteľné ubúdanie je pri predmetoch dennej potreby, nástrojoch, predmetoch kultového charakteru. Ich tvary sa nevelmi líšia od predchodcov z veľkomoravského obdobia. V horizonte C (cca druhá polovica 10. stor.) sú však tieto predmety výnimcočné a majú skôr antikvárnu hodnotu. Nezriedka sa vyskytujú spolu s predmetmi maďarskej proveniencie. V danom období súčasne intenzívne narastá počet hrobov bez inventára. Etnická príslušnosť pochovaných k slovanskej populácii je potvrdená elementmi pohrebného rítu, ktoré majú odlišné

hodnoty od hodnôt z hrobov maďarského etnika (obr. 29-35). V horizonte C sa aj možnosti sledovania takýchto rozdielov striedajú. V tomto štádiu, no najmä v horizonte D (t. j. záver 10.-prvá tretina 11. stor.), už nie sú hmotných dokladov dosvedčujúcich prítomnosť slovanského etnika na území severne od Dunaja v rámci teritória maďarského záboru. Rovnaký proces sa odohráva aj na území susednej Moravy. Tu však nie je maďarského etnika, a preto sa procesu neprispisujú také d'alekosiahle dôsledky.

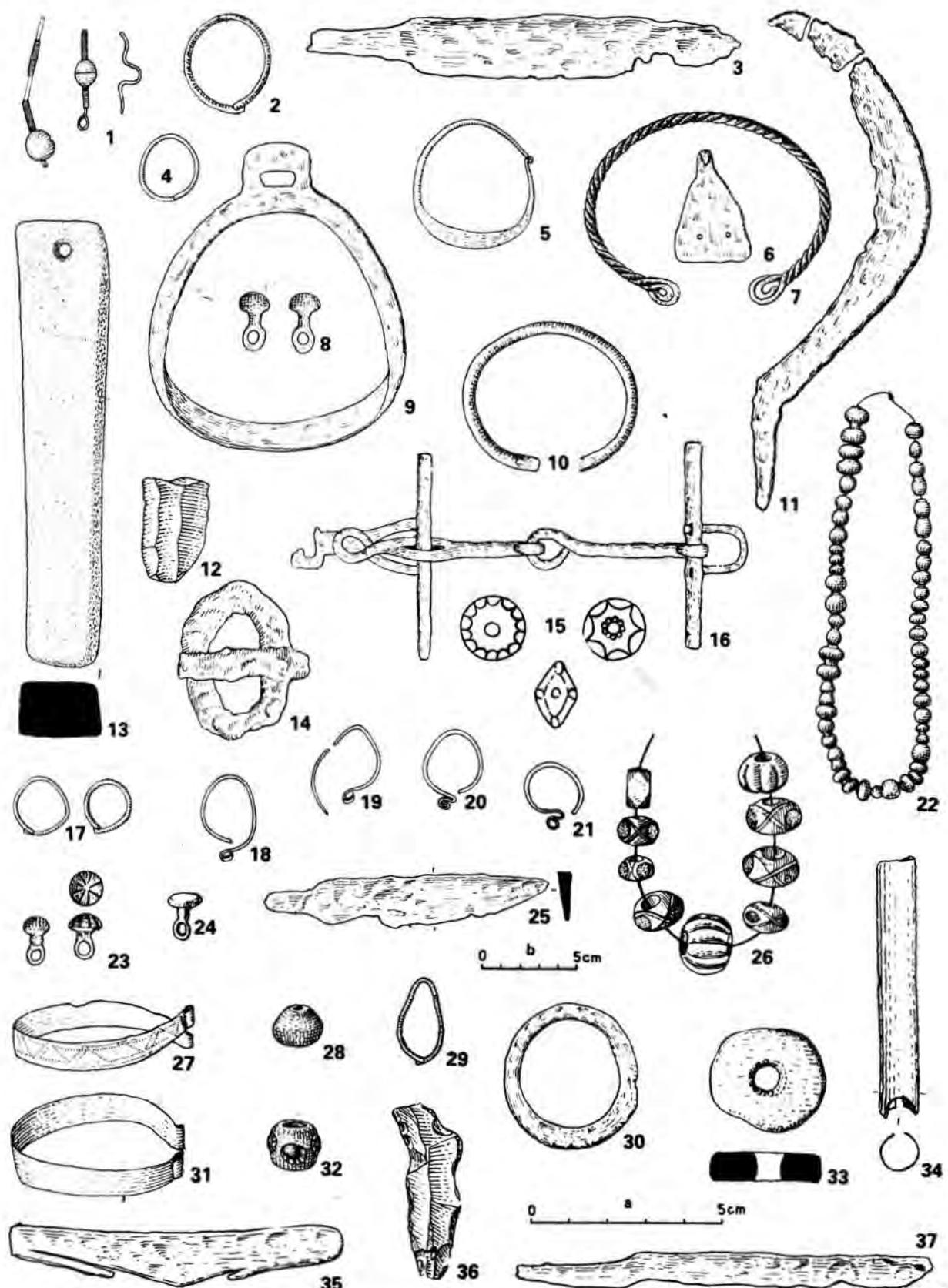
Na Slovensku situáciu v tomto smere d'alej komplikuje iný z nastúpených trendov. Pri nedostatku vlastných predmetov po skončení ich výroby autochtonné obyvateľstvo postupne preberá a osvojuje si predmety maďarskej, najmä belobrdskej proveniencie. Dosvedčuje to množstvo priamych dokladov zachytávajúcich etapu vývoja daného procesu. Nepriame dôkazy tiež presvedčajú o aktívnej účasti autochtonného obyvateľstva na obohacovaní obsahujej náplne belobrdskej kultúry. Ide o exempláre, ktoré vznikli už v prostredí Karpatskej kotliny. V podmienkach etnickej skladby na príslušnom území nemôže byť ich vznik spájaný výlučne s maďarským etnikom. Ak by sa však tieto predmety metodicky nesprávne dávali do súvisu s príslušníkmi maďarského etnika, dospele by sa ku skreslenej interpretácii. Slovanského obyvateľstva na príslušnom území potom nie sú tu iba masy „údajne“ maďarského etnika. V súčasnosti sa autochtonná populácia fyzicky nevytratila, iba navonok stratila svoju etnickú identitu.

V doterajšom bádaní sa podobná interpretácia nepripúšťala. Výsledný proces sa, naopak, jednostrane a tendenčne stal za základ teórie o destrukčno-devastačnom spôsobe osídľovania nížinatých oblastí Slovenska po rozpade veľkomoravského štátu. Výsledky analýz pracovného súboru pohrebísk s výsledkom štatisticko-kartografických analýz materiálu zo západného Slovenska spochybňujú a vyvratia mnohé z pôvodných téz tejto teórie (obr. 1, 37). Ani na území Nitry, centra východnej časti veľkomoravského štátu, nie sú doklady o katastrofom zániku osídlenia. Sú tu, naopak, znaky kontinuálneho pokračovania pôvodného osídlenia v mierne zredukovanej podobe. Z novoprišlého spoločenstva sú početnejšie pospolité vrsty obyvateľstva. Početnosť militantných zložiek je nízka. Voči nim slovanské obyvateľstvo nemá menšinové zastúpenie.

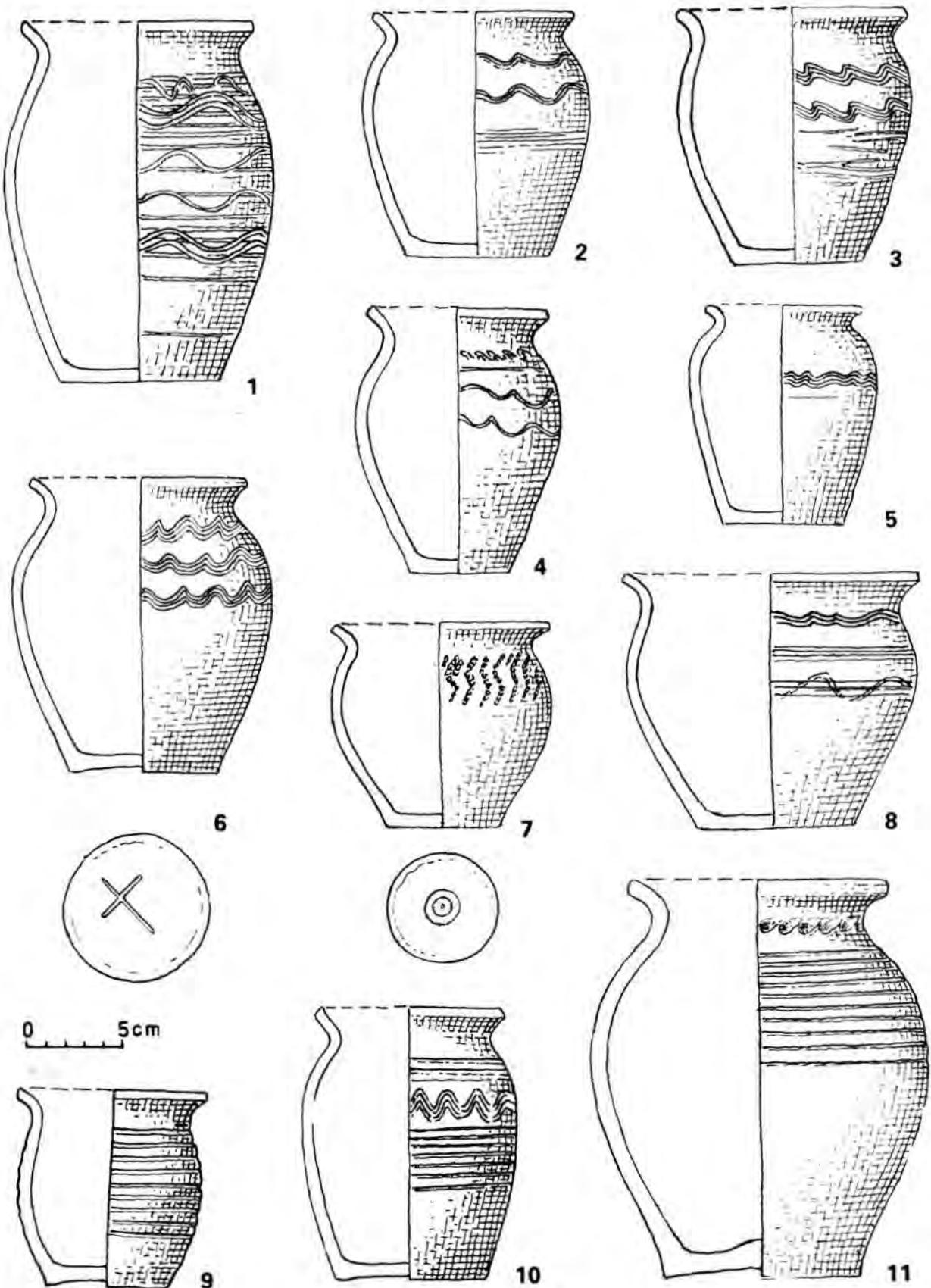
Rozmiestnenie sídlisk a pohrebísk vrátane lokalít z pracovného súboru tohto príspevku na území Slovenska v 10.-11. stor. tiež presvedča o tom, že túto oblasť treba považovať za územie so zmiešaným slovansko-maďarským obyvateľstvom. Opäť sa tým spochybňuje starší tendenčný názor považujúci zmienenú oblasť v danom období za etnický čisto maďarský.

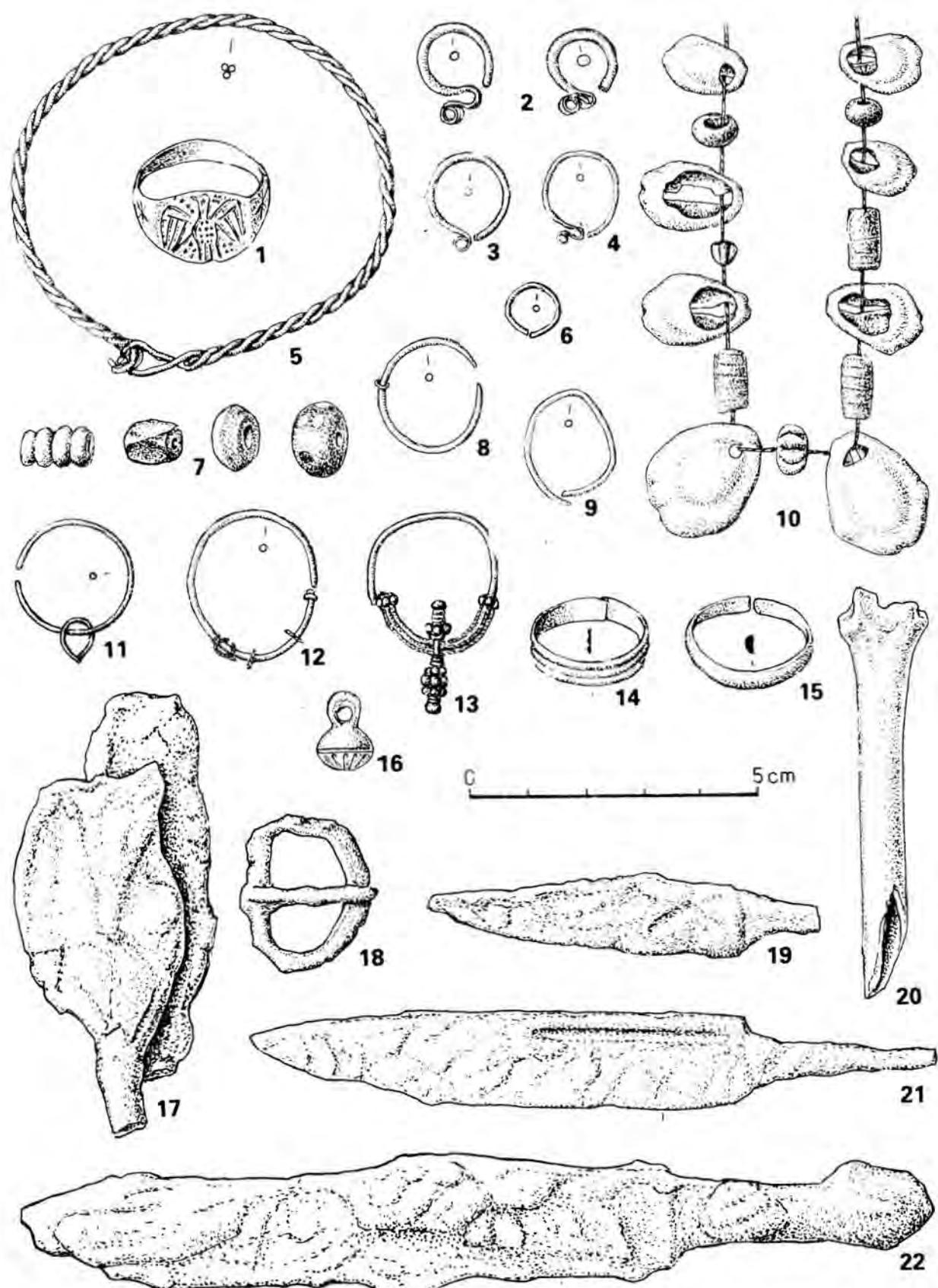
Taf. I. Bešeňov. Auswahl von Typen und Formen der Gegenstände (Belegungshorizont A). 1,5 – Grab 53; 2,4 – Grab – 19; 3,6,8,9 – Grab 61; 7 – Grab 65; 10 – Grab 55; 11 – Grab 56; 12 – Grab 8; 13 – Grab 18; Maßstab a: 1-8, 10-13; b: 9.

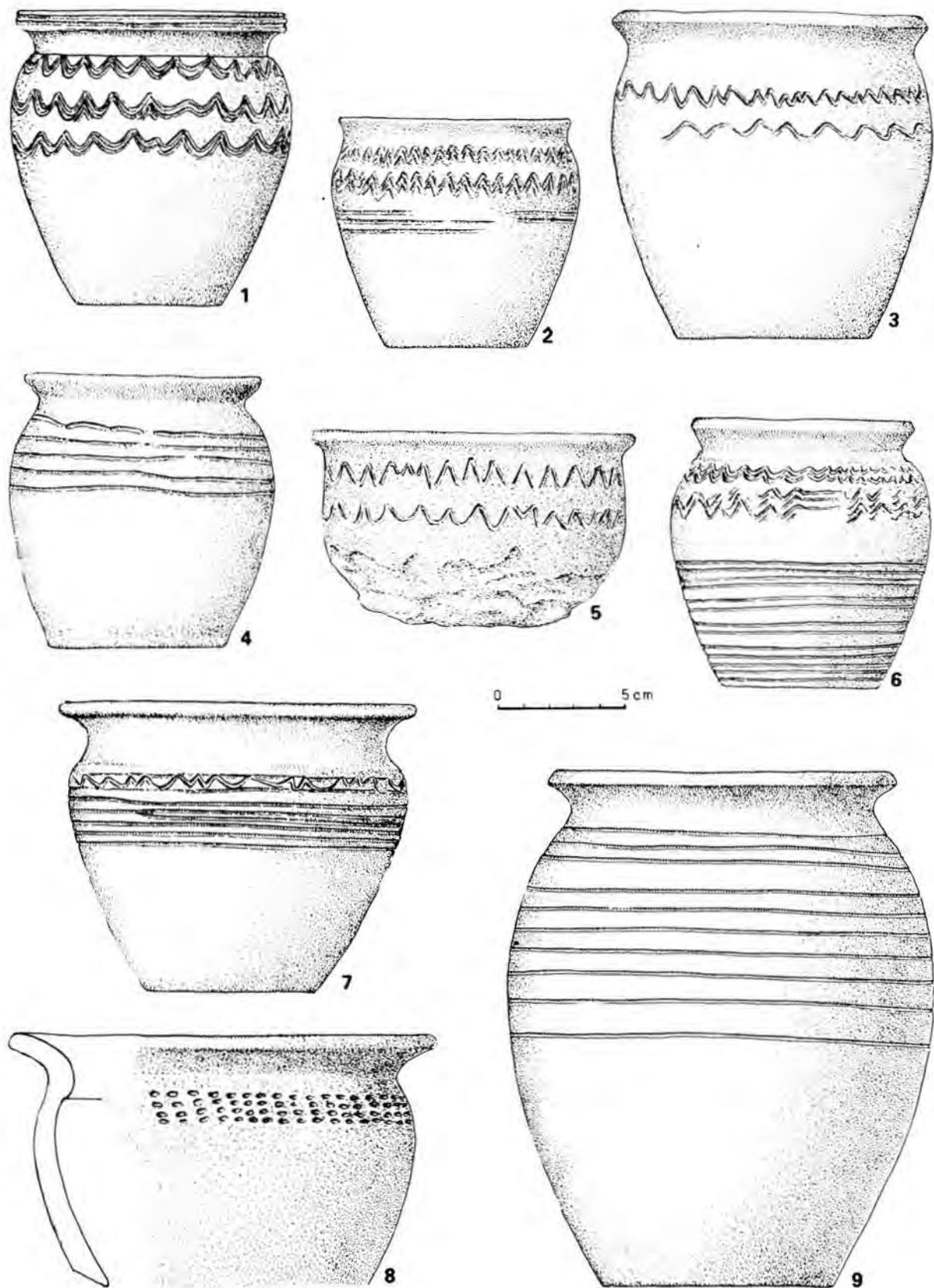
Taf. II. Bešeňov. Auswahl von Typen und Formen der Gegenstände (Belegungshorizont B1, B2). 1, 6, 7 – Grab 79; 2 – Grab 80; 3 – Grab 42; 4 – Grab 101; 5, 8 – Grab 21; 9, 16 – Grab 83; 10, 22 – Grab 20; 11–14 – Grab 9; 15 – Grab 96; 17, 26, 27 – Grab 30; 18, 19, 23 – Grab 81; 20, 21 – Grab 122; 24, 25 – Grab 29; 28, 36, 37 – Grab 10; 29 – Grab 41; 30–32 – Grab 22; 33 – Grab 65; 34 – Grab 68; 35 – Grab 121. Maßstab a: 1–8, 10, 12–15, 17–37; b: 9, 11, 16.

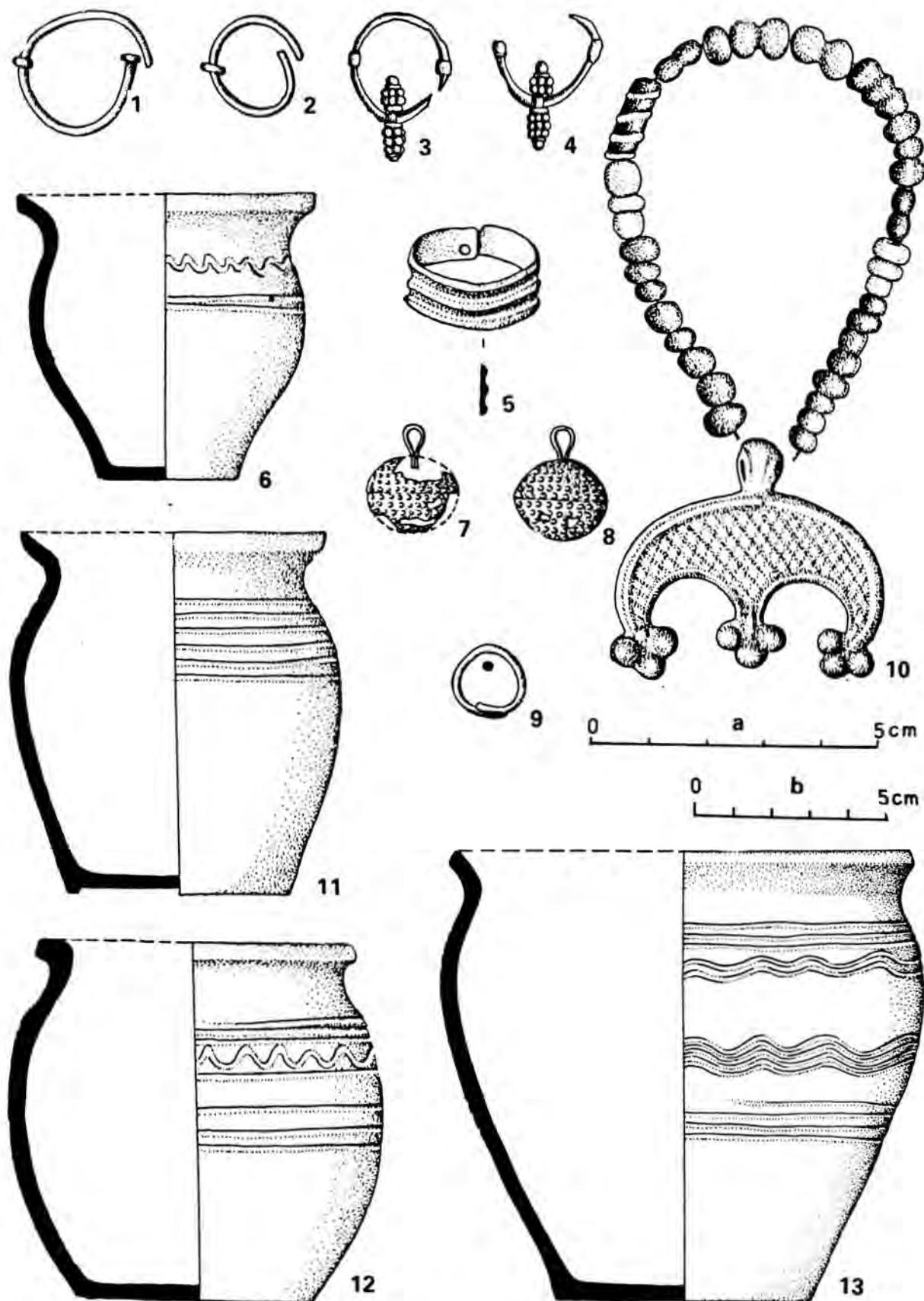
Taf. III. Bešeňov. Gefäßauswahl (Belegungshorizont A, B1). 1 – Grab 18; 2 – Grab – 60; 3 – Grab 56; 4 – Grab A; 5 – Grab 54; 6 – Grab D; 7 – Grab E; 8 – Grab 61; 9 – Grab 9; 10 – Grab 83; 11 – Grab 84.

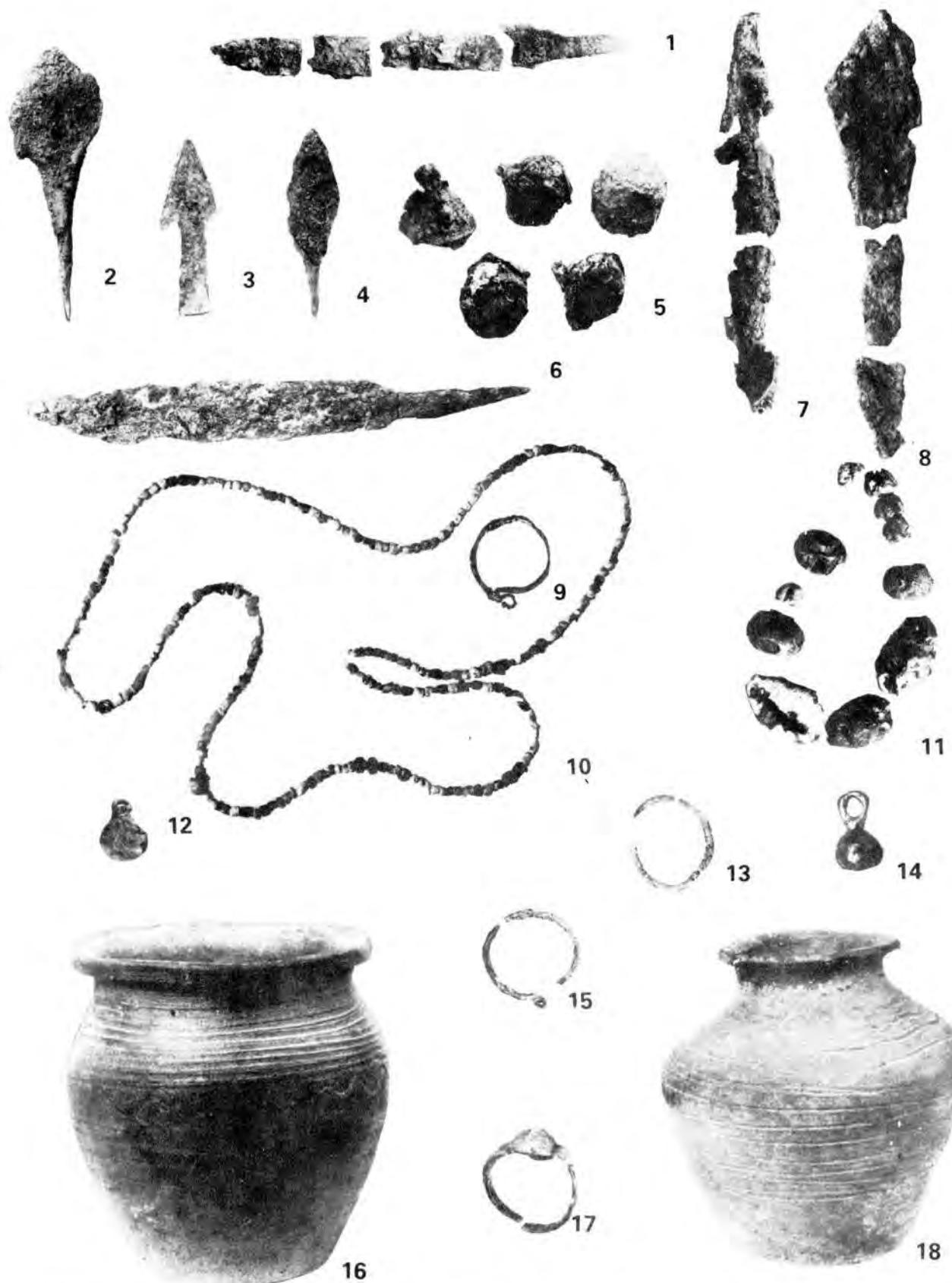
Taf. IV. Bučany. Auswahl von Typen und Formen der Gegenstände (Belegungshorizont A, B, C). 1, 4, 5, 12, 15 – Grab 29; 2 – Grab 15; 3 – Grab 36; 6 – Grab 30; 7 – Grab 38; 8, 9 – Grab 80; 10, 13 – Grab 7; 11 – Grab 45; 14 – Grab 19; 16 – Grab 54; 17 – Grab 6; 18 – Grab 49; 19, 21 – Grab 48; 20, 22 – Grab 70; 21 – Grab 49.

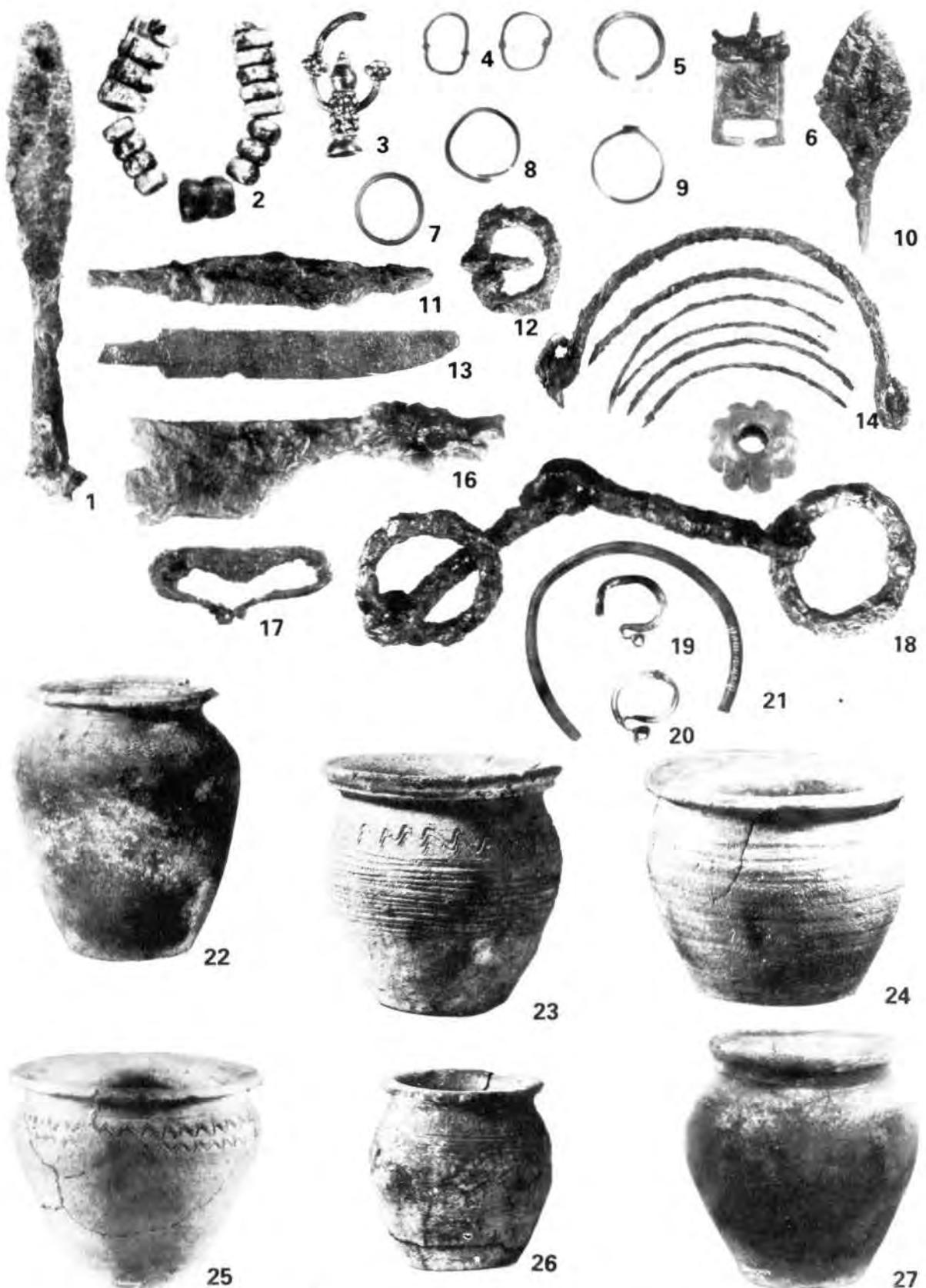
Taf. V. Bučany. Gefäßauswahl (Belegungshorizont A-C). 1 – Grab 63; 2 – Grab 29; 3 – Grab 39; 4 – Grab 66; 5 – Grab 68; 6 – Grab 57;
7 – Grab 41; 8 – P/1; 9 – Grab 25.

Taf. VI. Cífer, Teil Pác. Typen und Formen der Gegenstände (Belegungshorizont A, B). 1, 2 – Grab 3; 3–8, 10 – Grab 19; 9 – Grab 24; 11 – Grab 30; 12 – Grab 27; 13 – Grab 20. Maßstab a: 1–5, 7–10; b: 6, 11–13.

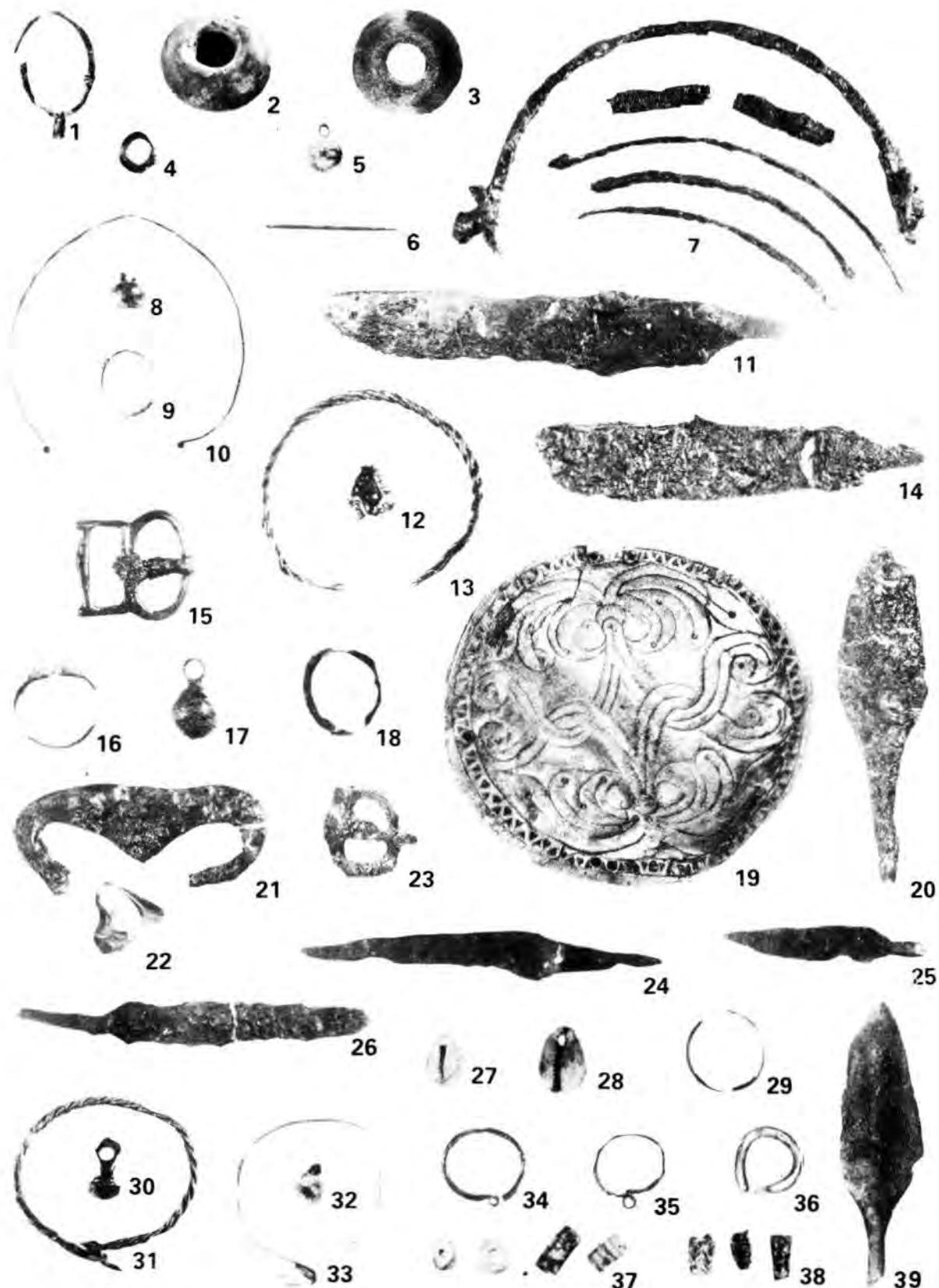
Taf. VII. Hurbanovo. Auswahl von Gegenständen (Belegungshorizont B): 1, 3, 4 – Grab 9; 2, 5, 6 – Grab 23; 7, 8, 16 – Grab 22. Michal nad Žitavou. Auswahl von Gegenständen (Belegungshorizont B, C): 9, 10 – Grab 6/58; 12, 13, 15, 17 – Grab 7. Mužia, Teil Čenkov. Auswahl von Gegenständen (Belegungshorizont B): 14 – Grab 39; 18 – Grab 32.

Taf. VIII. Lipová, Teil Ondrochov. Auswahl von Typen und Formen der Gegenstände (Belegungshorizont A, B, C). 1 – Grab 34; 2, 3 – Grab 17; 4 – Grab 24; 5 – Grab 7; 6, 18 – Grab 35; 7 – Grab 9; 8, 9, 21 – Grab 6; 10–12 – Grab 8; 13, 17 – Grab 12; 14 – Grab 20; 15 – Grab 4; 16 – Grab 18; 19, 25 – Grab 11; 20 – Grab 13; 22 – Grab 44; 23 – Grab 25; 24 – Grab 41; 26 – Grab 42; 27 – Grab 23.

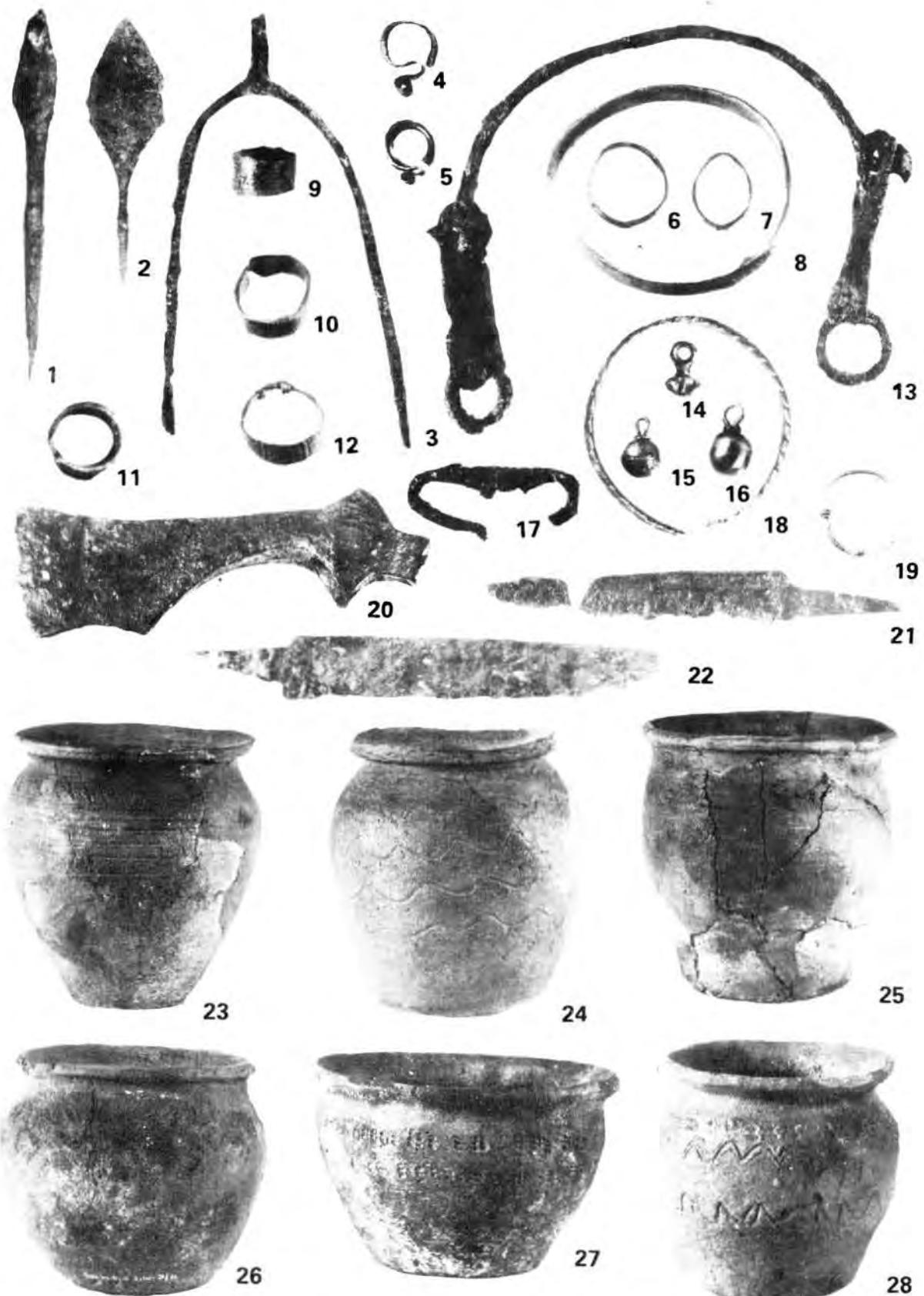
Taf. IX. Nitra, Teil Staré Mesto. Auswahl von Gefäßen und Gegenständen (Belegungshorizont C und D). 1 – Grab 2; 2 – Grab 14; 3 – Grab 19; 4 – Grab 100; 5 – Grab 39; 6 – Grab 20; 7 – Grab 38; 8 – Grab 78; 9 – Grab 47; 10 – Grab 43; 11, 13 – Grab 73; 12 – Grab 69; 14 – Grab 94; 15 – Grab 96; 16 – Grab 140; 17 – Grab 131; 18 – Grab 101; 19 – Grab 120.

Taf. X. Nitra, Teil Horné Krškany. Auswahl der Typen und Formen von Gegenständen (Belegungshorizont A, B, C, D). 1 – Grab 21; 2 – Grab 16; 3 – Grab 91; 4 – Grab 19; 5, 14 – Grab 29; 7 – Grab 24; 8, 20 – Grab 8; 9, 10, 12, 13, 25 – Grab 82; 11 – Grab 94; 15 – Grab 49; 16, 18, 24 – Grab 51; 17 – Grab 81; 19 – Grab 55; 21–23 – Grab 42; 26, 34 – Grab 100; 27–29, 37 – Grab 96; 30 – Grab 34; 31–33, 35 – Grab 75; 36 – Grab 1; 38 – Grab 97; 39 – Grab 32.

Taf. XI. Nitra, Teil Horné Krškany. Gefäßauswahl (Belegungshorizont A, B, C). 1 – Grab 30; 2 – Grab 16; 3 – Grab 24; 4 – Grab 79; 5 – Grab 32; 6 – Grab 8; 7 – Grab 76; 8 – Grab 38; 9 – Grab 100; 10 – Grab 97.

Taf. XII. Smolenice. Auswahl der Typen und Formen von Gegenständen (Belegungshorizont A, B, C). 1 – Grab 61; 2, 4, 5, 15, 19, 22, 27 – Grab 55; 3, 13, 17, 20, 21 – Grab 128; 6, 7, 26 – Grab 9; 8, 18 – Grab 33; 9, 14 – Grab 10; 10, 12 – Grab 62; 11 – Grab 54; 16 – Grab 11; 23 – Grab 122; 24 – Grab 77; 25 – Grab 10; 28 – Grab 121.

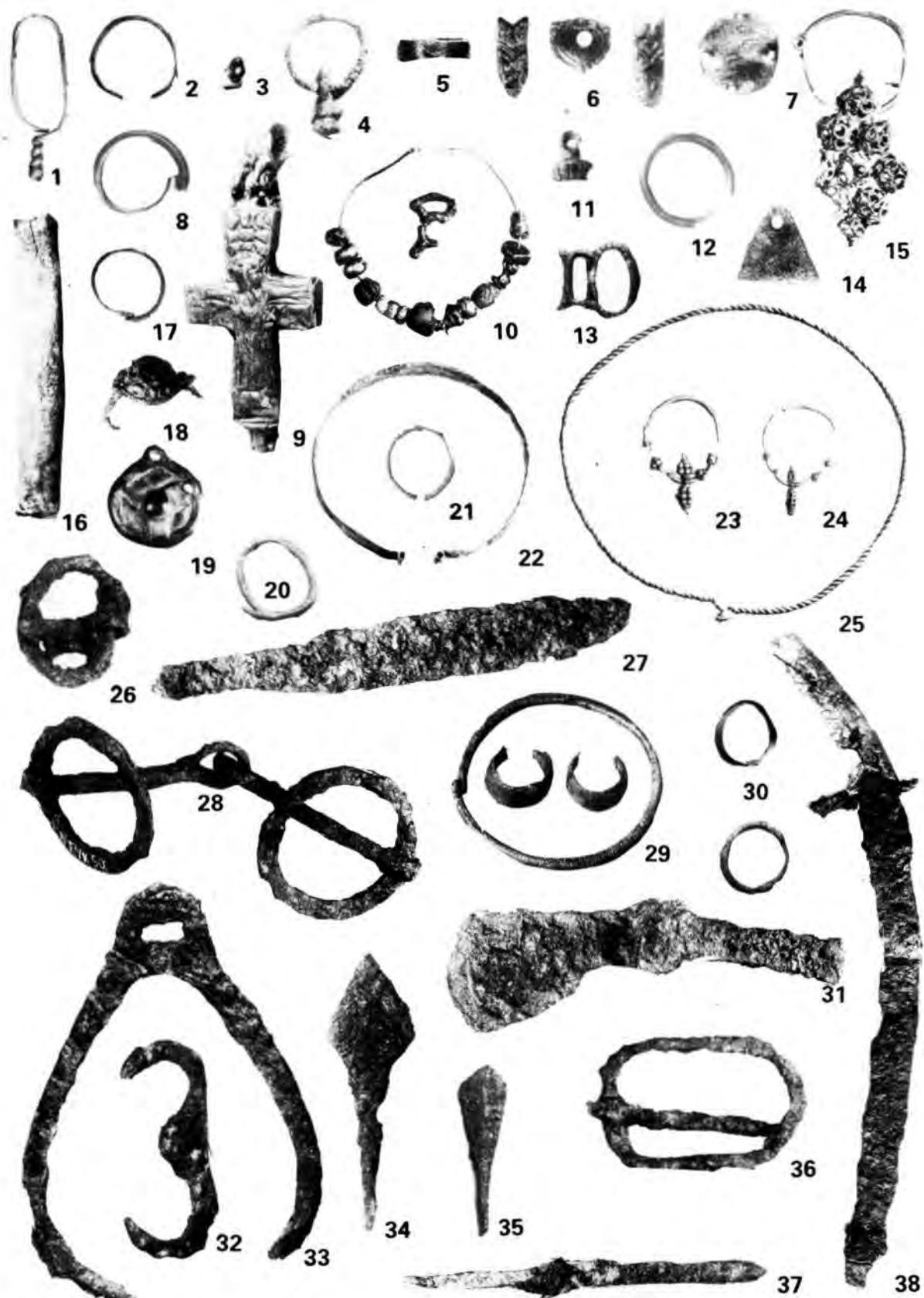
Taf. XIII. Šaľa. Auswahl der Typen und Formen von Gegenständen (Belegungshorizont A, B). 1, 4, 6 – Grab 17; 2 – Grab 12; 3, 5, 8, 10 – Grab 3; 7 – Grab 18; 9, 11, 17 – Grab 21; 12, 14, 16 – Grab 20; 13, 15 – Grab 1; 18 – Grab 23.

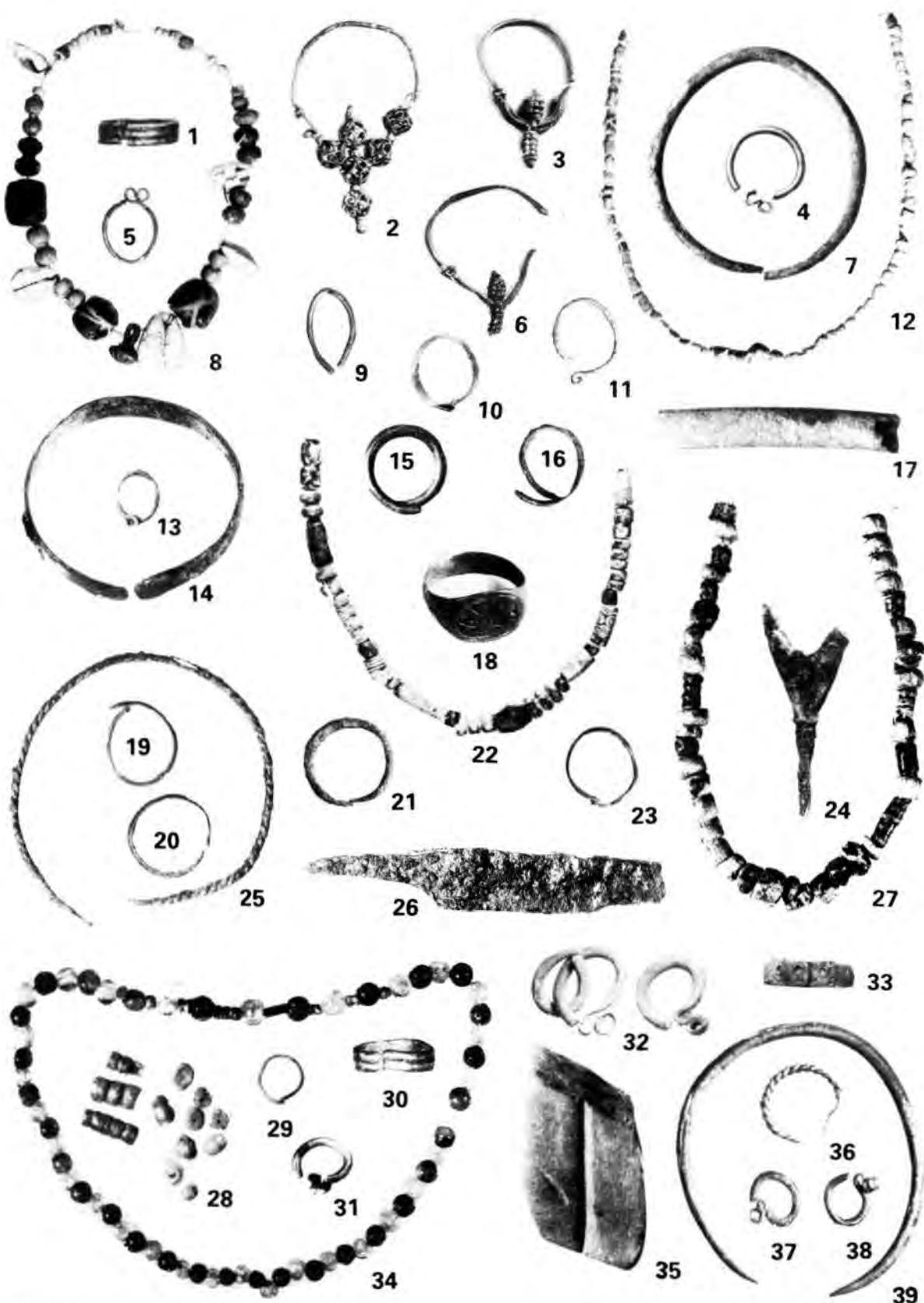
Taf. XIV. Šurany, Teil Úľany nad Žitavou. Auswahl der Typen und Formen von Gegenständen (Belegungshorizont B, C, D). 1, 14 – Grab 2; 2 – Grab 7; 3 – Grab 3; 4 – Grab 30; 5 – Grab 17; 6, 11 – Grab 18; 7, 8, 21 – Grab 27; 9 – Grab 26; 10, 13 – Grab 2; 12 – Grab 21; 20 – Grab 35.

Taf. XV. Trnovec nad Váhom. Auswahl der Typen und Formen von Gegenständen (Belegungshorizont A). 1, 6 – Grab 360; 2, 5, 10 – Grab 300; 3, 4 – Grab 328; 7, 13 – Grab 558; 8, 18 – Grab 141; 9 – Grab 227; 11, 33 – Grab 519; 12 – Grab 47; 14 – Grab 35; 15, 16 – Grab 377; 17 – Grab 339; 19 – Grab 27; 20, 30 – Grab 58; 21 – Grab 30; 22 – Grab 193; 23 – Grab 32; 24 – Grab 64; 26 – Grab 320; 27 – Grab 54; 28 – Grab 43; 29 – Grab 376; 31 – Grab 529; 32 – Grab 348.

Taf. XVI. Trnovec nad Váhom. Auswahl der Typen und Formen von Gegenständen (Belegungshorizont B). 1, 7, 11 – Grab 278; 2, 21, 32 – Grab 381; 3 – Grab 22; 4 – Grab 328; 5 – Grab 185; 6, 8, 12, 34, 35 – Grab 71; 9 – Grab 382; 10 – Grab 437; 13 – Grab 416; 14, 19 – Grab 44; 15, 22–24 – Grab 330; 16 – Grab 280; 17 – Grab 380; 18 – Grab 94; 20 – Grab 562; 25 – Grab 379; 26 – Grab 317; 27 – Grab 461; 28, 36 – Grab 50; 29, 30 – Grab 475; 31, 33 – Grab 63; 32 – Grab 381; 37 – Grab 473; 38 – Grab 183.

Taf. XVII. Trnovec nad Váhom. Auswahl der Typen und Formen von Gegenständen (Belegungshorizont C, D). 1 – Grab 95; 2, 4, 9 – Grab 357; 3 – Grab 161; 5, 8 – Grab 61; 6, 11 – Grab 290; 7, 12, 13 – Grab 439; 10 – Grab 343; 14 – Grab 480; 15 – Grab 426; 16 – Grab 411; 17, 23 – Grab 160; 18 – Grab 246; 19, 20, 25 – Grab 126; 21 – Grab 427; 22 – Grab 308; 24 – Grab 52; 26 – Grab 414; 27 – Grab 123; 28, 33 – Grab 538; 29, 31 – Grab 436; 30, 36–39 – Grab 404; 32 – Grab 554; 34 – Grab 484; 35 – Grab 560.

Taf. XVIII. Trnovec nad Váhom. Gefäßauswahl (Belegungshorizont A, B, C). 1 – Grab 523; 2 – Grab 454; 3 – Grab 171; 4 – Grab 250; 5 – Grab 77; 6 – Grab 238; 7 – Grab 66; 8 – Grab 94; 9 – Grab 249; 10 – Grab 451; 11 – Grab 60; 12 – Grab 429; 13 – Grab 25; 14 – Grab 548; 15 – Grab 444; 16 – Grab 150; 17 – Grab 248; 18 – Grab 61.

SPRÁVY A RECENZIE

Seminár Archeologická expedícia HUKO a počiatky organizovaného systematického archeologického výskumu východného Slovenska

V októbri 1991 uplynulo štyridsať rokov od založenia spoločnej expedície Štátnych archeologických ústavov v Prahe, Brne, Bystricke a Národného múzea v Prahe s názvom Archeologická expedícia HUKO. Expedícia mala sídlo na východnom Slovensku vo Veľkej Ide. Jej cieľom bola realizácia záchranných výskumov na „stavbách socializmu“, predovšetkým Hutného kombinátu – dnešných Východoslovenských železiarní. Prieskumných a výskumných prác, ktoré viedol L. Hájek, sa popri celom rade terénnych pracovníkov, ako boli F. Prošek, J. Kabát, V. Gebauer, K. Andel, Š. Špiák, zúčastnili takmer všetci vtedajší poslucháči a absolventi archeológie katedier v Prahe, Brne a Bratislave. Na báze expedície HUKO vzniklo Výskumné pracovné stredisko Archeologického ústavu SAV v Košiciach. Z jeho iniciatívy a z iniciatívy východoslovenskej regionálnej pobočky Slovenskej archeologickej spoločnosti bol na 25. októbra 1991 pripravený seminár Archeologická expedícia HUKO a počiatky organizovaného systematického archeologického výskumu východného Slovenska. Snahu organizátorov seminára bolo nielen zdôrazniť vedecký význam výskumnej činnosti expedície, ale aj pripomenúť pamiatku dnes už nežijúcich jej účastníkov. Na seminári, ktorý sa konal v Historickej sieni Župného domu v Košiciach, referáty predniesli L. Bánesz (*Expedícia HUKO a paleolitický výskum východného Slovenska*),

A. Točík (*Význam Barce pre výskum opevnených osád zo staršej doby bronzovej na východnom Slovensku*) a M. Lamiová-Schniedlová (*Počiatky archeologického výskumu východného Slovenska*). Žiaľ, pre vážne dôvody sa nemohol podujatia zúčastniť a úvodný referát na tému *Jaroslav Böhm a počiatky archeologických expedícii na východnom Slovensku* predniesť J. Poulik (referát bol prečítaný).

Slávnostný rámc podujatia dotvoril koncert Komorného orchestra košického konzervatória.

Po spoločnom obede sa čestní hostia a členovia expedície HUKO E. Čujanová-Jílková, J. Břeň, E. Vlček, B. Polla, J. Bárta, L. Bánesz, T. Kolník, J. Pavúk, S. Šiška a A. Točík zúčastnili exkurzie do Nižnej Myše a Barce.

Celodenný program bol zakončený spoločenským posedením so spomienkami účastníkov expedície HUKO.

Z pozvaných sa okrem J. Poulika z väčších dôvodov seminára nemohli zúčastniť členovia expedície J. Rataj, I. Pleinerová, J. Nekvasil a B. Klíma. Ich pozdravy potešili tak účastníkov, ako aj organizátorov.

Podrobnejšiu správu o expedícii HUKO publikoval A. Točík (*40 rokov od založenia Východoslovenskej archeologickej expedície HUKO – Hutný kombinát*. In: *Východoslovenský pravek*. 3. Košice 1991, s. 5–6).

Pavol Mačala

Vznik Ústavu história materiálnej kultúry Ruskej akadémie vied v Petrohrade

Rozhodnutím Prezidia Akadémie vied ZSSR zo dňa 25. 6. 1991 vzniklo z Leningradského oddelenia Archeologického ústavu Akadémie vied ZSSR v Moskve samostatné pracovisko – Institut istorii materiálnej kultúry Rossíjskej akademii nauk (ďalej IIMK RAN). Do Leningradu (dnes Petrohradu) sa po 46-tich rokoch vrátil ústav, ktorý aj svojím názvom nadväzuje na tamjšie bohaté tradície záujmu o archeologické pamiatky a ich výskum. Základ IIMK RAN bol vytvorený ešte v roku 1859, keď dekrétom cíara Alexandra II. bola ustanovená Cárská archeologická komisia. Od roku 1919 existovala pod názvom Ruská štátна archeolo-

gická komisia. Ďalšími organizačnými medzníkmi sa stali rok 1926, keď sa Ruská štátna archeologická komisia transformovala na Štátnu akadémiu istorie materiálnej kultúry, a rok 1937, keď vzniká Akadémia vied ZSSR, do ktorej je Štátna akadémia včlenená ako Ústav istorie materiálnej kultúry Akadémie vied ZSSR (IIMK AN SSSR). Samostatnosť ústav stratil v roku 1945, keď bol organizačne podriadený Moskve.

Akt prezentácie novozriadeného ústavu sa uskutočnil v dňoch 27.–28. novembra 1991 počas konferencie *Dávne kultúry a archeologické výskumy*. Konferencie sa zúčastnili desiatky archeológov z celého bývalého ZSSR

a zahraniční hostia z Anglicka, USA, Fínska, Poľska, Rumunska a Česko-Slovenska (z Česko-Slovenska organizátori pozvali z AÚ SAV v Nitre A. Rutikaya a autora tejto správy). Oficiálna časť konferencie vyvrcholila prijatím zahraničných účastníkov predsedom Petrohradského vedeckého centra, viceprezidentom Ruskej akadémie vied akademikom Ž. I. Alferovom a jeho vyhlásením plnej podpory obnoveniu tradície Petrohradu ako kultúrneho centra s rozvinutou medzinárodnou spoluprácou v oblasti spoločenskovedného výskumu a kultúry vobec. Odborné prednášky boli venované miestu archeológie v systéme kultúry (V. M. Masson: *Archeológia a kultúra*) novým archeologickým nálezom a aktuálnym teoretickým problémom (napr. V. M. Masson – D. Harris: *Paleoekológia a paleoekonomika neolitickej Džejtunu*; V. P. Lubin: *Chronostratigrafia paleolitu Kaukazu*; N. D. Praslov: *O keramike obdobia paleolitu*; V. J. Zujev: *K otázke „skýtskej civilizácie“*; A. N. Ščeglov: *K zvláštnostiam dórskej kolonizácie Itálie a Sicílie*; K. K. Marčenko: *Gréci a barbari severozápadného Pričiernomoria v 6. – 1. stor. pred n. l.*; V. M. Gorjunova – G. A. Romanova – O. A. Ščeglova: *K problémom vzájomných vztahov kyjevskej a čemachovskej kultúry na území Dneperského l'avobrežia*)

a všetky boli publikované v zborníku s rovnakým názvom ako konferencia.

Terajší IIMK RAN má v programe rozvoj týchto vedeckých smerov: 1. metodológia a teória archeológie, uplatnenie prírodovedno-technických disciplín v historických vedách, 2. obdobie paleolitu, pôvod človeka a spoločnosti, počiatok etapy prvotopospolnej spoločnosti, 3. najstaršia história a kultúra Strednej Ázie, Kaukazu a stepných oblastí Eurázie, 4. dejiny lovov a zberačov, rodových a včasných štátnych štruktúr na území severozápadného Ruska, 5. dejiny a kultúra antických miest v severnom Pričiernomorí a vo východnom Stredozemnomorí, 6. technika a technológia historických spoločenstiev na základe experimentálnych trasologických výskumov.

K vzácnym hodnotám ústavu patrí jedna z najväčších archeologickej knižnic vo svete, archív rukopisov a dokumentácie, vedený od roku 1793, unikátny fotoarchív z archeologickej, historickej a architektonickej výskumov v Eurázii, založený v roku 1851. Treba veriť, že program spolupráce, ktorý bol dohodnutý medzi AÚ SAV v Nitre a IIMK RAN v Petrohrade, bude obojsmerné prospešný tak vedecky, ako aj spoločensky a kultúrne.

Pavol Mačala

Medzinárodná konferencia o dobe bronzovej v Szolnoku

Nový východiskový materiál získaný terénymi výskumami na území štátov juhovýchodnej Európy za takmer celé posledné desaťročie vyvolal v tejto oblasti opäťovnú požiadavku stretnutia odborníkov a spolupráce na úseku teoretického výskumu doby bronzovej. Medzinárodnú konferenciu The Bronze Age in South-East Europe between 1900–1200 B. C., ktorá sa uskutočnila v dňoch 23.–27. septembra 1991 v Szolnku, usporiadali Archeologickej ústav Maďarskej akadémie vied a Múzeum J. Demjanicha v Szolnoku.

Do stredu pozornosti príspevkov sa dostala predominkujúcim oblasti Karpatskej kotliny v období existencie tellových sídlisk, s nimi spojené príslušné kultúry a otázky súvisiace s počiatkami, ako aj so zánikom tellov. Na konferencii vystúpili aj všetci prítomní slovenskí účastníci.

Vedecké stretnutie otvoril J. Harmatta úvahou o etnicite kultúr doby bronzovej v Karpatskej kotline. S. Bökönyi zaujal prednáškou *Animal husbandry and hunting at Tószeg in the light of the latest research*, ktorou uviedol výsledky štatistiky vztahov medzi druhmi chovných zvierat v kultúrach spoločenstiev obývajúcich telly v Maďarsku. Zároveň upozornil na zmenu klímy,

s ktorou môžu súvisieť nielen zmeny v hospodárstve, ale aj zánik tellov.

Autori skupiny prednášok sa snažili o vzájomné porovnanie vrstiev vybraných tellov a ich časové prepojenie. Vytvorením akéhosi tellového „letokruhu“ sa pokúsili dospiť k ich relatívnej chronológii. V tejto skupine odzneli referáty – I. Poroszlai: *Comparative stratigraphical study of Bronze Age multi-layered tell-settlement*; I. Szathmári: *La civilisation Füzesabony au Nord-Est de l'Hongrie*; M. Girić: *Die Siedlungen der Maros-Kultur*; M. Garašanin: *Zur frühen Bronzezeit auf dem mittleren Balkan – ein Rückblick*; J. Machnik: *Periodisation of the beginning of the Early Bronze Age in South-East Poland in comparison with the Northern outskirts of the Carpathian Basin*.

Cenné poznatky priniesli vystúpenia, ktoré sa venovali výsledkom terénnych výskumov a kultúrnemu vývoju začiatku doby bronzovej – C. Schuster: *Die dritte Stufe der Glina-Kultur im Lichte neuester Forschungen*; Zs. Székely: *Frühbronzezeitliche Kulturen im Südosten Transylvaniens*; I. Andrișoiu: *Über die Bronzezeit im Südwesten Transylvaniens*; H. Ciugudeanu: *Frühbronzezeitliche Epoche im Westen Transylvaniens*;

P. Roman – J. Németh: *Probleme der Bronzezeit im Nordwesten Rumäniens*; M. Sz. Máthé: *Angaben zur Entwicklung der Ottomány-Kultur*; J. Tárnoki: *Siedlungssystem von Térkeve-Terehalom*; M. Csáni: *Das Fundmaterial von Térkeve-Terehalom*; A. Choyke: *Bone objects of Jászdózsa-Kápolnahalom*; N. Tasić: *Szerelme-Funde im Südbanat und ihre Chronologie*; V. Furmanek – K. Marková: *Teilförmige befestigte Siedlung Včelince*; J. Bátorá: *Frühbronzezeitliche Gräberfelder in Jelšovce (Südwestslowakei)*; O. Trogmayer – G. Lőrinczy: *Übereinen eigenartigen Bestattungsbrauch aus der Mittelbronzezeit*.

Mladšiemu úseku doby bronzovej, resp. nepriamo otázkam zániku tellov sa venovala d'alšia časť referátov – P. Rozoge: *Die Kultur Balta Sarata*; M. Rotea: *Zur Problematik der Wietenberg-Kultur*; M. Badau-Wittenberger: *Considerations on the Nova Pottery in Transsilvania*; M. Novotná: *Mitteldanubische Hügelgräberkultur in der Slowakei*; D. Garašanin: *Der Abschluß der Bronzezeit auf dem mittleren Balkan. Probleme der Donja-Brijica – Gorna Strazava-Gruppe*.

Otázkami širších kultúrnych vzťahov a kontaktov sa zaobrali – T. Kovács: *Beiträge zu den Beziehungen zwischen der Theißgegend und den benachbarten Regionen in der Bronzezeit*; J. Bouzek: *The Origins of the Central European Umfield Culture*; A. Harding: *The Central Balkans in the Early and Middle Bronze Age*:

Agean Periphery or Balkan Core?; J. Roussel-Larroque: *The French Neolithic and the Bronze Age: Break or Continuity?*; A. Cazella: *Copa Nevigata (Apulia) in the Context of the South-East European Bronze Age*.

Oživením konferencie boli vystúpenia venované činnosti múzeí v Nemeckej spolkovej republike – T. Bader: *Ein neues Archäologisches Museum in Bundesrepublik Deutschland (Hochdorf)*; B. Grimer-Dehn: *Die Bronzezeit in Südwestdeutschland*.

V priebehu konferencie bola otvorená nielen pôsobivá, ale aj prehľadná a inštruktívna výstava *Mounds made by centuries*. Bohatý materiál, zhromaždený z 28 lokalít – tellov, pohrebisk aj z depotov, ako aj rekonštrukcie odevu a nálezových situácií reprezentujú terajší stav maďarského bádania o kultúrach staršej doby bronzovej i pozoruhodnú úroveň maďarského výstavnictva. Katalóg výstavy, vydaný v podobe stručného zhodnotenia vybraných lokalít (po maďarsky), vhodne zachytáva koncepciu rozvoja staršej doby bronzovej, prezentovanú na výstave a v referátoch autorským kolektívom mladšej generácie. Plánuje sa reinštalácia výstavy v Budapešti a vo Freiburgu.

Rokovanie konferencie, ako aj jej organizačné zabezpečovanie sa uskutočňovali v priateľskej tvorivej atmosfére, za čo si maďarskí kolegovia zaslúžia prejavu uznania jej účastníkov.

Klára Marková

2. medzinárodné kolokvium o problémoch rímskoprovinciálnej umeleckej tvorby

Po prvom úspešnom podujatí na túto tému, ktoré sa konalo v rakúskom Grazi (apríl 1989), štafetu organizátorskej iniciatívy prevzalo susedné Maďarsko. Pod záštitou Maďarskej akadémie vied, ministerstva školstva, riaditeľstva múzeí a d'alších zainteresovaných inštitúcií Veszprémskej župy sa 2. medzinárodné kolokvium uskutočnilo v dňoch 14.–17. mája 1991 v starobytom Veszpréme.

Na rokování, ktorého sa zúčastnilo do 50 odborníkov z hostiteľskej krajiny, Rakúska, Nemecka, Veľkej Británie, Talianska, Juhoslávie a Česko-Slovenska, odznelo 30 prednášok. Väčšina bola zameraná na kamenosochárske pamiatky rímskych provincií, pričom takmer polovica z nich sa týkala územia Panónie, ktoré je v súčasnosti záujmovou oblasťou nielen maďarských a rakúskych, ale okrajovo aj slovenských bádateľov. Ostatní referenti sa zaobrali najmä kamenárskou produkciou v Noriku, Récii a v Germánii a drobnými umeleckoremeselnými výrobkami z rôznych častí Rímskej ríše.

K širšie koncipovaným a syntetickým príspevkom možno zaradiť napr. prednášky o umeleckom stvárnení náhrobkov v severnej Itálii a podunajských provinciách (O. Harl), o kamenárskych pamiatkach v Intercise, Gorsiu (J. Fitz) a v Arrabone (D. Gabler), o sarkofágoch v Récii (H.-U. Nuber), o rímskom „ludovom umení“ v západnej Panónii (G. Langmann), o vyobrazeniach domáceho obyvateľstva na náhrobkoch kameňoch (W. Boppert), o včasnom umení na území Bójov (H.-J. Ubl), o zobrazovaní úradných a civilných osôb na náhrobkoch (E. Walde), o sepulkrálnych reliéfoch v Noriku (E. Pochmarski) a o kamenných pamiatkach v predpolí severopanónskeho limitu (K. Kuzmová).

Pritomní sa oboznámili aj s analýzou jednotlivých nálezových celkov, ktoré zaujali najmä z výtvarného, technického, chronologického alebo geografického hľadiska. Spomedzi nich treba spomenúť náhrobné medailóny z baláckej mohyly (S. Palágyi), zobrazenie hlavy Medúzy, rôznych typov nádob, mohyly a povozu na reliéfoch z Panónie (T. Geszthelyi, K. Szabó, S.

Soproni), obetné scény (*M. Schleiermacher*), náhrobný kameň C. Septimia (*K. Krierer*), funerálny portrét (*K. Szirmai*) a reliéfy zobrazujúce božstvá Sol-Mithras a Isis-Pharia z Aquinca (*M. Németh, K. Póczy*), Maenadu z Carnunta (*W. Jobst*), Alkestis (*G. Bauchhenss, B. Hebert*), géniov z náleziska Celei (*V. Kolšek*) a mytológické reliéfy z Norika (*P. Scherrer*).

O architektonických prvkoch kamenosochárskej práce z Itálie, Ríe a zo západných provincií referovali *M. Buora, G. Weber a H. Frenz*. *K. Kaus* sa vo svojom príspevku pokúsil identifikovať a pomocou konkrétnych nálezcov z pohrebisk prezentovať šperky, súčasti odevu a sklenené poháre zobrazené na náhrobných kameňoch zo 4. stor. *W. Czysz a S. Jileková* venovali pozornosť osobitostiam umeleckej tvorby rímskych remeselníkov pri výrobe drobných predmetov.

Súčasťou kolokvia bola i celodenná tematická exkurzia, počas ktorej účastníci navštívili zrekonštruované rímske mohyly v Inote, rímsku expozíciu a lapidárium v Székesfehérvári (István Király Múzeum), archeologický park Gorsium, lapidárium v Tihanyi a múzeum v prírode v areáli rímskej vilovej usadlosti v Baláci. Popri množstve informácií prítomní mohli získať aj cenné poznatky o úrovni pamiatkovej starostlivosti

v Maďarsku, najmä v súvislosti s obnovou a prezentáciou rímskych architektúr. V programe nechýbala ani spoločná prehliadka historického jadra Veszprému s početnými pamäti hodnotami a bohatou expozíciu župného múzea (Laczkó Dezső Múzeum).

Pri hodnotení tohto podujatia, ktoré nesporne obhali doterajšie poznatky účastníkov o najnovšie výsledky bádania v danej problematike a inšpirovalo ich ďalšiu činnosť v tejto oblasti, nemožno opomenúť ani jeho spoločenskú stránku. Priateľské pracovné prostredie pozitívne ovplyvnilo aj nefalsovaný záujem miestnych orgánov a inštitúcií o vedecké dianie v ich regióne. Za zmienku stojí aspoň jeden z mnohých zdanivo nepodstatných detailov, ktoré nenútene dotvárali celkovú atmosféru podujatia. Pričinil sa o ňu aj viceprimátor mesta, ktorý svojím vlastnoručne napísaným a osobne predneseným vtipným latinským príhovorom príjemne prekvapil, ba zaskočil nielen renomovaných bádateľov, ale aj samotných organizátorov.

Všetci zúčastnení i zainteresovaní odborníci iste ocenia skutočnosť, že zborník referátov z tohto kolokvia uzrel svetlo sveta za necelý rok od jeho konania.

Klára Kuzmová

Jubileá

V roku 1992 zavŕšil 80 rokov svojho plodného života **PhDr. Vlado Uhlár** (* 16. 11. 1912), stredoškolský profesor na odpočinku. Ako liptovský rodák a dlhoročný regionálny bádateľ sa popri jazykovedných otázkach intenzívne venoval aj histórii a archeológii. Zaslúžil sa o objavenie viacerých významných lokalít Oravy aj Liptova a sám skúmal rozsiahlu sústavu pravekých a včasnodejinných opevnení na Mnichu pri Ružomberku.

Významného životného jubilea sa dožil jeden z najaktívnejších našich regionálnych bádateľov **Pavol Čaplovič** (* 7. 3. 1917). Po rokoch práce v Štátom archeologicom ústave v Martine-Bystricke a v neskôr Archeologicom ústave SAV v Nitre sa vrátil na Oravu, kde sa ako riaditeľ Oravského múzea systematicky venoval prieskumu a výskumu archeologickej pamiatok regiónu. Súhrn výsledkov jeho záslužnej práce podáva kniha *Pravek Oravy* (1985).

Sedemdesiatpäť rokov života zavŕšil **PhDr. Belo Polla, DrSc.** (* 12. 4. 1917). V Archeologicom ústave SAV v Nitre pracoval do roku 1958, keď bol z politických dôvodov prepustený. Neskôr pôsobil ako vedecký pracovník Archeologickej múzea SNM v Bratislave. Je autorom početných výskumov, štúdií i knižných

publikácií z odboru historickej archeológie Slovenska.

Životné jubileá oslavili v roku 1992 aj tito archeológovia:

PhDr. Ladislav Bánesz, CSc. (* 22. 1. 1932), vedecký pracovník Archeologickej ústavy SAV v Nitre, popredný odborník na obdobie paleolitu. Svoju pracovnú aktivitu, ktorú charakterizujú hlavne výsledky dlhoročných výskumov v Cejkove a v Kašove, upriamil hlavne na východné Slovensko a jeho mladopaleolitické osídlenie.

PhDr. Zlatica Čilinská, CSc. (* 24. 12. 1932), vedecká pracovníčka Archeologickej ústavy SAV v Nitre, významná bádateľka, ktorá sa venuje systematickému štúdiu starších slovanských dejín s tlačiskom vo výskume pamiatok z obdobia avarskej ríše. Realizovala odkryvky viacerých dôležitých pohrebisk z tejto doby a výsledky zverejnila v niekol'kých knižných publikáciách aj v početných špeciálnych štúdiách.

PhDr. Alojz Habovštiak, CSc. (* 9. 5. 1932), pôvodne vedecký pracovník Archeologickej ústavy SAV v Nitre, neskôr dlhoročný riaditeľ Slovenského národného múzea v Bratislave. Dnes je popredným vedeckým pracovníkom Archeologickej múzea SNM v odbore historická archeológia. Popri rozsiahlej organizačnej práci realizoval rad významných výskumov. Vo svojich prácach sa

popri ďalších témach venuje hlavne problémom stredovekého osídlenia.

PhDr. Títuš Kolinský, DrSc. (* 1. 1. 1932), vedecký pracovník Archeologického ústavu SAV v Nitre. Doma i v zahraničí je známym a uznávaným bádateľom doby rímskej. Zásluhou jeho rozsiahlej terénnej činnosti i mnohých publikácií sa podstatne rozšírili naše vedomosti o germánskom osídlení juhozápadného Slovenska i rímskej aktivite v predpoli dunajského limitu. Ako dlhoročný pracovník ústavu sa významne zaslúžil o jeho organizáciu i vedeckú profiláciu.

PhDr. Václav Furtánek, DrSc. (* 1. 5. 1942), vedecký pracovník Archeologického ústavu SAV v Nitre, špecialista na dobu bronzovú, hlavne oblast' juhovýchodných popolnicových polí. Systematicky pracuje najmä v regióne Gemera. Je autorom početných výskumov pohrebísk a sídlisk i celého radu publikácií venovaných spomenutému obdobiu.

Nevšedného životného jubilea – sto rokov sa dožíva Ing. Heinrich Albrecht (* 4. 12. 1892). Ako prednosta Stavebného úradu v Leviciach sa v 30-tych rokoch podielal na veľkom projekte Ing. Š. Janšáka, zameranom archeologickej lokalite na dolnom Pohroní a Poiplí, čo ho viedlo k trvalému prilnutiu k archeológii. Od roku 1957 spolupracoval s Archeologickým ústavom SAV. Zaslúžil sa o mnohé precízne geodetické práce, technické výpočty a grafické rekonštrukcie viacerých pravekých a včasnohistorických lokalít a objektov (Pobedim, Ducové, Nitra, Blína, Levice, Spišský Štvrtok, Nitriansky Hrádok, Svedín a ď.), odborníkmi vysoko oceňované. Je obdivuhodné, že Ing. H. Albrecht sa ešte aj v súčasnosti venuje tejto práci s neutchajúcim entuziazmom.

Karol Pieta – Darina Bialeková

Zomrel Ferdinand Blahuta

Vo veku 86 rokov zomrel dňa 7. 10. 1991 v Prešove **Ferdinand Blahuta**, člen Slovenskej archeologickej spoločnosti a dlhoročný aktívny spolupracovník Archeologického ústavu SAV v Nitre.

F. Blahuta sa narodil 8. 10. 1905 v Gelnici. Po štúdiách na pedagogickej škole pôsobil ako učiteľ v Prešove, kde sa v päťdesiatych rokoch aktívne zapojil spoločne s J. Repčákom a Š. Jendrekom do organizovania archeologickej krúžku tamojšieho múzea. Činnosť krúžku sa stala systematickou a odbornou vdaka spolupráci s V. Budinským-Kričkom. Pod jeho vedením bol organizovaný postupný systematický prieskum a výskum okolia Prešova. Práve **F. Blahuta** patril k najaktívnejším členom krúžku. Popri prieskume sa zúčastňoval výskumov vedených V. Budinským-Kričkom

v Prešove, Terni, viedol záchranné výskumy v Bardejove, Kapušanoch, Hermanovciach, pôsobil na výskume v Šarišiach. Výsledky svojich prieskumov a výskumov publikoval v jedenásťich príspevkoch (bibliografiu práce **F. Blahuta** publikovali M. Lamiová a B. Tomášová pri príležitosti jeho 85-tych narodenín v Nových obzoroch, 32, 1991, s. 176–177), z ktorých treba spomenúť príspevok o nálezoch zo sídliska bukovohorskéj kultúry v Kapušanoch (Slovenská archeológia, 7, 1959, s. 5–32) a zhŕnutie výsledkov archeologickej prieskumov a výskumov v Šariši, publikované v Nových obzoroch, 2, 1960, s. 95–119.

Meno **F. Blahuta** zostane navždy späté s počiatkami organizovaného archeologickej výskumu Šariša.

Pavol Mačala

Za Antonom Rizmanom

Na úspechoch slovenskej archeológie po vzniku Slovenskej akadémie vied sa okrem profesionálnych bádateľov neraz podielali aj zanietení amatéri, ktorí obetavo zachraňovali archeologicke pamiatky ohrozené zemnými prácmi. K takýmto pracovníkom, ktorí mnohé roky života aktívne robili na výskumoch, patrí aj **Anton Rizman**, svojkrázna osobnosť Archeologickeho

ústavu SAV. Bez nadsádzky možno povedať, že sa natrvalo zapísal do análov slovenskej archeológie, ktoréj zasvätil posledné decéniá svojho života.

Anton Rizman sa narodil dňa 22. 12. 1916 v Horných Lefantovciach, okres Nitra. Ako sirota prežil neláhké mladé roky v rôznych sociálnych zariadeniach a u príbuzných. Neskôr sa uplatnil vo viacerých profesiách.

Už v tridsiatych rokoch pracoval na archeologickom výskume na Nitrianskom hrade. Od roku 1958 až do odchodu do dôchodku pracoval na výskumoch a v keramickom laboratóriu ústavu. Na rôznych úsekoch nášho spoločenského života nemal možnosť rozvinúť svoje schopnosti, práve preto sa tak mnohostranne uplatnil na archeologických výskumoch na území Slovenska (Nitra, Branč, Domica, Ardovo, Spišský Štvrtok a iné), ale aj pri náročných reštauračných prácach významných keramických fondov z výskumov ústavu. Vždy ho charakterizoval príkladný a zanietený vztah

k práci. V zavŕšení svojej pracovnej aktivity – v záchrane archeologických pamiatok našiel zmysel svojho života. Z jednoduchého robotníka sa vďaka schopnostiam i osobnému štúdiu vypracoval na technika, ktorý zvládol náročnú prácu v teréne.

Anton Riznan zomrel v Nitre dňa 23. apríla 1992. Bol tým robotníkom vedy, ktorý svojou obetavou prácou preukázal slovenskej archeológii neoceniteľnú službu najmä pri záchrane ohrozených pamiatok v teréne. Patrí mu za to naša úprimná vd'aka.

Jozef Vladáč

A. Hampel: Die Hausentwicklung im Mittelneolithikum Zentraleuropas. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie, Band I. Aus dem Seminar für Vor- und Frühgeschichte der Universität Frankfurt am M. Bonn 1989, 101 str., 67 obr. a 129 plánov v katalógovej časti.

V Nemecku sa nedávno objavila nová edícia archeologických monografií *Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie*. Predstavuje súhrn výsledkov vedeckej práce z oblasti archeologickej vedy na piatich nemeckých univerzitách. Vyzývajú v ňom, aby k projektu pristúpili vydavatelia z ďalších univerzít. Projekt je určený na rýchle a finančne nenáročné vydávanie dizertácií a ďalších prác, najmä mladých autorov. Edíciu zastrešuje vydavateľstvo R. Habelta v Bonne.

Ediciu otvára dizertácia *A. Hampelovej*, venovaná vývoju domov stredoeurópskom neelite, ktorú napísala a obhájila v seminárií prof. *J. Lüninga* na univerzite vo Frankfurte nad Mohanom. Autorka sa podujala v prvom rade definovať a datovať takéto stredoeurópske domy na základe mnohých znakov. Ide o domy, ktoré spadajú do stredoeurópskeho neolitu (podľa nemeckej terminológie starý neolit tam reprezentuje kultúra s lineárnou keramikou) a ktoré nie sú pravouhlé ani kvadratické v pôdoryse a ich šírka pri koncoch neodpovedá šírke v strednej časti. Takýmto negatívnym vymedzením sa predmetom práce stali domy trapézovitého, lod'kovitého a trapézovito-lod'kovitého pôdorysu. Podľa týchto kritérií *A. Hampelová* do dizertácie zahrnula pôdorysy domov skupiny Villeneuve St. Germain a skupiny Blicquy na západе, kultúry Grossgartach, Rössen, Bischheim a kultúry s vypichovanou keramikou v strede a skupiny Brześć-Kujawski na východe strednej Európy. Predmetom analýz a hodnotenia sa stalo 129 pôdorysov domov zo 43 sídlisk. Ďalšie štyri desiatky pôdorysov autorka sice uviedla, ale ich pre neúplnosť alebo pre neisté datovanie v analýze nezobrala do úvahy.

Pôdorysy domov a súčasti pôdorysov boli podrobenej rozboru na základe ich charakteristických typologicko-technologických a merateľných častí s maximálnym využitím štatistického a mapového spracovania jednotlivých znakov. Autorka sledovala okolo 25 rôznych vlastností pôdorysov. Všetkých 129 pôdorysov je zobrazených v mierke 1 : 200 a ku každému z nich je priložený stručný, čiastočne kódovaný opis a literatúra.

Ukázalo sa, že pôdorysy domov siedmich kultúr a skupín z územia medzi Seinou a Vislou sa podľa zvolených kritérií dali

rozdelení len do troch základných forem. Lod'kovité a trapézovito-lod'kovité pôdorysy sú doložené v kultúrach Grossgartach, Rössen a v kultúre s vypichovanou keramikou, teda v strednej časti záujmového územia, a trapézovité pôdorysy sú zo západných a z východných oblastí. Najvýchodnejšie situované pôdorysy od pôdorysov na západnej periferii záujmového územia oddeľuje vzdialenosť okolo 1200 km. Súčasne sa ukazuje, že pôdorysy domov z takého veľkého teritória, diferencovaného i kultúrne, sa od seba dosť zásadne líšia, v skutočnosti majú mälo spoločných vlastností.

Autorka rozoberá a štatisticky zhodnocuje dlhé i krátke steny domov, ich konštrukciu i rozmery, druhy zakončenia pri šírom i užšom konci, anty a iné predstvorené časti stavby, hĺbkové pomery koločových jám a základových žľabov, vnútorné členenie stavieb a polohu tzv. jarma (rady vnútorných nosných kolov) i priestorové členenie stavieb podľa rozmiestnenia jariem a rozstupov priečnych stien. Veľa pozornosti venovala zisteniu i grafickému zobrazeniu metrických hodnôt stavieb a výpočtom korelačných koeficientov pre domy jednotlivých kultúr. Na základe korelačných koeficientov dospela k určitému zoskupovaniu pôdorysov domov podľa kultúr, ale s viacerými prekrývaniami. Diskriminačná analýza však takýto trend nepotvrdila a A. Hampelová prišla k záveru, že pomery hlavných mier pôdorysov sa nehodia na stanovenie kultúrneho a chronologického zaradenia stavieb.

Na základe početných analýz a hodnotení metrických parametrov stavieb autorka odmietla tézu *W. Rascha* (*Gab es im Neolithikum ein eheiliches Baumass?* Archäol. Korrb., 3, 1987, s. 341) o používaní tej istej dĺžkovej jednotky (82,93 cm) v neolite. Prikláňa sa k aplikácii niektoréj prírodnnej miery, ako je krok či stopa. Podľa viacerých náznakov vchod do veľkých stavieb predpokladá v širšej stene. Vedľajšie stavby či prístavby sú zatiaľ regionálne obmedzené na dolné Porýnie. Pre jednoznačný výklad ich funkcie nenachádza A. Hampelová dostatok dokladov. Prístavbami, aká je na lokalite Bochum-Hiltrop, ktorá zrejme plnila funkciu ohrady až prístavieb z Indenu sa principiálne liší, sa autorka bližšie nezaoberá. V otázke orientácie domov nedospela k novým poznatkom. Ukazuje sa, že podobne ako domy kultúry s lineárной keramikou aj stavby zo stredného neolitu sú v západných časťach Európy viac orientované na severozápad až západ a domy v strednej Európe, najmä od Čiech na východ, sú viacej orientované na sever, s malými odchýlkami až na severovýchod. Pritom domy kultúry s lineárной keramikou sú k jednému koncu nezužijú tak výrazne ako domy stredoneolitických kultúr. Žiada sa tu pripomienuť, že veľké kolové stavby lengelskej kultúry, súčasne so stredoneolitickejmi stavbami hodnotenými v recenzovanéj práci, sú pravouhlé alebo takmer pravouhlé a ich

orientácia býva veľmi rôznorodá aj na jednom sídlisku, čo však súvisí s cieľavedomým usporiadanim pôdorysov orientovania stavieb priebehu fortifikačných zariadení.

Autorka zhromaždila, štatisticky spracovala a komparatívne zhodnotila merateľné a charakteristické vlastnosti stavieb. Pretože ide o stavby z veľkejho územia, z viacerých kultúr i rôznych chronologických horizontov, t'ažko sa nachádzajú vlastnosti spoločné pre všetky stavby. Zo sumárneho prehľadu stavieb na obr. 67 autorka zhŕňa typológiu, kultúrnu príslušnosť i chronologický vývoj stavieb. Z tohto prehľadu vyplývajú niektoré kultúrno-chronologické a genetické problémy, na ktoré sa v knihe t'ažko hľadá odpoved', lebo autorka upustila od podrobnejšieho zhŕnutia výsledkov svojho štúdia podľa jednotlivých kultúr a období. Zrejme to ani nebolo jej zámernom. Zaujímavé by bolo stanoviť, kedy napríklad v jednotlivých kultúrach a skupinách doznievajú tradície stavieb kultúry s lineárnou keramikou.

Osobitnú zmienku si zasluhujú dva pôdorysy domov z Małopolska, z Krakowa-Nowej Huty (č. katalógu 111) a lokality Niedzwiedź (č. katalógu 118). A. Hampelová ich pripísala kultúre s vypichovanou keramikou. Poľskí autori pôdorys z Nowej Huty datujú do skupiny Samborzeckej, ktorá má synkretický ráz a vypichovaná keramika je len jedným z troch druhov svojprázdnej keramiky tejto kultúry. Pôdorys z Nowej Huty so zjavnými tradíciami z pôdorysov kultúry s lineárnou keramikou má analógie skôr vooblasti kultúry s vypichovanou keramikou než v lengyelskej kultúre alebo v niektoré zo skupín v Potisi.

Úplne nový a zatiaľ ojedinelý je pôdorys zo sídliska Niedzwiedź, datovaný keramikou z prí'ahlej jamy do skupiny Malice (Burchard, B.: *Z badań neolitycznej budowli trapezowej w Niedzwiedziu, pow. Miechów (stan. 1)*. Spraw. Archeol., 25, 1973, s. 39–48). Lokalita sa nachádza mimo oblasti skupiny Brześć-Kujawskiej a skupiny Malice i keramika datujúca pôdorys v Niedzwiedzi je staršia ako klasická skupina Brześć-Kujawskiej. Je to vôbec najstarší pôdorys tohto druhu a nemá analógie v kultúre s vypichovanou keramikou, ani v žiadnej zo súčasných kultúr. Pôvod skupiny Malice nie je jednoznačne vyriešený (Kaczanowska, M. – Kamieńska, J. – Kozłowski, J. K.: *Kontakte zwischen der Lengyel-Kultur und der Kultur mit Stichbandkeramik in Südpolen*. In: Internationales Symposium über die Lengyel-Kultur. Nitra – Wien 1986, s. 102–117; Kamieńska, J. – Kozłowski, J. K.: *Entwicklung und Gliederung der Lengyel- und Polgar-Kulturguppen in Polen*. Warszawa – Kraków 1990). Najbližšie analógie sú zo skupiny Brześć-Kujawskiej (č. katalógu 76, 106, 110), ale tie sú všetky mladšie ako skupina Malice. Citovaní poľskí autori predpokladajú vztahy skupiny Malice ku skupine Brześć-Kujawskiej, ale chronologicky ich presne nešpecifikujú.

Bez zachádzania do detailov možno konštatovať', že aši máme do činenia s jedným typom domu v kultúrnych skupinách, ktorých súčasnosť nie je dobre doložiteľná, lebo klasická skupina Brześć-Kujawskiej je evidentne mladšia ako skupina Malice a predchodečia skupiny Brześć-Kujawskiej na Kujawach nie sú bez problémov definovateľní (Czerniak, L.: *Rozwój społeczeństw kultury późnej ceramiki wschodniej na Kujawach*. Poznań 1980). Uvádzam to ako príklad potreby ďalšej analýzy a klasifikácie stredoneolitických pôdorysov domov, ktoré sú predmetom recenzovanej práce. V tomto prípade pôdorys domu z Niedzwiedza, keď prijmem jeho datovanie keramikou skupiny Malice, umožňuje hľadat' aj geneticko-kultúrne vztahy medzi Małopolskou a Kujawami. Z rámca pôdorysov analyzovaných v tejto práci sa vymyká až známy pôdorys domu z lokality Postoloperty (č. katalógu 128).

Zvolená forma deskripcie a analýzy pôdorysov domov sa v konečnom dôsledku ukazuje ako zjednodušená, schematická. Podľa zvolených kritérií a definícií pôdorysy skupiny Villeneuve St. Germain a Brześć-Kujawskí sú zahrnuté do jednej skupiny trapézovitých pôdorysov, ide však o principiálne odlišné typy domov. Trapézovitý pôdorys je len ich formálnym znakom. Bolo potrebné základné formy (F1, F2, F3) typologicky i chronologicky detailnejšie roztriediť. Ináč je paradoxné, že pôdorysy skupiny

Villeneuve St. Germain a skupiny Brześć-Kujawskí majú podľa analýzy mnoho spoločných znakov (pozri obr. 4, 11, 20, 25, 269), a to pri úplne odlišnej konštrukcii domov i pri diametrálne sa lišiacej chronologickej pozícii, nehovoriac o úplne iných geneticko-kultúrnych vztahoch. Okrem toho pôdorysy skupiny Brześć-Kujawskí sú mladšie ako všetky ostatné. Tu sú aj úskalia použiť metódy spracúvania pôdorysov.

Ked' sa zoberú do úvahy identické pôdorysy domov skupiny Brześć-Kujawskí a skupiny Malice, tak sa ukazuje akútna potreba hľadať i ďalšie genetické a kultúrne väzby medzi lengyelskou kultúrou na Morave, kultúrou s vypichovanou keramikou v moravsko-sliezskom priestore a súčasnými kultúrami na Poľskej nížine a v Małopolsku. Aj z recenzovanej práce vyplýva, že v širšom európskom kontexte sa architektúra skupiny Brześć-Kujawskí (a pravdepodobne i skupiny Malice) odlišuje od architektúry susedných kultúr a skupín ešte výraznejšie ako v ostatných kultúrnych prejavoch. V týchto súvislostiach bude dôležité objasniť' pôvod a stanoviť' prvý výskyt domov typu Brześć-Kujawskí. Ide o to, či pokračoval ďalej vývoj domov, aké sú z lokalít Stary Zamek a Tomice (č. katalógu 119–121), alebo ide o úplne nový typ architektúry, ktorá bola negáciou tradície staviteľstva kultúry s lineárnou keramikou i kultúry s vypichovanou keramikou.

V stručnom zhŕnutí s chronológiou autorka podáva hlavné výsledky práce. Pôdorysy domov so zaoblenými stenami (lod'kovité a trapézovité) sa viažu na územie rössenskej, grossgartachskej skupiny a kultúry s vypichovanou keramikou. Na ne nadvážujú aj zdvojené dlhé steny. Základové žľaby sú typické najmä pre domy skupiny Brześć-Kujawskí. Autorka postupne zhŕňa vztahy a závislosti jednotlivých stavebných prvkov. Z chronologickej hľadiska jej vychádza záver, že lod'kovité pôdorysy (najmä skupiny Grossgartach) sú staršie ako trapézovité a trapézovito-lod'kovité. Chronologicky sa dajú ohodnotiť' aj niektoré stavebné postupy a principy. Rozmery domov a pomery ich parametrov neukazovali kultúrnu ani chronologickú závislosť'. Napriek chronologickej vymedzenosti niektorých detailov neexistuje vo vývoji domov chronologicky signifikantná kombinácia stavebných prvkov.

Autorka dospeľa k záveru, že nové formy domov vznikli v skupine Grossgartach a svoj vrchol dosiahli v skupine Rössen. Paralelný vývoj prebehol aj v kultúre s vypichovanou keramikou. Na konci vývoja rössenských domov sú domy skupiny Bischheim. Vývoj domov mladšej kultúry s vypichovanou keramikou uzatvárajú domy skupiny Brześć-Kujawski.

A. Hampelová zoobrazila a analýzou pôdorysov kolových stavieb z veľkej časti Európy v období stredného neolitu prispela k poznaniu nového typu staviteľstva, diferencovaného typologicky i kultúrno-chronologicky. Dosiahnuté výsledky sa stanú dobrým východiskom funkcionálnej analýzy domov i celých sídlisk kultúr a skupín stredného neolitu. Bolo by dobré, keby sa objavilo podobné spracovanie stavieb lengyelskej kultúry, ktoré by devolilo širšiu konfrontáciu tak so staviteľstvom na hodnotených územiach, ako i s architektúrou juhovýchodnej Európy, najmä však s dobre zachovanými zvyškami stavieb kultúry Ariușd-Cucuteni-Tripolje.

Juraj Pavúk

N. Venclová: Prehistoric Glass in Bohemia. Praha 1990. 415 strán, 24 tabuľiek a 26 obrázkov v texte, 76 tabuľiek (z toho 6 farebných), 9 map.

Po práci *Rupertia Gebharda* (1989) dostáva odborná verejnosť monografiu s podobnou problematikou. Vznikla v rámci interných publikácií Archeologického ústavu ČSAV v Prahe a je výsledkom viacročného intenzívneho štúdia danej problematiky so zameraním

na územie Čech. Ako autorka uvádzá, jej cieľom je prezentovať ucelený obraz sklárskej produkcie od staršej doby bronzovej (výskyt fajansy) až po koniec doby laténskej.

Základ práce tvorí 2000 kusov sklených predmetov. Na porovnanie uvádzam údaje z Manchingu, kde je 300 korálkov a približne 600 zlomkov náramkov. Pri hodnotení výsledkov autorka spolupracovala s historikmi umenia, so špecialistami na výrobu skla z Crystalexu Nový Bor a zo Sklouniou Teplice. Chemické analýzy boli zhodené v Nukleárnofyzikálnom ústavu ČSAV v Řeži.

Práca je rozdelená do dvoch základných časťí: textovej a katalógej. Text sa člení na sedem kapitol, ktorých obsahom je napr. študovaný materiál a jeho klasifikácia, fajansové a sklené korálky z doby bronzovej, sklené nálezy z doby halštatskej, sklo a fajans a ich historický vývoj. Každá kapitola sa ešte delí na časti, v ktorých sa autorka zaoberá napr. výrobou, výrobnými centrami, distribúciou, obchodom, provenienciou, chronologickými súvislostami. Ku každej časovej skupine je i zoznam lokalít (so zameraním na Čechy) s podrobným určením podľa autorkiného klasifikačného systému. Katalóg má dve samostatné časti. Prvú je zoznam predmetov zo skla od staršej doby bronzovej do doby laténskej z územia Čech. Druhá časť obsahuje kompletné zhodnotenie nálezov zo Stradonic.

Z početných prác, ktoré autorka uvádzá v prehľade k histórii bázania o danej problematike v strednej Európe, upozorňuje na prácu J. L. Piča (1903); v nej si autor ako jeden z prvých všim dôležitosť výzdoby na sklených produktoch. Významnou prácou v čase svojho vzniku bol univerzálny klasifikačný systém korálkov od H. C. Becka (1928). N. Venclová sa k nemu podrobne vracia v kapitole II. 2. V 50-tych až 60-tych rokoch sa začína presadzovať tzv. technologický aspekt. V tomto smere je veľmi poučná práca D. B. Hardena (1957; 1969). Z hľadiska história sklenej výroby je významná špeciálna príručka W. G. N. van der Sleena (1967).

Detailnými problémami skla sa zaoberajú práce Th. E. Haevernickovej. Jej záujem vrcholí štúdiou o keltských náramkoch a kružkových korálkach (1960).

Významné sú i práce zaoberajúce sa sklom v uzavorenom geografickom celku. Napríklad z okruhu severného Příčnomorja je to spracovanie korálkov od Je. M. Alexejevovej (1957; 1978; 1982). Katalóg prehistorických a rímskych korálkov z Britských ostrovov je od M. Guida (1978). Práca R. Gebharda o sklených ozdobách z Manchingu sa ešte uvádzá ako v tlači (1989).

Jednotlivé klasifikačné systémy autorka podrobne rozoberá v kapitole II. 2.

Vedecká analýza a zhodnotenie sklárskej produkcie sa nezaobídu bez výsledkov fyzikálnych a chemických analýz. Vlastné názory a postrehy sústredia autorka do piatich základných bodov:

1. Výber chemických prvkov sa neriadi jednotným princípom, nakoľko nie je zhoda vo význame jednotlivých prvkov.

2. Analýzy a presnosť merania jednotlivých pracovísk (laboratórií) sa nezohľadňujú, čo stáže porovnávanie výsledkov.

3. Chemické zloženie odhaluje fakty objektívnej povahy (dostupnosť surovinových zdrojov, technickú úroveň v danom čase a mieste), ako aj špecifiku sklárskej diele (výrobne), napr. lokálne tradície, odchýlky od tradície, možné experimenty a pod.

4. Nemožno vylúčiť ani konvergenciu zložiek skla.

5. Naše vedomosti o sklárskej výrobe sú neúplné. Mohli existovať podstatné rozdiely v mieste a čase. Nemáme priame doklady o existencii diele. Treba riešiť otázku d'álšieho šírenia produktov (potuň sklári, obchod so surovinou a pod.).

Z veľkého množstva prác, ktoré autorka uvádzá, vyberám štúdiu A. Kaczmarczyk - R. E. M. Hedges (1983), ktorá nastolila otázku fajansy a jej rozšírenia z Egypta. Autorka vysoko hodnotí výsledky pol'skej a ruskej školy, zastúpenej prácami M. A. Bezburodova (1969), Ju. L. Ščapovej (1969; 1982), M. Dekówej (1980) a T. Stawarskej (1984). Výsledkom ich bázania je aj spoznanie dôležitosť proporcionálneho zastúpenia $\text{Na}_2\text{O} : \text{K}_2\text{O} : \text{CaO} : \text{MgO}$. Sôda musí byť v takom pomere, aby platil vzorec $\text{Na}_2\text{O} : \text{K}_2\text{O} = 13$

: 1. Takéto sklo je typické pre rímske obdobie a je založené na keltskej tradícii. Analýzy sklených korálkov z obdobia HC a z doby laténskej z územia Čech sú v práci J. Fránu a A. Mašalku (v tlači).

Skléné nálezy z územia Čech N. Venclová delí na: Korálky, ktoré predstavujú najmenšie a zároveň najstaršie predmety zo skla v Európe. Nachádzajú sa jednotlivo aj v náhrdelníkoch. Vyskytujú sa od staršej doby bronzovej. Prívesky. Su sklené, prípadne kombinované s iným materiálom, napr. s kovom. Otvor je umiestnený rôzne. Používajú sa od doby laténskej. Krásky. Od náramkov ich odlišuje priemer, ktorý je 20-45 mm. Používali sa ako jednoduché prívesky. Výskyt sa začína na rozhraní doby halštatskej a doby laténskej. Náramky. Nosili sa na ramene alebo zápalisti. Rozhodujúci je priemer. V strednej Európe sa ich výskyt začína v neskorej dobe laténskej. Doplňky - prstene, gemy. V Čechách sa vyskytujú v dobe laténskej. Razidlo - zaokruhlené predmety s kužeľovitou základňou. V strednej Európe sú známe v neskorej dobe laténskej. Ostatné predmety - okrúhle medailónky. Vyskytujú sa v dobe laténskej. Nádoby. Možno určiť iba zlomky malých nádob. V strednej Európe sa objavujú od doby halštatskej, v Čechách od neskorej doby laténskej. Surovina. Sú to amorfne kusy homogénneho skla. V Čechách sú známe z neskorej doby laténskej.

Z tabuľiek 1-5 (v texte) možno zísť číselné zastúpenie nálezov v jednotlivých obdobiach na území Čech. Z doby bronzovej je to 291 sklených predmetov, z doby halštatskej a laténskej (HC-LA) 824, z doby laténskej (LB-LD) už 1104 predmetov. Spolu s neurčenými je to 2240 exemplárov.

Klasifikačný systém, spracovaný na základe nálezového komplexu z územia Čech, prezentuje N. Venclová v kapitole II. 3. Platí pre fajansu a sklo doby bronzovej až laténskej. Autorka používa numerický kód, ktorý nie je uzavretý a možno ho dopĺňať. Väčšina sklených korálkov je vyrábaná navýšením, vzácné sú zložené alebo tiahane korálky. Autorka rozlišuje 9 techník výroby a 28 základných typov korálkov. Materiál delí na sklo priehľadné, opakové, fajansu a sklo neurčené. Rozlišuje bielu, žltú, červenú, modrú, zelenú, hniedú, čiernu farbu a bezfarebné sklo. Ku každej farbe má ešte numericky príčlenené jednotlivé odtiene. Označenie farieb je subjektívne, ale so snahou o jednoznačnosť (ako uvádzá autorka). Ornament rozdeľuje na kruhový, lineárny, kombinovaný kruhový a lineárny, ako i zložitý. Opäť má číselne zakódované všetky možné variácie ornamentu. Pri jednotlivých predmetoch uvádzá údaje, ktoré sleduje. Klasifikačný systém je publikovaný v angličtine i v češtine (s. 166-175). N. Venclová sa snažila o čo najpresnejší a najvýstižnejší opis. Vyhľadáva tak chybám T. Stawarskej, ktorá použila kombináciu čísel a písmen, čím sa jej systém stal veľmi nepriehľadným a zápis bol komplikovaný. Klasifikačný systém N. Venclovej je otvorený, zrozumiteľný a má tie prednosti, že takýto numerický zápis je dobre použiteľný i pri počítačovom spracúvaní a výhodnocovaní nálezov. V prípade drobných nejasností uvádzá i poznámky a vysvetlivky k heslársku, kde rozoberá každé jednotlivé zakódovanie. Tu badať, že veľmi dôverne pozna sledovaný materiál a snažiť sa z neho vytiažiť maximum. Stav bázania, nálezový fond a vlastné výsledky poznania sklárskej produkcie od staršej doby bronzovej až do doby laténskej podrobne rozoberá v kapitolách III-V. V Čechách sa s prvými fajansovými korálkami stretávame v prostredí únětickej kultúry v BA₁. Sú to malé kónické, resp. bikónické tvaroviny. Väčšinou sú zhotovené z nepriehľadného, jemnozrnitého materiálu. Farba je zelenomodrá, prípadne tmavo-zelená. Fajansové korálky korespondujú s úsekom doby bronzovej ohrazeným stupňami BA₁-BB₁. Tabuľka 5 na s. 319 zobrazuje farebne všetky typy korálkov z doby bronzovej. Pre včasné dobu bronzové rozšírila autorka šesť typov, pre stredné dobu bronzovú osiem a neskôr dobu bronzovú päť typov. Mapka zobrazuje výskyt týchto korálkov v rámci jednotlivých kultúr na území celej ČSFR. O výskete korálkov v strednej dobe bronzovej v Čechách je málo poznatkov. Náraď sa začína až v BD a HB. Z tohto časového úseku je známych 327 kusov zo 16 lokalít v Čechách a viac než 500 kusov z 28 lokalít na Morave. Autorka porovnáva rozšírenie v celej

strednej Európe. Podrobne rozoberá jednotlivé typy. Poznáme svetlomodré, modrozelené priehľadné sklo (Čechy), prípadne žlté a tmavomodré (Slovensko, Morava). Na základe chemických analýz korálkov z Mladej Boleslaví-Čajetic a Jeřež možno hovoriť o vysokom obsahu magnézia. Takéto sklo je typické pre oblasť Egypta a Blízkeho východu. Pre BD sú typické monochrómne korálky. Až vo fáze HA sa začína polychrómia. Polychrómne korálky N. Venclová delí na tri základné typy:

1. Cylindrické (tzv. Pfahlbauperlen), rozšírené od západnej až do juhovýchodnej Európy.

2. Okrúhle s 3-5 očkami, modrozelené alebo tmavomodré (tzv. Buckelperlen alebo Pfahlbaunoppenperlen). Sú produkované v Egypte a na Kréte.

3. Typ s farebnými ornamentmi, z Čech neznámy. Sem patrí korál z Oblekovíc a z Koltí. Autorka tieto nálezy uvádzá ako napodobeniny. Ide pravdepodobne o import z Anatolie alebo zo Sýrie.

Kapitola IV – predmety zo skla v dobe halštatskej a laténskej – podrobne rozoberá sklené korálky, malé krúžky, závesky a sklené gemy. Korálkom venuje veľkú pozornosť. Na viac ako 60-tich stranach sa zaobrá typmi, výzdobou, rozšírením, analógiami. K jednotlivým typom uvádzá podrobné opisy a súpis nálezu aj literatúru. Výsledky jej bádania sú pozoruhodné i v kapitole IV. 1. 3., kde sumarizuje význam a využitie sklených korálkov. Podľa N. Venclovovej sa používali ako súčasť korálkových šnúr i kovových nákrčníkov, kde mohol byť jeden i viac korálkov. Ďalšie využitie mohlo byť na rôznych ozdobách hlavy, ako súčasť náušnic, náramkov, nánožníkov, ako ozdoba príšitá na textile, odevu alebo obuv. Súčasť spendlíška, ihlice, spony, rôznych kovových ozdobných prvkov, ozdoba nádob, a pod. Ich nosenie malo isté špecifika. Napr. v keltských hraboch s výskytom korálkov boli pochované deti ženského pohlavia. Ku každému druhu použitia N. Venclová uvádzá analógie, časové zaradenie a vlastné stanovisko.

Ďalšia, veľmi podrobne rozpracovaná časť je venovaná keltským náramkom. V Čechách sa našlo 320, na Morave 158 a na Slovensku 76 kusov sklených kruhov. Väčšina českých nálezu pochádza z oppida Stradonice. Ich distribúcia v celej strednej Európe prebieha v stupňoch LC₁-LD. Z hľadiska relativnej chronológie pre sklené náramky v skúmanom priestore platí:

Pre LC₁ – heterogénné sklo s drsným povrchom, farba zelená, zelenomodrá, svetlomodrá, malé množstvo rebier (1-3), vysoko-plastický reliéf – hrúbka až 12 mm. Výzdobu tvorí komplex šíkmých línií (siet'), prípadne tvar cievky alebo špirály.

Pre LC₂ – matrica je z homogénneho skla s lesklým povrhom. Prevahu má kobaltomodré sklo so žltou výzdobou. Oblúbené sú široké tvary (až 35 mm) s veľkým počtom rebier (5 i viac). Vo výzdobe sa uplatňujú voľné biela alebo žlté línie.

Pre LD – typické sklo ako v LC₂. Prevláda kobaltomodrá a fialová, v niektorých prípadoch modrá farba. Z morfológického hľadiska sú dva druhy: a) široké s vysokým reliéfom, b) jednoduché, v priemere tvaru písmena D. Možno hovoriť o dožívani tradícií z prostredia LC₁. O náramkoch z gagátu a lignitu to neplatí, lebo sa začínajú objavovať až od LC₂. Vo výzdobe je v oblúbe biela a žltá farba. Motívy sú podobné ako na krúžkových korálkach z tohto obdobia. Na doplnenie Venclovovej chronologického členenia sklených náramkov z Čech, Moravy a zo Slovenska (1980) upozorňujem na výhrady R. Gebharda (1989, s. 55-57). Kriticky sa stavia nielen k terminológii, morfológickému opisu a skupinovému členeniu, ktoré autorka prevzala od Th. E. Haevernickovej, ale za chybnu považujú zásadu, že všetky hrabové nálezy z Čech datuje do LC₁ a sídliskové nálezy z oppíd považuje za mladé. Pri porovnaní hrabových a sídliskových nálezu stanovuje N. Venclová veľké odchýlky, ktoré sa pokúša vysvetliť dlhým prežívaním sklených náramkov. Tento prístup je podľa R. Gebharda metodicky nesprávny. Uvádzá konkrétné nálezy na potvrdenie vlastných názorov.

Ku krúžkovým korálkom uvádzá N. Venclová zaužívaný český termín prstencový korál. Tieto korálky sú charakteristické tvarom,

technikou výroby, ako i masívnosťou; maximálny vnútorný priemer je 15-45 mm. Z Čech poznáme 450, z Moravy 167 a zo Slovenska 10 exemplárov. Ich výskyt je sústredený na niektoré sídliská, napr. Stradonice, Staré Hradisko, Púchov. V Stradoniciach sa našlo 383 krúžkových korálkov.

Na základe rozšírenia sklených náramkov (LC₁-LD) a sklených krúžkov (LC₂-LD) vidno, že u Keltov sklo bolo veľmi oblúbené. Muselo byť spracovávané vo viacerých dielach; zo začiatku v lokálnych (LC₁) a neskôr (LC₂-LD) v ekonomickej a sídliskovej aglomeráciach. Tieto strediská neboli iba na oppidách, ale asi aj na výšinnych neopevnenej a otvorených sídliskách. Zatiaľ zostáva otázne postavenie výrobcov v rámci sídliska i celej komunity.

Prvé sklené nádoby (zlomky) sa na území Čech objavujú v prostredí doby laténskej. Ide o fragmenty mozaikovitého, liateho jednofarebného a fúkaného skla. K jednotlivým nálezu autorika uvádzá datovanie, možnosti pôvodu a presný opis.

Zo záveru textovej časti vyplýva, že prehistoricke sklo predstavuje unikátny súbor informácií o ekonomickej úrovni, kultúre, obchode, o estetickej úrovni a v neposlednom rade i o nadstavbových predstavách a rozdieloch na jednotlivých teritoriách. Kolekcia skla a fajansy z Čech sa začína dobou bronzovou. Súvisí s komplexom kultúr strednej a východnej Európy. Centrum výroby predpokladá autorka na Blízkom východe, ale nevylučuje ani možnosť výroby na území Slovenska (fajansa). V strednej dobe bronzovej sa na naše územie dostávajú korálky z klasických centier výroby, napr. zo sklárskej dielne v Taliansku, a neskôr zo Švajčiarska. Prvé polychrómne korálky sú z týchto oblastí. V Čechách sa prvý raz objavujú v prostredí lužickej kultúry. Keltská sklená produkcia sa začína v stupni LC₁. Rozlišujeme dve oblasti výroby: oblasť západnej Európy (Švajčiarsko?), z ktorej sú náramky nájdené v Čechách, a stredodunajskú oblasť (juhovýchodné Slovensko).

Hoci celá práca je venovaná podrobnému štúdiu sklenej produkcie v Čechách, prílohy 2-7 (s. 176-186) obsahujú súpis sklených nálezu z Moravy a zo Slovenska. I napriek niektorým nepresnosťiam ide o prvý ucelený súpis sklenej produkcie z územia Slovenska. Nálezy sú roztriedené chronologicky, je k nim podrobný opis a literatúra.

V prvej časti katalógu (s. 213-288) autorka podáva súpis nálezu sklených a fajansových predmetov od doby bronzovej do doby laténskej z územia Čech. Na zjednotenie údajov o farebnosti používa na tabuľkách grafické čierne-biele označenie jednotlivých farieb (s. 215). Pri nedostatku farebných tabuľiek je to jediný spôsob, ako pri kresbe sklených nálezu (predovšetkým korálkov) dosiahnuť zhodu.

Druhú časť katalógu tvorí kompletné spracovanie zbierky z najvýznamnejšieho českého oppida Hradište v Stradoniciach, z ktorého pochádza 819 sklených predmetov. Zbierku možno považovať za najbohatšiu v ČSR a jednu z najbohatších v strednej Európe. Počet 533 sklených keltských nálezu ju určuje za tretiu najväčšiu kolekciu z doby laténskej v Európe. Jej hodnota, žiaľ, klesá tým, že už od 19. stor. bola roztrúsená vo viacerých súkromných zbierkach a inštitúciach. Autorka má veľkú zásluhu na jej skomplizovaní a verejnenní v pinom rozsahu. Súpis neobsahuje nálezy z r. 1981-1984 (výskum A. Rybová, J. Drda).

Práca Prehistoric Glass in Bohemia predstavuje ucelený obraz o sklenej produkcii na danom území. Klasifikáciu systém je numerický, otvorený a dobre použiteľný. Autorka v práci vychádza z poznania archeologickej materiálu. Sklené nálezy nevytrhuje zo súvisu. Sleduje ich i s ostatným materiálom. Výsledky chemicko-fyzikálnych analýz nepreferuje, ale ich iba využíva pri analýzach archeologickej súvislosti. Prílohami venovanými sklenej produkcií na Morave a Slovensku práca nepriamo vyzýva, aby aj toto územie bolo podobne ako Čechy katalógovo spracované.

Výber z literatúry: ALEXEJEVA, Je. M.: Klassifikacija antičnych bus. Statistikokombinatorne metody v archeologii. Moskva 1970, s. 59-82. - BECK, H. C.: Classification and Nomenclature of Beads and Pendants. Archaeologia, 77, 1928, s. 1-74. - BEZBORODOV,

M. A.: Chimija i technologija drevnih stekol. Minsk 1969. – CALLMER, J.: Trade Beads and Beads in Scandinavia ca. 800–1000 A. D. Bonn-Lund 1977. – DEKÓWNA, M.: Methods of examining Ancient Glasses. Unconventional Archaeology. Wroclaw-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1980, s. 213–233. – FRÁNA, J. – MAŠTALKA, A. – VENCLOVÁ, N.: Neutron activation Analysis of some Prehistoric Glasses From Bohemia. Archeometry, 29, 1987, s. 69–89. – GEBHARD, R.: Der Glasschmuck aus dem Oppidum von Manching. Die Ausgrabung in Manching. 11. Stuttgart 1989. – GUIDO, M.: The glass Beads of the prehistoric and Roman Periods in Britain and Ireland. London 1978. – HENDERSON, J.: Glass Production and Bronze Age Europe. Antiquity, 62, 1988, s. 435–451. – KACZMARCZYK, A. – HEDGES, R. E. M.: Ancient Egyptian Faience. Warmbücher 1983. – KIDD, K. E. – KIDD, M. A.: A classification System for glass Beads for the use of Field archeologists. Canadian Historic Sites, 1970, s. 45–89. – SLEEN, W. G. N. van der: A Handbook on Beads. Liège 1967. – VENCLOVÁ, N.: Nástin chronologie laténských skleněných náramků v Čechách. Památ. archeol., 71, 1980, s. 61–86.

Certruda Březinová

Z. Woźniak: Osada grupy tynieckiej w Podlężu, woj. Krakowskie. Wrocław – Warszawa – Kraków 1990, 116 strán, 38 tabulek.

Výskum tynieckej skupiny – nadkarpatskej časti okrajovej zóny rozsiahleho okruhu neskorolaténskej kultúry – v poslednom čase obohatilo niekoľko štúdií. Z pera zasväteného znalca tejto problematiky Zenona Woźniaka pochádza nevelká monografia prezentujúca výsledky bázania o dôležitej neskorolaténskej osade Podlęże v okolí Krakova. Systematickým výkopom, na ktorom sa počas šiestich kampaní v rozpätí 1953–1979 podielalo viac bádateľov, sa odkryla časť sídliska na okraji terasy nad inundáciou Visly. Pôvodná osídlená plocha, na ktorej sa preskúmalo 39 objektov, sa odhaduje na 2,2 ha. V nevelmi priaznivých podmienkach pieskového podložia sa okrem množstva jám zachovali zvyšky zahĺbených a nadzemných kolových stavieb. Najdôležitejším objektom je bezpochyby hrnčiarska pec. Okrem nápadne malého počtu kovového inventára včítanej jednej spony sa ziskala predovšetkým rozsiahla kolekcia keramiky, ktorá je východiskovým materiálom práce.

Zloženie monografie a rozsah jednotlivých jej častí vyplývajú z načrtnutého charakteru výsledkov terénnych prác. Po stručnom úvode sa čitateľ oboznámi s geografickou polohou, dejinami, metódou výskumu a so všeobecnej charakteristikou pramennej bázy. Ďalšie dve kapitoly analyzujú keramiku vytocenú na kruhu a keramiku zhrozenú v ruke. Tvoria hlavnú časť diela. Autor v nich pracuje so všetkými typickými jedincami celého súboru, ktoré člení do typologických skupín a podskupín podľa morfológického a technologického hľadiska. Mohol sa pritom oprieť nielen o vlastnú dlhorčnú skúsenosť z hodnotenia neskorolaténskeho materiálu, ale i o porovnanie s novšie publikovanými nálezmi tynieckej skupiny (P. Poleska – G. Tobola, *Materiały archeologiczne Nowej Huty*, 11, 1987; 12, 1988) a tiež o technologický rozbor rozsiahleho súboru súdobej keramiky z Poľska včítane kolekcie z lokality Podlęże (M. Wirska-Parachoniak, *Materiały archeologiczne Nowej Huty*, 6, 1980).

Z. Woźniak sleduje jednotlivé keramické typy vo vzťahu k príbuzným výrobkom neskorolaténskeho hrnčiarstva jednak v oblasti prevorskéj kultúry, jednak v strednom Podunajskej, hornom Potisí a v oblasti púchovskej kultúry. Pramený materiál je klasickým spôsobom podrobne dokumentovaný v katalógu a na kresbových tabuľkach. Škoda, že obrazová časť postráda prehľadnú

tabuľku zastúpených keramických typov a prípadne i kombinačnú tabuľku celkov, ktoré by sledovanie textu i verifikáciu autorových vývodov značne uľahčili.

Z hľadiska sledovania širších dobových súvislostí pozoruhodná je keramika vyrábaná na kruhu (autorove skupiny I–IV), ktorá má v nálezovom súbore vysoké zastúpenie (34 %). Grafitové nádoby sú výlučne archaicke zaoblenou profiláciou okraja s pomerne vzácné (1,9 %) a v priemere obsahujú len malú prímes tuhy. Pozoruhodný je výskyt tejto prímesi včítane drvenej starej črepoviny v hline niektorých nádob vyrobených v ruke. Významne (12 %) je zastúpená maľovaná keramika, ktorej miestnu produkciu dokladá hrnčiarska pec. Vysoký podiel maľovaného tovaru na celkovej hrnčiarskej produkcií zodpovedá pomerom na ďalších malopol'ských lokalitách (Kraków-Krzesławice – 26 %; P. Poleska – G. Tobola 1988, s. 90). Analýzu maľovanej keramiky s niektorými špecifickými miestnymi znakmi dopĺňa jej porovnanie s hlavnými východo- a západokeltskými strediskami. Nechyba ani zhodnotenie maľovanej keramiky i grafitového tovaru z celého poľského územia s pripojenými mapami. Z. Woźniak správne poukazuje na dlhší vývoj východokeltského hrnčiarstva a zásadný podiel jeho stredisk na vzniku malopol'skej produkcie. Medzera v tomto ohľade, žiaľ, dosiaľ predstavujú nepublikované bohaté nálezy zo Zemplína, ktoré odborne verejnosti zostávajú nedostupné.

Významnú časť celkového objemu získanej keramiky predstavujú ďalšie tvary nádob vytocených na kruhu, a to špecifické misy s dovnútra vtiahnutým okrajom typu Podlęže, neskoré esovité misy a zásobnice s okružím. Autor nepochybne správne postrehol, že zásobnicové nádoby typu dolium sa v strednom Podunajskej objavujú viditeľne skôr než v západokelskom prostredí.

Mimoriadna pozornosť je venovaná hrnčiarskej peci a technológií výroby z osady Podlęże. K podnetným záverom v tomto smere významne prispela už spomenutá špeciálna štúdia M. Wirska-Parachoniakovej (1980). Podľa rozboru súrōvok z okolia Krakova sa zistilo, že v Malopol'sku popri centrach na lokalitách Podlęże a Krzesławice produkovala ešte jedna súdobia hrnčiarska dielňa.

Druhou základnou skupinou pamiatok je keramika vyrobená v ruke (autorove skupiny V–VII), ktorá tvorí približne dve tretiny analyzovaného súboru. Pri rozbore bolo možné využiť mierné modifikovanú typologickú schému keramického materiálu z preworského pohrebská Błonie (R. Mycielska – Z. Woźniak 1988). Táto schéma mala byť kvôli ľahšej orientácii i súčasťou posudzovanej monografie, kde bola vitané sprehl'adnila prezentované štatistické zostavy (tabuľky I–II). V súbore lepenej keramiky sa dobre odberá mnohotvorenosť tynieckej skupiny, kde sa popri výraznom podiele včasnej prevorskéj kultúry objavujú i prvky púchovskej a sprostredkovanej aj dácke. Jednu z cest, ktorou sa dácke prvky, pravdepodobne spolu so znalosťou výroby neskorej maľovanej keramiky, dostávajú ponad Karpaty, naznačuje poloha žiarového hrobu z Lętowic v povodí Dunajca, v ktorom popri prevorskéj nádobe vystupujú i dva typické tvaru dáckej keramiky – misa na nôžke a hrnček s výčnelkami (A. Szpunar: *Badania archeologiczne w województwie Tarnowskim w 1988 r. Tarnów 1990*).

Len málo nového priniesol materiál z náleziska Podlęże pre poznanie dobového hospodárstva a staviteľstva (kapitoly VI a VII). Okrem malých sérií analyzovaných obilních a zvieracích kostí v obvyklej skladbe treba spomenúť hrnčiarsku výrobu. Podľa výskytu bahennej rudy a trosky autor predpokladá i obmedzenú produciu železa v niektornej zo zničených časťach osady.

Pri stanovení chronológie osady (kapitola V) vychádza Z. Woźniak z porovnávania nálezov s inými, pomocou kovového inventára lepšie datovanými celkami z ďalších poľských sídlisk. Dospel k záveru, že skúmaná osada vzniká v mladšej fáze tynieckej skupiny na sklonku stupňa D₁ a zaniká niekde na začiatku stupňa B₁, doby rimskej. V tejto súvislosti – a podobne i v kapitole VIII – sa podrobne zaobrá nemnohými dokladmi záverečnej fázy tejto skupiny a priopomína ich časovú blízkosť s tzv. katastrofovým horizontom.

tom v oblasti púchovskej kultúry na severnom Slovensku. Zdá sa však, že práve tento výrazný nálezový horizont, sprevádzaný včasnymi norickými importmi, zhruba symbolizovaným sponou A 67, je už v juhopol'skom materiáli len sporadický. Na druhej strane sa stále zreteľnejšie ukazuje, že od stupňa D₂ doby laténskej silnie postup prvkov przeworskej kultúry cez hlavný karpatský hrebeň na juh, hľavne do príalej časti púchovského osídlenia. Svedčia o tom nielen keramické nálezy, ale aj pôdorysy zahĺbených šest'kovových chát, ktoré sú na severe Slovenska cudzim prvkom. Živé kontakty oboch oblastí sa prejavujú hľavne v nasledujúcej fáze b stupňa B₁ starnej doby rímskej, a to v oboch smeroch. Zdá sa, že na rozdiel od púchovských lokalít tyniecke osady zanikajú skôr postupne a že včlenenie tohto teritória do sféry przeworskej kultúry doby rímskej bolo zložitým a zatiaľ detailne len ľahko poistihuteľným procesom. To nakoniec dobre vystihujú i precízne argumentované a formulované závery autora.

Dlh očakávaná publikácia výskumu neskorolaténskej osady. Podľaže je vitaným obohatením odbornej literatúry venovanej tomuto obdobiu v stredoeurópskom priestore. Okrem uverejnenia dôležitého materiálu načrtáva z nového uhlia pohľadu i podobu etnicky nepochybne mnohovrstvového osídlenia Malopol'ska. Práca bude značnou pomocou i pri riešení problémov súdobého a vo viacerých smeroch navzájom prepojeného osídlenia na našom území, hľavne na severnom a východnom Slovensku.

Karol Pieta

objektov od polozemníckej až po zásobnice a odpadové jamy). Keďže najpočetnejšimi nálezmi na hradisku boli keramické fragmenty, o ktoré bolo nevyhnutné sa opíerať pri určovaní jednotlivých fáz osídlenia, tretia a najrozsiahlejšia kapitola tejto práce je venovaná analýze keramických nálezov. Bádateľka sa v jej rámci sústredila na výber vlastností najvhodnejších pre opis keramiky zo tejto lokality a na ich základe sa pokúsila vypracovať kód opisu, ktorý použila pri opise konkrétnej keramiky z jednotlivých objektov (priložené tabuľky kódovaného opisu keramiky).

Do kódu boli zahrnuté nielen vlastnosti týkajúce sa priamo keramiky, ale aj evidenčné a inventárne údaje.

Evidenčným a číselným údajom boli vymedzené štyri kolónky kódu: kolónka 1 – číslo objektu (vzhľadom na nejednotnosť v číslovaní objektov počas výskumu bádateľka venovala veľkú pozornosť korekcii týchto údajov a upravila kód takým spôsobom, aby z opisu bolo zrejmé, v akom objekte a akej jeho časti boli opisované črepky nájdené); kolónka 2 – číslo nádoby (dôraz sa tiež kládol na možnosti rekonštrukcie celých nádob zo zachovaných fragmentov a na evidenčné otázkys tým spojené); pre číslo inventára bola vyhadená kolónka 3 a číslo zobrazenia nálezu bolo kódované v kolónke 18. Pôvodný počet týchto kolónok bol 28, ale v súvislosti s úpravou textu do tlače – kvôli prehľadnosti tabuľiek (formát tlače) bol zmenšený na 18, pričom zlúčené boli najmä kolónky týkajúce sa rozmerov črepov, ktoré môžu byť uvedené samostatne, takže toto zúženie nebolo na úkor zrozumiteľnosti vysvetľovacích schopností tabuľiek. Upravovateľka textu H. Zoll-Adamikowa na tomto základe zhruňala číselné údaje o rozmeroch do kolónok 5 a 6 – vychádzajúc z rozdelenia stavby nádoby na jednotlivé časti podľa zobrazenia č. 9. U. Maj vychádzala z práce M. Parczewského (1977) s určitými modifikáciami.

Charakterizovaniu vlastností, ktoré vo väčšej alebo v menšej miere súvisia s technikou a technológiou výroby keramiky, autorka venovala kolónky 7, 10 až 16. Veľkú pozornosť zamerala na skúmanie hrnciarskej suroviny. Skúmala ju makroskopicky (pod lupou) a rozdelila ju do štyroch základných skupín a ďalších podskupín. Hlavnými kritériami pre toto delenie bol druh a množstvo prímesí v materiáli. Prvá skupina suroviny predstavuje hlinu s obsahom kalcitu (10 podskupín). Do druhej skupiny bola zaradená hлина s obsahom kamienkov (5 podskupín). Pre tretiu skupinu charakteristickou prímesou bol jemnejší až stredne hrubý piesok (4 varianty). Štvrtú skupinu zastupuje hlinna s inými prímesami, ktoré sa však na lokalite vyskytli iba veľmi zriedkavo. S dokladmi zhotovovania nádob súvisia najmä kolónky 10–16. Rubriku 10 autorka výčlenila na vyznačenie dokladov obtáčania nádoby, pričom nielen hodnotila prítomnosť alebo neprítomnosť týchto stôp, ale skúmala i rozsah obtáčania na nádobe. Určité nedôslednosti, ktoré sa prejavili na tomto mieste, mala autorka v úmysle postupne odstrániť pri ďalšom spracúvaní tohto materiálu, choroba jej, žiaľ, zabránila ďalej precízovat túto problematiku. V nasledujúcej rubrike 11 sa zaoberala prítomnosťou alebo neprítomnosťou stôp zahľadzania povrchu nádob, či z vonkajšej, alebo vnútornnej strany. Skúmaniu spôsobu výroby keramiky – konkrétnie dokladov použitia hlinených valčekov pri modelovaní nádob bola venovaná i kolónka 12. Stopysnímania keramiky z kruhu boli kódované v rubrike 13, na vyjadrenie stôp po okrajovom prstencu na dne slúžila kolónka 14. Na sledovanie stôp po použití podsípky bola vymedzená rubrika 15. Do kolónky 16 upravovateľka textu zhruňala doklady o použití ručného kruhu (jamky a vypukliny na dne), ako aj prítomnosť a tvar plastickej značky na dne nádobia – toto spojenie bolo uskutočnené len z technických dôvodov (formát tabuľiek), autorka pôvodne sledovala odtlačky osi kruhu na dnach v súvisie s technológiou výroby keramiky, zatiaľ čo značky boli skúmané skôr v spojitosti s výzdobou.

Pokiaľ ide o morfológiu nádob, bádateľka sa vzhľadom na značnú fragmentárnosť zachowania keramiky z hradiska Stradów sústredila hľavne na štúdium okrajových častí nádob (kolónka 8). V rámci typologickej analýzy sa snažila vytvoriť opisný systém

U. Maj: Stradów, stanowisko 1. Część I. Ceramika wczesnośredniowieczna. Kraków 1990, 64 strán, 8 obrázkov v texte, 78 tabuľiek.

Publikácia je venovaná prezentácii výsledkov archeologického bádania na hradisku Stradów, ktoré sa nachádza na území Malopol'ska a je datované do obdobia včasného stredoveku. Prvý diel tejto knihy je zameraný hľavne na analýzu keramického materiálu z lokality. Z väčšej časti spracovala keramické nálezy Urszula Maj a po jej úmrtí Helena Zoll-Adamikowa z IHKM PAN v Krakove pripravila dosiahnuté výsledky na publikovanie.

Hradisko Stradów je situované do obce Czarnocin vo vojvodstve Kielce a predstavuje okolo 1,5 ha plochy (miestny názov Zamczysko). K nemu sa zo severu, z východu a juhu príkykajú tri predhradia: Waliki, Mięscisko a Barzyńskie s celkovou výmerou asi 25 ha a s pomerne komplikovaným systémom valov. Lokalita bola známa už v 19. storočí, v rokoch 1956–1963 tu realizovala archeologický výskum expedícia Zakładu Archeologii Małopolski IHKM PAN z Krakova (pod vedením S. Nosaka), ale jeho výsledky boli publikované iba čiastočne. Určitej chronologickej analýze podrobila materiál E. Dąbrowska, ktorá stanovila chronológiu troch fáz osídlenia.

Recenzovaná publikácia je zameraná na spracovanie keramického materiálu z celej lokality (hradiska, predhradí a tiež z vrstiev pod valom hradiska).

Vzhľadom na skutočnosť, že k analýze keramiky sa pristúpilo až takmer po dvadsiatich rokoch od konania výskumu, autorka bola nútená riešiť viaceré problémy spojené so stavom zachowania, s evidenciou a identitou nálezov, ako aj problémy s pôvodným nejednotným číslovaním objektov počas výskumu, čo si späťe vyžiadalo veľmi detailnú kontrolu a korekciu evidencie archeologických nálezov a ich dokumentácie.

Nadväzujúc na prvú časť tejto knihy, ktorá bola venovaná charakterizovaniu lokality a archeologických výskumov realizovaných na nej, autorka druhú časť zamerala na štúdium odkrytých objektov, na ich typológiu a chronologické postavenie na sídlisku (spolu 210

typov, ktorý by dovoľoval dopĺňať objavené nové typy. Ako hlavné kritériá pre analýzu okrajov a ich zaradzovanie do systému zvolila stvárnenie okraja a stupeň vývoja tvaru jednotlivých strán (hrán) okraja (vychádzajúc z Parczewského návrhu - 1977). Na tomto základe vyčlenila 11 typologických skupín tvaru okrajov. Prvé tri skupiny - A, B, AB - patria k jednoduchým, nasledujúce tri - C, D, E - zastupujú slabo rozvinuté okraje, skupiny F, G, H stredne rozvinuté formy a rozvinuté okraje prezentuje skupina označená písmenom J. Objavili sa i zástupcovia výrazne rozvinutých okrajov (skupina M), ale boli len v takom malom počte, že nebolo možné d'alej ich precizovať. V rámci týchto hlavných skupín autorka ešte d'alej vydeliла menšie podskupiny, najmä podľa stvárnenia jednotlivých hrán okraja. Porovnanie zastúpenia typov okrajov na tejto lokalite s inými náleziskami na území Malopoľska, ktoré mala autorka v úmysle postupne realizovať, jej znemožnila uskutočniť choroba, a v práci nachádzame odkazy len na krakovské lokality.

Ako náplň rubriky 9 stanovila použitie výzdoby (ornamentu) na nádobe. Keďže plastická výzdoba tu bola zistená len v jednom prípade, hlavný dôraz kládla na skúmanie rytého ornamentu. Za hlavné kritériá pre štúdium boli vybraté: nástroj použitý na zhotovenie výzdoby, konkrétny spôsob jeho použitia, štruktúra a kompozícia použitých výzdobných prvkov a aplikované motívy, ako aj prípady špecifickosti ornamentu. Na ich základe autorka vytriedila

11 základných skupín výzdoby, pričom ako samostatnú skupinu vydeliла výskyt ornamentu na vnútornej a resp. aj na vonkajšej strane okraja nádoby (obr. 7).

Kód vypracovaný bádateľkou pre analýzu keramiky z lokality Stradów je pozoruhodným prínosom pre štúdium včasnostredovekej keramiky na území Malopoľska. Škoda len, že smrt bádateľky znemožnila jeho ďalšie rozvinutie. Originálnym a podnetným prínosom je tiež použitie rôznych grafických označení na kresbových tabuľkách keramiky, ktoré umožňuje informovať čitateľa o druhu použitej prímesi, ako aj o veľkosti zásahu obtáčania na nádobe - a to všetko spolu na tabuľke podávajúcej informáciu o tvaru i výzdobe nádoby (komplexná vizuálna informácia).

Podrobnejšia analýza keramického materiálu z lokality umožnila autorce sprosniť datovanie jednotlivých fáz osídlenia, najmä pokiaľ ide o tretiu fázu. S najväčšou pravdepodobnosťou bude potrebné posunúť začiatky tejto fázy takmer o 200 až 250 rokov neskôr.

Publikácia je vhodne doplnená plánmi, štatistickými tabuľkami keramiky s použitím kódovaného opisu a kompletnou kresbovou dokumentáciou materiálu, čo umožňuje čitateľovi konkrétnie sa presvedčiť o možnostiach aplikácie vytvoreného kódovaného opisu keramického materiálu a čo taktiež prispieva k hodnote tejto publikácie.

Ivana Vlkolinská

Erklärung*

Im J. 1970 erschien im Verlag SAV VEDA die Monographie *Slovensko v mladšej dobe kamennej* (Bratislava 1970). Autoren der Einleitung und der einzelnen Kapitel waren sechs Mitarbeiter des Archäologischen Institutes der SAW in Nitra. Kurz vor dem Erscheinen des Buches verließ unsere Republik einer der Mitarbeiter, Ján Lichardus. Infolge des Antritts des neuen, verschärften politischen Regimes wurde deswegen ohne Wissen der übrigen Koautoren (nach der letzten Korrektur) sein Name aus dem Inhaltsverzeichnis der Publikation und von der Resümee in deutscher Sprache gestrichen und als Koautor wurde er nur im einleitenden Kapitel genannt (S. 14). Zufolge des Eifers der uns unbekannten Zensoren kam es zur eigenwilligen Manipulation mit der Autorschaft, und im Inhalt wurde nicht einmal der Name des weiteren Mitautors, Juraj Pavúk, angeführt. Wir halten es deshalb für unsere Pflicht, darauf hinzu-

weisen, daß der Autor des Kapitels *Neolitické kultúry na východnom Slovensku* (S. 65–115) und des Resümee in deutscher Sprache (S. 254–259) Ján Lichardus ist. Autoren der Kapitel *Civilizácie mladšej doby kamennej na Slovensku* (S. 15–19) und *Lengyelská kultúra – staršie stupne s malovanou keramikou* (S. 116–134) und der zugehörigen deutschen Resümee (S. 245, 246, 260–262) sind J. Lichardus und J. Pavúk. Autor des Kapitels *Kultúry staršieho a stredného neolitu na západnom Slovensku* (S. 20–64) ist J. Pavúk. Mit dieser Erklärung bitten wir zugleich die Besitzer des Buches, die Namen der Autoren der einzelnen Kapitel zu ergänzen.

Anton Točík, Viera Nemejcová-Pavúkova,
Juraj Pavúk, Stanislav Šiška, Jozef Vladár

*Eingelangt nach Druckabschluß dieser Nummer

REGISTER SLOVENSKEJ ARCHEOLOGIE

ROČNÍK XXI (1973) — XL (1992)

V roku 1992 vydal Archeologický ústav SAV v Nitre v poradí štyridsiaty ročník časopisu Slovenská archeológia. Po publikovaní prvého registra Slovenskej archeológie (roč. I-1953 — XX-1972 v Slov. Archeol. XX-2, 1972, s. 469—497) redakcia zaradila do obsahu tohto čísla register jeho ďalších dvadsiatich ročníkov (roč. XXI-1973 — XL-1992). Pri zostavovaní bol rešpektovaný charakter a usporiadanie registra z roku 1972.

Obsah:

A. AUTORSKÝ REGISTER	321
B. CHRONOLOGICKÝ REGISTER	347
Paleolit a mezolit	347
Neolit	348
Eneolit	348
Doba bronzová	349
Doba halštatská	350
Doba laténska	351
Doba rímska a doba sfahovania národov	352
Stredovek včasný	353
Stredovek vrcholný a neskorý	355
C. GEOGRAFICKÝ REGISTER	336
Cesko-Slovensko	356
Slovensko — lokality	356
Slovensko (celkovo) a jeho oblasti	360
Cechy a Morava	362
Ostatné štátym	362
Bulharsko	362
Fínsko	363
Grécko	363
Juhoslávia	363
Maďarsko	363
Nemecko	363
Poľsko	363
Rakúsko	363
Rumunsko	363

Spoločenstvo nezávislých štátov	364
Širšie oblasti	364
D. VECNÝ REGISTER	365
Antropogenéza	365
Antropológia	365
Archeozoológia	365
Architektúra	366
Epigrafické pamiatky	366
Etnogenéza	366
Experimentálna archeológia	366
Geofyzikálny prieskum	366
Chronológia	366
Industria bronzová	367
Industria kamenná, kostenná, parohová (proveniencia surovín)	367
Industria železná	367
Keramika — technológia, netradičné metódy spracúvania	367
Kult	367
Metalurgia, metalografia	367
Metodológia a metodika v archeológii	368
Numizmatika	368
Paleobotanika	368
Plastika, figurálna keramika	368
Poľnohospodárstvo, chov dôbytku	368
Šperk	368
Textil — analýza	368
Zbrane, jazdecký výstroj	368
E. ÚVODNÉ STATE	369
F. SPRÁVY	369
Osobné správy	369
Sympózium, konferencie, zasadania a pod.	371
Výstavy	373
Iné správy	373
G. RECENZIE	374

A. AUTORSKÝ REGISTER

Ambros Cyril

1. K niektorým problémom archeozoológie [Zu einigen Problemen der Archäozoologie], **XXI-1, 1973, 187—194.**
2. Tierreste aus den früheisenzeitlichen Hügelgräbern in Nové Košariská, **XXIII-1, 1975, 217—226.**
3. Zvieracie zvyšky z keltských hrobov v Palárikove (Tierreste aus keltischen Gräbern in Palárikovo), **XXIII-2, 1975, 338—340.**

4. Zvieracie zvyšky z laténskych hrobov v Hurbanove-Bohatej (Остатки животных из латенских могил в Гурбанове-Богатой. Tierreste aus latènezeitlichen Gräbern in Hurbanovo-Bohatá), **XXV-1, 1977, 77—80.**
5. Sympózium „Aktuálne otázky výskumu slovanských populácií na území Československa v 6. až 13. storočí“, **XXVIII-1, 1980, 238—239.**
6. Tierbelagben in latènezeitlichen Gräbern in Palá-

- rikovo-Dolný Kerestúr (Звериные приложения в латенских погребениях в с. Палариково-Долни Керестур), **XXXIII-1, 1985, 153–164.**
7. Tierbeigaben in den Gräbern von Komárno-Schiffswerft (Звериные приложения в погребениях в г. Комарно-верфь), **XXXV-2, 1987, 365–380.**
8. Tierbeigaben in den latènezeitlichen Gräbern von Dubník (Приложения животных в латенских погребениях на могильнике в с. Дубник), **XXXVII-2, 1989, 371–376.**
- Ambros Cyril — Strnad Mojmír — Čejka Jiří**
1. Prírodovedné expertízy nálezov z Medveďej jaskyne pri Ružíne, **XXXVIII-1, 1990, 31–44.**
- Ambros Cyril**
- Osteologické nálezy z Medveďej jaskyne pri Ružíne (Остеологические находки из Медвежьей пещеры вблизи от села Ружин. Découvertes ostéologiques de la Grotte des Ours, près de Ružín), **XXXVIII-1, 1990, 31–39.**
- Strnad Mojmír**
- Chemická analýza tmelu z kosteneho artefaktu z Medvědi jeskyně u Ružína (Химический анализ замазки из костяного артефакта из Медвежьей пещеры вблизи от села Ружин. Analyse chimique du lien d'un artefact en os de la Grotte des Ours, près de Ružín), **XXXVIII-1, 1990, 39–41.**
- Čejka Jiří**
- Analýza vzorků z kosteneho artefaktu, kosti medvěda hnědého z Medvědi jeskyně a lidského fémuru z Ružína (Анализ образца из костяного артефакта кости бурого медведя из Медвежьей пещеры и человеческого фемура из села Ружин. Analyse d'un objet en os d'ours brun de la Grotte des Ours et de fémur humain de Ružín), **XXXVIII-1, 1990, 42–44.**
- Angelov Dimitr**
1. Основные направления исследовательской работы Археологического института Болгарской академии наук до 1980 г., **XXVI-2, 1978, 455–456.**
- Balaguri Eduard Albertovič**
1. Исследования археологических памятников Закарпатья за годы советской власти (Untersuchung archäologischer Fundstellen in der Karpatoukraine in den Jahren der Sowjetmacht), **XXIII-2, 1975, 261–282.**
 2. Актуальные вопросы истории исследования памятников эпохи бронзы Верхнего Потисья **XXXVI-1, 1988, 9–17.**
- Báňesz Ladislav**
1. Rimantienė R. K.: Paleolit i mezolit Litvy. Vilnius 1971, **XXI-2, 1973, 474–476.**
 2. Paleolit i neolit SSSR. Tom 6. Materiały i issledovanija po archeologii SSSR, No 173. Leningrad 1971, **XXII-1, 1974, 195–197.**
 3. Prírodné prostredie, hospodárska základňa a materiálna kultúra aurignacienu strednej Európy (Natürliches Milieu, wirtschaftliche Basis und materielle Kultur des Aurignacien Mitteleuropas), **XXIV-1, 1976, 5–82.**
 4. Gábori Miklós: Les civilisations du Paléolithique moyen entre les Alpes et l'Oural. Esquisse historique. Budapest 1976, **XXV-1, 1977, 222–224.**
5. Hahn Joachim: Aurignacien. Das ältere Jungpaläolithikum in Mittel- und Osteuropa. Fundamenta Monographien zur Urgeschichte. Reihe A, Band 9. Köln-Wien 1977, **XXVII-1, 1979, 229–233.**
 6. Middle and Early Upper Palaeolithic in Balkans. Edited by J. Kozłowski. Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego DXXIV. Prace archeologiczne, zeszyt 28. Warszawa — Kraków 1979, **XXVIII-2, 1980, 459–460.**
 7. Medzinárodné kolokvium o životnom prostredí aurignacienu a gravettienu, **XXIX-1, 1981, 244–245.**
 8. Svoboda Jiří: Kremencová industrie z Ondráčic. K problému počátku mladého paleolitu. Studie Archeologického ústavu Československé akademie věd v Brně. Ročník IX, sv. 1, Academia Praha 1980, **XXIX-2, 1981, 468–481.**
 9. Gaußen Jean: Le Paléolithique supérieur de plein air en Périgord (Industries et structures d'habitat). Secteur Mussidan-Saint-Astier. Moyenne vallée de l'Isle. XIVe Supplément à Gallia Préhistoire. Paris 1980, **XXX-1, 1982, 234–235.**
 10. Medzinárodné kolokvium v Leone o geochronológii mladého paleolitu. **XXXII-1, 1984, 248–249.**
 11. Mittelpaläolithische kleiniformige Industrie aus den Travertinfundstellen der Zips (Среднепалеолитические индустрии мелких форм из памятников травертина в Спише), **XXXVIII-1, 1990, 45–88.**
 12. Oliva M.: Aurignacien na Moravě. Studie Muzea Kroměříže 87. Kroměříž 1987, **XXXIX-1/2, 1991, 378.**
 13. Rozlúčka s profesorom P. I. Boriskovským, **XL-1, 1992, 165.**
 14. Storočnica výskumu paleolitu v Maďarsku, **XL-1, 1992, 168–169.**
- Báňesz, L. — Hromada, J. — Desbrosse, R. — Margerand, I. — Pawlikowski, M. — Kozłowski, J. K. — Sobczyk, K.**
1. Le site de plein air du Paléolithique supérieur de Kašov 1 en Slovaquie Orientale Etude préliminaire d'une structure spatiale des outillages épigravettiens en obsidienne/ (Paleolitická stanica Kašov 1 na východnom Slovensku Predbežná štúdia štruktúry obsidiánovej epigravettienskej industrie), **XL-1, 1992, 5–28.**
- Báňesz Ladislav — Jakab Július**
1. The Amud Man and his Cave Site. Ed. H. Suzuki — F. Takai. Tokyo 1970, **XXII-1, 1974, 193–195.**
- Bárta Juraj (p. aj Nemejcová-Pavúková, V. — Bárta, J.)**
1. K niektorým historicko-spoločenským otázkam paleolitu na Slovensku (Zu einigen historisch-gesellschaftlichen Fragen des Paläolithikums in der Slowakei), **XXII-1, 1974, 9–32.**
 2. Liptov 2. Vlastivedný zborník. Vydalo Vydavatelstvo Osvetu, n. p., Martin pre Liptovské múzeum v Ružomberku. Ružomberok 1972, **XXII-2, 1974, 481.**
 3. Klíma Bohuslav: Archeologický výzkum plošiny před jeskyní Pekárna. Studie Archeologického ústavu Čs. akademie věd v Brně. Praha 1974, **XXIII-2, 1975, 457–459.**

4. K problematike provenience surovin na výrobu štiepanej kamennej industrie v paleolite Slovenska (К проблематике происхождения сырья для производства колотых каменных изделий в период палеолита в Словакии. Zur Problematik der Provenienz der Rohstoffe zur Spaltindustrieproduktion im Paläolithikum der Slowakei), **XXVII-1, 1979, 5–15.**
5. Návrh chronológie preveku a včasnej doby dejnej na Slovensku. Paleolit a mezolit. (Проект хронологии доисторического и раннисоциального времени в Словакии. Палеолит и мезолит. Vorschlag der Chronologie der Vor- und Frühgeschichte in der Slowakei. Das Paläolithikum und Mesolithikum), **XXVIII-1, 1980, 119–136.**
6. PhDr. Ladislav Bánesz, CSc. — päťdesiatročný, **XXIX-2, 1981, 451–452.**
7. Klíma Bohuslav: Dolní Věstonice, tábořiště lovčů mamutů. Československá akademie věd. Památníky naší minulosti 12. Praha 1983, **XXXIII-1, 1985, 228–231.**
8. On Problems of the Middle Palaeolithic in Slovakia (К проблематике среднего палеолита в Словакии), **XXXIV-2, 1986, 279–292.**
9. Mezolitickí lovci v Medvedej jaskyni pri Ružine (Мезолитические охотники в Медвежьей пещере вблизи от села Ружин, район Кошице. Chasseurs mésolithiques de la Grotte des Ours (Medvedia Jaskyňa/), près de Ružín /dist. Košice/), **XXXVIII-1, 1990, 5–30.**

Bartoněk Antonín (p. Vladár, J. — Bartoněk, A.)
Bátora Jozef

1. Žiarové pohrebiská lužickej kultúry v oblasti Zvolena (Могильники с трупосожжением лужицкой культуры в области Зволена. Brandgräberfelder der Lausitzer Kultur im Gebiet von Zvolen), **XXVII-1, 1979, 57–86.**
2. Gerloff Sabine: The Early Bronze Age Daggers in Great Britain and a Reconsideration of the Wessex Culture. Prähistorische Bronzefunde. Abteilung VI, Band 2, München 1975, **XXVIII-2, 1980, 466–467.**
3. Die Anfänge der Bronzezeit in der Ostslowakei (Начало бронзового века в Восточной Словакии), **XXIX-1, 1981, 7–16.**
4. Bader Tiberiu: Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretradică și tracică. București 1978, **XXIX-2, 1981, 468–467.**
5. Ekonomico-sociálny vývoj východného Slovenska v staršej dobe bronzovej (Sozialökonomische Entwicklung der Ostslowakei in der älteren Bronzezeit. Экономическо-социальное развитие Восточной Словакии в ранний период бронзы), **XXX-2, 1982, 249–314.**
6. Ríhovský Jiří: Lovčičky — jungbronzezeitliche Siedlung in Mähren. Materialien zur Allgemeinen und Vergleichenden Archäologie, Band 15. München 1982, **XXXV-1, 1987, 224–225.**
7. XIV. medzinárodné sympózium o eneolite a včasnej dobe bronzovej v strednej Európe, **XXXV-2, 1987, 446–447.**
8. Stuchlík Stanislav: Únětické pohrebiště v Mušově.

Studie Archeologického ústavu Československé akademie věd v Brně, XIV 2. Praha 1987, **XXXVIII-1, 1990, 228–230.**

9. Krause Rüdiger: Die endneolithischen und frühbronzezeitlichen Grabfunde auf der Nordstadtterasse von Singen am Hohentwiel. S prispevkami Alexandra Christoforidisa, Bernda Kromera, Ernesta Pernicku a Petra Schröttera. Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg. Zvázok 32. Stuttgart 1988, **XXXVIII-2, 1990, 471–473.**
10. The Reflection of Economy and Social Structure in the Cemeteries of the Chłopice-Veselé and Nitra-Cultures (Odraz ekonomicko-sociálnych pomorov na pohrebiskách kultúry Chłopice-Veselé a nitrianskej skupiny), **XXXIX-1/2, 1991, 91–142.**

Baxa Peter

1. Podkývanie na Slovensku v 11.–13. storočí (Подковывание на территории Словакии в XI–XIII вв. Der Hufbeschlag in der Slowakei im 11.–13. Jh.), **XXIX-2, 1981, 425–443.**

Baxa Peter — Ferus Viktor — Musilová Margareta

1. K počiatkom kamennej meštianskej architektúry v Bratislave (О началах каменной мещанской архитектуры в Братиславе. The Beginnings of the Stone Lower Middle Classes Architecture in Bratislava), **XXXV-2, 1987, 417–440.**

Baxa Peter — Kaminská Ľubomíra

1. Nové nálezy bolerázskej skupiny z Bratislavы (Новые находки болеразской группы из Братиславы. Neufunde der Boleráz-Gruppe aus Bratislava), **XXXII-1, 1984, 179–194.**

Benadik Blažej

1. Bretz-Mahler Denise: La civilisation de la Tène I en Champagne. Le Facies Marnien, XXIIIe supplément à Gallia. Paris 1971, **XXI-1, 1973, 246.**
2. Marburger Beiträge zur Archäologie der Kelten. Festschrift für Wolfgang Dehn zum 60. Geburtstag am 6. Juli 1969. Fundberichte aus Hessen. Beiheft 1. Bonn 1969, **XXII-1, 1974, 217–220.**
3. Frühlatène-Studien. Hamburger Beiträge zur Archäologie. Band 1, Heft 2, 1971. Hamburg 1972, **XXII-2, 1974, 475.**
4. Pehninger Ernst: Der Dürrnberg bei Hallein I. Katalog der Grabfunde aus der Hallstatt- und Latènezeit. Erster Teil. Veröffentlichung der Kommission zur archäologischen Erforschung des spätömischen Raetien der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. München 1972, **XXII-2, 1974, 476.**
5. Mooslettner Fritz — Pauli Ludwig — Penninger Ernst: Der Dürrnberg bei Hallein II. Katalog der Grabfunde aus der Hallstatt- und Latènezeit. Veröffentlichung der Kommission zur archäologischen Erforschung des spätömischen Raetien der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. München 1974, **XXIII-2, 1975, 466–467.**
6. Jacobi Gerhard: Werkzeug und Gerät aus dem Oppidum von Manching. Die Ausgrabungen in Manching. Band 5. Wiesbaden 1974, **XXIII-2, 1975, 467.**

7. Břeň Jiří: Pozdnělaténská malovaná keramika v Čechách. *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A — Historie. Sv. XXVII.*, 1973, čís. 4–5, 105–155. Praha 1974, **XXIII–2, 1975, 467–488.**
8. Keltsches Gräberfeld in Maňa (Кельтский могильник в с. Маня). **XXVI–2, 1978, 383–422.**
9. Návrh chronologie pravku a včasnej doby dejnej na Slovensku. Doba laténska. (Проект хронологии доисторического и раннеисторического времен в Словакии. Период латена. Vorschlag der Chronologie der Vor- und Frühgeschichte in der Slowakei. Die Latènezeit). **XXVIII–1, 1980, 191–196.**
10. Motyková Karla — Drda Petr — Rybová Alena: Závist. Keltské hradiště ve středních Čechách. Památníky naší minulosti 9. Praha 1978, **XXVIII–2, 1980, 475–476.**
11. Slovensko-rumunské kolokvium o problematike dáckych vplyvov v strednej Európe so zamera- ním na územie Slovenska a Rumunska. **XXIX–1, 1981, 245–246.**
- Benkovská-Pivovarová Zoja** (tiež Benkovsky-Pivovarová Zoja)
1. Výskum pohrebníka lužickej kultúry v Partizánskom roku 1958 (Untersuchung des Gräberfeldes der Lausitzer Kultur in Partizánske im Jahre 1958). **XXIII–1, 1975, 35–54.**
 2. Zu einigen terminologischen Fragen des Kulturreises Madarovce-Věteřov-Böhmkirchen (К терминологическому вопросу мадьяровско-ветержовско-богемкирхенского культурного круга). **XXIX–1, 1981, 17–22.**
 3. Zur Enddatierung des bronzezeitlichen Gräberfeldes von Statzendorf in Niederösterreich. **XXXVI–1, 1988, 19–23.**
- Béreš Július**
1. Peňák S. I.: Ranňosiov'janské i davňorus'ke naselenia Zakarpattia VI–XIII st. Kyjiv 1980, **XXXI–2, 1983, 451–455.**
 2. Keramika na tzv. avarských pohrebiskách a sídliskách zo 7.–8. stor. na Slovensku (Керамика на т. наз. аварских могильниках и поселениях VII–VIII вв. в Словакии Keramik aus den sog. avarischen Gräberfeldern und Siedlungen des 7.–8. Jahrhunderts in der Slowakei). **XXXIII–1, 1985, 15–70.**
- Bialeková Darina** (p. aj Tirpáková, A. — Bialeková, D. — Vlkolinská, I.; Pieta, K. — Bialeková, D.)
1. Sporen von slawischen Fundplätzen in Pobedim /Typologie und Datierung/ (Шпоры из славянских местонахождений в Победиме /Типология и датировка/). **XXV–1, 1977, 103–158.**
 2. Výskum a rekonštrukcia fortifikácie na slovenskom hradisku v Pobedime (Исследование и реконструкция фортификации славянского городища в Победиме. Grabung und Rekonstruktion der Fortifikation auf dem slawischen Burgwall in Pobedim). **XXVI–1, 1978, 149–177.**
 3. Návrh chronologie pravku a včasnej doby dejnej na Slovensku. Slovenské obdobie. (Проект хронологии доисторического и раннеисторического времен в Словакии. Славянский период. Vorschlag der Chronologie der Vor- und Frühgeschichte in der Slowakei. Die slawische Zeit), **XXVIII–1, 1980, 213–228.**
 4. Slovenské pohrebisko v Závade (Славянской могильник в с. Завада. Slawisches Gräberfeld in Závadaj). **XXX–1, 1982, 123–164.**
 5. Medzinárodné sympózium „Die Baiern und ihre Nachbarn bis 907“ **XXXI–2, 1983, 448–450.**
 6. Jubileum PhDr. Eudmily Kraskovskej, CSc., **XXXII–1, 1984, 233–234.**
 7. IX. medzinárodný zjazd slavistov (Kyjev 6.–14. septembra 1983). **XXXII–1, 1984, 239–242.**
 8. Medzinárodná konferencia „Počiatky československej štátnosti a úloha slovanskej kultúry v európskych dejinách“, **XXXIV–1, 1986, 227–229.**
 9. II. medzinárodný kongres bulharistiky, **XXXV–1, 1987, 213–215.**
 10. Medzinárodné sympózium „Slovenska pagánska religija“, **XXXV–1, 1987, 219–220.**
- Bialeková Darina — Tirpáková Anna**
1. Preukázateľnosť používania rímskych mier pri zhodovovaní slovanskej keramiky (Доказуемость использования римских мер при изготовлении славянской керамики. Nachweisbarkeit der Benützung römischer Maße bei der Anfertigung von slawischer Keramik). **XXXI–1, 1983, 121–147.**
- Bošković Djurđe**
1. Sur le caractère cultuel des représentations de la chasse au cerf au Moyen-Age. **XXVI–1, 1978, 29–40.**
- Bouzek Jan**
1. Die Möglichkeiten der Erforschung der Gesellschaft in der mittteleuropäischen Vor- und Frühgeschichte (Возможности исследования дружинничества в доисторических и раннеисторических временах). **XXXIV–2, 1986, 293–297.**
- Březinová Gertruda**
1. Celostátna konferencia „Historie sklařských technologií“, **XXXVII–2, 1989, 452.**
 2. Barkócz László: Pannonische Glasfunde in Ungarn. Akadémiai Kiadó. Studia Archaeologica IX. Budapest 1988, **XXXVII–2, 1989, 475–476.**
 3. Šaranović-Svetek Vesna: Antičko staklo u jugoslovenskom delu provincije donje Panonije. Po-sebna izdanja-monografije VII. Vojvodanski muzej Novi Sad 1986, **XXXVIII–1, 1990, 222–223.**
 4. Gebhard Rupert: Der Glasschmuck aus dem Oppidum von Manching. Die Ausgrabungen in Manching. Band 11. Franz Steiner Verlag Wiesbaden GmbH, Stuttgart 1989, **XXXVIII–2, 1990, 468–471.**
 5. Venclová N.: Prehistoric Glass in Bohemia. Praha 1990, **XL–2, 1992, 315–318.**
- Budinský-Krička Vojtech**
1. Predkuštanovické žiarové pohrebisko vo Vojnatine (Ein Vorkuštanicer Brandgräberfeld in Vojnatin). **XXIV–1, 1976, 119–149.**
 2. Новые материалы для изучения древнеславянской керамики на поселениях Восточной Словакии (Neue Materialien zum Studium der ältesten slawischen Siedlungskeramik in der Ostslowakei). **XXXVIII–1, 1990, 89–146.**

Budinský-Krička Vojtech — Lamiová-Schmiedlová Mária

1. A late 1st century B.C. — 2nd century A.D. cemetery at Zemplín (Могильник в с. Земплин конца I в. до н. э. — II в. н. э.), **XXXVIII-2, 1990, 245—344.**

Budinský-Krička Vojtech — Mirosšayová Elena

1. Terňa-Lysá stráž — sídlisko z neskorej doby bronzovej a halštatskej. Pokus o chronologicke a kultúrne určenie (Terňa-Lysá stráž — eine Siedlung aus der Spätbronze- und Hallstattzeit /Versuch einer chronologischen und kulturellen Bestimmung/), **XL-1, 1992, 47—76.**

Buchvaldek Miroslav

1. Zur Kontinuitätsproblematik in der frühen Bronzezeit in Böhmen und Mähren (К вопросу о преемственности в начале бронзового века на территории Чехии и Моравии), **XXIX-1, 1981, 23—26.**

Bujna Jozef

1. Schach-Dörges Helga: Das jungkaiserzeitliche Gräberfeld von Wilhelmsaue in Brandenburg. Berliner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte, Band 13. Berlin 1969, **XXI-2, 1973, 481—482.**
2. Bittel K. — Kimmig W. — Schiek S.: Die Kelten in Baden-Württemberg — unter Mitarbeit von R.-H. Behrends, J. Biel, R. Dehn, K. Eckerle, G. Fingerlin, F. Fischer, I. Jensen, A. Linden, D. Mannsperger, V. Nübling, D. Planck, H. Reim, J. Stadelmann, W. Struck, E. Wagner, G. Wamser. Stuttgart 1981, **XXXI-2, 1988, 470—473.**
3. Krämer Werner: Die Grabfunde von Manching und die latènezeitlichen Flachgräber in Südbayern. Röm.-Germ. Komm. d. Dt. Archäolog. Inst. zu Frankfurt am Main. Die Ausgrabungen in Manching, Band 9. Stuttgart 1985, **XXXV-2, 1987, 452—454.**
4. Životné jubileum PhDr. Blažeja Benadika, CSc., **XXXVII-1, 1989, 214—216.**
5. Das latènezeitliche Gräberfeld bei Dubník. I. (Латенский могильник в с. Дубник. I.), **XXXVII-2, 1989, 245—354.**
6. Endert Dorothea — van: Das Osttor des Oppidums von Manching. Römisch-Germanische Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts zu Frankfurt am Main. Die Ausgrabungen in Manching. Band 10. Stuttgart 1987, **XXXVII-2, 1989, 472—474.**
7. Zachar Lev: Keltské umenie na Slovensku. Tatran, Bratislava 1987, **XXXVIII-1, 1990, 230—232.**
8. Das latènezeitliche Gräberfeld bei Dubník. II. Analyse und Auswertung (Laténske pohrebisko pri Dubníku II. Analýza a výhodnotenie), **XXXIX-1/2, 1991, 221—236.**

Bujna Jozef — Romsauer Peter

1. Späthallstatt- und frühlatènezeitliches Gräberfeld in Bučany (Могильник позднего периода гальштата и раннего латенского периода в с. Бучани), **XXXI-2, 1983, 277—324.**
2. Halštatské sídlisko v Hostiach (Гальштатское поселение в с. Госте. Hallstattzeitliche Siedlung in Hoste), **XXXII-2, 1984, 431—452.**

Bukowski Zbigniew (p. aj Hensel, W. — Bukowski, Z.)

1. Vorläusitzer und Trzciniec-Zeitabschnitt nördlich der Karpaten und Sudeten (Предлузицкая и тщцинецкая фазы на территории к северу от Карпат и Судетов), **XXIX-1, 1981, 27—36.**

Cabalska Maria

1. Z badań nad problematyką najstarszej ceramiki zdobionej ornamentem guzowym z terenu Polski południowej w świetle materiałów z Maszkowic, pow. Nowy Sącz (Aus Forschungen in der Problematik der ältesten, mit Buckelornament verzierten Keramik aus Polen im Lichte der Funde aus Maszkowice, Bezirk Nowy Sącz), **XXII-1, 1974, 39—71.**

Castiglione László

1. La situation actuelle de l'Institut Archéologique de l'Académie Hongroise des Sciences (Zum gegenwärtigen Stand der Entwicklung und Organisation der archäologischen Forschungstätigkeit in den Ländern des Rates für gegenseitige Wirtschaftshilfe), **XXI-2, 1973, 451—455.**
2. Bericht über die Tätigkeit des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften in den Jahren 1976 und 1977, **XXVI-2, 1978, 452—455.**

Cengel Peter (p. aj Mihok, L. — Cengel, P.; Mihok, L. — Longauerová, M. — Cengel, P. — Javorský, F.)

Coblenz Werner

1. Reiterspuren von Burgen des 9. bis 11. Jahrhunderts in Sachsen (Шпоры, обнаруженные в городищах IX—XI вв. в Саксонии), **XXXVII-1, 1989, 5—20.**

Comşa Eugen

1. Betrachtungen über die Entwicklung der neolithischen Kulturen auf rumänischem Gebiet (О развитии культур неолита на территории Румынии), **XXXV-1, 1987, 65—106.**
2. Die Viehzucht im Bronzezeitalter auf rumänischem Gebiet, **XXXVI-1, 1988, 25—32.**

Cvetková Irina Konstantinovna

1. Скульптура лося с неолитической стоянки Володары (Elchplastik aus der neolithischen Station Volodary), **XXI-2, 1973, 423—428.**

Čaplovič Dušan (p. aj Lamiová-Schmiedlová, M. — Čaplovič, D.)

1. Univ. prof. PhDr. Bohuslav Novotný, CSc., šestdesiatročný, **XXX-1, 1982, 221—222.**
2. Stredoveké zaniknuté dedinské osídlenie na východnom Slovensku (Исчезнувшее средневековое деревенское заселение в Восточной Словакии. Les habitats ruraux désertés du Moyen Age en Slovaquie de l'Est), **XXXI-2, 1983, 357—413.**
3. Medzinárodná konferencia Praveké a včasnohistoické osídlenie východného Slovenska vo vzťahu k susedným oblastiam, **XXXII-1, 1984, 244—246.**
4. Životné jubileum PhDr. Márie Lamiovej-Schmiedlovej, CSc., **XXXIII-1, 1985, 203—206.**
5. New Facts about the Development of Medieval Rural House in East Slovakia (Новые сведения о развитии средневекового деревенского дома в Восточной Словакии), **XXXV-1, 1987, 7—18.**

6. Juraj Macák osemdesiatročný, **XXXVII–1, 1989, 220–221.**
7. XX. celoštátna konferencia archeológie stredoveku, **XXXVII–1, 1989, 225–227.**
8. Smetánka Zdeněk: Život středověké vesnice, Zaniklá Svídná (Edice Památníky naší minulosti 13). Praha, Academia 1988, **XXXVIII–2, 1990, 461–463.**
- Čejka Jiří (p. Ambros, C. — Strnad, M. — Čejka, J.) Čiliinská Zlata
1. Ament Hermann: Fränkische Adelsgräber von Flonheim in Rheinhessen. Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit, Serie B, Band 5. Berlin 1970, **XXI–1, 1973, 240–242.**
 2. Kraskovská Ludmila: Slovansko-avaršké pohrebiško pri Záhorskej Bystrici. Bratislava 1972, **XXI–1, 1973, 242–244.**
 3. Frauenschmuck aus dem 7.–8. Jahrhundert im Karpatenbecken, **XXIII–1, 1975, 63–96.**
 4. Neuffer-Müller Christiane — Ament Hermann: Das fränkische Gräberfeld von Rübenach. Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit, Serie B, Band 7. Berlin 1973, **XXIII–2, 1975, 470–473.**
 5. Bóna István: VII. századi avar települések és Árpád-kori falu Dunaújvárosban. *Fontes archaeologici Hungariae*, Budapest 1973, **XXIII–2, 1975, 473–475.**
 6. Záchranné výskumy predveľkomoravských pohrebišk na južnom Slovensku (Rettungsgrabungen auf den vorgroßmährischen Gräberfeldern in der Südslowakei), **XXIV–2, 1976, 441–451.**
 7. Garam É. — Kovrig I. — Szabó J. Gy. — Török Gy.: Avar Finds in the Hungarian National Museum. Budapest 1975, **XXIV–2, 1976, 475–478.**
 8. Kollautz Arnulf — Miyakawa Hisayuki: Geschichte und Kultur eines völkerwanderungszeitlichen Nomadenvolkes. Die Jou-Jan der Mongolei und die Awaren in Mitteleuropa. I. Teil — Die Geschichte. Aus Forschung und Kunst, Band 10. Klagenfurt 1970, **XXVI–1, 1978, 231–233.**
 9. Kiss Attila: Avar Cemeteries in County Baranya. Cemeteries of the Avar Period (567–829) in Hungary. Vol. 2. Budapest 1977, **XXVII–1, 1979, 224–225.**
 10. Garam Éva: Das awarenzeitliche Gräberfeld von Kisköre. *Fontes Archaeologici Hungariae*. Akadémiai Kiadó. Budapest 1979, **XXVIII–2, 1980, 452–455.**
 11. Szymański Wojciech — Dąbrowska Elżbieta: Awarzy. Węgrzy. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk 1979, **XXVIII–2, 1980, 471–474.**
 12. Raspopova V. I.: Metalličeskie izdelija rannesrednevekovogo Sogda. Leningrad 1980, **XXIX–1, 1981, 251–253.**
 13. Dve pohrebiská z 8.–9. storočia v Komárne (Zwei Gräberfelder aus dem 8.–9. Jh. in Komárno. Два могильника VIII–IX вв. в г. Комарно), **XXX–2, 1982, 347–393.**
 14. The Development of the Slavs North of the Danube during the Avar Empire and their Social-Cultural Contribution to Great Moravia (Развитие славян обитавших территории севернее Дуная в период аварского каганата и их культурно-общественный вклад в Великую Моравию), **XXXI–2, 1983, 237–276.**
 15. Erdélyi István: Az avarság és Kelet a régészeti források tükrében. Budapest 1982, **XXXI–2, 1983, 475–477.**
 16. Stanovisko k recenzii A. Točika (Z. Čilinská: Dve pohrebiská z 8.–9. stor. v Komárne, Slovenská archeológia, 30. 1982, s. 347–393), **XXXIII–1, 1985, 216–218.**
 17. Daim Falko — Lippert Andreas: Das awarische Gräberfeld von Sommerein am Leithagebirge, NÖ. Österreichische Akademie der Wissenschaften. Studien zur Archäologie der Awaren I. Wien 1984, **XXXIII–1, 1985, 231–234.**
 18. Marešová Kristína: Uherské Hradiště-Sady. Staroslovanské pohřebiště na Horních Kotvicích. Brno 1983, **XXXIII–2, 1985, 451–453.**
 19. Anfänge des spezialisierten Handwerks und Handels bei der altslawischen Gesellschaft in der Slowakei (Начало специализированного ремесла и торговли в древнеславянском обществе на территории Словакии), **XXXIV–2, 1986, 299–308.**
 20. Werner Joachim: Der Schatzfund von Vrap in Albanien. Studien zur Archäologie der Awaren 2. Wien 1986, **XXXV–1, 1987, 235–238.**
 21. Poulik Josef — Chropovský Bohuslav — kolektív: Velká Morava a počátky československé státnosti. Bratislava — Praha 1985, **XXXV–2, 1987, 458–461.**
 22. Dostál Bořivoj: Břeclav-Pohansko, časně slovanské osídlení. III. Brno 1985, **XXXV–2, 1987, 463–466.**
 23. Klanica Zdeněk: Počátky slovanského osídlení našich zemí. Praha 1986, **XXXV–2, 1987, 467–470.**
 24. Medzinárodné sympózium „Archäologie des Frühmittelalters“, **XXXVII–2, 1989, 453–454.**
 25. Daim Falko: Das awarische Gräberfeld von Leobersdorf, NÖ. Studien zur Archäologie der Awaren 3/1, 3/2. Wien 1987, **XXXVII–2, 1989, 465–469.**
 26. Štefanovičová Tatiana: Osudy starých Slovanov. Bratislava 1989, **XXXVIII–1, 1990, 232–234.**
 27. Bálint Csanád: Die Archäologie der Steppe. Steppenvölker zwischen Wolga und Donau vom 6. bis zum 10. Jahrhundert. Wien 1989, **XXXVIII–2, 1990, 463–467.**
 28. Pletnevá S. A.: Na slaviano-chazarskom pogranicíje. Dmitrijevskij archeologičeskij komplex. Moskva 1989, **XXXIX–1/2, 1991, 378–380.**
 29. Heindel, I.: Riemen- und Gürtelteile im westslawischen Siedlungsgebiet. Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte der Bezirke Rostock, Schwerin und Neubrandenburg. Berlin 1990, **XL–1, 1992, 174–175.**
 30. Melzer Walter: Das frühmittelalterliche Gräberfeld von Wünnenberg-Fürstenberg. Bodenaltertümer Westfalens 25. Aschendorf Münster 1991, **XL–1, 1992, 177–178.**
 31. Bálint Cs.: Die spätwarenzeitliche Siedlung von Eperjes (Kom. Csongrád). Varia Archaeologica

Hungarica, Budapest 1991, **XL–1, 1992, 181–182.**
Čiliinská Zlata — Wolska Wanda

1. Štrukturálna a demografická analýza včasnohisto-rického pohrebiska v Želovciach (Структурный и демографический анализы раннеисторического могильника в с. Желовце. Strukturelle und demographische Analyse des frühgeschichtlichen Gräberfeldes in Želovce), **XXVII–1, 1979, 139–166.**

Cochadžiev Michail (p. Pavúk, J. — Cochadžiev, M.)

Dekanová Jana (p. aj Hečková, J.)

1. Radovi sa Simpozijuma Hronološka i tipološka determinacija rimske keramike u Jugoslaviji. Izdanja Muzeja grada Zenice II. Zenica 1971, **XXI–2, 1973, 483–485.**

Demeterová Soňa

1. Berezanskaja S. S.: Srednij period bronzovogo veka v Severnoj Ukrayine. Kijev 1972, **XXII–1, 1974, 208–210.**
2. Nové nálezy ihlic s gufovou alebo dvojkónickou hlavicou a zosilneným kŕčikom zo Slovenska (Новые находки булавок с круглой или биконической головкой и утолщенной шейкой в Словакии. Neue Funde von Nadeln mit Kugel- und doppelkonischem Kopf und verdicktem Hals in der Slowakei), **XXV–2, 1977, 449–462.**
3. Furmánek Václav: Die Anhänger in der Slowakei. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XI, Band 3. München 1980, **XXX–2, 1982, 486–489.**
4. Influence de la culture de Suciu de Sus dans la plaine de la Slovaquie orientale (Влияние культуры Сучью-де-Сус в Восточнословацкой низменности), **XXXII–1, 1984, 11–74.**
5. Beiträge zum bronzezeitlichen Burgenbau in Mitteleuropa. Archeologický ústav Slovenskej akademie vied — Zentralinstitut für Alte Geschichte und Archäologie der Akademie der Wissenschaften der Deutschen Demokratischen Republik. Berlin — Nitra 1982, **XXXIII–2, 1983, 446–450.**
6. Zum frühen Mensch — Tier Symbiose. Kommission für Allgemeine und Vergleichende Archäologie des Deutschen Archäologischen Instituts Bonn. AVA — Kolloquien, Band 4. München 1983, **XXXIII–2, 1985, 463–466.**
7. Počiatky gávskej kultúry na východnom Slovensku (Зачатки культуры Гава в Восточной Словакии. Die Anfänge der Gáva-Kultur in der Ostslowakei), **XXXIV–1, 1986, 97–131.**

Desbrosse René (p. Bánesz, L. — Hromada, J. — Desbrosse, R. — Margerand, I. — Pawlikowski, M. — Kozłowski, J. K. — Sobczyk, K.)

Dolejšová Jana

1. Funde von Textilresten in Komárno-Schiffswerft (Находки текстильных остатков в г. Комарно-верфь), **XXXV–2, 1987, 385–390.**

Dostál Bohivoj

1. Smilenko Alla Trofimovna: Slovjané ta jich susidy v Stepovomu Podniproviu (II–XIII st.). Kyjiv 1975, **XXVI–1, 1978, 233–235.**
2. Prichodnjuk Oleg Michajlovič: Slovjané na Podilli (VI–VII st. n. e.). Kyjiv 1975, **XXVI–1, 1978, 235–237.**

3. Artěmij Vladimirovič Arcichovskij (26. 12. 1902 — 17. 2. 1978), **XXVII–1, 1979, 205–207.**

4. Veľmožské dvorce ve štruktúre velkomoravského štátu (Вельможеские дворцы в структуре великоморавского государства. Landed Estates of the Nobility in the Structure of the Great Moravian State), **XXXVI–2, 1988, 283–290.**

Dušek Mikuláš

1. Za Viktorom Šemmerom, **XXI–2, 1973, 446–447.**
2. Archeoložija Ukrajinskoj RSR. Tom 2. Skifo-sarmatska ta antyčna archeoložija. Kyjiv 1971, **XXI–2, 1973, 472–474.**
3. Za Mihályom Pardúczom, **XXII–1, 1974, 191–193.**
4. Bakay Kornél: Scythian Rattles in the Carpathian Basin and their Eastern Connections. Budapest 1971, **XXII–1, 1974, 214–217.**
5. Die Thraker im Karpatenbecken, **XXII–2, 1974, 361–434.**
6. Kilian-Dirlmeier Imma: Die hallstattzeitlichen Gürtelbleche und Blechgürtel Mitteleuropas. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XII, Band 1. München 1972, **XXIII–2, 1975, 462–463.**
7. Drevnije frakijcy v Severnom Pričernomorie. Materialy i issledovaniya po archeologii SSSR. No. 150. Moskva 1969, **XXIII–2, 1975, 463–464.**
8. K päťdesiatym narodeninám PhDr. Jaroslava Vizdala, CSc., **XXIV–2, 1976, 464–465.**
9. K šesťdesiatym narodeninám Pavla Čaploviča, **XXV–1, 1977, 221–222.**
10. Pohrebisko ľudu stredodunajskej mohylovej kultúry v Smoleniciach (Могильник среднедунайской культуры курганных погребений в Смоленицах. Gräberfeld der Träger der mitteldonauländischen Hügelgräberkultur in Smolenice), **XXVIII–2, 1980, 341–382.**
11. Rolle Renate: Totenkult der Skythen. Teil 1. Das Steppengebiet. Text und Tafeln. Vorgeschichtliche Forschungen, Band 18 I, 1. Teil I. Katalog. Vorgeschichtliche Forschungen, Band 18 I, 2, Berlin — New York 1979, **XXIX–2, 1981, 469–474.**
12. Bautechnik und Einrichtung des hallstattzeitlichen Fürstensitzes in Smolenice-Molpír, Slowakej (Строительная техника и оборудование княжеского града гальштатского времени в с. Смоленице-Мольпир в Словакии), **XXXIV–2, 1986, 309–317.**

Dušek Mikuláš — Dušek Sigrid — Romsauer Peter

1. Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejnej na Slovensku. Doba halštatská. (Проект хронологии доисторического и раннеисторического времен в Словакии. Гальштатский период. Vorschlag der Chronologie der Vor- und Frühgeschichte in der Slowakei. Die Hallstattzeit), **XXVIII–1, 1980, 181–190.**

Dušek Sigrid (p. aj Dušek, M. — Dušek, S. — Romsauer, P.)

1. Zoll-Adamikowa Helena: Wczesnośredniowieczne cmentarzyska szkieletowe Małopolski. Cz. 2. Analiza. Polska Akademia nauk — Oddział w Krakowie. Prace Komisji Archeologicznej Nr. 11.

- Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk 1971, **XXI—1, 1973, 244—246.**
2. K otázke vojenskej demokracie v pravekom vývoji Slovenska (Zur Frage der militärischen Demokratie in der urgeschichtlichen Entwicklung der Slowakei), **XXI—2, 1973, 409—422.**
 3. Junghallstattzeitliches Gräberfeld von Modrany, **XXIV—2, 1976, 397—427.**
 4. Babeș Mircea: Die relative Chronologie des späthallstattzeitlichen Gräberfeldes von Les Jogasses, Gemeinde Chouilly (Marne). Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde, Band 13. Bonn 1974, **XXIV—2, 1976, 466—470.**
 5. Zur chronologischen und soziologischen Auswertung der hallstattzeitlichen Gräberfelder von Chočin (Хронологическая и социологическая оценка гальштатских могильников в Хотине), **XXV—1, 1977, 13—46.**
 6. Čaplovič Pavol: Dolný Kubín II. Halštatské populárové pohrebisko. Martin 1977, **XXVI—2, 1978, 470—471.**
 7. Mineralogisch-archäologische Untersuchungen zur hallstattzeitlichen Drehscheibenkeramik der Südwestslowakei (Минералогическо-археологические исследования гальштатской гончарной керамики из Юго-Западной Словакии), **XXVII—1, 1979, 125—138.**
 8. Veľkomoravské pohrebisko v Smoleniciach (Великоморавский могильник в с. Смоленице. Großmährisches Gräberfeld von Smolenice), **XXVII—2, 1979, 365—374.**
 9. Brankačk Jan — Mětšk Fríd: Geschichte der Sorben. Band I. Von den Anfängen bis 1789. Mit Beiträgen von Isolde Gardoš, Jurij Knebel, Sigmund Musiat, Blažej Nawka, Jan Raupp und Heinz Schuster-Sewc. Schriftenreihe des Instituts für sorbische Volksforschung. Band 39. Bautzen 1977, **XXVIII—2, 1980, 467—468.**

Džingov Georgi

1. Проблемы, задачи и достижения на българската археология (Zum gegenwärtigen Stand der Entwicklung und Organisation der archäologischen Forschungstätigkeit in den Ländern des Rates für gegenseitige Wirtschaftshilfe), **XXI—2, 1973, 458—464.**

Elschek Kristián

1. Zienkiewicz J. David: The Legionary Fortress Bath at Caerleon. II. The finds. National Museum of Wales. Cardiff 1986, **XXXVII—2, 1989, 456—458.**
2. Mackensen Michael: Frühkaiserzeitliche Kleinkastelle bei Nersingen und Burlafingen an der oberen Donau. Mit Beiträgen von L. Pauli, P. Schröter u. a. Münchenner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte, Band 41. Beck Verlag, München 1987 **XXXVIII—1, 1990, 227—228.**

Erdélyi István — Szimonova Eugénia

1. Grabung in der Gemarkung von Vásárosnamény (Пакопки в окрестностях Башарошнамень), **XXXIII—2, 1985, 379—397.**

Fechner Marija Vasilievna (p. Polakova, G. F. — Fechner, M. V.)

Ferus Viktor (p. Baxa, P. — Ferus, V. — Musillová, M.)
Furmánek Václav

1. Bronzová industrie středodunajské mohylové kultury na Moravě (Bronzeindustrie der mitteldanubischen Hügelgräberkultur in Mähren), **XXI—1, 1973, 25—145.**
2. K některým společenskoekonomickým problémům doby bronzové (Zu einigen sozial-ökonomischen Problemen der Bronzezeit), **XXI—2, 1973, 401—408.**
3. Mozsolics Amália: Bronze- und Goldfunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Forró und Opályi. Budapest 1973, **XXII—1, 1974, 210—214.**
4. Pilinyer Kultur (Пилинська культура), **XXV—2, 1977, 251—370.**
5. Mezinárodní sympozium o lužické kultuře, **XXVII—1, 1979, 207—208.**
6. Oslavy 25. výročia založenia Slovenskej akadémie vied, **XXVII—1, 1979, 210—212.**
7. Todorovič Jovan: Praistorijska Karaburma II — nekropola bronzanog doba. Beograd 1977, **XXVII—1, 1979, 218—220.**
8. Konference o metalurgii mědi a bronzu, **XXVIII—2, 1980, 449—450.**
9. Dušek M.: Die Thraker im Karpatenbecken. Verlag B. R. Grüner. Amsterdam 1978, **XXVIII—2, 1980, 456—459.**
10. Die Anfänge der Pilinyer Kultur (Начало пилинської культури), **XXIX—1, 1981, 37—50.**
11. Medzinárodná konferencia o strednej a mladšej dobe bronzovej, **XXIX—2, 1981, 459—460.**
12. Goldmann Klaus: Die Seriation chronologischer Leitfunde der Bronzezeit Europas. Berliner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte. Neue Folge. Band 1. Berlin 1979, **XXIX—2, 1981, 467—469.**
13. Bronzové závěsky doby bronzové ze Slovenska (Bronze Age Pendants of Bronze in Slovakia. Бронзовые подвески периода бронзы из Словакии), **XXX—2, 1982, 315—346.**
14. Medzinárodná konferencia v Berlíne, **XXX—2, 1982, 463—466.**
15. Hochstetter Alix: Die Hügelgräberbronzezeit in Niederbayern. Materialhefte zur Bayerischen Vor- und Frühgeschichte. Reihe A — Fundinventare und Ausgrabungsbefunde. Band 41. Kallmünz/Opf. 1980, **XXX—2, 1982, 475—477.**
16. Konference „Der bronze- und frühisenzeitliche Burgenbau in Mitteleuropa“, **XXXI—1, 1983, 221—222.**
17. Gedl Marek: Die Rasiermesser in Polen. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung VIII, 4. Band. München 1981, **XXXI—1, 1983, 227—229.**
18. Mezinárodní sympozium v Postupimi, **XXXI—2, 1983, 444—447.**
19. Pamiętnik Muzeum Miedzi I. Wydawnictwa Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Legnicy. Legnica 1982, **XXXII—2, 1984, 474—476.**
20. Novotná Mária: Halsringe und Diademe in der Slowakei. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XI, 4. Band. München 1984, **XXXIII—1, 1985, 234—236.**

21. Kemenczel Tibor: Die Spätbronzezeit Nordostungarns. Budapest 1984, **XXXIII–2, 1985**, 473–476.
22. Mezinárodní konference k problematice lužické kultury ve Slupsku, **XXXIV–1, 1986**, 229–230.
23. Kyjatice — eponymní lokalita archeologické kultury (Кијатице — эпонимический памятник археологической культуры, Kyjatice — eponyme Fundstelle der archäologischen Kultur), **XXXIV–2, 1986**, 319–330.
24. Schumacher-Matthäus Gisela: Studien zu bronzezeitlichen Schmucktrachten im Karpatenbecken. Ein Beitrag zur Deutung der Hortfunde im Karpatenbecken. Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte. Band 6. Herausgegeben von Otto-Herman Frey und Helmut Roth. Mainz am Rhein 1985, **XXXV–2, 1987**, 449–452.
25. Primas Margarita: Die Sicheln in Mitteleuropa I (Österreich, Schweiz, Süddeutschland). Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XVIII, Band 4. München 1986, **XXXV–2, 1987**, 474–475.
26. Hochstetter Alix: Kastanas. Ausgrabungen in einem Siedlungshügel der Bronze- und Eisenzeit Makedoniens 1975–1979. Die Kleinfunde. Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Band 6. Berlin 1987, **XXXVI–2, 1988**, 468–470.
27. Mozsolics Amália: Bronzefunde aus Ungarn. Depotfundhorizonte von Aranyos, Kurd und Gyermely. Akadémiai Kiadó, Budapest 1985, **XXXVII–1, 1989**, 237–238.
28. Medzinárodná konferencia v Krakove, **XXXVII–2, 1989**, 454–455.
29. Hochstetter Alix: Kastanas. Ausgrabungen in einem Siedlungshügel der Bronze- und Eisenzeit Makedoniens 1975–1979. Die handgemachte Keramik. Schichten 19 bis 1. Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Band 3 (Text und Tafeln). Berlin 1984, **XXXVIII–1, 1990**, 221–222.
30. Životní jubileum Márie Novotné, **XXXIX–1/2, 1991**, 365–366.
31. Sto let od smrti Heinricha Schliemann, **XXXIX–1/2, 1991**, 375.
- Furmánek Václav — Sankot Pavel
- Nové laténské nálezy na středním Slovensku (Новые латенские находки с Средней Словакии). Neue latènezeitliche Funde in der Mittelslowakei), **XXXIII–2, 1985**, 273–310.
- Furmánek Václav — Stloukal Milan
- Jihovýchodní popelnicová pole ve světle antropologické analýzy (Юго-восточные поля погребальных ури в свете антропологического анализа. South-Eastern Urnfields in the Light of the Anthropological Analysis), **XXXIII–1, 1985**, 137–152.
- Furmánek Václav — Veliačík Ladislav
- Návrh chronologie praveku a včasnej doby dejinej na Slovensku. Doba bronzová (Проект хронологии доисторического и раннеисторического времен в Словакии. Бронзовый век. Vorschlag der Chronologie der Vor- und Frühgeschichte in der Slowakei. Die Bronzezeit), **XXVIII–1, 1980**, 159–179.
- Fusek Gabriel
- Die transalpinen Verbindungen der Bayern, Alemannen und Franken bis zum 10. Jahrhundert. Nationes. Historische und philosophische Untersuchungen zur Entstehung der europäischen Nationen im Mittelalter, Band 6. Sigmaringen 1987. **XXXVIII–2, 1989**, 471–472.
 - Parczewski Michał: Początki kultury wczesnosłowiańskiej w Polsce. Krytyka a datowanie źródeł archeologicznych. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk — Łódź 1988, **XXXVIII–1, 1990**, 234–238.
 - Parczewski Michał: Najstarsza faza kultury wczesnosłowiańskiej w Polsce. Kraków 1988, **XXXVIII–1, 1990**, 234–238.
 - Včasnoslovanské sídlisko v Nitre na Mikovom dvore (Frühslawische Siedlung in Nitra-Mikov dvor), **XXXIX–1/2, 1991**, 289–330.
- Gasper Ján
- Bezburodov M. A.: Chimija i technologija drevnih i srednevekovych stokol. Minsk 1969, **XXII–1, 1974**, 225–227.
- Gedl Marek
- Zu Datierungsfragen der Nowa Cerekwia Gruppe in Oberschlesien, **XXXVI–1, 1988**, 33–54.
- Gindl Jozef
- Na margo lokalizácie sídel galských Kotínov (Zur Lokalisierung der Siedlungen gallischer Kotiner), **XXII–1, 1974**, 83–88.
- Giric Milorad
- Einige Sozialerscheinungen auf den Gräberfeldern der Maros-Kultur (Некоторые социальные явления на некрополях марошской культуры), **XXIX–1, 1981**, 51–58.
- Godłowski Kazimierz
- „Superiores Barbari“ und die Markomannenkriege im Lichte archäologischer Quellen („Superiores Barbari“ и маркоманские войны в свете археологических источников), **XXXII–2, 1984**, 327–350.
- Gomolčák Pavol — Jakab Július
- Anthropologische Analyse des Gräberfeldes in Komárno-Schiffswerft (Антрапологический анализ могильника в Комарно-верфы), **XXXV–2, 1987**, 345–364.
- Gurin Michail Fiodorovič
- Исследование трехполосных ножей полоцкой земли (Untersuchung von Dreischichtenmessern aus dem Polock-Gebiet), **XXXII–2, 1984**, 311–326.
 - Процесс крицебразования в древней металлургии железа (Prozess des Rennverfahrens in der alten Eisenmetallurgie), **XXXVI–2, 1988**, 363–378.
- Habovský Alojz
- Stredoveké zaniknuté sídliská ako predmet historickoarcheologického výskumu (Mittelalterliche Ortswüstungen als Gegenstand der historisch-archäologischen Forschung), **XXI–1, 1973**, 221–228.
 - Hradisko z 9.–10. storočia v Tlmačoch (Burgwall aus dem 9.–10. Jahrhundert in Tlmače), **XXIII–1, 1975**, 97–118.
 - PhDr. Belo Polla, CSc., šesťdesiatročný, **XXV–1, 1977**, 219–221.
 - Zur Frage der Frequenz und Ursachen der mittelalterlichen Dorfabgänge in der Slowakei (К во-

просу частоты и причин прекращения существования деревень в средневековые на территории Словакии), **XXXIV-2, 1986, 331–342.**

Hadrázy-Vadai Andrea

1. Neuere Angaben zur Frage der Verbreitung des sog. Schildkopfarmringes (Новые данные к вопросу расширения т. наз. щитковых браслетов), **XXVIII-1, 1980, 91–100.**

Hachmann Ralf

1. Studien zum Hortfund von Gau Bickelheim **XXXVI-1, 1988, 55–75.**

Hajnálová Eva (p. aj Opravil, E. — Hajnálová, E.)

1. Príspěvok k štúdiu, analýze a interpretácii nálezov kultúrnych rastlín na Slovensku (Beitrag zu Studium, Analyse und Interpretierung der Funde von Kulturpflanzen in der Slowakei), **XXI-1, 1973, 211–220.**
2. Archeologické nálezy kultúrnych rastlín a burín na Slovensku (Archäologische Funde von Kulturpflanzen und Unkräutern im Gebiet der Slowakei), **XXIII-1, 1975, 227–254.**
3. Zuhodnotené rastlinné zvyšky v eneolitickej nádobe z Levíč (Обугленные остатки растений в энеолитическом сосуде из Левиц. Verkohlte Pflanzenreste in einem äneolithischen Gefäß aus Levice), **XXV-1, 1977, 7–12.**
4. Zuhodnotené zvyšky drevín z valu slovanského hradiska v Pobedíme (Обугленные остатки древесных пород из вала славянского городища в Победиме. Verkohlte Holzreste aus dem Wall der slawischen Fortifikation in Pobedim), **XXVI-1, 1978, 179–184.**
5. Paleobotanické doklady poľnohospodárstva a používania drevín v oblasti Liptova v dobe halštatskej, laténskej a rímskej (Палеоботанические доказательства земледелия и применения древесины на территории Липтова в гальштатский, латенский и римский периоды. Paläobotanische Belege über Landwirtschaft und Nutzung von Gehölzen im Liptov-Gebiet in der Hallstatt-, Latene- und römischen Zeit), **XXVII-2, 1979, 437–474.**
6. Rastlinné zvyšky z Čífera-Páca (Растительные остатки из местонахождения Цифер-Пац. Pflanzenreste aus Cífer-Páč), **XXX-1, 1982, 211–219.**
7. Paleobotanické neolitické nálezy zo Štúrova (Палеоботанические находки периода неолита в г. Штурово. Paläobotanische Funde aus dem Neolithikum in Štúrovo), **XXXI-1, 1983, 199–218.**
8. New Palaeobotanical Finds from Medieval Towns in Slovakia (Новые палеоботанические находки в средневековых городах на территории Словакии), **XXXIII-2, 1985, 399–438.**
9. Paläobotanische Reste aus Svodín (Палеоботанические остатки из с. Сводин), **XXXIV-1, 1986, 177–184.**
10. Neue Methoden zur Gewinnung und Interpretation von pflanzlichen Makroresten auf archäologischen Fundstellen in der Slowakei (Новые методы обнаружения и интерпретации растительных макроостатков на археологических памятниках Словакии), **XXXV-1, 1987, 19–26.**

11. Petrifizierte Holzbruchstücke von Metallgegenständen (Фрагменты окаменелых кусков дерева металлических предметов), **XXXV-2, 1987, 381–384.**

12. Evidence of the Carbonized Loaf of Bread and Cereals from Bratislava-Devín (Результаты изучения обугленной буханки хлеба и зерна из Братиславы-Девина), **XXXVII-1, 1989, 89–104.**

13. Šestdesiatka RNDr. Cyrila Ambrosa, CSC., **XXXVII-1, 1989, 218–219.**

14. Medzinárodné sympózium „Palaeoethnobotany and Archaeology“, **XXXVIII-2, 1990, 454–455.**

Hanáková Hana (p. Stloukal, M. — Hanáková, H.)
Hanuliak Milan

1. Hroby pod náhrobnými kameňmi v 11.–14. storočí (Погребения под нагробными камнями в XI–XIV вв. Gräber unter Grabsteinen im 11.–14. Jahrhundert), **XXVII-1, 1979, 167–186.**

2. Kenk Roman: Früh- und hochmittelalterliche Gräber von Kudyrge im Altai. München 1982, **XXXIII-2, 1985, 461–463.**

3. XVII. celoštátna konferencia stredovekej archeologie, **XXXV-1, 1987, 203–204.**

4. Kenk Roman: Frühmittelalterliche Gräber aus West-Tuva. München 1982, **XXXV-1, 1987, 233–235.**

5. Marjanović-Vujović Gordana: Trnjane. Srpska nekropola [kraj XI-počiatok XIII veka]. Beograd 1984, **XXXV-2, 1987, 455–458.**

6. Takács M.: Die arpadenzeitlichen Tonkessel im Karpatenbecken. Budapest 1986, **XXXVI-2, 1988, 473–476.**

7. Praveké, včasnodejinné a stredoveké osídlenie v Chľabe (Доисторическое, раннеисторическое и средневековое поселение в с. Хляба. Urzeitliche, Frühgeschichtliche und mittelalterliche Besiedlung in Chľaba), **XXXVII-1, 1989, 151–212.**

8. Aussagefähigkeiten archäologischer Quellen aus Flachgräberfeldern des 9.–12. Jahrhunderts (Информативность археологических источников из грунтовых могильников IX–XII-ого веков), **XXXVIII-1, 1990, 147–192.**

9. XXIII. celoštátna konferencia stredovekej archeologie, **XL-1, 1992, 171–172.**

10. Bálint Csanád: Südungarn im 10. Jahrhundert. Studia Archaeologica XI. Budapest 1991, **XL-1, 1992, 178–179.**

11. Gräberfelder der slawischen Population im 10. Jahrhundert (Pohrebiská slovanskej populácie v 10. storočí z územia západného Slovenska), **XL-2, 1992, 243–308.**

Hašek Vladimír (p. Ludíkovský, K. — Hašek, V. — Obr, F.)

Häusler Alexander

1. Die Indoeuropäisierung Griechenlands nach Aussage der Grab- und Bestattungssitten (Индоевропеизация Греции на основе погребений и погребальных обрядов), **XXIX-1, 1981, 59–66.**

Hečková Jana (p. aj Dekanová, J.; Oždání, O. — Hečková, J.)

1. Podiel výrobných centier rímskych provincií na

- spoločensko-ekonomickom vývoji naddunajského barbarika vo svetle rímskych importov (Доля производственных центров римских провинций в общественно-экономическом развитии наддунайских варварских земель в свете римских импортов. Anteil der provinzialrömischen Produktionszentren an der sozialökonomischen Entwicklung des norddonauländischen Barbarikums im Lichte römischer Importe), **XXX–1, 1982, 5–77.**
2. Kolokvium „Keltové ve světle nových archeologických výzkumů v Československu“ **XXXII–1, 1984, 246–217.**
3. Schnurbein Siegmar — von: Die unverzierte Terra Sigillata aus Haltern. Bodenaltärtümer Westfalens 19.1.2. Berichte des Westfälischen Museums für Archäologie — Amt für Bodendenkmalpflege — Landschaftsverband Westfalen-Lippe. Aschendorf Münster 1982, **XXXII–1, 1984, 249–250.**
4. Návrh graficko-numerického kódu laténskej súdliškovej keramiky na Slovensku (Проект графического численного кода латенской селищной керамики в Словакии. Vorschlag eines grafisch-numerischen Kodes der latènezeitlichen Siedlungskeramik in der Slowakei), **XXXVII–2, 1989, 411–418.**

Hensel Witold

- Wczesnośredniowieczna figurka czterotwarzowego bóstwa z Wolina (Statuette miniature d'un dieu païen à quatre visages à Wolin), **XXVI–1, 1978, 13–17.**
- Die Weichsel in der Urgeschichte (Висла в предисторических временах), **XXXIV–2, 1986, 239–248.**
- Archaeology on the Origins of Polish Towns, **XXXVI–1, 1988, 77–84.**

Hensel Witold — Bukowski Zbigniew

- Отчет Института истории материальной культуры Польской академии наук по результатам исследований в 1976—1977 гг., **XXVI–2, 1978, 447–450.**
- Основные направления исследований Института истории материальной культуры Польской академии наук до 1980 г., **XXVI–2, 1978, 450–452.**

Herrmann Joachim

- Hauptrichtungen, Probleme und Ergebnisse der archäologischen Forschung in der DDR (Zum gegenwärtigen Stand der Entwicklung und Organisation der archäologischen Forschungstätigkeit in den Ländern des Rates für gegenseitige Wirtschaftshilfe), **XXI–2, 1973, 448–451.**
- Zu den kulturgeschichtlichen Wurzeln und zur historischen Rolle nordwestslawischer Tempel des frühen Mittelalters, **XXVI–1, 1978, 19–28.**
- Kurzbericht über den Arbeitsstand am Zentralinstitut für Alte Geschichte und Archäologie der Akademie der Wissenschaften der DDR für den Zeitraum 1976–1977 und über geplante Arbeitsvorhaben bis 1980, **XXVI–2, 1978, 441–446.**
- Archäologische Quellen, Analyse historischer Strukturen und Rekonstruktion von Ereignisgeschichte (Археологические источники, анализ исторических структур и реконструкция исторических событий), **XXXIV–2, 1986, 249–260.**

Hoffmann Edith

- Aus der Geschichte des Leipziger Universitätsinstituts für Vor- und Frühgeschichte, **XXXVI–1, 1988, 85–92.**

Hood Sinclair

- Some Exotic Pottery from Prehistoric Greece, **XXXVI–1, 1988, 93–97.**

Hörgert Kurt

- Backteller und Tonkessel in Morești, **XXVI–1, 1978, 59–68.**

Hromada Jozef (p. aj Bánesz, L. — Hromada, J. — Desbrosse, R. — Margerand, I. — Pawlikowski, M. — Kozłowski, J. K. — Sobczyk, K.)

- Dirk Heinrich: Scharstorf. Eine slawische Burg in Ostholtstein. Haustierhaltung und Jagd. Offa Bücher, Band 59. Neumünster 1985, **XXXV–2, 1987, 461–463.**

- Včasnoslovanské žiarové pohrebisko v Bratislavě-Dúbravke (Das frühslawische Brandgräberfeld in Bratislava-Dúbravka), **XXXIX–1/2, 1991, 277–286.**

Hromada Jozef — Kolník Titus

- Sídliškové objekty s keramikou pražského typu v Bratislavě-Dúbravke (Siedlungsobjekte mit Keramik des Prager Typus in Bratislava-Dúbravka), **XXXIX–1/2, 1991, 257–276.**

Hromada Jozef — Ruttka Matej

- Celoštátne kolokvium „Mladí archeológovia o svojej práci“, **XXXVIII–2, 1990, 456–457.**

Hrubec Igor

- Jodłowski Antoni: Eksplotacja soli na terenie Małopolski w pradziejach i we wczesnym średniowieczu. Studia i materiały do dziejów żup solnych w Polsce. Tom IV. Wieliczka — Kraków 1971, **XXII–2, 1974, 478–481.**

- Návrh chronologie praveku a včasnej doby dejinné na Slovensku. Povětkomoravské období a stredovek. (Проект хронологии доисторического и раннеисторического времен в Словакии. После великоморавский период и средневековье. Vorschlag der Chronologie der Vor- und Frühgeschichte in der Slowakei. Die nachgroßmährische Zeit und das Mittelalter), **XXVIII–1, 1980, 229–237.**

Hundt Hans Jürgen

- Einige Bemerkungen zu den älterbronzezeitlichen Tondüsen, **XXVI–1, 1988, 99–104.**

Hunka Ján

- Kolokvium o menovom vývoji na Slovensku v období grošovej meny, **XXXV–2, 1987, 448–449.**
- Kolokvium o tollárovej mene, **XXXVII–1, 1989, 223–225.**

Hvožďara Milan — Tírpák Ján

- Modelling of Electric Fields in the Presence of Two-Dimensional non-Conductors for the Purposes of Resistivity Profiling in Archaeology (Моделирование электрических полей в присутствии двумерных непроводников для профилирования методом сопротивления в археологии), **XXXV–1, 1987, 165–188.**

Cheben Ivan (p. aj Ruttka, M. — Cheben, I.)

- Sídliško badenskej kultúry v Bíni (Селище ба-

денской культуры в с. Биня. *Siedlung der Badener Kultur in Binya*, **XXXII–1, 1984, 147–177.**

Chropovský Bohuslav

1. K 20. výročiu založenia Slovenskej akadémie vied, **XXI–1, 1973, 5–8.**
2. Úlohy slovenskej archeológie po XIV. zjazde Komunistickej strany Československa, **XXI–1, 1973, 9–14.**
3. K významnému životnému jubileu univ. prof. PhDr. Vojtecha Budinského-Kričku, DrSc., **XXI–1, 1973, 229–232.**
4. K sestdesiatinám PhDr. Mikuláša Dušeka, CSc., **XXI–1, 1973, 232–234.**
5. Konferencia slovenských archeológov na tému „Základné teoretické problémy slovenského pravoku a včasnej doby dejinnej“, **XXI–1, 1973, 234–237.**
6. PhDr. Juraj Bárta, CSc., päťdesiatročný, **XXI–2, 1973, 445–446.**
7. Gegenwärtiger Stand der archäologischen Forschung in der Tschechoslowakei und die Hauptrichtungen ihrer weiteren Entfaltung (Zum gegenwärtigen Stand der Entwicklung und Organisation der archäologischen Forschungstätigkeit in den Ländern des Rates für gegenseitige Wirtschaftshilfe), **XXI–2, 1973, 465–468.**
8. K životnému jubileu PhDr. Ludmily Kraskovskej, CSc., **XXII–1, 1974, 189–191.**
9. K sestdesiatym piatym narodeninám akademika Josefa Poulika, **XXIII–1, 1975, 5–6.**
10. Slovenská archeológia v oslobodenej vlasti, **XXIII–1, 1975, 7–10.**
11. III. medzinárodný kongres slovanskej archeológie v Bratislave, **XXIII–2, 1975, 419–453.**
12. Poulik Jozef: Mikulčice. Sídlo a pevnost knížat veľkomoravských. Academia, Praha 1975, **XXIV–2, 1976, 456–463.**
13. Úspechy sovietskej archeológie pri plnení od-
kazu Veľkého októbra (K 60. výročiu Veľkej
októbrovej socialistickej revolúcie), **XXV–2, 1977,
245–250.**
14. K sedemdesiatym narodeninám významného ar-
cheológa a slavistu akademika Borisa Alexan-
droviča Rybakova, **XXVI–1, 1978, 7–8.**
15. Historický význam. Vítazného februára, **XXVI–1,
1978, 9–12.**
16. Pohrebisko z 9.–10. storočia v Nitre pod Zoborom (Могильник IX–X вв. в Нитре под Зобором. Gräberfeld aus dem 9.–10. Jahrhundert in Nitra am Fuß des Zobor), **XXVI–1, 1978,
99–125.**
17. Správa o zasadani Conseil Permanent de l'Union Internationale d'Archéologie Slave, **XXVI–1,
1978, 220–221.**
18. PhDr. Mikuláš Klíský sedemdesiatročný, **XXVI–
2, 1978, 431–433.**
19. Štvrté zasadanie riaditeľov archeologickej ú-
stavov akadémii vied socialistických krajín, **XXVI–
2, 1978, 435–436.**
20. Hlavné výsledky vedeckovýskumnej činnosti čes-
koslovenskej archeológie v rokoch 1976–1977
a jej úlohy do roku 1980, **XXVI–2, 1978, 436–
440.**

21. Zum Projekt der wissenschaftlich-technischen Information, **XXVI–2, 1978, 440.**
22. Člen korešpondent ČSAV a SAV Ján Dekan šest-
desiatročný, **XXVII–1, 1979, 199–201.**
23. K päťdesiatym narodeninám RNDr. Cyrila Ambrosa, CSc., **XXVII–1, 1979, 201–202.**
24. Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. K návrhu chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. (Проект хронологии доисторического и раннеисторического времен в Словакии. К проекту хронологии доисторического и раннеисторического времен в Словакии. Vorschlag der Chronologie der Vor- und Frühgeschichte in der Slowakei. Zum Vorschlag der Chronologie der Vor- und Frühgeschichte in der Slowakei), **XXVIII–1, 1980,
101–106.**
25. K osemdesiatke akademika Jana Filipa, **XXVIII–
2, 1980, 437–438.**
26. IX. Internationales Symposium über das Äneolithikum und die Bronzezeit im Donaugebiet. Nitra – Nové Vozokany 8.–12. Oktober 1979. Vorwort, **XXIX–1, 1981, 5–6.**
27. Za prof. dr. phil. Ole Klindt-Jensenom, **XXIX–1,
1981, 243–244.**
28. Zasadanie Comité Exécutif a Conseil Permanent UIAS, **XXIX–2, 1981, 452–454.**
29. IV. medzinárodný kongres slovanskej archeoló-
gie v Sofii, **XXIX–2, 1981, 454–456.**
30. Česť statočnej práci Štefana Hrebíčka, **XXX–1,
1982, 229.**
31. Komunistická strana Československa a rozvoj
slovenskej archeologickej vedy. K sedemdesia-
tym narodeninám generálneho tajomníka ÚV KSČ
a prezidenta ČSSR Gustáva Husáka, **XXX–2, 1982,
245–248.**
32. Životné jubileum PhDr. Zlatice Čilinskéj, CSc., **XXX–2, 1982, 453–454.**
33. K päťdesiatke akademika Joachima Herrmanna, **XXX–2, 1982, 454–456.**
34. Prof. PhDr. Vilém Hrubý, DrSc., sedemdesiatročný, **XXX–2, 1982, 456–457.**
35. K šestdesiatke doc. PhDr. R. M. Perničku, CSc., **XXX–2, 1982, 458–459.**
36. Rozvoj archeologickej bádania na Slovensku
pod vedením Komunistickej strany Slovenska. K
šesťdesiatym narodeninám prvého tajomníka ÚV
KSS súdruha Jozefa Lenárta, **XXXI–1, 1983, 5–
10.**
37. Za rozvoj archeologickej vedy v podmienkach
mieru a pokroku. For Peaceful Development of
Archaeology. Für die Entfaltung der archäologi-
schen Wissenschaften in Bedingungen von Frie-
den und Fortschritt, **XXXII–1, 1984, 5–10.**
38. Päťdesiate narodeniny prof. PhDr. Jozefa Vladára, DrSc., **XXXII–1, 1984, 229–231.**
39. PhDr. Miroslav Štěpánek, CSc., päťdesiatročný, **XXXII–1, 1984, 231–233.**
40. K životnému jubileu PhDr. Dariny Bialekovej, CSc., **XXXII–1, 1984, 237–239.**
41. Významný dejinný medzník slovenského národa
a československej štátnosti (K 40. výročiu Slo-

- venského národného povstania), **XXXII–2, 1984, 261–262.**
42. Akademik Witold Hensel sedemdesiatročný, **XXXV–1, 1987, 189–191.**
43. K sedemdesiatko Pavla Čaplovica, **XXXV–1, 1987, 194–195.**
44. Archaeology as History, **XXXV–2, 1987, 245–250.**
45. K šestdesiatke prof. Vladimíra Daniloviča Barana **XXXV–2, 1987, 441–442.**
46. В честь восьмидесятилетия академика Б. А. Рыбакова, **XXXVI–2, 1988, 465.**
47. K šestdesiatke doc. PhDr. Boživoja Dostálá, CSc., **XXXVII–1, 1989, 213–214.**
- Chropovský Bohuslav — Vladár Jozef — Ruttikay Alexander**
1. Slovenská akadémia vied a 25 rokov archeologického bádania na Slovensku (Словацкая академия наук и 25 лет археологического исследования в Словакии. Die Slowakische Akademie der Wissenschaften und 25 Jahre der archäologischen Forschung in der Slowakei), **XXVI–2, 1978, 245–362.**
- Illášová Ludmila (p. Molák, B. — Illášová, L.)**
Jakab Július (p. a) Bánesz, L. — Jakab, J.; Gomolčák, P. — Jakab, J.]
1. Charakteristika antropologického materiálu z břitualného laténskeho pohrebiska v Hurbanove-Bohatej (Характеристика антропологического материала из биритуального латенского могильника в Гурбанове-Богатой. Charakteristik des anthropologischen Materials aus dem birituellen latènezeitlichen Gräberfeld von Hurbanovo-Bohatá), **XXV–1, 1977, 69–76.**
2. Antropologický rozbor kostrových zvyškov z včasnostredovekého pohrebiska v Nových Zámkoch (Антрапологический анализ остатков скелетов из раннесредневекового могильника в Новых Замках. Anthropologische Analyse von Skelettresten aus dem frühmittelalterlichen Gräberfeld von Nové Zámky), **XXV–1, 1977, 161–218.**
3. Antropologická analýza pohrebiska z 9.–10. storočia v Nitre pod Zoborom (Антрапологический анализ могильника IX–X вв. в Нитре под Зобором. Anthropologische Analyse des Gräberfeldes aus dem 9.–10. Jahrhundert in Nitra am Fuß des Zobor), **XXVI–1, 1978, 127–148.**
4. Antropologická charakteristika kostrového materiálu z pohrebiska v Zemnom (Антрапологическая характеристика скелетного материала могильника X в. в с. Земнё. Anthropologische Charakteristik des Skelettmaterials aus dem Gräberfeld des 10. Jahrhunderts in Zemné), **XXVIII–2, 1980, 401–436.**
5. Antropologický rozbor slovanského pohrebiska v Závade (Антрапологический анализ славянского могильника в с. Завада. Anthropologische Analyse des slawischen Gräberfeldes in Závada), **XXXI–1, 1983, 173–198.**
6. Grundlegende anthropologische Charakteristik von Skeletten der Träger der Bükk-Kultur aus Šarišské Michalany (Основная антропологическая характеристика скелетов носителей буковогор- ской культуры в с. Шарышске-Михаляни), **XXXIV–2, 1986, 455–462.**
7. The anthropological Analysis of the Difference among the Early Medieval Sets of the Territory of Slovakia on the Basis of Non-metrical Skeletal Traits (Антрапологический анализ различий между раннесредневековыми скелетными сериями из территории Словакии на основании неметрических признаков), **XXXVII–1, 1989, 105–150.**
- Jakab Július — Poláčik Štefan**
1. Anthropological Information System at the Archaeological Institute of the Slovak Academy of Sciences, Nitra (Антрапологическая информационная система в Археологическом институте САН в г. Нитра), **XXXVIII–1, 1990, 193–208.**
- Jakab Július — Vondráková Mária**
1. Antropológia kostier z 8. storočia z pohrebisk v Komárne (Anthropologie von Skeletten aus dem 8. Jahrhundert aus Gräberfeldern in Komárno. Антрапологический анализ скелетов VIII в. из могильников в г. Комарно), **XXX–2, 1982, 395–427.**
2. Ergebnisse der anthropologischen Analyse des latènezeitlichen Gräberfeldes in Dubník (Результаты антрапологического анализа биритуального латенского могильника в с. Дубник), **XXXVII–2, 1989, 355–370.**
- Javorský František (p. Mihok, E — Longauerová, M. — Cengel, P. — Javorský, F.)**
- Jurečko Pavol**
1. K problematike kultúrno-spoločenských vzťahov na sídliskách z doby rímskej na východnom Slovensku (К вопросу о культурно-общественных отношениях на селищах римского периода в Восточной Словакии. Zur Problematik der Kultur-gesellschaftlichen Beziehungen in Siedlungen aus der römischen Kaiserzeit in der Ostslowakei), **XXIX–2, 1981, 313–339.**
2. Výskum v Trstenom pri Hornáde /K problematike osídlenia východného Slovenska v závere 1. tisícročia pred n. l./ (Исследования на местонахождении Трстене-при-Горнаде /К проблематике заселения Восточной Словакии в конце 1-ого тысячилетия до нашей эры/ Ausgrabung in Trstené pri Hornáde /Zur Besiedlungsproblematik der Ostslowakei Ende des ersten Jahrtausends v. u. Z./), **XXXI–2, 1983, 415–442.**
3. Nowęglowski Andrzej: Obrządek pogrzebowy ludności kultury przeworskiej na przełomie er (II wiek p. n. e. — II wiek n. e.). Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk — Łódź 1981, **XXXII–2, 1984, 455–458.**
4. Wielowiejski Jerzy: Główny szlak bursztynowy w czasach cesarstwa rzymskiego. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk 1980. **XXXII–2, 1984, 461–465.**
- Kalicz Nándor**
1. Neue Aspekte über die Chronologie der Nyíregyháza-Gruppe (Новые аспекты хронологии группы Ниршер), **XXIX–1, 1981, 67–74.**
2. Beiträge zur Entstehungsfrage der Lengyel-Kultur, **XXXVI–1, 1988, 105–118.**

Kalicz-Schreiber Rózsa

1. Opfergruben aus der Frühbronzezeit in der Umgebung von Budapest (Жертвенные ямы раннего периода бронзы в окрестностях Будапешта), **XXIX—1, 1981, 75—86.**

Kaminská Lubomíra (p. aj Baxa, P. — Kaminská, E.)

1. Románska sakrálna stavba a cintorín v Trebišove (Romanischer Kirchenbau und Friedhof in Trebišov. Романское сакральное сооружение и кладбище в г. Требишов), **XXX—2, 1982, 429—451.**
2. Archeologija Prikarpatsja, Volyni i Zakarpatsja (Kamennyj vek). Kyjev 1987, **XXXVIII—1, 1990, 223—225.**
3. Valoch Karel: Die Erforschung der Kůlna-Höhle 1961—1976. Mit Beiträgen von J. Jelinek, W. G. Mook, R. Musil, E. Opravil, L. Seidl, L. Smoliková, H. Svobodová, Z. Weber. Moravské muzeum — Anthropos Studien zur Anthropologie, Paläoethnologie, Paläontologie, Quartärgeologie, Band 24 (N. S. 16). Brno 1988, **XXXVIII—2, 1990, 467—468.**
4. Význam súrovinovej základne pre mladopaleolitickú spoločnosť vo východokarpatskej oblasti (L'importance de la matière première pour les communautés du Paléolithique supérieur dans l'espace des Carpates orientales), **XXXIX—1/2, 1991, 6—58.**

Klanica Zdeněk

1. Dostál Bořivoj: Břeclav-Pohansko. IV. Velkomoravský velmožský dvorec. Univerzita J. E. Purkyně. Brno 1975, **XXV—1, 1977, 233—235.**

Kliský Mikuláš

1. Výšinné slovanské hradisko na Zámčisku pri Novej Bani (Slawischer Burgwall von Zámčisko bei Nová Baňa), **XXIV—2, 1976, 453—462.**

Koclich Jaroslav — Leukaničová Margita

1. Metalografický rozbor kosákov z Nižnej Myšle (Металлографический анализ серпов из с. Нижна Мышия. Metallographische Analyse von Sicheln aus Nižná Myšia), **XXVIII—2, 1980, 395—400.**

Kolník Titus (p. aj Hromada, J. — Kolník, T.)

1. Sympózium „Doznievanie laténskej civilizácie a začiatky germánskeho osídlenia v strednom Podunajsku“, **XXI—1, 1973, 237—239.**
2. Pohrebisko z doby stahovania národov v Abraháme (Völkerwanderungszeitliches Gräberfeld in Abrahám), **XXI—2, 1973, 359—399.**
3. Žiarové pohrebisko z neskorej doby rímskej a zo začiatku stahovania národov v Čiernom Brode (Brandgräberfeld aus der spätömischen Kaiserzeit und der beginnenden Völkerwanderungszeit in Čierny Brod), **XXIII—2, 1975, 341—378.**
4. Za Bedřichom Svobodom, **XXIII—2, 1975, 447—448.**

5. Böhme Horst Wolfgang: Germanische Grabfunde des 4. bis 5. Jahrhunderts zwischen unterer Elbe und Loire. Studien zur Chronologie und Bevölkerungsgeschichte. Veröffentlichung der Kommission zur archäologischen Erforschung des spätömischen Raetien der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Münchener Beiträge zur

Vor- und Frühgeschichte, Band 19. München 1974, **XXIV—1, 1976, 235—238.**

6. Jobst Werner: Die römischen Fibeln aus Lauriacum. Forschungen in Lauriacum. Band 10. Linz 1975, **XXV—1, 1977, 231—233.**

7. Rímsky nápis z Boldogu (Римская надпись из с. Болдог. Römische Inschrift aus Boldog), **XXV—2, 1977, 481—500.**

8. Návrh chronologie praveku a včasnej doby dejnej na Slovensku. Doba rímska a doba stahovania národov (Проект хронологии доисторического и раннеисторического времен в Словакии. Римский период и период переселения народов. Vorschlag der Chronologie der Vor- und Frühgeschichte in der Slowakei. Die römische Kaiserzeit und die Völkerwanderungszeit), **XXVIII—1, 1980, 197—212.**

9. Sympózium LAUGARICIO MDCCC. Rimania a barbari v strednom Podunajsku v 2. a 3. storočí, **XXVIII—2, 1980, 440—445.**

10. 14. medzinárodný Limes-Kongres Carnuntum/Bad Deutsch-Altenburg. 14.—21. septembra 1986, **XXXV—1, 1987, 215—219.**

11. Akademik Ján Dekan sedemdesiatročný, **XXXVII—1, 1989, 216—218.**

12. Za Viliamom Kráľovičom (1908—1988), **XXXVII—1, 1989, 221—223.**

13. Joachim Werner 80-ročný, **XXXVIII—1, 1990, 209—211.**

14. Príhovor. Vorwort, **XXXIX—1/2, 1991, 5—6.**

Kolník Titus — Rejholecová Mária

1. Rímske relikty na slovanských náleziskách a problém antických tradícii u Slovanov (Римские реликты на славянских памятниках и проблема античных традиций славян. Römische Relikte auf slawischen Fundstellen und das Problem antiker Traditionen bei den Slawen), **XXXIV—2, 1986, 343—356.**

Kolník Titus — Veliacík Ladislav

1. Neskoroantická pyxida z Čiernych Klačian /Iconografia, datovanie a vzťahy k Veľkej Morave/ (Позднеантичная пиксида из с. Чьернс-Клячани /Иконография, датировка и отношения к Великой Моравии/. Spätantike Pyxis aus Čierne Klačany /Iconographie, Datierung und Beziehung zu Großmähren/), **XXXI—1, 1983, 17—84.**

Kolníková Eva (p. aj Pietá, K. — Kolníková, E.)

1. Ku konfrontácii nálezov minci s výsledkami bádania o dobe rímskej na Slovensku (Zur Konfrontation der Münzfunde mit den Forschungsergebnissen über die römische Kaiserzeit in der Slowakei), **XXI—1, 1973, 167—188.**

2. Preda Constantin: Monedele geto-dacilor. Bucureşti 1973, **XXII—2, 1974, 476—478.**

3. Göbl Robert: Ostkeltischer Typenatlas. Braunschweig 1973, **XXIII—2, 1975, 464—466.**

4. Komisia pre numizmatiku pri Archeologicom ústave SAV, **XXVI—1, 1978, 221.**

5. Pracovná porada slovenských archeológov, **XXVI—1, 1978, 227—228.**

6. Nudelman A. A.: Topografsja kladov i nachodo-

- jediničnych monet. Archeologičeskaja karta Moldavskoj SSR. Vypusk 8. Kišňov 1976, **XXVI-1, 1978, 229-230.**
7. Seminár „Kremnická mincovňa a metodológia numizmatického bádania“, **XXVII-1, 1979, 214.**
8. Fejér Mária F. — Huszár Lajos: Bibliographia Numismaticae Hungaricae. Budapest 1977, **XXVII-1, 1979, 228-229.**
9. Fitz Jenő: Der Gedumlauf der römischen Provinzen im Donaugebiet Mitte des 3. Jahrhunderts. Teil 1-2. Rudolf Habelt Verlag, Bonn — Akadémiai Kiadó, Budapest 1978, **XXVIII-2, 1980, 469-471.**
10. Kolokvium o keltskom mincovníctve na Slovensku, **XXX-2, 1982, 461-462.**
11. Laser Rudolf: Die römischen und frühbyzantinischen Fundmünzen auf dem Gebiet der DDR. Schriften zur Ur- und Frühgeschichte. 28. Akademie der Wissenschaften der DDR, Zentralinstitut für Alte Geschichte und Archäologie. Berlin 1980, **XXXI-1, 1983, 223-226.**
12. Kolokvium k problematike nálezov rímskych mincí na Slovensku, **XXXI-2, 1983, 447-448.**
13. Kolokvium o tovarovo-peňažných vzťahoch na Slovensku v 5.-10. storočí, **XXXII-2, 1984, 453-455.**
14. Keltische Numismatik und Archaeologie. Numismatische celtique et Archéologie. Veröffentlichung der Referate des Kolloquiums Keltische Numismatik vom 4. bis 8. Februar 1981 in Würzburg. Hrsg. von G. Grasmann, W. Janssen und M. Bradt. BAR International Series 200. 1-2. Oxford 1984, **XXXIII-2, 1985, 476-477.**
15. Kolokvium o obežíne na Slovensku v období denárovej meny (11.-začiatok 14. stor.), **XXXV-1, 1987, 204-206.**
16. Nummus et historia. Pieniądz Europy średnio-wiecznej. Warszawa 1985, **XXXV-2, 1987, 475-477.**
17. Medzinárodný numizmatický kongres v Londýne a zasadanie byra Medzinárodnej numizmatickej komisie v Československu, **XXXVI-2, 1988, 466-467.**
18. Nohejlová-Prátová Emanuela: Základy numismatiky. Praha 1986, **XXXVII-2, 1989, 458-461.**
19. Prvé medzinárodné Eckhelovo sympózium v Enzesfelde, **XXXVIII-1, 1990, 218-220.**
20. XI. medzinárodný numizmatický kongres v Bruseli, **XL-1, 1992, 169-170.**

Kotigoroško Viačeslav Grigorievič

- Новые данные к изучению древней истории славян Закарпатья (Neue Erkenntnisse zum Studium der Frühgeschichte der Slawen in der Karpatoukraine), **XXV-1, 1977, 81-102.**
- Городища рубежа нашей эры в Верхнем Потисье (The Hill-Forts of the Turn of the New Era in the Upper Tisza Region), **XXXVII-1, 1989, 21-67.**

Kovács Tibor

- Zur Problematik der Entstehung der Hügelgräber in Ungarn (К вопросу о происхождении культуры курганных погребений Венгрии), **XXIX-1,**

1981, 87-96.

- Die bronzezeitliche Siedlung von Süttő — eine kurze Übersicht, **XXXVI-1, 1988, 119-132.**

Kożłowski Janusz Krzysztof (p. aj Bánesz, L. — Hromada, J. — Desbrosse, R. — Margerand, I. — Pawlikowski, M. — Kozłowski, J. K. — Sobczyk, K.)

- The Lithic Industry of the Eastern Linear Pottery Culture in Slovakia (Каменная индустрия культуры старшей восточной линейной керамики в Словакии), **XXXVII-2, 1989, 377-410.**

Költő László — Lengyel Imre — Pap Ildikó — Szenthéteri József

- Vorläufige Ergebnisse der Ausgrabungen am Gräberfeld Vörs aus dem 9.-11. Jahrhundert (Ungarn, Komitat Somogy). Zur Problematik der Ethnica und archäologischen Kulturen im frühmittelalterlichen Pannonien (Predbežné výsledky výskumu pohrebská Vörs z 9.-11. storočia / Maďarsko, komitát Somogy). К проблематике этник и археологических культур во вьеснотредовской Раштадиле), **XL-2, 1992, 223-241.**

Kraskovská Ludmila

- Rímske bronzové nádoby na Slovensku (Römische Bronzegefäße in der Slowakei), **XXIV-2, 1976, 429-440.**
- Römische Glasgefäße in der Slowakei (Римские стеклянные сосуды в Словакии), **XXIX-2, 1981, 377-392.**
- Die Funktion der Münzen in altmagyarischen Gräbern in der Slowakei (Функция монет в древневенгерских погребениях в Словакии), **XXXIV-2, 1986, 357-363.**
- Zbrane a nástroje z polohy Bergl v Bratislave-Rusovciach (Оружие и орудие из урочища Бергл в г. Братислава-часть Русовце. Weapons and Tools on the Bergl Site at Bratislava-Rusovce), **XXXVI-1, 1988, 133-140.**

Krátochvíl Zdeněk

- Der Fund von Equus (Hydruntinus) hydruntinus (Regalia, 1907) und anderer Säuger aus dem südmährischen Neolithikum, **XXI-1, 1973, 195-210.**

Krekovič Eduard

- Rímska importovaná keramika na Slovensku (Римская импортная керамика в Словакии. Römische Importkeramik in der Slowakei), **XXIX-2, 1981, 341-376.**

Kruk Janusz

- Zur Wirtschaft der Jungsteinzeit auf den Lößanhöhen des Oberweichselgebietes, **XXXVI-1, 1988, 141-151.**

Krušelnickaja Larisa Ivanovna

- Могильник конца бронзового века в Сопоте (Gräberfeld vom Ende der Bronzezeit in Sopot), **XXXVII-2, 1979, 291-316.**

Kuzma Ivan

- Seeden Helga: The Standing Armed Figurines in the Levant. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung 1, 1. Band, München 1983, **XXXI-1, 1983, 229-231.**
- Varia archaeologica 3. Praehistorica X. Praha 1982, **XXXIII-2, 1985, 450-451.**
- Podborský Vladimír: Těšetice-Kyjovice. 2. Figurál-

ní plastika ľudu s moravskou malovanou keramikou. Brno 1985, **XXXV–2, 1087, 466–467.**

4. Plastika želiezovskej skupiny z Mužle-Čenková (Plastik der Želiezovce-Gruppe aus Mužla-Čenkov), **XXXVIII–2, 1990, 429–452.**

Kuzmová Klára

1. Soproni Sándor: Der spätromische Limes zwischen Esztergom und Szentendre. Das Verteidigungssystem der Provinz Valeria im 4. Jahrhundert. Budapest 1978, **XXVII–2, 1979, 476–477.**
2. Nižné sídliská z neskorej doby laténskej v strednom Podunajskej (Низинные поселения позднего периода латена в Среднем Подунавье. Niederungssiedlungen der Spätlatènezeit im mittleren Donaugebiet), **XXVIII–2, 1980, 313–340.**
3. Die spätromische Festung und das Gräberfeld von Tokod. Akadémiai Kiadó, Budapest 1981, **XXXI–2, 1983, 460–462.**
4. Flitz Jenő: Pannonok évszázada (Pannonia 193–284). Budapest 1982, **XXXI–2, 1983, 473–475.**
5. La terre sigillée Gallo-romaine. Lieux de production du Haut Empire: implantations, produits, relations (sous la direction de Colette Bémont et Jean-Paul Jacob). Documents d'Archéologie Française, No 6, Edition de la Maison des Sciences de l'Homme. Paris 1988, **XXXV–2, 1987, 471.**
6. Kiss Ákos: Pannonische Architekturelemente und Ornamentik in Ungarn. Akadémiai Kiadó, Budapest 1987, **XXXVII–2, 1989, 469–471.**
7. XVI. medzinárodný kongres o rímskej keramike v Plevene, **XXXVIII–1, 1990, 212–213.**
8. Pracovná porada o výsledkoch archeologických výskumov v oblasti výstavby Sústavy vodných diel Gabčíkovo-Nagymaros na Dunaji, **XXXVIII–1, 1990, 213–214.**
9. XVII. medzinárodný kongres o rímskej keramike, **XXXIX–1/2, 1991, 369–371.**
10. Corpus Signorum Imperii Romani. Corpus der Skulpturen der römischen Welt. Ungarn. Band VII. Die Skulpturen des Stadtgebietes von Sopianae und des Gebietes zwischen der Drau und der Limesstrecke Lussonium-Altinum. Spracovala Alice Sz. Bugerová. Akadémiai Kiadó, Budapest 1991, **XL–1, 1992, 179.**
11. 2. medzinárodné kolokvium o problémoch rímskoprovinciálnej umeleckej tvorby, **XL–2, 1992, 311–312.**

Kuzmová Klára — Rajtár Ján

1. Bisherige Erkenntnisse zur Befestigung des Römerkastells in Iža (Современные знания об укреплении римского кастела в с. Ижа), **XXXIV–1, 1986, 185–224.**

Kuzmová Klára — Vlkolinská Ivona

1. III. celoštátne kolokvium mladých archeológov, **XXXVIII–1, 1990, 216–218.**

Labuda Jozef

1. Frühe Erzgewinnung und Verhüttung in Europa. Freiburg im Breisgau 4. 10. — 7. 10. 1990, **XXXIX–1/2, 1991, 372–374.**
2. Materiálna kultúra z výskumu Kammerhofu v Banskej Štiavnici /Príspevok k problematike

montáncnej archeológie na Slovensku/ (Materielle Kultur der Grabung Kammerhofen in Banská Štiavnica /Beitrag zur Problematik der Montanarchäologie in der Slowakei/), **XL–1, 1992, 135–164.**

Lamiová-Schmiedlová Mária (p. a) Budinský-Krička, V. — Lamiová-Schmiedlová, M.)

1. Chmielowska Aldona: Grzebieno starożytne i średniowieczne z ziem polskich. Acta Archaeologica Lodzienia Nr. 20. Łódź 1971, **XXI–2, 1973, 476–478.**
2. Peškař Ivan: Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren. Praha 1972, **XXII–1, 1974, 221–222.**
3. Marsa Jiří: Roman lamps in the Prague National Museum and in other Czechoslovak collections II. Sborník Národního muzea v Praze, řada A — Historie, sv. 26, 1972, **XXIII–2, 1975, 476–477.**
4. Marasović Jerko — Marasović Tomislav — McNally Sheila — Wilkes John: Diocletian's Palace. Report on Joint Excavations in Southeast Quarter. Part One. Split 1972, **XXIV–1, 1976, 238–239.**
5. Maksimov Levgenij Vladimirovič: Sredneje Podneprovie na rubeže našej ery. Kijev 1972, **XXIV–2, 1976, 470–473.**
6. Barkóczy László — Mócsy András: Die römischen Inschriften Ungarns (RIU). I. Lieferung. Savaria, Scabantia und die Limes-Strecke Ad Flexum-Arrabona, Budapest 1972, **XXIV–2, 1976, 478.**
7. Kaschau Bernd: Die Drehscheibenkeramik aus den Plangrabungen 1967–1972. Der Runde Berg bei Urach II. Heideberger Akademie der Wissenschaften. Kommission für Alamannische Altertumskunde, Schriften Bd. 2. Sigmaringen 1976, **XXVI–2, 1978, 471–472.**
8. Kultury archeologiczne i strefy kulturowe w Europie Środkowej w okresie wpływów rzymskich. Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego CCCCXII. Prace archeologiczne, zeszyt 22. Warszawa — Kraków 1976, **XXVI–2, 1978, 472–476.**
9. Ruprechtsberger Erwin M.: Ein Beitrag zu den römischen Kastellen von Lentia. Die Terra Sigillata. Mit einem Beitrag von David Mittelkalkgruber. Linz 1980, **XXXI–1, 1983, 226–227.**
10. Baran V. D.: Černáchivs'ka kultura. Za materialamy Verchňoho Dnistra i Zachidnoho Buhu. Kyjiv 1981, **XXXI–2, 1983, 456–460.**
11. Oldenstein Jürgen: Der obergermanisch-raetische Limes des Roemerreiches. Fundindex. Mainz am Rhein 1982, **XXXI–2, 1983, 465–467.**
12. Approaches to the archaeological heritage. Cambridge University Press. Cambridge 1984, **XXXIII–2, 1985, 468–473.**
13. Evidence of Iron-Working during the Roman Period in Medzany (Свидетельства железоделательного производства римского времени в с. Медзани), **XXXV–1, 1987, 27–40.**
14. Tempelmann-Mączyńska Magdalena: Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum. Mainz am Rhein 1985, **XXXV–1, 1987, 230–233.**

15. Bónis Éva B. — Sellye Ibolya: Római kori emáll-munkák. Budapest 1988, **XXXVII–1, 1989, 229–230.**
16. Krüger Bruno: Waltersdorf. Eine germanische Siedlung der Kaiser- und Völkerwanderungszeit im Dahme-Spree-Gebiet. Akademie Verlag, Berlin 1987, **XXXVII–2, 1989, 463–465.**
- Lamiová-Schmiedlová Mária — Čaplovič Dušan
1. V. medzinárodný kongres archeológov-slavistov, **XXXV–1, 1987, 200–202.**
- László Gyula
1. Traditions remontant à la steppe chez les Ougriens de l'Ob, **XXVI–1, 1978, 41–44.**
2. Sattel und Stielbügel — Sprachwissenschaft und Archäologie, **XXXVI–1, 1988, 153–155.**
- Lećiejewicz Lech
1. Traditional and Progressive Patterns in the Early Slavonic Urban Culture, **XXVI–1, 1978, 51–57.**
- Lengyel Imre (p. Koltó, L. — Lengyel, I. — Pap, I. — Szentpéteri, J.)
Leukaničová Margita (p. Kocich, J. — Leukaničová, M.)
Lomenová Jaroslava
1. Fitz Jenő: Honorable Titles of Roman Military Units in the 3rd Century. Budapest 1983, **XXXIII–2, 1983, 453.**
- Longauer Svätoboj (p. Longauerová, M. — Longauer, S.)
Longauerová Margita (p. Mihok, E. — Longauerová, M. — Cengel, P. — Javorský, F.)
Longauerová Margita — Longauer Svätoboj
1. Structural Analysis of a Scabbard and a ring Mail from Zemplín (Структурный анализ ножен меча и кольчуги из Земплина. Štruktúrna analýza pošvy meča a krúžkového brnenia zo Zemplína), **XXXVIII–2, 1990, 349–355.**
- Ložek Vojen
1. Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejnej na Slovensku. Holocén (Проект хронологии доисторического и раннеисторического времен в Словакии. Голоцен. Vorschlag der Chronologie der Vor- und Frühgeschichte in der Slowakei. Das Holozän), **XXVIII–1, 1980, 107–118.**
- Ludíkovský Karel — Hašek Vladimír — Obr František
1. Geofyzikální výzkum příčného valu na slovanském hradišti v Pobedimi (Геофизическое исследование вала славянского городища в Победим). Geophysikalische Untersuchungen des Querwallen auf dem slawischen Burgwall in Pobedim), **XXVI–1, 1978, 185–192.**
- Mačala Pavol
1. Depot broncových predmetov z Přestavík, okr. Přerov (Клад бронзовых предметов из с. Пржевавлики, р-н Пржеров. Depot von Bronzegegenständen aus Přestavíky, Bez. Přerov), **XXXIII–1, 1985, 165–202.**
2. Seminár Archeologická expedícia HUKO a počiatky organizovaného systematického archeologickeho výskumu východného Slovenska, **XL–2, 1992, 309.**
3. Vznik Ústavu historie materiálnej kultury Ruskej akadémie vied v Petrohrade, **XL–2, 1992, 309–310.**
4. Zomrel Ferdinand Blahuta, **XL–2, 1992, 313.**
- Machník Jan
1. Die Verbreitung und Chronologie der Chłopice-Veselé-Kultur (Распространение и хронология культуры Хвопице-Веселе), **XXIX–2, 1981, 297–311.**
2. Manche Probleme der Schnurkeramikkultur im mittelöstlichen Teile der polnischen Karpaten im Lichte des aktuellen Forschungsstandes, **XXXVI–1, 1988, 157–168.**
- Malevskaja Marianna Vladimirovna — Raport Pavel Alexandrovic
1. Декоративные керамические плитки древнего Галича (Verzierte keramische Fußbodenfliesen aus dem alten Galič), **XXVI–1, 1978, 87–98.**
- Margerand Isabelle (p. Bánesz, L. — Hromada, J. — Desbrosse, R. — Margerand, I. — Pawlikowski, M. — Kozłowski, J. K. — Sobczyk, K.)
Marková Klára
1. Avila Robert A. J.: Bronzene Lanzen- und Pfeilspitzen der griechischen Spätbronzezeit. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung V, Band 1. München 1983, **XXXIII–1, 1985, 215–216.**
2. Braun-Holzinger Eva Andrea: Figürliche Bronzen aus Mesopotamien. Prähistorische Bronzefunde. Abteilung I, Band 4. München 1984, **XXXIII–2, 1985, 454–455.**
3. Rittershofer Karl-Friedrich: Der Hortfund von Bühl und seine Beziehungen. Sonderdruck aus Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 64, 1983. Frankfurt am Main, 139–415, **XXXVI–1, 1988, 251–253.**
4. Matthäus Hartmut: Metallgefäß und Gefäßuntersätze der Bronzezeit, der geometrischen und archaischen Periode auf Cypern mit einem Anhang der bronzezeitlichen Schwerfunde auf Cypern. Prähistorische Bronzefunde. Abteilung II, Band 8. München 1985, **XXXVI–2, 1988, 467–468.**
5. Yule Paul: Figuren, Schmuckformen und Täfelchen der Harappa-Kultur. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung 1, Band 6. München 1985, **XXXVII–2, 1989, 455–456.**
6. Patay, P.: Die Bronzegefäß in Ungarn. Mit einem Anhang von E. F. Petres. Prähistorische Bronzefunde. Abteilung II, Band 10. München 1990, **XL–1, 1992, 179–181.**
7. Medzinárodná konferencia o dobe bronzovej v Szolnoku, **XL–2, 1992, 310–311.**
- Martererová Viera
1. Darkevič V. P.: Chudožestvennyj metall Vostoka VIII–XIII vv. Proizvedenija vostočnoj torevtiki na territorii jevropejskoj časti SSSR i Zauralja. Moskva 1976, **XXVII–1, 1979, 225–228.**
2. Vaklinov Stančo: Formirane na starobulgarskata kultura. VI–XI vek. Nauka i izkustvo. Sofia 1977, **XXIX–2, 1981, 474–477.**
- Masson Vadim Michajlovič
1. Renfrew C.: Archaeology and Language. The Pu-

- zle of Indo-European Origins. London 1987, **XXXIX** –1/2, 1991, 375–377.
- Medunová-Benešová Anna**
1. Zur Frage des Vorkommens der Kosihy-Čaká-Gruppe in Mähren (К вопросу о наличии находок группы Косиги-Чака в Моравии), **XXIX**–1, 1981, 97–103.
- Melicher Jozef**
1. Vladár Jozef — Turčány Viliam: Venuše slovenského praveku. Tatran, Bratislava 1979, **XXVIII**–2, 1980, 476–477.
 2. Michálek Jan — Fröhlich Jiří: Bibliografie jihočeské archeologické literatury 1817–1980, Bibliographie der archäologischen Literatur Südböhmens 1817–1980. České Budějovice 1985, **XXXV**–2, 1987, 454–455.
- Mihok Ľubomír — Cengel Peter**
1. The Study of Early Iron Metallurgy on the Site of Medzany (Исследование первичной металлургии железа на местонахождении в с. Медзани). **XXXV**–1, 1987, 41–45.
- Mihok Ľubomír — Longauerová Margita — Cengel Peter — Javoršký František**
1. Rozbor výroby železa v mladšej dobe rímskej na Spiši (Анализ производства железа в позднеримский период в области Спиша. Die Analyse der Eisenproduktion in der jüngeren römischen Kaiserzeit in der Zips), **XXXVI**–2, 1988, 415–432.
- Miroššayová Elena** [p. aj Budinský-Krička, V. — Miroššayová, E.]
1. Smirnov K. F.: Sarmaty na Ilke. Moskva 1975, **XXVI**–2, 1978, 468–470.
 2. Depot železných predmetov z Nižnej Myšle (Клад железных предметов из с. Нижна-Мышля. Depot von Eisengegenständen aus Nižná Myšľa), **XXVIII**–2, 1980, 383–394.
 3. Stadelmann Jutta: Funde der vorgeschichtlichen Perioden aus den Plangrabungen 1967–1974. Der Runde Berg bei Urach IV. Kommission für Alamannische Altertumskunde, Schriften Bd. 7. Heidelberg 1981, **XXXI**–2, 1983, 463–465.
 4. Negahban Ezat O.: Metal Vessels from Marlik. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung II, 3. Band. München 1983, **XXXIII**–1, 1985, 221–224.
 5. Caner Ertuğrul: Fibeln in Anatolien I. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XIV, Band 8. München 1983, **XXXIII**–1, 1985, 226–228.
 6. Studenková Etela — Paulík Jozef: Osada z doby bronzovej v Pobedime. Fontes Archeologickeho ústav Slovenského národného múzea v Bratislave. VI. Bratislava 1983, **XXXIII**–1, 1985, 236–238.
 7. Problematika osídlenia východného Slovenska v dobe halštatskej (Проблематика заселения Восточной Словакии в период гальштата. Settlement of East Slovakia in the Hallstatt Period), **XXXV**–1, 1987, 107–164.
 8. Kutscher Gert: Nordperuanische Gefäßmalereien des Moche-Stils. Materialien zur Allgemeinen und Vergleichenden Archäologie, Band 18. München 1983, **XXXV**–1, 1987, 228–229.
 9. 5. sympózium o staršej dobe bronzovej v Česko-slovensku, **XXXVII**–1, 1989, 227–228.
- 10. Allgemeine und Vergleichende Archäologie als Forschungsgegenstand. Kommission für Allgemeine und Vergleichende Archäologie des Deutschen Archäologischen Instituts Bonn. Band 1. München 1981, **XXXVII**–1, 1989, 230–237.**
- Moláček Bohumil — Ľiliášová Ludmila**
1. The Provenance of the Graphite Material from the Archaeological Site of Čataj (Происхождение комков графита с археологического памятника Чатай), **XXXV**–2, 1987, 413–416.
- Moravčík Jozef** (p. Pieta, K. — Moravčík, I.)
- Morantz Sebastian**
1. Ergebnisse und Aussichten der Archäologie in der Rumänischen Sozialistischen Republik (Zum gegenwärtigen Stand der Entwicklung und Organisation der archäologischen Forschungstätigkeit in den Ländern des Rates für gegenseitige Wirtschaftshilfe), **XXI**–2, 1973, 464–465.
- Moucha Václav**
1. Donau-karpatische Einflüsse im älteren Abschnitt der Aunjetitzer Kultur (Дунайско-карпатские влияния в раннем периоде унтицкой культуры), **XXIX**–1, 1981, 105–109.
- Musillová Margaréta** (p. Baxa, P. — Ferus, V. — Musillová, M.)
- Nekuda Vladimír**
1. Herrmann Joachim: Die germanischen und slawischen Siedlungen und das mittelalterliche Dorf von Tornow, Kr. Calau. Schriften zur Ur- und Frühgeschichte. 26. Akademie der Wissenschaften der DDR, Zentralinstitut für Alte Geschichte und Archäologie, Berlin 1973, **XXIII**–2, 1975, 468–470.
- Nemejcová-Pavúková Viera** [p. aj Veliačik, L. — Nemejcová-Pavúková, V.]
1. Beitrag zum Kennen der Postboleráz-Entwicklung der Badener Kultur, **XXII**–2, 1974, 237–360.
 2. Počiatky bolerázskej skupiny na Slovensku (Зачатки болеразской группы в Словакии. Anfänge der Boleráz-Gruppe in der Slowakei), **XXVII**–1, 1979, 17–55.
 3. IX. medzinárodné sympózium o eneolite a staršej dobe bronzovej v Podunajsku, **XXVIII**–2, 1980, 445–447.
 4. Náčrt periodizácie badenskej kultúry a jej chronologických vzťahov k juhovýchodnej Európe (Набросок периодизации культуры Баден и ее хронологических отношений к Юго-Восточной Европе. An outline of the periodical system of Baden culture and its chronological relations to Southeast Europe), **XXIX**–2, 1981, 261–296.
 5. K problematike trvania a konca bolerázskej skupiny na Slovensku (К проблематике существования и конца болеразской группы в Словакии. Zur Problematik von Dauer und Ende der Boleráz-Gruppe in der Slowakei), **XXXII**–1, 1984, 75–146.
 6. Vorbericht über die Ergebnisse der systematischen Grabung in Svodín in den Jahren 1971–1983 (Предварительное сообщение о результатах систематического исследования в с. Сводин в 1971–1983 гг.), **XXXIV**–1, 1986, 133–176.

7. Správa o II. všeobecnom sympózium „Kaukaz v systéme euroázijských kultúr v časnej dobe kovovej“, **XXXV–2, 1987, 444–446.**

8. Typologische Fragen der relativen und absoluten Chronologie der Badener Kultur (Typologické otázky relativnej a absolútnej chronológie badenskej kultúry), **XXXIX–1/2, 1991, 59–90.**

Němejcová-Pavúková Viera — **Bártá Juraj**
1. Āneolitische Siedlung der Boleráz-Gruppe in Radošina (Энеолитическое селище болеразской группы в г. Радошина), **XXV–2, 1977, 433–448.**

Neustupný Evžen

1. Mobilität der Āneolithischen Populationen (Мобильность энеолитических племен), **XXIX–1, 1981, 111–119.**
2. Nástroje z pravěkých dolů na křemenec v Tušimicích (Орудия из доисторических кварцитовых рудников в с. Тушимице. Tools from prehistoric quartzite mines at Tušimice), **XXXVI–2, 1988, 291–298.**

Nevizánský Gabriel

1. Pohrebisko z konca 9. a z 10. storočia v Bešeňove (Могильник конца IX и X вв. в Бешеньове. Gräberfeld vom Ende des 9. und aus dem 10. Jh. in Bešeňov), **XXVII–2, 1979, 375–404.**
2. Todorova Henrieta: Die kupferzeitlichen Äxte und Belle in Bulgarien. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung IX, Band 14. München 1981, **XXXII–1, 1984, 253–254.**
3. Sozialökonomische Verhältnisse in der Polgár-Kultur aufgrund der Gräberfeldanalyse (Общественно-экономические отношения в польгарской культуре на основе анализа могильников), **XXXII–2, 1984, 263–310.**
4. Grabfunde und Überbauerscheinungen der Träger der Badener Kultur im zentralen Gebiet des Karpatenbeckens (Могильный инвентарь и надстроочные явления населения баденской культуры в центральной части Карпатской котловины), **XXXIII–2, 1985, 249–272.**

Novotná Mária

1. Zur Stellung und Funktion einiger Typen der Bronzeindustrie in der älteren Bronzezeit (К месту и функции некоторых типов бронзовой индустрии раннего периода бронзы), **XXIX–1, 1981, 121–129.**

Novotný Bohuslav

1. Zur Idolatrie der Badener Kultur in der Slowakei (К вопросу об идолатрии баденской культуры в Словакии), **XXIX–1, 1981, 131–138.**

Obr František (p. Ludíkovský, K. — Hašek, V. — Obr, F.)
Oleška Ladislav

1. Dondor Helga: Zaubzeug in Griechenland und Cypern. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XVI, Band 3, München 1980, **XXXI–2, 1983, 455–458.**
2. Schmidt P. K. — Burgess C. B.: The Axes of Scotland and Northern England. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung IX, Band 7. München 1981, **XXXII–2, 1984, 465–468.**
3. Rashid Subhi Anwar: Gründungsfiguren im Iraq.

Prähistorische Bronzefunde, Abteilung 1, 2. Band. München 1983, **XXXIII–1, 1985, 218–221.**

4. Náleziská z doby bronzovej v Nižnej Myši. Predbežná správa o výsledkoch výskumu opevnených sídlisk a pohrebská otomanskej kultúry (Fundstellen aus der Bronzezeit in Nižná Myša. Vorbericht über die Grabungsergebnisse auf befestigten Siedlungen und einem Gräberfeld der Otomanen-Kultur), **XL–2, 1992, 189–204.**

Olteanu Stefan

1. Quelques remarques sur les activités industrielles pratiquées dans le territoire de la Roumanie aux IVe–XIe siècles, **XXVI–1, 1978, 45–50.**

Ondrušková Viera

1. Bialecka Felicja: Dokumentacja i informacja naukowa w archeologii. Zarys problematyki i propozycje metodyczne. Biblioteka archeologiczna, Tom 25. Wydawnictwo PAN. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk 1979, **XXVII–2, 1980, 474–475.**

Opavil Emanuel — **Hajnalová Eva**

1. Beitrag zum Kennen von Stein-, Schalenobst und der Weinrebe (Вклад в познание костянковых и скоруповатых плодов и лозы виноградной), **XXVII–1, 1979, 187–198.**

Ottaway Barbara

1. Modelle des Kupferhandels im Āneolithikum Europas (Модели медной торговли в энеолите Европы), **XXIX–1, 1981, 139–148.**

Oždání Ondrej

1. Amfora podolskej kultúry s kovovou výzdobou z Brhloviec (Амфора подольской культуры с металлическим украшением из с. Брхловце), **XXV–2, 1977, 463–472.**

2. Zur Problematik der Entwicklung der Hügelgräberkulturen in der Südwestslowakei (Курганные культуры с точки зрения основы и надстройки доисторического общества), **XXXIV–1, 1986, 5–96.**

3. Medzinárodné sympózium o kultúre popolnicových polí v strednej Európe v Libliciach, **XXXV–1, 1987, 208–210.**

4. Rήhovský Jiří: Die Sicheln in Mähren. Prähistorische Bronzefunde. Abteilung XVIII, Band 3. München 1989, **XXXVIII–2, 1990, 474–476.**

5. Nálezy z doby bronzovej z Piešťan (Bronzezeitliche Funde aus Piešťany), **XL–2, 1992, 205–211.**

Oždání Ondrej — **Hečková Jana**

1. The La Tène Period settlement at Čataj (Поселение латенского периода в с. Чатай), **XXXV–2, 1987, 391–412.**

Pap Ildikó (p. Költő, L. — Lengyel, I. — Pap, I. — Szentpéteri, J.)

Patay Pál

1. Über einige spätāneolithische und frühbronzezeitliche Metallgeräte im Karpatenbecken (О некоторых металлических орудиях труда позднего энеолита и раннего периода бронзы в Карпатской котловине), **XXIX–1, 1981, 149–156.**

2. Über die Tracht der kupferzeitlichen Goldanhänger, **XXXVI–1, 1988, 169–173.**

Paulík Jozef (p. aj Točík, A. — Paulík, J.)

1. K významu mohýl z mladšej doby bronzovej v pravekom vývoji Slovenska [Zur Bedeutung der jungbronzezeitlichen Hügelgräber in der urzeitlichen Entwicklung der Slowakei], **XXII–1, 1974, 73–81.**

Paušík Jozef — Zachar Lev

1. Kultový objekt a hroby z doby laténskej v Palárikove [Kultobjekt und Gräber aus der Latènezeit in Palárikovo], **XXIII–2, 1975, 283–332.**

Pavelčík Jiří

1. Keramik der Bošáca-Gruppe in Mähren (Керамика бошацкой группы на территории Моравии), **XXIX–1, 1981, 157–162.**

2. Keramika pátého sídelního horizontu z výšinné osady v Hlinsku u Lipníku nad Bečvou (Die Keramik des fünften Siedlungshorizontes auf der Höhensiedlung in Hlinsko bei Lipník nad Bečvou), **XL–1, 1992, 29–46.**

Pavluš Ivan

1. Formalizace popisu vztahů mezi objekty na sídlištích kultury s líněární keramikou (Beschreibungsformalisierung der Beziehungen zwischen Siedlungsobjekten der Linearbandkeramik), **XXII–2, 1974, 465–474.**

Pavúk Juraj

1. Miložič-v. Zumbusch Johanna — Miložič Vladimír: Das frühe Neolithikum. Die deutschen Ausgrabungen auf der Otzaki-Magula in Thessalien I. Bonn 1971, **XXII–1, 1974, 197–200.**

2. The Neolithic in Poland. Wrocław — Warszawa — Kraków 1970, **XXII–1, 1974, 200–204.**

3. Hauptmann H. — Miložič V.: Die Funde der frühen Dimini-Zeit aus der Arapi-Magula, Thessalien. Beiträge zur ur- und frühgeschichtlichen Archäologie des Mittelmeer-Kulturreumes, Band 9. Bonn 1989, **XXII–1, 1974, 204–206.**

4. Dumitrescu Vladimir: L'Arte preistorica in Romania fino all'inizio dell'età del ferro. Origines. Studi e materiali pubblicati a cura dell'Istituto Italiano di Preistoria e Protostoria. Firenze 1972, **XXII–1, 1974, 206–208.**

5. Farruggia Jean Paul — Kuper Rudolf — Lüning Jens — Stehli Petar: Der bandkeramische Siedlungsplatz Langweiler 2, Gemeinde Aldenhoven, Kreis Düren. Beiträge zur neolithischen Besiedlung der Aldenhovener Platte I. Rheinische Ausgrabungen, Band 13. Bonn 1973, **XXVI–2, 1978, 464–468.**

6. Konferencia o neolite juhozápadného Poľska, **XXVII–1, 1979, 212–214.**

7. Lenneis Eva: Siedlungsfunde aus Poigen und Frauenhofen bei Horn. Prähistorische Forschungen 8. Horn — Wien 1977, **XXVII–1, 1979, 215–218.**

8. Kalicz Nándor — Makay János: Die Linienbandkeramik in der Großen Ungarischen Tiefebene. Studia Archaeologica VII. Budapest 1977, **XXVII–1, 1979, 233–238.**

9. Ältere Linearkeramik in der Slowakei (Ранняя линейная керамика в Словакии), **XXVIII–1, 1980, 7–30.**

10. Bareš Miroslav — Lička Milan: K exaktnímu studiu staré keramiky. K otázkám vztahu vypí-

chané a lengyelské kultury. Sborník Národního muzea v Praze. Řada A — Historie. Sv. 30, č. 3–4. Praha 1976, 137–246, **XXVIII–2, 1980, 451–452.**

11. Die ersten Siedlungsfunde der Gruppe Chlopice-Veselé aus der Slowakei (Первые селищные находки группы Хлопице-Веселе из Словакии), **XXIX–1, 1981, 163–176.**

12. Kuper R. — Lohr H. — Lüning J. — Stehli P. — Zimmermann A.: Der bandkeramische Siedlungsplatz Langweiler 9, Gemeinde Aldenhoven, Kreis Düren — mit Beiträgen und unter Mitarbeit von J.-P. Farrugia, J. Hahn, X.-H. Knörzer, J. Schalich, A. Zimmermann: Die bandkeramischen Pfeilspitzen aus den Grabungen im Merzbachtal. Beiträge zur neolithischen Besiedlung der Aldenhovener Platte II. Rheinische Ausgrabungen, Band 18, Teil I — Text, Teil II — Tafeln und Katalog, Teil III — Beilagen. Rheinland-Verlag Bonn 1977, **XXIX–2, 1981, 461–466.**

13. Kolokvium o sídliskách kultury s líněárnou keramikou v Evropě, **XXX–2, 1982, 459–460.**

14. Praistorija jugoslavenskih zemalja. II. Neolitsko doba, III. Eneolitsko doba, Sarajevo 1979, **XXX–2, 1982, 469–475.**

15. Mottier Yvette: Das mittlere Neolithikum. Die deutschen Ausgrabungen auf der Otzaki-Magula in Thessalien II. Beiträge zur ur- und frühgeschichtlichen Archäologie des Mittelmeer-Kulturreumes. Band 22. Bonn 1981, **XXXI–2, 1983, 467–470.**

16. Hauptmann Harald: Das späte Neolithikum und das Chalkolithikum. Die deutschen Ausgrabungen auf der Otzaki-Magula in Thessalien III. Beiträge zur ur- und frühgeschichtlichen Archäologie des Mittelmeer-Kulturreumes. Band 21. Bonn 1981, **XXXII–2, 1984, 468–472.**

17. Linearkeramische Großbauten aus Čataj (Крупные постройки культуры линейно-ленточной керамики из с. Чатай), **XXXIV–2, 1986, 365–382.**

18. Yule Paul: Lothal — Stadt der Harappa-Kultur in Nordwestindien. Materialien zur Allgemeinen und Vergleichenden Archäologie 9. München 1982, **XXXV–1, 1987, 222–221.**

19. Miložič Vladimir: Das späte Neolithikum und das Chalkolithikum. Stratigraphie und Bauten. Die deutschen Ausgrabungen auf der Otzaki-Magula in Thessalien. III. Bonn 1983. Das mittlere Neolithikum. Die mittelneolithische Siedlung. Die deutschen Ausgrabungen auf der Otzaki-Magula in Thessalien. II. Beiträge zur ur- und frühgeschichtlichen Archäologie des Mittelmeer-Kulturreumes. 20. Bonn 1983, **XXXV–1, 1987, 225–228.**

20. Höllmann Thomas O.: Neolithische Gräber der Dawenkou-Kultur in Ostchina. Materialien zur Allgemeinen und Vergleichenden Archäologie 2. München 1983, **XXXV–1, 1987, 229–230.**

21. Konferencia o opevnených neolitických a eneolitických sídliskach a miestach v strednej Európe, **XXXVIII–1, 1990, 214–216.**

22. Korfmann Manfred (editor): Demircihüyük. Die

- Ergebnisse der Ausgrabungen 1975–1978. I–III/1. 2. I — Korfmann M.: Architektur, Stratigraphie und Befunde. Mainz 1983. II — Naturwissenschaftliche Untersuchungen. Mainz 1987. III/1 — Seehor Jürgen: Die Keramik. Mainz 1987. III/2 — Efe Turan: Die Keramik 2. Mainz 1989. **XXXVIII–2, 1990, 457–460.**
23. XII. kongres Medzinárodnej únie prehistorických a protohistorických vied pri UNESCO. **XL–1, 1992, 165–168.**
24. Hampel A.: Die Hausentwicklung im Mittelneolithikum Zentraleuropas. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie, Band I. Aus dem Seminar für Vor- und Frühgeschichte der Universität Frankfurt/M. Bonn 1989. **XL–2, 1992, 314–315.**
- Pavák Juraj — Čochadžiev Michail
1. Neolithische Tellsiedlung bei Gălăbnik in Westbulgarien /Grabungsbericht der Jahre 1980–1982/ (Неолитическое телловое поселение у с. Гълъбник в Западной Болгарии). **XXXII–1, 1984, 195–228.**
- Pavák Juraj — Šiška Stanislav
1. Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejnej na Slovensku. Neolit a eneolit (Проект хронологии доисторического и раннеисторического времен в Словакии. Неолит и энеолит. Vorschlag der Chronologie der Vor- und Frühgeschichte in der Slowakei. Das Neolithikum und Äneolithikum). **XXVIII–1, 1980, 137–158.**
- Pawlakowski Maciej (p. Bánész, L. — Hromada, J. — Desbrosse, R. — Margerand, I. — Pawlikowski, M. — Kozłowski, J. K. — Sobczyk, K.)
- Perchavko Valerij Borisovič
1. Западнославянские украшения из Дегтянского клада (The West Slav Ornaments in the Hoard of Degt'any). **XXXIII–2, 1985, 311–327.**
- Petrescu-Dimbovița Mircea
1. Certaines considérations sur quelques problèmes du Hallstatt de l'espace carpato-danubien-pontique d'après les données des recherches récentes. **XXXVI–1, 1988, 175–183.**
- Petrescu-Dimbovița Mircea — Popa Radu — Rusu Mircea
1. Principaux résultats obtenus par les collaborateurs des Instituts d'archéologie de Bucarest et d'histoire et d'archéologie de Cluj-Napoca et de Iași durant l'intervalle 1976–1977 et le plan de perspective jusqu'au 1980. **XXVI–2, 1978, 455–463.**
- Pieta Karol (p. aj Romsauer, P. — Pieta, K.)
1. Sídisko z doby rímskej v Beluši (Siedlung aus der römischen Kaiserzeit in Beluša). **XXII–1, 1974, 89–106.**
2. PhDr. Blažej Benadik, CSc., šesdesiatročný. **XXVI–2, 1978, 433–435.**
3. Veronika Plachá jubiluje, **XXXV–1, 1987, 197–198.**
4. Umenie oživit minulosť, **XXXV–2, 1987, 442–443.**
5. Radomír Pleiner jubiluje, **XXXVII–1, 1989, 219–220.**
6. Günther Klaus: Siedlung und Werkstätten von Feinschmieden der älteren römischen Kaiserzeit bei Warburg-Daseburg. Bodenaltertümer Westfalens 24. Münster 1990. **XL–1, 1982, 177.**
7. Woźniak Z.: Osada grupy tynieckiej w Podleżu woj. Krakowskie. Wrocław — Warszawa — Kraków 1990. **XL–2, 1992, 318–319.**
- Pieta Karol — Bialekova Darina
1. Jubileá, **XL–2, 1992, 312–313.**
- Pieta Karol — Kolinskova Eva
1. Druhý hromadný nález keltských mincí z Dolného Kubína-Velkého Bystreca (Второй клад кельтских монет на местонахождении Дольни-Кубин, часть Вельки-Бистерец. Zweiter Depotfund keltischer Münzen aus Dolný Kubín-Velký Bysterec). **XXXIV–2, 1986, 383–408.**
- Pieta Karol — Moravčík Jozef
1. Spätlatènezeitlicher Opferplatz in Prosné (Позднелатенский жертвенный в с. Просне). **XXVIII–2, 1980, 245–286.**
- Pieta Karol — Plachá Veronika
1. Getreide- und Brotfunde aus der Völkerwanderungszeit in Devín (Находки зерна и остатков хлеба периода переселения народов на замке Девин). **XXXVII–1, 1989, 69–88.**
- Plachá Veronika (p. Pieta, K. — Plachá, V.)
- Pleiner Radomír
1. Die Herstellungstechnologie der germanischen Eisenwerkzeuge und Waffen aus den Brandgräberfeldern der Südwestslowakei (Технология производства германских железных орудий труда и оружия из погребений с трупосожжениями римского периода в Юго-Западной Словакии). **XXX–1, 1982, 79–121.**
2. Brennversuche in einem nachgebildeten slawischen Töpferofen (Моделирование обжига керамики в славянской гончарной печи). **XXXVI–2, 1988, 299–308.**
- Plesl Evžen
1. Zur Problematik der Anfänge der Hügelgräberkultur Böhmens (К проблематике зарождения культуры курганных погребений в Чехии). **XXIX–1, 1981, 177–180.**
- Pobor Leonid Davydovič
1. Древнейшая славянская археологическая культура Поднепровья /с серединой III в. до н. э. по начало II в. н. э./ [Die älteste slawische archäologische Kultur des Dnepr-Gebietes /von der Mitte des 3. Jh. v.u.Z. bis zum Beginn des 2. Jh. u.Z./]. **XXIII–1, 1975, 55–62.**
- Podborštík Vladimír
1. Základné metodologické problémy a marxistické kategórie v archeológii. Zborník referátov. Nitra 1978. **XXIX–1, 1981, 246–251.**
- Poláčik Štefan (p. Jakab, J. — Poláčik, Š.)
- Polačikova Gallina Fedorovna — Fechner Marija Vasilievna
1. Игра в мельницу в древней Руси (Mühlspiel in der alten Rus). **XXI–2, 1973, 441–444.**
- Polla Belo
1. Archäologische Grabung in Košice-Krásna /Beitrag zur mittelalterlichen Geschichte der Ostslowakei/ (Археологические исследования в г. Кошице-

- Красна /К истории средневековых Восточной Словакии/, **XXXIV–2, 1986, 409–424.**
2. Životné jubileum Jozefa Paulíka, **XXXIX–1/2, 1991, 366–368.**
- Popa Radu (p. Petrescu-Dimbovița, M. — Popa, R. — Rusu, M.)
- Popova Tatiana Borisovna
1. Погребальный обряд племен поздняковской культуры [Bestattungsritus der Träger der Pozdnjakovo-Kultur], **XXI–2, 1973, 433–440.**
- Poulišk Josef
1. K otázce vzniku předvelkomoravských hradíšť (К вопросу о возникновении дравицоморавских городищ. Zur Frage der Entstehung vorgroßmährischer Burgwälle), **XXXVI–1, 1988, 189–216.**
- Prichodňuk O. M. (p. Vakulenko, L. V. — Prichodňuk, O. M.)
- Rajtár Ján (p. aj Kuzmová, K. — Rajtár, J.)
1. Jantárová cesta — obchodná a kultúrna tepna dálvej Európy od Adrie k Baltu, **XL–1, 1992, 170–171.**
- Rajtárová Zuzana
1. Gergova Diana: Früh- und ältereisenzeitliche Fibeln in Bulgarien. Prähistorische Bronzefunde. Abteilung XIV, Band 7. München 1987, **XXXVIII–1, 1990, 225–227.**
- Rappoport Pavel Alexandrovič (p. Malevskaja, M. V. — Rappoport, P. A.)
- Rejholecová Mária (p. aj Kolinský, T. — Rejholecová, M.)
1. Pohrebisko z 10.–12. storočia v Nových Zámkoch (Gräberfeld aus dem 10.–12. Jahrhundert in Nové Zámky), **XXII–2, 1974, 435–453.**
 2. Pohrebisko z 10. a 11. storočia v Hurbanove-Bohatej (Gräberfeld aus dem 10. und 11. Jh. in Hurbanovo-Bohatá), **XXIV–1, 1976, 191–234.**
 3. Ďalšie keltské pohrebisko v Hurbanove-Bohatej (Новый кельтский могильник в Гурбанове-Богатой. Ein weiteres keltisches Gräberfeld in Hurbanovo-Bohatá), **XXV–1, 1977, 47–67.**
 4. Pohrebisko z 10. storočia v Zemnom (Могильник X века в с. Земнене. Gräberfeld aus dem 10. Jh. in Zemné), **XXVII–2, 1979, 405–436.**
 5. K problematike severnej hranice výskytu tzv. belobrdských pohrebísk (К вопросу о северном рубеже появления т. наз. белобрдских могильников. Zur Problematik der nördlichen Vorkommengrenze der sog. Belo Brdo-Gräberfelder), **XXX–1, 1982, 199–209.**
 6. Životné jubileum PhDr. Igora Hrubca, **XXXV–1, 1987, 196–197.**
 7. Pohrebisko z 10. storočia v Dubníku (Могильник X в. в с. Дубник. Gräberfeld aus dem 10. Jahrhundert in Dubník), **XXXVI–2, 1988, 433–454.**
 8. Včasnoslovenské pohrebisko v Čakajovciach, okres Nitra (Раннеславянский могильник в с. Чакаёвце, район Нитра. Frühslawisches Gräberfeld in Čakajovce, Bezirk Nitra), **XXXVIII–2, 1990, 357–420.**
- Rajholecová Mária — Romsauer Peter
1. Zasadanie československých archeológov, **XXVII–1, 1979, 208–209.**
- Roman Petre
1. Ostrovul Corbului (Rumänien) und Malé Kosihy (Tschchoslowakei), **XXXVI–1, 1988, 217–224.**
- Romsauer Peter (p. aj Bujna, J. — Romsauer, P.; Dušek, M. — Dušek, S. — Romsauer, P.; Rejholecová, M. — Romsauer, P.)
1. Evolution und Revolution im Alten Orient und in Europa. Das Neolithikum als historische Erscheinung. Berlin 1971, **XXI–2, 1973, 478–481.**
 2. Ďjakovskaja kultura [Zborník]. Moskva 1974, **XXVII–1, 1979, 223–224.**
 3. Medzinárodný seminár o histórii a kultúre Trákov v Plovdive, **XXXI–2, 1983, 450–451.**
 4. Sievers Susanne: Die mitteleuropäischen Hallstattdolche. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung VI, Band 6. München 1982, **XXXII–2, 1984, 476–477.**
 5. Súčasný stav a problémy výskumu doby bronzovej na Slovensku, **XXXV–1, 1987, 210–211.**
- Romsauer Peter — Pieta Karol
1. Významný nález z neskorej doby halštatskej v Hubline (Bedeutender Fund aus der späten Hallstattzeit in Hubina), **XL–2, 1992, 213–222.**
- Rosłanowski Tadeusz
1. Grandes lignes des recherches archéologiques à l'Institut d'Histoire de la Culture Matérielle de l'Académie Polonaise des Sciences dans les années 1971–1975 (Zum gegenwärtigen Stand der Entwicklung und Organisation der archäologischen Forschungstätigkeit in den Ländern des Rates für gegenseitige Wirtschaftshilfe), **XXI–2, 1973, 456–458.**
- Roth Peter
1. Gabler Dénes — Vaday Andrea H.: Terra Sigillata im Barbaricum zwischen Pannonen und Dazien. Budapest 1986, **XXXV–2, 1987, 472–473.**
- Rusu Mircea (p. Petrescu-Dimbovița, M. — Popa, R. — Rusu, M.)
- Rutkovskaja Lukerija Markianovna
1. Археологические памятники IV–VI вв. в районе Кременчугского моря /Украина/ (Archäologische Denkmäler aus dem 4.–6. Jh. im Gebiet des Kremenčug-Stausees /Ukraine/), **XXVII–2, 1979, 317–364.**
- Ruttikay Alexander (p. aj Chropovský, B. — Vladár, J. — Ruttikay, A.)
1. Slovenské národné povstanie a dnešok, **XXII–1, 1974, 5–8.**
 2. Revízno-záchranný výskum zaniknutého kostola v Boleráze (Revisions- und Rettungsgrabung einer untergegangenen Kirche in Boleráz), **XXII–1, 1974, 107–127.**
 3. Gervars-Molnár Vera: A középkori Magyarország rotundái. Művészettörténeti Füzetek 4. Budapest 1972, **XXII–1, 1974, 222–225.**
 4. Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (I), **XXIII–1, 1975, 119–216.**
 5. Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II), **XXIV–2, 1976, 245–395.**
 6. PhDr. Igor Hrubec päťdesiatročný, **XXIV–2, 1976, 463–464.**

7. IX. celoštátna konferencia stredovekej archeológie, **XXVI–1, 1978, 225–227.**
8. Konferencia o problematike meteorologickej a ideologickej orientácie v archeologickom bádani, **XXVIII–2, 1980, 438–440.**
9. Historická expozícia „Česi a Slováci v dávnej minulosti“, **XXIX–2, 1981, 457–458.**
10. The Organization of Troops. Warfare and Arms in the Period of the Great Moravian State (Организация войск, способы боя и состав оружия в период великоморавского государства), **XXX–1, 1982, 165–198.**
11. K päťdesiatke PhDr. Alojza Habovštiaka, CSc., **XXX–1, 1982, 225–227.**
12. PhDr. Miroslav Richter, CSc., päťdesiatročný, **XXX–1, 1982, 227–228.**
13. XII. celoštátna konferencia archeológov stredoveku, **XXX–1, 1982, 229–231.**
14. Valné zhromaždenie Slovenskej archeologickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied, **XXX–1, 1982, 231–232.**
15. Vznik Československej akadémie vied, Slovenskej akadémie vied a rozvoj slovenskej archeológie (Príspevok k 30. výročiu založenia ČSAV a SAV), **XXXI–1, 1983, 11–15.**
16. Životné jubileum PhDr. Márie Rejholtcovej, **XXXI–2, 1983, 443–444.**
17. Životné jubileum doc. PhDr. Tatiany Štefanovičovej, CSc., **XXXII–1, 1984, 235–236.**
18. PhDr. Adrián Vallašek päťdesiatročný, **XXXII–1, 1984, 236–237.**
19. Päťdesiatka PhDr. Stanislava Šišku, CSc., **XXXIII–1, 1985, 203–204.**
20. XVI. celoštátna konferencia archeológie stredoveku, **XXXIII–2, 1985, 441–444.**
21. Sympózium „Maďari a Slovania v dunajskom priestore v 10. stor.“ v Linci (Rakúsko), **XXXIII–2, 1985, 444–446.**
22. Vývoj štruktúry stredovekého osídlenia na základe komparácie hmotných a písomných prameňov na území okresu Topoľčany (Развитие структуры средневекового поселения на основе сравнения материальных и письменных источников на территории р-на Топольчани. Development of the Middle Ages settlement structure on the basis of the material and written sources comparison in the territory of the district of Topoľčany), **XXXIV–2, 1986, 425–438.**
23. Sedemdesiate narodeniny PhDr. Bela Pollu, CSc., **XXXV–1, 1987, 193–194.**
24. Historické jubileá a naša súčasnosť [K 70. výročiu Veľkého októbra a 40. výročiu Vifazného februára], **XXXVI–1, 1988, 7–8.**
25. Päťdesiatka PhDr. Júliusa Béreša, CSc., **XXXVII–2, 1989, 451–452.**
26. Akademik Josef Poulik osemdesiatročný, **XXXVIII–2, 1990, 453–454.**

Ruttka y Elisabeth

1. Zur Problematik der Furchenstichkeramik des östlichen Alpenvorlandes: Beitrag zum Scheibenhenkelhorizont, **XXVI–1, 1988, 225–240.**

Ruttka y Matej (p. aj Hromada, J. — Ruttka y, M.)

1. Vážarová Živka: Srednevekovnoto selišče s. Garvan. Silistrenski okrug (VI–XI vv.). Sofia 1988, **XXXVI–2, 1988, 471–473.**

Ruttka y Matej — Cheben Ivan

1. Věcasnostředověké sídlisko a pohrebisko v Biňi (Mittelalterliche Siedlung und Nekropole in Biňa), **XL–1, 1992, 109–134.**

Salo Unto

1. Доисторическое прошлое Финляндии и его археологическая картина в свете аналогий предоставляемых лапландской культурой, **XXVI–1, 1978, 79–85.**

Sankot Pavel (p. Furmanek, V. — Sankot, P.)

Sivka Michal

1. Parohová a kostenná produkcia na Slovensku v období feudalizmu (Производство из рога и кости в Словакии в период феодализма. Geweih- und Knochenverarbeitung in der Slowakei zur Zeit des Feudalismus), **XXXII–2, 1984, 377–429.**

2. Gerevich László: A Pilisi ciszterci apátság. Szentendre 1984, **XXXIII–2, 1985, 455–456.**

3. Mittelalterliche figurale Keramik in der Slowakei (Стредовековая фигуральная керамика на Словакии), **XXXIX–1/2, 1991, 331–364.**

Sobczyk Krzysztof (p. Bánesz, L. — Hromada, J. — Desbrosse, R. — Margerand, I. — Pawlikowski, M. — Kozłowski, J. K. — Sobczyk, K.)

Sós Ágnes Cs.

1. Frühmittelalterliche Brandbestattung mit Feinwaage in Pókaszepetk (Раннесредневековое погребение с трупосожжением с весами в с. Покзепетк), **XXVI–2, 1978, 423–430.**

Staňa Čeněk

1. Opevněné sídliště ze starší a z počátku střední doby bronzové v Přerově na Moravě (Укрепленное поселение раннего и начала среднего бронзового века в Пржерове в Моравии. Fortified Settlement of the Early and the Beginning of the Middle Bronze Age in Přerov in Moravia), **XXXVI–2, 1988, 309–328.**

Staššíková-Štukovská Danica (p. aj Štukovská, D.)

1. K problematike stredoeurópskych aerofónov 7.–13. storočia (К проблематике аэрофонов VII–XIII вв. в Средней Европе. Zur Problematik der mitteleuropäischen Aerophone aus dem 7.–13. Jh.), **XXIX–2, 1981, 393–424.**

2. Ercegović Pavlović Slavenka: Srednjovjekovna naselja i nekropole u Boljetinu i Chajdučkoj Vodnici. Djerdapske sveske, monografie 1. Archeologicki institut, Beograd 1985, **XXXVII–2, 1989, 461–463.**

Stloukal Milan (p. aj Furmanek, V. — Stloukal, M.)

1. Problems of Anthropological Determination of Cremation Burials from Zemplín (Проблематика антропологического определения кремационных погребений из с. Земплин), **XXXVIII–2, 1990, 345–348.**

2. Staroslovanské žárové pohreby z Čakajovců (Древнеславянские погребения с трупосожжением из с. Чакаёвце. Altslawische Brandbestattungen aus Čakajovce), **XXXVIII–2, 1990, 421–428.**

3. Diviaky nad Nitricou — antropologische Analyse der Brandbestattungen, **XXXIX–1/2, 1991, 215–220.**
- S**toloukal Milan — Hanáková Hana
1. Antropologický výzkum pohřebiště ze 7.–8. století v Želovcích (Anthropologische Erforschung des Gräberfeldes aus dem 7.–8. Jahrhundert in Želovce), **XXII–1, 1974, 129–188.**
- S**trahm Christian
1. Die Bedeutung der Begriffe Kupferzeit und Bronzezeit (Значение понятий медный век и бронзовый век), **XXIX–1, 1981, 191–202.**
- S**trnád Mojmír (p. Ambros, C. — Strnád, M. — Čejka, J.)
Studzickaja Svetlana Viačeslavovna
1. Каменный топор с головой медведя с неолитической стоянки Волго I (Steinax mit Bärenkopf aus der neolithischen Siedlung Volgo I), **XXI–2, 1973, 429–432.**
- S**vešník Igor Kirillovič
1. Памятники почацкого типа в верховьях Западного Буга (Gräberfelder des Počápy-Typus im Oberlaufgebiet des Westlichen Bug), **XXI–1, 1973, 15–24.**
- S**zentpéteri József (p. Kőltő, L. — Lengyel, I. — Pap, I. — Szentpéteri, J.)
Szimonova Eugénia (p. Erdélyi, I. — Szimonova, E.)
Salkovský Peter
1. Zoll-Adamikowa Helena: Wczesnośredniowieczne cmentarzyska całopalne Słowian na terenie Polski. Cześć I. Źródła. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk 1975, **XXVI–1, 1978, 230–231.**
2. Špirálová ornamentika starší doby bronzovej v Karpatskej kotline a na dolnom Dunaji (Спиральная орнаментика раннего периода бронзы в Карпатской котловине и на Нижнем Дунае. Die Spiralornamentik der älteren Bronzezeit im Karpatenbecken und im unteren Donaugebiet), **XXVIII–2, 1980, 287–312.**
3. Kolonium o slovanskej keramike, **XXX–2, 1982, 462–463.**
4. Sympózium o vzájomných vzťahoch stredoeurópskych Slovanov a iných etnák v 6.–10. storočí, **XXXII–1, 1984, 242–244.**
5. Horedt Kurt: Moreşti. Band 2. Grabungen in einer mittelalterlichen Siedlung in Siebenbürgen. Bonn 1984, **XXXIII–2, 1985, 466–468.**
6. K vývoju a štruktúre osídlenia v dobe slovanskej na Slovensku (К вопросу о развитии и структуре поселения славянского периода на территории Словакии. Zur Entwicklung und Struktur der Besiedlung in slawischer Zeit in der Slowakei), **XXXVI–2, 1983, 379–414.**
7. Komunikačno-obchodná stanica z doby rímskej v Slovenskom Pravne? (Коммуникационный и торговый пункт римского времени в с. Словенске-Правно?/ Komunikations- und Handelsstation „aus der Römerzeit in Slovenské Pravno?“), **XXXVII–2, 1989, 419–426.**
- S**ábelá Lubomír
1. Die mährische Schnurkeramik und die Frühbronzezeit (Моравская культура шнуровой керамики и ранний период бронзы), **XXIX–1, 1981, 181–189.**
- Š**iška Stanislav (p. aj Pavúk, J. — Šiška, S.)
1. Archeoložija Ukrainskoj RSR. Tom 1. Pervisna archeoložija. Kyjev 1971, **XXI–2, 1973, 468–472.**
2. Sídlisko z mladšej doby kamennej v Prešove-Šarišských Lúkach (Jungsteinzeitliche Siedlung in Prešov-Šarišské Lúky), **XXIV–1, 1976, 83–117.**
3. Seminár o interdisciplinárnej spolupráci v archeologicom a etnografickom výskume, **XXVI–1, 1978, 222–225.**
4. Valné zhromaždenie Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV, **XXVII–1, 1979, 209–210.**
5. Die Bükker Kultur in der Ostslowakischen Tiefebene (Буковогорская культура на территории Восточнословацкой низменности), **XXVII–2, 1979, 245–290.**
6. Sympózium o počiatkoch nášho poľnohospodárstva, **XXVIII–2, 1980, 447–448.**
7. Zomrel PhDr. Ján Pástor, CSc., **XXIX–2, 1981, 447–448.**
8. PhDr. Juraj Bárta, CSc., šesťdesiatročný, **XXXI–1, 1983, 219–221.**
9. Archeologija Vengrii — Kamennyj vek. Moskva 1980, **XXXII–2, 1984, 456–461.**
10. Životné jubileum PhDr. Juraja Pavúka, CSc., **XXXIII–1, 1985, 206–208.**
11. Konferencia „Tradícia ako fenomén kultúrnej aktivity ľudu“, **XXXIII–1, 1985, 211–212.**
12. Encoslit SSSR. Archeologija SSSR. Vydatelstvo „Nauka“, Moskva 1982, **XXXIII–2, 1985, 457–461.**
13. PhDr. Jaroslav Vizdal, CSc., jubiluje, **XXXIV–1, 1986, 225–226.**
14. Grabungen auf der neolithischen und äneolithischen Siedlung in Šarišské Michaľany (Поселение периодов неолита и энеолита в с. Иларишске Михаляни), **XXXIV–2, 1986, 439–454.**
15. Životné jubileum PhDr. Viery Nemejcovej-Pavukovej, CSc., **XXXV–1, 1987, 199–200.**
16. Zbenovič V. G.: Rannij etap tripol'skoj kultury na teritorii Ukrajiny. Naukova dumka. Kyjev 1989, **XL–1, 1992, 172–174.**
- S**ramko Boris Andrejevič
1. Der Ackerbau bei den Stämmen Skythiens im 7.–3. Jahrhundert v. u. Z., **XXI–1, 1973, 147–166.**
- S**tefanovičová Tatiana
1. Európske sympózium učiteľov stredovekej archeologie, **XXXIX–1/2, 1991, 371–372.**
- S**tuškovská Danica (p. aj Staššíková-Štuškovská, D.)
1. Seminár „Výsledky, problémy a perspektívy archeologickej výskumu Spiša a realizácia výsledkov bádania v spoločenskej praxi“, **XXVIII–1, 1980, 239–240.**
- S**ujanová Olga
1. Fyzikálno-chemický rozbor povrchovej úpravy amfor podolskej kultúry z Brhloviec (Физико-химический анализ обработки поверхности амфоры подольской культуры из с. Бргловце), **XXV–2, 1977, 473–480.**
- T**ejral Jaroslav
1. K langobardskému odkazu v archeologických prameňoch na území Československa (Zum lango-

- bardischen Nachlaß in archäologischen Quellen aus dem Gebiet der Tschechoslowakei), **XXIII–2, 1975, 379–446.**
- 2. Mähren und die Markomannenkriege (Моравия и маркоманские войны).** **XXXI–1, 1983, 85–120.**
- T e o d o r Dan Gh.**
1. Les établissements fortifiés des régions Est-Carpates de la Roumanie aux VIIIe–XIe siècles de notre ère, **XXVI–1, 1978, 69–77.**
- T h u r z o Milan**
1. Antropologický rozbor kostrových pozostatkov z keltských hrobov v Palárikove (Anthropologische Analyse der Skelettreste aus dem Fundort Palárikovo II (Hügelgrab)), **XXIII–2, 1975, 333–337.**
- T i c h ý Rudolf**
1. Příspěvek k chronologii železovské skupiny (Beitrag zur Chronologie der Železovce-Gruppe), **XXII–1, 1974, 33–37.**
- T i r p á k Ján (p. aj Hvoždara, M. — Tirpák, J.)**
1. Geofyzikálny prieskum archeologických lokalít na Slovensku (Геофизические разведки археологических местонахождений в Словакии. Geophysikalische Untersuchung archäologischer Fundstellen in der Slowakei), **XXXI–1, 1983, 149–171.**
 2. Medzinárodné sympózium Moderné datovacie metódy v archeológii, **XXXV–1, 1987, 206–208.**
 3. Celostátné sympózium Archeológia-Geofyzika-Archeometria, **XXXV–1, 1987, 211–212.**
- T i r p á k o v á Anna (p. Blašeková, D. — Tirpáková, A.)**
- T i r p á k o v á Anna — Blašeková Darina — Vlkoľinská Ivona**
1. The Application of Some Mathematic-statistical Methods in Solving the Possibility of Exploitation of Roman Measures in Manufacturing of Slavic Axe-Shaped Currency Bars and Pottery (Использование некоторых математико-статистических методов для решения вопроса применения римских мер при изготовлении славянских топорообразных гривен и керамики), **XXXVII–2, 1989, 427–450.**
- T o č í k Anton**
1. Bánér János — Bóna István: Mittelbronzezeitliche Tell-Siedlung bei Békés. *Fontes archaeologici Hungariae*. Budapest 1974, **XXIII–2, 1975, 459–462.**
 2. Klanica Zdeněk: Práce klenotníků na slovanských hradištích. *Studie Archeologického ústavu Česko-slovenské akademie věd v Brně*, ročník II, čís. 6. Praha 1974, **XXIV–2, 1976, 473–475.**
 3. Trogmayer Ottó: Das bronzezeitliche Gräberfeld bei Tápé. *Fontes Archaeologici Hungariae*. Budapest 1975, **XXV–1, 1977, 224–228.**
 4. Kovács Tibor: Tumulus Culture Cemeteries of Tiszafüred. *Régészeti füzetek*, Ser. II, No. 17. Budapest 1975, **XXV–1, 1977, 228–231.**
 5. Neugebauer Johannes-Wolfgang: Böheimkirchen. Monographie des namengebenden Fundortes der Böheimkirchengruppe der Věteřov-Kultur. *Archaeologia Austriaca*, 81/62, 1977, 31–207, **XXVII–1, 1979, 220–222.**
 6. Les anciens Hongrois et les ethnies voisines à l'Est. *Studia Archaeologica VI*. Budapest 1977, **XXVII–1, 1979, 222–223.**
 7. Nováki Gyula — Sándorfi György — Miklós Zsuzsa: A Börzsöny hegység őskori és középkori várai. *Fontes Archaeologici Hungariae*. Budapest 1979, **XXVIII–2, 1980, 460–463.**
 8. Bakay Kornél: Honfoglalás- és államalapításkori temetők az Ipoly mentén. *Studia Comitatensis* 6. Szentendre 1978, **XXVIII–2, 1980, 463–466.**
 9. Kovalovszki Julia: Településásatások Tiszaeszlár-Bashalmon (bronzkor, III–IV. és XI–XIII. század). *Fontes Archaeologici Hungariae*. Budapest 1980, **XXX–1, 1982, 236–238.**
 10. Čilinská Zlata: Dve pohrebiská z 8.–9. storočia v Komárne. *Slovenská archeológia*, 30, 1982, 347–393, **XXXII–1, 1984, 250–253.**
 11. Prüssing Peter: Die Messer im nördlichen Westdeutschland. *Prähistorische Bronzefunde*, Abteilung VII, 3. Band. München 1981, **XXXII–2, 1984, 472–474.**
 12. Hüttel Hans-Georg: Bronzezeitliche Trensen in Mittel- und Osteuropa. *Prähistorische Bronzefunde*, Abteilung XVI, 2. Band. München 1981, **XXXIII–1, 1985, 212–215.**
 13. Kiss Attila: Baranya megye X–XI. századi sírlelet. Budapest 1983, **XXXIII–1, 1985, 224–226.**
 14. Eisner a Slovensko, **XXXIII–2, 1985, 439–441.**
 15. Opevnené sídlisko zo staršej doby bronzovej vo Vrábloch (Укрепленное поселение раннего бронзового века в г. Врабле. Eine befestigte Siedlung aus der Bronzezeit in Vráble), **XXXIV–2, 1986, 463–476.**
 16. Prof. dr. Werner Coblenz sedemdesiatníkom, **XXXV–1, 1987, 191–192.**
- T o č í k Anton — Paulík Jozef**
1. Mohyla z mladšej doby bronzovej a kostrové pohrebisko z 11. storočia v Čápore (Курган позднего периода бронзы и могильник XI века в с. Чапор. Ein Hügelgrab aus der jüngeren Bronzezeit und ein Gräberfeld aus dem 11. Jahrhundert in Čápor), **XXVII–1, 1979, 87–124.**
- T o d o r o v a Henrieta**
1. Das Chronologiesystem von Karanovo im Lichte der neuen Forschungsergebnisse in Bulgarien (Хронология Каранова в свете новых результатов исследований в Болгарии), **XXIX–1, 1981, 203–216.**
- T r u g l y Alexander**
1. Gräberfeld aus der Zeit des avarischen Reiches bei der Schiffswerft in Komárnó (Могильник эпохи аварского караната у судостроительного завода в Комарно), **XXXV–2, 1987, 251–344.**
 2. Kiss Gábor — Somogyi Péter: Tolna megyei avar temetők: Bonyhádvarasd, Cikó, Gerjen, Regöly, Závod, Tolna megyei szőrványok. *Dissertationes Pannonicae. Series III*, volumen 2. Budapest 1984, **XXXVI–2, 1988, 470–471.**
- T u r e k Rudolf**
1. Byzantský kulturní okruh, Slovensko a české země v 7.–11. věku (Византийский культурный круг, Словакия и чешские страны в VII–XI вв. Der byzantinische Kulturreis, die Slowakei und

die böhmischen Länder im 7.–11. Jahrhundert), **XXXVI–2, 1988, 329–342.**

Vakulenko L. V. — Prichodňuk O. M.

1. Проблема преемственности черняховских и раннесредневековых древностей в свете новых исследований на среднем Днестре. (The Problem of Succession between the Remains of Chernyakhovsk Culture and the Early Medieval Period in the Light of New Investigations in the Middle Dniester Basin), **XXXIII–1, 1985, 71–136.**

Vallašek Adrián

1. Jubileum PhDr. Magdy Pichlerovej, CSc., **XXXIX–1/2, 1991, 365–369.**

Váňa Zdeněk

1. Sovětská historiografie a archeologie o vzniku feudálního státu na Rusi (Советская историография и археология о возникновении феодально-го государства на Руси. Die sowjetische Historiographie und Archäologie über die Entstehung eines Feudalstaates in Rußland), **XXXII–2, 1984, 351–376.**
2. Archeologické doklady kultu a magie u Slovanů (Археологические доказательства культа и магии у славян. Archaeological Evidence of Worship and Magic in the Slavs), **XXXVI–2, 1988, 343–352.**

Varsík Vladimír

1. Byzantinische Gürtelschnallen im mittleren und unteren Donauraum im 6. und 7. Jahrhundert (Byzantské pracky na strednom a dolnom Dunaji v 6.–7. stor.), **XL–1, 1992, 77–108.**

Väzárova Živka

1. Средневековые жилища на территории Болгарии (по археологическим данным), **XXXIV–2, 1986, 261–278.**

Veliačik Ladislav (p. a) Furmanek, V. — Veliačik, L.; Kolník, T. — Veliačik, L.)

1. Pohrebisko lužickej kultúry v Liptovskom Mikuláši-Ondrašovej (Gräberfeld der Lausitzer Kultur in Liptovský Mikuláš-Ondrašová), **XXIII–1, 1975, 11–34.**

2. Kilian-Dirlmeier Imma: Gürtelhaken, Gürtelbleche und Blechgürtel der Bronzezeit in Mitteleuropa (Ostfrankreich, Schweiz, Süddeutschland, Österreich, Tschechoslowakei, Ungarn, Nordwest-Jugoslawien). Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XII, Band 2. München 1975, **XXV–1, 1977, 235–237.**

3. Kolokvium o opevnených osadách z doby bronzovej na Slovensku, **XXX–1, 1982, 232–233.**

4. Konferencia o lužickej kultúre, **XXXIII–1, 1985, 208–210.**

5. Leskov Alexander M.: Jung- und spätbronzezeitliche Depotfunde im nördlichen Schwarzmeergebiet I (Depots mit einheimischen Formen). Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XX, Band 5. München 1981, **XXXV–1, 1987, 220–222.**

6. Beitrag des Gräberfeldes in Diviaky nad Nitricou zur Chronologie der Denkmäler der Lausitzer Kultur in der Slowakei (Prinos pohrebiska v Diviakoch nad Nitricou k chronológii pamiatok lužickej kultúry na Slovensku), **XXXIX–1/2, 1991, 143–214.**

7. Furmanek, V.: Radzovce — osada ľudu popolnencových polí. Archeologické pamätníky Slovenska. Zv. 1. Veda, Bratislava 1990, **XL–1, 1992, 175–177.**

Veliačik Ladislav — Němejcová-Pavúková Viera

1. Zwei Bronzechorte aus Ivanovce (Два клада бронзовых предметов в с. Ивановце), **XXXV–1, 1987, 47–64.**

Vizdal Jaroslav

1. Záchranný výskum keltského pohrebiska v Ižkovicích (Rettungsgrabung auf dem keltischen birtuellen Gräberfeld in Ižkovce), **XXIV–1, 1976, 151–190.**

Vladár Jozef (p. a) Chropovský, B. — Vladár, J. — Ruttkay, A.)

1. Osteuropäische und mediterrane Einflüsse im Gebiet der Slowakei während der Bronzezeit, **XXI–2, 1973, 253–257.**

2. Významné životné jubileum nestora slovenskej archeológie univ. prof. PhDr. Vojtecha Budinského-Kričku, DrSc., **XXVI–1, 1978, 215–217.**

3. Doc. PhDr. Anton Točík, DrSc., šestdesiatročný, **XXVI–1, 1978, 217–219.**

4. Doc. PhDr. Radomír Pleiner, CSc., päťdesiatročný, **XXVII–1, 1979, 202–204.**

5. K nedožitej sedemdesiatke Ivana J. Kovačeviča, **XXVII–2, 1979, 475–476.**

6. Zur Problematik osteuropäischer und südostslawischer Einflüsse in der Kulturentwicklung der älteren Bronzezeit im Gebiet der Slowakei (К проблематике восточноевропейских и юго-восточных влияний в культурном развитии раннего бронзового века на территории Словакии), **XXIX–1, 1981, 217–233.**

7. Za akademikom Janom Filipom, **XXIX–2, 1981, 445–447.**

8. Univ. prof. PhDr. František Kalousek osemdesiatročný, **XXIX–2, 1981, 448–451.**

9. PhDr. Titus Kolník, CSc., päťdesiatročný, **XXX–1, 1982, 222–224.**

10. Za Antonom Rizmanom, **XL–2, 1992, 313–314.**

Vladár Jozef — Bartoněk Antonín

1. Zu den Beziehungen des ägäischen, balkanischen und karpatischen Raumes in der mittleren Bronzezeit und die kulturelle Ausstrahlung der ägäischen Schriften in die Nachbarländer (К отношениям эгейской, балканской и карпатской областей в средний период бронзы и культурное излучение эгейского письма на соседние территории), **XXV–2, 1977, 371–432.**

Vlček Emanuel

1. Gánovecký nález v CT-počítačové tomografii (Находка из с. Гановце в BT. Der Fund von Gánovce in der CT-Computer Tomographic), **XXXVI–2, 1988, 353–362.**

Vlkolinská Ivona (p. a) Kuzmová, K. — Vlkolinská, I.; Tirpáková, A. — Bialeková, D. — Vlkolinská, I.)

1. Buko Andrzej: Ceramika wczesnopolska — Wprowadzenie do badań, Wrocław — Warszawa — Kra-

- ków — Gdańsk — Łódź 1990, **XXXIX—1/2, 1991, 380—382.**
2. Maj U.: Stradów, stanowisko 1. Część I. Ceramika wczesnośredniowieczna. Kraków 1990, **XL—2, 1992, 319—320.**
- Vondráková Mária (p. aj Jakab, J. — Vondráková, M.)
1. Antropologická charakteristika kostrového materiálu z pohrebska z 10. storočia v Dubníku (Антрапологическая характеристика скелетных остатков из могильника X. в. в с. Дубник. Anthropologische Charakteristik des Skelettmateriāls vom Gräberfeld aus dem 10. Jahrhundert in Dubník), **XXXVI—2, 1988, 455—464.**
- Vulpe Alexandru
1. Zum Problem der latènezeitlichen Höhenanlagen in den Südkarpaten, **XXXVI—1, 1988, 241—250.**
- Waldhauser Ján
1. Závěrečný horizont keltských oppid v Čechách /Konfrontace výkladu historických pramenů, numismatiky a archeologie/ (Заключительный горизонт кельтских опидумов в Чехии /Сравнение толкований исторических источников с нумизматикой и археологией/). Schlußhorizont der keltischen Oppida in Böhmen /Konfrontation der Deutung historischer Quellen, der Numismatik und Archäologie/), **XXXI—2, 1983, 325—356.**
- Werner Joachim
1. Expertise zu dem Bronzearmring mit verdickten Enden und Perleisten von Bratislava-Dúbravka, **XXXIX—1/2, 1991, 287—288.**
- Wiedermann Egon
1. K historicko-chronologickým otázkam včasnostredovekej spoločnosti 7.—8. stor. na Slovensku /Horizontálno-stratigrafická analýza pohrebska v Štúrove/ (К историко-хронологическим вопросам раннесредневекового общества VII—VIII вв. в Словакии /Горизонтально-стратиграфический анализ могильника в с. Штурово. Zu historisch-chronologischen Fragen der frühmittelalterlichen Gesellschaft des 7.—8. Jahrhunderts in der Slowakei
- /Horizontal-stratigraphische Analyse des Gräberfeldes von Štúrovo/), **XXXIII—2, 1985, 347—378.**
- Wolska Wanda (p. Číliinská, Z. — Wolska, W.)
Xirotritis Nikolaos
1. Anthropologie des Āneolithikums und der Frühbronzezeit in Mittel- und Südosteuropa (Антрапология энеолита и раннего периода бронзы в Юго-Восточной Европе), **XXIX—1, 1981, 235—241.**
- Zábojník Jozef
1. K výskumu predmetov západného pôvodu na pohrebských z obdobia avarskej ríše v Dunajskej kotline (К наличию предметов западного происхождения на могильниках периода аварской державы в Подунавье. Zum Vorkommen von Gegenständen westlichen Ursprungs auf awarenzeitlichen Gräberfeldern im Donaubecken), **XXVI—1, 1978, 193—214.**
2. Zur horizontalen Stratigraphie des Gräberfeldes in Radvaň nad Dunajom-Žitavská Tôň (К вопросу горизонтальной стратиграфии могильника в с. Радвань-над-Дунаем-Житавска Туонь), **XXXIII—2, 1985, 329—346.**
- Zachar Lev (p. Paulík, J. — Zachar, L.)
Zaitz Emil
1. Frühmittelalterliche axtförmige Eisenbarren aus Kleinpolen, **XXXVI—2, 1988, 261—276.**
- Zoll Adamikowa Helena
1. Eiserner Bestandteil einer Riemengarnitur aus dem Burgwall in Stradov, **XXXVI—2, 1988, 227—281.**
- Bez autora
1. Štyriadsať rokov slobodného a intenzívneho rozvoja archeologického bádania na Slovensku, **XXXIII—1, 1985, 5—14.**
2. Pätnásť rokov od prijatia dokumentu „Poučenie z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSC“, **XXXIII—2, 1985, 245—248.**
3. Akademikovi Witoldovi Henselovi. Академику Витольду Хенслю. A Monsieur l'Académicien Witold Hensel, **XXXV—1, 1987, 5—6.**

B. CHRONOLOGICKÝ REGISTER

PALEOLIT A MEZOLIT

- K niektorým historicko-spoločenským otázkam paleolitu na Slovensku, **XXII—1, 1974, 9—32** (Bárta 1).
- Prírodné prostredie, hospodárska základňa a materiálna kultúra aurignacienu strednej Európy, **XXIV—1, 1976, 5—82** (Bánesz 3).
- K problematike proveniencie surovín na výrobu štiepanej kamennej industrie v paleolite Slovenska, **XXVII—1, 1979, 5—15** (Bárta 4).
- Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej

- na Slovensku. Paleolit a mezolit, **XXVIII—1, 1980, 119—136** (Bárta 5).
- On Problems of the Middle Palaeolithic in Slovakia, **XXXIV—2, 1986, 279—292** (Bárta 8).
- Gánovecký nález v CT — počítacové tomografii, **XXXVI—2, 1988, 353—362** (Viček 1).
- Mezolitickí lovci v Medvedej jaskyni pri Ružine, **XXXVIII—1, 1990, 5—30** (Bárta 9).
- Prírodnodenné expertízy nálezov z Medvedej jaskyne pri Ružine, **XXXVIII—1, 1990, 31—44** (Ambros — Strnad — Čejka 1), Osteologicke nálezy z Medvedej jaskyne pri Ružine, **XXXVIII—1, 1990, 31—39**

- (Ambros), Chemická analýza tmeľu z kosteneho artefaktu z Medvědi jeskyně u Ružina, **XXXVIII–1, 1990, 39–41** (Strnad), Analýza vzorků z kosteneho artefaktu, kostí medvěda hnědého z Medvědi jeskyně a lidského femuru z Ružina, **XXXVIII–1, 1990, 42–44** (Čejka).
- Mittelpaläolithische kleinförmige Industrie aus den Travertinfundstellen der Zips, **XXXVIII–1, 1990, 45–68** (Bánesz 11).
 - Význam surovinovej základne pre mladopaleolitickú spoločnosť vo východokarpatskej oblasti, **XXXIX–1/2, 1991, 8–58** (Kaminská 4).
 - Le site de plein air du Paléolithique supérieur de Kašov 1 en Slovaquie Orientale (Etude préliminaire d'une structure spatiale des outillages épigravettiens en obsidienne), **XL–1, 1992, 5–28** (Bánesz Hromada — Desbrosse — Margerand — Pawlikowski — Kozłowski — Sobczyk 1).

NEOLIT

- Der Fund von Equus [Hydruntinus] hydruntinus (Regalia, 1907) und anderer Säuger aus dem südmährischen Neolithikum, **XXI–1, 1973, 195–210** (Kraiochvíl 1).
- Скульптура лося с неолитической стоянки Володары, **XXI–2, 1973, 423–428** (Cvetkova 1).
- Каменный топор с головой медведя с неолитической стоянки Волго I, **XXI–2, 1973, 429–432** (Studzickaja 1).
- Příspěvek k chronologii žellezovské skupiny, **XXII–1, 1974, 33–37** (Tichý 1).
- Formalizace popisu vztahů mezi objekty na sídlis- tich kultury s lineární keramikou, **XXII–2, 1974, 465–474** (Pavlů 1).
- Sídisko z mladší doby kamenné v Prešove-Sárišských Lúkach, **XXIV–1, 1976, 83–117** (Šiška 2).
- Die Bükker Kultur in der Ostslowakischen Tiefebene, **XXVII–2, 1979, 245–290** (Šiška 5).
- Ältere Linearceramik in der Slowakei, **XXVIII–1, 1980, 7–90** (Pavúk 9).
- Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Neolit a eneolit, **XXVIII–1, 1980, 137–158** (Pavúk — Šiška 1).
- Rastlinné zvyšky z Cifera-Páca, **XXX–1, 1982, 211–219** (Hajnalová 6).
- Paleobotanické neolitické nálezy zo Štúrova, **XXXI–1, 1993, 199–218** (Haňalová 7).
- Neolithische Teilsiedlung bei Gäläbnik in Westbulgarien (Grabungsbericht der Jahre 1980–1982), **XXXII–1, 1994, 195–228** (Pavúk — Čochadžiev 1).
- Vorbericht über die Ergebnisse der systematischen Grabung in Svodin in den Jahren 1971–1983, **XXXIV–1, 1985, 133–176** (Nemejcová–Pavúková 6).
- Linearceramische Großbauten aus Čataj, **XXXIV–2, 1986, 385–382** (Pavúk 17).
- Grabungen auf der neolithischen und äneolithischen Siedlung in Šarišské Michalany, **XXXIV–2, 1986, 439–454** (Šiška 14).
- Grundlegende anthropologische Charakteristik von Skeletten der Träger der Bükker Kultur aus Sa-

- rišské Michalany, **XXXIV–2, 1986, 455–462** (Jakab 6).
- Betrachtungen über die Entwicklung der neolithischen Kulturen auf rumänischem Gebiet, **XXXV–1, 1987, 65–108** (Comşa 1).
- Beiträge zur Entstehungsfrage der Lengyel-Kultur, **XXXVI–1, 1988, 105–118** (Kalicz 2).
- Zur Wirtschaft der Jungsteinzeit auf den Lößanhöhen des Oberweichselgebietes, **XXXVI–1, 1988, 141–151** (Kruk 1).
- Nástroje z pravěkých dolů na křemenec v Tušimicích, **XXXVI–2, 1988, 291–298** (Neustupný 2).
- The Lithic Industry of the Eastern Linear Pottery Culture in Slovakia, **XXXVII–2, 1989, 377–410** (Kozłowski 1).
- Plastika žellezovské skupiny z Mužle-Čenkova, **XXXVIII–2, 1990, 429–452** (Kuzma 4).

ENEOLIT

- Beitrag zum Kennen der Postboleráz-Entwicklung der Badener Kultur, **XXII–2, 1974, 237–360** (Nemejcová–Pavúková 1).
- Sídisko z mladší doby kamenné v Prešove-Sárišských Lúkach, **XXIV–1, 1976, 83–117** (Šiška 2).
- Zuhořnaté rastlinné zvyšky v eneolitickej nádobe z Levíc, **XXV–1, 1977, 7–12** (Hajnalová 3).
- Äneolithische Siedlung der Boleráz-Gruppe in Radošina, **XXV–2, 1977, 433–448** (Nemejcová–Pavúková — Bárta 1).
- Počiatky bolerázskej skupiny na Slovensku, **XXVII–1, 1979, 17–55** (Nemejcová–Pavúková 2).
- Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Neolit a eneolit, **XXVIII–1, 1980, 137–158** (Pavúk — Šiška 1).
- Zur Frage des Vorkommens der Kosihy-Čaka-Gruppe in Mähren, **XXIX–1, 1981, 97–103** (Medunová–Benešová 1).
- Mobilität der äneolithischen Populationen, **XXIX–1, 1981, 111–119** (Neustupný 1).
- Zur Idolatrie der Badener Kultur in der Slowakei, **XXIX–1, 1981, 131–138** (Novotný 1).
- Modelle des Kupferhandels im Äneolithikum Europas, **XXIX–1, 1981, 139–148** (Ottaway 1).
- Über einige spätäneolithische und frühbronzezeitliche Metallgeräte im Karpatenbecken, **XXIX–1, 1981, 149–156** (Patay 1).
- Keramik der Bošáca-Gruppe in Mähren, **XXIX–1, 1981, 157–162** (Pavelčík 1).
- Die ersten Siedlungsfunde der Gruppe Chlopice-Veselé aus der Slowakei, **XXIX–1, 1981, 163–176** (Pavúk 11).
- Die mährische Schnurkeramik und die Frühbronzezeit, **XXIX–1, 1981, 181–189** (Šebela 1).
- Die Bedeutung der Begriffe Kupferzeit und Bronzezeit, **XXIX–1, 1981, 191–202** (Strahm 1).
- Anthropologie des Äneolithikums und der Frühbronzezeit in Mittel- und Südosteuropa, **XXIX–1, 1981, 235–241** (Xirotiris 1).
- Náčrt periodizácie badenskej kultúry a jej chronologických vztahov k juhovýchodnej Európe, **XXIX–2, 1981, 261–295** (Nemejcová–Pavúková 4).

- Die Verbreitung und Chronologie der Chłopice -Veselé-Kultur, **XXIX–2, 1981, 297–311** (Machnik 1).
- K problematike trvania a konca bolerázskej skupiny na Slovensku, **XXXII–1, 1984, 75–146** (Němejcová-Pavúková 5).
- Sídisko badenskej kultúry v Bíni, **XXXII–1, 1984, 147–177** (Cheben 1).
- Nové nálezy bolerázskej skupiny z Bratislav, **XXXII–1, 1984, 179–194** (Baxa — Kaminská 1).
- Sozialökonomische Verhältnisse in der Polgár-Kultur aufgrund der Gräberfeldanalyse, **XXXII–2, 1984, 263–310** (Nevizánsky 3).
- Grabfunde und Überbauerscheinungen der Träger der Badener Kultur im zentralen Gebiet des Karpatenbeckens, **XXXIII–2, 1985, 249–272** (Nevizánsky 4).
- Vorbericht über die Ergebnisse der systematischen Grabung in Svodín in den Jahren 1971–1983, **XXXIV–1, 1986, 133–176** (Němejcová-Pavúková 6).
- Paläobotanische Reste aus Svodín, **XXXIV–1, 1986, 177–184** (Hajnalová 9).
- Grabungen auf der neolithischen und äneolithischen Siedlung in Šarišské Michaľany, **XXXIV–2, 1986, 439–454** (Šiška 14).
- Manche Probleme der Schnurkeramikkultur im mittelöstlichen Teile der polnischen Karpaten im Lichte des aktuellen Forschungsstandes, **XXXVI–1, 1988, 157–168** (Machnik 2).
- Über die Tracht der kupferzeitlichen Goldanhänger, **XXXVI–1, 1988, 169–173** (Patay 2).
- Ostrovul Corbului (Rumänien) und Malé Kosihy (Tschechoslowakei), **XXXVI–1, 1988, 217–224** (Roman 1).
- Zur Problematik der Furchenstichkeramik des östlichen Alpenvorlandes: Beitrag zum Scheibenhenkelhorizont, **XXXVI–1, 1988, 225–240** (Ruttakay E. 1).
- Nástroje z pravěkých dolů na křemenec v Tušimích, **XXXVI–2, 1988, 291–298** (Neustupný 2).
- Praveké, včasnodejinné a stredoveké osídlenie v Chlabe, **XXXVII–1, 1989, 151–212** (Hanuliak 7).
- Typologische Fragen der relativen und absoluten Chronologie der Badener Kultur, **XXXIX–1/2, 1991, 59–90** (Němejcová-Pavúková 8).
- Keramika pátého sídelního horizontu z výšinné osady v Hlinsku u Lipníku nad Bečvou, **XL–1, 1992, 29–45** (Pavelčík 2).
- doby bronzové, **XXI–2, 1973, 401–408** (Furmánek 2).
- Погребальный обряд племен поздняковской культуры, **XXI–2, 1973, 433–440** (Popova 1).
- Z badań nad problematyką najstarszej ceramiki zdobionej ornamentem guzowym z terenu Polski południowej w świetle materiałów z Maszkowic, pow. Nowy Sącz, **XXII–1, 1974, 39–71** (Cabalska 1).
- K významu mohýl z mladšej doby bronzovej v pravém vývoji Slovenska, **XXII–1, 1974, 73–81** (Paulík 1).
- Pohrebisko lužickej kultúry v Liptovskom Mikuláši-Ondrašovej, **XXIII–1, 1975, 11–34** (Veliačik 1).
- Výskum pohrebiska lužickej kultúry v Partizánskom roku 1958, **XXIII–1, 1975, 35–54** (Benkovská-Pivovarová 1).
- Predkuštanovické žiarové pohrebisko vo Vojnatiene, **XXIV–1, 1976, 119–149** (Budinský-Krička 1).
- Pilínyer Kultur, **XXV–2, 1977, 251–370** (Furmánek 4).
- Zu den Beziehungen des ägäischen-, balkanischen und karpatischen Raumes in der mittleren Bronzezeit und die kulturelle Ausstrahlung der ägäischen Schriften in die Nachbarländer, **XXV–2, 1977, 371–432** (Vladár — Bartoněk 1).
- Nové nálezy ihlic s guľovitou alebo dvojkónickou hlavicou a zosilneným kfčíkom zo Slovenska, **XXV–2, 1977, 449–462** (Demeterová 2).
- Amfora podolskej kultúry s kovovou výzdobou z Brhloviec, **XXV–2, 1977, 463–472** (Oždáni 1).
- Fyzikálno-chemický rozbor povrchovej úpravy amfory podolskej kultúry z Brhloviec, **XXV–2, 1977, 473–480** (Šujanová 1).
- Žiarové pohrebiská lužickej kultúry v oblasti Zvolena, **XXVII–1, 1979, 57–86** (Bátora 1).
- Mohyla z mladšej doby bronzovej a kostrové pohrebisko z 11. storočia v Čápore, **XXVII–1, 1979, 87–124** (Točík — Paulík 1).
- Могильник конца бронзового века в Сопоте, **XXVII–2, 1979, 291–316** (Krušelnickaja 1).
- Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejnej na Slovensku. Doba bronzová, **XXVIII–1, 1980, 159–179** (Furmánek — Veliačik 1).
- Spirálová ornamentika staršej doby bronzovej v Karpatskej kotline a na dolnom Dunaji, **XXVIII–2, 1980, 287–312** (Šalkovský 2).
- Pohrebisko ludu stredodunajskej mohylovej kultúry v Smoleniciach, **XXVIII–2, 1980, 341–382** (Dušek M. 10).
- Die Anfänge der Bronzezeit in der Ostslowakei, **XXIX–1, 1981, 7–16** (Bátora 3).
- Zu einigen terminologischen Fragen des Kulturreises Madarovce—Věteřov—Böhheimkirchen, **XXIX–1, 1981, 17–22** (Benkovský-Pivovarová 2).
- Zur Kontinuitätsproblematik in der frühen Bronzezeit in Böhmen und Mähren, **XXIX–1, 1981, 23–29** (Buchvaldek 1).
- Vorlausitzer und Trzciniec—Zeitabschnitt nördlich der Karpaten und Sudeten, **XXIX–1, 1981, 27–36** (Bukowski 1).

DOBA BRONZOVA

- Памятники почапского типа в верховьях Западного Буга, **XXI–1, 1973, 15–24** (Svešník 1).
- Bronzová industrie stredodunajské mohylovej kultúry na Moravě, **XXI–1, 1973, 25–145** (Furmánek 1).
- K niektorým problémom archeozoológie, **XXI–1, 1973, 187–194** (Ambros 1).
- Osteuropäische und mediterrane Einflüsse im Gebiet der Slowakei während der Bronzezeit, **XXI–2, 1973, 253–357** (Vladár 1).
- K některým společenskoekonomickým problémům

- Die Anfänge der Pilinyer Kultur, **XXIX–1, 1981, 37–50** (Furmánek 10).
- Einige Sozialerscheinungen auf den Gräberfeldern der Maros-Kultur, **XXIX–1, 1981, 51–58** (Girič 1).
- Die Indoeuropäisierung Griechenlands nach Aussage der Grab- und Bestattungssitten, **XXIX–1, 1981, 59–66** (Häusler 1).
- Neue Aspekte über die Chronologie der Nyírség-Gruppe, **XXIX–1, 1981, 67–74** (Kalicz 1).
- Opfergruben aus der Frühbronzezeit in der Umgebung von Budapest, **XXIX–1, 1981, 75–86** (Kalicz-Schreiber 1).
- Zur Problematik der Entstehung der Hügelgräber in Ungarn, **XXIX–1, 1981, 87–96** (Kovács 1).
- Donau-karpatische Einflüsse im älteren Abschnitt der Aunjetitzer Kultur, **XXIX–1, 1981, 105–109** (Moucha 1).
- Zur Stellung und Funktion einiger Typen der Bronzeindustrie in der älteren Bronzezeit, **XXIX–1, 1981, 121–129** (Novotná 1).
- Über einige spätneolithische und frühbronzezeitliche Metallgeräte im Karpatenbecken, **XXIX–1, 1981, 149–156** (Patay 1).
- Die ersten Siedlungsfunde der Gruppe Chłopice-Veselé aus der Slowakei, **XXIX–1, 1981, 163–176** (Pavúk 11).
- Zur Problematik der Anfänge der Hügelgräberkultur Böhmens, **XXIX–1, 1981, 177–180** (Plesl 1).
- Die mährische Schnurkeramik und die Frühbronzezeit, **XXIX–1, 1981, 181–189** (Šebela 1).
- Die Bedeutung der Begriffe Kupferzeit und Bronzezeit, **XXIX–1, 1981, 191–202** (Strahm 1).
- Das Chronologiesystem von Karanovo im Lichte der neuen Forschungsergebnisse in Bulgarien, **XXIX–1, 1981, 203–216** (Todorova 1).
- Zur Problematik osteuropäischer und südöstlicher Einflüsse in der Kulturentwicklung der älteren Bronzezeit im Gebiet der Slowakei, **XXIX–1, 1981, 217–233** (Vladár 6).
- Anthropologie des Äneolithikums und der Frühbronzezeit in Mittel- und Südosteuropa, **XXIX–1, 1981, 235–241** (Xirotiris 1).
- Die Verbreitung und Chronologie der Chłopice-Veselé-Kultur, **XXIX–2, 1981, 297–311** (Machnik 1).
- Ekonomicko-sociálny vývoj východného Slovenska v staršej dobe bronzovej, **XXX–2, 1982, 249–314** (Bátora 5).
- Bronzové závěsky doby bronzovej ze Slovenska, **XXX–2, 1982, 315–346** (Furmánek 13).
- Influence de la culture de Suciu de Sus dans la plaine de la Slovaquie orientale, **XXXII–1, 1984, 11–74** (Demeterová 4).
- Jihovýchodní popelnicová pole ve světle antropologické analýzy, **XXXIII–1, 1985, 137–152** (Furmánek – Stloukal 1).
- Depot bronzových predmetov z Přestavlk, okr. Prešov, **XXXIII–1, 1985, 165–202** (Mačala 1).
- Zur Problematik der Entwicklung der Hügelgräberkulturen in der Südwestslowakei, **XXXIV–1, 1986, 5–96** (Oždáňi 2).
- Počiatky gávskej kultúry na východnom Slovensku, **XXXIV–1, 1986, 97–131** (Demeterová 7).
- Vorbericht über die Ergebnisse der systematischen Grabung in Svodín in den Jahren 1971–1983, **XXXIV–1, 1986, 133–176** (Nemejcová-Pavúková 6).
- Kyjatice — eponymní lokalita archeologické kultury, **XXXIV–2, 1986, 319–330** (Furmánek 23).
- Opevnené sídlisko zo staršej doby bronzovej vo Vrábľoch, **XXXIV–2, 1986, 463–476** (Točík 15).
- Zwei Bronzechorte aus Ivanovce, **XXXV–1, 1987, 47–64** (Veliačik – Nemejcová-Pavúková 1).
- Актуальные вопросы истории исследования памятников эпохи бронзы Верхнего Потисья, **XXXVI–1, 1988, 9–17** (Balaguri 2).
- Zur Enddatierung des bronzezeitlichen Gräberfeldes von Statzendorf in Niederösterreich, **XXXVI–1, 1988, 19–23** (Benkovský-Pivovarová 3).
- Die Viehzucht im Bronzezeitalter auf rumänischem Gebiet, **XXXVI–1, 1988, 25–32** (Comşa 2).
- Zu Datierungsfragen der Nowa Cerekwia-Gruppe in Oberschlesien, **XXXVI–1, 1988, 33–54** (Gedl 1).
- Studien zum Hortfund von Gau Bickelheim, **XXXVI–1, 1988, 55–75** (Hachmann 1).
- Some Exotic Pottery from Prehistoric Greece **XXXVI–1, 1988, 93–97** (Hood 1).
- Einige Bemerkungen zu den älterbronzezeitlichen Tondüsen, **XXXVI–1, 1988, 99–104** (Hundt 1).
- Die bronzezeitliche Siedlung von Süttő — eine kurze Übersicht, **XXXVI–1, 1988, 119–132** (Kovács 2).
- Opevnené sídlisko ze starší a z počátku střední doby bronzové v Pferově na Moravě, **XXXVI–2, 1988, 309–328** (Staňa 1).
- Praveké, včasnodejinné a středověké osídlenie v Chľabe, **XXXVII–1, 1989, 151–212** (Hanuliak 7).
- The Reflection of Economy and Social Structure in the Cemeteries of the Chłopice–Veselé and Nitra-Cultures, **XXXIX–1/2, 1991, 91–142** (Bátora 10).
- Beitrag des Gräberfeldes in Diviaky nad Nitricou zur Chronologie der Denkmäler der Lausitzer Kultur in der Slowakei, **XXXIX–1/2, 1991, 143–214** (Veliačik 6).
- Diviaky nad Nitricou — anthropologische Analyse der Brandbestattungen, **XXXIX–1/2, 1991, 215–220** (Stloukal 3).
- Terňa — Lysá stráž, sídlisko z neskorej doby bronzovej a halštatskej (Pokus o chronologicke a kultúrne určenie), **XL–1, 1992, 47–76** (Budinský-Krička – Miroššayová 1).
- Náleziská z doby bronzovej v Nižnej Myši. Predbežná správa o výsledkoch výskumu opevnených sídlisk a pohrebsiska otomanskej kultúry, **XL–2, 1992, 189–204** (Olexa 4).
- Nálezy z doby bronzovej z Piešťan, **XL–2, 1992, 205–211** (Oždáňi 5).

DOBA HALŠTATSKÁ

- Der Ackerbau bei den Stämmen Skythiens im 7.–3. Jahrhundert v. u. Z., **XXI–1, 1973, 147–166** (Šramko 1).
- K otázke vojenskej demokracie v pravekom vývoji Slovenska, **XXI–2, 1973, 409–422** (Dušek S. 2).

- Die Thraker im Karpatenbecken, **XXII–2, 1974, 361–434** (Dušek M. 5).
- Tierreste aus den fröhlesezeitlichen Hügelgräbern in Nové Košariska, **XXIII–1, 1975, 217–226** (Ambros 2).
- Predkuštanovické žiarové pohrebisko vo Vojnatine, **XXIV–1, 1976, 119–149** (Budinský-Krička 1).
- Junghallstattzeitliches Gräberfeld von Modrany, **XXIV–2, 1976, 397–427** (Dušek S. 3).
- Zur chronologischen und soziologischen Auswertung der hallstattzeitlichen Gräberfelder von Chotín, **XXV–1, 1977, 13–46** (Dušek S. 5).
- Keltisches Gräberfeld in Maňa, **XXVI–2, 1978, 383–422** (Benadik 8).
- Mineralogisch-archäologische Untersuchungen zur hallstattzeitlichen Drehscheibenkeramik der Südwestslowakei, **XXVII–1, 1979, 125–138** (Dušek S. 7).
- Paleobotanické doklady poľnohospodárstva a používania drevín v oblasti Liptova v dobe halštatskej, laténskej a rímskej, **XXVII–2, 1979, 437–474** (Hajnalová 5).
- Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku, Doba halštatská, **XXVIII–1, 1980, 181–190** (Dušek M. — Dušek S. — Romsauer 1).
- Depot železných predmetov z Nižnej Myšle, **XXVIII–2, 1980, 383–391** (Miroššayová 2).
- Metalografický rozbor kosákov z Nižnej Myšle, **XXVIII–2, 1980, 395–400** (Kocich — Leukaničová 1).
- Späthallstatt- und fröhlaténezeitliches Gräberfeld in Bučany, **XXXI–2, 1983, 277–324** (Bujna — Romsauer 1).
- Výskum v Trstenom pri Hornáde (K problematike osídlenia východného Slovenska v závere 1. tisícročia pred n. l.), **XXXI–2, 1983, 415–442** (Jurečko 2).
- Halštatské sídlisko v Hostiach, **XXXII–2, 1984, 431–452** (Bujna — Romsauer 2).
- Vorbericht über die Ergebnisse der systematischen Grabung in Svodín in den Jahren 1971–1983, **XXXIV–1, 1986, 133–176** (Němejcová-Pavúková 6).
- Paläobotanische Reste aus Svodín, **XXXIV–1, 1986, 177–184** (Hajnalová 9).
- Bautechnik und Einrichtung des hallstattzeitlichen Fürstensitzes in Smolenice-Molpir, Slowakei, **XXXIV–2, 1986, 309–317** (Dušek M. 12).
- Problematica osídlenia východného Slovenska v dobe halštatskej, **XXXV–1, 1987, 107–164** (Miroššayová 7).
- Certaines considérations sur quelques problèmes du Hallstatt de l'espace carpato-danubien-pontique d'après les données des recherches récentes, **XXXVI–1, 1988, 175–188** (Petrescu-Dimbovița 1).
- Praveké, včasnodejinné a stredoveké osídlenie v Chľabe, **XXXVII–1, 1989, 151–212** (Hanuliak 7).
- Terina—Lysá stráž, sídlisko z neskorej doby bronzovej a halštatskej (Pokus o chronologické a kultúrne určenie), **XL–1, 1992, 47–76** (Budinský-Krička — Miroššayová 1).
- Významný nález z neskorej doby halštatskej v Hubine, **XL–2, 1992, 213–222** (Romsauer — Pietu 1).

DOBA LATÉNSKA

- Na margo lokalizácie sídel galských Kotinov, **XXII–1, 1974, 83–88** (Gindl 1).
- Древнейшая славянская археологическая культура Поднепровья (с середины III в. до н. э. по начало II в. н. э.), **XXIII–1, 1975, 55–62** (Pobof 1).
- Kultový objekt a hroby z doby laténskej v Palárikove, **XXIII–2, 1975, 283–332** (Paulík — Zachar 1).
- Antropologický rozbor kostrových pozostatkov z keltských hrobov v Palárikove, **XXIII–2, 1975, 333–337** (Thurzo 1).
- Zvieracie zvyšky z keltských hrobov v Palárikove, **XXIII–2, 1975, 338–340** (Ambros 3).
- Záchranný výskum keltského pohrebiska v Ižkovciach, **XXIV–1, 1976, 151–190** (Vizdal 1).
- Ďalšie keltské pohrebisko v Hurbanove-Bohatej, **XXV–1, 1977, 47–67** (Rejholtcová 3).
- Charakteristika antropologického materiálu z birituálneho laténskeho pohrebiska v Hurbanove-Bohatej, **XXV–1, 1977, 69–76** (Jakab 1).
- Zvieracie zvyšky z laténskych hrobov v Hurbanove-Bohatej, **XXV–1, 1977, 77–80** (Ambros 4).
- Keltisches Gräberfeld in Maňa, **XXVI–2, 1978, 383–422** (Benadik 8).
- Beitrag zum Kennen von Stein-, Schalenobst und der Weinrebe, **XXVII–1, 1979, 187–198** (Opravil — Hajnalová 1).
- Paleobotanické doklady poľnohospodárstva a používania drevín v oblasti Liptova v dobe halštatskej, laténskej a rímskej, **XXVII–2, 1979, 437–474** (Hajnalová 5).
- Navrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku, Doba laténska, **XXVIII–1, 1980, 191–196** (Benadik 9).
- Spätlatenezeitlicher Opferplatz in Prosné, **XXVIII–2, 1980, 245–286** (Pieta — Moravčík 1).
- Nižné sídliská z neskorej doby laténskej v strednom Podunajske, **XXVIII–2, 1980, 313–340** (Kuzmová 2).
- Späthallstatt- und fröhlaténezeitliches Gräberfeld in Bučany, **XXXI–2, 1983, 277–324** (Bujna — Romsauer 1).
- Záverečný horizont keltských oppid v Čechách (Konfrontace výkladu historických pramenov, numismatiky a archeologie), **XXXI–2, 1983, 325–356** (Waldhauser 1).
- Výskum v Trstenom pri Hornáde (K problematike osídlenia východného Slovenska v závere 1. tisícročia pred n. l.), **XXXI–2, 1983, 415–442** (Jurečko 2).
- Tierbeigaben in laténezeitlichen Gräbern in Palárikovo—Dolný Kerestúr, **XXXIII–1, 1985, 153–164** (Ambros 6).
- Nové laténské nálezy na stredním Slovensku, **XXXIII–2, 1985, 273–310** (Furmánek — Sankot 1).
- Druhý hromadný nález keltských mincí z Dolného Kubína-Veľkého Bysterca, **XXXIV–2, 1986, 383–408** (Pieta — Kolníková 1).
- The La Tène Period settlement at Čataj, **XXXV–2, 1987, 391–412** (Oždání — Hečková 1).
- The Provenance of the Graphite Material from the

- Archaeological Site of Čataj, **XXXV–2, 1987, 413–416** (Molák — Illášová 1).
- Zum Problem der latènezeitlichen Höhenanlagen in den Südkarpaten, **XXXVI–1, 1988, 241–250** (Vulpe 1).
 - Городища рубежа нашей эры в Верхнем Потисье, **XXXVII–1, 1989, 21–67** (Kotigoroško 2).
 - Praveké, včasnodejinné a stredoveké osídlenie v Chabre, **XXXVII–1, 1989, 151–212** (Hanuliak 7).
 - Das latènezeitliche Gräberfeld bei Dubník. I, **XXXVII–2, 1989, 245–354** (Bujna 5).
 - Ergebnisse der anthropologischen Analyse des latènezeitlichen Gräberfeldes in Dubník, **XXXVII–2, 1989, 355–370** (Jakab — Vondráková 2).
 - Tierbeigaben in den latènezeitlichen Gräbern von Dubník, **XXXVII–2, 1989, 371–376** (Ambros 8).
 - Návrh graficko-numerického kódu laténskej sídliskovej keramiky na Slovensku, **XXXVII–2, 1989, 411–418** (Hečková 4).
 - A late 1st century B. C. – 2nd century A. D. cemetery at Zemplín, **XXXVIII–2, 1990, 245–344** (Budinský-Krička — Lamiová-Schmiedlová 1).
 - Problems of Anthropological Determination of Cremation Burials from Zemplín, **XXXVIII–2, 1990, 345–348** (Stloukal 1).
 - Structural Analysis of a Scabbard and a ring Mail from Zemplín, **XXXVIII–2, 1990, 349–355** (Longauerová — Longauer 1).
 - Das latènezeitliche Gräberfeld bei Dubník. II, **XXXIX–1/2, 1991, 221–256** (Bujna 8).
 - laténskej a rímskej, **XXVII–2, 1979, 437–474** (Hajnalová 5).
 - Neuere Angaben zur Frage der Verbreitung des sog. Schildkopfarmringes, **XXVIII–1, 1980, 91–100** (Hadžázy-Vaday 1).
 - Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejnej na Slovensku. Doba rímska a doba stáhovania národov, **XXVIII–1, 1980, 197–212** (Kolník 8).
 - K problematike kultúrno-spoločenských vzťahov na sídliskách z doby rímskej na východnom Slovensku, **XXIX–2, 1981, 313–339** (Jurečko 1).
 - Rímska importovaná keramika na Slovensku, **XXIX–2, 1981, 341–376** (Krekovič 1).
 - Römische Glasgefäße in der Slowakei, **XXIX–2, 1981, 377–392** (Kraskovská 2).
 - Podiel výrobných centier rímskych provincií na spoločensko-ekonomickom vývoji náddunajského barbarika vo svetle rímskych importov, **XXX–1, 1982, 5–77** (Hečková 1).
 - Die Herstellungstechnologie der germanischen Eisenwerkzeuge und Waffen aus den Brandgräberfeldern der Südwestslowakei, **XXX–1, 1982, 79–121** (Pleiner 1).
 - Rastlinné zvyšky z Cifera-Páca, **XXX–1, 1982, 211–219** (Hajnalová 6).
 - Neskorantičká pyxida z Čiernych Klačan (Ikongrafia, datovanie a vzťahy k Veľkej Morave), **XXXI–1, 1983, 17–81** (Kolník — Vellačík 1).
 - Mähren und die Markomannenkriege, **XXXI–1, 1983, 85–120** (Tejral 2).
 - Výskum v Trstenom pri Hornáde (K problematike osídlenia východného Slovenska v závere 1. tisícročia pred n. l.), **XXXI–2, 1983, 415–442** (Jurečko 2).
 - „Superiores Barbari“ und die Markomannenkriege im Lichte archäologischer Quellen, **XXXII–2, 1984, 327–353** (Godłowski 1).
 - Проблема преемственности черняховских и раннесредневековых древностей в свете новых исследований на среднем Днестре, **XXXIII–1, 1985, 71–136** (Vakulenko — Prichodňuk 1).
 - Bisherige Erkenntnisse zur Befestigung des Römerkastells in Iža, **XXXIV–1, 1985, 185–224** (Kuzmová — Rajtár 1).
 - Rímske relikty na slovanských náleziskach a problém antických tradícií u Slovanov, **XXXIV–2, 1986, 343–356** (Kolník — Rejholecová 1).
 - Evidence of Iron-Working during the Roman Period in Medzany, **XXXV–1, 1987, 27–40** (Lamiová-Schmiedlová 13).
 - The Study of Early Iron Metallurgy on the Site of Medzany, **XXXV–1, 1987, 41–45** (Mihok — Cengel 1).
 - Zbrane a nástroje z polohy Bergl v Bratislave-Rusovciach, **XXXVI–1, 1988, 133–140** (Kraskovská 4).
 - Rozbor výroby železa v mladšej dobe rímskej na Spiši, **XXXVI–2, 1988, 415–432** (Mihok — Longauerová — Cengel — Javorský 1).
 - Getreide- und Brotfunde aus der Völkerwanderungszeit in Devín, **XXXVII–1, 1989, 69–88** (Pieta — Plachá 1).
 - Evidence of the Carbonized Loaf od Bread and

DOBA RÍMSKA A DOBA STÁHOVANIA NÁRODOV

- Ku konfrontácii nálezov mincí s výsledkami bádania o dobe rímskej na Slovensku, **XXI–1, 1973, 167–186** (Kolník 1).
- Pohrebisko z doby stáhovania národov v Abraháme, **XXI–2, 1973, 359–399** (Kolník 2).
- Sídlisko z doby rímskej v Beluši, **XXII–1, 1974, 89–106** (Pieta 1).
- Древнейшая славянская археологическая культура Поднепровья (с середины III в. до н. э. по начало II в. н. э.), **XXIII–1, 1975, 55–62** (Pobof 1).
- Žiarové pohrebisko z neskorej doby rímskej a zo začiatku stáhovania národov v Čiernom Brode, **XXIII–2, 1975, 341–378** (Kolník 3).
- K langobardskému odkazu v archeologických prameňoch na území Československa, **XXIII–2, 1975, 379–446** (Tejral 1).
- Rímske bronzové nádoby na Slovensku, **XXIV–2, 1976, 429–440** (Kraskovská 1).
- Rímsky nápis z Boldogu, **XXV–2, 1977, 481–500** (Kolník 7).
- Beitrag zum Kennen von Stein-, Schalenobst und der Weinrebe, **XXVII–1, 1979, 187–198** (Opravil — Hajnalová 1).
- Археологические памятники IV–VI вв. в районе Кременчугского моря (Украина), **XXVII–2, 1979, 317–364** (Rutkovskaja 1).
- Paleobotanické doklady poľnohospodárstva a používania drevín v oblasti Liptova v dobe halštatskej,

- Cereals from Bratislava-Devin, **XXXVII–1, 1989, 89–104** (Hajnalová 12).
- Komunikačno-obchodná stanica z doby rímskej v Slovenskom Pravne (?), **XXXVII–2, 1989, 419–426** (Šalkovský 7).
- A late 1st century B. C. — 2nd century A. D. cemetery at Zemplín, **XXXVIII–2, 1990, 245–344** (Budinský-Krička — Lamiová-Schmiedlová 1).
- Problems of Anthropological Determination of Cremation Burials from Zemplín, **XXXVIII–2, 1990, 345–348** (Stloukal 1).
- Structural Analysis of a Scabbard and a ring Mail from Zemplín, **XXXVIII–2, 1990, 349–355** (Longauerová — Longauer 1).

STREDOVEK VČASNÝ

- Antropologický výzkum pohrebiště ze 7.–8. století v Želovciach, **XXII–1, 1974, 129–188** (Stloukal — Hanáková 1).
- Pohrebisko z 10.–12. storočia v Nových Zámkoch, **XXII–2, 1974, 435–463** (Rejholecová 1).
- Frauenschmuck aus dem 7.–8. Jahrhundert im Karpatenbecken, **XXIII–1, 1975, 63–96** (Čilinská 3).
- Hradisko z 9.–10. storočia v Tlmačoch, **XXIII–1, 1975, 97–118** (Habovštiak 2).
- Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (I), **XXIII–1, 1975, 119–216** (Ruttikay A. 4).
- Pohrebisko z 10. a 11. storočia v Hurbanove-Bobatej, **XXIV–1, 1976, 191–234** (Rejholecová 2).
- Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II), **XXIV–2, 1976, 245–395** (Ruttikay A. 5).
- Záchranné výskumy predveľkomoravských pohrebísk na južnom Slovensku, **XXIV–2, 1976, 441–451** (Čilinská 6).
- Výšinné slovanské hradisko na Zámcisku pri Novej Bani, **XXIV–2, 1976, 453–462** (Kliský 1).
- Новые данные к изучению древней истории славян Закарпатья, **XXV–1, 1977, 81–102** (Kotigoroško 1).
- Spuren von slawischen Fundplätzen in Pobedim (Typologie und Datierung), **XXV–1, 1977, 103–160** (Bialekova 1).
- Antropologický rozbor kostrových zvyškov z včasnostredovekého pohrebiska v Nových Zámkoch, **XXV–1, 1977, 161–218** (Jakab 2).
- Wczesnośredniowieczna figurka czterotwarzowego bóstwa z Wolina, **XXVI–1, 1978, 13–17** (Hensel 1).
- Zu den kulturgeschichtlichen Wurzeln und zur historischen Rolle nordwestslawischer Tempel des frühen Mittelalters, **XXVI–1, 1978, 19–28** (Hermann 2).
- Traditions remontant à la steppe chez les Ougriens de l'Ob, **XXVI–1, 1978, 41–44** (László 1).
- Quelques remarques sur les activités industrielles pratiquées dans le territoire de la Roumanie aux IVe–XIe siècles, **XXVI–1, 1978, 45–50** (Olteanu 1).
- Traditional and Progressive Patterns in the Early Slavonic Urban Culture, **XXVI–1, 1978, 51–57** (Leciejewicz 1).

- Backteller und Tonkessel in Morești, **XXVI–1, 1978, 59–68** (Horedt 1).
- Les établissements fortifiés des régions Est-Carpates de la Roumanie aux VIIIe–XIe siècles de notre ère, **XXVI–1, 1978, 69–77** (Teodor 1).
- Pohrebisko z 9.–10. storočia v Nitre pod Zoborom **XXVI–1, 1978, 99–125** (Chropovský 16).
- Antropológia analýza pohrebiska z 9.–10. storočia v Nitre pod Zoborom, **XXVI–1, 1978, 127–148** (Jakab 3).
- Výskum a rekonštrukcia fortifikácie na slovanskom hradisku v Pobedime, **XXVI–1, 1978, 149–177** (Bialekova 2).
- Zuhodnotenie zvyšky drevín z valu slovanského hradiska v Pobedime, **XXVI–1, 1978, 179–184** (Hajnalová 4).
- Geofyzikální výzkum príčného valu na slovanském hradisku v Pobedimi, **XXVI–1, 1978, 185–192** (Ludikovský — Hašek — Obr 1).
- K výskytu predmetov západného pôvodu na pohrebiskách z obdobia avarskej ríše v Dunajskej koline, **XXVI–1, 1978, 193–214** (Zábojník 1).
- Frühmittelalterliche Brandbestattung mit Feinwäsche in Pókaszepetk, **XXVI–2, 1978, 423–430** (Sós 1).
- Štrukturálna a demografická analýza včasnohistořického pohrebiska v Želovciach, **XXVII–1, 1979, 139–166** (Čilinská — Wolska 1).
- Beitrag zum Kennen von Stein-, Schalenobst und der Weinrebe, **XXVII–1, 1979, 187–198** (Opravil — Hajnalová 1).
- Veľkomoravské pohrebisko v Smoleniciach, **XXVII–2, 1979, 365–374** (Dušek S. 8).
- Pohrebisko z konca 9. a z 10. storočia v Bešeňove, **XXVII–2, 1979, 375–404** (Nevizánsky 1).
- Pohrebisko z 10. storočia v Zemnom, **XXVII–2, 1979, 405–436** (Rejholecová 4).
- Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Slovanské obdobie, **XXVIII–1, 1980, 213–228** (Bialekova 3).
- Antropologická charakteristika kostrového materiálu z pohrebiska v Zemnom, **XXVIII–2, 1980, 401–436** (Jakab 4).
- K problematike stredoeurópskych aerofónov 7.–13. storočia, **XXIX–2, 1981, 393–424** (Staššíková-Štukovská 1).
- Slovanské pohrebisko v Závade, **XXX–1, 1982, 123–164** (Bialekova 4).
- The Organization of Troops, Warfare and Arms in the Period of the Great Moravian State, **XXX–1, 1982, 165–198** (Ruttikay A. 10).
- K problematike severnej hranice výskytu tzv. belobrdských pohrebísk, **XXX–1, 1982, 199–209** (Rejholecová 5).
- Rastlinné zvyšky z Čífera-Páca, **XXX–1, 1982, 211–219** (Hajnalová 6).
- Dve pohrebiská z 8.–9. storočia v Komárne, **XXX–2, 1982, 347–393** (Čilinská 13).
- Antropológia kostier z 8. storočia z pohrebisk v Komárne, **XXX–2, 1982, 395–427** (Jakab — Vondráková 1).
- Preukázateľnosť používania rímskych mier pri zho-

- tovovaní slovanskej keramiky, **XXXI–1, 1983, 121–147** (Bialeková — Tirpáková 1).
- Antropologický rozbor slovanského pohrebiska v Závade, **XXXI–1, 1983, 173–198** (Jakab 5).
 - The Development of the Slavs North of the Danube during the Avar Empire and their Social-Cultural Contribution to Great Moravia, **XXXI–2, 1983, 237–276** (Čilinská 14).
 - Исследование трехполосных ножей полоцкой земли, **XXXII–2, 1984, 311–326** (Gurin 1).
 - Sovětská historiografie a archeologie o vzniku feudálního státu na Rusi, **XXXII–2, 1984, 351–376** (Váňa 1).
 - Parohová a kostená produkcia na Slovensku v období feudalizmu, **XXXII–2, 1984, 377–429** (Slivka 1).
 - Keramika na tzv. avarských pohrebiskách a sídliskách zo 7. — 8. stor. na Slovensku, **XXXIII–1, 1985, 15–70** (Béreš 2).
 - Проблема преемственности черняховских и раннесредневековых древностей в свете новых исследований на среднем Днестре, **XXXIII–1, 1985, 71–136** (Vakulenko — Prichodňuk 1).
 - Zur horizontalen Stratigraphie des Gräberfeldes in Radvaň nad Dunajom-Zitavská Tôň, **XXXIII–2, 1985, 329–346** (Zábojník 2).
 - K historicko-chronologickým otázkam včasnostredovekej spoločnosti 7.–8. stor. na Slovensku (Horizontálno-stratigrafická analýza pohrebiska v Stúrove), **XXXIII–2, 1985, 347–378** (Wiedermann 1).
 - Grabung in der Gemarkung von Vásárosnamény, **XXXIII–2, 1985, 379–397** (Erdélyi — Szimonova 1).
 - Vorbericht über die Ergebnisse der systematischen Grabung in Svodín in den Jahren 1971–1983, **XXXIV–1, 1986, 133–176** (Němejcová-Pavúková 6).
 - Средневековые жилища на территории Болгарии (по археологическим данным), **XXXIV–2, 1986, 261–278** (Vážarová 1).
 - Anfänge des spezialisierten Handwerks und Handels bei der altslawischen Gesellschaft in der Slowakei, **XXXIV–2, 1986, 299–308** (Čilinská 19).
 - Rímske relikty na slovanských náleziskách a problém antických tradícii u Slovanov, **XXXIV–2, 1986, 343–356** (Kolník — Rejholecová 1).
 - Die Funktion der Münzen in altmagyarischen Gräbern in der Slowakei, **XXXIV–2, 1986, 357–363** (Kraskovská 3).
 - Vývoj štruktúry stredovekého osídlenia na základe komparácie hmotných a písomných prameňov na území okresu Topoľčany, **XXXIV–2, 1986, 425–438** (Ruttikay A. 22).
 - Gräberfeld aus der Zeit des awarischen Reiches bei der Schiffswerft in Komárno, **XXXV–2, 1987, 251–344** (Trugly 1).
 - Anthropologische Analyse des Gräberfeldes in Komárno-Schiffswerft, **XXXV–2, 1987, 345–364** (Gomolčák — Jakab 1).
 - Tierbeigaben in den Gräbern von Komárno-Schiffswerft, **XXXV–2, 1987, 365–380** (Ambros 7).
 - Petrifizierte Holzbruchstücke von Metallgegenständen, **XXXV–2, 1987, 381–384** (Hajnalová 11).
 - Funde von Textilresten in Komárno-Schiffswerft, **XXXV–2, 1987, 385–390** (Dolejšová 1).
 - Some Exotic Pottery from Prehistoric Greece, **XXXVI–1, 1988, 93–97** (Hood 1).
 - K otázce vzniku předvelkomoravských hradišť, **XXXVI–1, 1988, 189–216** (Poulik 1).
 - Frühmittelalterliche axtförmige Eisenbarren aus Kleinpolen, **XXXVI–2, 1988, 261–276** (Zaitz 1).
 - Eiserner Bestandteil einer Riemengarnitur aus dem Burgwall in Stradow, **XXXVI–2, 1988, 277–281** (Zoll-Adamíkowa 1).
 - Veľmožské dvorce ve struktuře velkomoravského státu, **XXXVI–2, 1988, 283–290** (Dostál 4).
 - Brannversuche in einem nachgebildeten slawischen Töpfereofen, **XXXVI–2, 1988, 299–308** (Pleiner 2).
 - Byzantský kulturní okruh, Slovensko a české země v 7.–11. věku, **XXXVI–2, 1988, 329–342** (Turek 1).
 - Archeologické doklady kultu a magie u Slovanů, **XXXVI–2, 1988, 343–352** (Váňa 2).
 - K vývoju a štruktúre osídlenia v dobe slovanskej na Slovensku, **XXXVI–2, 1988, 379–414** (Šalkovský 6).
 - Pohrebisko z 10. storočia v Dubníku, **XXXVI–2, 1988, 433–454** (Rejholecová 7).
 - Antropologická charakteristika kostrového materiálu z pohrebiska z 10. storočia v Dubníku, **XXXVI–2, 1988, 455–464** (Vondráková 1).
 - Reiterspuren von Burgen des 9. bis 11. Jahrhunderts in Sachsen, **XXXVII–1, 1989, 5–20** (Coblenz 1).
 - The anthropological Analysis of the Differences among the Early Medieval Sets of the Territory of Slovakia on the Basis of Non-metrical Skeletal Traits, **XXXVII–1, 1989, 105–150** (Jakab 7).
 - Praveké, včasnodejinné a stredoveké osídlenie v Chľabe, **XXXVII–1, 1989, 151–212** (Hanuliak 7).
 - The Application of Some Mathematic-statistical Methods in Solving the Possibility of Exploitation of Roman Measures in Manufacturing of Slavic Axe-Shaped Currency Bars and Pottery, **XXXVII–2, 1989, 427–450** (Tirpáková — Bialeková — Vlkolinská 1).
 - Новые материалы для изучения древнеславянской керамики на поселениях Восточной Словакии, **XXXVIII–1, 1990, 89–146** (Budinský-Krička 2).
 - Aussagefähigkeiten archäologischer Quellen aus Flachgräberfeldern des 9.–12. Jahrhunderts, **XXXVIII–1, 1990, 147–192** (Hanuliak 8).
 - Včasnoslovanské pohrebisko v Čakajovciach, okres Nitra, **XXXVIII–2, 1990, 357–420** (Rejholecová 8).
 - Staroslovanské žiarové pohreby z Čakajovců, **XXXVIII–2, 1990, 421–428** (Stloukal 2).
 - Sídliskové objekty s keramikou pražského typu v Bratislavě-Dúbravce, **XXXIX–1/2, 1991, 257–276** (Hromada — Kolník 1).
 - Včasnoslovanské žiarové pohrebisko v Bratislavě-Dúbravce, **XXXIX–1/2, 1991, 277–286** (Hromada 2).
 - Expertise zu dem Bronzearmring mit verdickten Enden und Perlleisten von Bratislava-Dúbravka, **XXXIX–1/2, 1991, 287–288** (Werner 1).
 - Včasnoslovanské sídlisko v Nitre na Mikovom dvoře, **XXXIX–1/2, 1991, 289–330** (Fusek 4).
 - Včasnostredoveké sídlisko a pohrebisko v Bini, **XL–1, 1992, 109–134** (Ruttikay M. — Cheben 1).
 - Byzantinische Gürtelschnallen im mittleren und

- unteren Donauraum im 6. und 7. Jahrhundert, **XL–1, 1992, 77–108** (Varsik 1).
- Gräberfelder der slawischen Population im 10. Jahrhundert, **XL–2, 1992, 243–308** (Hanuliak 11).
- Vorläufige Ergebnisse der Ausgrabungen am Gräberfeld Vörs aus dem 9.–11. Jahrhundert (Ungarn, Komitat Somogy). Zur Problematik der Ethnica und archäologischen Kulturen im frühmittelalterlichen Pannonien, **XL–2, 1992, 223–241** (Költö – Lengyel – Pap – Szentpéteri 1).

STREDOVEK VRCHOLNÝ A NESKORÝ

- Stredoveké zaniknuté sídliská ako predmet historickoarcheologickeho výskumu, **XXI–1, 1973, 221–228** (Habovštiak 1).
- Игра в мельницу в древней Руси, **XXI–2, 1973, 441–444** (Požakova – Fechner 1).
- Revízno-záchranný výskum zaniknutého kostola v Boleráze, **XXII–1, 1974, 107–127** (Ruttkay A. 2).
- Pohrebisko z 10.–12. storočia v Nových Zámkoch, **XXII–2, 1974, 435–463** (Rejholecová 1).
- Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (I), **XXIII–1, 1975, 119–216** (Ruttkay A. 4).
- Pohrebisko z 10. a 11. storočia v Hurbanove-Bohatej, **XXIV–1, 1976, 191–234** (Rejholecová 2).
- Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II), **XXIV–2, 1976, 245–395** (Ruttkay A. 5).
- Výšinné slovanské hradisko na Zámcisku pri Novej Bani, **XXIV–2, 1976, 453–462** (Kliský 1).
- Antropologický rozbor kostrových zvyškov z včasnostredovekého pohrebiska v Nových Zámkoch, **XXV–1, 1977, 161–218** (Jakab 2).
- Sur le caractère cultuel des représentations de la chasse au cerf au Moyen-âge, **XXVI–1, 1978, 29–40** (Boškovič 1).
- Traditional and Progressive Patterns in the Early Slavonic Urban Culture, **XXVI–1, 1978, 51–57** (Leciejewicz 1).
- Декоративные керамические плитки древнего Галича, **XXVI–1, 1978, 87–98** (Malevskaja – Rapaport 1).
- Mohyla z mladšej doby bronzovej a kostrové pohrebisko z 11. storočia v Čápore, **XXVII–1, 1979, 87–124** (Točík – Paulík 1).
- Hroby pod náhrobnnými kameňmi v 11.–14. storočí, **XXVII–1, 1979, 167–186** (Hanuliak 1).
- Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Povielkomoravské obdobie a stredovek, **XXVIII–1, 1980, 229–237** (Hrubec 2).
- K problematike stredoeurópskych aerofónov 7.–13. storočia, **XXIX–2, 1981, 393–424** (Stašíková-Štukovská 1).
- Podkúvanie na Slovensku v 11.–13. storočí, **XXIX–2, 1981, 425–443** (Baxa 1).
- K problematike severnej hranice výskytu tzv. belobrdských pohrebísk, **XXX–1, 1982, 199–209** (Rejholecová 5).
- Románska sakrálna stavba a cintorín v Trebišove, **XXX–2, 1982, 429–451** (Kaminská 1).

- Stredoveké zaniknuté dedinské osídlenie na východnom Slovensku, **XXXI–2, 1983, 357–413** (Čaplovič 2).
- Исследование трехполосных ножей полоцкой земли, **XXXII–2, 1984, 311–326** (Gurin 1).
- Sovětská historiografie a archeologie o vzniku feudálneho štátu na Rusi, **XXXII–2, 1984, 351–376** (Váňa 1).
- Parohová a kostenná produkcia na Slovensku v období feudalizmu, **XXXII–2, 1984, 377–429** (Slivka 1).
- Западнославянские украшения из Дегтянского клада, **XXXIII–2, 1985, 311–327** (Perchavko 1).
- New Palaeobotanical Finds from Medieval Towns in Slovakia, **XXXIII–2, 1985, 399–438** (Hajnalová 8).
- Средневековые жилища на территории Болгарии (по археологическим данным), **XXXIV–2, 1986, 261–278** (Vážrova 1).
- Zur Frage der Frequenz und Ursachen der mittelalterlichen Dorfabgänge in der Slowakei, **XXXIV–2, 1986, 331–342** (Habovštiak 4).
- Archäologische Grabung in Košice-Krásna (Beitrag zur mittelalterlichen Geschichte der Ostslowakei), **XXXIV–2, 1986, 409–424** (Polla 1).
- Vývoj štruktúry stredovekého osídlenia na základe komparácie hmotných a písomných prameňov na území okresu Topoľčany, **XXXIV–2, 1986, 425–438** (Ruttkay A. 22).
- New Facts about the Development of Medieval Rural House in East Slovakia, **XXXV–1, 1987, 7–18** (Čaplovič 5).
- K počiatkom kamennej meštianskej architektúry v Bratislavе, **XXXV–2, 1987, 417–440** (Baxa – Férus – Musilová 1).
- Archaeology on the Origins of Polish Towns, **XXXVI–1, 1988, 77–84** (Hensel 3).
- Byzantský kulturní okruh, Slovensko a české země v 7.–11. věku, **XXXVI–2, 1988, 329–342** (Turek 1).
- Pravék, včasnodejinné a stredoveké osídlenie v Chlabe, **XXXVII–1, 1989, 151–212** (Hanuliak 7).
- Aussagefähigkeiten archäologischer Quellen aus Flachgräberfeldern des 9.–12. Jahrhunderts, **XXXVIII–1, 1990, 147–192** (Hanuliak 8).
- Mittelalterliche figurale Keramik in der Slowakei, **XXXIX–1/2, 1991, 331–364** (Slivka 3).
- Materiálna kultúra z výskumu Kammerhofu v Banskej Štiavnici, **XL–1, 1992, 135–164** (Labuda 2).

PALEOLIT — STREDOVEK

- Исследования археологических памятников Закарпатья за годы советской власти, **XXIII–2, 1975, 261–282** (Balaguri 1).
- Die Weichsel in der Urgeschichte, **XXXIV–2, 1986, 239–248** (Hensel 2).

NEOLIT — STREDOVEK

- Príspevok k štúdiu, analýze a interpretácii nálezov kultúrnych rastlín na Slovensku, **XXI–1, 1973, 211–220** (Hajnalová 1).

- Archeologické nálezy kultúrnych rastlín a burín na Slovensku, **XXIII–1, 1975, 227–254** (Hajnalová 2).
- Neue Methoden zur Gewinnung und Interpretation von pflanzlichen Makroresten auf archäologischen Fundstellen in der Slowakei, **XXXV–1, 1987, 19–26** (Hajnalová 10).

DOBA HALŠATSKÁ — STREDOVEK

- Die Möglichkeiten der Erforschung der Gefolgschaft in der mitteleuropäischen Vor- und Frühgeschichte, **XXXIV–2, 1986, 293–297** (Bouzek 1).

C. GEOGRAFICKÝ REGISTER

ČESKO-SLOVENSKO

Slovensko — lokality

Abrahám, okr. Galanta

- pohrebisko zo začiatku doby sťahovania národov (posl. 1/4 4.-zač. 5. stor.), **XXI–2, 1973, 359–399** (Kolník 2)

Banská Štiavnica, okr. Žiar nad Hronom

- analýza technickej keramiky z Komorského dvo-
ra, príspevok k problematike montánnej archeo-
logie, **XL–1, 1992, 135–164** (Labuda 2)

Beluša, okr. Považská Bystrica

- najsevernejšie kvádske sídlisko na Slovensku
(dat. na koniec 2., resp. zač. 3. stor.), **XXII–1,
1974, 89–106** (Pieta 1)

Bešeňov, okr. Nové Zámky

- sídlisko kultúry s kanelovanou keramikou, **XXII–
2, 1974, 237–360** (Němejcová–Pavúková 1)
- pohrebisko s doloženou kontinuitou pochovávania
od konca 9. do konca 10. stor., hroby s veľko-
moravským inventárom a s prejavmi hmotnej
kultúry staromoravského obyvateľstva, **XXVII–
2, 1979, 375–404** (Nevizánsky 1)

Bíňa, okr. Nové Zámky

- sídlisko kultúry s kanelovanou keramikou,
XXXII–1, 1984, 147–177 (Cheben 1)
- stredoveké sídlisko a pohrebisko, **XL–1, 1992,
109–134** (Ruttikay M. — Cheben 1)

Blatné, okr. Bratislava-vidiek

- sídlisko bolerázskej skupiny kultúry s kanelova-
nou keramikou, **XXXII–1, 1984, 75–146** (Němej-
cová–Pavúková 5)

Boldog, okr. Galanta

- náhrobná stéla s rímskym nápisom, sekundárne
použitá, **XXV–2, 1977, 481–500** (Kolník 7)

Boleráz, okr. Trnava

- románska rustikálna architektúra, stavebný vý-
voj, výskum kostolného cintorína, **XXII–1, 1974,
107–127** (Ruttikay A. 2)

Bratislava

- analýza rastlinných zvyškov z 13.–16. stor. (vý-
stavba mosta cez Dunaj), **XXVII–1, 1979, 187–
198** (Opravil — Hajnalová 1)
- sídlisko bolerázskej skupiny kultúry s kanelova-
nou keramikou, **XXXII–1, 1984, 179–194** (Baxa —
Kaminská 1)

- kamenná meštianska včasnogotická architektúra
z 13. — zač. 14. stor., **XXXV–2, 1987, 417–440**
(Baxa — Ferus — Musilová 1)

Bratislava, časť Devín

- nález pece s keramikou, obilím a chlebom z do-
by sťahovania národov (1. 1/3 5. stor.), **XXXVII–
1, 1989, 69–88** (Pieta — Plachá 1)
- paleobotanická analýza obilia a chleba z doby
sťahovania národov, **XXXVII–1, 1989, 89–104**
(Hajnalová 12)

Bratislava, časť Dúbravka

- včasnoslovanské sídlisko s keramikou pražského
typu (2. pol. 6. stor.), **XXXIX–1/2, 1991, 257–
276** (Hromada — Kolník 1)
- včasnoslovanské žiarové pohrebisko s keramikou
pražského typu (2. pol. 6.–7. stor.), **XXXIX–1/2,
1991, 277–286** (Hromada 2)
- stanovisko k datovaniu bronzového liateho ná-
ramku so zhrubnutými koncami zo včasnoslovan-
ského pohrebiska, **XXXIX–1/2, 1991, 287–288**
(Werner 1)

Bratislava, časť Rusovce

- zbrane a nástroje z rímskeho tábora Gerulata,
XXXVI–1, 1988, 133–140 (Kraskovská 4)

Brhlovce, okr. Levice

- amfora podolskej kultúry s cínovou aplikáciou
so vzťahom ku kultúrnej oblasti švajčiarskych
kolových stavieb, **XXV–2, 1977, 463–472** (Oždá-
ni 1)
- fyzikálno-chemický rozbor povrchovej úpravy am-
fory podolskej kultúry, **XXV–2, 1977, 473–480**
(Šujanová 1)

Bučany, okr. Trnava

- sídlisko kultúry s kanelovanou keramikou, **XXII–
2, 1974, 237–360** (Němejcová–Pavúková 1)
- neskorohalštatské a ranolaténske birituálne po-
hrebisko, **XXXI–2, 1983, 277–324** (Bujna —
Romsauer 1)

Cabaj-Cápor, okr. Nitra

- kenotafická možyla čačianskej kultúry, rádové
pohrebisko z 11. stor., **XXVII–1, 1979, 87–124**
(Točík — Paulík 1)

Cifer-Páč, okr. Trnava

- analýza rastlinných zvyškov z neolitu, doby rím-
skej a zo slovanského obdobia, **XXX–1, 1982,
211–219** (Hajnalová 6)

Čakajovce, okr. Nitra

- včasnoslovanské žiarové pohrebisko zo 7.–8. stor., **XXXVIII–2, 1990, 357–420** (Rejholecová 8)
- antropologická analýza materiálu zo včasnoslovanského žiarového pohrebiska, **XXXVIII–2, 1990, 421–428** (Stloukal 2)
- Čataj, okr. Bratislava-vidiek**
 - sídliskové nálezy skupiny Chlopice-Veselé, **XXIX–1, 1981, 163–176** (Pavúk 11)
 - výskum dlhých domov na sídlisku kultúry s lineárnu keramikou, **XXXIV–2, 1985, 365–382** (Pavúk 17)
 - laténske sídlisko (LC₁), doklady hrnčiarskej výroby, **XXXV–2, 1987, 391–412** (Oždání — Hečková 1)
 - pôvod grafitu z laténskeho sídliska, **XXXV–2, 1987, 413–416** (Molák — Illášová 1)
- Cedejovce, okr. Košice-vidiek**
 - analýza štiepanej kamennej industrie zo sídliska kultúry s lineárnu keramikou, **XXXVII–2, 1989, 377–410** (Kozłowski 1)
- Cervený Hrádok, okr. Nitra**
 - sídlisko staršej fázy bolerázskej skupiny kultúry s kanelovanou keramikou, **XXII–2, 1974, 237–360** (Němejcová-Pavúková 1), **XXVII–1, 1979, 17–55** (Němejcová-Pavúková 2)
- Čierne Kľačany, okr. Nitra**
 - neskoroantická pyxida, ikonografia, datovanie a vzťahy k Veľkej Morave, **XXXI–1, 1983, 17–84** (Kolník — Vellačík 1)
- Čierny Brod, okr. Galanta**
 - žiarové pohrebisko z mladšej doby rímskej a zo začiatku doby stiahovania národov (dat.: C₂, C₃, D₁), **XXIII–2, 1975, 341–378** (Kolník 3)
- Dívčíky nad Nitricou, okr. Prievidza**
 - pohrebisko lužickej kultúry, príspevok k riešeniu chronologických otázok vývoja lužickej kultúry na Slovensku, **XXXIX–1/2, 1991, 143–214** (Vellačík 6)
 - antropologická analýza žiarových hrobov z pohrebiska lužickej kultúry, **XXXIX–1/2, 1991, 215–220** (Stloukal 3)
- Dívinka, okr. Žilina**
 - analýza rastlinných zvyškov z doby laténskej a rímskej, **XXVII–1, 1979, 187–198** (Opravil — Hajnalová 1)
- Dolný Kubín, časť Veľký Bysterec**
 - depot keltských mincí (29 keltských mincí, 1 rímsky augustovský denár), datovanie uloženia do stupňa B_{1a}, **XXXIV–2, 1986, 383–408** (Pieta — Kolníková 1)
- Drňa, okr. Rimavská Sobota**
 - laténske pohrebisko (LB₂—LC₁/C1b/), **XXXIII–2, 1985, 273–310** (Furmánek — Sankot 1)
- Dubník, okr. Nové Zámky**
 - pohrebisko z posl. 1/3 10. stor., **XXXVI–2, 1988, 433–454** (Rejholecová 7)
 - antropologická analýza materiálu z pohrebiska z 10. stor., **XXXVI–2, 1988, 455–464** (Vondráková 1)
 - laténske birituálne pohrebisko, **XXXVII–2, 1989, 245–354** (Bujna 5)
 - antropologická analýza materiálu z laténskeho birituálneho pohrebiska, **XXXVII–2, 1989, 355–378** (Jakab — Vondráková 2)
- Gánovce, okr. Poprad**
 - analýza zlomkov kalvy a travertínového výliatku mozgovne preneandertáliskeho človeka pomocou počítačovej tomografie (CT), **XXXVI–2, 1988, 353–362** (Viček 1)
- Hlohovec, časť Šulekovo, okr. Trnava**
 - sídliskové nálezy skupiny Chlopice-Veselé, **XXIX–1, 1981, 163–176** (Pavúk 11)
- Hoste, okr. Galanta**
 - halštatské sídlisko datované do záverečnej fázy mladšieho úseku kalenderberskej kultúry (koniec HD₁), **XXXII–2, 1984, 431–452** (Bujna — Romsauer 2)
- Hronský Beňadik, okr. Žiar nad Hronom**
 - analýza rastlinných zvyškov zo stredoveku, **XXVII–1, 1979, 187–198** (Opravil — Hajnalová 1)
- Hubina, okr. Trnava**
 - keramický inventár z neskorohalštatského objektu, HD₂, vekerzugskej skupiny, **XL–2, 1992, 213–222** (Romsauer — Pieta 1)
- Hurbanovo, časť Bohatá, okr. Komárno**
 - pohrebisko belobrdskej kultúry (2. pol. 10.–11. stor.), **XXIV–1, 1976, 191–234** (Rejholecová 2)
 - laténske birituálne pohrebisko, **XXV–1, 1977, 47–67** (Rejholecová 3)
 - analýza antropologického materiálu z laténskeho birituálneho pohrebiska, **XXV–1, 1977, 69–76** (Jakab 1)
 - analýza zvieračich zvyškov z laténskeho birituálneho pohrebiska, **XXV–1, 1977, 77–80** (Ambros 4)
- Chlaba, okr. Nové Zámky**
 - intenzívne osídlenie od praveku po neskorý stredovek, sídlisko kultúry s kanelovanou keramikou, objekt z predčačianskeho horizontu, depot bronzových predmetov (HA—HB₁), priecka s pamätkami vekerzugskej skupiny, laténske sídlisko (LB — zač. LC), osídlenie z včasného, vrcholného a neskoro stredoveku, neskororománska sakrálna architektúra, kostolný cintorín, **XXXVII–1, 1989, 151–212** (Hanuliak 7)
- Chotín, okr. Komárno**
 - chronologická a sociologická analýza halštatských pohrebísk, **XXV–1, 1977, 13–46** (Dušek S. 5)
- Ivanovce, okr. Trenčín**
 - analýza 2 depotov bronzových predmetov (BA₂, BD), **XXXV–1, 1987, 47–64** (Vellačík — Němejcová-Pavúková 1)
- Iža, okr. Komárno**
 - stavebný vývoj rímskeho kastela Leányvár, **XXXIV–1, 1986, 185–224** (Kuzmová — Rajtár 1)
- Ižkovce, okr. Trebišov**
 - laténske birituálne pohrebisko, **XXIV–1, 1976, 151–180** (Vizdal 1)

Kašov, okr. Trebišov

- gravettienske osídlenie, analýza obsidiánovej industrie, **XL–1, 1992, 5–28** (Bánesz — Hromada — Desbrosse — Margerand — Pavlikowski — Kozłowski — Sobczyk 1)

Komárno

- analýza rastlinných zvyškov z 2. pol. 8. stor., **XXVII–1, 1979, 187–198** (Opravil — Hajnalová 1)
- 2 slovansko-avarské pohrebiská (2. pol. 8.-zač. 9. stor.), **XXX–2, 1982, 347–393** (Čilińska 13)
- analýza antropologického materiálu z 2 slovansko-avarských pohrebísk, **XXX–2, 1982, 395–427** (Jakab — Vondráková 1)
- slovansko-avarské pohrebisko z 2. pol. 8. — zač. 9. stor., **XXXV–2, 1987, 251–344** (Trugly 1)
- analýza antropologického materiálu zo slovansko-avarského pohrebíska, **XXXV–2, 1987, 345–364** (Gomolčák — Jakab 1)
- analýza zvieracích zvyškov z výskumu slovansko-avarského pohrebíska, **XXXV–2, 1987, 365–380** (Ambros 7)
- analýza petrifikovaných zvyškov dreva na kovových predmetoch zo slovansko-avarského pohrebíska, **XXXV–2, 1987, 381–384** (Hajnalová 11)
- analýza textilných zvyškov zo slovansko-avarského pohrebíska, **XXXV–2, 1987, 385–390** (Dolejšová 1)

Komjaticce, okr. Nové Zámky

- sídlisko starnej fázy bolerázskej skupiny kultúry s kanelovanou keramikou, **XXVII–1, 1979, 17–55** (Nemejcová-Pavúková 2)

Košice, časť Krásna nad Hornádom

- benediktínsky kláštorný komplex, **XXXIV–2, 1986, 409–424** (Polla 1)

Košická Belá, okr. Košice-vidiek

- mladopaleolitické a mezoliticke nálezy z Medvedej jaskyne, **XXXVIII–1, 1990, 5–30** (Bárta 9)
- prírodovedné expertizy nálezov z Medvedej jaskyne, **XXXVIII–1, 1990, 31–44** (Ambros — Strnad — Čejka 1)

Kyjatice, okr. Rimavská Sobota

- riešenie metodologických a teoretických otázok; analýza pojmu archeologickej kultúry, rekonštrukcia mohylového žiarového pohrebiska, vybudovanie pamätníka kýjatickej kultúry, **XXXIV–2, 1986, 319–330** (Furmánek 23)

Ledenica, okr. Považská Bystrica

- analýza rastlinných zvyškov z doby slovanskej, **XXVII–1, 1979, 187–198** (Opravil — Hajnalová 1)

Levice

- analýza zuhoľnatených rastlinných zvyškov v nádobe kultúry s kanelovanou keramikou, **XXV–1, 1977, 7–12** (Hajnalová 3)

Liptovský Mikuláš, časť Ondrašová

- pohrebisko mohylového horizontu lužickej kultúry, **XXIII–1, 1975, 11–34** (Vellačík 1)

Malá Čalomija, okr. Veľký Krtíš

- slovansko-avarské pohrebisko, **XXIV–2, 1976, 441–451** (Čilińska 6)

Malé Kosihy, okr. Nové Zámky

- sídlisko kultúry s kanelovanou keramikou, **XXII–2, 1974, 237–360** (Nemejcová-Pavúková 1)

- porovnanie archeologických nálezov Malé Kosihy a Ostrovul Corbului (Rumunsko), **XXXVI–1, 1988, 217–224** (Roman 1)

Maňa, okr. Nové Zámky

- neskorohalštatské birituálne pohrebisko nositeľov kalenderberskej kultúry, laténske birituálne pohrebisko (koniec LB₁, LB₂, LC₁), **XXVI–2, 1978, 283–422** (Benadik 8)

Medzany, okr. Prešov

- doklady železiarskej výroby v dobe rímskej (2.–3. stor.), **XXXV–1, 1987, 27–40** (Lamiová-Schmiedlová 13)

- chemická a mikroskopická analýza nálezov dokladajúcich prvotnú výrobu železa, **XXXV–1, 1987, 41–45** (Mihok — Cengel 1)

Modrany, okr. Komárno

- birituálne pohrebisko z mladšej doby halštatskej, **XXIV–2, 1976, 397–427** (Dušek S. 3)

Mužla, časť Čenkov, okr. Nové Zámky

- antropomorfna a zoomorfna plastika železovskej skupiny, **XXXVIII–2, 1990, 429–452** (Kuzma 4)

Nevidzany, okr. Nitra

- sídlisko kultúry s kanelovanou keramikou, **XXII–2, 1974, 237–360** (Nemejcová-Pavúková 1)

Nitra, časť Chrenová

- včasnoslovanské sídlisko zo 6.–7. stor. (Mikov dvor), **XXXIX–1/2, 1991, 289–330** (Fusek 4)

Nitra, časť Zobor

- pohrebisko z 9.–10. stor. (pod Zoborom), **XXVI–1, 1978, 99–125** (Chropovský 18)

- antropologická analýza materiálu z pohrebiska z 9.–10. stor., **XXVI–1, 1978, 127–148** (Jakab 3)

Nitriansky Hrádok, okr. Nové Zámky

- analýza archeozoologického materiálu z doby bronzovej (maďarovská kultúra), **XXI–1, 1973, 187–194** (Ambros 1)

Nižná Myšľa, okr. Košice-vidiek

- analýza depoutu železných nástrojov a zbraní zo starnej doby železnej (HD₁-HD LA), **XXVIII–2, 1980, 383–394** (Mirošayová 2)

- metalografický rozbor kosákov zo starnej doby železnej, **XXVIII–2, 1980, 395–400** (Kocich — Leukaničová 1)

- opävnené osady (I, II) a pohrebisko otomanskej kultúry, **XL–2, 1992, 189–204** (Olexa 4)

Nová Baňa, okr. Žiar nad Hronom

- výsinné slovanské hradisko refugálneho charakteru (10.–13. stor.), existencia už v dobe halštatskej (seredinská skupina kalenderberskej kultúry — HC), **XXIV–2, 1976, 453–462** (Klišký 1)

Nové Košariská, okr. Bratislava-vidiek

- analýza zvieracích zvyškov z halštatského mohylového pohrebiska, **XXIII–1, 1975, 217–226** (Ambros 2)

Nové Zámky

- pohrebisko belobrdskej kultúry (10.–12. stor.), **XXII–2, 1974, 435–463** (Rejholecová 1)

- antropologická analýza pohrebiska z 10.–12. stor., **XXV–1, 1977, 161–218** (Jakab 2)

Palárikovo, okr. Nové Zámky

- laténsky kultový objekt na mohyle z mladšej doby bronzovej, laténske kostrové hroby knáz-

- skej vrstvy — družov; príspevok k štruktúre keltskej spoločnosti a jej nadstavbovej sfére, **XXIII–2, 1975, 283–332** (Paulík — Zachar 1)
- antropologická analýza laténskych kostrových hrobov, **XXIII–2, 1975, 333–337** (Thurzo 1)
 - analýza zvieracích zvyškov z laténskych hrobov, **XXIII–2, 1975, 338–340** (Ambros 3), **XXXIII–1, 1985, 153–164** (Ambros 6)
- Partizánske, okr. Topoľčany**
- pohrebisko lužickej kultúry (BD-HA/HB), **XXIII–1, 1975, 35–54** (Benkovská-Pivovarová 1)
- Pečeňady, okr. Trnava**
- sídliskové nálezy skupiny Chlopice-Veselé, **XXIX–1, 1981, 163–176** (Pavúk 11)
- Piešťany, okr. Trnava**
- zhodnotenie bronzových predmetov (dat. do BA₁–BA₂, BD, HA₁, HA₂), **XL–2, 1992, 205–211** (Oždání 5)
- Pobedim, okr. Trenčín**
- typológia a datovanie ostrôh zo slovanského hradiska, súpis nálezisk slovanských ostrôh, **XXV–1, 1977, 103–160** (Bialeková 1)
 - výskum a rekonštrukcia fortifikácie na slovanskom hradisku, **XXVI–1, 1978, 149–177** (Bialeková 2)
 - analýza zuhoľnatených zvyškov drevín z valu slovanského hradiska, **XXVI–1, 1978, 179–184** (Hajnalová 4)
 - geofyzikálny prieskum priečneho valu na slovanskom hradisku, **XXVI–1, 1978, 185–192** (Ludíkovič — Hašek — Obr 1)
- Prešov, časť Šarišské Lúky**
- sídlisko kultúry s lineárной keramikou, bukovo-horské kultúry, lažničskej skupiny a kultúry s kanelovanou keramikou, **XXIV–1, 1976, 83–117** (Šiška 2)
 - analýza štiepanej kamennej industrie zo sídliska kultúry s lineárной keramikou, **XXXVII–2, 1989, 377–410** (Kozlowski 1)
- Prosné, okr. Považská Bystrica**
- neskorolaténske kultové miesto, **XXVIII–2, 1980, 245–286** (Plešta — Moravčík 1)
- Radošina, okr. Topoľčany**
- sídlisko bolerázskej skupiny kultúry s kanelovanou keramikou, **XXV–2, 1977, 433–448** (Nemejcová-Pavúková — Bárta 1)
- Radvaň nad Dunajom (Žitavská Tôň), okr. Komárno**
- horizontálno-stratigrafická analýza slovansko-avarškej pohrebiske, **XXXIII–2, 1985, 329–346** (Zábojník 2)
- Ratka, okr. Lučenec**
- laténske pohrebisko (LB₂/C₁—LC_{1b}), **XXXIII–2, 1985, 273–310** (Furmánek — Sankot 1)
- Rúbaň, okr. Nové Zámky**
- slovansko-avarške pohrebisko, **XXIV–2, 1976, 441–451** (Čilinská 6)
- Slovenské Pravno, okr. Martin**
- obchodno-komunikačné centrum na Jantárovej ceste, dat. do staršej doby rímskej, **XXXVII–2, 1989, 419–426** (Saškovský 7)
- Smolenice, okr. Trnava**
- slovanské pohrebisko z 9. a zo začiatku 10. storočia, **XXVII–2, 1979, 365–374** (Dušek S. 8)
 - birituálne pohrebisko ľudu stredodunajskej mohylovej kultúry (dat. do BB₂—BC), **XXVIII–2, 1980, 341–382** (Dušek M. 10)
 - halštatské hradisko (Molpír), rekonštrukcia obranného systému a zástavby vnútorného areálu, **XXXIV–2, 1986, 309–317** (Dušek M. 12)
- Svodín, okr. Nové Zámky**
- sídlisko staršej fázy bolerázskej skupiny kultúry s kanelovanou keramikou, **XXVII–1, 1979, 17–55** (Nemejcová-Pavúková 2)
 - predbežné zhodnotenie výsledkov výskumu polykulturného náleziska (mladopaleolitické osídlenie, sídlisko a pohrebisko lengyelskej kultúry, sídlisko karpatskej mohylovej kultúry (BB₂—BD₁), sídlisko čačianskej kultúry, sídlisko a pohrebisko z doby halštatskej (HC₁—HD₁) a včasnostredoveké osídlenie (9.–10. stor.), **XXXIV–1, 1986, 133–176** (Nemejcová-Pavúková 6)
 - analýza rastlinných zvyškov zo sídliska lengyelskej kultúry, kultúry s kanelovanou keramikou a z halštatského sídliska, **XXXIV–1, 1986, 177–184** (Hajnalová 9)
- Sarišské Michaľany, okr. Prešov**
- sídlisko kultúry s východoslovenskou lineárной keramikou (skupina Tiszadob), sídlisko a pohrebisko bukovo-horské kultúry, sídlisko kultúry s kanelovanou keramikou, stredoveké osídlenie (12.–13. stor.), **XXXIV–2, 1986, 439–454** (Šiška 14)
 - antropologická analýza kostrového materiálu z pohrebiska bukovo-horské kultúry, **XXXIV–2, 1986, 455–462** (Jakab 8)
- Štúrovo, okr. Nové Zámky**
- sídlisko staršej fázy bolerázskej skupiny kultúry s kanelovanou keramikou, **XXVII–1, 1979, 17–55** (Nemejcová-Pavúková 2)
 - analýza rastlinných zvyškov zo sídliska s mladšou lineárной keramikou a žellezovskej skupiny, **XXXI–1, 1983, 199–218** (Hajnalová 7)
 - horizontálno-stratigrafická analýza slovansko-avarškej pohrebiske, chronologický rozbor nálezového materiálu, **XXXIII–2, 1985, 347–378** (Wiedermann 1)
- Tekovský Hrádok, okr. Levice**
- sídlisko kultúry s kanelovanou keramikou, **XXII–2, 1974, 237–360** (Nemejcová-Pavúková 1)
- Terňa, okr. Prešov**
- sídlisko z neskorej doby bronzovej a z doby halštatskej, **XL–1, 1992, 47–76** (Budinský-Krička — Mirošayová 1)
- Tlmače, okr. Levice**
- slovanské hradisko so strategicko-strážnou a útočiskovou funkciou (9.–10. stor.), **XXIII–1, 1975, 97–118** (Habovštiak 2)
- Trebíšov**
- románska sakrálna architektúra, cintorín, **XXX–2, 1982, 429–451** (Kaminská 1)

Trstené pri Hornáde, okr. Košice-vidiek

- sídlisko z doby halštatskej a z doby rímskej, **XXXI–2, 1983, 415–442** (Jurečko 2)

Veľká Calomija, okr. Veľký Krtíš

- slovansko-avarské pohrebisko, **XXIV–2, 1976, 441–451** (Čiliinská 6)

Veľké Kosihy, okr. Komárno

- slovansko-avarské pohrebisko (1. pol. 7. stor.), **XXIV–2, 1976, 441–451** (Čiliinská 6)

Vojnatina, okr. Michalovce

- predkuštanovické Žiarové pohrebisko (HB₃–HC), príspevok k poznaniu vývoja gávskej kultúry, najmä predkuštanovickej fázy, **XXIV–1, 1976, 119–149** (Budinský-Krička 1)

Vráble, okr. Nitra

- opevnená osada maďarskej kultúry, **XXXIV–2, 1986, 463–476** (Točík 15)

Závada, okr. Topoľčany

- slovanské pohrebisko z 9. stor., v najstarších hroboch mongoloidné znaky, proces asimilácie slovanského etnika s nomádskym, **XXX–1, 1982, 123–164** (Bialeková 4)
- antropologická analýza materiálu zo slovanského pohrebiska, **XXXI–1, 1983, 173–198** (Jakab 5)

Zemné, okr. Nové Zámky

- belobrdske pohrebisko z 2. pol. 10. stor., dokladajúce kontakty starých Madarov a Slovanov, **XXVII–2, 1979, 405–436** (Rejholecová 4)
- analýza antropologického materiálu z belobrdskeho pohrebiska, **XXVIII–2, 1980, 401–436** (Jakab 4)

Zemplín, okr. Trebišov

- Žiarové mohylové pohrebisko zo záveru doby laténskej a zo starej doby rímskej, hroby 3 etnickej skupín — Keltov, Dákov a nositeľov preworskej kultúry, **XXXVIII–2, 1990, 245–344** (Budinský-Krička — Lamiová-Schmiedlová 1)
- analýza antropologického materiálu zo Žiarového pohrebiska zo záveru doby laténskej a zo starej doby rímskej, **XXXVIII–2, 1990, 345–348** (Stloukal 1)
- Štruktúrna a chemická analýza pošvy meča a krúžkového brnenia zo Žiarového pohrebiska (1.–2. stor.), **XXXVIII–2, 1990, 349–355** (Longauerová — Longauer 1)

Želovce, okr. Veľký Krtíš

- antropologická analýza materiálu zo slovansko-avarského pohrebiska (7.–8. stor.), **XXII–1, 1974, 129–188** (Stloukal — Hanáková 1)
- Štrukturálna a demografická analýza slovansko-avarského pohrebiska zo 7.–8. stor., **XXVII–1, 1979, 139–166** (Čiliinská — Wolska 1)
- analýza rastlinných zvyškov z 2. pol. 7. stor., **XXVII–1, 1979, 187–198** (Opravil — Hajnalová 1)

Žíkovce, okr. Trnava

- sídlisko bolerázskej skupiny kultúry s kanelovanou keramikou, **XXXII–1, 1984, 75–148** (Némějcová — Pavúková 5)

Slovensko (celkovo) a jeho oblasti

- nálezový fond rímskych mincí zo slovenskej časti

rímskeho limitu, z germánskeho prostredia na juhozápadnom Slovensku, z oblasti s osídlením púchovskou kultúrou na severnom a strednom Slovensku a z východného Slovenska, **XXI–1, 1973, 167–186** (Kolníková 1)

- analýza rastlinných zvyškov (od neolitu po stredovek) z územia Slovenska, **XXI–1, 1973, 211–220** (Hajnalová 1)
- stredoveké zaniknuté sídliská ako predmet historickoarcheologickej výskumu, stav zaniknutých stredovekých sídlisk na území bývalej Tekovskej župy, **XXI–1, 1973, 221–228** (Habovštiak 1)
- východoeurópske a stredomorské vplyvy v dobe bronzovej na Slovensku, počiatky metalurgie, **XXI–2, 1973, 253–257** (Vladár 1)
- spoločensko-ekonomicke problémy v dobe bronzo-vej, frekvencia výskytu pracovných prostriedkov na Slovensku, kvantitatívne zastúpenie bronzovej indústrie (okr. Rimavská Sobota), **XXI–2, 1973, 401–408** (Furmánek 2)
- prínos archeológie k objasneniu historických zákonitostí vzniku včasných triednych spoločností, **XXI–2, 1973, 409–422** (Dušek S. 2)
- riešenie historicko-spoločenských otázok paleolitu na Slovensku, problém vzájomných vzťahov ľadovca a prírody, otázky antropogenézy a vývoja hospodársko-výrobných foriem i spoločenskej štruktúry, **XXII–1, 1974, 9–32** (Bárta 1)
- problematika lokalizácie sídel Kotinov, **XXII–1, 1974, 83–88** (Gindl 1)
- súpis nálezisk kvádskej keramiky na území púchovskej kultúry (Považie, horné Ponitrie, Turiec), **XXII–1, 1974, 89–106** (Pieta 1)
- Tráci v Karpatskej kotline, **XXII–2, 1974, 361–434** (Dušek M. 5)
- systém slovanských hradísk v oblasti Slovenskej brány so strategicko-strážnou a útočiskovou funkciou, **XXIII–1, 1975, 97–118** (Habovštiak 2)
- jazdecký výstroj a zbrane z 9.–1. pol. 14. stor., všeobecný pohľad na problematiku a metodiku štúdia zbrani v rámci Európy, súpis militárii zo Slovenska (9.–1. pol. 14. stor.), **XXIII–1, 1975, 119–216** (Ruttay A. 4)
- analýza rastlinných zvyškov (od neolitu po stredovek) z územia Slovenska, **XXIII–1, 1975, 227–254** (Hajnalová 2)
- zhodnotenie hrobových nálezov gávskeho kultúrneho okruhu na východnom Slovensku, otázka sídlisk a hradísk, vývoj gávskej kultúry, najmä predkuštanovickej fázy, **XXIV–1, 1976, 119–149** (Budinský-Krička 1)
- jazdecký výstroj a zbrane z 9.–1. pol. 14. stor., typologická a chronologická klasifikácia nálezového materiálu, **XXIV–2, 1976, 245–395** (Ruttay A. 5)
- rímske bronzové nádoby zo Slovenska, **XXIV–2, 1976, 429–440** (Kraskovská 1)
- súpis nálezisk slovanských ostrôh, **XXV–1, 1977, 103–180** (Bialeková 1)
- problematika pilinskéj kultúry, analýza materiálu, súpis lokalít zo Slovenska a z Maďarska, **XXV–2, 1977, 251–370** (Furmánek 4)
- vplyvy východného Stredomoria na severné oblasti

- Karpatskej kotliny na začiatku strednej doby bronzovej (BB₁) — na opevnených sídliskách otomanskej a maďarskej kultúry, **XXV–2, 1977, 371–432** (Vladár — Bartonček 1)
- nálezy ihlic s guľovitou alebo dvojkónickou hlavicou a so zosilneným kŕčikom zo Slovenska, **XXV–2, 1977, 449–462** (Demeterová 2)
 - k problematike proveniencie surovín na výrobu štiepanej kamennej industrie v paleolite na Slovensku, **XXVII–1, 1979, 5–15** (Bárta 4)
 - Žiarové pohrebiská zvolenskej skupiny lužickej kultúry (BD — koniec HB/zač. HC) v oblasti Pohronia, Štiavnických vrchov a Krupinskej planiny [súpis pohrebísk, rozbor nálezov], **XXVII–1, 1979, 57–86** (Bátora 1)
 - analýza halštatskej keramiky zhotovenej v ruke a na kruhu z oblasti juhozápadného Slovenska, **XXVII–1, 1979, 125–138** (Dušek S. 7)
 - rozšírenie a charakter cintorínov s hrobmi pod náhrobnými kameňmi z 11.–14. stor. na Slovensku, **XXVII–1, 1979, 167–186** (Hanuliak 1)
 - nálezy škrupinového a kôstkového ovocia a vínnej révy zo Slovenska, **XXVII–1, 1979, 187–198** (Opravil — Hajnalová 1)
 - osídlenie Východoslovenskej nižiny nositeľmi bukovohorskej kultúry (sídliská, pohrebiská), súpis lokalít, vývoj a periodizácia bukovohorskej kultúry, **XXVII–2, 1979, 245–290** (Šiška 5)
 - analýza paleobotanických nálezov dokumentujúcich poľnohospodárstvo, rastlinnú zložku potravín, úlohu rastlín v kultových predstavách a používanie drevín ako konštrukčného materiálu v dobe halštatskej, laténskej a rímskej (Liptovská kotlina), **XXVII–2, 1979, 437–474** (Hajnalová 5)
 - stará lineárna keramika na juhozápadnom Slovensku, súpis lokalít, paralelný vývoj v susedných oblastiach, **XXVIII–1, 1980, 7–90** (Pavúk 9)
 - problematika staršej doby bronzovej na východnom Slovensku, chronologická schéma neskorého eneolitu a staršej doby bronzovej pre východné Slovensko, **XXIX–1, 1981, 7–16** (Bátora 3)
 - k vzniku pilinskej kultúry, **XXIX–1, 1981, 37–50** (Furmánek 10)
 - datovanie a funkcia medených a bronzových nákrčníkov a hrivien, **XXIX–1, 1981, 121–129** (Novotná 1)
 - antropomorfjná plastika kultúry s kanelovanou keramikou, **XXIX–1, 1981, 131–138** (Novotný 1)
 - východoeurópske, stredomorské vplyvy a vplyvy z ázijskej oblasti v staršej dobe bronzovej na Slovensku, **XXIX–1, 1981, 217–223** (Vladár 6)
 - periodizácia kultúry s kanelovanou keramikou a jej chronologické vzťahy k juhovýchodnej Európe, kultúra s kanelovanou keramikou v svetle rádiokarbonových dát, **XXIX–2, 1981, 261–296** (Nemejcová-Pavúková 4)
 - k problematike kultúrno-spoločenských vzťahov na sídliskách z doby rímskej na východnom Slovensku, **XXIX–2, 1981, 313–339** (Jurečko 1)
 - rímska importovaná keramika (okrem terry sigillaty) z územia Slovenska, **XXIX–2, 1981, 341–376** (Krekovič 1)
 - sklené nádoby z doby rímskej na území Slovenska, **XXIX–2, 1981, 377–392** (Kraskovská 2)
 - podkúvanie na Slovensku v 11.–13. stor., jeho význam a využitie, **XXIX–2, 1981, 425–443** (Baxa 1)
 - k technológií výroby germánskych železných predmetov (1.–2. stor.) zo žiarových pohrebísk v oblasti juhozápadného Slovenska s cieľom porovnať technologickú úroveň kováčstva keltských a germánskych kmeňov, **XXX–1, 1982, 79–121** (Pleiner 1)
 - vojenské umenie Veľkej Moravy, stratégia a technika vojenstva, výzbroj, **XXX–1, 1982, 165–198** (Ruttkay A. 10)
 - běloruské pohrebiská — severná hranica ich výskytu, **XXX–1, 1982, 199–239** (Rejholecová 5)
 - ekonomická základňa a spoločenská nadstavba kultúr a skupín staršej doby bronzovej na východnom Slovensku, **XXX–2, 1982, 249–314** (Bátora 5)
 - bronzové závesky z doby bronzovej zo Slovenska, **XXX–2, 1982, 315–346** (Furmánek 13)
 - vývoj slovanského osídlenia v období avarského kaganátu (od konca 6. do pol. 9. stor.) na území juhozápadného a východného Slovenska, **XXXI–2, 1983, 237–276** (Čilinská 14)
 - stredoveké zaniknuté dedinské osídlenie na východnom Slovensku, **XXXI–2, 1983, 357–413** (Čaplovič 2)
 - vývoj osídlenia v dobe halštatskej, laténskej a rímskej na východnom Slovensku, návrh chronologie, **XXXI–2, 1983, 415–442** (Jurečko 2)
 - k problematike kultúry Suciu de Sus vo východnej časti Karpatskej kotliny, **XXXII–1, 1984, 11–74** (Demeterová 4)
 - vývoj bolerázskej skupiny kultúry s kanelovanou keramikou na Slovensku na základe nálezov z Blatného, okr. Bratislava-vidieck, a Žlkovce, okr. Trnava, **XXXII–1, 1984, 75–146** (Nemejcová-Pavúková 5)
 - sociálno-ekonomicke vzťahy v polgárskej kultúre na základe analýzy pohrebísk, **XXXII–2, 1984, 263–310** (Nevizánsky 3)
 - parohová a kostenná produkcia na Slovensku v 9.–17. stor., **XXXII–2, 1984, 377–429** (Slivka 1)
 - vývoj slovanskej keramiky na Slovensku v 7.–8. stor. na základe analýzy nálezov zo slovansko-avar-ských pohrebísk a zo sídlisk so zdôraznením výrobno-technickej stránky, **XXXIII–1, 1985, 15–70** (Béreš 2)
 - prínos antropologickej analýzy k štúdiu osídlenia v období popolnicových polí, **XXXIII–1, 1985, 137–152** (Furmánek — Stloukal 1)
 - súpis laténskych lokalít z juhu stredného Slovenska, **XXXIII–2, 1985, 273–310** (Furmánek — Sankot 1)
 - analýza rastlinných zvyškov zo stredovekých miest (z 10.–18. stor.), **XXXIII–2, 1985, 399–438** (Hajnalová 8)
 - k problematike mohylových kultúr na juhozápadnom Slovensku, **XXXIV–1, 1986, 5–96** (Oždáni 2)
 - vývoj gávskej kultúry na východnom Slovensku, **XXXIV–1, 1986, 97–131** (Demeterová 7)
 - stav výskumu stredopaleolitickej kultúr na Slovensku, **XXXIV–2, 1986, 279–292** (Bárta 8)
 - počiatky špecializovanej remeselnej výroby a ob-

- chodu u Slovanov na území Slovenska, **XXXIV–2, 1986, 299–308** (Čilinská 19)
- k problematike zaniknutých stredovekých osád, **XXXIV–2, 1986, 331–342** (Habovštiak 4)
 - antické pamiatky na slovanských náleziskách, **XXXIV–2, 1986, 343–356** (Kolník — Rejholecová 1)
 - mince v staromáďarských hroboch z územia Slovenska, **XXXIV–2, 1986, 357–363** (Kraskovská 3)
 - využitie archeologických a písomných prameňov pre štúdium štruktúry stredovekého osídlenia v obci Topoľčany, **XXXIV–2, 1983, 425–438** (Ruttikay A. 22)
 - typologický a chronologický vývoj stredovekého dedinského domu na východnom Slovensku (11.–15. stor.), **XXXV–1, 1987, 7–18** (Čaplovič 5)
 - nové metódy získavania a interpretácie rastlinných makrozvyškov na archeologických lokalitách Slovenska, **XXXV–1, 1987, 19–26** (Hajnalová 10)
 - osídlenie východného Slovenska v dobe halštatskej, súpis lokalít, **XXXV–1, 1987, 107–164** (Mirošayová 7)
 - k vzniku lengyelskej kultúry (juhozápadné Slovensko, Maďarsko), **XXXVI–1, 1988, 105–118** (Kalicz 2)
 - predveľkomoravské osídlenie juhozápadného Slovenska a Moravy, **XXXVI–1, 1988, 189–216** (Poulik 1)
 - stav výskumu slovanských dvorcov a dvorcového systému ako základu spoločenskej a politickej organizácie stredoeurópskych štátov (juhozápadné Slovensko, Morava), **XXXVI–2, 1988, 283–290** (Dostál 4)
 - kontakty Slovenska a českých krajín s byzantskou kultúrou, **XXXVI–2, 1988, 329–342** (Turek 1)
 - vývoj a štruktúra osídlenia Slovenska od konca 5. do začiatku 10. stor., súpis lokalít, **XXXVI–2, 1988, 379–414** (Šalkovský 6)
 - rozbor výroby železa v mladšej dobe rímskej v oblasti Spiša, **XXXVI–2, 1988, 415–432** (Mihok — Longauerová — Cengel — Javorovský 1)
 - antropologická analýza predveľkomoravských, veľkomoravských a poveľkomoravských pohrebísk zo Slovenska, **XXXVII–1, 1989, 105–150** (Jakab 7)
 - stredopaleolitická drobnotvará Industria z travertinových nálezisk zo Spiša, **XXXVIII–1, 1990, 45–88** (Bánesz 11)
 - včasnoslovanská sídlisková keramika z východného Slovenska, **XXXVIII–1, 1990, 89–146** (Budinský — Krička 2)
 - analýza plochých pohrebísk z 9.–12. stor. z juhozápadného a východného Slovenska, **XXXVIII–1, 1990, 147–192** (Hanuliak 8)
 - analýza pohrebísk kultúry Chlopice-Veselé a nitrianskej kultúry z územia juhozápadného Slovenska a východnej Moravy, **XXXIX–1/2, 1991, 91–142** (Bátor 10)
 - stredoveká figurálna keramika z územia Slovenska, **XXXIX–1/2, 1991, 331–364** (Slivka 3)
 - analýza pohrebísk z 10. stor. zo západného Slovenska, **XL–2, 1992, 243–308** (Hanuliak 11)
- Čechy a Morava**
- bronzový inventár stredodunajskej mohylovej kul-
- túry na Morave, **XXI–1, 1973, 25–145** (Furmánek 1)
- analýza archeozoologického materiálu zo sídliská kultúry s lineárnom keramikou z lokality Mikulov-Jelenf louka, **XXI–1, 1973, 195–210** (Kratochvíl 1)
 - chronológia želiezovskej skupiny na základe analýzy nálezov z Mohelnice, okr. Šumperk, **XXII–1, 1974, 33–37** (Tichý 1)
 - k problematike kontinuity na začiatku staršej doby bronzovej v Čechách a na Morave, **XXIX–1, 1981, 23–26** (Buchvaldek 1)
 - k otázke pôvodu skupiny Kosihy-Čaka na Morave, **XXIX–1, 1981, 97–103** (Medunová-Benešová 1)
 - dunajsko-karpatské vplyvy v ranej fáze ūnětickej kultúry v Čechách a na Morave, **XXIX–1, 1981, 105–109** (Moucha 1)
 - vývojové etapy bošáckej skupiny na základe nálezov z juhovýchodnej Moravy, **XXIX–1, 1981, 157–162** (Pavelčík 1)
 - vplyv stredného Podunajska a Karpatskej kotliny na vývoj mohylovej kultúry v strednej dobe bronzovej v Čechách, **XXIX–1, 1981, 177–180** (Plesl 1)
 - charakteristika kultúry so šnúrovou keramikou na území Moravy, **XXIX–1, 1981, 181–189** (Šebela 1)
 - vojenské umenie Veľkej Moravy, stratégia a takтика vojenstva, výzbroj, **XXX–1, 1982, 165–198** (Ruttikay A. 10)
 - záverečný horizont existencie keltských oppid v Čechách na základe konfrontácie historických prameňov, numizmatiky a archeológie, **XXXI–2, 1983, 325–356** (Waldhauser 1)
 - analýza depotu bronzových predmetov z Přestavlk, okr. Přerov, **XXXIII–1, 1985, 165–202** (Mačala 1)
 - predveľkomoravské osídlenie Moravy a juhozápadného Slovenska, **XXXVI–1, 1988, 189–216** (Poulik 1)
 - stav výskumu slovanských dvorcov a dvorcového systému ako základu spoločenskej a politickej organizácie stredoeurópskych štátov v 11. a 12. stor. **XXXVI–2, 1988, 283–290** (Dostál 4)
 - kamenné a kostene nástroje z neolitickej a eneolitickej kultúry na kremencu (Tušimice, okr. Chomutov), **XXXVI–2, 1988, 291–298** (Neustupný 2)
 - opevnené sídlisko zo staršej a začiatku strednej doby bronzovej (veteřovská kultúra) v Přerove, **XXXVI–2, 1988, 309–328** (Staňa 1)
 - kontakty českých krajín a Slovenska s byzantskou kultúrou, **XXXVI–2, 1988, 329–342** (Turek 1)
 - analýza pohrebísk kultúry Chlopice-Veselé a nitrianskej kultúry z územia východnej Moravy a juhozápadného Slovenska, **XXXIX–1/2, 1991, 91–142** (Bátor 10)
 - výšinná osada kultúry s kanelovanou keramikou na lokalite Hlinsko pri Lipníku nad Bečvou, analýza keramiky, **XL–1, 1992, 29–46** (Pavelčík 2)

OSTATNÉ ŠTÁTY

Bulharsko

- synchronizácia chronologických systémov severových. a severozáp. Bulharska, Pričernomoria, juhozáp. Bulharska a Rodop v dobe bronzovej, **XXIX–1, 1981, 203–216** (Todorova 1)

- vzťahy kultúry s kanelovanou keramikou k oblasti južného Bulharska, **XXIX–2, 1981, 261–296** (Nemejcová-Pavúková 4)
- bulharsko-slovenský výskum neolitickej telového sídliska v Gálabniku v západnom Bulharsku, **XXXII–1, 1984, 195–228** (Pavúk — Čochadžiev 1)
- sídliská z včasného a vrcholného stredoveku (od konca 8. do 14. stor.) na území Bulharska, **XXXIV–2, 1986, 261–278** (Vážarova 1)

Fínsko

- praveké osídlenie Fínska a etnografické paralely, metodika výskumu loveckých spoločností, **XXVI–1, 1978, 79–85** (Salo 1)

Grécko

- proces indoeuropeizácie Grécka na základe analýzy pohrebišok, **XXIX–1, 1981, 59–65** (Häusler 1)
- importovaná „barbarská“ keramika zo severných oblastí z 3 obdobia: 1. dat. do obdobia 2000 pred n. l., 2. 1200 pred n. l., 3. slovanská keramika z konca 8. stor. (Peloponés), **XXXVI–1, 1988, 93–97** (Hood 1)

Juhoslávia

- motív lovu na jeleňa v stredoveku, **XXVI–1, 1978, 29–40** (Bošković 1)

Maďarsko

- problematika pilinskej kultúry, analýza materiálu, súpis lokalít zo Slovenska a z Maďarska, **XXV–2, 1977, 251–370** (Furmánek 4)
- žiarový hrob z ranoavarského birituálneho pohrebiška (1. pol. 7. stor.), lok. Pókaszepetk, kom. Zala, v inventári váhy, zrejme hrob slovanského obchodníka, **XXVI–2, 1978, 423–430** (Sós 1)
- analýza inventára ženského hrobu z lok. Gelej, dat. do 2. stor., **XXVIII–1, 1980, 91–100** (Hadházy-Vaday 1)
- chronológia staršej doby bronzovej na území severovýchod. Maďarska, nové poznatky k chronológii skup. Nyírség, **XXIX–1, 1981, 67–74** (Kalicz 1)
- obetné jamy zo staršej doby bronzovej z okolia Budapešti, **XXIX–1, 1981, 75–86** (Kalicz-Schreiber 1)
- k problematike pôvodu mohylových pohrebišok, **XXIX–1, 1981, 87–96** (Kovács 1)
- slovanské sídlisko zo 7.–11. stor. z lok. Gergelyiugornye (vých. Maďarsko), **XXXIII–2, 1985, 379–397** (Erdélyi – Szimonova 1)
- k vzniku lengyelskej kultúry (Maďarsko, juhzápadné Slovensko), **XXXVI–1, 1988, 105–118** (Kalicz 2)
- informácia o nálezoch na sídlisku zo staršej a strednej doby bronzovej v Sütő, **XXXVI–1, 1988, 119–132** (Kovács 2)
- kostrové pohrebiško z 8./9.–11. stor. z lok. Vörs, kom. Somogy (hroby neskoroavarské, karolínske,

- staromadarské), **XL–2, 1992, 223–241** (Koltó – Lengyel – Pap – Szentpéteri 1)

Nemecko

- kultúrno-historické korene a historická úloha včasnostredovekých slovanských chrámov v Pobaltí, **XXVI–1, 1978, 19–28** (Herrmann 2)
- analýza depoutu zo staršej doby bronzovej z lok. Gau Bickelheim, **XXXVI–1, 1988, 55–75** (Hachmann 1)
- ostrohy z hradísk dat. do 9.–11. stor. z oblasti Saska, **XXXVII–1, 1989, 5–20** (Coblenz 1)

Poľsko

- najstaršia keramika lužickej kultúry z oblasti Małopolska, **XXII–1, 1974, 39–71** (Cabalska 1)
- štvorobližový drevený idoll z konca 9. stor. z hradiska Wolin, **XXVI–1, 1978, 13–17** (Hensel 1)
- charakteristika staršej doby bronzovej v južnom Poľsku, vplyv Karpatskej kotliny, **XXIX–1, 1981, 27–36** (Bukowski 1)
- osídlenie povodia Visly od paleolitu do 9. stor., **XXXIV–2, 1986, 239–248** (Hensel 2)
- datovanie skupiny Nowa Cerekwia zo strednej doby bronzovej v Hornom Sliezsku, **XXXVI–1, 1988, 33–54** (Gedl 1)
- k vzniku stredovekých miest, **XXXVI–1, 1988, 77–84** (Hensel 3)
- paleoekologicke systémy a ich väzby na hospodárstvo v mladšej dobe kamennej v sprašových oblastiach hornej Visly, **XXXVI–1, 1988, 141–151** (Kruk 1)
- aktuálne problémy štúdia eneolitu v poľskej časti Karpat, **XXXVI–1, 1988, 157–168** (Machnik 2)
- depoty včasnostredovekých sekerovitých hrivien z oblasti Małopolska, Moravy a Slovenska, analýza depoutu z Krakova, **XXXVI–2, 1988, 261–276** (Zaitz 1)
- pásové garnitúry zo slovanského hradiska Stradów, **XXXVI–2, 1988, 277–281** (Zoll-Adamikowa 1)

Rakúsko

- pohrebiško Statzendorf zo staršej doby bronzovej — datovanie, **XXXVI–1, 1988, 19–23** (Benkovsky-Pivovarová 3)
- analýza keramického materiálu kultúry s keramikou s brázdeným vpichom, **XXXVI–1, 1988, 225–240** (Ruttkay E. 1)

Rumunsko

- výrobná činnosť a remeslá na území Rumunska v 4.–11. stor., **XXVI–1, 1978, 45–50** (Olteanu 1)
- nálezy slovanských kotlikov a pekáčov, **XXVI–1, 1978, 59–68** (Horedt 1)
- hradiská dat. do 8.–11. stor. z oblasti Moldavska, **XXVI–1, 1978, 69–77** (Teodor 1)
- neoliticke kultúry na území Rumunska, **XXXV–1, 1987, 65–106** (Comşa 1)

- chov dobytka v dobe bronzovej na území Rumunska, **XXXVI–1, 1988, 25–32** (Comşa 2)

Spoločenstvo nezávislých štátov

- pohrebiská počapského typu (staršia doba bronzo-vá) v západnej časti Ukrajiny (Lvovská oblasť), analógie v skup. Chłopice-Veselé, **XXI–1, 1973, 15–24** (Svešníkov 1)
- poľnohospodárstvo skýtskych kmeňov v 7.–3. stor. pred n. l., **XXI–1, 1973, 147–166** (Šramko 1)
- sídlisko a pohrebisko volosovskej kultúry (2. pol. 3. tis. pred n. l.) vo Volodaroch (oblasť Gorkij), kostene plastiky losích hláv, **XXI–2, 1973, 423–428** (Cvetkova 1)
- neolitickej kamenný mlat s medvedou hlavou z lok. Volgo (Kalininská oblasť), **XXI–2, 1973, 429–432** (Studzickaja 1)
- pohrebný ríitus nositeľov pozdnákovskej kultúry (neskorá doba bronzo-vá) v povodí Oky, Kiazmy a v hornom a strednom Povolží, **XXI–2, 1973, 433–440** (Popova 1)
- doklady hry „mlyn“ na starej Rusi (10.–15. stor.), **XXI–2, 1973, 441–444** (Poļakova — Fechner 1)
- pamiatky zarubinskej kultúry (dat. od pol. 3. stor. pred n. l. do zač. 2. stor. n. l.), teritoriálne rozšírenie, stav výskumu, chronológia, **XXIII–1, 1975, 55–62** (Pobol 1)
- výsledky archeologických výskumov od paleolitu po stredovek v Zakarpatsku za r. 1945–1975, **XXIII–2, 1975, 261–282** (Balaguri 1)
- slovanské osídlenie Zakarpatska (8.–9. stor.), **XXV–1, 1977, 81–102** (Kotigoroško 1)
- zdobené keramické dlaždice z Hallča (pol. 12.–30-te roky 13. stor.), **XXVI–1, 1978, 87–98** (Malevskaja — Rappoport 1)
- žiarové pohrebisko holihradského typu (HB) z lok. Sopot (Lvovská oblasť), **XXVII–2, 1979, 291–316** (Krušelnickaja 1)
- pohrebiská, sídliská a hradiško čerňachovskej kultúry v strednom Podnepri (Ukrajina), **XXVII–2, 1979, 317–364** (Rutkovskaja 1)
- metalografický rozbor železných trojhramenných nožov z 10.–12. stor. z okolia Polacka (Bielorusko), **XXXII–2, 1984, 311–326** (Gurin 1)
- k problematike vzniku feudálneho štátu na Rusi, **XXXII–2, 1984, 351–376** (Váňa 1)
- k otázke vzájomných vzťahov čerňachovskej kultúry a včasnoslovanských pamiatok na základe výskumov v strednom Podnestri, **XXXIII–1, 1985, 71–136** (Vakulenko — Prichodník 1)
- analýza strieborných šperkov západoslovenskej proveniencie (Čechy, Morava, Slovensko, Poľsko) z depetu minci (11. stor.) z lok. Degfany (Minská obl., Bielorusko), **XXXIII–2, 1985, 311–327** (Perchavko 1)
- horné Potisia v dobe bronzovej, **XXXVI–1, 1988, 9–17** (Balaguri 2)
- geto-dácke hradišká (1. stor. pred n. l.-zač. 2. stor. n. l.) z oblasti horného Potisia, **XXXVII–1, 1989, 21–67** (Kotigoroško 2)

ŠIRŠIE OBLASTI

- otázka antropogenézy (Európa, Ázia, Afrika), **XXXII–1, 1974, 9–32** (Bárta 1)
- mohyly čačianskej a velatickej kultúry (BD, HA₁) v strednom Podunajsku, **XXII–1, 1974, 73–81** (Paušák 1)
- typologicko-chronologická analýza ženského šperku (7.–8. stor.) v Karpatskej kotlinе, **XXIII–1, 1975, 63–96** (Čilinská 3)
- langobardské kmene v archeologických prameňoch z územia Nemecka (Polabie), Čiech, juhomoravsko-dolnorakúskej oblasti, juhozáp. Slovenska a Maďarska, **XXIII–2, 1975, 379–446** (Tejral 1)
- prehľad aurignacienskeho osídlenia strednej a juhovýchodnej Európy, prírodné prostredie, hospodárska základňa a materiálna kultúra, **XXIV–1, 1976, 5–82** (Bánesz 3)
- k problematike urbanistiky v období formovania stredovekých miest v strednej a východnej Európe, **XXVI–1, 1978, 51–57** (Leciejewicz 1)
- vzťahy obyvateľstva Dunajskej kotliny v období avarskej ríše k západným oblastiam osídleným germánskymi kmeňmi na základe výskytu predmetov západného pôvodu na avarskej pohrebiskách, **XXVI–1, 1978, 193–214** (Zábojník 1)
- špirálová ornamentika na keramike, kovovej, kostenej a parohovej industrii v Karpatskej kotlinе a na dolnom Dunaji v staršej dobe bronzovej, **XXVIII–2, 1980, 287–312** (Šalkovský 2)
- nižinné sídliská a sídliská centrálneho charakteru v neskorej dobe laténskej (LC₁–LD) v strednom Podunajsku, **XXVIII–2, 1980, 313–340** (Kuzmová 2)
- k problematike terminológie kultúrneho okruhu Maďarovce–Veteřov–Böheimkirchen, **XXIX–1, 1981, 17–22** (Benkovský–Plivojovarová 2)
- analýza pohrebisk marošskej kultúry, rozšírenej v oblasti dolného toku rieky Maros v Juhoslávii, v Rumunskej a Bulharsku, **XXIX–1, 1981, 51–58** (Girič 1)
- model obchodu s medou v eneolite v Európe, **XXIX–1, 1981, 139–148** (Ottaway 1)
- problematika metalurgie v závere eneolitu a na začiatku doby bronzovej v Karpatskej kotlinе, **XXIX–1, 1981, 149–156** (Patay 1)
- prínos antropológickej štúdie populácií na sklonku eneolitu a na začiatku doby bronzovej v strednej a juhovýchodnej Európe, **XXIX–1, 1981, 235–241** (Xirotritis 1)
- územné rozšírenie (Poľsko, ČSFR, SNS) a chronológia kultúry Chłopice-Veselé, **XXIX–2, 1981, 297–311** (Machnik 1)
- klasifikácia a typologické triedenie aerofónov zo 7.–13. stor. v strednej Európe, **XXIX–2, 1981, 393–424** (Staššíková–Štukovská 1)
- analýza a význam rímskych importov pri hodnote, spoločensko-ekonomickej vývoja naddunajského barbarika, **XXX–1, 1982, 5–77** (Hečková 1)
- oblasť juž. Moravy, juhozáp. Slovenska a dolného Rakúska v období markomanských vojen, **XXXI–1, 1983, 85–120** (Tejral 2)
- naddunajské barbarikum v období markomanských

- vojen, osídlenie przeworskej a wielbarskej kultúry, **XXXII–2, 1984, 327–350** (Godłowski 1)
- hrobový inventár a nadstavbové javy osídlenia kultúry s kanelovanou keramikou v Karpatskej kotline, **XXXIII–2, 1985, 249–272** (Nevizánsky 4)
 - možnosti postihnutia družiny v archeologických prameňoch v strednej Európe, **XXXIV–2, 1986, 293–297** (Bouzek 1)
 - k metalurgii staršej doby bronzovej na základe nálezov dýz zo strednej, juhových. Európy, Orientu a Egypta, ikonografické pramene, **XXXVI–1, 1988, 99–104** (Hundt 1)
 - eneolitický zlatý šperk (závesok) ako súčasť odevu v Karpatskej kotlinе a na Balkáne, **XXXVI–1, 1988, 169–173** (Patay 2)
 - problematika doby halštatskej v juhových. Európe, **XXXVI–1, 1988, 175–188** (Petrescu-Dimbovița 1)
 - laténske kruhové objekty v južnej časti Karpatskej kotliny, typológia, historická analýza, **XXXVI–1, 1988, 241–250** (Vulpe 1)
 - náboženské predstavy Slovanov, doklady v archeologických prameňoch, **XXXVI–2, 1988, 343–352** (Váňa 2)
 - prehľad súčasného stavu výskumu mladého paleolitu, význam surovinovej základne vo východokarpatskej oblasti, **XXXIX–1/2, 1991, 8–58** (Kaminská 4)
 - vzťahy kultúry s kanelovanou keramikou k egejskej oblasti, relatívna a absolútна chronológia kultúry s kanelovanou keramikou v juhovýchodnej Európe, **XXXIX–1/2, 1991, 59–90** (Němejcová-Pavuková 8)
 - byzantské pracky na strednom a dolnom Dunaji v 6.–7. stor., **XL–1, 1992, 77–108** (Varsik 1)

D. VECNÝ REGISTER

Antropogenéza

- K niektorým historicko-spoločenským otázkam paleolitu na Slovensku, **XXII–1, 1974, 9–32** (Bárta 1).

Antropológia

- Antropologický výskum pohrebišť ze 7.–8. storočia v Želovciach, **XXII–1, 1974, 129–188** (Stloukal — Hanáková 1).
- Antropologický rozbor kostrových pozostatkov z keltských hrobov v Palárikove, **XXIII–2, 1975, 333–337** (Thurzo 1).
- Charakteristika antropologického materiálu z hričuálneho laténskeho pohrebska v Hurbanove-Bohatej, **XXV–1, 1977, 69–76** (Jakab 1).
- Antropologický rozbor kostrových zvyškov z včasnostredovekého pohrebska v Nových Zámkoch, **XXV–1, 1977, 161–218** (Jakab 2).
- Antropologická analýza pohrebska z 9.–10. storočia v Nitre pod Zoborom, **XXVI–1, 1978, 127–148** (Jakab 3).
- Antropologická charakteristika kostrového materiálu z pohrebska v Zemnom, **XXVIII–2, 1980, 401–436** (Jakab 4).
- Anthropologie des ľneolithikums und der Frühbronzezeit in Mittel- und Südosteuropa, **XXIX–1, 1981, 235–241** (Xirotriris 1).
- Antropológia kostier z 8. storočia z pohrebisk v Komárne, **XXX–2, 1982, 395–427** (Jakab — Vondráková 1).
- Antropologický rozbor slovanského pohrebska v Závade, **XXXI–1, 1983, 173–198** (Jakab 5).
- Jihovýchodní popelnicová pole ve svetle antropologické analýzy, **XXXIII–1, 1985, 137–152** (Furmánek — Stloukal 1).
- Grundlegende anthropologische Charakteristik von Skeletten der Träger der Bükker Kultur aus

Šarišské Michaľany, **XXXIV–2, 1986, 455–462** (Jakab 6).

- Anthropologische Analyse des Gräberfeldes in Komárno-Schiffswerft, **XXXV–2, 1987, 345–364** (Gomolčák — Jakab 1).
- Gánovecký nález v CT — počítačové tomografii, **XXXVI–2, 1988, 353–362** (Viček 1).
- Antropologická charakteristika kostrového materiálu z pohrebska z 10. storočia v Dubníku, **XXXVI–2, 1988, 455–464** (Vondráková 1).
- The anthropological Analysis of the Differences among the Early Medieval Sets of the Territory of Slovakia on the Basis of Non-metrical Skeletal Traits, **XXXVII–1, 1989, 105–150** (Jakab 7).
- Ergebnisse der anthropologischen Analyse des laténezeitlichen Gräberfeldes in Dubník, **XXXVII–2, 1989, 355–370** (Jakab — Vondráková 2).
- Anthropological Information System at the Archaeological Institute of the Slovak Academy of Sciences, Nitra, **XXXVIII–1, 1990, 193–208** (Jakab — Poláčik 1).
- Problems of Anthropological Determination of Cremation Burials from Zemplín, **XXXVIII–2, 1990, 345–348** (Stloukal 1).
- Staroslovenské žárové pohřby z Čakajovců, **XXXVIII–2, 1990, 421–428** (Stloukal 2).
- Diviaky nad Nitricou — anthropologische Analyse der Brandbestattungen, **XXXIX–1/2, 1991, 215–220** (Stloukal 3).

Archeozoológia

- K niektorým problémom archeozoológie, **XXI–1, 1973, 187–194** (Ambros 1).
- Der Fund von Equus (Hydruntinus) hydruntinus (Regalia, 1907) und anderer Säuger aus dem südmährischen Neolithikum, **XXI–1, 1973, 195–210** (Kratochvíl 1).

- Tierreste aus den frühisenzeitlichen Hügelgräbern in Nové Košariská, **XXIII–1, 1975, 217–226** (Ambros 2).
- Zvieracie zvyšky z keltských hrobov v Palárikove, **XXIII–2, 1975, 338–340** (Ambros 3).
- Zvieracie zvyšky z laténskych hrobov v Hurbanove-Bohatej, **XXV–1, 1977, 77–80** (Ambros 4).
- Tierbeigaben in latènezeitlichen Gräbern in Palárikovo-Dolný Kerestúr, **XXXIII–1, 1985, 153–154** (Ambros 5).
- Tierbeigaben in den Gräbern von Komárno-Schiffswerft, **XXXV–2, 1987, 365–380** (Ambros 7).
- Tierbeigaben in den latènezeitlichen Gräbern von Dubník, **XXXVII–2, 1989, 371–376** (Ambros 8).
- Prírodovedné expertízy nálezov z Medvedej jaskyne pri Ružine, **XXXVIII–1, 1990, 31–44** (Ambros — Strnad — Čejka 1), Osteologické nálezy z Medvedej jaskyne pri Ružine, **XXXVIII–1, 1990, 31–39** (Ambros), Chemická analýza tmelu z kosteneho artefaktu z Medvědi jeskyně u Ružina, **XXXVIII–1, 1990, 39–41** (Strnad), Analýza vzorků z kosteneho artefaktu, kosti medvěda hnědého z Medvědi jeskyně a lidského femuru z Ružina, **XXXVIII–1, 1990, 42–44** (Čejka).

Architektúra

- Revízno-záchranný výskum zaniknutého kostola v Boleráze, **XXII–1, 1974, 107–127** (Ruttkay A. 2).
- Románska sakrálna stavba a cintorín v Trebišove, **XXX–2, 1982, 429–451** (Kaminská 1).
- Bisherige Erkenntnisse zur Befestigung des Römerkastells in Iža, **XXXIV–1, 1986, 185–224** (Kuzmová — Rajtár 1).
- Archäologische Grabung in Košice-Krásna (Beitrag zur mittelalterlichen Geschichte der Ostslowakei), **XXXIV–2, 1986, 409–424** (Polla 1).
- K počiatkom kamennej meštianskej architektúry v Bratislave, **XXXV–2, 1987, 417–440** (Baxa — Ferus — Musilová 1).

Epigrafické pamiatky

- Rímsky nápis z Boldogu, **XXV–2, 1977, 481–500** (Kolník 7).

Etnogenéza

- Проблема преемственности черняховских и раннесредневековых древностей в свете новых исследований на Среднем Днестре, **XXXIII–1, 1985, 71–136** (Vakulenko — Prichodňuk 1).

Experimentálna archeológia

- Brennversuche in einem nachgebildeten slawischen Töpfereofen, **XXXVI–2, 1988, 299–308** (Pleiner 2).

Geofyzikálny prieskum

- Geofyzikální výzkum příčného valu na slovanském hradisku v Pobedimi, **XXVI–1, 1978, 185–192** (Ludíkovský — Hašek — Obr 1).
- Geofyzikálny prieskum archeologickej lokalít na Slovensku, **XXXI–1, 1983, 149–171** (Tirpák 1).
- Modelling of Electric Fields in the Presence of Two-Dimensional non-Conductors for the Purposes of Resistivity Profiling in Archaeology, **XXXV–1, 1987, 165–188** (Hvožďara — Tirpák 1).

Chronológia

- Příspěvek k chronologii železovské skupiny, **XXII–1, 1974, 33–37** (Tichý 1).
- Pilinyer Kultur, **XXV–2, 1977, 251–370** (Furmánek 4).
- Die Bükker Kultur in der Ostslowakischen Tiefebene, **XXVII–2, 1979, 245–290** (Šiška 5).
- Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Holocén, **XXVIII–1, 1980, 107–118** (Ložek 1).
- Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Paleolit a mezolit, **XXVIII–1, 1980, 119–136** (Bárta 5).
- Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Neolit a eneolit, **XXVIII–1, 1980, 137–158** (Pavúk — Šiška 1).
- Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Doba bronzová, **XXVIII–1, 1980, 159–179** (Furmánek — Veliačik 1).
- Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Doba halštatská, **XXVIII–1, 1980, 181–190** (Dušek M. — Dušek S. — Romšauer 1).
- Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Doba laténska, **XXVIII–1, 1980, 191–196** (Benadik 9).
- Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Doba rímska a doba sfahovania národov, **XXVIII–1, 1980, 197–212** (Kolník 8).
- Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Slovanské obdobie, **XXVIII–1, 1980, 213–228** (Blaleková 3).
- Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Povělkomoravské obdobie a stredovek, **XXVIII–1, 1980, 229–237** (Hrubec 2).
- Die Anfänge der Bronzezeit in der Ostslowakei, **XXIX–1, 1981, 7–16** (Bátora 3).
- Neue Aspekte über die Chronologie der Nyírség-Gruppe, **XXIX–1, 1981, 67–74** (Kalicz 1).
- Die ersten Siedlungsfunde der Gruppe Chlopice-Veselé aus der Slowakei, **XXIX–1, 1981, 163–176** (Pavúk 11).
- Das Chronologiesystem von Karanovo im Lichte der neuen Forschungsergebnisse in Bulgarien, **XXIX–1, 1981, 203–216** (Todorova 1).
- Náčrt periodizácie badenskej kultúry a jej chronologických vzťahov k juhovýchodnej Európe, **XXIX–2, 1981, 261–296** (Nemejcová-Pavúková 4).
- Die Verbreitung und Chronologie der Chlopice Veselé-Kultur, **XXIX–2, 1981, 297–311** (Machník 1).
- Influence de la culture de Suciu de Sus dans la plaine de la Slovaquie orientale, **XXXII–1, 1984, 11–74** (Demeterová 4).
- Betrachtungen über die Entwicklung der neolithischen Kulturen auf rumänischem Gebiet, **XXXV–1, 1987, 65–105** (Comşa 1).
- Typologische Fragen der relativen und absoluten Chronologie der Badener Kultur, **XXXIX–1/2, 1991, 59–90** (Nemejcová-Pavúková 8).
- Beitrag des Gräberfeldes in Diviaky nad Nitricou

zur Chronologie der Denkmäler der Lausitzer Kultur in der Slowakei, **XXXIX–1/2, 1991, 143–214** (Veliačik 6).

Industria bronzová

- Bronzová industrie stredodunajské mohylové kultury na Moravě, **XXI–1, 1973, 25–145** (Furmánek 1).
- K některým společenskoekonomickým problémům doby bronzové, **XXI–2, 1973, 401–408** (Furmánek 2).
- Nové nálezy ihlic s guľovitou alebo dvojkónickou hlavicou a zosilneným kŕčikom zo Slovenska, **XXV–2, 1977, 449–462** (Demeterová 2).
- Zur Stellung und Funktion einiger Typen der Bronzeindustrie in der älteren Bronzezeit, **XXIX–1, 1981, 121–129** (Novotná 1).
- Bronzové závěsky doby bronzové ze Slovenska, **XXX–2, 1982, 315–346** (Furmánek 13).
- Depot bronzových predmetov z Přestavík, okr. Přerov, **XXXIII–1, 1985, 165–202** (Mačala 1).
- Zwei Bronzechorte aus Ivanovce, **XXXV–1, 1987, 47–64** (Veliačik — Němejcová-Pavúková 1).
- Studien zum Hortfund von Gau Bickelheim, **XXXVI–1, 1988, 55–75** (Hachmann 1).
- Nálezy z doby bronzovej z Piešťan, **XL–2, 1992, 205–211** (Oždání 5).

Industria kamenná, kostenná, parohová (proveniencia surovín)

- K problematike provenience surovín na výrobu štiepanej kamennej industrie v paleolite Slovenska, **XXVII–1, 1979, 5–15** (Bárta 4).
- Parohová a kostenná produkcia na Slovensku v období feudalizmu, **XXXII–2, 1984, 377–429** (Slivka 1).
- The Provenance of the Graphite Material from the Archaeological Site of Čataj, **XXXV–2, 1987, 413–416** (Molák — Illášová 1).
- Nástroje z pravěkých dolů na křemenc v Tušimích, **XXXVI–2, 1988, 291–298** (Neustupný 2).
- The Lithic Industry of the Eastern Linear Pottery Culture in Slovakia, **XXXVII–2, 1989, 377–410** (Kozłowski 1).
- Mittelpaläolithische kleiniformige Industrie aus den Travertinfundstellen der Žips, **XXXVIII–1, 1990, 45–88** (Bánesz 11).
- Význam surovinovej základne pre mladopaleolitickú spoločnosť vo východokarpatskej oblasti, **XXXIX–1/2, 1991, 8–58** (Kaminská 4).
- Le site de plein air du Paléolithique supérieur de Kašov 1 en Slovaquie Orientale (Etude préliminaire d'une structure spatiale des outillages épigrayettiers en obsidienne), **XL–1, 1992, 5–28** (Bánesz — Hromada — Desbrosse — Margerand — Pawlikowski — Kozłowski — Sobczyk 1).

Industria železná

- Depot železných predmetov z Nižnej Myšle, **XXVIII–2, 1980, 383–394** (Mirošayová 2).
- Frühmittelalterliche axtförmige Eisenbarren aus Kleinpolen, **XXXVI–2, 1988, 261–276** (Zaitz 1).

Keramika — technológia, netradičné metódy spracúvania

- Mineralogisch-archäologische Untersuchungen zur

hallstattzeitlichen Drehscheibenkeramik der Südwestslowakei, **XXVII–1, 1979, 125–138** (Dušek S. 7).

- Preukázzateľnosť používania rímskych mier pri zhotovovaní slovanskej keramiky, **XXXI–1, 1983, 121–147** (Bialeková — Tirpáková 1).
- Návrh graficko-numerického kódu laténskej sídliskovej keramiky na Slovensku, **XXXVII–2, 1989, 411–418** (Hečková 4).
- The Application of Some Mathematic-statistical Methods in Solving the Possibility of Exploitation of Roman Measures in Manufacturing of Slavic Axe-Shaped Currency Bars and Pottery, **XXXVII–2, 1989, 427–450** (Tirpáková — Bialeková — Vlkolinská 1).

Kult

- Kultový objekt a hroby z doby laténskej v Palárikove, **XXIII–2, 1975, 283–332** (Paulík — Záchar 1).
- Wczesnośredniowieczna figurka czterotwarzowego bóstwa z Wolina, **XXVI–1, 1978, 13–17** (Hensel 1).
- Zu den kulturgeschichtlichen Wurzeln und zur historischen Rolle nordwestslawischer Tempel des frühen Mittelalters, **XXVI–1, 1978, 19–28** (Hermann 2).
- Spätlatènezeitlicher Opferplatz in Prosné, **XXVIII–2, 1980, 245–286** (Pieta — Moravčík 1).
- Archeologické doklady kultu a magie u Slovanů, **XXXVI–2, 1988, 343–352** (Váňa 2).

Metalurgia, metalografia

- Fyzikálno-chemický rozbor povrchovej úpravy amfory podolskej kultúry z Brhloviec, **XXV–2, 1977, 473–480** (Šujanová 1).
- Metalografický rozbor kosákov z Nižnej Myšle, **XXVIII–2, 1980, 395–400** (Kocich — Leukaničová 1).
- Über einige spätneolithische und frühbronzezeitliche Metallgeräte im Karpatenbecken, **XXIX–1, 1981, 149–156** (Patay 1).
- Die Herstellungstechnologie der germanischen Eisenwerkzeuge und Waffen aus den Brandgräberfeldern der Südwestslowakei, **XXX–1, 1982, 79–121** (Pleiner 1).
- Исследование трехполосных ножей полоцкой земли, **XXXII–2, 1984, 311–326** (Gurin 1).
- Evidence of Iron-Working during the Roman Period in Medzany, **XXXV–1, 1987, 27–40** (Lamiová-Schmidlová 13).
- The Study of Early Iron Metallurgy on the Site of Medzany, **XXXV–1, 1987, 41–45** (Mihok — Cengel 1).
- Einige Bemerkungen zu den älterbronzezeitlichen Tondüsen, **XXXVI–1, 1988, 99–104** (Hundt 1).
- Процесс крицеобразования в древней металлургии железа, **XXXVI–2, 1988, 363–378** (Gurin 2).
- Rozbor výroby železa v mladšej dobe rímskej na Spiši, **XXXVI–2, 1988, 415–432** (Mihok — Longauerová — Cengel — Javorský 1).
- Structural Analysis of a Scabbard and a ring Mail from Zemplín, **XXXVIII–2, 1990, 349–355** (Longauerová — Longauer 1).

Metodológia a metodika v archeológii

- Formalizace popisu vztahů mezi objekty na sídlištích kultury s lineární keramikou, **XXII–2, 1974, 465–474** (Pavluš 1).
- Доисторическое прошлое Финляндии и его археологическая картина в свете аналогий предоставляемых лапландской культурой, **XXVI–1, 1978, 79–85** (Salo 1).
- Zu einigen terminologischen Fragen des Kulturkreises Madarovce-Věteřov-Böheimkirchen, **XXIX–1, 1981, 17–22** (Benkovský-Pivovarová 2).
- Modelle des Kupferhandels im Äneolithikum Europas, **XXIX–1, 1981, 139–148** (Ottaway 1).
- Die Bedeutung der Begriffe Kupferzeit und Bronzezeit, **XXIX–1, 1981, 191–202** (Strahm 1).
- Archäologische Quellen, Analyse historischer Strukturen und Rekonstruktion von Ereignisgeschichte, **XXXIV–2, 1986, 249–260** (Herrmann 4).
- Kyjatice — eponymní lokalita archeologické kultury, **XXXIV–2, 1986, 319–330** (Furmánek 23).
- Vývoj štruktúry stredovekého osídlenia na základe komparácie hmotných a písomných prameňov na území okresu Topoľčany, **XXXIV–2, 1986, 425–438** (Ruttkay A. 22).
- Sattel und Steigbügel — Sprachwissenschaft und Archäologie, **XXXVI–1, 1988, 153–155** (László 2).

Numizmatika

- Ku konfrontácii nálezov mincí s výsledkami bádania o dobe rímskej na Slovensku, **XXI–1, 1973, 167–186** (Kolníková 1).
- Die Funktion der Münzen in altmagyarischen Gräbern in der Slowakei, **XXXIV–2, 1986, 357–363** (Kraskovská 3).
- Druhý hromadný nález keltských mincí z Dolného Kubina-Velkého Bysterca, **XXXIV–2, 1986, 383–408** (Pieta — Kolníková 1).

Paleobotanika

- Príspemok k štúdiu, analýze a interpretácii nálezov kultúrnych rastlín na Slovensku, **XXI–1, 1973, 211–220** (Hajnalová 1).
- Archeologické nálezy kultúrnych rastlín a burín na Slovensku, **XXIII–1, 1975, 227–254** (Hajnalová 2).
- Zuhodnotenie rastlinné zvyšky v eneolitickej nádobe z Levic, **XXV–1, 1977, 7–12** (Hajnalová 3).
- Zuhodnotenie zvyšky drevín z valu slovanského hradiska v Pobedime, **XXVI–1, 1978, 179–184** (Hajnalová 4).
- Beitrag zum Kennen von Stein-, Schalenobst und der Weinrebe, **XXVII–1, 1979, 187–198** (Opravil — Hajnalová 1).
- Paleobotanické doklady poľnohospodárstva a používania drevín v oblasti Liptova v dobe halštatskej, laténskej a rímskej, **XXVII–2, 1979, 437–474** (Hajnalová 5).
- Rastlinné zvyšky z Čifera-Páca, **XXX–1, 1982, 211–219** (Hajnalová 6).
- Paleobotanické neolitické nálezy zo Štúrova, **XXXI–1, 1983, 199–218** (Hajnalová 7).

- New Palaeobotanical Finds from Medieval Towns in Slovakia, **XXXIII–2, 1985, 399–438** (Hajnalová 8).
- Paläobotanische Reste aus Svätin, **XXXIV–1, 1986, 177–184** (Hajnalová 9).
- Neue Methoden zur Gewinnung und Interpretation von pflanzlichen Makroresten auf archäologischen Fundstellen in der Slowakei, **XXXV–1, 1987, 19–26** (Hajnalová 10).
- Petrifizierte Holzbruchstücke von Metallgegenständen, **XXXV–2, 1987, 381–384** (Hajnalová 11).
- Evidence of the Carbonized Loaf of Bread and Cereals from Bratislava-Devin, **XXXVII–1, 1989, 89–104** (Hajnalová 12).

Plastika, figurálna keramika

- Скульптура лоси с неолитической стоянки Володары, **XXI–2, 1973, 423–428** (Cvetkova 1).
- Каменный топор с головой медведя с неолитической стоянки Волго I, **XXI–2, 1973, 429–432** (Studzickaja 1).
- Zur Idolatrie der Badener Kultur in der Slowakei, **XXIX–1, 1981, 131–138** (Novotný 1).
- Plastika želiezovskej skupiny z Mužle-Čenková, **XXXVIII–2, 1990, 429–452** (Kuzma 4).
- Mittelalterliche figurale Keramik in der Slowakei, **XXXIX–1/2, 1991, 331–364** (Slivka 3).

Poľnohospodárstvo, chov dobytka

- Der Ackerbau bei den Stämmen Skythiens im 7.–3. Jahrhundert v. u. Z., **XXI–1, 1973, 147–166** (Šramko 1).
- Die Viehzucht im Bronzezeitalter auf rumänischem Gebiet, **XXXVI–1, 1988, 25–32** (Comşa 2).

Sperk

- Frauenschmuck aus dem 7.–8. Jahrhundert im Karpatenbecken, **XXIII–1, 1975, 63–96** (Čilinská 3).
- Über die Tracht der kupferzeitlichen Goldanhänger, **XXXVI–1, 1988, 169–173** (Patay 2).
- Byzantinische Gürtelschnallen im mittleren und unteren Donauraum im 6. und 7. Jahrhundert, **XL–1, 1992, 77–108** (Varsik 1).

Textil — analýza

- Funde von Textilresten in Komárno-Schiffswerft, **XXXV–2, 1987, 385–390** (Dolejšová 1).

Zbrane, jazdecký výstroj

- Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (I), **XXIII–1, 1975, 119–216** (Ruttkay A. 4).
- Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II), **XXIV–2, 1976, 245–395** (Ruttkay A. 5).
- Sporen von slawischen Fundplätzen in Pobedim (Typologie und Datierung), **XXV–1, 1977, 103–160** (Bialekova 1).
- The Organization of Troops, Warfare and Arms in the Period of the Great Moravian State, **XXX–1, 1982, 165–198** (Ruttkay A. 10).
- Reitersporen von Burgen des 9. bis 11. Jahrhunderts in Sachsen, **XXXVII–1, 1989, 5–20** (Coblenz 1).

E. ÚVODNÉ STATE

- K 20. výročiu založenia Slovenskej akadémie vied, **XXI—1, 1973, 5—8** (Chropovský 1).
- Úlohy slovenskej archeológie po XIV. zjazde Komunistickej strany Československa, **XXI—1, 1973, 9—14** (Chropovský 2).
- Slovenské národné povstanie a dnešok, **XXII—1, 1974, 5—8** (Ruttkay A. 1).
- Slovenská archeológia v oslobodenej vlasti, **XXIII—1, 1975, 7—10** (Chropovský 10).
- Úspechy sovietskej archeológie pri plnení odkazu Veľkého októbra (K. 60. výročiu Veľkej októbrej socialistickej revolúcie), **XXV—2, 1977, 245—250** (Chropovský 13).
- K sedemdesiatym narodeninám významného archeológova a slavistu akademika Borisa Alexandroviča Rybakova, **XXVI—1, 1978, 7—8** (Chropovský 14).
- Historický význam Vitazného februára, **XXVI—1, 1978, 9—12** (Chropovský 15).
- Slovenská akadémia vied a 25 rokov archeologickej bádania na Slovensku (Словакская академия наук и 25 лет археологического исследования в Словакии. Die Slowakische Akademie der Wissenschaften und 25 Jahre der archäologischen Forschung in der Slowakei), **XXVI—2, 1978, 245—382** (Chropovský — Vladár — Ruttkay A. 1).
- Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejnej na Slovensku. K návrhu chronológie praveku a včasnej doby dejnej na Slovensku (Проект хронологии доисторического и ранненеогорического времен в Словакии. К проекту хронологии доисторического и ранненеогорического времен в Словакии. Vorschlag der Chronologie der Vor- und Frühgeschichte in der Slowakei. Zum Vorschlag der Chronologie der Vor- und Frühgeschichte in der Slowakei), **XXVIII—1, 1980, 101—106** (Chropovský 24).
- IX. Internationales Symposium über das Äneolithikum und die Bronzezeit im Donaugebiet. Nitra — Nové Vozokany 8.—12. Oktober 1979. Vorwort. **XXIX—1, 1981, 5—6** (Chropovský 26).
- Komunistická strana Československa a rozvoj slovenskej archeologickej vedy. K sedemdesiatym narodeninám generálneho tajomníka ÚV KSČ a prezidenta ČSSR Gustáva Husáka, **XXX—2, 1982, 245—248** (Chropovský 31).
- Rozvoj archeologickej bádania na Slovensku pod vedením Komunistickej strany Slovenska. K šesťdesiatym narodeninám prvého tajomníka ÚV KSS Jozefa Lenárta, **XXXI—1, 1983, 5—10** (Chropovský 36).
- Vznik Československej akadémie vied, Slovenskej akadémie vied a rozvoj slovenskej archeológie (Príspevok k 30. výročiu založenia ČSAV a ŠAV), **XXXI—1, 1983, 11—15** (Ruttkay A. 15).
- Za rozvoj archeologickej vedy v podmienkach mieru a pokroku. For Peaceful Development of Archaeology. Für die Entfaltung der archäologischen Wissenschaften in Bedingungen von Frieden und Fortschritt, **XXXII—1, 1984, 5—10** (Chropovský 37).
- Významný dejinný medzník slovenského národa a československej štátnosti (K 40. výročiu Slovenského národného povstania), **XXXII—2, 1984, 261—262** (Chropovský 41).
- Štyridsať rokov slobodného a intenzívneho rozvoja archeologickej bádania na Slovensku, **XXXIII—1, 1985, 5—14** (bez autora 1).
- Pätnásť rokov od prijatia dokumentu „Poučenie z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSČ“, **XXXIII—2, 1985, 245—248** (bez autora 2).
- Akademikovi Witoldovi Henselovi. Akademiku Vitol'yu Henselu. A Monsieur l'Acadiémicien Witold Hensel, **XXXV—1, 1987, 5—6** (bez autora 3).
- Archaeology as History, **XXXV—2, 1987, 245—250** (Chropovský 44).
- Historické jubileá a naša súčasnosť (K 70. výročiu Veľkého októbra a 40. výročiu Vitazného februára), **XXXVI—1, 1988, 7—8** (Ruttkay A. 24).
- Príhovor, Vorwort, **XXXIX—1/2, 1991, 5—6** (Kolník 14).

F. SPRÁVY

Osobné správy

Ambros, C. — K päťdesiatym narodeninám RNDr. Cyrila Ambrosa, CSc., **XXVII—1, 1979, 201—202** (Chropovský 23).
 — Sestdesiatka RNDr. Cyrila Ambrosa, CSc., **XXXVII—1, 1989, 218—219** (Hajnalová 13).

Arčichovskij, A. V. — Artěmij Vladimirovič Ar-

cichovskij (26. 12. 1902 — 17. 2. 1978), **XXVII—1, 1979, 205—207** (Dostál 3).

Bánesz, L. — PhDr. Ladislav Bánesz, CSc. — päťdesiatročný, **XXIX—2, 1981, 451—452** (Bárta 6).
 — Jubileá, **XL—2, 1992, 312** (Pieta — Bialeková 1).

Baran, V. D. — K šesťdesiatke prof. Vladimíra Daniiloviča Barana, **XXXV—2, 1987, 441—442** (Chropovský 45).

- Bártá, J. — PhDr. Juraj Bárta, CSc., päťdesiatročný, **XXI–2, 1973, 445–446** (Chropovský 6).
- PhDr. Juraj Bárta, CSc., šesťdesiatročný, **XXXI–1, 1983, 219–221** (Šiška 8).
- Benadik, B. — PhDr. Blažej Benadik, CSc., šestdesiatročný, **XXVI–2, 1978, 433–435** (Pieta 2).
- Životné jubileum PhDr. Blažaja Benadika, CSc., **XXXVII–1, 1989, 214–216** (Bujna 4).
- Béreš, J. — Päťdesiatka PhDr. Júliusa Béreša, CSc., **XXXVII–2, 1989, 451–452** (Ruttka A. 25).
- Bialeková, D. — K životnému jubileu PhDr. Dariny Bialekovej, CSc., **XXXII–1, 1984, 237–239** (Chropovský 40).
- Blahuta, F. — Zomrel Ferdinand Blahuta, **XL–2, 1992, 312** (Mačala 4).
- Boriskovskij, P. I. — Rozlúčka s profesorom P. I. Boriskovským, **XL–1, 1992, 165** (Bánesz 13).
- Budinský-Krička, V. — K významnému životnému jubileu univ. prof. PhDr. Vojtecha Budinského-Kričku, DrSc., **XXI–1, 1973, 229–232** (Chropovský 3).
- Významné životné jubileum nestora slovenskej archeológie univ. prof. PhDr. Vojtecha Budinského-Kričku, DrSc., **XXVI–1, 1978, 215–217** (Vladár 2).
- Coblenz, W. — Prof. dr. Werner Coblenz sedemdesiatníkom, **XXXV–1, 1987, 191–192** (Točík 16).
- Cvengrošová, L. — Umenie oživiť minulosť, **XXXV–2, 1987, 442–443** (Pieta 4).
- Čaplovič, P. — K šesťdesiatym narodeninám Pavla Čaploviča, **XXV–1, 1977, 221–222** (Dušek M. 9).
- K sedemdesiatke Pavla Čaploviča, **XXXV–1, 1987, 194–195** (Chropovský 43).
- Jubileá, **XL–2, 1992, 312** (Pieta — Bialeková 1).
- Čilinská, Z. — Životné jubileum PhDr. Zlatice Čilinskéj, CSc., **XXX–2, 1982, 453–454** (Chropovský 4).
- Dekan, J. — Člen korešpondent ČSAV a SAV Ján Dekan šesťdesiatročný, **XXVII–1, 1979, 199–201** (Chropovský 2?).
- Akademik Ján Dekan sedemdesiatročný, **XXXVII–1, 1989, 216–218** (Kolník 11).
- Dostál, B. — K šesťdesiatke doc. PhDr. Boňivoja Dostála, CSc., **XXXVII–1, 1989, 213–214** (Chropovský 47).
- Dušek, M. — K šesťdesiatinám PhDr. Mikuláša Dušeka, CSc., **XXI–1, 1973, 232–234** (Chropovský 4).
- Eisner, J. — Eisner a Slovensko, **XXXIII–2, 1985, 439–441** (Točík 14).
- Filip, J. — K osemdesiatke akademika Jana Filipa, **XXVIII–2, 1980, 437–438** (Chropovský 25).
- Za akademikom Janom Filipom, **XXIX–2, 1981, 445–447** (Vladár 7).
- Furmánek, V. — Jubileá, **XL–2, 1992, 312** (Pieta — Bialeková 1).
- Habovštia, A. — K päťdesiatke PhDr. Alojza Habovštia, CSc., **XXX–1, 1982, 225–227** (Ruttka A. 11).
- Jubileá, **XL–2, 1992, 312** (Pieta — Bialeková 1).
- Hensel, W. — Akademik Witold Hensel sedemdesiatročný, **XXXV–1, 1987, 189–191** (Chropovský 42).
- Herrmann, J. — K päťdesiatke akademika Joachima Herrmanna, **XXX–2, 1982, 454–456** (Chropovský 33).
- Hrebíček, Š. — Čest statočnej práci Štefana Hrebíčka, **XXX–1, 1982, 229** (Chropovský 30).
- Hrubec, I. — PhDr. Igor Hrubec päťdesiatročný, **XXIV–2, 1976, 463–464** (Ruttka A. 6).
- Životné jubileum PhDr. Igora Hrubca, **XXXV–1, 1987, 196–197** (Rejholecová 6).
- Hrubý, V. — Prof. PhDr. Vilém Hrubý, DrSc., sedemdesiatročný, **XXX–2, 1982, 456–457** (Chropovský 34).
- Kalousek, F. — Univ. prof. PhDr. František Kalousek osemdesiatročný, **XXIX–2, 1981, 448–451** (Vladár 8).
- Klindt-Jensen, O. — Za prof. dr. phil. Ole Klindt-Jensenom, **XXIX–1, 1981, 243–244** (Chropovský 27).
- Kliský, M. — PhDr. Mikuláš Kliský sedemdesiatročný, **XXVI–2, 1978, 431–433** (Chropovský 18).
- Kolník, T. — PhDr. Títus Kolník, CSc., päťdesiatročný, **XXX–1, 1982, 222–224** (Vladár 9).
- Jubileá, **XL–2, 1992, 312** (Pieta — Bialeková 1).
- Kovačevič, I. J. — K nedožitej sedemdesiatke Ivana J. Kovačeviča, **XXVII–2, 1979, 475–476** (Vladár 5).
- Královič, V. — Za Viliamom Královičom (1908–1988), **XXXVII–1, 1989, 221–223** (Kolník 12).
- Kraskovská, L. — K životnému jubileu PhDr. Ľudmily Kraskovskej, CSc., **XXII–1, 1974, 189–191** (Chropovský 8).
- Jubileum PhDr. Ľudmily Kraskovskej, CSc., **XXXII–1, 1984, 233–234** (Bialeková 6).
- Lamiová-Schmidlová, M. — Životné jubileum PhDr. Márie Lamiovej-Schmidlovej, CSc., **XXXIII–1, 1985, 205–206** (Čaplovič 4).
- Macák, J. — Juraj Macák osemdesiatročný, **XXXVII–1, 1989, 220–221** (Čaplovič 6).
- Nemejcová-Pavúková, V. — Životné jubileum PhDr. Viery Nemejcové-Pavúkovej, CSc., **XXXV–1, 1987, 199–200** (Šiška 15).
- Novotná, M. — Životné jubileum Márie Novotné, **XXXIX–1/2, 1991, 365–366** (Furmánek 30).
- Novotný, B. — Univ. prof. PhDr. Bohuslav Novotný, CSc., šesťdesiatročný, **XXX–1, 1982, 221–222** (Čaplovič 1).
- Párducz, M. — Za Mihályom Párdúcjom, **XXII–1, 1974, 191–193** (Dušek M. 3).
- Pástor, J. — Zomrel PhDr. Ján Pástor, CSc., **XXIX–2, 1981, 447–448** (Šiška 7).
- Paulík, J. — Životné jubileum Jozefa Paulíka, **XXXIX–1/2, 1991, 366–368** (Polla 2).
- Pavúk, J. — Životné jubileum PhDr. Juraja Pavúka, CSc., **XXXIII–1, 1985, 206–208** (Šiška 10).
- Pernička, R. M. — K šesťdesiatke doc. PhDr. R. M. Perničku, CSc., **XXX–2, 1982, 458–459** (Chropovský 35).
- Pichlerová, M. — Jubileum PhDr. Magdy Pichlerovej, CSc., **XXXIX–1/2, 1991, 368–369** (Vallašek 1).
- Plachá, V. — Veronika Plachá jubiluje, **XXXV–1, 1987, 197–198** (Pieta 3).
- Pleiner, R. — Doc. PhDr. Radomír Pleiner, CSc., päťdesiatročný, **XXVII–1, 1978, 202–204** (Vladár 4).
- Radomír Pleiner jubiluje, **XXXVII–1, 1989, 219–220** (Pieta 5).
- Polla, B. — PhDr. Belo Polla, CSc., šesťdesiatročný, **XXV–1, 1977, 219–221** (Habovštia 3).

- Sedemdesiate narodeniny PhDr. Bela Pollu, CSc., **XXXV–1, 1987, 193–194** (Ruttikay A. 23).
- Jubileá, **XL–2, 1992, 312** (Pieta — Blašková 1).
- Poulik, J. — K siedmdesiatym piatym narodeninám akademika Josefa Poulika, **XXIII–1, 1975, 5–6** (Chropovský 9).
- Akademik Josef Poulik osmedsiatročný, **XXXVIII–2, 1990, 453–454** (Ruttikay A. 26).
- Rejholecová, M. — Životné jubileum PhDr. Márie Rejholecovej, **XXXI–2, 1983, 443–444** (Ruttikay A. 16).
- Richter, M. — PhDr. Miroslav Richter, CSc., päťdesiatročný, **XXX–1, 1982, 227–228** (Ruttikay A. 12).
- Rizman, A. — Za Antonom Rizmanom, **XL–2, 1992, 313–314** (Vladár 10).
- Rybákov, V. A. — В честь восьмидесятилетия академика Б. А. Рыбакова, **XXXVI–2, 1988, 465** (Chropovský 46).
- Schliemann, H. — Sto let od smrti Heinricha Schliemanna, **XXXIX–1/2, 1991, 375** (Furmánek 31).
- Svoboda, B. — Za Bedřichom Svobodom, **XXII–2, 1975, 447–448** (Kolník 4).
- Semmer, V. — Za Viktorom Semmerom, **XXI–2, 1973, 446–447** (Dušek M. 1).
- Šiška, S. — Päťdesiatka PhDr. Stanislava Šišku, CSc., **XXXIII–1, 1985, 203–204** (Ruttikay A. 19).
- Štefanovičová, T. — Životné jubileum doc. PhDr. Tatiany Štefanovičovej, CSc., **XXXII–1, 1984, 235–236** (Ruttikay A. 17).
- Štěpánek, M. — PhDr. Miroslav Štěpánek, CSc., päťdesiatročný, **XXXII–1, 1984, 231–233** (Chropovský 39).
- Točík, A. — Doc. PhDr. Anton Točík, DrSc., siedmdesiatročný, **XXVI–1, 1978, 217–219** (Vladár 3).
- Uháľ, V. — Jubileá, **XL–2, 1992, 312** (Pieta — Blašková 1).
- Vallašek, A. — PhDr. Adrián Vallašek päťdesiatročný, **XXXII–1, 1984, 236–237** (Ruttikay A. 18).
- Vizdal, J. — K päťdesiatym narodeninám PhDr. Jaroslava Vizdala, CSc., **XXIV–2, 1976, 464–465** (Dušek M. 8).
- PhDr. Jaroslav Vizdal, CSc., jubiluje, **XXXIV–1, 1986, 225–226** (Šiška 13).
- Vladár, J. — Päťdesiate narodeniny prof. PhDr. Jozefa Vladára, DrSc., **XXXII–1, 1984, 229–231** (Chropovský 38).
- Werner, J. — Joachim Werner 80-ročný, **XXXVIII–1, 1990, 209–211** (Kolník 13).
- Sympóziá, konferencie, zasadania a pod.**
- Konferencia slovenských archeológov na tému „Základné teoretické problémy slovenského praveku a včasnej doby dejinnej“, **XXI–1, 1973, 234–237** (Chropovský 5).
- Sympózium „Doznievanie laténskej civilizácie a začiatky germánskeho osídlenia v strednom Podunajsku“, **XXI–1, 1973, 237–239** (Kolník 1).
- III. medzinárodný kongres slovenskej archeológie v Bratislave, **XXIII–2, 1975, 449–456** (Chropovský 11).
- Správa o zasadani Comité Permanent de l'Union Internationale d'Archéologie Slave, **XXVI–1, 1978, 220–221** (Chropovský 17).
- Komisia pre numizmatiku pri Archeologickej ústave SAV, **XXVI–1, 1978, 221** (Kolníková 4).
- Seminár o interdisciplinárnej spolupráci v archeologickej a etnografickej výskume, **XXVI–1, 1978, 222–225** (Šiška 3).
- IX. celoštátna konferencia stredovekej archeológie, **XXVI–1, 1978, 225–227** (Ruttikay A. 7).
- Pracovná porada slovenských archeológov, **XXVI–1, 1978, 227–228** (Kolníková 5).
- Štvrté zasadanie riaditeľov archeologickej ústavy akadémie vied socialistických krajín, **XXVI–2, 1978, 435–436** (Chropovský 19).
- Mezinárodní sympozium o lužické kultuře, **XXVII–1, 1979, 207–208** (Furmánek 5).
- Zasadanie československých archeológov, **XXVII–1, 1979, 208–209** (Rejholecová — Romsauer 1).
- Valné zhromaždenie Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV, **XXVII–1, 1979, 209–210** (Šiška 4).
- Oslavy 25. výročia založenia Slovenskej akadémie vied, **XXVII–1, 1979, 210–212** (Furmánek 6).
- Konferencia o neolite juhozápadného Poľska, **XXVII–1, 1979, 212–214** (Pavúk 6).
- Seminár „Kremnická mincovňa a metodológia numismatického bádania“, **XXVII–1, 1979, 214** (Kolníková 7).
- Sympózium „Aktuálne otázky výskumu slovanských populácií na území Československa v 6. až 13. storočí“, **XXVIII–1, 1980, 238–239** (Ambros 5).
- Seminár „Výsledky, problémy a perspektivy archeologickej výskumu Spiša a realizácia výsledkov bádania v spoločenskej praxi“, **XXVIII–1, 1980, 239–240** (Štukovská 1).
- Konferencia o problematike metodologickej a ideologickej orientácie v archeologickej bádanií, **XXVIII–2, 1980, 438–440** (Ruttikay A. 8).
- Sympózium LAUGARICIO MDCCC. Rimania a barbari v strednom Podunajsku v 2. a 3. storočí, **XXVIII–2, 1980, 440–445** (Kolník 9).
- IX. medzinárodné sympózium o eneolite a staršej dobe bronzovej v Podunajsku, **XXVIII–2, 1980, 445–447** (Nemejcová-Pavúková 3).
- Sympózium o počiatkoch nášho poľnohospodárstva, **XXVIII–2, 1980, 447–448** (Šiška 6).
- Konference o metalurgii medi a bronzu, **XXVIII–2, 1980, 449–450** (Furmánek 8).
- Medzinárodné kolokvium o životnom prostredí aurignacienu a gravettienu, **XXIX–1, 1981, 244–245** (Bánesz 7).
- Slovensko-rumunské kolokvium o problematike dáckych vplyvov v strednej Európe so zameraním na územie Slovenska a Rumunska, **XXIX–1, 1981, 245–246** (Benadik 11).
- Zasadanie Comité Exécutif a Conseil Permanent UIAS, **XXIX–2, 1981, 452–454** (Chropovský 28).
- IV. medzinárodný kongres slovenskej archeológie v Sofii, **XXIX–2, 1981, 454–456** (Chropovský 29).
- Medzinárodná konferencia o strednej a mladšej dobe bronzovej, **XXIX–2, 1981, 458–460** (Furmánek 11).
- XII. celoštátna konferencia archeológov stredoveku, **XXX–1, 1982, 229–231** (Ruttikay A. 13).

- Valné zhromaždenie Slovenskej archeologickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied, **XXX–1, 1982, 231–232** (Ruttay A. 14).
- Kolokvium o opevnených osadách z doby bronzovej na Slovensku, **XXX–1, 1982, 232–233** (Veliačík 3).
- Kolokvium o sídliskách kultúry s lineárnom keramikou v Európe, **XXX–2, 1982, 459–460** (Pavúk 13).
- Kolokvium o keltskom mincovníctve na Slovensku, **XXX–2, 1982, 461–462** (Kolníková 10).
- Kolokvium o slovanskej keramike, **XXX–2, 1982, 462–463** (Šalkovský 3).
- Medzinárodná konferencia v Berline, **XXX–2, 1982, 463–466** (Furmánek 14).
- Konference „Der bronze- und frühisenzeitliche Burgenbau in Mitteleuropa“, **XXX–1, 1983, 221–222** (Furmánek 16).
- Mezinárodní sympozium v Postupimi, **XXXI–2, 1983, 444–447** (Furmánek 18).
- Kolokvium k problematike nálezov rímskych mincí na Slovensku, **XXXI–2, 1983, 447–448** (Kolníková 12).
- Medzinárodné sympozium „Die Baiern und ihre Nachbarn bis 907“, **XXXI–2, 1983, 448–450** (Bialeková 5).
- Medzinárodný seminár o histórii a kultúre Trákov v Plovdive, **XXXI–2, 1983, 450–451** (Romsauer 3).
- IX. medzinárodný zjazd slavistov (Kyjev 6.–14. septembra 1983), **XXXII–1, 1984, 239–242** (Bialeková 7).
- Sympozium o vzájomných vzťahoch stredoeurópskych Slovanov a iných etník v 6.–10. storočí, **XXXII–1, 1984, 242–244** (Šalkovský 4).
- Medzinárodná konferencia Praveké a včasnohistoické osídlenie východného Slovenska vo vzťahu k susedným oblastiam, **XXXII–1, 1984, 244–246** (Čaplovič 3).
- Kolokvium „Keltové ve světle nových archeologických výzkumů v Československu“, **XXXII–1, 1984, 246–247** (Hečková 2).
- Medzinárodné kolokvium v Leone o geochronológií mladého paleolitu, **XXXII–1, 1984, 248–249** (Bánesz 10).
- Kolokvium o tovarovo-peňažných vzťahoch na Slovensku v 5.–10. storočí, **XXXII–2, 1984, 453–455** (Kolníková 13).
- Konferencia o lužickej kultúre, **XXXIII–1, 1985, 208–210** (Veliačík 4).
- Konferencia „Tradícia ako fenomén kultúrnej aktivity ľudstva“, **XXXIII–1, 1985, 211–212** (Šiška 11).
- XVI. celoštátna konferencia archeológie stredoveku, **XXXIII–2, 1985, 441–444** (Ruttay A. 20).
- Sympozium „Madari a Slovania v dunajskom prieštore v 10. stor.“ v Linci (Rakúsko), **XXXIII–2, 1985, 444–446** (Ruttay A. 21).
- Medzinárodná konferencia „Počiatky československej štátnosti a úloha slovanskej kultúry v európskych dejinách“, **XXXIV–1, 1986, 227–229** (Bialeková 8).
- Mezinárodní konference k problematice lužické kultury ve Slupsku, **XXXIV–1, 1986, 229–230** (Furmánek 22).
- V. medzinárodný kongres slavistov, **XXXV–1, 1987, 200–202** (Lamiová-Schmiedlová — Čaplovič 1).
- XVII. celoštátna konferencia stredovekej archeológie, **XXXV–1, 1987, 203–204** (Hanuliak 3).
- Kolokvium o obežive na Slovensku v období denárovej meny (11.– začiatok 14. stor.), **XXXV–1, 1987, 204–206** (Kolníková 15).
- Medzinárodné sympozium Moderné datovacie metódy v archeológii, **XXXV–1, 1987, 206–208** (Tirpák 2).
- Medzinárodné sympozium o kultúre popolnicových polí v strednej Európe v Libliciach, **XXXV–1, 1987, 208–210** (Oždání 3).
- Súčasný stav a problémy výskumu doby bronzovej na Slovensku, **XXXV–1, 1987, 210–211** (Romsauer 5).
- Celoštátné sympozium Archeológia-Geofyzika-Archeometria, **XXXV–1, 1987, 211–212** (Tirpák 3).
- II. medzinárodný kongres bulharistiky, **XXXV–1, 1987, 213–215** (Bialeková 9).
- 14. medzinárodný Limes-Kongres Carnuntum Bad Deutsch-Altenburg. 14.–21. septembra 1986, **XXXV–1, 1987, 215–219** (Kolník 10).
- Medzinárodné sympozium „Slovenska paganska religija“, **XXXV–1, 1987, 219–220** (Bialeková 10).
- Správa o II. všeobecnom sympózium „Kaukaz v systéme euroázijských kultúr včasnej doby kovovej“, **XXXV–2, 1987, 444–446** (Nemejcová-Pavúková 7).
- XIV. medzinárodné sympozium o eneolite a včasnej dobe bronzovej v strednej Európe, **XXXV–2, 1987, 446–447** (Bátor 7).
- Kolokvium o menovom vývoji na Slovensku v období grošovej meny, **XXXV–2, 1987, 448–449** (Hunka 1).
- Medzinárodný numizmatický kongres v Londýne a zasadanie byra Medzinárodnej numizmatickej komisie v Československu, **XXXVI–2, 1988, 466–467** (Kolníková 17).
- Kolokvium o toliarovej mene, **XXXVII–1, 1989, 223–225** (Hunka 2).
- XX. celoštátna konferencia archeológie stredoveku, **XXXVII–1, 1989, 225–227** (Čaplovič 7).
- 5. sympozium o starnej dobe bronzovej v Česko-slovensku, **XXXVII–1, 1989, 227–228** (Mirošayová 9).
- Celoštátna konferencia „Historie skáliských technológií“, **XXXVII–2, 1989, 452** (Březinová 1).
- Medzinárodné sympozium „Archäologie des Frühmittelalters“, **XXXVII–2, 1989, 453–454** (Čilinská 24).
- Medzinárodná konferencia v Krakove, **XXXVII–2, 1989, 454–455** (Furmánek 28).
- XVI. medzinárodný kongres o rímskej keramike v Plevene, **XXXVIII–1, 1990, 212–213** (Kuzmová 7).
- Pracovná porada o výsledkoch archeologických výskumov v oblasti výstavby Sústavy vodných diel Gabčíkovo-Nagymaros na Dunaji, **XXXVIII–1, 1990, 213–214** (Kuzmová 8).
- Konferencia o opevnených neolitických a eneolitickejších sídliskach a miestach v strednej Európe, **XXXVIII–1, 1990, 214–216** (Pavúk 21).
- III. celoštátné kolokvium mladých archeológov,

- XXXVIII–1, 1990, 216–218 (Kuzmová — Vlkolinská 1).
- Prvé medzinárodné Eckhelovo sympózium v Enzesfelde, XXXVIII–1, 1990, 218–220 (Kolníková 19).
- Medzinárodné sympózium „Palaeoethnobotany and Archaeology“, XXXVIII–2, 1990, 454–455 (Hajnálová 14).
- Celosvetové kolokvium „Mladí archeológovia o svojej práci“, XXXVIII–2, 1990, 456–457 (Hromada — Ruttkay M. 1).
- XVII. medzinárodný kongres o rímskej keramike, XXXIX–1/2, 1991, 369–371 (Kuzmová 9).
- Európske sympózium učiteľov stredovekej archeológie, XXXIX–1/2, 1991, 371–372 (Štefanovičová 1).
- Frühe Erzgewinnung und Verhüttung in Europa. Freiburg im Breisgau 4. 10. — 7. 10. 1990, XXXIX–1/2, 1991, 372–374 (Labuda 1).
- XII. kongres Medzinárodnej únie prehistorických a protohistorických vied pri UNESCO, XL–1, 1992, 165–168 (Pavúk 23).
- Storočnica výskumu paleolitu v Maďarsku, XL–1, 1992, 168–169 (Bánesz 14).
- XI. medzinárodný numizmatický kongres v Bruseli, XL–1, 1992, 169–170 (Kolníková 20).
- Jantárová cesta — obchodná a kultúrna tepna dálnej Európy od Adrie k Baltu (Spoločný projekt krajin Hexagonály), XL–1, 1992, 170–171 (Rajtár 1).
- XXIII. celosvetová konferencia stredovekej archeológie, XL–1, 1992, 171–172 (Hanuliak 9).
- 2. medzinárodné kolokvium o problémoch rímsko-provinciálnej umeleckej tvorby, XL–2, 1992, 311–312 (Kuzmová 11).
- Medzinárodná konferencia o dobe bronzovej v Szolnoku, XL–2, 1992, 310–311 (Marková 7).
- Seminár Archeologická expedícia HUKO a počiatky organizovaného systematického archeologického výskumu východného Slovenska, XL–2, 1992, 309 (Mačala 2).
- Vznik Ústavu historie materiálnej kultúry Ruskej akadémie vied v Petrohrade, XL–2, 1992, 309–310 (Mačala 3).

Výstavy

- Historická expozícia „Česi a Slováci v dálnej minulosti“, XXIX–2, 1981, 457–458 (Ruttkay A. 9).

Iné správy

- Hauptrichtungen, Probleme und Ergebnisse der archäologischen Forschung in der DDR (Zum gegenwärtigen Stand der Entwicklung und Organisation der archäologischen Forschungstätigkeit in den Ländern des Rates für gegenseitige Wirtschaftshilfe), XXI–2, 1973, 448–451 (Herrmann 1).
- La situation actuelle de l’Institut Archéologique de l’Académie Hongroise des Sciences (Zum gegenwärtigen Stand der Entwicklung und Organisation der archäologischen Forschungstätigkeit in den Ländern

des Rates für gegenseitige Wirtschaftshilfe), XXI–2, 1973, 451–455 (Castiglione 1).

- Grandes lignes des recherches archéologiques à l’Institut d’Histoire de la Culture Matérielle de l’Académie Polonaise des Sciences dans les années 1971–1975 (Zum gegenwärtigen Stand der Entwicklung und Organisation der archäologischen Forschungstätigkeit in den Ländern des Rates für gegenseitige Wirtschaftshilfe), XXI–2, 1973, 456–458 (Rosłanowski 1).
- Проблемы, задачи и постижения на българската археология (Zum gegenwärtigen Stand der Entwicklung und Organisation der archäologischen Forschungstätigkeit in den Ländern des Rates für gegenseitige Wirtschaftshilfe), XXI–2, 1973, 459–464 (Džingov 1).
- Ergebnisse und Aussichten der Archäologie in der Rumänischen Sozialistischen Republik (Zum gegenwärtigen Stand der Entwicklung und Organisation der archäologischen Forschungstätigkeit in den Ländern des Rates für gegenseitige Wirtschaftshilfe), XXI–2, 1973, 464–465 (Morintz 1).
- Gegenwärtiger Stand der archäologischen Forschung in der Tschechoslowakei und die Hauptrichtungen ihrer weiteren Entfaltung (Zum gegenwärtigen Stand der Entwicklung und Organisation der archäologischen Forschungstätigkeit in den Ländern des Rates für gegenseitige Wirtschaftshilfe), XXI–2, 1973, 465–468 (Chropovský 7).
- Hlavné výsledky vedeckovýskumnej činnosti československej archeológie v rokoch 1976–1977 a jej úlohy do roku 1980, XXVI–2, 1978, 436–440 (Chropovský 20).
- Zum Projekt der wissenschaftlich-technischen Information, XXVI–2, 1978, 440 (Chropovský 21).
- Kurzbericht über den Arbeitsstand am Zentralinstitut für Alte Geschichte und Archäologie der Akademie der Wissenschaften der DDR für den Zeitraum 1976–1977 und über geplante Arbeitsvorhaben bis 1980, XXVI–2, 1978, 441–446 (Herrmann 3).
- Отчет Института истории материальной культуры Польской академии наук по результатам исследований в 1976–1977 гг., XXVI–2, 1978, 447–450 (Hensel — Bukowski 1).
- Основные направления исследований Института истории материальной культуры Польской академии наук до 1980 гг., XXVI–2, 1978, 450–452 (Hensel — Bukowski 2).
- Bericht über die Tätigkeit des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften in den Jahren 1976 und 1977, XXVI–2, 1978, 452–455 (Castiglione 2).
- Основные направления исследовательской работы Археологического института Болгарской академии наук до 1980 г., XXVI–2, 1978, 455–456 (Angelov 1).
- Principaux résultats obtenus par les collaborateurs des Instituts d’archéologie de Bucarest et d’histoire et d’archéologie de Cluj-Napoca et Iași durant l’intervalle 1976–1977 et le plan de perspective jusqu’au 1980, XXVI–2, 1978, 456–463 (Petrescu-Dimbovița — Popa — Rusu 1).

G. RECENZIE

- Allgemeine und Vergleichende Archäologie als Forschungsgegenstand. Kommission für Allgemeine und Vergleichende Archäologie des Deutschen Archäologischen Instituts Bonn. Band 1. München 1981, **XXXVII–1, 1989, 230–237** (Mirošayová 10).
- Ament Hermann: Fränkische Adelsgräber von Flonheim in Rheinhessen. Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit, Serie B, Band 5. Berlin 1970, **XXI–1, 1973, 240–242** (Čílinská 1).
- The Amud Man and his Cave Site. Ed. H. Suzuki — F. Takai. Tokyo 1970, **XXII–1, 1974, 193–195** (Bánesz — Jakab 1).
- Les anciens Hongrois et les ethnies voisines à l'Est. Studia Archaeologica VI. Budapest 1977, **XXVII–1, 1979, 222–223** (Točík 6).
- Approaches to the archaeological heritage. Cambridge University Press. Cambridge 1984, **XXXIII–2, 1985, 468–473** (Lamiová-Schmiedlová 12).
- Archeologija Prikarpafja, Volyni i Zakarpatija (Kamenyj vek). Kyjev 1987, **XXXVIII–1, 1990, 223–225** (Kaminská 2).
- Archeologija Vengrii — Kamennyj vek. Moskva 1980, **XXXII–2, 1984, 455–461** (Šiška 9).
- Archeoložija Ukrainskoj RSR. Tom 1. Pervisna archeoložija. Kyiv 1971, **XXI–2, 1973, 468–472** (Šiška 1).
- Archeoložija Ukrainskoj RSR. Tom 2. Skifo-sarmatska ta antyčna archeoložija. Kyiv 1971, **XXI–2, 1973, 472–474** (Dušek M. 2).
- Avila Robert A. J.: Bronzene Lanzen- und Pfeilspitzen der griechischen Spätbronzezeit. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung V, Band 1. München 1983, **XXXIII–1, 1985, 215–216** (Marková 1).
- Babeș Mircea: Die relative Chronologie des späthallstattzeitlichen Gräberfeldes von Les Jogasses, Gemeinde Chouilly (Marne). Saarbrückens Beiträge zur Altertumskunde, Band 13. Bonn 1974, **XXIV–2, 1976, 468–470** (Dušek S. 4).
- Bader Tiberiu: Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică. București 1978, **XXIX–2, 1981, 466–467** (Bátora 4).
- Bakay Kornél: Scythian Rattles in the Carpathian Basin and their Eastern Connections. Budapest 1971, **XXII–1, 1974, 214–217** (Dušek M. 4).
- Bakay Kornél: Honfoglalás- és államalapításkori temetők az Ipoly mentén. Studia Comitatensis 6. Szentendre 1978, **XXVIII–2, 1980, 463–466** (Točík 8).
- Bálint Csanád: Die Archäologie der Steppe. Steppenvölker zwischen Wolga und Donau vom 6. bis zum 10. Jahrhundert. Wien 1989, **XXXVIII–2, 1990, 463–467** (Čílinská 27).
- Bálint Csanád: Südungarn im 10. Jahrhundert, **XL–1, 1992, 178–179** (Hanuliak 10).
- Bálint Csanád: Die spätwarenzeitliche Siedlung von Eperjes (Kom. Csongrád). Varia Archaeologica Hungarica. Budapest 1991, **XL–1, 1992, 181–182** (Čílinská 31).
- Banner János — Bóna István: Mittelbronzezeitliche Tell-Siedlung bei Békés. Fontes archaeologici Hungariae. Budapest 1974, **XXIII–2, 1975, 459–462** (Točík 1).
- Baran V. D.: Čerňachivs'ka kultura. Za materialami Verchňoho Dnistra i Zachidnoho Buhu. Kyiv 1981, **XXXI–2, 1983, 456–460** (Lamiová-Schmiedlová 10).
- Bareš Miroslav — Lička Milan: K exaktnímu studiu staré keramiky. K otázkám vztahu vypíchané a lenyelské kultury. Sborník Národního muzea v Praze. Řada A-Historie. Sv. 30, č. 3–4. Praha 1976, s. 137–246, **XXVIII–2, 1980, 451–452** (Pavuk 10).
- Barkócz László: Pannonische Glasfunde in Ungarn. Akadémiai Kiadó. Studia Archaeologica IX. Budapest 1988, **XXXVII–2, 1989, 475–476** (Bězovinová 2).
- Barkóczy László — Mócsy András: Die römischen Inschriften Ungarns (RIU). I. Lieferung. Savaria, Scrbantia und die Limes-Strecke Ad Flexum-Arrabona. Budapest 1972, **XXIV–2, 1976, 478** (Lamiová-Schmiedlová 6).
- Beiträge zum bronzezeitlichen Burgenbau in Mitteleuropa. Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied — Zentralinstitut für Alte Geschichte und Archäologie der Akademie der Wissenschaften der Deutschen Demokratischen Republik, Berlin — Nitra 1982, **XXXIII–2, 1985, 446–450** (Demeterová 5).
- Berezanskaja S. S.: Srednij period broncovogo veka v Severnoj Ukrajine. Kijev 1972, **XXII–1, 1974, 208–210** (Demeterová 1).
- Bezborodov M. A.: Chimija i technologija drevnih i srednevekovych stokol. Minsk 1969, **XXII–1, 1974, 225–227** (Gaspar 1).
- Bialecka Felicja: Dokumentacja i informacja naukowa w archeologii. Zarys problematyki i propozycje metodyczne. Biblioteka archeologiczna, Tom 25. Wydawnictwo PAN. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk 1979, **XXVIII–2, 1980, 474–475** (Ondrušková 1).
- Bittel K. — Kimmig W. — Schiek S.: Die Kelten in Baden Württemberg — unter Mitarbeit von R.-H. Behrends, J. Biel, R. Dehn, K. Eckerle, G. Fingerlin, F. Fischer, L. Jensen, A. Linden, D. Mansperger, V. Nübling, D. Planck, H. Reim, J. Stadelmann, W. Struck, E. Wagner, G. Wamser. Stuttgart 1981, **XXXI–2, 1983, 470–473** (Bujna 2).
- Böhme Horst Wolfgang: Germanische Grabfunde des 4. bis 5. Jahrhunderts zwischen unterer Elbe und Loire. Studien zur Chronologie und Bevölkerungsgeschichte. Veröffentlichung der Kommission zur archäologischen Erforschung des spätromischen Raetien der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte, Band 19. München 1974, **XXIV–1, 1976, 235–238** (Kolnik 5).
- Bóna István: VII. századi avar települések és Árpád-kori falu Dunaújvárosban. Fontes archaeologici Hungariae. Budapest 1973, **XXIII–2, 1975, 473–475** (Čílinská 5).

- Bónis Éva B. — Sellye Ibolya: Római emaljumkák. Budapest 1988, **XXXVII–1, 1989, 229–230** (Lamiová-Schmiedlová 15).
- Brankačk Jan — Mětšk Frida: Geschichte der Sorben. Band 1. Von den Anfängen bis 1789. Mitt Beiträgen von Isolde Gardoš, Jurij Knebel, Sigmund Musiat, Blažej Nawka, Jan Raupp und Heinz Schuster-Sewc. Schriftenreihe des Instituts für sorbische Volksforschung. Band 39. Bautzen 1977, **XXVIII–2, 1980, 467–468** (Dušek S. 9).
- Braun-Holzinger Eva Andrea: Figürliche Bronzen aus Mesopotamien. Prähistorische Bronzefunde. Abteilung 1, Band 4. München 1984, **XXXIII–2, 1985, 454–455** (Marková 2).
- Bretz-Mahler Denise: La civilisation de la Tène I en Champagne. Le Facies Marnien. XXXIIIe supplément à Gallia. Paris 1971, **XXI–1, 1973, 246** (Benadik 1).
- Břeň Jiří: Pozdnělaténská malovaná keramika v Čechách. Sborník Národního muzea v Praze. Řada A-Historie. Sv. XXVII, 1973, čís. 4–5, Praha 1974, **XXIII–2, 1975, 467–468** (Benadik 7).
- Buko Andrzej: Ceramika wczesnopolaska — Wprowadzenie do badań. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk — Łódź 1990, **XXXIX–1/2, 1991, 380–382** (Vlkolinská 1).
- Canger Ertuğrul: Fibeln in Anatolien I. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XIV, Band 8. München 1983, **XXXIII–1, 1985, 226–228** (Miroššayová 5).
- Corpus Signorum Imperii Romani. Corpus der Skulpturen der römischen Welt, **XL–1, 1992, 179** (Kuzmová 10).
- Čaplovič Pavol: Dolný Kubín II. Halštatské populární pohrebisko. Martin 1977, **XXVI–2, 1978, 470–471**. (Dušek S. 6).
- Čilinská Zlata: Dve pohrebiská z 8.–9. storočia v Komárne. Slovenská archeológia, 30, 1982, s. 347–393, **XXXII–1, 1984, 250–253** (Točík 10).
- Daim Falko: Das awarische Gräberfeld von Leobendorf, NÖ. Studien zur Archäologie der Awaren 31, 3/2., Wien 1987, **XXVII–2, 1989, 465–469** (Čilinská 25).
- Daim Falko — Lippert Andreas: Das awarische Gräberfeld von Sommerein am Leithagebirge, NÖ. Österreichische Akademie der Wissenschaften. Studien zur Archäologie der Awaren I. Wien 1984, **XXXIII–1, 1985, 231–234** (Čilinská 17).
- Darkevič V. P.: Chudožestvennyj metall Vostoka VIII–XIII vv. Proizvedenija vostočnoj torevtiki na territorii evropejskoj časti SSSR i Zauralja. Moskva 1978, **XXVII–1, 1979, 225–228** (Martererová 1).
- Dirk Heinrich: Scharstorf. Eine slawische Burg in Ostholstein, Haustierhaltung und Jagd. Offa Bücher, Band 59. Neumünster 1985, **XXXV–2, 1987, 461–463** (Hromada 1).
- Donder Helga: Zaumzeug in Griechenland und Cypern. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XVI, Band 3, München 1980, **XXXI–2, 1983, 455–456** (Olexa 1).
- Dostál Boživoj: Břeclav — Pohansko. IV. Velkomoravský velmožský dvorec. Universita J. E. Purkyně, Brno 1975, **XXV–1, 1977, 233–235** (Klanica 1).
- Dostál Boživoj: Břeclav — Pohansko, časné slovanské osidlení; III. Brno 1985, **XXXV–2, 1987, 463–465** (Čilinská 22).
- Drevnije frakijcy v Severnom Příčernomorie. Materialy i issledovaniya po archeologii SSSR. No. 150. Moskva 1969, **XXIII–2, 1975, 463–464** (Dušek M. 7).
- Dumitrescu Vladimir: L'Arte preistorica in Romania fino all'inizio dell'età del ferro. Origines. Studi e materiali pubblicati a cura dell'Istituto Italiano di Preistoria e Protostoria. Firenze 1972, **XXII–1, 1974, 206–208** (Pavúk 4).
- Dušek M.: Die Thraker im Karpatenbecken. Verlag B. R. Grüner, Amsterdam 1978, **XXVIII–2, 1980, 456–459** (Furmánek 9).
- Djakovskaja kultura. (Zborník.) Moskva 1974, **XXVII–1, 1979, 223–224** (Romsauer 2).
- Eneolit SSSR. Archeologija SSSR. Vydatatelstvo „Nauka“, Moskva 1982, **XXXIII–2, 1985, 457–461** (Šiška 12).
- Endert Dorothea — van: Das Osttor des Oppidums von Manching. Römisch-Germanische Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts zu Frankfurt am Main, Die Ausgrabungen in Manching. Band 10. Stuttgart 1987, **XXXVII–2, 1989, 472–474** (Bujna 6).
- Ercegović Pavlović Slavenka: Strednjovjekovna naselja i nekropole u Boljetinu i Chajdučkoj Vodenici. Djerdapske sveske, monografie 1. Archeologic-ki Institut, Beograd 1986, **XXXVII–2, 1989, 461–463** (Staššiková-Stukovská 2).
- Erdélyi István: Az avarság és Kelet a régészeti források tükrében. Budapest 1982, **XXXI–2, 1983, 475–477** (Čilinská 15).
- Evolution und Revolution im Alten Orient und in Europa. Das Neolithikum als historische Erscheinung. Berlin 1971, **XXI–2, 1973, 478–481** (Romsauer 1).
- Farruggia Jean Paul — Kuper Rudolf — Lüning Jens — Stehlík Petar: Der bandkeramische Siedlungsplatz Langweiler 2, Gemeinde Aldenhoven, Kreis Düren. Beiträge zur neolithischen Besiedlung der Aldenhovener Platte I. Rheinische Ausgrabungen, Band 13. Bonn 1973, **XXVI–2, 1978, 464–468** (Pavúk 5).
- Fejér Mária F. — Huszár Lajos: Bibliographia Numismatica Hungaricae. Budapest 1977, **XXVII–1, 1979, 228–229** (Kolníková 8).
- Fitz Jenő: Der Geldumlauf der römischen Provinzen im Donaugebiet Mitte des 3. Jahrhunderts. Teil 1–2. Rudolf Habelt Verlag, Bonn — Akadémiai Kiadó, Budapest 1978, **XXVIII–2, 1980, 469–471** (Kolníková 9).
- Fitz Jenő: Pannonok évszázada (Pannonia 193–284). Budapest 1982, **XXXI–2, 1983, 473–475** (Kuzmová 4).
- Fitz Jenő: Honorific Titles of Roman Military Units in the 3rd Century. Budapest 1983, **XXXIII–2, 1985, 453** (Lomenová 1).
- Frühlaténe-Studien. Hamburger Beiträge zur Archäologie. Band 1, Heft 2, 1971. Hamburg 1972, **XXII–2, 1974, 475** (Benadik 3).
- Furmánek Václav: Die Anhänger in der Slowakei. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XI, Band 3. München 1980, **XXX–2, 1982, 466–469** (Demeterová 3).

- Furmánek Václav: Radzovce — osada Iudu popolnico-vých polí, **XL—1, 1992, 175—177** (Vellačík 7).
- Gabler Dénes — Vaday Andrea H.: Terra Sigillata im Barbaricum zwischen Pannonien und Dazien. Budapest 1986, **XXXV—2, 1987, 472—473** (Roth 1).
- Gábori Miklós: Les civilisations du Paléolithique moyen entre les Alpes et l'Oural. Esquisse historique. Budapest 1976, **XXV—1, 1977, 222—224** (Bánesz 4).
- Garam Éva: Das awarenzzeitliche Gräberfeld von Kiskore. *Fontes Archaeologici Hungariae*. Akadémiai Kiadó. Budapest 1979, **XXVIII—2, 1980, 452—456** (Číhinská 10).
- Garam É. — Kovrig I. — Szabó J. Gy. — Török Gy.: Avar Finds in the Hungarian National Museum. Budapest 1975, **XXIV—2, 1976, 475—478** (Číhinská 7).
- Gaußen Jean: Le Paléolithique supérieur de plein air en Périgord (Industries et structures d'habitat). Secteur Mussidan-Saint-Astier. Moyenne vallée de l'Isle. XIVe Supplément à *Gallia Préhistoire*. Paris 1980, **XXX—1, 1982, 234—235** (Bánesz 9).
- Gebhard Rupert: Der Glasschmuck aus dem Oppidum von Manching. Band 11. Franz Steiner Verlag Wiesbaden GmbH, Stuttgart 1989, **XXXVIII—2, 1990, 468—471** (Březinová 4).
- Gedl Marek: Die Rasiermesser in Polen. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung VIII, 4. Band. München 1981, **XXXI—1, 1983, 227—229** (Furmánek 17).
- Gerevich László: A Pillisi ciszterci apátság. Szentendre 1984, **XXXIII—2, 1985, 455—456** (Slivka 2).
- Gergova Diana: Früh- und ältereisenzeitliche Fibeln in Bulgarien. Prähistorische Bronzefunde. Abteilung XIV, Band 7. München 1987, **XXXVIII—1, 1990, 225—227** (Rajtárová 1).
- Gerloff Sabine: The Early Bronze Age Daggers in Great Britain and a Reconsideration of the Wessex Culture. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung VI, Band 2, München 1975, **XXVIII—2, 1980, 466—467** (Bátora 2).
- Gervers-Molnár Vera: A középkori Magyarország rotundái. Művészettörténeti füzetek 4. Budapest 1972, **XXII—1, 1974, 222—225** (Ruttikay Á. 3).
- Göbel Robert: Ostkeltischer Typenatlas. Braunschweig 1973, **XXIII—2, 1975, 464—466** (Kolníková 3).
- Goldmann Klaus: Die Seriation chronologischer Leitfunde der Bronzezeit Europas. Berliner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte. Neue Folge, Band 1. Berlin 1979, **XXIX—2, 1981, 467—469** (Furmánek 12).
- Günther Klaus: Siedlung und Werkstätten von Feinschmieden der älteren römischen Kaiserzeit bei Warburg-Daseburg. **XL—1, 1992, 177** (Pieta 6).
- Hahn Joachim: Aurignacien. Das ältere Jungpaläolithikum in Mittel- und Osteuropa. Fundamenta Monographien zur Urgeschichte. Reihe A, Band 9. Köln-Wien 1977, **XXVII—1, 1979, 229—233** (Bánesz 5).
- Hampel A.: Die Hausentwicklung im Mittelneolithikum Zentraleuropas. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie, Band 1. Aus dem Seminar für Vor- und Frühgeschichte der Universität Frankfurt/M. Bonn 1989, **XL—2, 1992, 314—315** (Pavúk 24).
- Hauptmann Harald: Das späte Neolithikum und das Chalkolithikum. Die deutschen Ausgrabungen auf der Otzaki-Magula in Thessalien III. Beiträge zur ur- und frühgeschichtlichen Archäologie des Mittelmeer-Kulturreumes, Band 21. Bonn 1981, **XXXII—2, 1984, 468—472** (Pavúk 18).
- Hauptmann H. — Milošić V.: Die Funde der frühen Dimini-Zeit aus der Arapi-Magula, Thessalien. Beiträge zur ur- und frühgeschichtlichen Archäologie des Mittelmeer-Kulturreumes, Band 9. Bonn 1969, **XXII—1, 1974, 204—206** (Pavúk 3).
- Heindel I.: Riemens- und Gürtelteile im westslawischen Siedlungsgebiet. **XL—1, 1992, 174—175** (Číhinská 29).
- Herrmann Joachim: Die germanischen und slawischen Siedlungen und das mittelalterliche Dorf von Tornow, Kr. Calau. Schriften zur Ur- und Frühgeschichte. 28. Akademie der Wissenschaften der DDR, Zentralinstitut für Alte Geschichte und Archäologie, Berlin 1973, **XXIII—2, 1975, 468—470** (Nekuda 1).
- Hochstetter Alix: Die Hügelgräberbronzezeit in Niederbayern. Materialhefte zur Bayerischen Vor- geschichte. Reihe A — Fundinventare und Ausgrabungsbefunde. Band 41. Kallmünz Opf. 1980, **XXX—2, 1982, 475—477** (Furmánek 15).
- Hochstetter Alix: Kastanas. Ausgrabungen in einem Siedlungshügel der Bronze- und Eisenzeit Makedoniens 1975—1979. Die Kleinfunde. Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Band 6. Berlin 1987, **XXXVI—2, 1988, 468—470** (Furmánek 26).
- Hochstetter Alix: Kastanas. Ausgrabungen in einem Siedlungshügel der Bronze- und Eisenzeit Makedoniens 1975—1979. Die handgemachte Keramik. Schichten 19 bis 1. Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Band 3 (Text und Tafeln). Berlin 1984, **XXXVIII—1, 1990, 221—222** (Furmánek 29).
- Höllmann Thomas O.: Neolithische Gräber der Dawenkou-Kultur in Ostchina. Materialien zur Allgemeinen und Vergleichenden Archäologie 2. München 1983, **XXXV—1, 1987, 229—230** (Pavúk 20).
- Horedt Kurt: Morești. Band 2. Grabungen in einer mittelalterlichen Siedlung in Siebenbürgen. Bonn 1984, **XXXIII—2, 1985, 465—468** (Šalkovský 5).
- Hütte Hans-Georg: Bronzezeitliche Trensen in Mitteleuropa. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XVI, 2. Band. München 1981, **XXXIII—1, 1983, 212—215** (Točík 12).
- Chmielowska Aldona: Grzeblenie starożytne i średniowieczne z ziemi polskich. Acta Archaeologica Lodzienia Nr. 20. Łódź 1971, **XXI—2, 1973, 476—478** (Lamiová-Schmidlová 1).
- Jacobl Gerhard: Werkzeug und Gerät aus dem Oppidum von Manching. Die Ausgrabungen in Manching. Band 5. Wiesbaden 1974, **XXIII—2, 1975, 467** (Benadik 6).
- obst Werner: Die römischen Fibeln aus Lauriacum. Forschungen in Lauriacum. Band 10. Linz 1975, **XXV—1, 1977, 231—233** (Kolník 6).
- Jodłowski Antoni: Eksplotacja soli na terenie Małopolski w pradziejach i we wczesnym średniowieczu. Studia i materiały do dziejów zup solnych

- w Polsce, Tom IV. Wieliczka — Kraków 1971, **XXII—2, 1974, 478—481** (Hrubec 1).
- Kalicz Nándor — Makkay János: Die Linienbandkeramik in der Großen Ungarischen Tiefebene. *Studia Archaeologica VII*. Budapest 1977, **XXVII—1, 1979, 233—238** (Pavúk 8).
- Kaschau Bernd: Die Drehscheibenkeramik aus den Plangrabungen 1967—1972. Der Runde Berg bei Urach II. Heidelberg Akademie der Wissenschaften. Kommission für Alamannische Altertumskunde, Schriften Bd. 2. Sigmaringen 1976, **XXVI—2, 1978, 471—472** (Lamiová-Schmiedlová 7).
- Keltische Numismatik und Archaeologie. *Numismatique celtique et Archéologie*. Veröffentlichung der Referate des Kolloquiums Keltische Numismatik vom 4. bis 8. Februar 1981 in Würzburg. Hrsg. von G. Grasmann, W. Janssen und M. Bradt. BAR International Series 200. 1—2. Oxford 1984, **XXXIII—2, 1985, 476—477** (Kolníková 14).
- Kemenczei Tibor: Die Spätbronzezeit Nordostungarns. Budapest 1984, **XXXIII—2, 1985, 473—476** (Furmánek 21).
- Kenk Roman: Früh- und hochmittelalterliche Gräber von Kudyrge im Altai. München 1982, **XXXIII—2, 1985, 461—463** (Hanuliak 2).
- Kenk Roman: Frühmittelalterliche Gräber aus West-Tuva. München 1982, **XXXV—1, 1987, 233—235** (Hanuliak 4).
- Kilian-Dirlmeier Imma: Die hallstattzeitlichen Gürtelbleche und Blechgürtel Mitteleuropas. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XII, Band 1. München 1972, **XXIII—2, 1975, 462—463** (Dušek M. 6).
- Kilian-Dirlmeier Imma: Gürtelhaken, Gürtelbleche und Blechgürtel der Bronzezeit in Mitteleuropa (Ostfrankreich, Schweiz, Süddeutschland, Österreich, Tschechoslowakei, Ungarn, Nordwest-Jugoslawien). Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XII, Band 2. München 1975, **XXV—1, 1977, 235—237** (Veliačik 2).
- Kiss Ákos: Pannonische Architekturelemente und Ornamentik in Ungarn. Akadémiai Kiadó, Budapest 1987, **XXXVII—2, 1989, 469—471** (Kuzmová 6).
- Kiss Attila: Avar Cemeteries in County Baranya. Cemeteries of the Avar Period (587—829) in Hungary. Vol. 2. Budapest 1977, **XXVII—1, 1979, 224—225** (Čilinská 9).
- Kiss Attila: Baranya megye X—XI. századi síreleletei. Budapest 1983, **XXXIII—1, 1985, 224—226** (Točík 13).
- Kiss Gábor — Somogyi Péter: Tolna megyei avar temetők: Bonyhádvarasd, Cikó, Gerjen, Regöly, Závod, Tolna megyei szőrványok. *Dissertationes Pannoniae*, Series III, volumen 2. Budapest 1984, **XXXVI—2, 1988, 470—471** (Trugly 2).
- Klanica Zdeněk: Práce klenotníků na slovanských hradištích. Studie Archeologického ústavu Československé akademie věd v Brně, ročník II, čís. 6. Praha 1974, **XXIV—2, 1976, 473—475** (Točík 2).
- Klanica Zdeněk: Počátky slovanského osídlení našich zemí. Praha 1983, **XXXV—2, 1987, 467—470** (Čilinská 23).
- Klím a Bohuslav: Archeologický výzkum plošiny před jeskyní Pekárna. Studie Archeologického ústavu České akademie věd v Brně. Praha 1974, **XXIII—2, 1975, 457—459** (Bárta 3).
- Klím a Bohuslav: Dolní Věstonice, táboraři lovců mamutů. Československá akademie věd. Památníky naší minulosti 12. Praha 1983, **XXXIII—1, 1985, 228—231** (Bárta 7).
- Kollautz Arnulf — Miyakawa Hisayuki: Geschichte und Kultur eines völkerwanderungszeitlichen Nomadenvolkes. Die Jou-Jan der Mongolei und die Awaren in Mitteleuropa. I. Teil. — Die Geschichte. Aus Forschung und Kunst, Band 10. Klagenfurt 1970, **XXVI—1, 1978, 231—233** (Čilinská 8).
- Korfmann Manfred [editor]: Demircihüyük. Die Ergebnisse der Ausgrabungen 1975—1978. I—III 1, 2. I — Korfmann M.: Architektur, Stratigraphie und Befunde. Mainz 1983. II — Naturwissenschaftliche Untersuchungen. Mainz 1987. III 1 — Seher Jürgen: Die Keramik. Mainz 1987. III/2 — Efe Turan: Die Keramik 2. Mainz 1988, **XXXVIII—2, 1990, 457—460** (Pavúk 22).
- Kovács Tibor: Tumulus Culture Cemeteries of Tiszafüred. Régészeti Iüzetek, Ser. II, No. 17. Budapest 1975, **XXV—1, 1977, 228—231** (Točík 4).
- Kovalovszki Júlia: Településásatások Tiszaeszlár-Bashalmon (bronzkor, III—IV. és XI—XIII. százaj). *Fontes Archaeologici Hungariae*, Budapest 1980, **XXX—1, 1982, 236—238** (Točík 9).
- Krämer Werner: Die Grabfunde von Manching und die latènezeitlichen Flachgräber in Südbayern. Röm.-Germ. Komm. d. Dt. Archäol. Inst. zu Frankfurt am Main. Die Ausgrabungen in Manching. Band 9. Stuttgart 1985, **XXXV—2, 1987, 452—454** (Bujna 3).
- Kraskovská Ludmila: Slovansko-avarské pohrebisko pri Záhorskej Bystrici. Bratislava 1972, **XXI—1, 1973, 242—244** (Čilinská 2).
- Krause Rüdiger: Die endneolithischen und frühbronzezeitlichen Grabfunde auf der Nordstadtterrasse von Singen am Hohentwiel. S príspomokmi Alexandra Christofordisa, Bernda Kromera, Ernesta Pernicku a Petra Schröteru. Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg. Zvazok 32. Stuttgart 1988, **XXXVIII—2, 1990, 471—473** (Bátora 9).
- Krüger Bruno: Waltersdorf. Eine germanische Siedlung der Kaiser- und Völkerwanderungszeit im Dahme-Spree-Gebiet. Akademie Verlag. Berlin 1987, **XXXVII—2, 1989, 463—465** (Lamiová-Schmiedlová 15).
- Kultury archeologiczne i strefy kulturowe w Europie Środkowej w okresie wpływów rzymskich. Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego CCCXII. Prace archeologiczne, zeszyt 22. Warszawa — Kraków 1976, **XXVI—2, 1978, 472—476** (Lamiová-Schmiedlová 8).
- Kuper R. — Lohr H. — Lüning J. — Stehlík P. — Zimmermann A.: Der bandkeramische Siedlungsplatz Langweiler 9, Gemeinde Aldenhoven, Kreis Düren — mit Beiträgen und unter Mitarbeit von J.-P. Farrugia, J. Hahn, K.-H. Knörzer, J. Schalich, A. Zimmermann: Die bandkeramischen Pfeilspitzen aus den Grabungen im Merzbachtal. Beiträge zur neolithischen Besiedlung der Aldenhovener Platte II. Rheinische Ausgrabungen, Band 18, Teil 1 — Text,

- Teil II — Tafeln und Katalog, Teil III — Beilagen. Rheinland-Verlag, Bonn 1977, **XXIX—2, 1981, 461—466** (Pavúk 12).
- Kutscher Gert: Nordperuanische Gefäßmalereien des Moche-Stils. Materialien zur Allgemeinen und Vergleichenden Archäologie, Band 18. München 1983, **XXXV—1, 1987, 228—229** (Mirošayová 8).
- Laser Rudolf: Die römischen und frühbyzantinischen Fundmünzen auf dem Gebiet der DDR. Schriften zur Ur- und Frühgeschichte, 28. Akademie der Wissenschaften der DDR, Zentralinstitut für Alte Geschichte und Archäologie. Berlin 1980, **XXXI—1, 1983, 223—226** (Kolníková 11).
- Lenneis Eva: Siedlungsfunde aus Poigen und Frauenhofen bei Horn. Prähistorische Forschungen 8. Horn — Wien 1977, **XXVII—1, 1979, 215—218** (Pavúk 7).
- Leskov Alexander M.: Jung- und spätbronzezeitliche Depotfunde im nördlichen Schwarzmeergebiet I (Depots mit einheimischen Formen). Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XX, Band 5. München 1981, **XXXV—1, 1987, 220—222** (Vellačík 5).
- Liptov 2. Vlastivedný zborník. Vydalo vydavateľstvo Osveta, n. p., Martin pre Liptovské múzeum v Ružomberku. Ružomberok 1972, **XXII—2, 1974, 481** (Bárta 2).
- Mackensen Michael: Frühkaiserzeitliche Kleinkastelle bei Nersingen und Burlafingen an der oberen Donau. Mit Beiträgen von L. Pauli, P. Schrötter u. a. Münchener Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte, Band 41, Beck Verlag, München 1987, **XXXVIII—1, 1990, 227—228** (Elschek 2).
- Maj U.: Stradów, stanowisko 1, Część I. Ceramika wczesnośredniowieczna. Kraków 1990, **XL—2, 1992, 319—320** (Vlkolinská 2).
- Maksimov Jevgenij Vladimirovič: Sredneje Podneprovje na rubeže našej ery. Kijev 1972, **XXIV—2, 1976, 470—473** (Lamiová-Schmiedlová 5).
- Marasović Jerko — Marasović Tomislav — McNally Sheila — Wilkes John: Diocletian's Palace. Report on Joint Excavations in Southeast Quarter. Part One. Split 1972, **XXIV—1, 1976, 238—239** (Lamiová-Schmiedlová 4).
- Marburger Beiträge zur Archäologie der Kelten. Festschrift für Wolfgang Dehn zum 60. Geburtstag am 6. Juli 1969. Fundberichte aus Hessen, Beiheft 1. Bonn 1969, **XXII—1, 1974, 217—220** (Benadik 2).
- Marešová Kristina: Uherské Hradiště-Sady. Staroslovanské pohřebiště na Horních Kotvicích. Brno 1983, **XXXIII—2, 1985, 451—453** (Čilinská 18).
- Marijanović-Vujović Gordana: Trnjane. Srpska nekropola (kraj XI—početek XIII veka). Beograd 1984, **XXXV—2, 1987, 455—458** (Hanuliak 5).
- Marsa Jiří: Roman lamps in the Prague National Museum and in other Czechoslovak collections II. Sborník Národního muzea v Praze, řada A — Historie, sv. 28, 1972, **XXIII—2, 1975, 476—477** (Lamiová-Schmiedlová 3).
- Matthäus Hartmut: Metallgefäß und Gefäßuntersätze der Bronzezeit, der geometrischen und archaischen Periode auf Cypern mit einem Anhang der bronzezeitlichen Schwertfunde auf Cypern. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung II, Band 8. München 1985, **XXXVI—2, 1988, 467—468** (Marková 4).
- Melzer Walter: Das frühmittelalterliche Gräberfeld von Wünnenberg-Fürstenberg, **XL—1, 1992, 177—178** (Čilinská 30).
- Middle and Early Upper Palaeolithic in Balkans. Edited by J. K. Kozłowski. Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego DXXIV. Prace archeologiczne, zeszyt 28. Warszawa-Kraków 1979, **XXVIII—2, 1980, 459—460** (Bánesz 6).
- Michálek Jan — Fröhlich Jiří: Bibliografie jihočeské archeologické literatury 1817—1980. Bibliographie der archäologischen Literatur Südböhmens 1817—1980. České Budějovice 1985, **XXXV—2, 1987, 454—455** (Melicher 2).
- Milojčić Vladimir: Das späte Neolithikum und das Chalkolithikum. Stratigraphie und Bauten. Die deutschen Ausgrabungen auf der Otzaki-Magula in Thessalien. III. Bonn 1983. Das mittlere Neolithikum. Die mittelneolithische Siedlung. Die deutschen Ausgrabungen auf der Otzaki-Magula in Thessalien. II. Beiträge zur ur- und frühgeschichtlichen Archäologie des Mittelmeer-Kulturreumes. 20. Bonn 1983, **XXXV—1, 1987, 225—228** (Pavúk 19).
- Milojčić-v. Zumbusch Johanna — Milojčić Vladimir: Das frühe Neolithikum. Die deutschen Ausgrabungen auf der Otzaki-Magula in Thessalien I. Bonn 1971, **XXII—1, 1974, 197—200** (Pavúk 1).
- Moosleitner Fritz — Pauli Ludwig — Penninger Ernst: Der Dürrnberg bei Hallein II. Katalog der Grabfunde aus der Hallstatt- und Latènezeit. Veröffentlichung der Kommission zur archäologischen Erforschung des spätromischen Raetien der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, München 1974, **XXIII—2, 1975, 466—467** (Benadik 5).
- Mottier Yvette: Das mittlere Neolithikum. Die deutschen Ausgrabungen auf der Otzaki-Magula in Thessalien II. Beiträge zur ur- und frühgeschichtlichen Archäologie des Mittelmeer-Kulturreumes. Band 22. Bonn 1991, **XXXI—2, 1983, 467—470** (Pavúk 15).
- Motyková Karla — Drda Petr — Rybová Alena: Závist. Keltské hradiště ve středních Čechách. Památníky naší minulosti 9. Praha 1978, **XXVIII—2, 1980, 475—476** (Benadik 10).
- Mozsolics Amália: Bronzefunde aus Ungarn. Depotfundhorizonte von Aranyos, Kurd und Gyermely. Akadémiai Kiadó, Budapest 1985, **XXXVII—1, 1989, 237—238** (Furmánek 27).
- Mozsolics Amália: Bronze- und Goldfunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Forró und Opályi. Budapest 1973, **XXII—1, 1974, 210—214** (Furmánek 3).
- Negahban Ezat O.: Metal Vessels from Marlik. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung II, 3. Band. München 1983, **XXXIII—1, 1985, 221—224** (Mirošayová 4).
- The Neolithic in Poland. Wrocław — Warszawa — Kraków 1970, **XXII—1, 1974, 200—204** (Pavúk 2).
- Neuffer-Müller Christiane — Ament Hermann: Das fränkische Gräberfeld von Rübeneach. Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit, Serie B,

- Band 7. Berlin 1973, **XXIII–2, 1975, 470–473** (Čilinská 4).
- Neugebauer Johannes-Wolfgang: Böhmkirchen. Monographie des namengebenden Fundortes der Böhmkirchnergruppe der Věteřov-Kultur. Archaeologia Austriaca, 61/62, 1977, 31–207, **XXVII–1, 1979, 220–222** (Točík 5).
- Niewęglowski Andrzej: Obrządek pogrzebowy ludności kultury przeworskiej na przełomie er (II wiek p. n. e. — II wiek n. e.). Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk — Łódź 1981, **XXXII–2, 1984, 455–456** (Jurečko 3).
- Nohejlová-Prátová Emanuela: Základy numismatiky. Praha 1986, **XXXVII–2, 1989, 458–481** (Kolníková 18).
- Novák Gyula — Sándorfi György — Miklós Zsuzsa: A Börzsöny hegység űksori és középkori várai. Fontes Archaeologici Hungariae. Budapest 1979, **XXVIII–2, 1980, 460–463** (Točík 7).
- Novotná Mária: Halsringe und Diademe in der Slowakei. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XI, 4. Band. München 1984, **XXXIII–1, 1985, 234–238** (Furmánek 20).
- Nudelman A. A.: Topografija kladov i nachodok jediničnych monet. Archeologičeskaja karta Moldavskoj SSR. Vypusk 8, Kišňov 1978, **XXVI–1, 1978, 229–230** (Kolníková 6).
- Nummus et historia. Pieniądz Europy średniowiecznej. Warszawa 1985, **XXXV–2, 1987, 475–477** (Kolníková 16).
- Oldenstein Jürgen: Der obergermanisch-raetische Limes des Roemerreiches. Fundindex. Mainz am Rhein 1982, **XXXI–2, 1983, 465–467** (Lamiová-Schmiedlová 11).
- Olivá M.: Aurignacien na Moravě. Studie Muzea Kroměřížská 87. Kroměříž 1987, **XXXIX–1/2, 1991, 378** (Bánesz 12).
- Paleolit i neolit SSSR. Tom 6. Materiały i issledovaniya po archeologii SSSR, No 173. Leningrad 1971, **XXII–1, 1974, 195–197**. (Bánesz 2).
- Pamiętnik Muzeum Miedzi I. Wydawnictwa Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Legnicy. Legnica 1982, **XXXII–2, 1984, 474–476** (Furmánek 19).
- Parczewski Michał: Najstarsza faza kultury wczesnosłowiańskiej w Polsce. Kraków 1988, **XXXVIII–1, 1990, 234–238** (Fusek 3).
- Parczewski Michał: Początki kultury wczesnosłowiańskiej w Polsce. Krytyka i datowanie źródeł archeologicznych. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk — Łódź 1988, **XXXVIII–1, 1990, 234–238** (Fusek 2).
- Patay P.: Die Bronzegefäße in Ungarn. Mit einem Anhang von Ē. F. Petres. Prähistorische Bronzefunde. Abteilung II. Band 10. München 1990, **XL–1, 1992, 179–181** (Marková 6).
- Penninger Ernst: Der Dürrnberg bei Hallein I. Katalog der Grabfunde aus der Hallstatt- und Latènezeit. Erster Teil. Veröffentlichung der Kommission zur archäologischen Erforschung des spätromischen Raetien der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. München 1972, **XXII–2, 1974, 476** (Benadik 4).
- Peňák S. I.: Ranňoslov'jans'ke i davnorus'ke nase-
- lenja Zakarpattja VI—XIII st. Kyjiv 1980, **XXXI–2, 1983, 451–455** (Béreš 1).
- Peskař Ivan: Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren. Praha 1972, **XXII–1, 1974, 221–222** (Lamiová-Schmiedlová 2).
- Pletneva S. A.: Na slaviano-chazarskom pogranicju Dmitrijevskij archeologičeskij komplex. Moskva 1989, **XXXIX–1/2, 1991, 378–380** (Čilinská 28).
- Podborský Vladimír: Těšetice-Kyjovice. 2. Figurální plastika lidu s moravskou malovanou keramikou. Brno 1985, **XXXV–2, 1987, 466–467** (Kuzma 3).
- Poulik Josef: Mikulčice. Sídlo a pevnost knížat velkomoravských. Academia, Praha 1975, **XXIV–2, 1976, 466–468** (Chropovský 12).
- Poulik Josef — Chropovský Bohuslav — kollektív: Velká Morava a počátky československé státnosti. Bratislava — Praha 1985, **XXXV–2, 1987, 458–461** (Čilinská 21).
- Praistorija jugoslavenskih zemalja. II. Neolitsko doba. III. Eneolitsko doba. Sarajevo 1979, **XXX–2, 1982, 469–475** (Pavúk 14).
- Preda Constantin: Menedele geto-dacilor. Bucureşti 1973, **XXII–2, 1974, 476–478** (Kolníková 2).
- Prichodník Oleg Michajlovič: Slovany na Podilli (VI—VII st. n. e.). Kyjiv 1975, **XXVI–1, 1978, 235–237** (Dostál 2).
- Primas Margarita: Die Sicheln in Mitteleuropa I (Österreich, Schweiz, Süddeutschland). Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XVIII, Band 4. München 1986, **XXXV–2, 1987, 474–475** (Furmánek 25).
- Prüssing Peter: Die Messer im nördlichen Westdeutschland. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung VII, 3. Band. München 1981, **XXXII–2, 1984, 472–474** (Točík 11).
- Radović Simpozijuma Hronološka i tipološka determinacija rimske keramike u Jugoslaviji. Izdanja Muzeja grada Zenice II. Zenica 1971, **XXI–2, 1973, 483–485** (Dekanová 1).
- Rashid Subhi Anwar: Gründungsfiguren im Iraq. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung 1, 2. Band. München 1983, **XXXIII–1, 1985, 218–221** (Olexa 3).
- Raspopova V. I.: Metalličeskie izdelija rannesrednevekovogo Sogda. Leningrad 1980, **XXIX–1, 1981, 251–253** (Čilinská 12).
- Renfrew C.: Archaeology and Language. The Puzzle of Indo-European Origins. London 1987, **XXXIX–1/2, 1991, 375–377** (Masson 1).
- Rimantienė R. K.: Paleolit i mezolit Litvy. Vilnius 1971, **XXI–2, 1973, 474–476** (Bánesz 1).
- Rittershofer Karl-Friedrich: Der Hortfund von Bühl und seine Beziehungen. Sonderdruck aus Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 64, 1983, Frankfurt am Main, 139–415, **XXXVI–1, 1988, 251–253** (Marková 3).
- Rolle Renate: Totenkult der Skythen. Teil I. Das Steppengebiet. Text und Tafeln. Vorgeschichtliche Forschungen, Band 18 I, 1. Teil I, Katalog. Vorgeschichtliche Forschungen, Band 18 I, 2, Berlin — New York 1979, **XXIX–2, 1981, 469–474** (Dušek M. 11).
- Ruprechtsberger Erwin M.: Ein Beitrag zu den römischen Kastellen von Lentia. Die Terra Sigillata. Mit einem Beitrag von David Mittelkalkgruber. Linz

- 1980, **XXXI–1, 1983, 226–227** (Lamiová-Schmiedlová 9).
- Ríhovský Jiří: Die Sicheln in Mähren. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XVIII, Band 3. München 1989, **XXXVIII–2, 1990, 474–476** (Ozdání 4).
- Ríhovský Jiří: Lovčičky — jungbronzezeitliche Siedlung in Mähren. Materialien zur Allgemeinen und Vergleichenden Archäologie, Band 15. München 1982, **XXXV–1, 1987, 224–225** (Bátora 6).
- Seeden Helga: The Standing Armed Figurines in the Levant. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung I, 1. Band. München 1980, **XXXI–1, 1983, 229–231** (Kuzma 1).
- Schach-Dörge Helga: Das jungkaiserzeitliche Gräberfeld von Wilhelmsaue in Brandenburg. Berliner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte, Band 13. Berlin 1969, **XXI–2, 1973, 481–482** (Buňa 1).
- Schmidt P. K. — Burgess C. B.: The Axes of Scotland and Northern England. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung IX, Band 7. München 1981, **XXXII–2, 1984, 465–468** (Olexa 2).
- Schnurbein Siegmar — von: Die unverzierte Terra Sigillata aus Hältern. Bodenaltertümer Westfalens 191. 2. Berichte des Westfälischen Museums für Archäologie — Amt für Bodendenkmalpflege — Landschaftsverband Westfalen-Lippe. Aschendorf Münster 1982, **XXXII–1, 1984, 249–250** (Hečková 3).
- Schumacher-Matthäus Gisela: Studien zu bronzezeitlichen Schmucktrachten im Karpatenbecken. Ein Beitrag zur Deutung der Hortfunde im Karpatenbecken. Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte, Band 6. Herausgeben von Otto-Herman Frey und Helmut Roth. Mainz am Rhein 1985, **XXXV–2, 1987, 449–452** (Furmánek 24).
- Sievers Susanne: Die mitteleuropäischen Hallstattdolche. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung VI, Band 6. München 1982, **XXXII–2, 1984, 476–477** (Romsauer 4).
- Smetánka Zdeněk: Život středověké vesnice. Zaniklá Svidna (Edicia Památníky naší minulosti 13). Praha, Academia 1988, **XXXVIII–2, 1990, 461–463** (Čaplovič 8).
- Smilenko Alla Trofimovna: Slovjané ta jich sušidy v Stepovom Podniprovi (II–XIII st.). Kyjiv 1975, **XXVI–1, 1978, 233–235** (Dostál 1).
- Smirnov K. F.: Sarmaty na Ileke. Moskva 1975, **XXVI–2, 1978, 468–470** (Miroššayová 1).
- Soproni Sándor: Der spätömische Limes zwischen Esztergom und Szentendre. Das Verteidigungssystem der Provinz Valeria im 4. Jahrhundert. Budapest 1978, **XXVII–2, 1979, 476–477** (Kuzmová 1).
- Die spätömische Festung und das Gräberfeld von Tokod. Akadémiai Kiadó, Budapest 1981, **XXXI–2, 1983, 460–462** (Kuzmová 3).
- Stadelmann Jutta: Funde der vorgeschichtlichen Perioden aus den Plangrabungen 1967–1974. Der Runde Berg bei Urach IV. Kommission für Alamannische Altertumskunde, Schriften Bd. 7. Heidelberg 1981, **XXXI–2, 1983, 463–465** (Miroššayová 3).
- Stanovisko k recenzii A. Točíka (Z. Čilinská: Dve pohrebská z 8.–9. stor. v Komárne, Slovenská archeológia, 30, 1982, 347–393), **XXXIII–1, 1985, 216–218** (Čilinská 18).
- Štúdeníková Etela — Paulík Jozef: Osada z doby bronzovej v Pobedime. Fontes Archeologického ústavu Slovenského národného múzea v Bratislave, VI. Bratislava 1983, **XXXIII–1, 1985, 236–238** (Miroššayová 6).
- Stuchlík Stanislav: Únětické pohřebiště v Mušově. Studie Archeologického ústavu Československé akademie věd v Brně, XIV/2. Praha 1987, **XXXVIII–1, 1990, 228–230** (Bátora 8).
- Svoboda Jiří: Kfemencová industrie z Ondratice. K problému počátků mladého paleolitu. Studie Archeologického ústavu Československé akademie věd v Brně. Ročník IX, sv. 1, Academia, Praha 1980, **XXIX–2, 1981, 460–461** (Bánesz 8).
- Szymański Wojciech — Dąbrowska Elżbieta: Awarzy. Węgrzy. Wrocław — Warszawa — Kraków Gdańsk 1979, **XXVIII–2, 1980, 471–474** (Čilinská 11).
- Saranović-Svetek Vesna: Antičko staklo u jugoslovenskom delu provincije donje Panonije. Posebna izdanja-monografije VII. Vojvodanski muzej Novi Sad 1986, **XXXVIII–1, 1990, 222–223** (Březinová 3).
- Štefanovičová Tatiana: Osudy starých Slovanov. Bratislava 1989, **XXXVIII–1, 1990, 232–234** (Čilinská 25).
- Takács M.: Die arpadenzeitlichen Tonkessel im Karpatenbecken. Budapest 1986, **XXXVI–2, 1988, 473–476** (Hanuliak 6).
- Tempelmann-Mączyńska Magdalena: Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phasen der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum. Mainz am Rhein 1985, **XXXV–1, 1987, 230–233** (Lamiová-Schmiedlová 14).
- La terre sigillée Gallo-romaine. Lieux de production du Haut Empire: implantations, produits, relations (sous la direction de Colette Bémont et Jean-Paul Jacob). Documents d'Archéologie Française, No 6, Edition de la Maison des Sciences de l'Homme. Paris 1986, **XXXV–2, 1987, 471** (Kuzmová 5).
- Todorova Henrieta: Die kupferzeitlichen Äxte und Beile in Bulgarien. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung IX, Band 14, München 1981, **XXXII–1, 1984, 253–254** (Nevizánsky 2).
- Todorović Jovan: Praistorijska Karaburma II — nekropolja bronzanog doba. Beograd 1977, **XXVII–1, 1979, 218–220** (Furmánek 7).
- Die transalpinen Verbindungen der Bayern, Alemannen und Franken bis zum 10. Jahrhundert. Nationes. Historische und philosophische Untersuchungen zur Entstehung der europäischen Nationen im Mittelalter, Band 6. Sigmaringen 1987, **XXXVII–2, 1989, 471–472** (Fusek 1).
- Trogmayer Ottó: Das bronzezeitliche Gräberfeld bei Tápé. Fontes Archaeologici Hungariae. Budapest 1975, **XXV–1, 1977, 224–228** (Točík 3).
- Vaklinov Stančo: Formiranje na starobǎlgarskata kultura. VI–XI vek. Nauka i izkustvo. Sofia 1977, **XXIX–2, 1981, 474–477** (Martererová 2).
- Valoch Karel: Die Erforschung der Kůlna-Höhle 1961–1976. Mit Beiträgen von J. Jelínek, W. G. Mook, R.

- Musil, E. Opravil, L. Seitl, L. Smolíková, H. Svobodová, Z. Weber: Moravské muzeum — Anthropos Studien zur Anthropologie, Paläoethnologie, Paläoontologie, Quartärgeologie, Band 24 (N. S. 16). Brno 1988, **XXXVIII–2, 1990, 467–468** (Kaminská 3).
- Varia archaeologica 3. Praehistorica X. Praha 1982, **XXXIII–2, 1985, 450–451** (Kuzma 2).
- Vážarová Živka: Srednevekovnoto celišče s. Garvan, Silistrenski okrug (VI–XI vv.). Sofia 1986, **XXXVI–2, 1988, 471–473** (Ruttkay M. 1).
- Venclová N.: Prehistoric Glass in Bohemia. Praha 1990, **XL–2, 1992, 315–318** (Březinová 5).
- Vladár Jozef — Turčány Viliam: Venuše slovenského praveku. Tatran, Bratislava 1979, **XXVIII–2, 1980, 476–477** (Melicher 1).
- Werner Joachim: Der Schatzfund von Vrap in Altbanien. Studien zur Archäologie der Awaren 2. Wien 1986, **XXXV–1, 1987, 235–238** (Čilinská 20).
- Wielowiejski Jerzy: Główny szlak bursztynowy w czasach cesarstwa rzymskiego. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk 1980, **XXXII–2, 1984, 461–465** (Jurečko 4).
- Woźniak Z.: Osada grupy tynieckiej w Podlęzu, woj. Krakowskie. Wrocław — Warszawa — Kraków 1990, **XL–2, 1992, 318–319** (Pietra 7).
- Yule Paul: Figuren, Schmuckformen und Täfelchen der Harappa-Kultur. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung I, Band 6. München 1985, **XXXVII–2, 1989, 455–456** (Marková 5).
- Yule Paul: Lothal — Stadt der Harappa-Kultur in Nordwestindien. Materialien zur Allgemeinen und Vergleichenden Archäologie 9. München 1982, **XXXV–1, 1987, 222–224** (Pavuk 18).
- Zachar Lev: Keltské umenie na Slovensku. Tatran, Bratislava 1987, **XXXVIII–1, 1990, 230–232** (Bujna 7).
- Základné metodologické problémy a marxistické kategórie v archeológii. Zborník referátov. Nitra 1978, **XXIX–1, 1981, 246–251** (Podborský 1).
- Zbenovič V. G.: Ranný etap tripol'skoy kultury na territorii Ukrajiny. **XL–1, 1992, 172–174** (Šiška 16).
- Zienkiewicz J. David: The Legionary Fortress Bath at Caerleon. II. The finds. National Museum of Wales. Cardiff 1986, **XXXVII–2, 1989, 456–458** (Elschek 1).
- Zoll-Adamikowa Helena: Wczesnośredniowieczne cmentarzyska ciałopalne Słowian na terenie Polski. Część I. Źródła. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk 1975, **XXVI–1, 1978, 230–231** (Šalkovský 1).
- Zoll-Adamikowa Helena: Wczesnośredniowieczne cmentarzyska szkieletowe Małopolski. Cz. 2. Analiza. Polska Akademia nauk-Oddział w Krakowie. Prace Komisji Archeologicznej Nr. 11. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk 1971, **XXI–1, 1973, 244–246** (Dušek S. 1).
- Zum frühen Mensch — Tier Symbiose. Kommission für Allgemeine und Vergleichende Archäologie des Deutschen Archäologischen Instituts Bonn. AVA — Kolloquien. Band 4. München 1983, **XXXIII–2, 1985, 463–466** (Demeterová 6).

Hana Mačalová

OBSAH 1. ČÍSLA

L. Bánesz - J. Hromada - R. Desbrosse - I. Margerand - J. K. Kozłowski - K. Sobczyk - M. Pawlikowski	
Le site de plein air du Paléolithique supérieur de Kašov 1 en Slovaquie Orientale (Etude préliminaire d'une structure spatiale des outillages épigravettiens en obsidienne)	5
Paleolitická stanica Kašov 1 na východnom Slovensku (Predbežná štúdia štruktúry obsidiánovej epigravettienskej industrie)	28
Jiří Pavláčík	
Keramika pátého sídelního horizontu z výšinné osady v Hlinsku u Lipníku nad Bečvou	29
Die Keramik des fünften Siedlungshorizontes auf der Höhensiedlung in Hlinsko bei Lipník nad Bečvou	45
Vojtech Budinský - Krička - Elena Miroššayová	
Terňa-Lysá stráž - sídisko z neskorej doby bronzovej a halštatskej (Pokus o chronologické a kultúrne určenie)	47
Terňa-Lysá stráž - eine Siedlung aus der Spätbronze- und Hallstattzeit (Versuch einer chronologischen und kulturellen Bestimmung)	75
Vladimír Varsík	
Byzantinische Gürtelschnallen im mittleren und unteren Donauraum im 6. und 7. Jahrhundert	77
Byzantské pracky na strednom a dolnom Dunaji v 6.-7. stor.	107
Matej Ruttkay - Ivan Cheben	
Včasnostredoveké sídisko a pohrebisko v Bíni	109
Mittelalterliche Siedlung und Nekropole in Bíňa	133
Jozef Lábuda	
Materiálna kultúra z výskumu Kammerhofu v Banskej Štiavnici (Príspevok k problematike montánnej archeológie na Slovensku)	135
Materielle Kultur der Grabung Kammerhof in Banská Štiavnica (Beitrag zur Problematik der Montanarchäologie in der Slowakei)	164
Správy a recenzie	
Rozlúčka s profesorom P.-I. Boriskovským (<i>Ladislav Bánesz</i>)	165
XII. kongres Medzinárodnej únie prehistorických a protohistorických vied pri UNESCO (<i>Juraj Pavák</i>)	165
Storočnica výskumu paleolitu v Maďarsku (<i>Ladislav Bánesz</i>)	168
XI. medzinárodný numizmatický kongres v Bruseli (<i>Eva Kolníková</i>)	169
Jantárová cesta - obchodná a kultúrna tepna dávnej Európy od Adrie k Baltu (Spoločný projekt krajín Hexagonálly) (<i>Ján Rajtár</i>)	170
XXIII. celoštátna konferencia stredovekej archeológie (<i>Milan Hanuliak</i>)	171
V. G. Zbenovič: Rannij etap tripol'skoj kul'tury na territorii Ukrajiny (<i>Stanislav Šiška</i>)	172
I. Heindel: Riemen- und Gürtelteile im westslawischen Siedlungsgebiet (<i>Zlata Čilinská</i>)	174
Václav Furmanek: Radzovce - osada l'udu popolnicových polí (<i>Ladislav Veliačik</i>)	175
Klaus Günther: Siedlung und Werkstätten von Feinschmieden der älteren römischen Kaiserzeit bei Warburg-Daseburg (<i>Karol Pieta</i>)	177
Walter Melzer: Das frühmittelalterliche Gräberfeld von Wünnenberg-Fürstenberg (<i>Zlata Čilinská</i>)	177
Csanád Bálint: Südungarn im 10. Jahrhundert (<i>Milan Hanuliak</i>)	178
Corpus Signorum Imperii Romani. Corpus der Skulpturen der römischen Welt (<i>Klára Kuzmová</i>)	179
P. Patay: Die Bronzegefäße in Ungarn (<i>Klára Marková</i>)	179
Cs. Bálint: Die spätwarenzeitliche Siedlung vom Eperjes (Kom. Csongrád). Varia Archaeologica Hungarica (<i>Zlata Čilinská</i>)	181

OBSAH 2. ČÍSLA

Ladislav Olexa

Náleziská z doby bronzovej v Nižnej Myšli (Predbežná správa o výsledkoch výskumu opevnených sídlisk a pohrebská otomanskej kultúry)	189
Fundstellen aus der Bronzezeit in Nižná Myšľa (Vorbericht über die Grabungsergebnisse auf befestigten Siedlungen und einem Gräberfeld der Otomani-Kultur)	196

Ondrej Ožďáni

Nálezy z doby bronzovej z Piešťan	205
Bronzezeitliche Funde aus Piešt'any	210

Peter Romsauer - Karol Pieta

Významný nález z neskorej doby halštatskej v Hubine	213
Bedeutender Fund aus der späten Hallstattzeit in Hubina	218

László Koltó - Imre Lengyel - Ildikó Pap - József Szenthéteri

Vorläufige Ergebnisse der Ausgrabungen am Gräberfeld Vörs aus dem 9.-11. Jahrhundert (Ungarn, Komitat Somogy) (Zur Problematik der Ethnika und archäologischen Kulturen im frühmittelalterlichen Pannonien)	223
Predbežné výsledky výskumov pohrebská Vörs z 9.-11. storočia (Maďarsko, komitát Somogy) (K problematike etník a archeologickej kultúr vo včasnostredovekej Panónii)	241

Milan Hanuliak

Gräberfelder der slawischen Population im 10. Jahrhundert im Gebiet der Westslowakei	243
Pohrebská slovanskej populácie v 10. storočí z územia západného Slovenska	290

Správy a recenzie

Seminár Archeologickej expedície HUKO a počiatky organizovaného systematického archeologickeho výskumu východného Slovenska (Pavol Mačala)	309
Vznik Ústavu histórie materiálnej kultúry Ruskej akadémie vied v Petrohrade (Pavol Mačala)	309
Medzinárodná konferencia o dobe bronzovej v Szolnoku (Klára Marková)	310
2. medzinárodné kolokvium o problémoch rímskoprovinciálnej umeleckej tvorby (Klára Kuzmová)	311
Jubileá (Karol Pieta - Darina Bialeková)	312
Zomrel Ferdinand Blahuta (Pavol Mačala)	313
Za Antonom Rizmanom (Jozef Vladár)	313
A. Hampel: Die Hausentwicklung im Mittelneolithikum Zentraleuropas (Juraj Pavák)	314
N. Venclová: Prehistoric Glass in Bohemia (Gertrúda Brézinová)	315
Z. Woźniak: Osada grupy tynieckiej w Podleżu, woj. Krakowskie (Karol Pieta)	318
U. Maj: Stradów, stanowisko 1, Cześć I. Ceramika wczesnośredniowieczna (Iwona Vlkolinská)	319

Hana Mačaiová

Register Slovenskej archeológie, ročník XXI (1973) – XL (1992)	321
--	-----

MIČ 49 605

Distributed by SAP-Slovak Academic Press Ltd., P. O. Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava, Czechoslovakia. Distribution rights are held by KUBON and SAGNER, P.O.B. 34 01 08, D-8000 München, Germany.

SLOVENSKÁ ARCHEOLOGIA
časopis Archeologickeho ústavu Slovenskej akadémie vied

Ročník XL, číslo 2
Vychádza dva razy do roka
Hlavný redaktor PhDr. Titus Kolník, DrSc.
Výkonná redaktorka Helena Bublová

Rozširuje, objednávky a predplatné aj do zahraničia prijíma
SAP-Slovak Academic Press, spol. s r. o.,
P. O. Box 57, 810 05 Bratislava
Vytlačila Tlačiareň LEV, š. p., Ružomberok
Registr. č. 7087
© SAP-Slovak Academic Press, spol. s r. o., 1992